

TURUN YLIOPISTON JULKAISUJA
ANNALES UNIVERSITATIS TURKUENSIS

SARJA - SER. C OSA - TOM. 268

SCRIPTA LINGUA FENNICA EDITA

Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen

Suomalaiset liikuntasukupolvet ja
liikuntakulttuurin muutos

Tuomas Zacheus

TURUN YLIOPISTO
Turku 2008

TURUN YLIOPISTO
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
KASVATUSTIETEIDEN LAITOS

Tutkimuksen ohjaajat:

Professori Risto Rinne
Turun yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteiden laitos

ja

Dosentti Pasi Koski
Turun yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteiden laitos

Esitarkastajat:

Professori Antti Karisto
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yhteiskuntapolitiikan laitos

ja

Professori Hannu Itkonen
Jyväskylän yliopisto
Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta
Liikuntatieteiden laitos

Vastaväittäjä:

Professori Antti Karisto
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yhteiskuntapolitiikan laitos

Kannen kuva: Pasi Koski

ISBN 978-951-29-3550-5 (PRINT)

ISBN 978-951-29-3551-2 (PDF)

ISSN 0082-6995

Painosalama Oy – Turku 2008

ZACHEUS, TUOMAS:

Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisia liikuntasukupolvia ja niiden liikuntasuhdetta. Tarkastelu kytketään yhteiskunnassa ja liikuntakulttuurissa tapahtuneisiin muutoksiin. Liikuntakulttuurin muutosta analysoidaan nelitasoisen liikuntasuhde-käsitteen avulla, joka koostuu: 1) omakohtaisesta liikunnasta 2) liikunnan seuratoiminnasta 3) urheilun seuraamisesta 4) liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta.

Tutkimuksen aineistona on 3000:lle vuosina 1923-1988 syntyneelle satunnaisotannalla valitulle suomalaiselle keväällä 2004 lähetetty kysely, jossa he muistelivat liikuntasuhdettaan elämänsä eri vaiheissa. Kyselyyn vastasi 1477 henkilöä. Näyte edustaa melko hyvin vuosina 1923-1988 syntyneitä suomalaista väestöä.

Tutkimustulosten perusteella Suomessa on viisi liikuntasukupolvea: 1) Perinteisen liikunnan sukupolvi (vuosina 1923-1949 syntyneet), 2) Kuntoliikunnan läpimurron sukupolvi (1950-luvulla syntyneet), 3) Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi (1960-luvulla syntyneet) 4) Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi (1970-luvulla syntyneet) ja 5) Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi (vuosina 1980-1988 syntyneet).

Ensimmäinen liikuntasukupolvi on elämänsä aikana harrastanut runsaasti arki liikuntaa sekä liikuntaa, joka ei vaadi juurikaan rakennettuja sisäliikuntapaikkoja, maksullisia liikuntapaikkoja tai liikuntavälineitä. Penkkiurheilussa se on seurannut perinteisiä yksilölajeja, kuten yleisurheilua ja hiihtoa. *Toisen liikuntasukupolven* elämässä fyysiset arkitoimet ovat edeltäjiinsä verrattuna vähentyneet ja keventyneet, mutta tämän vastapainona kuntoliikunnan harrastaminen on yleistynyt massatapahtumiseen. *Kolmannen liikuntasukupolven* nuoruudesta alkaen liikuntakulttuuri on kokenut murroksen niin omakohtaisen liikunnan, liikunnan seuratoiminnan, urheilun seuraamisen kuin liikuntaan liittyvän kuluttamisenkin osalta. *Neljännän liikuntasukupolven* elämässä liikuntaa on harrastettu yhä yleisemmin rakennetuissa liikuntapaikoissa erilaisten välineiden avulla. Perinteisten yksilölajien tilalle suureen suosioon etenkin urheilun seuraamisessa on noussut jääkiekko. Myös moottoriurheilun suosion on noussut selvästi. *Viidennen sukupolven* elämässä liikuntakulttuuri on moninaistunut voimakkaasti. Lajien ja lajiliittojen, liikuntaseurojen, penkkiurheilulajien sekä liikuntavarusteiden ja liikuntavälineiden määrä on ollut suuri. Liikuntapaikat ovat monipuolistuneet. Kilpaurheilu ja muu liikunta ovat selkeästi erottuneet toisistaan. Urheilun seuraamisessa joukkue- ja moottoriurheilulajit ovat olleet selvästi suosittumia kuin perinteiset yksilölajit.

Avainsanat: Sukupolvi, liikuntasuhde

ZACHEUS, TUOMAS:

From natural everyday exercise to a personalized exercise experience. Finnish physical activity generations and the changes in physical culture.

ABSTRACT

This study examines Finnish physical activity generations and their physical activity relationship in connection with the changes that have taken place in both society and physical culture. The changes in physical culture are analyzed through the concept of physical activity relationship, which consists of four elements: 1) personal physical activity, 2) voluntary work in sports clubs, 3) sport spectator preferences, and 4) exercise-related consuming.

The study material is an enquiry sent to 3,000 randomly selected Finns in spring 2004. In this enquiry the respondents, born between 1923 and 1988, were asked to recall their physical activity relationship in different parts of their lives. 1,477 people responded, representing adequately the Finnish population born between 1923 and 1988.

The results of the study show that there are five physical activity generations in Finland: 1) The generation of traditional exercise (those born between 1923 and 1949), 2) The generation of the breakthrough of keep-fit exercise (those born in the 1950s), 3) The generation of radical change in physical culture (those born in the 1960s), 4) The generation of the rise of technicalized exercise (those born in the 1970s), and 5) The generation of personalized exercise (those born between 1980 and 1988).

The first generation has done a great deal of everyday physical exercise as well as exercise which requires practically no built or paid indoor premises or sports equipment. In spectator sports their favorites have been traditional individual sports such as athletics and cross-country skiing. For *the second generation*, everyday chores have become fewer and lighter. Instead, these people have done more keep-fit exercise and participated in mass events. From the adolescence of *the third generation*, physical culture has undergone a radical change in individual exercise, voluntary work in sports clubs, spectator sports and exercise-related consuming. *The fourth generation* has increasingly exercised indoors and with the help of different sports equipment. Ice hockey has replaced traditional individual sports especially in spectator sports, and motor sports have also increased their popularity. For *the fifth generation*, physical culture has become ever more varied. There has been great variety in different sports, sports clubs and associations, spectator sports, and different sports equipment; sports premises have offered more and more possibilities, and competing sports have clearly diverged from other exercise. In spectator sports team and motor sports have been more popular than traditional individual sports.

Key words: generation, physical activity relationship

ESIPUHE

Armeijasta päästyäni keväällä 1995 olin vailla työ- tai opiskelupaikkaa. Paremman tekemisen puutteessa pestauduin saman vuoden syksyllä Martin ala-asteelle Turkuun kouluavustajaksi. Siellä opettajansijaisuuksia teki Krister Rantala -niminen kaveri, joka kertoi opiskelevansa kasvatustiedettä Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella. Hän kertoi kyseisen laitoksen olevan oiva opiskelupaikka. Vuoden 1996 kesällä sitten tapasin tulevan vaimoni Maaritin, joka niin ikään kertoi opiskelevansa kasvatustiedettä Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella ja joka niin ikään kertoi laitoksen olevan oiva opiskelupaikka. Tällöin tuumin, että tämä ei ole sattumaa. Niinpä em. kaksikon kuvausten perusteella päätin pyrkiä vuonna 1997 opiskelemaan kasvatustiedettä ja syksyllä 1997 alkoivat opiskeluni Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella.

Kerran professori Risto Rinteen graduryhmässä istuessani loppuvuonna 2001 Rinne kysyi, kiinnostaisiko minua tulla laitoksellemme tutkimustyöhön turkulaisten liikuntakäyttäytymistä valottavaan projektiin. Koska minulla ei ollut työpaikkaa tiedossa valmistuttuani, päätin ottaa haasteen vastaan ja kokeilla tällaisia töitä, vaikka alun perin olinkin suunnitellut työskenteleväni yliopiston ulkopuolella. Tässä projektissa sain tehdä alusta alkaen varsin itsenäistä tutkimustyötä ja tuota pikaa huomasin viihtyväni tutkimuksen teon parissa.

Turkulaisten liikuntakäyttäytymisen tutkimus tuli ja meni, mutta tutkijan työtä tehdessäni oli luonnollista, että yhdistäisin tutkimuksen teon ja väitöskirjan toisiinsa. Nyt, suomalaisten sukupolvien liikuntasuhdetta käsittelevän projektini lopussa on tullut aika kiittää henkilöitä, jotka ovat edesauttaneet tutkimuksen valmistumista.

Ensiksi haluan kiittää professori Risto Rinnettä, jonka ansiosta pääsin aikanaan tutkijan työhön. Riston merkitys väitöskirjalleni on ollut tärkeydessään vertaansa vailla. Hänellä on laitoksen johtajan kiireistään huolimatta ollut aikaa lukea kirjoittamiani tekstejä ja kommentoida niitä kriittiseen, mutta kannustavaan sävyynsä. Olen hyvin kiittollinen Ristolle hänen osoittamastaan tuesta.

Suuri merkitys tutkimukselleni on ollut myös liikuntasuhteen käsitteen isällä ja työni toisella ohjaajalla, dosentti Pasi Koskella. Eräänä Suomen johtavista liikuntasosiologeista Pasi on nähnyt erinäiset työni puutteellisuudet ja hän on kommenteiltaan edistänyt työni saattamista nykyiseen muotoonsa. Myös tämän kirjan kansikuvana on Pasiin käsialaa. Kiitoksen ansaitsee myös erikoistutkija Juhani Tähtinen, jolta olen vuosien kuluessa oppinut paljon erityisesti kvantitatiivisista tutkimusmenetelmistä. Arvokkaita vinkkejä kvantitatiivisesta tutkimuksesta olen niin ikään saanut aikanaan graduvaiheessa Laura Helteeltä ja myöhemmin Kaarina Merenluodolta ja Eero Laakkoselta. Työni esitarkastajia professori Antti Karistoa ja professori Hannu Iltkosta kiitän perusteellisista ja oppineista kommenteista työhöni liittyen.

Ilman tutkimusaineistoa ei olisi tutkimusta. Suuren kiitoksen ansaitsevat ne kaikki 1477 satunnaisotannalla valittua suomalaista, jotka vastasivat lähettämäni

kyselyyn. Arvostan todella sen täyttämiseen uhraamaanne aikaa! Tutkimuksen valmistumisen kannalta ratkaiseva merkitys on ollut myös tutkimukseni taloudellisilla tukijoilla Opetusministeriöllä ja Veikkaus Oy:llä. Kiitos, että uskoitte tutkimukseeni.

Kun kyselyyn vastaa 1490 suomalaista (joista 1477 täyttää sen kelvollisesti) ja kun kyselylomakkeessa on 18 sivua, on tämän tietomäärän tallentaminen aikaa vievää puuhaa. Aineiston syöttämisessä tilasto-ohjelmaan apunani toimivat Lauri Koski ja Hanna Wikman, joiden ansiosta tämä työvaihe nopeutui huomattavasti. Kiitos ahkerille tutkimusapulaisille.

Oman kiitoksensa ansaitsee myös koko Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksen henkilökunta ja erityisesti sen toimistohenkilökunta Raija Hammar, Eira Haaparanta ja Kirsi Sundberg. Aina siitä asti kun tulin vuonna 1997 opiskelijaksi kasvatustieteiden laitokselle, on edellä mainittu kolmikko avustanut minua lukuisissa käytännön asioissa. Ilman heitä opiskelu ja työskentely laitoksella olisi ollut huomattavasti hankalampaa.

Kasvatustieteiden laitoksen henkilökunnasta haluan vielä erikseen kiittää Mari Brobergia vinkeistä suuren postikyselyn toteuttamiseen liittyvissä asioissa sekä Tero Järvistä, Markku Vanttajaa ja Mikko Aroa mielenkiintoisista tutkimukseen tekoon liittyvistä ja siihen liittymättömistä lounaskeskusteluista. Joskus - tai oikeastaan aika usein - nämä lounaskeskustelut ovat yltyneet suoranaiseksi väittelyiksi. Tero ja Markku ovat myös lukeneet tutkimukseni läpi ja edesauttaneet huomautuksillaan työn tason kohenemistä. Kiitos kärsivällisyydestänne minua kohtaan.

Oman merkityksensä tutkimuksen teon kannalta on myös työn ulkopuolisilla asioilla. Kestävyysjuoksuharrastukseni ansiosta olen kohdannut vuosien varrella lukemattomia samanhenkisiä ihmisiä (joita on liikaa tässä lueteltaviksi), joiden ansiosta arjen murheet ovat vaipuneet vapaa-ajalla unholaan. Kiitoksen ansaitsevat myös ne lukuisat heavy metal -yhtyeet, joista olen vuosien varrella pitänyt. Väitöskirjan loppuunsaattamisessa erityisen suurena henkisenä apuna minulle toimi Nightwishin Dark Passion Play -albumi.

Lopuksi kiitoksen ansaitsevat vielä isä, äiti, siskoni Outi ja hänen Minttu -tyttärensä sekä Nöpö (vainaa)- ja Marsi -koirat. Kaikkein suurimman kiitoksen olen kuitenkin velkaa vaimolleni Maaritille. Hän on ollut minulle alusta lähtien todellinen tuki ja turva. Käsillä olevan tutkimuksen kannalta vähäinen merkitys ei myöskään ole sillä, että tuhansien kyselylomakkeiden postittamisessa Maarit oli apunani useana iltana oman työpäivänsä jälkeen.

Turussa olympiavuoden keväällä 2008

Tuomas Zacheus

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	5
1. JOHDANTO	11
2. SUKUPOLVI JA LIIKUNTASUHDE	15
2.1. Perhesukupolvista yhteiskunnan sukupolviin	15
2.2. Liikuntasuhde ja sen neljä osa-aluetta.....	25
3. SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN MUUTOS	36
3.1. Ennen sotia syntyneiden elämä kovaa	36
3.2. Suurilla ikäluokilla edeltäjiään helpompaa	43
3.3. Suurten ikäluokkien jälkeläisillä fyysisesti kaikkein helpointa.....	48
3.4. Maatalousyhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan	56
4. SUOMALAISEN LIIKUNTAKULTTUURIN MUUTOS	63
4.1. Elinkeinoliikunta voimissaan ennen sotia	63
4.2. Maaseudun liikunta kukoistuksessaan 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla	71
4.3. Kuntoliikunnan esiinmarssi 1960-1970-luvuilla	75
4.4. Voimakasta liikuntapaikkarakentamista 1980-luvun nousukaudella.	81
4.5. Liikunnan selvä kaupallistuminen ja teknistyminen 1990-2000-luvuilla	85
4.6. Elinkeinoliikunnasta kaupalliseen välineliikuntaan.....	92
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	99
5.1. Tutkimusmenetelmät ja -aineisto.....	99
5.2. Tutkimuksen luotettavuus.....	108

6.	LIIKUNTASUHTEEN ENSIMMÄINEN OSA-ALUE:	
	OMAKOHTAINEN LIIKUNTA.....	116
6.1.	Nuoruuden omakohtainen liikunta.....	116
6.2.	Aikuisuuden omakohtainen liikunta	165
6.3.	Eläkeiän omakohtainen liikunta	189
6.4.	Yhteenvedo: Perinteisestä arki- ja yksilöliikunnasta uudenlaiseen joukkue- ja välineliikuntaan.....	199
7.	LIIKUNTASUHTEEN TOINEN OSA-ALUE: LIIKUNNAN SEURATOIMINTA	203
7.1.	Seuratoiminta aloitetaan yhä nuorempana	203
7.2.	Aikuisuuden ja eläkeiän seuratoiminta sitkeiden seurajoukkojen toimintaa.....	207
7.3.	Yhteenvedo: Omaehtoisesta liikunnasta organisoituun liikuntaan....	211
8.	LIIKUNTASUHTEEN KOLMAS OSA-ALUE: URHEILUN SEURAAMINEN	213
8.1.	Valtava muutos nuoruudessa seuratuissa urheilulajeissa	213
8.2.	Suuria eroja aikuisuuden urheilun seuraamisessa.....	228
8.3.	Mihinpä yleisurheilun ja hiihdon suosio eläkeiässä hiipuisi?	240
8.4.	Yhteenvedo: Yksinäisen puurtamisen seuraamisesta joukkue- ja moottoriurheilulajien seuraamiseen	244
9.	LIIKUNTASUHTEEN NELJÄS OSA-ALUE: LIIKUNTAAN LIITTYVÄ KULUTTAMINEN	247
9.1.	Liikuntaan liittyvä kuluttaminen nuoruudessa yleistynyt	247
9.2.	”Ulkonäöllisten” asioiden merkitys nousussa aikuisuudessa.....	252
9.3.	Liikuntaan liittyvä kuluttamattomuus eläkeiässä merkki säästäväisyydestä	256
9.4.	Yhteenvedo: Vanhoista verkkareista muodinmukaisiin varusteisiin.....	258
10.	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET: SUOMALAISET LIIKUNTASUKUPOLVET	259

LÄHTEET275

LIITEET.....285

I. JOHDANTO

Pitkään hiljaiseloa viettänyt suomalainen sukupolvitutkimus kohosi uuteen nousuun 2000-luvun taitteessa. Sen uusi tuleminen alkoi vuonna 1999, jolloin Matti Virtanen ja Timo Toivonen kävivät aiheesta sosiologia-lehdessä mielenkiintoisen ottelun. Virtanen pyrki soveltamaan Karl Mannheimin (1928 / 1952) kehittämää monimutkaista sukupolviapparaattia poliittisten sukupolvien muodostamiseen, mikä kirvoitti Toivosen kriittisiin kommentteihin. (Virtanen 1999a, 1999b; Toivonen 1999.) Tämä tutkijain välinen kamppailu innoitti tiedeyhteisöä uusiin voimainkoetuksiin ja heti kohta Virtasen poliittisia sukupolvia käsittelevän väitöskirjan (Virtanen 2001) ilmestymisen jälkeen hänet haastoi uusintaerään Semi Purhonen. Viimeistään Purhosen ja Virtasen mitteli sosiologia-lehden palstoilla (Virtanen 2002a; Purhonen 2002a, 2002c) sai tutkijat todella innostumaan sukupolvitutkimuksesta. Purhonen työsti aiheesta yhdessä Roosin ja Hoikkalan kanssa artikkelin kansainväliseen julkaisuun (Hoikkala, Purhonen & Roos 2002), Hoikkala teki sukupolvitutkimusta myös yhdessä Pajun kanssa (Hoikkala & Paju 2002) ja Virtanen jatkoi oman Mannheimiin pohjautuvan sukupolviteoriaansa esiin tuomista (Virtanen 2003a; 2003b; 2005). Kun lisäksi vielä Alanen (2001b) ja Mikkola (2002) julkaisivat sukupolvikirjoituksiaan ja kun Toivonen (2003), Roos (2005) ja Purhonenkaan (2005; 2007) eivät malttaneet vaieta sukupolvispekuloinnissaan, voitiin sukupolvitutkimuksen sanaa olevan vuosituhatosen alussa voimissaan.

Viime vuosien sukupolvitutkimuksen virkoamisen Suomessa voi nähdä sen toiseksi tulemiseksi. Sen ensimmäinen aalto osui 1980-luvulle, jolloin J.P. Roos muodosti tavallisten suomalaisten elämäkertojen perusteella jo klassisiksi muodostuneet suomalaiset sukupolvensa. Roos oli suomalaisen sukupolvitutkimuksen ensimmäisen aallon oppi-isä, sillä hän sorvasi 80-luvulla aiheesta lukuisia tekstejä (Roos 1986; 1987; 1988), jotka nostivat hänet tuon ajan johtavaksi suomalaiseksi sukupolvitutkijaksi.

Sukupolvikäsitteen kansainvälisesti tunnetuin kehittäjä lienee saksalainen Karl Mannheim. Hänen mukaansa (1952, 286-287) se on korvaamaton apuväline selittäessä sosiaalisten ja intellektuaalisten liikkeiden rakennetta. Sen tärkeys tulee ilmi erityisesti silloin, kun pyritään ymmärtämään yhä kiihtyvällä vauhdilla muuttuvaa yhteiskuntaa. Sukupolvien olemassaolon todentamiseksi ei tarvitse muuta kuin kuvitella yhteiskunta, jossa olisi vain yksi sukupolvi, joka eläisi ikuisesti, eikä mikään toinen sukupolvi tulisi sen tilalle. (Mannheim 1952, 292.) Tällainen yhteiskunta ei luonnollisesti olisi jatkuvasti muuttuva (Mannheimin aikaan moderni, nykyisin postmoderni), vaan täysin kaavoihinsa kangistunut ja jäykkä. Tällainen yhteiskunta olisi Meadin (1971, 25) sanoin postfiguratiivinen, eli kulttuurin muutokset olisivat niin huomaamattomia, että vastasyntyntynyt lastenlasta sylissänsä pitävät isovanhemmat eivät pystyisi edes kuvittelemaan tälle muunlaista tulevaisuutta kuin sitä, jonka he itse ovat eläneet. Tällaisessa yhteiskunnassa lasten tulevaisuus noudattaisi siis täysin isiensä ja esi-isiensä kaavaa. Yhteiskunta olisi täysin samanlainen ikäpolvelta toiselle.

Se, miten sukupolvikäsite jäsentää yksilöiden ja ryhmien toimintaa 2000-luvun alun jälkiteollisessa Suomessa, on mielenkiintoinen kysymys. Purhosen (2002a, 15) mukaan muuttuneesta yhteiskunnallisesta tilanteesta huolimatta sukupolvinäkökulma on edelleen ajankohtainen. Myös Virtanen (1999a, 82) näkee sukupolven ainakin yhtä tärkeäksi käsitteeksi kuin sukupuoli, sääty tai luokka. Lisäksi tutkimuksia, joissa ihmisiä verrataan toisiinsa sosiaalisen asemansa mukaan lähes missä tahansa asiassa, on tehty vaikka kuinka paljon. Sen sijaan sukupolvinäkökulman hyväksikäytössä on viimeaikaisesta aktiivisuudesta huolimatta vielä monta kääntämätöntä kiveä.

Arkipuheessa sukupolven käsite on usein perin epämääräinen ja ihmisryhmiä saatetaan kovin heppoisin perustein kutsua lähes miksi tahansa sukupolviksi. Hoikkala ja Paju (2002, 28) ovat työstäneet luettelon erilaisista nuorisoa koskevista sukupolvinimityksistä. Näitä ovat mm. nolla-, tuntematon-, kadotettu, X-, vihreä-, eko-, pullamössö-, ekstaasi-, rave-, rap-, hip hop-, skeitti-, lama-, EU-, tekno-, globaali-, Attack-, historiaton-, rasvaton-, kielitaitoinen-, kulinaristinen-, minä-, why-, Nokia-, digitaalinen-, ja jopa homesukupolvi. Inkisen (1998, 167-171) sukupolvinimityslista puolestaan on seuraava: kadotettu sukupolvi, moderni jazz-sukupolvi, sisukas sotasukupolvi, jälleenrakennuksen sukupolvi, rauhaton rock-sukupolvi, kapinoiva, metelöivä punk-sukupolvi, videosukupolvi ja MTV-sukupolvi, tietokonesukupolvi, kybersukupolvi, X-sukupolvi, teknosukupolvi, ekstaasi-sukupolvi, kuriton Q-sukupolvi. Alasen (2001b, 98) mukaan tyypillisiä sukupolven arkikielessä esiintyviä merkityksiä taas ovat puheet nykyään elävästä sukupolvesta, nousevasta sukupolvesta tai jopa vielä syntymättömästä tulevasta sukupolvesta. Sukupolvi voidaan jakaa myös osasukupolviksi puhumalla mies- tai naispolvesta, keskipolvesta, kirjailija-, koululais-, tai tutkijapolvesta. Jos kuitenkin tarkoituksena on puhua ”todellisista” yhteiskunnallisista sukupolvista, ei suunnilleen samanikäisten ihmisjoukkojen nimittäminen mitä kummallisimman nimiseksi ”sukupolviksi” riitä. Se ei riitä myöskään puhuttaessa liikuntasukupolvista.

Toivonen (2003, 110-111) puhuukin kolmenlaisista sukupolvitutkimuksen virhepäätelmistä. Edellä mainitut sukupolvinimitykset ovat esimerkkejä sukupolvivirhepäätelmästä. Tällaiset virhepäätelmät johtuvat siitä, että sukupolvivaikutusta ei ole tutkittu. Toisin sanoen ikä ja sukupolvi tulkitaan samaksi asiaksi ilman empiiristä tutkimusta. Jonkin ihmisryhmän yhteinen ikä ei siis välttämättä tarkoita sitä, että kyseessä olisi sukupolvi. Vaikka puhuttaisiinkin esimerkiksi ”työlle viileästä sukupolvesta”, todellisuudessa viileys työlle tietyn ikäisenä saattaa olla tyypillistä kaikille nuorille riippumatta siitä, milloin on syntynyt ja lisäksi tämä viileys saattaa iän myötä kadota. Tällöin ei siis missään nimessä ole kyse sukupolvesta.

Päinvastainen, Toivosen ikä- tai elämänvaihevirhepäätelmäksi nimittämä tapaus on kyseessä puolestaan silloin, kun tulkitaan jonkin ominaisuuden muuttuvan iän myötä, joka oikeasti muuttuukin sukupolven tai ajan myötä. Voidaan esimerkiksi luulla, että älykkyys laskee iän myötä, vaikka todellisuudessa kyse on ennemminkin siitä, että vanhemmat ikäpolvet ovat käyneet kouluja nuorempia vähemmän. Kolmas sukupolvitutkimuksen virhepäätelmä (ajankohtavirhepäätelmä) on tulkita joidenkin ominaisuuksien muuttuvan ajan myötä, vaikka todellisuudessa nämä muuttuvat sukupolven ja iän myötä. Esimerkkinä tällaisesta virhepäätelmästä on luulla, että terveydenhuoltomenojen kasvu johtuu aiempaa sairaammista ihmisistä,

kun todellisuudessa tämä johtuu siitä, että kun ikäänäytynyt väestö lisääntyy, niin terveydenhuoltopalveluiden merkitys ja kysyntä kasvavat. (Toivonen 2003, 111.)

Nämä kaikki virhepäätelmät, samoin kuin sukupolvitutkimuksen metodologiset ongelmatkin johtuvat siitä, että ikää, ajanjaksoa ja elämänvaihetta ei ole helppo erottaa toisistaan. Tämä siksi, että nämä kaikki kolme keskeistä sukupolvitutkimukseen kuuluvaa käsitettä ovat loogisesti riippuvaisia toisistaan. Niinpä kunnan sukupolvitutkimuksen tekoon kuluu useita vuosikymmeniä. Jos tutkijalla on käytössään vain esimerkiksi poikkileikkausaineisto, hänellä ei ole mitään mahdollisuuksia erottaa näitä kolmea tekijää toisistaan. Sukupolvitutkimus poikkileikkausaineistojen perusteella on siis eräänlaista spekulatiota. Elämäkerta-aineistot voivat kuitenkin tuoda tähän ongelmaan jonkinlaisen ratkaisun, jos kyselyn tekeminen vaikkapa 70 vuoden ajalta niin, että parin kolmenkymmenen vuoden välein tehdään samoille henkilöille sama kysely uudestaan, tuntuu mahdottomalta toteuttaa. (Toivonen 2003, 110.)

Nämä esimerkit riittävät osoittamaan, että sukupolvitutkimus on kaikkea muuta kuin helppoa puuhaa ja että tutkijaa vaanii sitä tehdessään monta salakavalaa ansaa. Toisaalta, jos sukupolven käsitteen avulla onnistutaan selittämään yhteiskunnallisia muutoksia, saadaan tällöin aikaan myös merkittäviä tuloksia. Näin on käynyt esimerkiksi Roosin kohdalla, jonka suomalaisten jako eri sukupolviin on ollut tutkimuskirjallisuudessa valtavan siteerattu ja siihen viitataan lähes jokaisessa teoksessa, joka käsittelee yhteiskunnan muutosta, elämänkaarta, elämäntapaa, sukupolvia jne.

Roosin suomalaisten sukupolvien lisäksi Suomessa on etsitty muun muassa koulutussukupolvia (Kauppila 1996), seksisukupolvia (Haavio-Mannila, Roos & Kontula 1996) sekä nuorisosukupolvia (Hoikkala & Paju 2002). Kuitenkaan, vaikka Roos on julkaissut lukuisia liikuntaa koskevia kirjoituksia (esim. 1989; 1992; 1995; 1996), ei hän eikä tiittävästi kukaan mukaan ole tarkastellut sukupolvien suhdetta liikuntaan. Roos tosin sivusi aihetta vuonna 1991 Sosiologia-lehdessä puolustaessaan teostaan ”liikunta ja elämäntapa” Eskolan ja Salon murskaavaa kritiikkiä vastaan. Tällöin Roos totesi kuuluvansa eri sukupolveen kuin Eskolan ja Salon tapaiset nuoremmat virkaveljensä ja tämän vuoksi heidän liikuntanäkemyksissään on suuri ero. (Eskola & Salo 1991, 120; Roos 1991, 202.) Eskolan ja Salon kanssa käymänsä ottelun jälkeen Roos ei ole enää sukupolvien ja liikunnan suhteesta juuri kirjoitellut. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on löytää nuo kadoksissa olevat suomalaiset liikuntasukupolvet. Tehtävä ei vailla merkitystä, sillä vuoden 1996 elämäntyylitutkimuksen (Koski 1996) mukaan liikunta osoittautui suomalaisten tärkeimmäksi harrastukseksi.

Lisäksi sukupolvien liikuntasuhteen tutkiminen on tärkeää ainakin kolmesta syystä. Ensinnäkin sen selvittäminen auttaa ymmärtämään yhteiskunnan muutosta. Se auttaa ymmärtämään niitä vaikutuksia, joita suomalaisen yhteiskunnan nopea muutos 1900-luvun alkupuolelta alkaen on aiheuttanut ihmisten fyysiseen kuntoon ja liikuntaan. Suomen muuttuminen maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta kaupungistuneeksi hyvinvointivaltioksi kytkeytyy läheisesti liikuntasuhteessa tapahtuneisiin muutoksiin. Toiseksi, sukupolvien liikuntasuhteen avulla saadaan tärkeää tietoa siitä, kuinka ikäänäytyminen on vaikuttanut sukupolvien liikunnan harrastamiseen ja yleensäkin asenteisiin liikuntaa kohtaan. Kolmanneksi, tällä tavalla saadaan aiempaa syvällisempää tietoa eri-ikäisten liikkumistavoista ja -tottumuksista.

Tutkimuksessa kysytään, mitkä ovat suomalaiset liikuntasukupolvet, millainen on suomalaisten liikuntasuhde ja näkykö suomalaisten liikuntasuhteessa muuttaman viime vuosikymmenen aikana tapahtunut voimakas liikuntakulttuurin ja yhteiskunnan muutos. Tutkimus etenee siten, että ensin käsitellään tutkimuksen kahta keskeistä käsitettä: sukupolvea ja liikuntasuhdetta (luku 2). Tämän jälkeen tarkastellaan suomalaisen yhteiskunnan muutosta 1900-luvun alkupuolelta nykypäivään (luku 3) ja heti perään samaa ajanjaksoa liikuntakulttuurin muutoksen näkökulmasta (luku 4). Viidennessä luvussa esitellään tutkimuksen aineisto ja siihen liittyviä kysymyksiä, aineiston edustavuutta, tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä ja tutkimuksen luotettavuutta. Varsinaisia tutkimustuloksia esitellään luvuissa 6-9 siten, että luvussa 6 käsitellään sukupolvien liikuntasuhdetta omakohtaisen liikunnan, luvussa 7 liikunnan seuratoiminnan, luvussa 8 urheilun seuraamisen ja luvussa 9 liikuntaan liittyvän kuluttamisen näkökulmasta. Tutkimuksen päättävässä luvussa 10 vedetään yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset ja muodostetaan suomalaiset liikuntasukupolvet.

2. SUKUPOLVI JA LIIKUNTASUHDE

2.1. Perhesukupolvista yhteiskunnan sukupolviin

Ehkä yksinkertaisin sukupolven määrittely kautta historian on ollut oman suvun historian siirtäminen vanhemmilta lapsille ja lapsilta heidän lapsilleen. Tämän katsontatavan mukaan vanhempien kaikki lapset kuuluvat seuraavaan sukupolveen ja heidän kaikki lapsensa taas sitä seuraavaan polveen jne. Sukupolvi määrytyy siis ennen kaikkea yksittäisen suvun jälkeläisten ketjuna. (Virtanen 2001, 19-20.) Niinpä kun ihmiset katsovat vanhaa perhekuva, jossa on mukana vanhemmat, isovanhemmat ja lapset, saatetaan sanoa, että kuvassa on kolme sukupolvea. Tai huippu-urheilussa isänsä tai äitinsä jalanjäljille pyrkivää nuorta kutsutaan usein "toisen polven urheilijaksi". Samoin silloin, kun nuorten ja ei enää niin nuorten henkilöiden välille tulee jostain asiasta näkemysero sanotaan, että tämä näkemysero johtuu sukupolvien välisestä kuilusta.

Sukupolvi -sanon käyttö tällaisessa yhteydessä tuntuu toki loogiselta. Tällainen lähinnä vanhempien ja lasten välisiin eroihin liittyvä sukupolvikäsitys on osoittautunut Virtasen (2001, 21) mukaan kautta historian perin sitkeäksi siksi, koska se perustuu entisaikojen käytäntöön. Aiemminhan lapset jatkoivat vanhempien sukupolvien työtä paitsi siittämällä sukuun uusia ketjuja, myös jatkamalla vanhempien sukutilan pitoa näiden poismenon jälkeen. Suku oli siis entisajan sosiaalisen maailman keskeinen rakenne. Lisäksi sukupolven jokseenkin villi viljeleminen arkipuheessa saattaa johtua myös siitä, että kun joku ihmisjoukko nimetään joksikin sukupolveksi, aiheuttaa se tietynlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta tämän ihmisjoukon keskuudessa. Heittelemällä lonkalta lähes millaisia tahansa sukupolvinimityksiä, voi jokainen sijoittaa itsensä ja toiset johonkin sukupolveen. Jos puhutaan esimerkiksi "sodan käyneestä" tai "sotalasten sukupolvesta", niin jokainen sodan käynyt tai sotalapsena ollut tuntee olonsa varmaan kumman tutuksi tunnistaessaan omat kokemuksensa moisten sukupolvinimitysten takaa. (Alanen 2001b.)

Vaikka monenlaisia sukupolvinimityksiä lähinnä median toimesta jatkuvasti keksitäänkin, on viitteitä siitä, että perinteinen "isänsä poika" sukupolvikäsitys ei ole nyky-yhteiskunnassa enää kovin hyvä selitysmalli. Nykyään nimittäin suvun merkitys on ratkaisevasti heikentynyt. Sillä ei ole enää sellaista mahtiasemaa kuin ennen, sillä lapset eivät enää jatka entisaikojen tapaan vanhempiensa ammatin harjoittamista. Suku ei ole myöskään enää keskeinen tukiverkosto taloudellisessa ja sosiaalisessa mielessä, vaan sen kilpailijaksi ovat nousseet ryhmät, joihin ihmiset kuuluvat omien kokemustensa ja tahtonsa, eivät verisiteidensä vuoksi. (Virtanen 2001, 21.) Nykyään ei ole enää myöskään entisen laajuisia monilapsisia perheitä, vaan niiden tilalle on tullut ydinperhe vanhempine ja parine lapsineen.

Enää eivät siis perhe, suku ja syntyperä ole yhtä ratkaisevia tekijöitä yksilön elämänsä kulun kannalta kuin ennen. Nämä eivät enää entiseen tapaan vaikuta elämää koskeviin päätöksiin, eivätkä myöskään sen vaiheisiin. Pikemminkin yksilö valitsee

nykypäivänä itse lähisuhteensa ja merkittävät yhteisönsä omien mieltymystensä mukaan. (Vilkko 2000, 83.) Perhe ei ole enää entisenlainen sosialisatioagentti, vaan sen haastajiksi ovat nousseet nuorten vertaisryhmät sekä kulttuuriteollisuus tavaraj- ja idolituotantoinen. (Korhonen 1999, 31.) Vaikka siteet perheeseen ja sukuun vähenevätkin, ne eivät kuitenkaan katoa kokonaan, vaan niiden logiikka muuttuu. Erityisesti ennen niin tärkeät rituaaliset elämänkulun siirtymät, kuten syntymä, aikuistuminen, avioliitto ja kuolema eivät ole enää yhtä selkeästi perheen ja suvun ikeen alla. (Vilkko 2000, 83.)

Virtanen (2001, 22) väittää, että moderni yhteiskunta on se syypää, joka on vähentänyt perinteisen sukuun perustuvan sukupolvikäsitteen selitysvoimaa. Tuohisen (1990, 51, 64) mukaan perinteinen perhe, jossa vanhemmat ja lapset olivat ennen läheisesti yhteydessä toisiinsa ja jossa elinkeino siirtyi isältä pojalle, ei kyennyt sopeutumaan teollistumiseen ja elinkeinorakenteen nopeaan muutokseen ja niiden uudensuuntaamiseen vaatimuksiin työvoiman liikkuvuudelle. Ne tekevät, joita maatalousyhteiskunnan lapset pääsivät (tai joutuivat) suorittamaan jo pienestä pitäen, katosivat kaupungistumisen ja elinkeinorakenteen muutoksen seurauksena. Koska nykyään on yleistä puhua jo modernin jälkeisestä, postmodernista yhteiskunnasta, voidaan perinteisen sukupolvikäsitteen todellakin olettaa olevan vain varjo entisestään. On toki totta, että nykyäänkin tietynlainen yhteisöllisyys on pinnalla. Tämä yhteisöllisyys keskittyy kuitenkin suvun ja perheen sijasta niiden ulkopuolelle. Esimerkkejä tällaisesta yhteisöllisyydestä ovat valtaiset urheilu-, musiikki-, ja kulutusjuhlat, humanitaaristen tarkoitusten hyväksi järjestetyt massiiviset konsertit, hyväntekeväisyyskampaukset sekä valtioista riippumattomien organisaatioiden määrän kasvu. Nämä uuden yhteisöllisyyden muodot ihmisparveiluineen toimivat massojen esillepanon välineinä. Niissä korostuu liiallinen merkitys, turhan tavoittelu ja laadullisen etsintä, jossa tunnepitoisuus voittaa järkipäätöksen (Maffesoli 1995, 24-25, 42, 80, 89.)

Sulkunen (1995, 5)* on kiteyttänyt hyvin sen, mistä postmodernissa on kyse: *”Tämä uusi sosiaalisuuden periaate korostaa yhteenkuuluvuuden tunnetta tässä ja nyt, sen itsetarkoituksellisuutta. Kuluttaminen, elämykset, esteettinen nautinto, jopa uskonnollinen mystiikka ovat kaikkea muuta kuin yksilön käpärtymistä omaan itseensä. Niihin liittyvää yhdessä kokemisen hurmio on merkki alkuvoimaisesta yhteisöllisyydestä, jonka tunnusmerkkejä ovat tuhlaukset ja esteettinen kokemus, kiihtynyt tunne, orgastinen kokemus yhtymisestä ja normaalin rajojen rikkoutumisesta. Me kaikki voimme tunnistaa noita piirteitä oman elämämmme turhassa ja tarkoituksettomassa seurallisuudessa, niin tuttujen kesken kuin suurissa joukkotilaisuuksissakin.”*

Vereen perustuvien heimojen sijaan nykyään muodostuu yhä enemmän ns. postmoderneja heimoja, jotka ilmenevät esimerkiksi nuorison levottomuutena sekä seksuaalisten, kulttuuristen, uskonnollisten ja poliittisten mieltymysten pohjalta muodostuvien ryhmien lisääntymisenä. Vaikka postmoderni elämä saattaa vaikuttaa entisajan (sukuun perustuvaan) yhteisöllisyyteen verrattuna tyhjäänpäiväisen pinnalliselta, on se osa uuden ajan yhteiskuntajärjestystä, jonka pohjalta kehittyy nykyisen kaltainen pinnallinen sosiaalisuus. (Maffesoli 1995, 59, 63.) Postmodernin yhteiskunnan myötä ei pelkästään suvun ja ydinperheen, vaan myös työyhteisön,

* Sulkunen esittää oman tulkintansa Maffesolin postmodernikäsitteestä teoksen ”Maailman mieli” suomennoksen esipuheessa.

ammatin tai profession yhteisyys on mennyttä. Niinpä nyky-yhteiskunnan ihminen on aiempaa enemmän oman onnensa nojassa. (Rinne & Salmi 1998, 57-58.)

Postmoderni ei ole toki ainoa ilmiö, jota voidaan syyttää perinteisten yhteisöjen ja sukuun perustuvan sukupolvikäsitteiden heikkenemisestä. Sitä on edesauttanut myös Suomen kansainvälisesti myöhään tapahtunut, mutta vauhtiin päästyään erittäin raju kaupungistuminen 1960-luvulta alkaen. Suvut ovat viimeistään 1960-luvun suuren muuton seurauksena hajaantuneet eri puolille Suomea ja jopa ulkomaille, erityisesti Ruotsiin. Lisäksi on selvää, että kun maalta (missä kaikki tuntevat toisensa) muutetaan kaupunkiin (missä vain harvat tuntevat toisensa), niin entiset siteet muihin sukulaisiin ja kylänmiehiin muuttuvat totaalisesti. Kun vielä kaupunkimaisessa ympäristössä perinteiden kustannuksella korostuvat postmodernin mukaisesti tyylin, makujen, muodin, markkinoiden ja kaupan merkitys, on tämä merkinnyt monille melkoista elämäntyylin muutosta. (Koski 2000b, 137.)

Ehkäpä suvun sukupolvien sijaan nykypäivänä onkin parempi puhua sukupolvista yhteiskunnan tasolla. Tällöin tosin sukupolven käsite tulee huomattavasti "isänsä poika" sukupolvikäsitteestä monimutkaisemmaksi, sillä yhteiskunnassa ihmiset eivät ole toisiinsa nähden vanhempia ja lapsia, vaan yhteiskunta koostuu tuhansista eri suvuista, jotka menevät toistensa kanssa ajallisesti limittäin. Kun suvun polvien suhteen laatu (vanhemmat - lapset) ja polvien ajallinen etäisyys (noin 30 vuotta) ovat ennalta määrättyjä, yhteiskunnan polvien kohdalla näin ei ole. (Virtanen 2001, 19-20; ks. myös Mannheim 1952, 278-279.)

Yhteiskunnan sukupolven on täytettävä tietyt kriteerit, jotka kehitti Karl Mannheim nyt jo klassiseksi muodostuneessa esseessään "The problem of generations" (1928 / 1952). Sukupolveen kuulumisen perusta on tietysti se, että samaan sukupolveen kuuluvien on oltava suunnilleen saman ikäisiä. Sukupolven käsitteessä ei olisi mieltä, jos joku väittäisi esimerkiksi nuorten ja vanhusten kuuluvan samaan sukupolveen. Tällöin olisi olemassa vain yksi sukupolvi, joka puolestaan tarkoittaisi sitä, että yhteiskunta ei olisi yhden ihmisen elinkaaren aikana muuttunut mitenkään. (vrt. Mead 1971, 25-26.) Kuitenkaan pelkkä samanikäisyys ei vielä missään nimessä tee ihmisjoukosta sukupolvea. Jos näin olisi, kuka tahansa voisi keksiä mistä tahansa suunnilleen samanikäisten joukosta millaisia sukupolvinimityksiä tahansa (kuten arkipuheessa tapahtuu). On siis selvää, että jos halutaan muodostaa sukupolvia, tarvitaan samanikäisyyden lisäksi myös muuta. (Mannheim 1952; Virtanen 1999a; 2001; Alanen 2001b.)

Niinpä kuuluakseen sukupolveen on samanikäisillä henkilöillä oltava myös yhteisiä kokemuksia. Mannheimin (1952, 303) sanoin heidän on jaettava sukupolviyksikkönsä yhteinen kohtalo. Jokaisella sukupolvella on oltava jokin yhteisesti koettu avainkokemus elämässä, jonka pohjalta sukupolvi voidaan muodostaa ja jota muut sukupolvet eivät ole kokeneet. Tämän avainkokemuksen Mannheim (emt, 300) sanoo tapahtuvan noin 17 vuoden iässä ja sen voi aiheuttaa jokin suuri yhteiskunnallinen murros, kuten esimerkiksi sota tai erilaisten poliittisten liikkeiden nousu valtaan.

"Jos tuohon aikaan osuu jokin poikkeuksellinen yhteiskunnan murros, kuten sota, nopea kaupungistuminen tai lama, avainkokemuksesta tulee poikkeuksellisen vahva" (Virtanen 2003b, 121).

Miksi juuri noin 17 vuoden ikä on otollinen sukupolven avainkokemukseen? Siksi, koska tuossa iässä ihminen oppii katsomaan itseään ikään kuin ulkopuolisen katseella: miltä minä (vastakkaisen sukupuolen) silmissä näytän, kuka, millä tavalla ja miten olen, vastaa Virtanen (2003a). Tosin sanoen noin 17 vuoden iässä kaikki ympärillä oleva jää vahvasti mieleen, koska tuolloin mieli järjestyy uudella tavalla. Tässä iässä syntyy se minän perusilme, joka säilyy koko loppuelämän. (Virtanen 2003a, 39.) Mannheimin ja Virtasen sukupolvikatsannossa teini-ikä on siis sangen keskeisessä asemassa.

Roos (1987) muodosti omat suomalaiset sukupolvensa samanikäisten yhteisten kokemusten perusteella. Tutkiessaan tavallisten suomalaisten elämäkertoja hän nimittäin havaitsi, että lähes jokaisesta elämäkerrasta löytyi vähintään yksi perustava elämäkokemus, siis sellainen avainkokemus, joka menee kaikkien muiden kokemusten edelle. Roosin mukaan elämä onkin usein tällaisten keskeisten avainkokemusten sarja, joita joillain on vain muutama kun taas joillakin toisilla enemmän. Roos ei kuitenkaan tutkimuksissaan sitonut avainkokemusta mihinkään yhteiskunnalliseen murrokseen yhtä voimakkaasti kuin esimerkiksi Mannheim tai Virtanen (2001), vaan hänen mukaansa avainkokemuksia voivat olla myös elämässä tapahtuvat subjektiiviset kokemukset (esimerkiksi avioero). Lisäksi Roosin teoriassa avainkokemus ei suinkaan tapahdu aina 17 vuoden iässä, vaan pikemminkin varhainen keski-ikä muodostaa lähtökohdan sukupolvien jaotteluun, koska tämä aika on ennen sitä vaihetta, jolloin elämän sisällöt muotoutuvat (keski-ikä kriisi). Ennen keski-ikä kriisiä elämä on Roosin mukaan usein sellaista, että lapset ovat pieniä, töitä paiskitaan, asunovelkaa maksetaan, kulutustavaroita hankitaan ja tästä kaikesta muodostuu elämän keskeinen sisältö. Kun sitten aikaa kuluu ja lapset muuttavat pois kotoa, asunovelka on maksettu, niin työn merkityskin alkaa helposti muuttua vähemmän tärkeäksi. Tällöin tarvitaan jotain uutta näiden tilalle. Koska tässä elämänvaiheessa on kyse jonkinlaisesta nousun katkeamisesta jonka myötä myös elämän rajallisuus usein tajutaan, muodostuu siitä varsin keskeinen ajanjakso elämässä. (Roos 1987, 50-51.)

Roosin 1980-luvun sukupolvikäsitys perustuu oikeastaan siihen Marttelinin, Pitkäsen ja Koskisen (2000, 38) esille tuomaan seikkaan, että vaikka ihmiset kuuluvatkin eri sukupolviin, on eri sukupolvilla kuitenkin elämässään joitain yhteisiä väestöllisiä elämäntapahtumia, kuten parisuhteen aloittaminen, lasten syntymä, parisuhteen päättymisen ja kuolema. Se, millä tavalla sukupolvet eroavat näiden osalta toisistaan, perustuu yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin. Esimerkiksi avioliiton, lasten ja työn merkitys on muuttunut verrattuna vaikkapa aikaan ennen sotia. Samojen elämäntapahtumien merkitys muuttuu sukupolvelta toiselle. Niinpä Roos (1986) väittää, että esimerkiksi suuren murroksen sukupolvesta (1940-luvulla syntyneet) alkaen ihmisten ongelmien keskiöön ovat tulleet ihmissuhteiden loputon vatsvominen, jota ennen ei vastaavassa määrin harrastettu, koska silloin oli vakavimpiakin murheita, köyhyyden, sodan ja toimeentulon turvaamisen muodossa. Esimerkkinä saman asian merkityksen muutoksesta sukupolvelta toiselle käy myös se, että aiemmin avioero tapahtui vain kuoleman edessä, mutta parin viime vuosikymmenen aikana se on yleistynyt muodin lailla. (Marttelin, Pitkänen & Koskinen 2000, 44.)

On selvää, että jos sukupolvivaikutusta ei pystytä edes jotenkin tuomaan esiin, ei voida myöskään puhua sukupolvista. Suunnilleen samanikäisiltä henkilöiltä on siis löydettävä sellaisia asenteita ja sellaista käyttäytymistä, joka on säilynyt tai säilyy suhteellisen muuttumattomana läpi elämän, mutta joka eroaa muun ikäisten asenteista ja käyttäytymisestä. Jos nuoruudessa (tai mannheimilaisittain ajateltuna 17 vuoden iässä) omaksutut sukupolvivaikutukset ja asenteet poistuvat jo ennen 50-vuoden ikäpäälua, ei sukupolvivaikutuksesta voida puhua. (ks. Toivonen 2003, 114.)

Tapahtuipa elämän avainkokemus sitten 17 vuoden iässä tai myöhemmin, sellainen on tavalla tai toisella koettava, jotta sukupolvista voidaan puhua. Virtasen (2003a, 40) mukaan avainkokemuksen laadun voi jakaa kahteen luokkaan. Avainkokemuksen aiheuttama yhteiskunnallinen tapahtuma on joko sopusoinnussa tai ristiriidassa henkilön siihen asti rakentuneen minän kanssa. Jos avainkokemus on ristiriidassa aiemman minän kanssa, aiheuttaa se voimakasta ahdistuksen tunnetta, joka johtuu siitä, että arvot, symbolit ja käyttäytymistavat, joiden sisälle ihminen on sosialisationsa aikana kasvanut, eivät olekaan enää päteviä. Tämän ahdistuksen saa poistumaan jokin uusi tunnus, ”ehyettävä fantasia”, joka synnyttää samoin ajattelevien henkilöiden keskuudessa unelman paremmasta yhteiskunnasta. Radikaaleimmillaan tämä voi ilmetä vallankumouksena.

Voisi ajatella, että jos suunnilleen samanikäisillä henkilöillä on yhteisiä (avain)kokemuksia, voidaan jo puhua sukupolvesta. Kuitenkaan Mannheimin mukaan edes tämä ei vielä riitä. Hän esittääkin (1952, 303-304), että ollakseen todella sukupolvi, samanikäisten ja yhteisten kokemusten omaavien henkilöiden on aktualisoiduttava (Virtasen 1999a termein mobilisoiduttava). Tämä tarkoittaa sitä, että sukupolven omaava yhteinen kokemus saa sen muodostumaan sukupolviliikkeeksi. Oikeastaan yksi ja sama sukupolvi voi jakautua useaan erilaiseen sukupolviliikkeeseen (Virtasen termein fraktioon) riippuen siitä, kuinka sukupolven avainkokemuksista tulkitaan. Kun sukupolven on nähty perinteisesti olevan ihmisiä yhdistävä tekijä, mannheimilaisittain se ei siis pelkästään yhdistä, vaan myös erottaa ihmisiä. Toisin sanoen, kaikista yhteisen kokemuksen omaavista samanikäisistä henkilöistä ei tule sukupolvea, sillä suurin osa tällaisista ”sukupolvista” vain omaa yhteisen kokemuksen, mutta tämä yhteinen kokemus ei saa näitä ihmisiä muodostamaan omia etujaan ajavia ryhmiä. Yhteinen kokemus (sota, suuri muutto, lama jne.) on siis välttämätön, mutta ei riittävä ehto sukupolviyksiköiden muodostumiselle. (Virtanen 1999a, 84-85.)

Jos verrataan Mannheimin oppeja vaikkapa Roosin (1987) kuuluisaan suomalaisen sukupolvien nelijakoon sotien ja pulan sukupolveen, sodanjälkeisen jälleerakennuksen ja nousun sukupolveen, suuren murroksen sukupolveen ja lähiöiden sukupolveen, niin Mannheimin mukaan jokainen sukupolvi pitää sisällään useita keskenään kilpailevia ryhmittymiä eli fraktioita, niin kuin Virtanen (1999; 2001) näitä kutsuu. Jos siis esimerkiksi lähiöiden sukupolven sisältä ei löydy vähintään kahta keskenään kilpailevaa ja toisilleen vihamielistä lohkoa, ei lähiöiden sukupolvi ole sukupolvi mannheimilaisessa mielessä. Jos oletetaan, että jokainen Roosin neljästä sukupolvesta jakautuisi vähintään kahteen toisilleen vihamieliseen fraktioon, olisi neljän aiemmin yhtenäisenä pidetyn sukupolven tilalla vähintään kahdeksan fraktiota.

Virtanen (2003a) tekee oman sukupolvijakonsa juuri mannheimilaista teoriaa mukaillen. Häntä kiinnosti erityisesti keskeisen suomalaisen kulttuurivirtauksen, 1890-luvulla syntyneen niin sanotun Nuoren Suomen tradition kehittyminen sukupolvien ketjuna. Hänen mukaansa tähän traditioon vaikuttaneet henkilöt voidaan jakaa 1860-luvulla syntyneeseen tradition perustajapolveen, vuoden 1918 polveen (syntynyt 1899-1903), jatkosodan polveen (syntynyt 1920-1925) ja sotaorpopolveen (syntynyt 1939-1944). Jokaisella näistä oli avainkokemuksenaan suuri murros: ensimmäisellä polvella fennomanian nousu ja sen huipennus, kahdella seuraavalla sota ja viimeisellä polvella 1950-luvun lopun poliittinen murros. Jokainen näistä jakautui myös erilaisiin fraktioihin. Esimerkiksi vuoden 1918 polvi jakautui radikaaleihin punaisiin, maltillisiin punaisiin, radikaaleihin valkoisiin ja maltillisiin valkoisiin. (Virtanen 2003a, 37-38, 44-45.)

1980-luvun Roosin ja 2000-luvun Virtasen edustamien sukupolvitutkimusten suuntausten eron voi pelkistää seuraavasti: kun Roosin sukupolvet perustuvat suunnilleen samanikäisten henkilöiden yhteisiin kokemuksiin, jotka eroavat muun ikäisten yhteisistä kokemuksista, Pohjaa Virtanen oman sukupolvitulkintansa tämän lisäksi siihen, että erilaiset ryhmät sukupolven sisällä tulkitsevat tätä yhteistä kokemusta eri tavalla. Sama avainkokemus ei siis yhdistäkään koko sukupolvea, vaan pikemminkin rikkoo sen erilaisiin lohkoihin.

Mikä sitten saa sukupolven jakautumaan erilaisiin osiin? Vaikka ihmiset olisivatkin syntyneet samaan aikaan ja vaikka heillä olisikin yhteisesti jaettuja kokemuksia, näiden kokemusten tulkinta saattaa riippua siitä, mihin sosiaalisin liikkeisiin ihmiset kuuluvat, vastaa Mannheim (1952, 304). Esimerkiksi meillä Suomessa saman ikäiset ja saman yhteisen avainkokemuksen (sisällissota) omaavat henkilöt tulkitsevat kokemustaan varmasti eri tavoin riippuen siitä, kuuluivatko he punaisiin (työväestöön) vai valkoisiin (porvareihin). (Virtanen 2001.) Koska jokaisen sukupolven sisällä on useita sosiaalisia ryhmittymiä, ei ole ihme, jos samaa sukupolvikokemusta tulkitaan ”erilaisten lasien” läpi riippuen siitä, onko esimerkiksi raatanut tehtaassa liukuhihnan ääressä koko ikänsä vai onko työ ollut virkamiehen paperien pyörittelyä.

Kun Mannheimin oppien mukaan sukupolvia aletaan pätkiä osiin, on niiden muodostaminen kaikkea muuta kuin yksinkertaista. Itse asiassa Mannheimin sukupolvien muodostamiskriteerit ovat niin vaativat, että niiden tarkka soveltaminen rajaisi Hoikkalan ja Pajun (2002, 14) mukaan useat perinteisesti sukupolvi-ilmiöinä pidetyt asiat sen ulkopuolelle. Niinpä esimerkiksi Roosin (1987) kuuluisa sukupolvijaottelu ei olisi mannheimilaisin kriteerein sukupolvitarkastelua lainkaan. Ei siis ole ihme, että Mannheimin teoria on saanut myös kritiikkiä osakseen. Koska Virtanen on ollut Mannheimin apparaatin ahkerin soveltaja Suomessa, on hän ollut se, joka on saanut tuta virkaveljiensä kritiikin. Pääkritiikki on kohdistunut siihen, että jos sukupolvet todellakin jakautuvat erilaisiin osiin eli muodostavat erilaisia fraktioita, joista joku toimii tietyllä tavalla ja joku toinen taas toisella tavalla, kuinka sitten voidaan enää puhua yhtenäisen sukupolven olemassaolosta? (Toivonen 1999, 234.) Myös Purhonen (2002a, 9) on sitä mieltä, että jos sukupolvi on sen avainkokemuksesta lähtien ollut hajotettuna erilaisiin fraktioihin, niin mihin enää tarvitaan koko sukupolven käsitettä? Tällöin Purhosen mukaan ainoaksi jäljelle jääneeksi sukupolvien erottelijaksi tulee biologinen ikä, joka ei yksinään riitä sukupolven muodostamiseen.

tamisen kriteeriksi. Lisäksi, jos pystytään erottamaan vaikkapa viisi sukupolvea ja niillä jokaisella on vähintään kaksi fraktiota, niin tällöin tarkastelun kohteena on jo kymmenen ryhmää. Kun tarkasteluun otetaan vielä vaikkapa ikä, sukupuoli, sosiaalinen asema jne. niin tutkimuksen teko alkaa mennä aika vaikeaksi. Tällöin otosten mitattavuuskin alkaa jo kärsiä. (Toivonen 1999, 234.)

Alasta (2001b, 105) puolestaan on vaivannut erityisesti se, että Mannheimin sukupolvikäsitteet avainkokemuksineen painottuu niin selvästi nuoruuteen. Niinpä hän kysyykin, miksi ikääntyneen väestön rikkailla sukupolvikokemuksilla ei ole nuoriin verrattuna mitään virkaa? Myös Roos on viime aikoina ottanut kantaa Mannheimin sukupolviteoriaan, varsinkaan kun hän ei sitä 1980-luvun tutkimuksissaan tehnyt.

”Monet Mannheimin perusolettamukset ovat nähdäkseni kyseenalaisia. Ennen kaikkea tämä koskee teoriaa kokemusten merkityksestä nuorelle ihmiselle. Nuoret ihmiset olisivat muka aluksi jonkinlaisia säiliöitä, joihin on ahdettu erilaisia opetuksia ja kokemuksia ilman että niitä mitenkään reflektoitaisiin. Tämähän tosin oli suomalaisen – ja saksalaisen – koulujärjestelmän perusidea 50-luvulle asti.” (Roos 2005, 218.)

Myöskään Mannheimin / Virtasen sangen poliittisesti painottunutta sukupolvikäsitteistä tutkijat eivät ole varauksetta hyväksyneet. Toivonen (1999, 234) sanookin, että sukupolvien aktualisaatio (Virtasen 1999a termein mobilisaatio) ei ole pelkästään poliittinen ilmiö, vaan nykyajalle on tyypillistä se, että sukupolvien mobilisaation voivat muodostaa myös erilaiset elämäntavat, kulutusmallit jne. Myös Purhosen (2002a, 10-11) mukaan poliittinen mobilisaatio on vain yksi sukupolven ”heräämisen” tapa. Hänen mukaansa sukupolvi on todella (massamittainen) sukupolvi vasta silloin, kun sitä yhdistävät diskursiiviset käytännöt. Näillä diskursiivisilla käytännöillä Purhonen tarkoittaa muun muassa sukupolven muodostamaa ääntä, kuten puheita, lehtikirjoituksia ja manifesteja. Nämä puheet, lehtikirjoitukset ja manifestit mahdollistavat sukupolvitietoisuuden eli siis sukupolven jäsenten tuntemaan yhteenkuuluvuuden tunteen olemassaolon. Ilman sukupolvitietoisuutta ei sukupolvea voi Purhosen mukaan massamittaisessa muodossa olla olemassa. (ks. myös Purhonen 2007.) Virtanen (2002a, 141) vastaa Purhosen kritiikkiin sanomalla, että on olemassa monia poliittisia ja kulttuurisia liikkeitä, jotka ovat olleet muodostamassa sukupolviliikettä ilman, että olisivat tietoisesti halunneet sellaisen perustaa. Sukupolvitietoisuus ei siis hänen mukaansa ole mikään ehdoton edellytys sukupolven olemassaololle. Tähän puolestaan Purhonen (2002c, 142) penää, että sukupolvitietoisuuden rakentumisen kannalta ei ole ratkaisevaa se, kuka sukupolvitulkinnat esittää, pääasia on, että joku lausuu nämä muodossa tai toisessa julki, sillä ilman sukupolvitietoisuuden julkilausumista kestäviä kriteerejä sukupolven olemassaolosta ei hänen mukaansa ole.

”Valtaosa sukupolvena kollektiivisena ilmiönä tarkastelevista sosiologisista tutkimuksista ymmärtää kuitenkin sukupolven siten ...että sen jäsenet jakavat jonkin heitä yhdistävään kokemuksen, että sen jäseniä luonnehtii tietoisuus sukupolvensa erityislaadusta (generation conscious) ja että sukupolvi näiden piirteidensä takia eroaa myös joidenkin muiden

asioiden suhteen (generational) toisen ikäisistä, etenkin vanhemmista ihmisistä (generation gap).” (Purhonen 2007, 17.)

Suomalaisista kenties kaikkein pisimmälle sukupolven käsitteen teoreettisen kehittelyn vienyt Purhonen on sitä mieltä, että sukupolvi on yhteiskunnallinen sukupolvi vasta sitten, kun samana aikakautena syntynyttä joukkoa yhdistää jokin yhteinen kokemus, johon pohjautuen sukupolvi kokee eroavansa muun ikäisistä ja joka tämän kokemuksen pohjalta tuottaa eroavaisuuttaan muihin nähden ”diskursiivisten käytäntöjen”, kuten puheiden, iskulauseiden ja kirjoitusten avulla. Sen sijaan hän ei ole jakamassa sukupolvea toisilleen vihamielisiin ja keskenään kamppaileviin ryhmittymiin yhtä voimakkaasti kuin Mannheim ja Virtanen, vaan hänen mukaansa sukupolvi jakaantuu erilaisiin ryhmiin pikemminkin sen mukaan, kuinka voimakasta on samastuminen sukupolven kannalta tärkeisiin tapahtumiin. Toisaalta, vaikka Purhonen (2002a) kritisoikin Virtasta sukupolvien hajottamisesta fraktioihin heti avainkokemuksesta alkaen, ei hänenkään tutkimansa sukupolvi (suuret ikäluokat) ole arvoiltaan täysin yhtenäinen ryhmä, vaan jakaantuu osiin sen mukaan, miten he suhtautuvat ”60-luvun radikalismiin”. (Purhonen 2007, 81-82, 85, 88.)

Jos eri sukupolvien sisällä todella on useita aktualisoituneita sukupolviliikkeitä (Virtasen 1999a termein mobilisoituneita fraktioita), niin kuinka tällaiset fraktiot on mahdollista löytää? Niiden selville saamiseksi on palattava historiassa niin kauas taaksepäin, että fraktioiden syntyhetki löytyy. Virtasen mukaan sukupolviliike on näet kaikkein selvimmin näkyvissä syntynsä hetkellä ja nuoruudessaan. Niinpä tärkeä tehtävä onkin löytää fraktion perustajat ja keulahahmot. Nämä henkilöt ovat kehittäneet fraktion keskeiset ideat ja fraktion menestymisen myötä heistä on tullut liikkeensä keulahahmoja. Kaiken kaikkiaan siis fraktioiden mobilisaatio etenee niin, että se alkaa ensin pienissä ryhmissä, jotka sitten verkostoituvat pohjanaan jonkinlainen omasta sukupolvikokemuksesta lähtöisin oleva idea, visio tai unelma paremmasta maailmasta. Vastustajia muista fraktioista saadaan siinä vaiheessa, kun sukupolvifraktion kehittelemät ideat ja ajatukset törmäävät toisen fraktion tai kokonaan toisen sukupolven ajatusmallien kanssa. (Virtanen 2001, 31-32.)

Mannheimin, Virtasen ja Purhosen monimutkaisten sukupolviteorioiden lisäksi on toki olemassa myös hieman yksinkertaisempia teorioita. Tietynlaisena sukupolviteorian perusoppaana voidaan pitää Margaret Meadin vuonna 1970 ilmestynyttä teosta ”Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap”, joka ilmestyi vuotta myöhemmin Suomeksi nimellä ”Ikäryhmien ristiriidat: Sukupolvikuilun tutkimusta”. Tässä teoksessa Mead (1971, 25) pyrkii osoittamaan, että on olemassa kolme erityyppistä kulttuuria, mikä vaikuttaa taas siihen, millä tavalla sukupolvet muodostuvat. Nämä kulttuurin tyypit ovat *postfiguratiivinen*, missä lapset oppivat vanhemmiltaan, *kofiguratiivinen*, missä sekä lapset että vanhemmat oppivat ikätovereiltaan sekä *prefiguratiivinen*, missä vanhemmat oppivat lapsiltaan.

Postfiguratiivisessa kulttuurissa yhteiskunta on hyvin jähmeä ja lapset tulevat viettämään samanlaista elämää kuin vanhempiensa ja näiden vanhemmat. Tällaisessa kulttuurissa ei edes kuvitella minkäänlaista muutosta tapahtuvan ja niinpä lapset omaksuvat vanhemmiltaan muuttumattoman jatkuvuuden tunteen, minkä nämä omat omaksuneet omilta vanhemmiltaan ja nämä taas omilta vanhemmiltaan. (Mead 1971, 25-26.) Niinpä tällaisessa yhteiskunnassa ei ole sukupolvia ai-

nakaan mannheimilaisessa mielessä, sillä toisistaan erottuvia eri-ikäisten ryhmiä ja näiden osiin jakautuneita fraktioita ei pääse muodostumaan. Toki postfiguratiivisessa kulttuurissa on sukupolvia, jos puhutaan perinteisistä ”suvun polvista”, sillä on isovanhemmat, vanhemmat ja lapset. Kuitenkaan näiden elämäkokemukset eivät poikkeakaan millään lailla toisistaan, eikä näiden elämässä tapahdu jyrkästi toisistaan poikkeavia avaintapahtumia, jotka toimisivat pohjana kokemuksellisen sukupolven muotoutumiseen. ”Vanhan ajan” maatalousyhteiskunnat ovat tyypillisiä esimerkkejä postfiguratiivisista yhteisöistä. Suomessa tällaisessa yhteisössä elivät vielä 1900-luvun alkupuolen ihmiset.

Meadin toisessa kulttuurin tyyppissä, kofiguratiivisessa kulttuurissa asiat ovat toisella tavalla. Teollistumisen aiheuttamasta yhteiskunnan kehityksestä johtuen tullaan tilanteeseen, jossa lapset eivät enää seuraakaan täysin samalla tavoin vanhempiensa jalanjalkia isovanhempiensa jalanjäljistä puhumattakaan. Kun postfiguratiivisessa kulttuurissa lapset olisivat tulleet vanhempiensa kaltaisiksi, kofiguratiivisessa kulttuurissa nuoren sukupolven (avain)kokemukset poikkeavat vanhempiensa, isovanhempiensa ja muiden heidän ympäristönsä vanhempien jäsenten kokemuksista. Yhteiskunta kehittyy niin nopeasti, että vanhemmat eivät pysty antamaan sopivia elämänmalleja nuoremmilleen. Kehittyy sukupolvi, jonka elämä rakentuu sen omille kokemuksille vastakohtana vanhempien kokemuksille. (Mead 1971, 56, 59-61.) Modernin yhteiskunnan voidaan katsoa olleen juuri kofiguratiivinen kulttuurin kaltainen.

Muualla teollistumisen aikaansaama muutos postfiguratiivisesta kulttuurista kofiguratiiviseen tapahtui paljon aikaisemmin kuin Suomessa ja kesti usean sukupolven ajan. Suomessa tämä yhteiskunnan muutos tapahtui pääasiassa yhden polven (suuret ikäluokat 1945-1950 syntyneet) aikana. Suomesta tuli siis kofiguratiivinen yhteisö huomattavan myöhään, mutta vauhtiin päästyään lyhyessä ajassa. (vrt. Karisto, Takala & Haapola 1998.) Relander (1998, 34-35) puhuu suoranaisesta vallankumouksesta, millä hän tarkoittaa sitä, että 60- ja 70-luvuilta saakka jokainen sukupolvi on edennyt edeltäjiään nopeammin, korkeammalle ja pidemmälle, vähän kuten olympia-aatteessa sanotaan.

Meadin kolmas kulttuurin tyyppi, kofiguratiivisen kulttuurin jälkeinen prefiguratiivinen kulttuuri on oikeastaan sama asia kuin siirtyminen modernista yhteiskunnasta postmoderniin. Prefiguratiivisessa tai postmodernissa yhteiskunnassa syntyy täysin toisistaan poikkeavia kokemuksia eri-ikäisten välille. Sukupolvien kuilu tällaisessa maailmassa on niin syvä, että vanhemman on turha yrittää ymmärtää lastaan sanomalla tälle: ”Olen minäkin ollut nuori”. Todellisuudessa nimittäin vanhempi ei ole koskaan ollut nuori siinä maailmassa, missä nuori elää. Tyypillistä on se, että jokainen uusi sukupolvi tulee kokemaan teknologisesti toisen maailman kuin edeltävä polvi (Mead 1971, 83, 85). Ikuisen muuttumattomuuden tilalle on tullut alituinen muutos (Relander 1998, 32).

”Ja tänään, yhtäkkiä, siitä syystä että kaikki maailman kansat ovat osa elektroniikkaan pohjautuvaa, täydellisessä vuorovaikutuksessa olevaa verkostoa, nuoret ihmiset kaikkialla omistavat sellaisen kokemuksen jota yhdelläkään aikuisella ei koskaan ole ollut eikä tule koskaan olemaan. Ja vastaavasti ei vanhempi sukupolvi koskaan tule näkemään omien ainut-

laatuisten, jaksoittain etenevien muutoksiensa toistuvan näiden nuorten elämässä. Tämä sukupolvien välinen välirikko on täysin uusi: se on planetaarinen ja universaalinen.” (Mead 1971, 87.)

Onko sukupolvien välinen kuilu tullut todella nyky-yhteiskunnassa niin syväksi, kuin Mead 1970-luvun taitteessa ennusti sen kasvavan? Ainakin selvä kuilu on olemassa, jonka todistamiseksi ei tarvitse muuta kuin seurata julkista keskustelua, jossa vanhemmat polvet tuottavat jatkuvasti ”moraalista paniikkia” milloin mistäkin nuorten elämään kuuluvasta asiasta. Koska vanhemmat polvet eivät esimerkiksi hallitse uutta ja nopeasti kehittyvää teknologiaa lainkaan yhtä hyvin kuin nuoremmat, on tämä herättänyt heissä epäluuloa nuorempien hallitsemia taitoja kohtaan. Esimerkiksi jokainen uusi media on vuorollaan ollut vanhempien ikäpolvien aiheuttaman ”moraalisen paniikin” kohteena. (Pöntinen 1996, 132-133.) Aikuiset ovat yleisesti tuominneet lasten ja nuorten innokkaimmin harrastamat uuteen teknologiaan pohjautuvat kulttuurimuodot ja lapset ja nuoret ovat juuri näitä aikuisten paheksuvia kulttuurimuotoja harrastamalla vastustaneet vanhempien polvien auktoriteetteja. Tällä tavoin nuoremmat polvet ovat vahvistaneet itsenäistä asemaansa vanhempiin ikäpolviin verrattuna. (Manninen 1996, 161.) Lisäksi ”hyvän kulttuurin” vaalijoiden kauhuksi nuoret ovat kuluttaneet kaikkea sitä, mitä nämä ”hyvän kulttuurin” portinvartijat ovat määritelleet toisarvoiseksi kulttuuriksi ja siten torjuttavaksi, turmiolliseksi, syntiseksi tai joksikin muuksi pahaksi ja kauheaksi. (Pöntinen 1996, 143.) Näitä ovat muun muassa tietokonepelit, väkivaltaiset elokuvat, nuorten suosima musiikki jne. Voidaan olettaa, että yhteiskunnan kehityksen ja teknistymisen vauhdin yhä kiihtyessä tulemme jatkossa näkemään tiedotusvälineissä yhä enemmän vanhempien ikäpolvien ”moraalisella paniikilla” höystettyjä kannanottoja. Meadin teoria siitä, että yhteiskunta kehittyy postfiguratiivisesta kulttuurista kofiguratiivisen kulttuurin kautta prefiguratiiviseksi (toisin sanoen esimodernista modernin kautta postmoderniin) ei siis näytä olevan puuta heinää.

On mielenkiintoista pohtia, mitä tapahtuu, jos liikunta yhdistetään sukupolven käsitteeseen. Mannheimilaisen sukupolviapparatin kaksi ensimmäistä ”vaatimusta” samanikäisyydestä ja yhteisesti jaetuista kokemuksista on ilman muuta toteuttava, jos halutaan muodostaa liikuntasukupolvia. On kuitenkin kyseenalaista, kuinka loppuun asti viety mannheimilainen sukupolvimalli sukupolvesta erilaisiin osiin pirstoutuneina sukupolviliikkeinä soveltuu liikuntasukupolvien tutkimiseen. Liikuntasukupolvia tutkittaessa asia on nimittäin koko lailla toinen, kuin Virtasen (2001) Mannheimin oppien mukaisesti kirjoitetussa väitöskirjassa, jossa tutkimuksen kohteena olivat poliittiset sukupolvet. Näiden poliittisten polvien osiin jakautuneita fraktioita oli suhteellisen helppo löytää tiettyjen poliittisten aatteiden keulahahmojen elämäkertojen perusteella. Tätä mahdollisuutta ei tavallisten ihmisten liikuntasukupolvia muodostettaessa ole, koska tällaisia liikuntaelämäkertoja ei ole yksinkertaisesti saatavilla. Purhonen (2005) onkin epäillyt, että 1940-luvun jälkipuoliskolla syntyneet suuret ikäluokat olisivat viimeinen sukupolvi ”mannheimilaisessa” mielessä.

”Saattaa itse asiassa olla niin, että suuret ikäluokat ovat viimeinen sukupolvi, jonka osalta Mannheimin kuvio toimii edes jotenkin, toisin sanoen että sukupolviyksikön taustalta todella löytyy laajasti koettu masamittainen yhdistävä kokemus” (Purhonen 2005, 263).

Purhosen omassa, suuria ikäluokkia käsittelevässä tutkimuksessa tällaisia yhdistäviä kokemuksia oli helppo löytää, ovathan suuret ikäluokat tunnetusti perin itsetietoinen joukko (ks. Purhonen 2002b). Samoin Purhosen kysyessä tutkittaviltaan (siis suurilta ikäluokilta), että mihin sukupolveen he mielestään kuuluivat, ei tähän heidän ollut kovin vaikea vastata. Sen sijaan, jos ihmisiltä kysytään: ”mihin liikuntasukupolveen mielestäsi kuulut?” tuloksena on todennäköisesti erittäin kirjavia vastauksia, joiden perusteella liikuntasukupolvien sukupolvitietoisuudesta ei selviä mitään.

Tässä tutkimuksessa sukupolvikäsitteet hahmotetaan J.P. Roosin (1987) viitoitettamalla tavalla, jossa sukupolveen kuulumisen edellytyksenä ovat samankaltaiset kokemukset ja avaintapahtumat elämässä ja liikunnassa. Liikuntasukupolvi tarkoittaa siis yksinkertaisesti suunnilleen samana ajankohtana syntynyttä joukkoa, jonka kokemukset liikunnasta tähänastisen elämän aikana muistuttavat toisiaan, mutta jotka eroavat muun ikäisten liikuntakokemuksista. Tutkimuksessa ei siis käsitellä sukupolven sisäisiä sukupolviliikkeitä. Roosilaista tapaa hahmottaa sukupolvia käytetään ennen kaikkea sen selkeyden vuoksi, vaikkakin se saattaa yksinkertaistaa asioita liikaa olettaessaan, että kaikki tiettyyn sukupolveen kuuluvien kokemukset ovat niin samanlaisia. Voi olla, että mannheimilainen teoria sukupolvesta osiin jakautuneina liikkeinä kuvaa todellista elämää Roosin teoriaa paremmin ottaessaan huomioon ihmisryhmien tiettyjen kokemusten vaihtelevat tulkinnat. Niin ikään voi olla, että Purhosen (2007) vaatimus sukupolven itse tuottamasta puheesta (oman sukupolven ainutlaatuisuuden esiintuominen muihin nähden) on välttämätöntä, jotta sukupolven jäsenet todella tunsivat kuuluvansa sukupolveen. Tässä tutkimuksessa purhoslainen sukupolvitietoisuus ei kuitenkaan ole keskeisessä roolissa, vaan sukupolvien muodostumisen pohjana ovat ihmisten yhteiset kokemukset liikuntaan ja urheiluun liittyvissä asioissa, vaikka näitä ei voimakkaasti esiin ”diskursiivisissa käytännöissä” tuotaisikaan.*

Asioiden yksinkertaistamisessa on Roosin ”suomalaisen elämän” suosion salaisuus, sillä jokainen tietynä aikakautena syntynyt voi helposti tunnistaa Roosin sukupolvista sen sukupolven, jonka kokemukset vastaavat omiaan. Jos sen sijaan näitä sukupolvia aletaan pilkkoa useisiin fraktioihin riippuen siitä, kuinka eri tavalla samaa kokemusta ihmiset voivat tulkita, niin erittäin suurena vaarana on sukupolvien pirstaloituminen käsittämättömäksi sekamelskaksi. Ketäpä esimerkiksi mahdollinen ”kuntoliikunnan esiinmarssin sukupolven joukkuelajien invaasion fraktio”, tai sen vastaakohtana saman sukupolven sisällä mahdollisesti oleva ”kuntoliikunnan esiinmarssin sukupolven perinteisten yksilölajien traditionaalinen fraktio” kiinnostaisivat?

2.2. Liikuntasuhde ja sen neljä osa-aluetta

Eräs keino lähestyä liikuntasukupolvia on tehdä se Kosken (2004) kehittämän liikuntasuhde -käsitteen avulla. Tällä tarkoitetaan:

”Yksittäisen ihmisen suhtautuminen ja asettuminen suhteessa liikunnan muodostamaan sosiaaliseen maailmaan vaihtelee elämänkaaren aikana, mutta jokainen meistä määrittää tätä suhdetta toistuvasti usein tiedostamattaan. Tätä suhdetta, joka kuvaa asemoitumistamme liikun-

* Tosin joitain viitteitä liikuntasukupolvien sukupolvitietoisuudesta saatiin tutkimuksen avointen kysymysten vastauksista, joita tullaan esittämään tutkimuksen tulososassa runsaasti.

nan sosiaaliseen maailmaan nähden, voidaan lyhyesti kutsua liikuntasuhteeksi. Liikuntasuhde on se kiinnittymis- ja suhtautumistapojen kokonaisuus, jonka kautta yksilö kohtaa liikunnan sosiaalisen maailman ja sen kulttuuriset merkitykset.” (Koski 2004, 190.)

Yksinkertaisemmin sanottuna jokainen ihminen muodostaa elämänsä aikana jonkinlaisen suhteen liikuntaan. Osa ei voi sietää minkäänlaista liikuntaa, ei ole missään tekemisissä esimerkiksi liikunnan seuratoiminnan kanssa, ei seuraa mitään urheilulajia, eikä kuluta juuri rahaa liikuntaan. Jotkut toiset ovat taas liikuntafanaatikkoja, jotka liikkuvat paljon ja kovaa, ovat kaulaansa myötä mukana liikunnan seuratoiminnassa, seuraavat urheilua tarkasti ja kuluttavat paljon liikuntaan rahaa. Yksilöllinen vaihtelu ihmisten välillä on suurta ja suurin osa ihmisistä sijoittuu näiden kahden ääripään väliin. Koski (2004, 191) jakaa Unruhin (1979; 1980) inspiroimana ihmiset neljään luokkaan sen mukaan, kuinka syvällä he ovat liikunnan sosiaalisessa maailmassa. Nämä luokat ovat muukalainen, turisti, regulaari ja insaideri. Näistä *muukalaiset* ovat autuaan tietämättömiä jonkun urheilulajin termeistä ja näihin termeihin liittyvistä merkityksistä, toisin sanoen urheilun sosiaalinen maailma on heille vieras. *Turistit* taas saattavat lyhytaikaisesti osallistua ja kokeilla tässä maailmassa mukanaoloa, mutta sen merkitykset jäävät usein pinnalliseksi. *Regulaareja* puolestaan voidaan jo kutsua urheilun sosiaaliseen maailmaan säännöllisesti osallistuviksi ja he ymmärtävät suhteellisen hyvin tämän maailman merkityksiä. Urheilun sisäpiiriläiset eli *insaidarit* taas ovat jonkin urheilulajin asiantuntijoita, joiden elämänpiiri saattaa vahvasti rakentua kyseisen urheilulajin sosiaalisen maailman ja sen merkitysten varaan. *”Tarkemmin eritellen voimme joillakin liikunnan osa-alueilla olla asiantuntevia sisäpiiriläisiä, kun samaan aikaan jollakin toisella osa-alueella olemme tietämättömiä muukalaisia”* (Koski 2004, 191). On huomattava, että liikuntasuhde käsittää siihen liittyvän ilmiökäyttäytymisen lisäksi myös liikuntaan tiedostetusti tai tiedostamatta liitetyt merkitykset ja ilmiöt (Koski & Tähtinen 2005, 7).

Liikuntasuhde voidaan jakaa neljään osa-alueeseen, johon kuuluvat omakohtainen liikunta, liikunnan tuottaminen, penkkiurheilu sekä sportisointi.* *Omakohtainen liikunta* kuvaa ihmisten konkreettisia liikuntasuorituksia. Se pitää sisällään vapaaajan liikuntaharrastukset, mutta myös arkiliikunnan. Esimerkiksi aktiivikilpaurheilija on sekä lajissaan, että usein liikunnassa yleisestikin insaideri, kun taas liikuntaa vieroksuva ihminen on muukalainen. Aktiivikilpaurheilijan liikuntasuhde on siis omakohtaisen liikunnan suhteen kovin erilainen kuin liikuntaa vieroksuvan. *Liikunnan tuottamisella* taas tarkoitetaan esimerkiksi organisoidussa liikunnassa mukana oloa. Liikunnan tuottajia ovat esimerkiksi lapsilleen liikunnallisia aktiviteettejä organisoivat vanhemmat, kaveriporukoita liikkumaan kokoavat yksilöt ja tietysti liikunnan kansalaistoiminnassa mukana olevat tai liikunnan parissa ammatikseen toimivat. Myös tällä liikuntasuhteen osa-alueella on helppo löytää insaidereita, muukalaisia ja kaikkia näiden väliltä. (Koski 2004, 193.) Käsillä olevassa tutkimuk-

* Kosken (2004) liikuntasuhteen käsitteessä penkkiurheilua tosin käsitellään ennen liikunnan tuottamista liikuntasuhteen toisena osa-alueena, mutta käsillä olevassa tutkimuksessa liikunnan tuottamista käsitellään heti omakohtaisen liikunnan jälkeen ennen penkkiurheilua, koska se sopii loogisesti heti omakohtaista liikuntaa kuvaavan jakson perään.

nessa liikunnan tuottamisella tarkoitetaan kuitenkin ainoastaan liikunnan seuratoiminnassa mukana oloa, joka ei kata kokonaan liikunnan tuottamista, mutta joka on paremmin empiirisesti tutkittavissa kuin liikunnan tuottaminen kokonaisuena käsitteenä.

Penkkiurheilu puolestaan käsittää sekä kilpaurheilun, että myös muun tyyppisen liikunnan seuraamisen sekä tiedotusvälineistä että paikan päällä. Tämän liikuntasuhteen piiriin kuuluu myös tietokoneilla tai pelikonsoleilla urheilupelimaailman simulointi. Myös penkkiurheilussa muukalaiset ja insaiderit erottuvat selvästi toisistaan. Esimerkiksi jalkapalloa katsova ammattivalmentaja näkee pelissä lukuisan määrän sellaisia yksityiskohtia, mitä jalkapalloa harvoin seuraava muukalainen ei näe. Kun muukalaiset tunnistavat jalkapallosta lähinnä vain pelin yleiset muodot, mutta eivät saa otetta sen merkityssisällöstä, niin insaiderit hallitsevat myös lajin olemussisällölliset merkitykset. (Koski 2004, 192-193.) Tässä tutkimuksessa sana penkkiurheilu korvataan *urheilun seuraamisella*. Tätäkin laaja-alaisempi olisi liikunnan seuraamisen käsite, mutta käsillä olevassa tutkimuksessa pureudutaan nimenomaan kilpa- ja huippu-urheilun seuraamiseen ja siihen liittyviin elämyksiin, ei niinkään esimerkiksi kuntoilutapahtumien seuraamiseen.

Sen sijaan liikuntasuhteen neljäs ja viimeinen osa-alue, sportisointi on vaikeaselkoinen osa-alue, joka Kosken (2004, 194) mukaan *”viittaa ilmiöön, jossa urheilu ja siihen kytkeytyvät merkitykset näyttäytyvät elämänaloilla ja asiayhteyksissä, jotka eivät sinällään liity suoranaisesti urheiluun tai liikuntaan”*. Tällä Koski tarkoittaa eräänlaisia liikunnan merkitysten kuluttamista, joka saattaa näkyä esimerkiksi liikemaailmassa, työelämässä tai yleensäkin ihmisten jokapäiväisessä elämässä muun muassa pukeutumisen ja kielenkäytön kautta. Pukeutumalla urheilullisesti tai pitämällä ranteessaan sykemittaria ihminen voi haluta viestittää kanssakulkijoilleen olevansa sporttinen ja nuorekas. Samoin viljelemällä kielenkäytössään urheilusta tuttuja termejä voi tuoda esiin kuvaa urheilun asiantuntijuudesta.

Sportisointikäsitteen laajuudesta johtuen se korvataan tässä tutkimuksessa kuitenkin yksinkertaisesti *liikuntaan liittyvällä kuluttamisella*, joka ei tietenkään kata koko sportisoinnin käsitettä, vaan on pikemminkin sen yksi osa. Liikuntaan liittyvällä kuluttamisella tarkoitetaan tässä liikuntavarusteisiin ja -välineisiin liittyvää rahankäyttöä ja eri liikuntavarusteisiin ja -välineisiin liitettyjä ominaisuuksia. Liikuntasuhteen osa-alueet on kuvattu kuviossa 1.

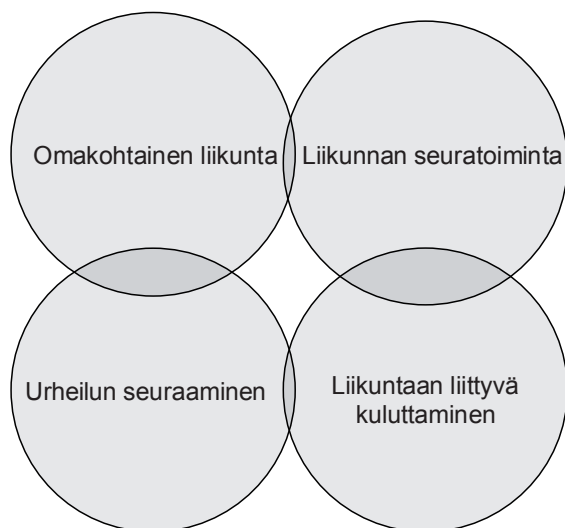
On hyvä pitää mielessä, että jokaisella ihmisellä on oma liikuntasuhteensa riippumatta siitä harrastaako hän itse liikuntaa, osallistuuko hän liikunnan vapaaehtoistyöhön, seuraako hän urheilua, tai käyttääkö hän rahaa liikuntaan. Jos joku siis ei esimerkiksi harrasta koskaan liikuntaa, tämä ei tarkoita sitä, etteikö hänellä olisi liikuntasuhdetta. Liikunnallisesta passiivisuudesta huolimatta tällaisella henkilöllä on liikuntasuhde, mutta hänen liikuntasuhteensa on kenties liikuntakielteisyyden sävyttämä. Jos esimerkiksi jonkun suunnilleen samanikäisen ikäpolven kohdalla esiintyisi suuri osuus liikuntakielteisyyden sävyttämän liikuntasuhteen omaavia henkilöitä, voitaisiin puhua vaikkapa ”liikuntakielteisen liikuntasukupolven” olemassaolosta.

Liikuntasuhteen käsite on siinä mielessä monipuolinen, että sen avulla voidaan ottaa huomioon sekä liikunnan fyysinen, että ei-fyysinen puoli. Näin määriteltynä liikuntasuhde on paljon muutakin kuin vain hikeä tai hengästyminen aiheuttavaa

liikuntaa. Jos ihmisen suhde liikuntaan määriteltäisiin vain sen perusteella, millä tavoin hän liikkuu, tulisi koko liikuntasuhteen käsitteestä hyvin yksipuolinen. Tämä rajaisi sellaisten liikuntasukupolvien muodostamisen mahdollisuuden pois, joille ei niinkään oma liikunnan harrastaminen, vaan esimerkiksi suomalaisurheilijoiden uroteot kansainvälisillä kilpapakentilla ovat toimineet oman liikuntasuhteen avainkokemuksina. Samoin sellaiset ihmiset, jotka ovat rakentaneet liikuntasuhdettaan esimerkiksi omien lastensa urheilumenestyksen pohjalta, jäisivät vaille huomiota puhumattakaan niistä, joille liikuntamuodin seuraaminen on liikunnassa tärkeintä. Sukupolvien liikuntasuhteen muodostamiseen tarvitaan siis kaikkia liikuntasuhteen osa-alueita.

Liikuntasuhteen käsite on myös siksi hyödyllinen, että se ei koske vain nykyhetkeä, vaan myös yksilön liikuntahistoria sekä mahdolliset liikuntakäyttäytymiseen liittyvät avainkokemukset tai avaintapahtumat elämänkaaren aikana ovat tärkeitä. Tutkimuksia liikuntasuhteen osa-alueista on tehty varsinkin omakohtaisen liikunnan osalta (esim. Pehkonen 1991; Viljanen ym. 1994; Ranto & Pehkonen 1995a, 1995b; Heinonen ym. 1998; Nurmela & Pehkonen 1998a, 1998b, 1998c, 1998d; Alexandris & Carrol, 1998; Compass 1999; Heinonen ym. 2001; Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002a, 2001-2002b, 2001-2002c; Cordell, Betz & Green 2002) ja onpa joissain tutkimuksissa liikuntasuhdetta käytetty myös useampaa liikunnan osa-alueita kattavana käsitteenä (esim. Töyli 2007; Lehmuskallio 2007). Tästä huolimatta tutkimuksia siitä, kuinka liikuntasuhde tai sen jokin osa-alue on yksittäisen ihmisen elämänkaaren aikana *muuttunut*, ei näissä poikkileikkausaineistoissa ole käsitelty.

Liikuntasuhteesta puhuttaessa on syytä tuoda esiin sen yhteydessä käytettyjä käsitteitä. Suomalaisten liikuntasuhdetta esiteltäessä törmätään (kuten tässä tutkimuksessa tulee käymään ilmi) muun muassa sellaisiin käsitteisiin kuin arkiliikun-

KUVIO I. Liikuntasuhteen osa-alueet sukupolvien liikuntasuhde -tutkimuksessa (ks. Koski 2004, 192)

ta, hyötyliikunta, kuntoliikunta, kilpaurheilu, huippu-urheilu, organisoitu liikunta, omaehtoinen liikunta, välineellistynyt liikunta, teknistynyt liikunta, luonnonmukainen liikunta ja kaupallistunut liikuntakulttuuri. *Arkiliikunnalla* tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaista liikuntaa, joka tapahtuu varsinaisen liikunnan harrastamisen ulkopuolella esimerkiksi työsuorituksen yhteydessä ja koulu- tai työmatkojen liikkumisella. Liikuntaa ei siis harrasteta liikunnan harrastamisen vuoksi vaan jonkun muun toiminnan ohessa. *Hyötyliikunnalla* tarkoitetaan samaa asiaa kuin arki-liikunnalla, mutta koska kaikki liikunta on enemmän tai vähemmän hyödyllistä, arkiliikunta on parempi termi kuvaamaan em. liikuntaa. Hyötyliikuntaa kuitenkin käytetään käsillä olevassa tutkimuksessa suomalaisten eri elämänvaiheissa harrastamien lajien esittelyn yhteydessä, koska monet tutkimukseen vastaajat ovat kirjoittaneet harrastavansa hyötyliikuntaa. *Kuntoliikunnalla* tarkoitetaan liikuntaa, jossa tavoitteena on fyysisen kunnon parantaminen tai ylläpitäminen, mutta jossa ei ole kilpailullisia tavoitteita. Tästä poiketen *kilpa-urheilu* on sellaista liikuntaa tai urheilua, jota harrastetaan kilpailumielessä niin, että tavoitteena on osallistua urheilukilpailuihin. *Huippu-urheilu* eroaa taas kilpaurheilusta siinä, että siinä urheilua harrastetaan kansallisella tai kansainvälisellä huipputasolla, kun taas kilpaurheilua voivat harrastaa minkä tasoiset henkilöt vain osallistumalla esimerkiksi urheilun massatapahtumiin puolimaratonien, maratonien tai muiden rientojen muodossa. *Organisoidulla liikunnalla* tarkoitetaan liikuntaa, joka tapahtuu esimerkiksi seuran järjestämänä ja ohjauksessa kun taas *omaehtoinen liikunta* on itsenäisesti tapahtuvaa liikuntaa vailla muiden määräysvaltaa ja aikataulua.

Välineellistynyt liikunta puolestaan tarkoittaa sellaista liikuntaa, jossa liikunnan harrastamiseen tarvitaan erilaisia välineitä. Välineellistyneessä liikunnassa ja liikuntakulttuurissa luonnonmukaista liikuntaa jäljitellään erilaisten välineiden avulla (esimerkiksi soutulaitteet, stepperilaitteet, juoksumatot, kuntosalien voimallaitteet) tai sitten liikunta ei yksinkertaisesti onnistu ilman välineitä (esimerkiksi rullalautailu, rullaluistelu, lumilautailu, golf, tennis, mailapelit jne.) On toki huomattava, että lähes kaikessa liikunnassa tarvitaan joitain välineitä (uinnissa uimahousuja, juoksulenkkeilyssä lenkkikenkiä jne.), mutta välineellistyneessä liikunnassa välineet ovat suuressa roolissa. *Teknistyneellä liikunnalla / liikuntakulttuurilla* taas tarkoitetaan sellaista liikuntaa, jonka harrastamiseen käytetään usein rakennettuja liikuntaympäristöjä. Teknistyneen liikuntakulttuurin ilmentymiä ovat muun muassa jäähallit, palloiluhallit, golfkentät, hiihtopotket, trooppiset kylpylät ja kuntokeskukset. Tällaisiin rakennettuihin liikuntapaikkoihin mennään yleensä ajoneuvon kyydillä, eikä niissä harjoitettavia liikuntalajeja ole useinkaan mahdollista alkaa harrastaa heti kotiovelta. Teknistyneen liikunnan vastakohtana on *luonnonmukainen liikunta*, millä tarkoitetaan liikuntaa, jota harrastetaan yleensä ilman suurta rakentamista vaativia liikuntapaikkoja suoraan kotiovelta. Tällaista liikuntaa on esimerkiksi kävely luonnossa, juoksulenkkeily, hiihto ulkoilmassa ilman hiihtopotkia, uiminen meressä, järven tai joessa. Toki kävelyä, juoksulenkkeilyä tai hiihtoa ei useinkaan harrasteta täysin koskemattomassa luonnossa vaan nekin vaativat yleensä pururadan, metsätien tai pyörätien osakseen.

Lopuksi *kaupallistuneella liikuntakulttuurilla* tarkoitetaan liikuntakulttuurin muuttumista sellaiseksi, jossa liikunnan harrastamisesta pitää maksaa esimerkiksi liikuntapaikkojen sisäänkäyntimaksujen muodossa. Kaupalliseen liikuntakulttuuriin

kuuluu myös liikunnan ympärillä pyörivä tavara-, varuste- ja ravintoainebisnes ja se, että uusia urheilulajeja ja niihin liittyviä tuotteita kehitetään jatkuvasti bisnesmielessä. Huippu-urheilussa kaupallistunut liikuntakulttuuri näkyy muun muassa siten, että taloudenpitoon liittyvät asiat tulevat tietyissä lajeissa vähintään yhtä tärkeäksi kuin urheilullinen tulos. Se ilmenee myös mainonnan jatkuvana kasvuna urheilussa ja liikunnassa.

Siihen, miksi jollekin muodostuu täysin erilainen suhde liikuntaan kuin toisille, voidaan etsiä syytä paitsi elämäkaareen kuuluvista normaalin elämänkulun tapahtumista (esim. työelämässä olo, perheen perustaminen, ikääntyminen), myös ihmisen liikuntahistoriasta ja siitä, mitkä ”eväät” liikunnan harrastamiselle on saatu lapsuudessa. Esimerkiksi ennen sotia syntyneiden elinolosuhteet ja kasvuympäristö ovat olleet kokonaan toisenlaisia kuin vaikkapa 1970-luvulla syntyneiden. (Zacheus ym. 2003a.) Samoin suomalaisen yhteiskunnan nopea muutos maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta hyvinvointivaltioksi (ks. esim. Karisto, Takala & Haapola 1998) on vaikuttanut siihen, millaiseksi eri-ikäisten suhde liikuntaan on muodostunut. Eräs mielenkiintoisimmista seikoista sukupolvien liikuntasuhdetta tutkiessa onkin katsoa, onko Mannheimin sukupolviteorian mukainen alle 20-vuoden ikä keskeinen ajanjakso liikuntasukupolvien muodostumisen kannalta.

Koski (2004) väittää elämäkaaren ja liikuntasuhteen suhteen olevan niin vahvan, että liikuntasuhteen rakentuminen alkaa jo lapsuudesta ja kestää läpi elämän. Hänen mukaansa esimerkiksi lapsi aistii nopeasti, jos liikunnan maailma on vanhemmille tärkeää. Tähän liittyvät esimerkiksi tarinat vanhempien, isovanhempien tai sisarusten urheiluasuorituksista. Suhdetta liikuntaa rakennetaan jo pienestä pitäen ensin kotona, sitten pihaleikeissä ja hieman myöhemmin myös koululiikunnassa, jossa vertailu ”massaan” yhdessä pihaleikeistä saatujen liikuntakokemusten kautta toimii merkittävänä liikunnan maailman kiinnittymisen tai kiinnittymättömyyden perustana. (Koski 2004, 195-197.) Myöhemmin mahdollinen liikunnan harrastaminen seuroissa, teini-iässä usein tapahtuva kahtiajako tosissaan urheileviin ja vähemmän urheileviin sekä myöhemmin seuraavat elämänkulun vaiheet työelämään siirtymisineen ja eläkkeelle jäämisineen ovat merkittäviä liikuntasuhteen muodostumisen kannalta.

Jos liikuntasuhteen rakentuminen alkaa jo lapsuudesta, on oleellista kysyä, enustaako liikunnallisesti aktiivinen lapsuus liikunnan harrastamista myös aikuisiällä? Alkaako liikuntasuhde todellakin muodostua jo lapsuusiässä? Larsenin (1999) mukaan nuoruuden liikkumisen innon säilyminen vanhoille päville saakka on yleensä nähty johtuvan yksinkertaisesti siitä, että liikunnallisesti aktiiviset ihmiset ovat omaksuneet sosialisatiossaan vanhemmiltaan sellaiset arvot, jotka tukevat liikunnan harrastamista myöhemmissä elämänvaiheissa. Näin siis lapsuus ja nuoruus ovat olleet dominoivassa asemassa aikuisiän liikkumattomuuden ja liikunnallisuuden syiden pohdinnassa. Malina (1996) onkin nuoruuden ja myöhemmän elämän välistä liikunta-aktiivisuutta käsittelevien tutkimusten pohjalta tehnyt sellaisen johtopäätöksen, että lapsuuden ja nuoruuden liikuntarientojen harjoittamisella tai harjoittamattomuudella on yhteyttä myöhempien elämänvaiheiden liikuntaan. Kun siirrytään lapsuudesta nuoruuteen, erityisesti se, jos lapsuudessa *ei* ole liikkunut, näkyy liikkumattomuutena myös nuoruudessa. Kun puolestaan siirrytään nuoruudesta aikuisuuteen, varsinkin miespuolisilla henkilöillä yhteyksiä nuoruuden ja aikuis-

suuden liikkumisen välillä on olemassa. Erityisesti jos noin 18 vuoden iässä on ollut aktiivinen liikunnassaan, ennuste liikunnan harjoittamiselle myös elämän kahdenkymmenennen ikävuoden jälkipuoliskolla on kohtalainen. Aikuisuudessa taas sen merkitys, millaista liikuntaa on aiemmassa elämässään harjoittanut, nousee varsinkin vanhojen päivien liikunta-aktiivisuutta mitattaessa perin tärkeäksi. (Malina 1996, 49-52, 55.)

Myös Vanreusel (1997) kollegoineen päätyi pitkittäistutkimuksessaan tulokseen, joka tukee oletusta aktiivisen liikkujanuoren ja aktiivisen liikkuja-aikuisen suhteesta. Tosin kyseinen tutkijajoukko tarkasteli tutkimuksessaan asiaa vain poikien osalta. Heidän mukaansa 17-vuotiaat liikunnallisesti passiiviset belgialaiset pojat olivat passiivisia myös 30-vuotiaana. Vastaavasti jo 17-vuotiaana liikunnallisesti aktiivisia olleet pojat harjoittivat todennäköisemmin liikuntarientoja myös kolmikymmppisinä. Itse asiassa tutkimuksessa kävi ilmi, että jo 13-vuotiaana omattu liikunnallinen aktiivisuus oli ratkaiseva tekijä myöhemmän liikuntaharrastuksen kannalta. (Vanreusel ym. 1997, 379-383.)

Curtisia, McTeeria ja Whitea (1999) puolestaan askarrutti erityisesti koululiikunnan ja myöhemmän liikunnan suhde. He olivat kiinnostuneita lukiossa tapahtuvan liikunnan suhteesta liikunta-aktiivisuuteen myöhemmällä iällä. Toisin kuin Vanreusel ja kumppanit, Curtis työtovereineen otti tutkimuksessaan huomioon myös naissukupuolen. Tutkijaryhmän mukaan kanadalaiset miehet olivat sekä lukio- että aikuisiässä liikunnallisesti selvästi aktiivisempia kuin naiset. Lisäksi nuoruudessaan liikuntaa harrastaneet olivat liikuntaa harrastamattomia taipuvaisempia harrastamaan liikuntaa myös myöhemmin elämässä. Miehillä tämä taipumus ilmeni naisia selvemmin. Mielenkiintoista Curtiksen ja hänen työtoveriensa tutkimuksessa oli se, että lukiossa kaikkein kovatehoisinta ja kilpailullisinta liikuntaa aikanaan harjoittaneet harjoittivat myös aikuisiässä kaikkein todennäköisimmin liikuntaa. Sen sijaan matalatehoista ja ei-kilpailullista liikuntaa lukioaikoinaan harjoittaneet henkilöt liikukumattomista puhumattakaan eivät olleet yhtä aktiivisia aikuisiän liikkumisessaan. (Curtis, McTeer & White 1999, 354-359.) Tämän tuloksen yhteydessä on kuitenkin otettava huomioon se, että Curtisin ja hänen työtoveriensa kotimaassa Kanadassa koululiikuntasysteemi on melko lailla erilainen kuin Suomessa. Kun Suomessa ne lukioikäiset, jotka harrastavat kovatehoista urheilua, harrastavat sitä seuroissa, niin Pohjois-Amerikassa nuoret edustavat koulujaan. Koulujen välisillä kilvoitteluilla on siis siellä huomattavasti suurempi paino kuin täällä. (Slack 2003.)

Yang ja hänen työtoverinsa (1999) seurasivat vuonna 1980 9-, 12-, 15- ja 18-vuotiaiden suomalaislasten ja -nuorten liikkumista vuoteen 1992, jolloin kyseiset ryhmät olivat 21-, 24-, 27- ja 30-vuotiaita. Tulokset olivat selvät: sekä naisten että miesten kohdalla vuonna 1980 liikunnallisesti aktiiviset olivat liikunnallisesti aktiivisia myös 12 vuotta myöhemmin. Kaikilla muilla ikäryhmillä, paitsi 21-vuotiailla naisilla aikaisin aloitettu liikunnan harjoittaminen oli yhteydessä aikuisena harjoitettuun liikuntaan. Nuoruuden ja aikuisuuden välisen yhteyden liikunnassa tutkijat arvelivat johtuvan siitä, että kun on omaksunut liikuntataitoja jo lapsena, on aikuisena sitten helpompaa omaksua uudenlaisia liikuntamuotoja. (Yang ym. 1999, 124-125.) Samasta pitkittäisaineistosta yksin tekemässään tutkimuksessa Yang (1997) päätyi lisäksi tulokseen, jonka mukaan 9-12-vuoden iässä liikuntaseuroihin liittyminen oli nuorilla korkeimmillaan. Vielä 12-15-vuoden iässäkin liikuntaseuroi-

hin kuuluminen oli kohtalaisen yleistä, mutta tämän jälkeen alkoi voimakas drop-out. Erityisesti 18-30-vuotiaana liikunnan harrastaminen romahti. Tämän hän katsoi johtuvan tuohon ikään kuuluvista monista elämänolosuhteiden muutoksista. Eräs parhaita myöhemmän elämän liikunta-aktiivisuuden ennusteista olikin kuuluminen liikuntaseuroihin. Toinen merkittävä ennuste oli koulutodistuksen liikunnan numero. Mitä parempi se oli, sitä parempi oli ennuste liikunta-aktiivisuudelle myös myöhemmällä iällä. Kosken (2004) liikuntasuhdeteorian vanhempien merkitystä korostavaa puolta Yangin tutkimus tuki siten, että sen mukaan isän kovalla liikunnalla tai urheilulla oli vaikutusta lasten liikuntaharrastukseen. Yhteys oli jopa niin voimakas, että Yang päätyi seuraavaan johtopäätökseen: lasten liikuntaharrastuksen kannalta sekin on parempi, ettei ole isää lainkaan kuin se, jos isä on liikunnallisesti passiivinen. Sen sijaan äidin liikuntariennoilla oli yhteyttä vain tyttöjen liikunta-aktiivisuuteen. Nuoruudessa vanhempien liikuntaharrastuksen selitysvaikutus myöhemmän elämän liikuntaharrastuksen ennustajana heikkeni. Kaiken kaikkiaan myöhemmissä elämänvaiheissa harjoitettavalla liikunnalla oli Yangin mukaan yhteyttä lapsuudessa ja nuoruudessa harjoitettuun liikuntaan, vaikka nuoruuden osalta yhteys ei ollutkaan yhtä selvä kuin lapsuuden. (Yang 1997, 83-84, 86-89.)

Vanhempien esimerkkiä jälkikasvun liikuntatottumuksiin korostaa myös Takalon (2004) 10-12-vuotiaiden lasten parissa tekemä tutkimus. Sen mukaan näet jos vanhemmat eivät kannusta lasta liikkumaan, jos he eivät liiku yhdessä lapsensa kanssa ja jos heillä ei ole myönteistä asennetta liikuntaa kohtaan, niin tällöin lapsi ikään kuin oppii heiltä liikuntaa vieroksuvaan käyttäytymismallin. Lasten ja aikuisten yhteisillä liikuntakokemuksilla olikin Takalon mukaan erittäin tärkeä merkitys lasten liikunnallisen elämäntyylin omaksumisessa. Varsinkin isän omalla liikuntaharrastuksella oli lasten liikunta-aktiivisuutta parantava vaikutus. Jos vanhemmat liikkuvat itse, oppi lapsi heiltä liikunnallisesti aktiivisen roolimallin. (Takalo 2004, 108-109, 111-112.)

Tammelin (2003) seurasi vuonna 1966 syntynyttä Pohjois-Suomen syntymäkohortin liikunta-aktiivisuutta 14-vuotiaasta aina 31-vuotiaaksi saakka. Hänen mukaansa liikunnan harrastaminen 14-vuotiaana vähintään kaksi kertaa viikossa kouluajan ulkopuolella, liikuntaseuraan kuuluminen ja hyvä liikuntanumero olivat yhteydessä aktiiviseen liikkumiseen myös 31-vuotiaana. Erityisesti 14-vuotiaana harjoitetut intensiiviset kestävyyslajit kuten hiihto, kestävuusjuoksu tai suunnistus ennustivat kestävyyslajien harrastamista myös 31-vuotiaana. Samoin miehillä erinäisten pallopelien, kuten jalkapallon pelaaminen nuoruudessa oli yhteydessä palloiluun myös kolmenkymmenen ikäpaalun tuolla puolen. Naisilla jonkinmoinen yhteys oli 14-vuotiaana tapahtuneen voimistelun ja 31-vuotiaana tapahtuneen aerobisin harrastamisen välillä. Sen sijaan heikko koulumenestys 14-vuotiaana oli omiaan aiheuttamaan liikkumattomuutta 31-vuotiaana sekä miehillä että naisilla. Lisäksi Tammelinin tutkimuksesta selvisi, että muutoksella aktiivisesta liikkujasta passiiviseksi liikkujaksi nuoruuden ja aikuisuuden välillä oli yhteyttä lihavuuteen sekä naisilla että miehillä. Vaikka nuoruudessaan olisi siis kovakin liikkuja, niin jos tämän jälkeen muuttaa liikkumistottumuksiaan, on lihomisen vaara suuri. Naisilla näin oli erityisesti keskivartalon lihomisen suhteen. (Tammelin 2003, 49-50, 63-64, 68.)

Van Mechelenin työtovereineen (2000) seurasi hollantilaisien elämää 13 ikävuodesta 27-vuotiaaksi. Näillä hollantilaisilla liikunnan määrä laski 13-27 ikävuoden vä-

lillä. Miehillä pudotus oli kuitenkin naisia jyrkempi. Suurin liikunta-aktiivisuuden putoaminen tapahtui nuoruusiässä ennen 16 ikävuotta, jonka jälkeen se hidastui. Liikunta-aktiivisuuden vähenemistä tapahtui eniten ei-organisoidun liikunnan harrastamisessa. Naisten viikottainen liikunta-aktiivisuus minuutteina mitattuna oli 16. ikävuodesta eteenpäin miehiä suurempaa. Toisaalta naisten liikunta oli teholtaan miehiä kevyempää. (Van Mechelen ym. 2000,1613-1615.)

Tutkiessaan samasta pitkittäisaineistosta muita elämäntyylliseikkoja Van Lenthe ym. (1998) havaitsivat, että hollantilaismiehillä tupakoivien osuus nousi koko ajanjakson (13-27 ikävuotta) aikana kun taas naisilla näin tapahtui vain nuoruuden (13-16 ikävuotta) ja varhaisaikuisuuden (21 ikävuotta) välillä. Alkoholinkäyttö lisääntyi sekä miehillä että naisilla, erityisesti nuoruuden ja varhaisaikuisuuden välillä. Lisäksi miehillä alkoholinkäytön muutos oli yhteydessä kehon rasvaprosentin muutokseen. (Van Lenthe ym. 1998, 846-849.) Hollannissa tehtyjen pitkittäistutkimusten mukaan liikunta-aktiivisuus siis vähentyi, mutta tupakointi ja viinan juonti lisääntyivät. Samoin hollantilaisille tuli painoa lisää, sillä kun Bakker ym. (2003) seurasiivat hollantilaisia 27-vuotiaasta aina 36-vuotiaiksi saakka kävi ilmi, että paino nousi tuon kymmenen vuoden aikana sekä naisilla että miehillä. Hollantilaistutkijoiden ilmituoma kehitys on todennäköisesti ollut samankaltaista myös muissa teollisuusmaissa. Elintason noustua korkealle tasolle on omaehtoinen liikkuminen vähentynyt samalla kun terveydelle haitalliset käyttäytymismuodot ovat yleistyneet.

Kun Twisk, Kemper ja Van Mechelen (2000) tutkivat hollantilaisten nuoruuden ja myöhemmän iän liikunnan suhdetta he havaitsivat, että pitkäaikainen liikunnan harrastaminen ja maksimaalinen hapenottokyvyn kehittäminen vähensi sydäntautien rikiä. Selvittäessään elämäntyylin vaikutuksia keuhkojen toimintaan Twisk ja kumppanit päätyivät tulokseen, että jos nuorena (13-vuotiaana) keuhkojen toiminta oli hyvää, niin se oli usein sitä myös hieman vanhempana (27-vuotiaana). Tämä tietenkin edellytti pidättäytymistä tupakan poltosta. (Twisk ym. 1998, 630, 632-633.)

Ruotsissa Barnekow-Bergvist ym. (1998) seurasiivat yhtä ikäluokkaa 18 vuoden ajan 16. ikävuodesta aina 34 ikävuoteen asti. Tutkimuksen mukaan miehet olivat 16 vuoden iässä selvästi naisia aktiivisempia liikunnan harrastajia, mutta 34 vuoden ikäisenä tämä ero oli tasoittunut. Monet 16-vuotiaana tehdyt aerobista kuntoa ja voimaa mittaavat testit yhdistettynä tuon ikäisenä tapahtuvaan liikunnan harjoittamiseen olivat tärkeitä ennustettaessa niitä ominaisuuksia, joita yksilöllä on 34-vuotiaana. (Barnekow-Bergvist ym. 1998, 299-302, 304, 306.)

Jos Malinan (1996), Vanreuselin ja hänen työtoveriansa (1997), Yangin (1997), Barnekow-Bergvistin ja hänen työtoveriansa (1998), Curtisin, McTeerin ja Whiten (1999) sekä Yangin ja hänen työtoveriansa (1999) sekä hollantilaisten lukuisat pitkittäistutkimukset otetaan vakavasti, näyttää todellakin siltä, että nuoruuden liikunta tai liikkumattomuus on yhteydessä siihen, kuinka aktiivista liikkuminen on myöhemmissä elämänvaiheissa. Lapsuudessa harrastettu runsas liikunta pitäisi siis näkyä runsaana liikuntana myös aikuisena. Tässä mielessä Kosken (2004) liikuntasuhdeteorian väite liikuntasuhteen muodostumisen alkamisesta jo lapsuudessa näyttää pitävän paikkansa ainakin liikuntasuhteen ensimmäisen osa-alueen, omakohtaisen liikkumisen osalta. Vähemmälle huomiolle ovat kuitenkin jääneet esimerkiksi ne Donnellyn (1997) esiintuomat ongelmat, joita liian varhain aloitettu liikunta ja urheilu saattaa lapsessa aiheuttaa. Jos urheilun harjoittaminen on liian nuorena liian

intensiivistä, todennäköisyys sille, että myöhemminkin harjoittaa liikuntaa on pieni. Donnelly löytääkin lapsityövoiman käytöstä tehtaissa ja lasten urheilusta monia samoja piirteitä.

Tanskalainen Knud Larsen (1999) ei yhdy käsitykseen siitä, että varhain aloitettu liikuntaan sosiaalistuminen ja varhainen liikunnan harrastaminen olisi tärkeää myöhemmälle liikkumiselle. Hänen mukaansa eniten liikkumistaan Tanskassa ovat 1960-luvun puolivälistä saakka lisänneet nimenomaan vanhimmat ikäryhmät. Itse asiassa ennen vuotta 1935 syntyneet tanskalaiset ovat lisänneet liikkumistaan niin paljon elämäkaarensa aikana, että jopa kahden kolmesta heidän ikäisestäään voidaan katsoa aloittaneen liikunnan harrastamisen vasta keski-ikäisenä tai jopa ikääntyneenä. Näin siis perinteiset teoriat siitä, että nuoruus on elinikäisen liikkumisen kannalta tärkein vaihe, eivät ainakaan tanskalaisten ikääntyneiden kohdalla pidä paikkaansa. Tulokset Tanskasta osoittavat, että vaikka ei olisi harjoittanut liikuntaa nuorena, niin silti sen voi aloittaa myös aikuisena tai jopa ikääntyneenä ja näin monet tanskalaiset ovat tehneet. Tällöin ei siis ole automaattista se, että jos lapsena ja nuorena ei liikuntaa harjoita, on ikään kuin tuomittu liikkumattomuuteen koko loppuiäkseen. Nuorena harjoitettu liikunta ei ole Larsenin tutkimuksen mukaan mitenkään välttämätöntä, jos haluaa olla liikunnallisesti aktiivinen aikuisena.

Vastaavanlaisia tuloksia on saatu myös Japanista. Chogaharan ja Yamaguchin mukaan erityisesti keski-ikä (50-51 v) näyttää olevan ratkaiseva vaihe japanilaisten liikunta-aktiivisuuden kannalta. Tällöin nimittäin ihmiset siellä jakautuvat kahtia ensinnäkin ryhmään, jonka jäsenet ovat harrastaneet liikuntaa koko ikänsä ja jotka jatkavat sitä edelleen (”jatkaajaryhmä”) ja toiseksi ryhmään, joka on välillä lopettanut liikunnan harrastamisen kokonaan, mutta joka sosiaalistuu uudelleen liikuntaan tässä iässä (”uudelleen sosiaalistunut ryhmä”). Chogaharan ja Yamaguchin tutkimista japanilaisista Kansain ikääntyneiden yliopiston opiskelijoista 55 prosenttia kuului edelliseen ja 38 prosenttia jälkimmäiseen ryhmään. (Chogahara & Yamaguchi 1998, 280.)

Myös Takamine (2001) on kiinnittänyt samaan asiaan huomiota. Hänen mukaansa uusi trendi Japanissa on, että henkilöt, joilla on negatiivinen asenne liikuntaa kohtaan tai jotka eivät ole nuoruudessaan harjoittaneet minkäänlaista liikuntaa ovat alkaneet harrastamaan kävelyä sankoin joukoin. Aiemmin elämässään liikuntaa vieroksuneiden henkilöiden on siis mahdollista vielä vanhoilla päivilläänkin kääntyä liikunnan harrastajaksi. Lapsuudessa harjoitettu liikunta ei ole välttämätöntä myöhemmän iän liikkumisen kannalta, ei ainakaan jos puhutaan kävelystä. (Takamine 2001, 380-381, 388-389.)

Myös Maedan (2000) mukaan keski-ikäisten liikunnan harrastaminen Japanissa on noussut selvästi. Vaikka nuoret ja ikääntyneet miehet liikkuvatkin siellä vielä naisia enemmän, ovat keski-ikäiset japanilaisnaiset intoutuneet liikkumaan varsin aktiivisesti. Nykyään keski-ikäiset naiset liikkuvat Japanissa jopa enemmän kuin miehiset ikätoverinsa. Keski-ikäiset naiset liikkuvat myös enemmän kuin nuoret naiset. Urheilusta on tullut yksi keskeisimmistä keski-ikäisten japanilaisnaisten vapaa-ajan aktiviteeteista. (Maeda 2000, 489-490, 492)

Suomessa kiistaa siitä, edellyttääkö keski-ikäisenä tapahtuva liikkuminen aktiivista nuoruuden liikuntaa, on ollut muun muassa Eskolan ja Salon sekä Roosin välillä. Eskolan ja Salon (1991, 120) mukaan Roos on hakoteillä väittäessään, että lii-

kunnan aloitus keski-ikässä jonkun sysäyksen (esimerkiksi ylipainon) takia on tyypillistä. Heidän mukaansa tämä on vain yksi mahdollinen, mutta ei suinkaan mikään yleinen tapa aloittaa liikunta. Esimerkiksi nuorista kilpaurheilijoista lähes kaikki jatkavat Eskolan ja Salon mukaan liikunnan harrastamista tavalla tai toisella. Näin siis pikemminkin nuoruuden kilpaurheilu kuin aikuisiässä huonon kunnon takia aloitettu liikunta selittää sen, miksi aikuisetkin liikkuvat. Roos (1991, 202) puolustaa omaa kantaansa sanomalla, että on olemassa sukupolvi (johon hänkin kuuluu) jolle kuntoilu on uusi asia ja joka koki 1970-luvulla valtavan kuntoilutapahtumien esiintulon. Tälle sukupolvelle nämä kuntoilutapahtumat antoivat osaltaan kipinän liikunnan harjoittamiseen, vaikkei nuorena tullutkaan harrastettua minkäänlaista liikuntaa ja vaikka kunto pääsikin jossain vaiheessa rapistumaan. Liikuntasukupolvien kannalta Roosin väite sukupolvesta, joka 1970-luvulla koki liikunnan massatapahtumien mairinnousun, on äärimmäisen mielenkiintoinen.

Liikuntasuhteen kannalta edellä mainituissa pitkittäistutkimuksissa on se puute, että ne koskevat ainoastaan omakohtaista liikunnan harrastamista ja liikunnan terveysvaikutuksia. Sen sijaan liikuntasuhteen muista osa-alueista vastaavanlaisia pitkittäistutkimuksia ei tiettävästi ole tehty. Tässä tutkimuksessa saadaan jonkinlainen vastaus siihen, onko suomalaisten omakohtainen liikunnan harrastaminen, liikunnan seuratoimintaan osallistuminen, urheilun seuraaminen ja liikuntaan liittyvä kuluttaminen eli siis koko heidän liikuntasuhteensa tähänastisen elämänsä aikana muuttunut.

3. SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN MUUTOS

3.1. Ennen sotia syntyneiden elämä kovaa

Seuraavaksi on paikallaan katsoa suomalaisen yhteiskunnan kehitystä 1900-luvulta alkaen, koska tällä kaikella on ollut vaikutusta myös siihen, miten liikuntakulttuuri on kehittynyt. Yhteiskunnan kehitys on luonnollisesti vaikuttanut myös sukupolvien liikuntasuhteen muodostumiseen. Sukupolvien olot Suomessa ovat varsinkin lapsuuden osalta olleet täysin erilaiset. Suomi näet muuttui 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla nopeasti köyhästä maatalousvaltaisesta maasta rikkaaksi hyvinvointivaltioksi. Muutoksen rajuudesta antaa kuvan se, että Kariston, Takalan ja Haapolan (1998, 11) mukaan henkeä kohti laskettu kansantuote nousi maassamme ainakin kymmenkertaiseksi jo 1970-luvulle tultaessa verrattuna aikaan sata vuotta aiemmin. Saarikangas, Mäenpää ja Sarantola-Weiss (2004, 12) sanovat Suomen talouskasvun olleen 1960-luvulta 1990-luvulle vauhdikkaampaa kuin minkään muun OECD-maan. Nälkiintynyt, puutteen ja kurjuuden riivaama entinen alkeellinen maatalous-Suomi on siis nykyään pitkälle kehittynyt läntinen kapitalistinen maa, jossa tieteen ja tekniikan taso on maailman huippuluokkaa (Helve 1996, 82). Elintason nopean kohoamisen ja yhteiskunnan teknistymisen ansiosta voidaan olettaa, että ennen sotia syntyneiden elämäkokemukset ovat hyvin toisenlaisia verrattuna jälkeläisiinsä. 1900-luvun alun ja lopun suomalaiset ovat eläneet täysin erilaisissa maailmoissa, sillä elinkeinorakenteen ja elinympäristön perusteelliset muutokset ovat luoneet katkoksia sukupolvien välille. Tämä on tarkoittanut muun muassa sitä, että vain harvoin työ on siirtynyt enää isältä pojalle, eikä näin ole usein asianlaita myöskään asunnon tai edes asuinpaikan suhteen. (Saarikangas, Mäenpää & Sarantola-Weiss 2004, 14.)

"Niinpä niin. Ei silloin ollut suuria meluisia laivoja maaseudulla hokuttelemassa nuorisoa massahuitteluun ja autoretkiin, ei pop laulajia eikä itkelmiä. Oli persoonallista ja aitoa elämää." (Palolampi 1968, 39.)

"Mekin oltiin jo mukulana töissä perunamaalla istuttamassa perunaa, listaamassa pellavia, riihillä, vainioilla, heinässä ja elopellolla. Kun vähänkin mukulat kynnelleen kykeni, täyty tehdä lasten töitä. Nykyään mukulat juoksee suvella jäätelökioskille, mutta ei silloin saanu. Ei ollu jäätelöitä eikä muita herkkuja." Nainen, 95 vuotta. (Hervonen, Jylhä & Oinonen 1996, 120.)

"Elätin itteni mettäajossa miehuuteni ajjaat. Siitä asti, kun reenpankolla pystyin istumaan, niin mettään mentiin. Olin siinä 10-vuotias." Mies, 93 vuotta. (Hervonen, Jylhä & Oinonen 1996, 172.)

Edellä mainitut sitaatit liikunta-ajattelija Erkki Palolammelta sekä Hervosen, Jylhän ja Oinosen tutkimuksesta "Tervaskannot" kuvaavat hyvin sitä, millaista

oli olla lapsi 1900-luvun alun Suomessa. Silloin tehtiin kovaa työtä pienestä pitäten. Jos kuokka, viikate, saha, kirves tai heinähanko edes jotenkin pysyi lapsen kädessä, niin työtä ei voinut välttää. Lapsilta saatettiin jopa vaatia enemmän kuin mitä heidän kykynsä olisivat mahdollistaneet. Elleivät he selviytyneet jostain askareesta, heidät saatettiin sysätä tuskastumisen ja sättimisen kera pois tieltä. (Korhonen 1999, 51.) Silloin ei armoa tunnettu, mutta ei sitä usein myöskään pyydetty:

”Rukiinleikkuuseen mentiin suurille ruisvainioille. Se oli yhtä kilpa-koittoa aina, kenen kolmesta leikkaavasta miehestä saa meneen edellä. Mää jouduin meidän sarkaan siteleen. Se oli kova päivä: mun käteni oli niin verellä, kun ei silloin ollu mitään käsineitä. Kun päästiin kotio, kesti viikon ennen ennen kuin niillä pysty tekeen mitään.” Nainen, 92 vuotta. (Hervonen, Jylhä & Oinonen 1996, 25.)

Tavallisen rahvaan päivät entisajan maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa kuuluivat kesällä pelolla raataessa, heinää niittäessä, rikkaruohoja kitkiessä, lehmiä paimentaessa ja muita maatalon töitä tehdessä. Talvella puolestaan leivän toi pöytään metsätyöt, jotka tehtiin ilman metsäautoteitä tai moottorisahoja, vain pokasaha ja kirves aseena. Moottoriajoneuvot olivat ylen harvinaisia ja niinpä liikkumiskeinoina olivat enimmäkseen omat jalat, sukset, polkupyörä tai soutuvene. Ylipäänsä teknistä viihdettä oli vähän. (Palolampi 1983, 41-42.) Suomen yleisilme vielä sotien välisenä aikanakin (1918-1939) oli täysin agraarinen (Karisto, Takala & Haapola 1998, 46).

Lapsuus siinä mielessä, mitä sillä nykypäivänä ymmärretään, oli täysin erilaista. Kaikki osallistuivat talon töihin kykynsä mukaan niin varhain kuin kykenivät. Lapsuuden ja aikuisuuden välinen raja ei ollut selkeä. Aikuisuus määriteltiin lähinnä fyysisenä kypsymisenä ja lisäksi nuoren oli todistettava hallitsevansa tiettyjä yhteisössä arvostettuja taitoja. Perheen perustaminen muutti nuoren aseman lopullisesti, mutta tällöinkään nuori ei välttämättä muuttanut pois lapsuuden pirtistään. (Aapola & Kaarininen 2003, 13.) Haapalan (2003, 67) mukaan vuonna 1900 alle 25-vuotiaita oli yli puolet väestöstä, mutta sata vuotta myöhemmin enää 35 prosenttia. Hän väittääkin (emt, 72), että johtuen nuorten suuresta määrästä 1920-luvulla jo silloin oli jonkinlaista nuorisokulttuuria vireillä, joita vastaan vanhemmat ja koululaitos kampanjoivat. Näitä olivat esimerkiksi tanssi, kevyt musiikki, kahvilat, tupakka, polkkatukat ja jätkäjoukkio. Kuitenkaan mistään nykypäivän kaltaisesta nuorisokulttuurista ei ollut tietoaakaan. Koivusillan ja Rimpelän (2000, 155) mukaan nuoruuden viettäminen oli alun perin mahdollista vain sellaisille, joilla oli varaa elättää miespuolisia jälkeläisiään koulutuksen vaatiman ajan. Näitä 1900-luvun alkupuolen Suomessa ei ollut kovin paljon pientä porvarillista eliittiä lukuun ottamatta.

Sukupolvi- ja sukupuoliroolit olivat yksiselitteisiä. Identiteetti omaksuttiin varhaisessa vaiheessa elämää. Identiteettimalleja oli tarjolla vain vähän, sillä televisio, elokuvat, internet, mainokset, lehdet ja muut kulttuuriteollisuuden tuotteet eivät vielä tuohon aikaan muokanneet ihmisten käsitystä itsestään ja sukupolvestaan. Näiden sijaan keskeiset sosialisatiosta vastaavat tahot olivat perhe, lähiyhteisö, kirkko ja työ. (Vanttaja & Järvinen 2006, 30, 34-35.)

Tytöille opetettiin tyttöjen töitä ja pojille poikien töitä, koska oli selvää, että lasten oli ennen pitkää otettava vastuu vanhempiensa töistä. Tämä suoraviivainen kasvatus sukupuolenmukaiseen työnjakoon oli nuorten kasvun ja kehityksen kannalta keskeinen piirre ja se jäseni sekä yksilöiden että yhteisön identiteettiä maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa. Maan hedelmällisyydestä riippui se, tuliko toimeen kohtalaisesti vai joutuiko kerjäämään päivittäistä leipäänsä. Jälkimmäinen kohtalo uhkasi, jos pelto sattui olemaan kivistä ja soista, jolloin ei juuri irronnut viljaa pöydän antimiksi. Myös silloin, jos taloon syntyi vain tyttöjä tai vain poikia talo oli huonommassa asemassa kuin sellainen, mihin syntyi molempia, koska tällöin töitä ei saatu jaettua tyttöjen ja poikien töihin. Töitä, joita ei katsottu naisille sopiviksi olivat muun muassa viikatteella niittäminen, talviajan ulkotyöt, halkojen hakkaaminen, hevosen kyntöajo, karhitseminen, ojan kaivaminen, kivien kääntäminen, metsästys, sekä olkien ja pehkujen silppuaminen tai sahaaminen. Tästä toki käytännön elämässä joustettiin niin, että joskus naisetkin tarttuivat ”miehisiin” työvälineisiin kyntäessään peltoa, kaivaessaan ojaa, kääntäessään kiviä tai silputessaan niin, että pehkut vain pölylsivät. Pelkästään naisille tarkoitettuja töitä olivat esimerkiksi lasten kaitseminen, karjanhoito, pyykin pesu sekä pellavan, hampun ja villojen kehräys. (Markkola 2003, 130-131.)*

Maatalousvaltaisessa Suomessa urbaani city-kulttuuri oli tuntematon ilmiö. Esimerkiksi Vuonna 1910 väestöstä 91 prosenttia asui maaseudulla ja ainakin joka toinen nuori jatkoi tuolloin maatalouden parissa vanhempiensa ammatin harjoittamista. Kaupungissa asuvia oli vähän verrattuna maaseudulla asuviin. (Haapala 2003, 73-74.) Ne, jotka kaupungissa asuivat, työskentelivät usein tehtaissa missä päivät olivat pitkiä. Työviikot olivat jopa lähes 60-tuntisia ja työ oli ruumiillisesti erittäin raskasta. Myöskään verstaissa, leipomoissa ja muissa pienissä tuotantolaitoksissa ei löysäilty, sillä esimerkiksi leipurien työpäivä oli 15-16 tunnin mittainen ja olot olivat hygienialtaan ala-arvoiset. Kehumista ei ollut myöskään lapin tukkijätkien oloissa, jotka vielä 1920-luvullakin olivat sangen karut ja alkeelliset. Naisillakaan ei ollut helppoa, sillä vaikka he työskentelivätkin miehiä fyysisesti kevyemmissä töissä, niin työt olivat usein terveydelle vaarallisia. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 31, 48.)

Nuoren kohtalo seurasi sitä sosiaaliluokkaa, mihin hän oli sattunut syntymään. Oli äärimmäisen harvinaista, että alemmista säädyistä pääsi esimerkiksi opintielle. Ajan tyyppillinen nuori oli maalaisnuori, joka riippumatta siitä oliko hän tilattoman vai tilallisen lapsi, jäi isänsä ammattiin ja työskenteli kotitilalla tai sen välittömässä läheisyydessä. Kuitenkin myös muunlaista nuorisoa alkoi ilmaantua. Näitä olivat työläisnuoret, joiden osuus kasvoi 1920-1930-luvuilla merkittävästi. (Haapala 2003, 80-81.) Tämä väki oli siinä mielessä poikkeuksellista, että se asui kaupungeissa eikä saanut elantoaan maataloudesta vaan tehtaasta. Tyyppillinen työläisnuori oli toisen polven työväestöä, joka näin seurasi oman luokkansa kohtaloa. Jos siis sattui syntymään maanviljelijä- tai työläisperheeseen (mikä oli huomattavasti todennäköisempää kuin porvariperheeseen syntyminen), oli kohtalona lähes varmasti työskennellä

* Markkolan havainnot perustuvat 1800-luvulle eivätkä 1900-luvulle, mutta koska Suomi muuttui maatalousyhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi sangen hitaasti, voidaan Markkolan kuvaamien maatalousyhteiskunnan piirteiden katsoa olevan ajankohtaisia myös 1900-luvun alkupuolella.

joko maatilalla tai tehtaissa, koska sosiaalisen nousun mahdollisuus oli olematon. Lisäksi palkka oli niin huono, että suurin osa työläisistä ennen maailmansotaa eli pitkistä työpäivistä huolimatta juuri ja juuri nälkätaoalle asetetun köyhyysrajan yläpuolella. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 39-40.)

Hygienia ja lääketiede olivat nykypäivän oloihin verrattuna puutteellisia ja eliniän ennuste nykyistä matalampi. Yleisimmin lasten ja nuorten kuoleman aiheutti jokin kulkutauti. Kun vuonna 1892 syntyneistä naisista vain 44 prosenttia saavutti 65-vuoden iän ja vuonna 1914 syntyneistäkin ainoastaan 60 prosenttia, niin vuonna 1954 syntyneistä naisista tämän ikäpaalun ennustetaan saavuttavan 87 prosenttia ja vuonna 1979 syntyneistä peräti yli 90 prosenttia. Miesten vastaavat osuudet vuoden 1892 ja 1914 syntyneillä olivat vajaa kolmannes ja 40 prosenttia sekä 1954 ja 1979 syntyneiden ennusteet 70 ja noin 80 prosenttia. (Marttelin, Pitkänen & Koskinen 2000, 46, 53.)

Kaikkein heikoimmassa asemassa maatalousyhteiskunnassa olivat sellaiset, joilla ei ollut omaa pirttiä ja jotka näin joutuivat elämään muiden nurkissa. Tällaisten perheiden lasten elämä oli täynnä epävarmuutta ja lapsuus loppui jo hyvin varhain. Myöskään orpolasten olot eivät olleet kehuttavat, sillä he joutuivat viimeistään rippikouluiässä ottamaan itse vastuun omasta elämästään. Käytännössä tämä tarkoitti jossain toisessa talossa elätteellä olemista ja töiden tekoa talon hyväksi. (Markkola 2003, 131, 144.) Perheet olivat isoja ja lapsia oli paljon mutta talot pieniä, joten yhdessä pirtissä saattoi asua kymmenenkin henkeä.

Valtiollisilla päätöksillä ei maaseudun ihmisten elämässä ollut juuri sanan sijaa, vaan huomattavasti tärkeämpi säännöstö muodostui paikallisyhteisön toimintatavoista (Markkola 2003, 131). Sairaat, työhön kykenemättömät, vanhukset ja muut puutteen alaiset saivat hoidon siinä lähiyhteisössä, jossa sattuivat elämään. Sitovia juridisia velvoitteita köyhien auttamiseksi ei juuri ollut, vaan apu perustui ihmisten armeliaisuuteen ja säälin tunteisiin. Kerjääminen toimi keskeisenä sosiaalisen uudelleenjaon muotona. Köyhiä varten perustettiin myös vaivaistaloja, joissa olot olivat usein karuudessaan vertaansa vailla. Vielä maailmansotien välisenä aikana köyhäinhoito oli lähes ainoa sosiaalisen turvan muoto taloudellisen laman iskiessä. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 227.)

Kasvatuskin oli siihen aikaan toisenlaista. Lapsia hakattiin, jos tarvetta oli. Koulunkäynnin pulasta, puutteesta ja kovasta kurista on osoituksena se, että opettaja saattoi antaa tottelemattomalle oppilaalle ”isän kädestä”.

”Ja jos joku siellä vähän vehkeili, niin kyllä se raaski tehdä sen tempun, että se tuli ja sano, että nosta kädet pulpetille. Ja sitten se nappasi viivotimella rystysille. Että kyllä se kurin osasi pitää... Silloin kun olin alakoulun puolella, niin kyllä siellä yläkoulussa oli paljon poikia, jotka oli aika pahoja tappelemaan mutta kyllä hän sitten anto pojille sen verran enemmän, että ne varmasti ties. Hän löi raasti kyllä. Ei siihen aikaan opettajaa siitä millään tavalla muistutettu, jos hän vähän löi poikia.”
(Mies, syntynyt 1921, Kauppila 1996, 67)

Mahdollisuus koulunkäyntiin oli olematonta verrattuna nykypäivään, jolloin koulunkäyntinsä aloittavilla lapsilla on edessään koulutusputki, joka pitää heidän koulun penkillä usein pitkälti yli kahdenkymmenen ikävuoden. Kauppilan

(1996) mukaan ennen vuotta 1935 syntyneiden koulutusmahdollisuuksien puute johtui siitä, että silloisen aineellisen niukkuuden oloissa koulunkäynti ja opiskelu ei kovinkaan usein ollut mahdollista. Sellainen maatalousyhteiskunta, mikä Suomi vielä tuolloin oli, ei tarvinnut korkeasti koulutettua työvoimaa. Yliopistolaitos oli kehittymätön ja peruskoulutuskin oli vaikeuksissa. Koska vanhanaikainen rinnakkaiskoulujärjestelmä oli vielä pystyssä, päätettiin lasten tulevaisuuden ura jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Lyhytkin koulutus takasi jokseenkin varmasti ammatin ja jopa muutaman viikon kurssilla saattoi saada elinikäisen ammatin itselleen. Vaikka haluja ja kykyjä koulunkäyntiin olisi monella ehkä ollutkin, usein jopa oppikoulun käyminen muodostui liian hankalaksi. (Kauppila 1996, 65-68, 70-71, 79.)

Maalaispoikien tavallinen tarina oli käydä ensin jonkin aikaan kiertokoulua, sitten pari vuotta (ylä)kansakoulua ja sitten lähteä hieman kymmenen ikävuoden jälkeen leipää tienamaan paimenpojaksi, pikkurengiksi tai isännän apulaiseksi. Kaupungissa näiden vastine oli juoksupojat ja -tytöt. (Rahikainen 2003, 162, 168.) Tytöt taas päätyivät usein piioiksi maalaistaloihin (Markkola 2003, 151). Koulunkäynnin esteenä olivat usein myös vanhempien asenteet. Sen näet pelättiin vieroittavan työläisten ja pientilallisten lapset ruumiillisesta työstä (Rahikainen 2003, 181). Niinpä Heikkisen (R-L, 2000, 203) mukaan monet vuosisadan alkupuolella eläneille mahdollisuuksien puute on ollut elämässä melkoinen pettymys.

Koska koulutustaso oli 1900-luvun alussa niukka, olivat tuohon aikaan myös herrat nykyistä selvemmin herroja ja rahvas rahvasta. Luokkarakenne koostui porvaristosta, vanhasta keskiluokasta sekä työläisten ja viljelijöiden kansoittamasta rahvaasta. Nykyisen kaltaisesta uudesta keskiluokasta ei tuolloin ollut tietoaakaan. (Roos 1986, 52.) Eliitin ja kansan välinen etäisyys oli Apon (1998) mukaan tuolloin suuri. Aina 1920-luvulle asti virkamiesten palkat olivat lähes kymmenkertaisia työväestön palkkoihin verrattuna. Tämä siitä huolimatta, että työväestö teki 10-12-tuntista työpäivää fyysisesti raskaissa ja terveydelle vaarallisissa töissä kun taas virkamiehen työpäivä ennen 1920-lukua oli noin neljän tunnin mittainen, minkä jälkeen se 1920-luvulla piteni kuuteen tuntiin. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 38-39, 50-51.)

Maaseudun tiluksissa oli kaikki: ammatti, elämä, ura, menneisyys ja tulevaisuus. Vanhemman polven väistyttyä nuoremman oletettiin astuvan tilalle. Elämän oletettiin ennen suurten ikäluokkien varttumista jatkuvan samanlaisena polvelta polvelle, elleivät sota tai kato muodostaisi muutosta olosuhteisiin. Vanhassa maatalousyhteiskunnassa menneisyys oli läsnä jokaisessa vuollussa aidanseipäässä, tavassa, sananparressa ja rituaalissa. (Relander 1998, 27.) Myöskään yksityisen ja julkisen välistä rajalinjaa ei ollut. Lapset olivat herkeämättä vanhempien sukupolvien katseen (ja vitsan) alla. Leikki ja työ olivat kiinteässä suhteessa toisiinsa. (Itkonen 1998, 49.)

Melkoisesta erilaisuudesta verrattuna nykypäivän yhteiskuntaan kielii myös se, että Tuomaalan (2003, 356) mukaan jopa polkupyörän omistaminen ennen 1920-lukua oli harvinaista tavallisen kansan keskuudessa. 1920-luvulla kuitenkin polkupyörällä ajo alkoi muuttua herrasväen harrastuksesta osaksi maalais- ja työväen nuorten elämäntapaa. Aluksi pyöräily oli miehinen laji, sillä polkupyörä oli tuohon aikaan maskuliinisuuden symboli ja siihen liittyi lähteminen kodin ulkopuolelle

ansiotyöhön. Maatalousyhteiskunnassa pyörä siis vastasi samaa kuin nykyajan yhteiskunnassa auto.

”Pyöräily, joka edisti ruumiin ja sielun raittiutta ja terveyttä, sopi kansalaisyhteiskuntaa painottavaan miehiseen ja naisiseen kansalaisihanteeseen. 1920-1940-lukujen urheiluhenkisessä kuvastossa reippaat, terveyttä uhkuvat nuoret miehet ja naiset ajavat rinnakkain omilla pyörillään. Toisessa, romanttisessa pyöräilykuvastossa polkupyörän omistava nuorukainen kyyditsee neitosta yhteisestä illanvietosta, suojellen tätä samalla myöhäisillan ja metsätien vaaroilta.” (Tuomaala 2003, 357.)

Jos 1920-1940-luvun Suomessa omisti polkupyörän ja sukset, mahdollisuudet hankkia töitä kasvatuskodin ulkopuolelta paranivat merkittävästi. Varsinkin orpolapsille omilla rahoilla hankitut liikkumisvälineet antoivat vapauden ja voiman tunteita. Lisäksi niillä pääsi muihinkin tuon ajan rientoihin, kuten nuorisoseuran, suojeluskunnan ja työväentalon iltamiin, urheilurientoihin tai riiuulle naapurikyliin ja –pitäjiin. Vaikka entisajan maatalousyhteiskunnassa hevonen olikin tärkeä osa liikkumista aina 1950-luvulle asti, vähävaraisille, jotka eivät hevosta omistaneet, polkupyörä oli verraton liikkumisväline. Pyörä saattoi aiheuttaa myös jonkinlaista kriisinpoikasta, sillä sen avulla tytöt ja pojat pääsivät paremmin tapamaan toisiaan ja tämä oli monista vanhemmista arveluttavaa. Tällöinhän oli mahdollista se, että nuoret kokoontuessaan pyörineen kylänraitille saattoivat sortua lankeemukseen. Pyörä saattoi viedä nuoret myös muulla tavoin synnin tielle, sillä omalla pyörällä pääsi polkemaan esimerkiksi kunnan kirjastoon hakemaan lukemista. Lukemisen kaltainen toimeton joutilaisuus ei näet välttämättä sopinut tuon ajan yhteiskunnan vanhempien arvomaailmaan, varsinkaan kun useat tyttökirjat käsittelivät jonkinjoutavia kaupunkielämän riettaita houkutusia. (Tuomaala 2003, 358, 360-361, 366.)

Myös aikaperspektiivi näytti täysin toisenlaiselta kuin nykyään. Kertakäyttökulutuksen sijaan tavarat oli tehty kestäväksi. Jos jokin ei kestänyt, sen tilalle tehtiin uusi samanlainen. Eri-ikäisten väliset suhteet rakentuivat erilaiselle pohjalle kuin nykyajan nopean muutoksen liberaalissa markkinayhteiskunnassa, sillä vanhemmilta opittiin paitsi kulttuuriarvot, myös elämässä selviytymisen välttämättömät perustaidot. Vanhemmilta opittiin siis ammattitaito. Siihen aikaan vielä vanhempiin kannatti kuunnella, koska heiltä oli jotain opittavaakin. (Relander 1998, 30-31.)

Vanhimmat nykypäivän ikääntyneistä miehistä olivat mukana talvi- ja jatkosodassa taistelemassa Suomen itsenäisyyden puolesta. Kuitenkin myös naiset ja ne, jotka eivät rintamalla joutuneet kokivat sota-ajan tavalla tai toisella. Todennäköisesti sota onkin ollut monille nykypäivän ikääntyneille merkittävä elämän avainkokemus. Kun pienestä asti oli puutetta ja kurjuutta ja sitten vielä joko itse rintamalla sotien tai muuten joutui kestäväksi sodan aiheuttamaa kärsimystä evakon tai läheisten kuolemien muodossa, on selvää, ettei elämän pienikokoista eliittiä lukuun ottamatta voi sanoa olleen helpon. Sotavuosien nuoret elivät hekin nykypäivän nuorisoon verrattuna poikkeuksellisissa oloissa, sillä ne heistä, jotka eivät olleet rintamalla, kävivät koulua ainainen pommitusten pelko niskassaan, työskentelivät sotatarviketeollisuudessa, huoltotehtävissä tai hakkasivat kirveellä ja pokasahalla motteja. (Haapala 2003, 81.) Rahikaisen (2003, 171) mukaan sotavuosina tehtaissa

työskenteli paljon lapsia ja nuoria sillä sotateollisuus vaati veronsa. Ihmiset velvoitettiin työhön sotateollisuuden hyväksi (työpalvelu) ja olot ja kuri työpalvelussa olivat ilmeisesti niin helvetilliset, että sodan jälkeen kukaan ei Rahikaisen (2003, 175) mukaan halunnut mokomista talkoista enää kuullakaan.

On kuitenkin väärin sanoa nykypäivän ikääntyneiden elämän olleen pelkkää kärsimystä, sillä kuten Palolampi (1983, 43-44) asian tiivistää: *”Elintaso oli alhainen, mutta ehkäpä tyytyväisyyttä ja elämisenlaatua oli enemmän kuin myöhempien vuosien ja vuosikymmenien yhteiskunnan hemmottelussa. Monista pahoistakin puutteista ja köyhyydestä valitettiin vähemmän. Urheilussa opittiin opettamattakin kieltäytymisen asketismia, palveluhalua ja reilua peliä.”*

Lisäksi vanhanajan yhteiskunnassa vallinnut kansanomainen kulttuuri loi ihmisten välille turvaa-antavaa yhteisöllisyyttä, jossa ihmiset pitivät yleensä huolen toinen toisistaan. Elettiin tiiviissä kansalaisyhteiskunnassa, jossa ihmisten ympärillä oli vahva lähiyhteisö: perhe, suku, kylän väki, järjestöt ja harrastukset työväen- tai nuorisoseuran taloineen. Ihmiset eivät vielä olleet etäänntyneet toisistaan sellaisiksi yksilöiksi, jotka ovat tekemisissä toistensa kanssa vain markkinavoimien ja vaihdon kautta ja jotka kamppailivat toisiaan vastaan kilpailun ja laskelmoinnin markkinataloudessa. Lisäksi, vaikka työ ruumiillisesti kovaa olikin, sitä riitti lähes kaikille. Jokamiehen työmarkkinat kukoistivat. (Heinonen 2006, 57, 75, 77.)

Roos (1986, 50) arvelee sodan olleen ennen vuotta 1930 syntyneille suomalaisille keskeinen elämän nivelkohta. Kun ennen sotaa näiden ihmisten elämä oli täynnä huolia, puutetta, pettymyksiä ja traagisia menetyksiä, niin sodan jälkeen ääni kellossa muuttui ja nousu alkoi, terveydenhuoltojärjestelmä kehittyi ja puute sekä kurjuus alkoivat väistyä. Koska suomalaisten elintaso alkoi nousta nopeaan tahtiin, kokivat myös lapsuutensa aineellisesti kurjissa oloissa viettäneet sodan jälkeisinä vuosikymmeniä ennen näkemättömän hyvinvoinnin kohoamisen. Valitettavasti joillekin tämä tapahtui liian myöhään, sillä raskaassa raadannassa terveys oli jo mennyt tai sodassa oli tullut luoti otsaan. Nekin nykypäivän ikääntyneet, jotka todella pääsivät osallisiksi yhteiskunnan kehityksestä, ovat olleet varsin säästäväistä joukkoa. Niinpä esimerkiksi Saarisen (2001, 55) tutkimuksen vanhin ikäluokka (yli 60-vuotiaat) suhtautui kaikkein kielteisimmin nautintoja hakevaan kuluttamiseen. Tämä siksi, että nämä nykypäivän ikääntyneet ovat kohdanneet elämässään siksi armottomia olosuhteita, että he eivät kovin helposti ajaudu elämässään kulutuksen huumaan. Päinvastoin, nykypäivän ikääntyneille pahan päivän varalle säästäminen on iskostunut mieleen voimakkaasti.

Olot nykypäivän ikääntyneiden lapsuudessa ja nuoruudessa olivat usein niin ankarat, että he eivät tahdo Heikkisen (2000, 206) mukaan ymmärtää nykyajan ihmisten ainaista valitusta tämän päivän yltäkylläisestä hyvinvoinnista huolimatta. Kariston, Takalan ja Haapolan (1998, 60-61) mukaan voi olla vaikeaa edes käsittää, kuinka takapajuinen Suomen elinkeinorakenne oli toisen maailmansodan päättyessä. Vielä tuolloinkin yhä puolet ammatissa toimivasta väestöstä sai leipänsä maa- ja metsätaloudesta, kun Ruotsissa näin oli ollut 1910-luvulla ja Norja oli ohittanut vastaavan vaiheen jo 1800-luvun lopulla. Suomi ei 1940-luvun loppupuolella kuulunutkaan elinkeinorakenteeltaan Pohjoismaihin, vaan pikemminkin se muistutti pieniä Itä-Euroopan maita. Muutos kuitenkin odotti puhkeamistaan.

3.2. Suurilla ikäluokilla edeltäjään helpompaa

Parhaiten hyvinvoinnin kohoamisesta ovat päässeet nauttimaan ne, jotka syntyivät vasta sotien jälkeen. Käännekohtana mukavuuden ja turvallisuuden sekä elinolosuhteiden parantumisessa voidaankin pitää ns. suuria ikäluokkia (vuosina 1945-1950 syntyneet). Suuria nämä ikäluokat ovat siksi, että niiden syntyvyys oli noin 50 prosenttia suurempaa kuin ennen sotaa ja sen aikana syntyneiden vuosiluokkien ja noin kaksi kertaa suurempia verrattuna 1970-luvun pieniin ikäluokkiin. Kaikkien aikojen Suomen ennätyksen tekivät vuonna 1947 syntyneet, sillä tuona vuonna maahamme syntyi huimat 108 168 lasta. (Savioja ym. 2000, 58; ks. Tilastokeskus 1997.)

Kun nykypäivän ikääntyneiden lapsuus, nuoruus, aikuisuus eli suurin osa elämästä on siis ollut ankaraa työntekoa, raatamista ja ponnistelua, ovat heidän lapsensa, suuret ikäluokat ja muut 1940-1950-luvuilla syntyneet päässeet epäilemättä elämässään monessa mielessä huomattavasti helpommalla. Vaikka suurten ikäluokkien lapsuudessa ja nuoruudessa kenties olikin jäljellä joitain rippeitä köyhyydestä ja puutteesta, niin samanlaista piinaa kuin mitä heidän vanhempansa ja isovanhempansa joutuivat aikanaan kokemaan, eivät tämän ikäiset ole nähneet edes unissaan. Niinpä sairaudet eivät enää olleet aiemman kaltaisena vitsauksena, turvattomuus ei kalvanut samalla lailla, lapsuus oli kehityksen ja optimismin aikaa sekä ensimmäiset taloudellisen hyvinvoinnin merkit televisioineen ja autoineen tulivat saataville. (Roos 1986, 51.) Suuria ikäluokkia ei yhdistänytkään maailmansodan kaltainen yhteinen ponnistus ja ulkoinen pakko, vaan yhteinen mielikuva hyvästä elämästä ja tavoiteltavasta yhteiskunnasta (Erola, Wilska & Ruonavaara 2004, 19).

On toki totta, että suurten ikäluokkienkaan elämän alkutaival ei ole aina ollut helppoa. Leinon ja Viitasen (2003) tutkimuksessa 1940- ja 1950-luvuilla kasvaneet muistelevat kasvatustaan siten, että äidit olivat ahkeria, työntäyteisiä ja kiireisiä, sillä he huolehtivat talosta, sen asukkaista ja karjanhoidosta. Lasten kasvatus tapahtui omien töiden lomassa, sillä työtä oli paljon ja vapaata aikaa perheen muulle yhdessäololle tuskin lainkaan. Isät taas olivat autoritäärisiä, nuorten kannalta merkittäviä päätöksiä tekeviä, kurittamisen ”ammattimiehiä” sekä maskuliinisuuden ilmentymiä, mutta usein turvallisiksi koettuja. Nuoret kasvatettiin kuriin ja nuhteseen. Työtä oli tehtävä, vanhempia kunnioitettava ja opittava se, että on hierarkian alimmaisena. Aineellinen niukkuus vaivasi ja yksilöllistä huomiota oli vanhemmilta turha toivoa (paitsi ehkä kurituksen yhteydessä). Hyvällä ei myöskään katsottu kerskailua, eikä omien lasten ja nuorten kehumista toisille. Myös ahtaus vaivasi, sillä syntyvyys 1940- ja 1950-luvuilla oli suurta ja lapsia tehtiin suorastaan sarjatuotantona. Suurten ikäluokkien kohdalla viisi- ja kuusilapsiset perheet olivat tavallisempia kuin yksilapsiset, eivätkä harvinaisia olleet myöskään yli kuusilapsiset perheet. (Savioja ym. 2000, 61.)

Vuonna 1950 koko maan lapsista 72 prosenttia ja nuorista 73 prosenttia asui edelleen maaseudulla ja suurin osa heistä oli ruumiillisissa töissä. Suurista ikäluokista kovinkaan moni ei ollut enää maatyöväen lapsia, mutta kylläkin pienviljelijöiden ja työväestön lapsia. (Haapala 2003, 76, 81.) Vaikka vielä 1950-luvulla elettiin ruumiillisen työn yhteiskunnassa, kaikkein kovimman raadannan aika oli ohi (Karisto 2005, 37). Maaseudun liikaväestö oli nimittäin tuolloin noin 25 prosenttia eli sama tuottavuus sen aikaisilla menetelmillä olisi saatu, jos maaseudulla oli asunut 25 prosenttia

vähemmän väkeä. Maa- ja metsätalouden koneistuminen vähensi työvoiman tarvetta maaseudulla entisestään ja tällöin oli väistämättä edessä elinkeinorakenteen muutos maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi. Vauhtiin päästyään muutos oli raju ja Suomi kävi muutamassa vuosikymmenessä läpi samanlaisen muutoksen, joka muissa maissa huomattavasti aiemmin toteutuneena oli vienyt paljon pidemmän ajan. Elinkeinorakenteen muutoksesta johtuen kansantuotteen reaaliarvo nousi jyrkästi aina 1970-luvun puoliväliin, jonka jälkeen kasvu hieman tasaantui lähteäkseen uuteen nousuun 1980-luvulla. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 62-63.) Suomi eli siis aina 1960-luvun taitteesta 1980-luvun loppuun asti yhtä talouden nousukierrettä, joka paransi ihmisten elinoloja merkittävästi.

”Ensimmäiset jääkaapit, pesukoneet ja avaruusraketin muotoiset pölynimurit tulivat kotitalouksiin 1950-luvun lopulla. Tätä seurasi television voittokulku ja autoistuminen. Maaseutuasumista sähköistettiin, vedettiin vesijohtoja ja viemäreitä. Lypsykoneet ja traktorit helpottivat niiden elämää, joilla riitti lypsettäviä ja maata käännettäväksi.” (Karisto 2005, 37.)

Suurten ikäluokkien asuinolot paranivatkin selkeästi aina 1950-luvulta alkaen, kun monet perheet pääsivät osallisiksi asutuskeskusten rintamamiestaloista tai arava-osakkeista. Suurten ikäluokkien lapsuudessa rakennettiin kaupunkeihin myös ensimmäiset lähiöt, joita olivat esimerkiksi Espoon Tapiola ja Helsingin Herttoniemi. Näihin kauempana keskustasta sijainneisiin lähiöihin muuttivat myös monet keskustassa asuvat kaupunkilaisperheet. (Junto & Vilkkonen 2005, 120.)

Jos sotaa voidaan pitää tietyntylaisena nykypäivän ikääntyneiden avainkokemuksena, niin suurille ikäluokille se oli epäilemättä 1960-luvun suuri muutto maalta kaupunkiin ja Ruotsiin. Maaseudun elinkeinojen ehtyessä sadat tuhannet ihmiset muuttivat maalta kaupunkimaiseen ympäristöön, maatilalta palkkatyöhön. Ruotsiin muuttajia oli parhaimmillaan vuosien 1969 ja 1970 välillä 80 000. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 65.) Tämä merkitsi kotiseudun jättämistä, ”uuden elämän” aloittamista ja maanviljelyyn verrattuna kokonaan toisenlaisten ammattien harjoittamista. Se merkitsi myös elintason nousua säännöllisine tuloineen, vakaine työpaikkoineen, autoineen ja kulutustavaroineen. Nuorten määrä 1960-luvulla oli suurten ikäluokkien ansiosta parhaimmillaan lähes puoli miljoonaa ja samaan aikaan yhä useampi muutti kaupunkiin. Vuonna 1970 kotitalolla työskenteli enää vain viidennes vuoden 1950 määrästä ja kymmenesosa vuosisadan alun määrästä. (Haapala 2003, 77.) Niinpä vain harvalla suuriin ikäluokkiin kuuluvista asuin ympäristö on säilynyt samanlaisena. Entisen maaseudun kasvatit asuvatkin nykyisin suurimmaksi osaksi lähiöissä, kaupunkikeskuksissa ja taajamissa. (Savioja ym. 2000, 64.)

Vaikka aina 1960-luvulle saakka esimerkiksi televisio oli harvinaisuus, johon oli varaa vain ylemmillä sosiaaliryhmillä, eikä värilähetyksistä tuolloin ollut puhuttakaan, niin nämä ja monet muut ”puutteet” kohentuivat kuitenkin nopeasti.* (Hoikkala & Paju 2002, 18.) Terveystieteiden kehittyminen, sosiaaliturvan parantuminen ja työ keveni huomattavasti.

Myös koulunkäyntimahdollisuudet suurilla ikäluokilla ja muilla aikalaisillaan olivat kokonaan toisenlaisia kuin vanhemmillaan ja isovanhemmillaan, sillä sota ei enää ollut koulunkäynnin esteenä. Vaikka koulutuskilpailu koulutusmahdollisuuk-

* Toivosen (2003, 116) mukaan televisiot ilmestyivät kulutuskohteiksi vuonna 1966.

sien parantumisen myötä kovenikin, oli tämän ikäisten asema edeltäjiinsä verrattuna varsin hyvä. Oppikoulu oli näet kaikkien sosiaaliluokkien ulottuvilla ja se näytetty ensi kertaa potentiaalisena valintana. Niinpä oppikoulun massoitumisesta huolimatta suuret ikäluokat pääsivät statukseltaan suhteellisen korkeatasoisiin töihin suhteellisen matalalla koulutuksella. He kokivat parantuneiden koulutusmahdollisuuksien myötä huomattavan sosiaalisen nousun, sillä lapsuuden ja aikuisuuden kokemuksilla oli suuri ero. He saattoivat koulutuksen avulla rakentaa työuransa vielä yhden työpaikan varaan, mikä heidän jälkeläisiltään ei ole enää onnistunut. (Kauppila 1996, 48, 80, 83, 87, 89-90.) Koulunkäyntimahdollisuuksien kohentumista suurten ikäluokkien keskuudessa verrattuna vanhempiinsa kuvaa se, että kun 1900-luvun alussa vain hyvin harvat yli 15-vuotiaat kävivät koulua, niin 1960-luvulta lähtien heistä tuli enemmistö (Haapala 2003, 77). Koko ikäluokan kattavan oppivelvollisuuden toteutuminen sekä oppikoulun ja lukiokäynnin yleistyminen paitsi pidensi opiskeluun käytettävää aikaa, myös korosti koulutuksen merkitystä sosiaalijärjelijänä (Vantaja & Järvinen 2006, 31).

On kuitenkin syytä pitää mielessä, että vaikka suurten ikäluokkien koulutusmahdollisuudet olivatkin edeltäjiinsä verrattuna huomattavasti paremmat, niin ne eivät olleet vielä mitään nykypäivään verrattuna. Vielä 1960-luvun puolivälissä Suomen viidellä korkeakoulupaikkakunnalla opiskeli saman verran ihmisiä kuin pelkästään Helsingin yliopistossa nykyään. Kun vuonna 1965 oppivelvollisuuden jälkeisessä koulutuksessa oli noin 200 000 opiskelijaa, vuoteen 2000 mennessä tämä määrä oli kaksinkertaistunut siitäkin huolimatta, että ikäluokat ovat pienentyneet lähes puolella. (Hoikkala & Paju 2002, 19.) Samaan asiaan ovat kiinnittäneet huomiota myös Savioja ym. (2000), joiden mukaan suuria ikäluokkia voi sanoa kouluja käyneeksi verrattuna edeltäjiinsä, mutta kouluja käymättömäksi verrattuna jälkeläisiinsä. Niinpä verrattuna nykyisiin ikäpolviin, suuret ikäluokat aloittivat säännöllisen työnteon huomattavasti nuorempina. Keskimääräinen säännöllisen työn aloitusikä heillä oli 16-18-vuotta. (Savioja ym. 2000, 61-62.)

Suurten ikäluokkien nuoruus ajoittui 1960-luvulle, joka oli suuren rakenne- ja kulttuurimuutoksen vuosikymmen. Tuolla vuosikymmenellä tapahtui modernin kulutusyhteiskunnan läpimurto. Kulutuksen lisäksi korostuivat myös elämän varjopuolten ja ristiriitojen käsitteleminen kirjallisuudessa, elokuvissa ja teatteri- sekä kuvaamataiteessa, mikä ärsytti konservatiivisia kansalaispiirejä ja koetteli sovinnaisista makua. (Heinonen 2005, 163.)

”Suomessa käytiin 1960-luvulla Salama-sotaa, taisteltiin Sissiluutnantista, kanneltiin Sika-messiaasta, laulettiin Lapualaisopperaa, kiinnostuttiin kehityksistä, yllytettiin aseistakieltäytymiseen ja ihailtiin Che Guevaraa, edistettiin yhtä jos toistakin asiaa, elettiin Prahon kevät ja syksy, osoitettiin mieltä Vietnamin sotaa vastaan, puhuttiin julkisesti ’sukupuoliasioista’ eli seksistä (mutta ei vielä sentään sen ’harrastamisesta’.) ’Porvareita’ ärsytettiin monin tavoin.” (Karisto 2005, 29.)

Suurten ikäluokkien tulevaisuus heidän nuoruudessaan 1960- ja 1970-luvuilla näyttikin kokonaan toisenlaiselta kuin edeltäjiensä ja jälkeläistensä: käytiin kouluja, opiskeltiin, valmistuttiin, menttiin töihin, hankittiin perhe ja oma asunto. Ei puhuttu maailman saastumisesta, inhottiin Vietnamin sotaa, laulettiin yhdessä lauluja sitä

vastaan, kuunneltiin poppia ja beatlesmusiikkia. Suurten ikäluokkien nuoruudessa kaikki oli ikään kuin selvempää kuin jälkeläisillään. (Helve 1996, 77-78.) 1960-lukulaisuus olikin uusia elämäntapoja, nuorisokulttuurin huumaa, vapaa-ajan viettoa ja kokemus vapaudesta (Karisto 2005, 33).

Myös tasa-arvopyrkimysten nousu ja nuorison radikalisoituminen on liitetty voimakkaasti suurten ikäluokkien nuoruuteen 1960-luvulle. Opiskelijanuoriso perustikin tuolloin monia yhdistyksiä yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseksi. Näitä olivat muun muassa Sadankomitea, Yhdistys 9, marraskuun liike, Enemistö Ry ja Tricont. Kulttuuriradikalismi oli muotia ja voimalla ajettiin esimerkiksi rauhanaatetta, väkivallan vastustamista, yhteiskunnallista tasa-arvoa, naisasiaa ja vastustivatpa jotkut yksityisautoiluakin. Monet yhdistykset olivat lähellä poliittista vasemmistoa. (Heinonen 2005, 156-157.)

Vaurastuminen, kaupungistuminen, nuorisokulttuurin nousu ja television tulo uudeksi kulttuuriseksi vaikuttajaksi johtivat melkoiseen muutokseen suurilla ikäluokilla (Kallioniemi 2003, 486). Esimerkiksi populaarimusiikki otti selvän kehitysaskelen nimenomaan suurten ikäluokkien nuoruudessa 1960-1970-luvuilla, puhumattakaan kapinasta edellisten sukupolvien arvoja vastaan. (Erola, Wilska & Ruonavaara 2004, 18.) Vilkon (2000, 76) mukaan 1940- ja 1950-luvuilla syntyneet ovatkin ensimmäisiä, jotka elämäkerroissaan ovat käyttäneet murrosiän käsitettä. Hoikkalan ja Pajun (2002, 20) mukaan tämän ikäisten lapsuudessa ja nuoruudessa alkoivat ns. teinimarkkinat muotoutua. Vaikka tavaroiden määrä ei tuolloin ollut suurikaan, jos sitä vertaa nykypäivän hukuttavaan tavarapaljouteen, niin yhteiskunnassa alkoi selvästi olla tilaa nuorisokulttuurien muotoutumiselle. Tämä puolestaan korosti nuorten omien vertaisryhmien merkitystä sosialisatiossa (Vanttaja & Järvinen 2006, 32).

Suomesta tuli näet 1960-luvun aikana moderni yhteiskunta, joka myötä nuorten erottautuminen vanhemmista ja nuoremmista ikäpolvista tuli helpommaksi. Lisäksi nuorisokulttuurin muodostuminen mahdollisti eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien nuorten erottautumisen tosistaan kansainvälisten nuorisokulttuurin tyylin ja maun keinoin. (Puuronen 2003, 385.) Myös seksuaalisessa vapautumisessa ja seksuaalisten asenteiden suorastaan ”räjähdysnomaisessa” muutoksessa suuret ikäluokat olivat murroksen moottoreita, vaikka muun muassa kehittyneiden ehkäisyvälineiden vuoksi heidän jälkeläisistään ei tullutkaan uusia suuria ikäluokkia. (Haavio-Mannila, Roos & Rotkirch 2004, 223, 228, 236.)

Kokemuksen tasolla pop-musiikki merkitsi suurille ikäluokille paljon, sillä siihen liittyi kokonaisia maailmankuvaan liittyviä asioita, jotka puolestaan toimivat sukupolvikapinan käyttövoimana. (Heinonen 2005, 162.) Tarjolla alkoi olla yhä useampia identiteettimalleja, minkä vuoksi vanhempien tarjoama roolimalli saatettiin kyseenalaistaa aiempaa herkemmin ja aikaisemmin (Vanttaja & Järvinen 2006, 34). Ensin oli Elvis, sitten tulivat Beatles ja Rolling Stones, protestilaulut, folk, Bob Dylan ja Jimi Hendrix. Kotimaisista artisteista puolestaan jyräsivät muun muassa Blues Section, Jukka Kuoppamäki sekä Jouko ja Kosti. Ehkä kaikkein pahinta vanhemman polven mielestä olivat kuitenkin poikien ”pitkät” Beatles-tukat, tyttöjen minihameet sekä molempien sukupuolten pitämät farkut. Viimeksi mainitusta kehittyikin eräs suurten ikäluokkien sukupolviaatteista, joita he eivät myöhemminkään hylänneet. (Karisto 2005, 34, 39.)

”Kaupallisen kiinnostuksen kohdistuminen nuoriin juuri 1960-luvulla oli sikäläkin luonteavaa, että suurten ikäluokkien eläessä nuoruuttaan nuoria oli paljon. Populaarikulttuuri ja aikakauden tulevaisuuteen suuntautunut optimismi nostivat nuoruuden ja nuorekkuuden arvoa.”
(Heinonen 2005, 155.)

Suurten ikäluokkien saapuessa työkään Suomi palkkatyöläistyi. Palkansaajien osuus kaikista ammatissa toimivista oli 1950-luvun lopulla vain hieman yli 50 prosenttia, mutta vuoteen 1984 se oli kohonnut jo runsaaseen 80 prosenttiin. Muutos oli siis äärimmäisen nopea ja suuri ja niinpä kolmannes suomalaisista palkkatyöläisistä oli 1980-luvulla vasta ensimmäisen polven palkkatyöläisiä. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 171.)

Kiistaton tosiasia on, että suuret ikäluokat ovat eläneet koko nuoruutensa ja lähes koko työikänsä lisääntyvän hyvinvoinnin Suomessa (Räsänen 2004, 199). Suurten ikäluokkien tullessa työkään myös palkat nousivat aiempaan verrattuna kokonaan toiselle tasolle. Enää suurin osa palkasta ei mennyt ravintomoihin, vaan rahaa alkoi jäädä myös kulutukseen. Ravintomenojen osuus kaikista kulutusmenoista putosi 1970-luvulta alkaen alle neljännekseen. Samalla köyhyyden kuva muuttui. Kun aiemmin köyhyys vei lähes kaikki tiettyyn sosiaaliluokkaan kuuluneet ihmiset nälkäkuoleman partaalle, hyvinvointivaltion rakentamisen myötä köyhyyden luonne muuttui tilapäisemmäksi ja tiettyyn elämäntilanteeseen kuuluvaksi. Köyhyyden kuva muuttui absoluuttisesta köyhyydestä suhteelliseksi köyhyydeksi. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 77.)

Ei siis ihme, että Kariston, Takalan ja Haapolan (1998, 357) mukaan sosiaalisen nousun kokemus on ollut yksi suomalaisen yhteiskunnan suurista kertomuksista. Roos (1986, 50-51) on kiinnittänyt huomionsa nimenomaan suuren murroksen sukupolven (eli suurten ikäluokkien) elämäntapaeroihin. Tällä polvella harvinaista ei ole ollut nousu maanviljelijä- ja työläisammateista aina toimihenkilöiksi saakka. Koska tämän ikäiset aikalaisineen eivät ole enää joutuneet juurikaan näkemään nälkää, kärsimään puutetta, olemaan tekemisissä jatkuvasti kuoleman, sairauksien ja tautien kanssa, puuttuu Roosin mukaan sen elämäntarinoista ”se jokin”. Ei ole enää vastaavanlaisia elämän dramaattisia käännekohtia kuin ennen, ei ole enää puutteen ja sairauksien aiheuttamia iskuja, ei jatkuvaa alistuneena kestettyä kärsimystä. Niinpä elämästä puuttuu Roosin mukaan toteutettujen saavutusten aiheuttama tyydytys. Tämän vuoksi suuret ikäluokat ovat ensimmäisiä, joilla on ollut aikaa vatvoa ihmissuhteitaan. Myös mahdollisuudet selviytyä eläkkeelle terveinä ja viettää edessä olevat eläkevuodet kohtalaisen hyvässä vireessä ovat suurilla ikäluokilla selvästi paremmat kuin heitä edeltävillä ikäluokilla (Karisto 1998, 158).

Lamakin kosketti suuria ikäluokkia muita vähemmän 1990-luvulla, sillä heidän tulonsa putosivat selvästi vähemmän kuin nuorempien ikäluokkien. Lisäksi sosiaaliturvan leikkaukset (joista päättäneet olivat pääasiassa suuriin ikäluokkiin kuuluvaa poliittista eliittiä) koskivat ennen kaikkea nuoria ja lapsiperheitä, mutta vähän suuria ikäluokkia itseään. Niinpä esimerkiksi yksityisten eläkkeiden verovähennysoikeuksiin tai pääomatulojen verotukseen ei leikkauksissa kajottu. (Wilska 2004, 250-251.) Kariston (1998) mukaan ikääntyminen ei kuitenkaan tule olemaan suurille ikäluokille helppoa, sillä nämä ikäluokat elävät jonkinmoista pidennettyä nuoruut-

ta. Tällainen ikuisen nuoruuden tavoitteluhan oli melko tuntematonta suurten ikäluokkien edeltäjille, sillä sota katkaisi heidän nuoruutensa tylysti. (Karisto 1998, 158, 162; Karisto 2005, 35.)

Ovatko suuret ikäluokat sitten sukupolvi? Ainakin siinä mielessä heistä voidaan sellaisena puhua, että he kasvoivat sangen omaleimaisessa historiallisessa tilanteessa 1960-luvulla. (Savioja ym. 2000, 59.)

Myös muita yhteisiä piirteitä suurilta ikäluokilta löytyy. Virtasen (2002b, 43-44) mukaan suuret ikäluokat ovat paistatelleet julkisuudessa koko tähänastisen elämänsä. Sodanjälkeisellä jälleenrakennuskaudella he edustivat tulevaisuudenuskoa, 1960-luvulla he radikalisoituivat, 1980-luvulla heidät nähtiin nuorempien ikäluokkien toimesta kaikkialle levittäytyvänä tulppana ja 1990-luvulta lähtien suoranaisena tulevaisuuden kauhukuvana eli nuorempien työikäisten väestön elättämänä suurena eläkeläistaakkana.

”Tässäkin mielessä suuret ikäluokat edustavat kasvavan elintason ja hyvinvoinnin sukupolvea. Heitä edeltävät sukupolvet joutuivat kokemaan sodan kauhut sekä uhraamaan elämänsä parhaat vuodet yhteiskunnan jälleenrakennukselle. Suurten ikäluokkien jälkeiset sukupolvet ovat puolestaan kokeneet yhteiskuntaa voimakkaasti koetelleen taloudellisen laman jo varhaisessa iässään.” (Räsänen 2004, 201.)

Suuret ikäluokat ovat siis selkeästi muista erottuva eriskummallinen joukko. Heidän elämänsä voi sanoa olleen hyvin kaksijakoista. Niinpä ei ole ihme, että Hoikkala ja Paju (2002, 29) sanovat Mannheimin sukupolviapparaatin sopivan parhaiten juuri suuriin ikäluokkiin. Onhan heillä monia selkeitä yhteisiä kokemuksia suurine muuttoineen ja elintason nousuineen. Kuitenkin suurten ikäluokkien ja muiden nykypäivän keski-ikäisten kokemukset elämästä ovat silti aivan toisenlaisia kuin jälkeläisensä, jotka ovat pienestä pitäen kasvaneet hyvinvoinnin yhteiskunnassa, eivätkä juuri ole joutuneet fyysisesti ponnistelemaan elämässään.

3.3. Suurten ikäluokkien jälkeläisillä fyysisesti kaikkein helpointa

Suurten ikäluokkien aiheuttaman yhteiskunnan perinpohjaisen muutoksen jälkeen ovat heidän jälkeläisensä astuneet pienestä pitäen ikään kuin runsautta ja yltäkylläisyyttä notkuvaan valmiiksi katettuun pöytään, josta ei ”herkkuja” ole puuttunut. Jos suuret ikäluokat vielä lapsuudessaan ja nuoruudessaan ahersivatkin maaseudun töissä, ei 1960-luvulta alkaen syntyneiden valtaosan ole tarvinnut itseään juuri fyysisesti rasittaa. Enää ei ole tarvinnut elää köyhyyden ja puutteen keskellä, enää ei ole omin jaloin tarvinnut juuri liikkuu. Kaikkea on ollut jo lapsesta saakka tarjolla. Koulumatkat ovat olleet lyhyitä ja jos eivät ole olleet, niin ne on taitettu mukavasti auton, taksin tai bussin kyydissä aina koulun portille saakka. Kaikenlaiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet ovat moninkertaistuneet. Vaikka vapaa-ajan liikunnan parissa touhuaminen on yleistynyt (esim. Heikkala ym. 2003), johtuu tämä siitä, että myös vapaa-ajan määrä on lisääntynyt. Kariston Takalan ja Haapolan (1998, 212) mukaan ne palvelut ja käytännöt, joita suuret ikäluokat ja muut aikalaisensa ovat olleet rakentamassa sodan jälkeisinä vuosikymmeninä, ovat olleet nuoremmille ikäluokille itsestään selvyyskäsitteitä. Koulutus, terveydenhuolto, kulttuuritarjonta ja

kulutukset ovat olleet nuoremmilla ikäluokilla pienestä pitäen toista luokkaa.

Eräänä merkittävä piirteenä suurten ikäluokkien jälkeläisten elämässä on ollut se, että monilla heistä kasvuympäristöinä maaseudun sijaan ovat olleet usein Paason (1994, 91, 93) kuvaamat laatikkomuotoihin, julkisivuelementteihin, ikkunanauhoihin, parvekkeisiin ja lähiömetsiin perustuvat betonilähiöt. Niinpä Roos kutsuukin tämän ikäisiä ”Lähiöiden ja koulutuksen sukupolveksi” (1986) tai yksinkertaisesti ”lähiöiden sukupolveksi” (1987). Lähiössä asuminen ja kasvaminen on merkinnyt sitä, että viikate, sirppi, heinähanko tai paimensauva ovat jääneet vieraisiksi. Se on merkinnyt myös sitä, että enää ei ole kuljettu paljain jaloin maatalon pihassa ja lähiympäristössä päivät pitkät. Hyvinvointi on kasvattanut tämän ikäiset vähemmän työkeskeisiksi kuin edeltäjänsä edeltäjiensä edeltäjistä puhumattakaan (Helve 2002, 223). Yhä harvempi 15-19-vuotias nuori on nykypäivänä enää päätoimisessa työssä. Esimerkiksi vuonna 1980 heitä oli enää viidennes. Työnteon tilalle on tullut koulunkäynti. Vuonna 1995 kaksi kolmasosaa nuorista kuului luokkaan ”koululaiset ja opiskelijat”. Ero 1900-luvun alun nuoriin verrattuna on siis valtava. (Haapala 2003, 80.)

Perinteisen protestanttisen työetiikan arvot säästäväisyyksineen ja kerskailun välttämisineen ovat nykypäivän nuorilla ja nuorilla aikuisilla aiempaa harvinaisempia. Pikemminkin sosiaaliset vertailutilanteet ihmisten kesken ovat nousseet aieman köyhyyden sijaan tärkeään rooliin. Kun aiemmin ongelmana oli lähinnä kulutuksen määrä, nousi 1980-luvulla kulutuksen laatu keskeiseksi ihmisiä erotteleviksi tekijöiksi. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 84.) Niinpä ei ole ihme, jos 1980-luvun nuoret kasvoivat kuluttamiseen ja koko lailla toisenlaiseen elämäntapaan kuin ennen sotia syntyneet. (Mikkola 2002, 36.)

Tähän elämäntapaan kasvamista edesauttoi se, että hyvinvointivaltio oli 1960-luvulla syntyneiden nuoruudesta asti täydessä kukoistuksessaan. Hoikkalan ja Pajun (2002, 19) mukaan hyvinvointivaltion nuorisopalvelujärjestelmän kehittyminen saavutti huippunsa juuri, kun 1960-luvulla syntyneet olivat 1980-luvulla mannheimilaisittain herkimmissä iässänsä. He pääsivät siis nauttimaan täysin siemauksin nuoruuttaan silloin, kun Suomella meni vielä 1980-luvulla ”kovaa”. Hyvinvoinnin sukupolven saavutuksiin voidaan lisäksi lukea 1980-luvun nuorisoliikkeet, punkin ja uuden aallon, pienlehdet, vihreän aatteen ja uuden mediamaisen. Matkailun, interrailin, urbaanin estetiikan ja kaupunkikulttuurin muodostamisessa ovat tämän ikäiset olleet niin ikään etulinjassa. (Hoikkala & Paju 2002, 22, 25-26.) Kun ulkomaanmatkat olivat vielä täysin tuntemattomia ennen sotia syntyneiden nuoruudessa, ovat 1960-luvulta eteenpäin syntyneet saaneet kokea ulkomaanmatkailun autuutta jo pienestä pitäen. Koska tämän ikäisten ei ole enää juurikaan tarvinnut nuoruudessaan tehdä aiemman kaltaista fyysisesti raskasta työtä, on myös vapaa-aikaa ollut entisaikojen nuoriin nähden kokonaan toisella tavalla.

Vaikka aineellinen hyvinvointi onkin ollut 60-luvulla syntyneille ilmeistä, on toki muistettava, että heidän elämänsä ei kuitenkaan ole kaikilta osin ollut pelkkää juhlaa. Lama 1990-luvun alussa saneerauksineen, sen jälkeinen nokialandia sekä EU-jäsenyys ovat ajaneet hyvinvoinnin sukupolven edustajat suhdanneherkkyyden rulettiin, jossa elämästä on muodostunut epävarmaa. (Hoikkala & Paju 2002, 25.) Mikkolan (2002, 38) mukaan nuoruuteensa 1980-luvulla viettäneiden kokemusmaailmaan kuuluukin keskeisenä osana 1990-luvun alun lama, sillä suurin osa työsuhteista on muuttunut määräaikaisiksi, työnsaanti usein vaikeaksi ja yleensäkin elämä

on aiempaa epävarmempaa. Tilannetta ei ole yhtään helpottanut se, että 1980-luvulta alkaen tämän ikäiset tottuivat kovaan kulutukseen sekä vaativaan makuun. Tästä tavasta sen kerran sisäistettyään on vaikea luopua, vaikka epätyypilliset työolosuhteet ja pätkätyöt sekä opinto-, asunto-, auto- ja remonttilainat painaisivatkin päälle. (Hoikkala & Paju 2002, 25.)

Realistisesti on kuitenkin todettava, että 1990-luvun epävarmuus ei ollut missään suhteessa siihen epävarmuuteen, mitä 1900-luvun alkupuolella eläneet ihmiset joutuivat kokemaan. Silloin oli vaarana kuolla nälkään, kylmyyteen ja tartuntatauteihin, kun 1990-luvun laman seurauksena saattoi menettää korkeintaan työpaikkansa (joka joillekin työläismiehille tosin saattoi olla lähes elämän ja kuoleman kysymys, ks. Heinonen 2006.) 1990-luvulla ei myöskään tarvinnut keskeyttää koulunkäyntiä mennäkseen töihin tienaamaan leipää synnyinperheelleen ja niinpä lama-ajan ”puutteesta” puhumista ei leimaa samanlainen alistettuna vastaan otettu kärsimys kuin asianlaita oli Roosin ”Suomalaisen elämän” vanhimmilla sukupolvilla. (Mikkola 2002, 38.)

Kuitenkin, jos verrataan vaikkapa 1940-luvulla syntyneitä suuria ikäluokkia ja 1960-luvulla syntyneitä hyvinvoinnin ikäluokkia keskenään, ovat suurten ikäluokkien asiat monelta kantilta paremmin. Vaikka suurten ikäluokkien elämän alkutai-paleella pieni kova jakso ehkä jälkeläisiinsä verrattuna olikin, voidaan heidän elämänsä sanoa olevan ulkoisilta puitteiltaan erittäin hyvin. Heidän ei ole tarvinnut tehdä pätkätöitä, vaan suurin osa heistä on saanut olla vakaalla työuralla. Sen sijaan suurten ikäluokkien seuraajat ovat joutuneet edeltäjiinsä verrattuna astumaan melkoisen epävarmaan maailmaan. Niinpä Mikkolan (2002, 112) mukaan suurten ikäluokkien jälkeiset pienet ikäluokat haaveilevatkin usein samanlaisesta turvallisuudesta ja ”tavallisesta elämästä”, mistä suuret ikäluokat ovat päässeet nauttimaan vakaine työpaikkoineen ja ydinperheineen.

”Maailma on melko lailla kehittynyt, ja toiset on käyneet kovasti yllä-liseksi. Mun mielestäni noi työläisekkin on jo semmosia yllellisiä. Hienoissa vaateissa kuljetaan ja pidetään kaikkia ratioita ja kaikki vehkeet on. Ennen jos kello meni aijjaasta, nin ei ollu keltä kysyä, kun kaikilla naapureilla ei ollu edes kelloo.” Nainen, 95 vuotta. (Hervonen, Jylhä & Oinonen 1996, 131.)

Edellä oleva sitaatti kuvaa hyvin Suomessa tapahtuneen hyvinvoinnin muutosta. Suomi on keskiluokkaistunut. Esimerkiksi Erolan ja Moision (2002, 189, 196) mukaan 1990-luvun nuoret aikuiset ovat työllistyneet kovin erilaisille työmarkkinoille kuin vanhempansa. Miehistä noin 70 prosenttia ja naisista 83 prosenttia luokitteivat vuonna 1995 eri sosiaaliluokkaan kuin mitä heidän lapsuudenkotinsa sosiaaliluokka oli vuonna 1970. Kun vielä 1900-luvun alkupuoliskolla maatalous työllisti suurimman osan Suomen väestöstä, vuonna 1995 sen osuus työllistäjänä oli alle kymmenen prosenttia.

Yhteiskunnan muutos on vain kiihtynyt. Moottoriajoneuvot, automarketit, ostoskeskukset, elokuvateatterit, televisiot ja tietokoneet ovat olleet 1970- ja varsinkin 1980-luvuilla syntyneillä arkipäivää jo elämän alkutai-paleelta lähtien. Kulttuuriteollisuuden tavara- ja idolitutuotanto on täyttänyt nuorten todellisuuden ja fantasiat (Jokinen 1996, 31). Erityisesti sähköisestä mediasta on tullut väline, joka on korvan-

nut sellaisia tehtäviä, jotka aiemmin ovat kuuluneet välittömän vuorovaikutuksen piiriin. Median välityksellä on omaksuttu kulutustottumuksia, käyttäytymismalleja, pukeutumistyylejä, puhetapoja, asenteita sekä uskomuksia, jotka ovat muokanneet yksilön käsitystä itsestään ja muista. (Vanttaja & Järvinen 2006, 33.) Myös jatkuva elämyksen metsästäminen erityisesti matkailun avulla on ollut luonnollinen osa 1970-luvulta eteenpäin syntyneiden arkipäivää. (Mikkola 2002, 46.)

Passiivinen vapaa-ajan käyttö on lisääntynyt sekä nuorten että hieman vanhempien keskuudessa. Pöntisen (1996, 144) mukaan esimerkiksi televisionkatseluun käytetty aika lisääntyi selkeästi 1980-luvulta 1990-luvulle, mutta lisääntymistä tapahtui kaikissa ikäryhmissä. Itse asiassa nuoret olivat 1990-luvun puolivälissä kaikkein vähiten televisioita ja videoita katsova ryhmä, sillä alle 24-vuotiaat katsoivat televisiota ja videoita keskimäärin alle kaksi tuntia päivässä kun yli 65-vuotiaat tekivät noin keskimäärin yli kolme ja puoli tuntia päivässä! Erotuksena on vain se, että alle kolmikymppiset ovat asuneet viihdekeskeisessä yhteiskunnassa lapsesta asti kun taas ikääntyneemmällä on samanikäisinä ollut kokonaan toisenlaiset olot.

Jokisen (1996, 33) mukaan ei pelkästään tavaroiden, vaan myös ja palveluiden ja symbolien kulutus maksullisine koulutuspalveluineen, megaluokan konsertteineen ja festivaaleineen, suuren luokan elokuvineen, kuntosaleineen, terveystiltoineen, happeningeineen ja speaktaakkeleineen ovat tulleet nykypäivänä tutuiksi. Symbolien kulutuksessa muotia eivät ole pelkästään vaatteet ja tavarat, vaan myös elämäntavat, kuten urheilu- ja tanssiharrastukset, musiikkityylit ja videopelit. Niinpä nykyajan yhteiskunnassa yhä suurempi osa identiteettien rakentumisesta liittyy tavalla tai toisella kulutukseen. Nykypäivänä lähes kaiken voi tuotteistaa ja kuluttaa. Kulutuksen voi liittää televisioiden, leivänpaahittimien ja autojen lisäksi myös unelmiin, tunnelmiin, taiteiden öihin, suurajoihin, massajuoksupahtumiin jne. Kaiken kaikkiaan 2000-luvun alun nuori vastaa varsin hyvin postmoderniin yhteiskuntaan kuuluvaa hedonistista, mielihyvää etsivää kuluttajaa, joka rakentaa minäkuvansa markkinavoimien varaan. Nykypäivän nuorten tyypillisiä harrastuksia ovatkin kulutuksesta nauttiminen ja ”shoppailu”. Kulutus näet antaa 2000-luvun alun alle 32-vuotiaille usein suorastaan narsistista nautintoa. (Saarinen 2001, 78-79.) Toki kulutusmahdollisuuksiin vaikuttaa se, kuuluuko itse tai ovatko vanhemmat yhteiskunnan menestyjiä (informaatioteknologian ja pörssikeskeisen tehomarkkinatalouden hallitsijat), sinnittelijöitä (naisvaltaisten hoiva- ja palvelualojen pätkätoita tekevät työntekijät) vai syrjäytettyjä (taantuvien teollisuudenalojen työläiset) (Heinonen 2006, 39-43.) Varsinkaan viimeksi mainituilla ”kulutusyhteiskunnasta nauttimiseen” ei ole kovin hyviä mahdollisuuksia.

Eroa vanhempiin polviin korostaa myös se, että 1970- ja 1980-luvuilla syntyneillä ei ole ollut sellaista yhteiskunnalliseen murrokseen liittyvää selvää avainkokemusta kuin esimerkiksi sota tai suuri muutto. He eivät ole myöskään politisoituneet, kuten suuret ikäluokat 1960-luvulla. Heillä ei ole ollut yhtenäistä ajettavaa asiaa, ei yhteiskunnallista tehtävää, eikä sosiaalista identiteettiä. (Mikkola 2002, 113.) Muuttamista kettutyöistä ja ekoaktivisteista huolimatta ikäpolvelta puuttuu ”se jokin”. Kuitenkin Helven (2002) mukaan uusi nuorisosukupolvi haluaa vaikuttaa 1960-luvun nuorison tavoin maailmanlaajuisiin asioihin. Niinpä World Economic Forumin, kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n, maailmanpankin, EU:n huippukokouksen sekä G8-maiden kokousten tapahtumapaikalla on nähty globalisaatioon kriittisesti

suhtautuneiden nuorten mielenosoituksia. (Helve 2002, 36-37.) Maailmanlaajuiset markkinat ja monikansalliset yritykset ovatkin saaneet kuulla nuorten toimesta kunniansa. Maailmanpankin johtajakin on Suomessa vieraillessaan saanut pari kermakakkua naamaansa nuorten aktivistien toimesta.

Suurpään ja Aaltojärven (1996, 10) mukaan nykypäivän nuorten sosiaalinen identiteetti ei välttämättä perustu ikään tai sukupolvikokemukseen. Mikkolan (2002, 47) tutkimuksessa monet 1970-luvulla syntyneet kokivat ”sukupolvensa” jotenkin epänormaaliksi, sillä siltä puuttui yhtenäinen kertomus eikä siihen kuuluvilla olleet selviä identiteettikehiköitä tai auktoriteetteja, joiden varaan voisi rakentaa elämänsä. Tässä mielessä on siis hieman kyseenalaista, voidaanko suurten ikäluokkien jälkeläisistä enää puhua sukupolvena ainakaan mannheimilaisessa mielessä. Nuorten identiteetin etsimistä ei ole myöskään helpottanut se, että se maailma, joka heidän tajuntansa tavoittaa, on huomasti suurempi ja monimutkaisempi kuin entisaikojen maailma (Tuohinen 1990, 53). Aaltojärvi (1996, 362) uskookin, että suurten ikäluokkien jälkeinen tuntematon sukupolvi saa kaikki määrittely-yritykset valumaan hiekkaan. Voi olla, että nykypäivän nuorten yhteiseksi tekijäksi ei edes tarvita mannheimilaisesti tärkeitä yhteistä maailmankuvaa, samantapaista luokka- tai koulutustaustaa, vaan kulutus muodostaa ne yhteisöt, jossa nuoret parveilevat. (Jokinen 1996, 34.) Nykypäivän nuorten juurettomuutta kuvaa myös se, että Suurpään (1996, 59, 63) mukaan nuoret eivät pidä itseään muista ryhmistä selvästi erottavana blokkina, jossa tehdään jako ”meihin” ja muihin”, jossa ”muita” ilmentävät vanhemmat ikäpolvet. Jos nuoret osallistuvat yhteiskunnalliseen toimintaan, he tekevät sen omien yksilöllisten elämäntapavalintojensa kautta ilman sosiaalisia liikkeitä, esimerkkinä vaikkapa vihreä kuluttaminen. Yksilöllistyminen on siis lisääntynyt.

Mikkolan (2002, 34) mukaan 1970- ja 1980-luvuilla syntyneet määrittelivät itsensä muun muassa X-sukupolveksi, diskosukupolveksi, jälkiruokasukupolveksi ja videosukupolveksi. Yhteistä näille kaikille nimityksille oli se, että ne viittasivat kuluttamiseen ja populaarikulttuurin tuotteiden keskeiseen asemaan, toisin sanoen elämäntapaan, joka ei perustu työhön vaan vapaa-aikaan, kuluttamiseen ja nopeaan tarpeentyydytykseen. Lisäksi sukupolvea luonnehtivissa maininnoissa ilmenivät yksilön, yksilöllisyyden ja yksilöidentiteetin korostuminen. Tämän ikäiset olivat lukuisista valinnanmahdollisuuksista johtuen ikään kuin pyörällä päästään, joten minuuden rakentaminen oli työlästä puuhaa. (Mikkola 2002, 45.) Se on tullut työläämmäksi, koska elinkeinorakenne on muuttunut, elämäntavat ovat eriytyneet, elämänpolut yksilöllistyneet ja sosialisatioympäristöt moninaistuneet. Ylikansallinen mediakulttuuri on tarjonnut useita identiteettimalleja. Televisio, elokuvat, mainokset, lehdet sekä muut kulttuuriteollisuuden tuotteet ovat yhä korostetummin välittäneet erilaisia käsityksiä siitä, mitä on olla suomalainen, nuori, aikuinen, nainen tai mies. (Vanttaja & Järvinen 2006, 35.)

Houni ja Suurpää (1998, 10) toteavat, että silloin kun nuorten luokittelu käy yhä vaikeammaksi, tyydytään usein melko heppoiseen ratkaisuun alettaessa puhua nuorista jonain tuntemattomana X-sukupolvena. Inkinen (1998, 165) puolestaan väittää, että tyypillisiä sukupolvinimityksiä 1990-luvulla ovat olleet ”G-sukupolvi” ja ”verkkosukupolvi”. Tämä siksi, että nämä yrittävät kuvata kahta keskeistä nykyajan piirrettä: globaalisuutta sekä uutta media- ja informaatioteknologiaa. EU:n, monikansallisten työnantajien ja koulujen vaihto-ohjelmien kautta niiden suo-

malaisten määrä, jotka jättävät kotimaan kamaran taakse ja lähtevät vuodeksi tai pariaksi ulkomaille on lisääntynyt. Matkustus ja ulkomaille asuminen on nykyisin helpompaa kuin koskaan, sillä lentoliikenteen yleistyttyä ja lentolippujen hintojen halvennuttua kaukomatkoille lähteminen ei ole enää kummallistakaan. ”G-sukupolven” ulkomaanmatkailua edistää myös nykynuorten kokemusnarkomania. (Inkinen 1998, 173-174.) Muutos on ollut nopea kun muistetaan, että ennen 1960-lukua ulkomaan matkailu tavallisen kansan keskuudessa oli tuiki harvinaista. Ei ollut matkatoimistoja, lentoliikenne oli Suomesta ulkomaille nykyisen mittapuun mukaan todella vähäistä, rahaa ”turhuuksiin” ei juuri ollut, eikä kansa osannut puhua muuta kuin Suomen ja jotkut Ruotsin kieltä. Tässäkin mielessä nykypäivän kielitaitoisten nuorten aikuisten kokemukset verrattuna isovanhempiinsa ovat täysin toisenlaisia.

Verkkosukupolven olemassaoloa Inkinen (1998, 177) perustelee puolestaan sillä, että ensimmäistä kertaa ihmiskunnan historiassa lapset ja nuoret ovat vanhempiaan parempia yhteiskunnan ja kulttuurin kehitykseen vaikuttavan avainteknologian hallinnan muodossa. Tietotekniikan ja digitaalisen median hallitseminen on siis nyky-yhteiskunnassa lasten ja nuorten ”heiniä”. Keski-ikäisten ja ikääntyneiden tiedot näistä jälkeläisiinsä verrattuna ovat auttamattoman vajavaisia. Tämä sukupolvien välinen kuilu on juuri sellainen, josta Margaret Mead puhui jo 1970-luvun taitteessa (ks. Mead 1971). Verkkosukupolvesta puhuttaessa on kuitenkin otettava huomioon, että Inkisen kuvaamat informaatioteknologiaa hallitsevat nuoret ovat vain osa sukupolveaan ja kuuluvat polvensa menestyjiin, kun taas monilla taantuvilla teollisuuden aloilla työläisammateissa toimivat nuoret ovat syrjäytyneitä ”verkkosukupolvestaan”. (Heinonen 2006, 94, 100.)

Joka tapauksessa merkittävin kokemus monille 1970-1980-luvulla syntyneille on saattanut olla juuri tietokoneiden aiheuttama informaatioteknologian vallankumous. Tietokoneet peleineen tulivat markkinoille juuri tämän ikäisten lapsuudessa ja nuoruudessa.* Kansanleikeistä ja kisailuista on siirrytty tietokonepeleihin (Räty 1998, 155). Helven (2002, 27) mukaan kolme asiaa on tehnyt nykypäivän nuoren maailmasta erilaiset edeltäjiinsä verrattuna: urbaanisuus, globalisaatio ja ennustamattomuus.

Vaikka on väärin ylikorostaa tietotekniikan merkitystä nykypäivän nuorten aikuisten elämässä, on lähes kaikkien heistä pitänyt ainakin jollain tavoin olla tekemisissä sen kanssa. Lisäksi selvää on, että tämän ikäisille on melko tuntematonta se aika, kun televisio oli mustavalkoinen tai kun siitä näkyi vain kaksi kanavaa. Myös videoita on ollut mahdollisuus katsoa melko pienestä asti. Unohtaa ei voi myöskään 1990-luvulla ilmenneiden CD-levyjen, kännyköiden, DVD-soittimien ja muiden teknisten laitteiden valtavaa vyöryä. Niiden, joilla on ollut kännykkä käytössään nuoresta asti voi olla vaikea kuvitella aikaa, jolloin ei ollut edes puhelimia. Kun vielä 1990-luvun puolivälissä vain harvalla nuorella oli varaa hankkia kännykkää, pari vuotta myöhemmin niitä alkoi ilmaantua erittäin nopeasti ja yhä nuorempien käyttöön. Vuosituhannen vaihteessa käytännössä jokaisella 15-vuotiaalla kaupunkilaisnuorella oli oma kännykkä ja maaseudullakin 90 prosentilla. Alle 32-vuotiailla kännykän omistaminen oli jopa kaksi kertaa tärkeämpää kuin yli 60-vuotiaille. Kun ennen sotia syntyneillä oli nuoruudessaan usein vaikeuksia tienata sen verran että

* Toivosen (2003, 16) mukaan tietokoneet ilmestyivät kulutuskohteiksi vuonna 1985.

sai ruokaa, on nykypäivän nuorille taas kännystä tullut elinehto, jota ilman ei enää voitaisi edes kuvitella elettävän. (Saarinen 2001, 46-47.)

Tietynlaisen juurettomuuden lisäksi nykypäivän nuoria aikuisia askarruttaa myös huoli maailman tilasta. Mikkolan (2002) 1970- ja 1980-luvuilla syntyneiden nuorten elämäkertatutkimuksessa jotkut kirjoittajat nimittäin mainitsivat, että vaikka heillä ei ole ollutkaan isoisiansa tapaan kärsittävänsä sotia, kurjuutta ja puutetta, on heilläkin kohdattavanaan omat vitsauksensa muun muassa luonnon tuhoutumisen muodossa. Aaltojärven (1996, 363) tutkimuksessa nuoret ennustavat vuoden 2037 olevan se, jolloin teknologia on tuhonnut luonnon lopullisesti. Helven (2002, 187) mukaan suomalaiset nuoret ovat ainakin periaatteellisella tasolla valmiita tinkimään elintasostaan saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi. Käytännön tasolla näin ei kuitenkaan ole, vaan Saarisen (2001, 79) mukaan ekokuluttaminen ja ympäristönsuojelu ovat iskostuneet kaikkein huonoiten alle 32-vuotiaiden mieliin. Niinpä nuoret kuuluvatkin lähinnä vastuuntunnottomien kuluttajien ryhmään.

Vaikka monet lähinnä nuorista aktivisteista koostuvat radikaalit ympäristönsuojeluliikkeet ovat saaneet viime aikoina julkisuutta osakseen, määrällisesti näissä toimii kuitenkin varsin pieni nuorten vähemmistö.

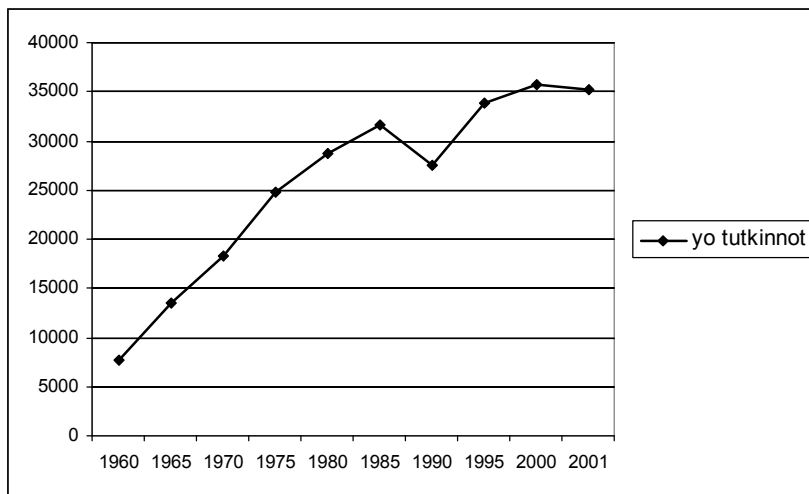
Tulevaisuuden uhkakuvien lisäksi 1970-luvulta alkaen syntyneitä on vaivannut myös kilpailu toisiaan vastaan. Alasen (2001a, 164) mukaan nykyajan yhteiskunnassa kansalaisille on järjestetty ”pitkä matka läpi instituutioiden”. Tämä tarkoittaa päiväkodin ja eri kouluasteiden läpikäymistä, minkä putken jälkeen ollaan jo pitkästi yli parikymppisiä. Päivähoito, esikoulu, oppivelvollisuuskoulutus ja ammatillinen koulutus seuraavat toisiaan. Jos tämän putken läpikäymisessä ilmenee häiriöitä, kimppuun hyökkäävät monet erityiskasvatuksen, -ohjauksen ja kontrollin instituutiot. (Tuohinen 1990, 51.) OECD:n (2002, 214, 220) mukaan alle viisivuotiaan suomalaislapsen odotettavissa oleva koulunkäyntiaika on keskimäärin 18,7 vuotta. Kun siis ennen tehtiin työtä nuoresta alkaen niin pitkään kuin vain pystyi, nykypäivän nuoret käyvät koulua niin pitkään, että heidän työuransa tulee jäämään vanhoihin virkaveljiinsä ja -sisariinsa nähden auttamattoman lyhyeksi, vaikka he vakaalle työuralle pääsisivätkin.

Tyypilliselle 1980-luvun nuorelle lukioon pääsy on ollut melko helppoa ja usein tämän vuosikymmen nuori onkin ollut sukunsa ensimmäinen ylioppilas. Koska ylioppilaita on puolet ikäluokasta, kilpailu koulutuspaikoista on ollut kova ja johtajan paikat eivät irtoa enää helpolla. (Haapala 2003, 81.) Nykypäivän nuorille korkeakaan koulutus ei anna mitään takeita työpaikasta ja niinpä nykyisillä työmarkkinoilla jokainen nuori on potentiaalinen epäonnistuja kovan kilpailun syövereissä. Ne, joilla ei ole koulutusta ovat tuomittuja epäonnistumaan. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 160-161.) Kun siis vielä suurten ikäluokkien tullessa työkään työpaikan saattoi saada hyvinkin matalalla koulutuksella tai kouluja ei tarvinnut käydä lainkaan, niin nykyään asia on niin, että vaikka olisi miten työhaluinen nuori, ei ilman koulutusta (eikä välttämättä siitäkään huolimatta) työpaikasta ole juuri toivoa.

Kun enemmistö nuorista viettää yhä suuremman osan ajastaan koulutusinstituutioiden piirissä, tarkoittaa tämä myös pidempään jatkuvaa taloudellista riippuvuutta vanhemmista ja opintotukijärjestelmästä. Koska työelämään astuminen ajoittuu pääsääntöisesti vasta elämän kolmannelle vuosikymmenelle, aiempaa suurempi vapaus päättää ajankäytöstä, ystävien ja harrastusten valinnasta, seurustelusuh-

teista ja kulutuksesta eivät suinkaan välttämättä merkitse mahdollisuutta todellisen itsenäisen aikuisen rooliin. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 158-159.) Tämän päivän nuoret joutuvat siis aiempia ikäpolvia pidempään odottamaan säännöllisten tilipusien tuloa. Kun suurten ikäluokkien kohdalla vielä ”nuorna vitsa väännettiin”, eli menttiin nykyisen mittapuun mukaan varhain ansiotyöhön tienamaan säännöllistä leipää, niin ainakin 1970-luvulta eteenpäin syntyneillä tilanne on kokonaan toinen. Työelämään siirrytään vasta lähempänä kolmeakymmentä ikävuotta. Toisin kuin ”vanhan ajan” nuorilla, nykynuorilla on sangen usein vaikeuksia kiinnittyä pysyvästi työelämään (Ilmarinen 2000, 173).

Koulutuskilpailusta johtuen monet aiemmin arvostetut tutkinnot ovat muuttuneet vain harvojen ja valittujen etuoikeudesta keskinkertaisuuden symboleiksi. Näin on käynyt jo aiemmin perin arvostetulle kaupalliselle tutkinnolle, merkonomille ja näin on käymässä myös ”maistereille”. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 88.) Koulutustason nousun voi hyvin nähdä kuvioista 2, jossa näkyy, kuinka ylioppilastutkintojen määrä on lisääntynyt 1960-luvulta alkaen *. Ylioppilastutkintojen määrän lisääntyminen on tarkoittanut entistä suurempaa painetta korkeakoulujen suuntaan ja niinpä 1990-luvulta alkaen valtavaa ylioppilassumaa purkamaan on perustettu yliopistojen rinnalle ammattikorkeakouluja. Yhdessä nämä ovat saaneet aikaan sen, että tätä nykyä Suomessa suurin osa ikäluokasta opiskelee korkeakoulussa. (OECD 2002.) Tämä on valtava ero vaikka 1950-luvun Suomeen 1900-luvun alusta puhumattakaan.

KUVIO 2. Ylioppilaiden määrä 1960-2001. Lähde: Tilastokeskus 2002

Hoikkala ja Paju (2002, 26-27) puhuvat tämän päivän nuorista ”yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvena”. Heidän mukaansa yksilöllistyminen on leimannut nuoruutensa 1990-luvulla viettäneiden elämää. Viiteen kasvukeskukseen on kohdistunut voimakas muuttoliike ja tulosjohdetut koulut, luokattomuus, valinnaisuus ja erikoistuminen ovat olleet tyypillisiä piirteitä 1990-luvun nuorten elämässä.

* Vaikka ylioppilastutkintojen osuus ikäluokasta kuvaisikin ylioppilaiden määrää paremmin tutkintojen massiivista paisumista, selvää on, että ylioppilastutkinto on yleistynyt valtavasti.

Erikoistuminen on alkanut yhä nuorempana ja vastuuta opinnoista on sysätty yhä enemmän nuoren ja hänen vanhempiansa harteille. Yhä nuorimmille on asetettu yhä kovemmat menestymisen kriteerit.

”Yksilöllisen pakkovalinnan” puolesta 1970-luvulta eteenpäin syntyneiden kohdalla puhuu myös se, että kun aiemmin ammatti periytyi suoraan vanhemmilta tai sitten tiettyyn ammattiin vain ajauduttiin pakon sanelemana, niin nykyään suurten ikäluokkien jälkeläisten kohdalla ollaan tilanteessa, jossa ammatinvalinta on kaikkea muuta kuin yksinkertainen asia. Ammatinvalinta tehdään myöhemmin kuin ”ennen vanhaan” ja erilaisia koulutusvaihtoehtoja on tarjoilla lukuisia. Nykypäivän nuoret joutuvat tekemään ammatinvalinnalliset ratkaisunsa ei niinkään pakon sanelemana, vaan erilaisten sosialisaatioinstituutioiden antamien kokemusten varassa. Suurten ikäluokkien jälkeläisten ongelmaksi onkin tullut tavoitteeton ajajelehtiminen koulutuslinjalta toiselle. (Tuohinen 1990, 125.)

Lisäksi tämän päivän nuorille ovat melko vieraita ne eilispäivän yhteiskunnan hyveet, jossa korostettiin ahkeruutta ja työteliäisyyttä, hyvien tapojen muistamista, oman huoneensa siivoamista, hiljaa olemista, rukoilemista, keskittymistä ja vanhempien kunnioitusta. Tästä voidaan ”syyttää” suuria ikäluokkia, jotka synnyttivät pienet ikäluokat, mutta jotka omissa kasvatuskäytännöissään eivät noudattaneet enää niitä hyveitä, joita vielä heille taottiin vitsan kera. (Hoikkala & Paju 2002, 26-27.)

Suurten ikäluokkien nuoruudessa aikuiset olivat vielä ehdottomia auktoriteetteja, joita lasten oli kunnioitettava. Sen sijaan nykyään korostetaan lapsen oikeuksia ja vanhemman velvollisuutta turvata lapsen kehitys. Kun siis ennen oli käskyjä ja kieltoja, nyt on keskustelua ja neuvottelua. (Korhonen 1999, 57.) Nykyään ei enää juurikaan hoeta ”joka kuritta kasvaa” - fraasia, vaan tasavertaisuutta eri-ikäisten välillä. Niinpä nuorekkuus ja muodikkaus ovat ihanteita niin vanhoilla kuin nuorilakin ja kaikki haluavat olla moderneja yksilöitä. (Jokinen 1996, 23, 26.)

3.4. Maatalousyhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan

”Suomen historian suuri harppaus maalaisyhteiskunnasta jälkiteolliseksi Nokian työvoimareservoimaaksi merkitsi tietynlaista hyppyä modernin yli, uskonpuhdistuksen ajasta suoraan jälkimoderniin ilman neljän vuosisadan sivilisaatioprosessia. Se houkuttelee unohtamaan. Läheinenkin menneisyys tuntuu kaukaiselta ja oudolta; vielä pari sukupolvea sitten pelisäännöt oli laadittu täysin toisenlaiseen maailmaan kuin millainen siitä tuntuisi tulleen. Waltarin tarinan poika seisoo nyt ihmeissään sosiaalitoimiston ovella, täyttää EU:n lähettämiä tukiaislomakkeita tai parantelee selkäänsä kolmikymmenvuotisen konttorirupeaman päätteeksi. Hänen jälkeläisensä, mikäli töihin ovat päässeet, puhuvat useita kieliä, näpräävät matkapuhelimia tai oikovat bittejä siisteiksi riveiksi laatiesaan kotisivuja. Palveluyhteiskunnan ammattilaiset repäistiin suoraan peltojen pientareilta, ja heidän lapsistaan on tullut tietoyhteiskunnan raaka-ainetta.” (Relander 1998, 44.)

Suomi on käynyt läpi kehityksen, jossa köyhästä maasta on tullut upporikas koulutusyhteiskunta, jossa ihmisten elämä ulkoisilta edellytyksiltään on keskimäärin

paremmin kuin hyvin. Kun aiemmin infektioaudit vaivasivat ihmisiä, nykyajan vitsauksia ovat muun muassa sydän- ja verisuonitaudit, tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, aikuisiän diabetes sekä masentuneisuus. (Heikkinen 2000, 218.) Kun aiemmin suurin osa sairauksista johtui liian huonoista oloista, nykyään suurin osa sairauksista johtuu liian hyvistä oloista. Ääripäästä on siis siirrytty toiseen ääripäähän.

Vielä suurten ikäluokkien edeltäjät joutuivat elämään nuoruudessaan suoranaisessa aliravitsemuksen kurimuksessa, varsinkin jos he kuuluivat maatyöväestöön tai kaupunkien työläisiin. 1950-luvulla saavutettiin kaupungin työväestön keskuudessa jonkinlainen yltäkylläisyys, mutta maaseudulla siirtyminen aliravitsemuksen piinasta taisteluun ylipainoa vastaan kesti aina 1960-luvun loppupuolelle saakka. (Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 77.) Tänäpäin suomalaiset ovatkin jo pitkään lihonneet ja ovat lihavampia kuin koskaan, erityisesti keskivartaloltaan. (Lahti-Koski 2001). Esimerkiksi Pohjois-Suomen vuonna 1966 syntyneestä kohortista miehistä 41 ja naisista 22 prosenttia oli ylipainoisia ainoastaan 31 vuoden iässä. (Tammelin 2003, 56). Oletettavaa onkin, että ylipainoisten osuus väestöstä tulee tulevaisuudessa yhä lisääntymään.

Tästä huolimatta merkittävä kehityskulku on ollut myös se, että vanhojen ihmisten kuolleisuus on voimakkaasti alentunut. 1980-luvulta 1990-luvun loppuun 65 vuotta täyttäneiden elinikä oli pidentynyt 3-4:llä vuodella ja 1990-luvun lopussa tämän ikäisillä miehillä oli keskimäärin 14,6 ja naisilla 18,5 vuotta elinaikaa. Vuosien 1980 ja 2000 välillä 65 vuotta täyttäneiden määrä nousi yli neljänneksellä eikä tälle kehitykselle näy loppua, varsinkaan kun suuret ikäluokat saapuvat tähän ikään. (Karisto, Takaka & Haapola 1998, 121-122.) Kun katsotaan, kuinka paljon 65-vuotiaiden ennustettavasta eliniästä tulee olemaan terveitä elinvuosia, niin Sihvosen (1998) mukaan miehillä näitä tulee olemaan keskimäärin vajaa kymmenen ja naisilla lähes 12 tervettä elinvuotta.

Yhteiskunnan perinpohjaisen muutoksen alku ja juuri Suomessa on 1960-luvulla tapahtuneella elinkeinomurroksella ja siihen liittyvällä suurella muutolla maalta kaupunkiin. Kun muuttoliikkeen osuus kaupunkien ja kauppaloiden väestönkasvusta oli 1950-luvulla noin kymmenen prosenttia, 1960-luvulla se oli jo yli 50 prosenttia. Tämä muutos oli niin suuri, että sen hallitsemiseksi oli pakko toteuttaa lukuisia yhteiskunnallisia uudistuksia. Työttömyysturvaa parannettiin, vuonna 1962 tuli voimaan työeläkelaki, vuonna 1964 puolestaan sairaskorvauslaki, vuosilomia pidennettiin, vuonna 1965 säädettiin laki, joka mahdollisti viisipäiväisen työviikon. Lauantaiden tulo vapaaksi mahdollisti paremmat mahdollisuudet perheiden yhdessäoloon, lepoon, harrastuksiin ja kulutukseen. (Heinonen 2005, 148.)

Tuotannon rakenne on muuttunut perusteellisesti Suomen itsenäisyyden aikana. Alkutuotannon eli maa- ja metsätalouden osuus on kutistunut lähes puolesta noin kolmeen prosenttiin. Teollisuuden ja rakennustoiminnan eli jalostuksen osuus on puolestaan noussut runsaasta viidenneksestä kolmannekseen. Palvelujen osuus on kasvanut runsaasta neljänneksestä kahteen kolmasosaan. Itsenäisyyden ajan alkuun verrattuna nyt tuotetaan yli 60-kertainen määrä teollisuustuotteita käytettäväksi kulutukseen, investointeihin tai vientiin. Elintarviketeollisuuden osuus on puolestaan huvennut alle puoleen ja sen tilalle on tullut metalli-, kone-, kulkuneuvo-, sähkö-, ja elektroniikkateollisuutta, jonka osuus on nykyisin melkein puolet teollisuuden tuotannosta. (Hjerppe 2004, 98-99.)

On toki totta, että vaikka sotien jälkeisestä ajasta aina 1990-luvun alkuun asti Suomi eli yhtäjaksoista nousukautta, kaikilla olot eivät välttämättä nyky-yhteiskunnassakaan ole silti hyviä. Viime aikojen maailmanlaajuisen markkinatalouden (tehomarkkinatalous) ja uuden viestintäteknologian läpimurron seurauksena yksilöiden asema on tullut yhä enemmän riippuvaiseksi tiedon ja rahan liikkeiden hallinnasta ja vaihdosta. Tämä taas on syrjäyttänyt ne, jotka eivät tällaisia taitoja hallitse. 1990-luvun laman seurauksena Suomesta hävisi noin puoli miljoonaa työpaikkaa ja sen jälkeen niistä on saatu takaisin vain neljännesmiljoona ja nämäkin lähinnä osaamisaloilla ns. tietotyössä. Tämä on tarkoittanut sitä, että huonosti koulutetut ovat jääneet työstä paitsi. Kun ennen 1990-luvun lamaa suhteellisen matalallakin koulutuksella saattoi saada työpaikan itselleen, nykyään niin sanotut jokamiehen työmarkkinat ovat kadonneet lähes täysin. Niitä, jotka eivät ole ”kaupparatsuja” tai insinöörejä (menestyjät) tai palvelu- sekä hoiva-alalla pätkätöissä työskenteleviä (sinnittelijät), onkin alkanut näkyä pelastusarmeijan ja kirkon leipäjonoissa tai sosiaalitoimiston luukulla (Heinonen 2006, 22, 36, 38- 39, 42.)

Joka tapauksessa yhteiskunnan muutoksesta kertoo yksityisen kulutuksen voimakas lisääntyminen. Vuodesta 1900 kulutus kaksinkertaistui vuoteen 1952 mennessä. Vuosien 1952-1975 välillä tapahtui jälleen kulutuksen kaksinkertaistuminen ja 1970-luvun lopulta 1980-luvun loppuun kulutus kaksinkertaistui taas. Tällaisen kulutuksen moninkertaistumisen mahdollisti tavaramarkkinoiden laajeneminen 1950-luvulta alkaen, aineellisen hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lisääntyminen sekä ihmisten siirtyminen maataloudesta palkkatyöhön. Kulutuksen lisääntyminen tarkoitti ennen kaikkea sitä, että ihmisillä alkoi jäädä rahaa myös muuhun kuin välttämättömyysmenoihin, kuten virkistykseen, huvitukseen, tavaroihin ja matkustamiseen. (Saarinen 2001, 13.) Kun esimerkiksi vuonna 1964 suomalaiset omistivat vain runsaat puoli miljoonaa jääkaappia, yhdeksän vuotta myöhemmin moinen kapistus oli 90 prosentilla talouksista (Heinonen 2005, 153).

Rahaa alkoi monilla jäädä myös esimerkiksi matkustamiseen. Vaikka lentäminen oli vielä 1960-luvulla sellaista ylellisyyttä, että siihen oli vain harvoilla mahdollisuus, seuramatkailu alkoi vuosikymmenen lopussa yleistyä muodin lailla. Kun vuonna 1959 Pohjoismaiden ulkopuolelle oli tehty ainoastaan 35 900 matkaa, seitsemän vuotta myöhemmin niitä tehtiin yli 165 000. (Heinonen 2005, 149.) Yleisesti materiaallinen vauraus lisääntyi. Esimerkiksi asumisväljyys kohentui siten, että kun keittiö lasketaan huoneeksi, vuonna 1950 huoneita oli henkeä kohti keskimäärin vain 0,65, mutta vuonna 2000 niitä oli jo 1,67. Kuitenkin vasta 1970-luvulla monet nykyajan perustason mukavuudet asunnoissa tulivat itsestäänselvyyksiksi. Pian 1970-luvun lähiöasunnotkaan eivät enää monelle riittäneet ja 1980-luvulla asunolla pyrittiin jo erottautumaan rivi- ja omakotitalojen sekä suurempien asuntojen avulla (Juntto & Vilkkö 2005, 121-123, 127.) Tämän myötä ei ole ihme, että huonekalukauden myyntivolyymikin nelinkertaistui 1950-luvulta 1970-luvulle, sillä kodin sisustamiseen alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Valtavasti lisääntynyt talonrakennustuotanto näet loi kysyntää uusille huonekaluille. (Heinonen 2005, 153.)

Kulutus on kasvanut niin nopeasti, että erot suhtautumisessa kulutukseen eri ikäpolvien välillä ovat muodostuneet suuriksi. Ennen sotia syntyneet ovat nuoruudessaan ja aikuisuudessaan olleet vielä niin säästäväisiä, että heidän mielestään on vieläkin arveluttavaa ottaa velkaa. Sodan ja pulan kokeneet ihmiset ovatkin yleensä

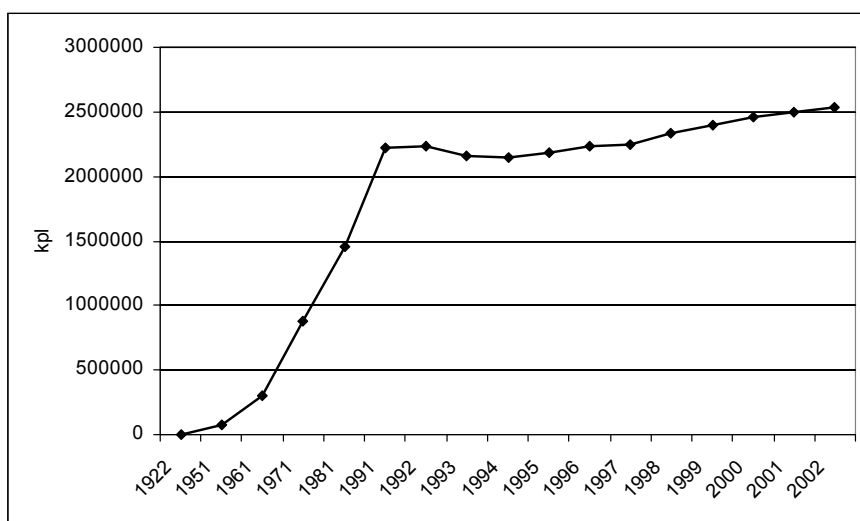
pitäneet huolta siitä, että aina on säästössä jotain pahan päivän varalle, koska he ovat omakohtaisesti kokeneet, mitä köyhyys ja kurjuus on. Sen sijaan heidän jälkeläisistään eli suurista ikäluokista alkaen asenteet ovat olleet kokolailla toisenlaisia. (Saarinen 2001, 56, 61.)

Kulutuksen voimakas kasvu on suurista ikäluokista alkaen tapahtunut erityisesti siksi, että nämä ikäluokat ovat ensimmäisiä, jotka tottuivat nuoresta saakka siihen, että uusi on aina parempaa kuin vanha ja näin tavoittelemisen arvoista (Juntto & Vilkkonen 2005, 121). Heillä ei ole ollut tarvetta säästää, koska heillä ei ole takanaan ankaria kokemuksia sodan ja köyhyyden muodossa. (Saarinen 2001.) Kun siis aiemmin kaikki tarvittava hankittiin joko itse valmistaen tai omalla työllä saaduista rahoista, nykypäivänä kulutusmahdollisuuksien noustua kokonaan toisiin mittasuhteisiin, yhä tyypillisemmäksi tavaroiden hankkimismuodoksi on tullut velanotto.

Uhkiksi kasvaneen kuluttamisen myötä ovat tulleet luonnonvarojen ehtyminen, ympäristöhaitat ja sosiaaliset ongelmat. Yläkyläisyyden vastapainoksi on tosin periaatteellisella tasolla noussut huoli yhteiskunnan tilasta, mutta nämä kehityksen varjopuolet eivät kuitenkaan ole käytännön tasolla saaneet ihmisiä tinkimään aineellisesta elintasostaan, vaikka se Suomen kaltaisessa läntisessä teollisuusmaassa on jo liiankin hyvä. Länsimaista kulutusyhteiskuntaa leimaakin monin paikoin ylikuluttamisen mentaliteetti (Saarinen 2001, 19, 64).

Tätä elämäntyyliä ovat vielä korostaneet useat viime vuosina kaupunkeihin tai niiden liepeille rakennetut jättimäiset, suuret määrät autoilla liikkuvia ihmisiä houkuttelevat ”ostosparatiisit”. (Saarinen 2001, 55.) Kaupunkien pienet myymälät ovatkin vähentyneet ja maaseudun tiheä kyläkauppaverkko on kuihtunut lähes olemattomiin. Sen sijaan nyt lähdetään ostoksille suuriin marketteihin ja ostoskeskuksiin. (Marjanen & Saviranta 2004, 306.)

Yhteiskunnan valtaavaa muutosta, teknistymistä ja sitä, että ihmisten ei enää juurikaan tarvitse käyttää omia jalkojaan paikasta toiseen liikkumiseen kuvaa hyvin seuraava kuvio, jossa tarkastellaan autojen määrän kasvua Suomessa. Vuosisadan alkupuolella autoja ei juuri ollut ja esimerkiksi vuonna 1922 Suomessa oli vain 1754

KUVIO 3. Autojen määrä suomessa 1922-2002. Lähde: Tilastokeskus 2004a

autoa. Silloin siis, jos halusi päästä jonnekin, oli tämä matka lähes aina taitettava jollain muulla keinolla kuin autolla. Suurten ikäluokkien nuoruudessa 1960-luvulakean autoja ei ollut kuin muutama satatuhatta kappaletta. Esimerkiksi vuonna 1961 Suomen autojen määrä oli 301 586 kappaletta. Autoilu oli siis huomattavasti yleisempää kuin 1920-luvulla, mutta siltikin moni suuriin ikäluokkiin kuuluvista joutui taitamaan matkansa jollain muulla tavoin kuin auton kyydillä. Sen sijaan 1980-luvun alussa autojen määrä oli jo yli miljoona kappaletta ja vuonna 2002 autoja oli jo yli 2,5 miljoonaa. Autolla ajamisen osuus ihmisten paikasta toiseen liikkumisen apuvälineenä on koko ajan kasvanut.

Autoilla kulkemisen yleistymisen ja kulutuksen valtavan kasvamisen lisäksi myös muuta on tapahtunut. Roosin (1987, 56-57) mukaan ennen kaikkea sosiaalinen turvallisuus on kohentunut. Kovin kaukana ei kuitenkaan ole se aika, jolloin sosiaaliturvaa ei vielä ollut tai se oli kehittymätöntä, kun sairauksien ilmainen hoito puuttui, kun ei ollut kuultukaan mistään sairausajan palkasta. Aikaisemmin elämä hallitsi ihmistä selkeästi niin, että elinikä oli huomattavasti nykyistä lyhyempi ja vanhempien kuoleman jälkeen lapset joutuivat usein jo hyvin nuorina töihin. Nykyään sen sijaan elämää pyritään hallitsemaan. Enää ei ole samanlaista puutetta ja turvattomuutta kuin ennen, mutta nyt voidaan puhua uudesta turvattomuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että elämän tuomia muutoksia ei enää pidetä itsestäänselvyytenä. Turvallisuudelle asetetut vaatimukset ovat moninkertaistuneet ja tämän vuoksi ihmiset usein tuntevat itsensä turvattomiksi.

Sosiaalinen turvallisuus ei tosin ole enää viime aikoina kohentunut, sillä Heinosen (2006) mukaan uusliberalistisen politiikan ja siitä seuranneen yksilöllistymisen, kilpailun, tehokkuuden, muiden hyväksikäytön korostamisen ja huono-osaisten syyllistämisen myötä turvattomuus, lohduttomuus ja eri väestöryhmien keskinäiset erot ovat lisääntyneet. Syvät markkinavetoiset rakennemuutokset ovat vieneet työläisiltä työpaikat ja tehtaat alta. Hyvinvointivaltion rakenteiden purkaminen on saattanut työttömäksi jääneet, erityisesti työläisammateissa toimivat yhä enemmän oman onnensa nojaan. Niinpä hyvinvointivaltion turvaverkkojen purkautuessa taloudellinen ja psyykkinen henkiinjäämis- ja olemassaolon taistelu on kiihtynyt. (Heinonen 2006, 62-63, 237, 251.)

Näistä viimeaikaisista muutoksista huolimatta pääsuuntaviivat ovat olleet kuitenkin selvät:

”1800-luvulla aliravitut lapset saivat työpaikan, 2000-luvun alussa hyvin ruokitut nuoret ovat toimeettomina tai kokevat aikuisuutensa muutoin epävarmana. Samassa tahdissa kun nuoret aikuistuvat biologisesti yhä aikaisemmin, astuminen aikuisten yhteiskuntaan on lykkäytynyt yhä vanhemmalle iälle... Samalla kun nuoret ovat henkisesti entistä riippumattomampia vanhemmistaan, he ovat vanhemmistaan taloudellisesti riippuvaisempia pidempään kuin koskaan.” (Haapala 2003, 82.)

Erityisesti työn merkitys ihmisten elämässä on muuttunut. Ennen Suomea pidettiin protestanttisen työetiikan mallimaana, jossa työteliäisyys ja säästäväisyys olivat tärkeitä ja jossa ihmisen identiteetti määräytyi pitkälti sen mukaan, millainen työrooli hänellä oli. Kuitenkin nykypäivänä työn merkitys elämän keskeisenä jäsentäjänä on vähentynyt. Perheen ja varsinkin vapaa-ajan merkitys on noussut

aivan uudelle tasolle elämänsisällön tuottajana. Myös työltä vaaditaan sisällöllistä monipuolisuutta, omien kykyjen käytön sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuutta. (Karisto, Takala & Haapola 1998, 102.)

Nykypäivän ikääntyneille työ on ollut elämää hallitseva piirre. He aloittivat työnteon jo varhain ja elämä oli siitä eteenpäin ankaraa työtä, jonka eräänlaisena huippukohtana oli oman talon rakentaminen. Heille lapsena esitetyt vaatimukset ja vastuu olivat aivan toista kuin nykypäivän lapsilla. (Roos 1987, 57-58.) Tuohinen (1990, 66) sanoo, että tietynlainen suomalaisen yhteiskunnan ”suuri kertomus” on ollut ajatus elämässä pärjäämisestä sitkeällä ja kovalla työllä, minkä seurauksena olot elämässä ovat kohentuneet.

Esikapitalistisessa yhteiskunnassa työ oli konkreettista työtä, jonka tulokset tuotettiin itselle ja oman pienyhteisön tarpeisiin. Työn merkitystä vahvistivat perinteet, riitit ja rituaalit. Työ opittiin perinteen ja mallioppimisen kautta, kun lapsi osallistui jo varhain vanhempiensa raadantaan. Sosiaalinen paine edellytti kaikkien jakavan ainakin perinteisellä tasolla työn eetoksen ja työmoraalin. Työ ilmeni usein suoraanaisena ”mykkänä pakkona” eli työtä oli tehtävä, halusi tai ei. Työn aikakäsitys oli syklinen, sillä se noudatti vuoden- ja vuorokaudenaikojen rytmiiä. (Tuohinen 1990, 59-60, 123.) Vaikka elinkeinorakenne tämän jälkeen muuttuikin, myös suurille ikäluokille työ säilyi kunnia-asiana ja velvollisuutena, josta ei saanut laistaa. Työ muuttui ja eriytyi lisääntyneen koulutuksen ja työnjaon myötä, mutta silti suuret ikäluokat olivat kovia tekemään töitä ja työtä myös oli tarjolla lähes kaikille. (Heinonen 2006, 85-87.)

Nykyään suurten ikäluokkien jälkeläisten kohdalla ollaan sitä vastoin tultu siihen tilanteeseen, että heillä ei ole enää yhtä voimakasta velvollisuusmoraalia työtä kohtaan. Esimerkiksi on nuoria enää vaikeaa saada sellaisiin töihin, joissa heidän esi-isänsä ovat raataneet (tosin tällaisia töitä ei ole enää vastaavassa määrin tarjolla-kaan). Tästä huolimatta nuoret kohdistavat työhön erittäin kovia, jopa epärealistisen kovia odotuksia. Tämän lisäksi kasvava vapaa-ajan osuus valveillaoloajasta on korostanut työn ulkopuolisen elämän merkitystä. (Tuohinen 1990, iv, 65, 84, 123.)

Maataloustyön syrjäytyminen palkkatyön tieltä on korostanut myös koululaitoksen asemaa. Koska palkkatyön yleistymisen myötä työssä vaadittavia taitoja ei enää opittu perinteiseen tapaan mallioppimisen kautta, siirtyi työvoiman sosiaalistamisen tehtävä koululaitokselle. Erilaiset sosialisatio- ja koulutusinstituutiot tulivat välttämättömiksi tuotannon ja uusintamisen eriydyttyä toisistaan, kun lapset eivät enää täyttäneet ”luonnollista” paikkaansa yhteisössä seuraamalla vanhempiensa jalanjalkia. (Tuohinen 1990, 60.)

Koulutuksen merkityksen korostumiseen on kiinnittänyt huomioita myös suomalaisten elämäkertoja lukenut Roos (1987, 58), jonka mukaan erityisesti suuren murroksen sukupolvesta eli suurista ikäluokista alkaen elämäntarinoissa alettiin kuvata koulutusta aiempien polvien työnteon kuvausten sijaan. Sen sijaan suurten ikäluokkien edeltäjien kertomukset kuvasivat usein koulunkäyntiin liittyviä pettymyksiä, sillä köyhyys tai isän kielteinen suhtautuminen koulunkäyntiin estivät usein sen jatkamisen.

Turvallisuuden lisääntymisen (ei sotia eikä ruoan säännöstelyä) ja työn merkityksen muuttumisen myötä ihmisille on jäänyt aikaa paitsi istua koulun penkillä, myös perata ihmissuhteitaan, mikä suurten ikäluokkien edeltäjille oli vielä täysin

tuntematonta toimintaa. Roosin mukaan nimenomaan suuren murroksen sukupolvesta eteenpäin tyypillistä on ihmissuhteiden puiminen. (Roos 1987, 57-58.) Tämän jälkeen syntyneillä tämä on edelleen korostunut, sillä Mikkolan (2002, 111) mukaan alle 30-vuotiaat suomalaiset kertoivat paljon ihmissuhteistaan, erityisesti seurustelusuhteista sekä vanhemman ja lapsen välisistä suhteista. Nykypäivänä ihmissuhteita perataankin lähes loputtomiin.

Lisäksi Vanttajan ja Järvisen (2006, 32, 39) mukaan 1900-luvun jälkimmäiselle puoliskolle on ollut tunnusomaista median ja kulttuuriteollisuuden roolin voimistuminen. Tämä on tarkoittanut muun muassa sitä, että elokuvat, mainokset ja muut mediatuotteet ovat tulleet yhä keskeisemmiksi välineiksi minuuden ja identiteetin muokkaamisessa.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että Suomi on täynnä koteja, joissa isovanhemmat ovat kasvaneet perinteisessä maailmassa ja heidän lapsensa modernissa. (Tuohinen 1990, 49.) Näiden lapset taas ovat kasvaneet postmodernissa. Jos nykypäivän ikääntyneet ovat perinteisen maatalousyhteiskunnan ruumiillistumia, ovat suuret ikäluokat tietynlainen murrospolvi. Heidän jälkeläisensä, 1970- ja 1980-luvuilla syntyneet ovat taas uusien elämäntapojen ja käytäntöjen pioneereja. (ks. Tuohinen 1990, 70.)

Yhteiskunnan muutoksen voi tiivistää Kariston, Takalan ja Haapolan (1998, 172) mukaan vuosien 1950-1990 välillä Suomessa tapahtuneeseen neljään suureen elämäntapojen muutokseen:

- 1) Koulutustason nousu ja lisääntyminen vähensi nuorten osallistumista ansiotyöhön ja samalla yhtenäisti heidän elämäkokemuksiaan.
- 2) Naisten osallistuminen palkkatyöhön lisääntyi lukuun ottamatta vanhimpia ja nuorimpia ikäluokkia. Naiset tulivat siis yhä vähemmän riippuvaisiksi miestensä tuloista ja täten heidän vapautumisensa miesten ikeen alta helpottui.
- 3) Parantuneen eläke- ja terveysturvan ansioista vanhimpien ikäluokkien ei tarvinnut enää raataa työssä kuolemaan saakka.
- 4) Miesten ansiotyöhön osallistuminen vähentyi kaikissa ikäluokissa. Tämä johtui paitsi työkyvyttömyys- ja varhaiseläkkeiden yleistymisestä, myös kouluja käymättömien miesten syrjäytymisestä työmarkkinoilta.

4. SUOMALAISEN LIIKUNTAKULTTUURIN MUUTOS

4.1. Elinkeinoliikunta voimissaan ennen sotia

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, mitä edellä kuvattu yhteiskunnan kehitys on merkinnyt liikunnan ja urheilun kannalta. Selvää on, että liikuntakulttuuri Suomessa on muuttunut täysin. Jos verrataan nykypäivän liikuntakulttuuria vaikkapa aikaan satakunta vuotta sitten, niin silloin liikunta oli aivan toisenlaista kuin nykyään. Itkonen (1996) mukaan tuon ajan liikunta koostui lähinnä maanviljelystä ja muusta työstä saatavasta elinkeinoliikunnasta, peleistä, tempuista ja kisailuista. Eräitä tärkeimpiä liikuntatapahtumia olivat kylien kesäjuhlat, joissa kilpailtiin monenlaisissa liikunnallisissa riennoissa painimisineen ja raakaa voimaa uhkuvine voimainkokeuksineen. Tällaista toimintaa harjoitettiin kuitenkin vain tavallisen kansan parissa. Sen sijaan säätyläisten liikkeet promenadeineen olivat rahvaan liikuntaan verrattuna hyvin erilaisia. (Itkonen 1996, 215-216.)

Koska 1900-luvun alkupuolen maatalous-Suomessa henkeä kohti laskettu bruttokansantuote oli alhainen ja Suomi oli suorastaan köyhä, ei sen paremmin liikuntapalveluja tai mitään muitakaan palveluja ollut varaa tuottaa. Toisaalta siihen ei ollut tarvettakaan, sillä töitä tehtiin kuutena päivänä viikossa, vuosilomalainsäädäntö oli alkutekijöissään ja vapaa-aikaa vähän. Kun ei ollut vapaa-aikaa, eikä kulutusta, ei tarvittu vapaa-ajan palveluitakaan. (Ilmanen 1996, 22.) Sen sijaan raittius, uskonto, kansainvalistus, nuorisoseura- ja työväenaate saivat ihmisiä liittymään yhteen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 12-15.)

Suurin osa kansasta asui maaseudulla. Yleinen ajattelutapa siellä oli, että varta vasten urheilulle tarkoitettut suorituspaikat eivät ole mielekkäitä. Luonto ja pihamaat näet soveltuivat hyvin urheilun harrastamiseen. Lisäksi tuon aikainen raskas ruumiillinen työ kävi monen mielestä urheilusta, joten kukapa vapaa-ajallaan olisi enää urheillut ja tällaiseen harrastukseen kunnan rahoja käyttänyt? (Ilmanen 1996, 58-59.) Urheiluharjoituksia tuettiin, jos tuettiin, lähinnä kasvatuksellisin, terveydelisin ja sosiaalisin perustein (Vasara 2004, 11).

Urheiluharrastus miellettiin maaseudulla jokaisen henkilökohtaiseksi asiaksi. Tämän eetoksen mukaan tällöin myös urheilun harrastamista vaativat suorituspaikat oli pistettävä pystyyn omin avuin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että urheilusta innostuneet lyöttäytyivät yhteen ja rakensivat urheilukentän tai seuratalon talkoovoimin. Kenellekään ei edes juolahtanut mieleen, että näitä voitaisiin rakentaa kunnan varoin. Tällaisen vireän, tulevaisuuteen uskovan maalaisyhteiskunnan oloissa ei kunnallisen liikuntahallinnon muotoutumiseen ollut tarvetta. Sen sijaan kaupungeissa talkooperinne hiipui jo 1920-luvulla, koska ihmiset olivat niissä toisilleen vieraita, minkä seurauksena talkoiden vaatimaa yhteenkuuluvuutta oli vaikea synnyttää. (Ilmanen 1996, 44-46, 52.)

Kiinteä osa 1920-luvun suomalaista kyläyhteisökulttuuria oli tanssit, joita järjestivät lähes kaikki paikallisen järjestöt, niin työväenyhdistykset kuin suojeluskunnatkin. Nämä tapahtumat nähtiin tosin myös aika lailla paheksuttavina tapahtumina, sillä perin arveluttavaa oli, että nuoriso niistä piti. Moiset tanssit olivat monen vakaumuksellisen urheilumiehen mielestä suoranaisia synnin pesiä, joissa nuoriso rietastelee. Joka tapauksessa tanssit olivat monille sen aikaisille seuroille tärkeitä rahanansaitsemistapahtumia ja niitä järjestettiinkin runsaasti aina toisen maailmansodan alkuun saakka. (Vasara 2004, 59-60.)

Ensiaskelitaan ottavan suomalaisen liikuntakulttuurin kehitykseen vaikuttivat ennen kaikkea saksalainen voimisteluliike, ruotsalainen lingiläinen sotilasvoimistelu sekä englantilainen gentlemanniurheilu. Urheilu alkoi nousta 1900-luvun alussa siihen mennessä liikunnan kenttää hallinneen voimistelun haastajaksi. Aluksi liikunnan harrastajista kilpailivatkin juuri voimistelu ja nouseva kilpaurheilu, mutta myöhemmin kilpailu siirtyi enemmän lajien väliseksi. (Itkonen 1996, 162-163, 179, 182.)

Eräs Suomen liikuntakulttuurin kehittymistä keskeisesti edesauttanut tekijä oli pääkaupunki Helsingin muuttuminen pienestä kyläpahasesta teollisuus- ja kaupunkikaupungiksi. Väestömäärän kasvaessa alettiin myös vaatia kunnollisia kilpaurheilun suorituspaikkoja. Pian myös muissa Suomen suurimmissa kaupungeissa alettiin oivaltaa, että jonkinlaisia kunnallisia liikuntapalveluja olisi hyvä järjestää. Aluksi nämä palvelut rajoittuivat kuitenkin vaatimattomiin uimaloihin ja leikkikenttiin, joiden ylläpitämiseksi ei ollut tarpeellista perustaa erillistä hallintoelintä. Ensimmäinen kunnallinen urheilulautakunta perustettiin vuonna 1919 Helsinkiin ja tuota pikaa myös muut suurimmat kaupungit seurasivat perässä. (Ilmanen 1996, 13, 37-38.) Ensimmäiset yleiset liikuntapalvelut Helsingissä ja Joensuussa käynnistettiin viinanmyynnistä saaduilla voittorahoilla ennen vuoden 1919 kieltolakia. (Ilmanen & Itkonen 2000, 66.)

Kunnallisen liikuntahallinnon käynnistäjänä ei ollut pelkästään urheilun lisääntyminen, vaan myös laajemmat yhteiskunnalliset perustelut, jotka toivat ensimmäiseksi esiin voimistelunopettajat. Voimistelunopettajien mielestä lapset tuli näet saada pois kaduilta vetelehtimästä urheilukentille ja voimistelusaloihin, jolloin rikollisuuden kasvualusta ja syntyiin sortumisen riski oli pienempi. Helsingin voimistelunopettajat vaativatkin kaupungin osallistumista urheilu- ja leikkipaikkojen rakentamiseen. Tukea voimistelunopettajat saivat vaatimuksilleen arkkitehti Bertel Jungilta, joka kauaskantoisessa lausunnossaan oli sitä mieltä, että viheralueet olivat suurissa kaupungeissa erittäin tärkeitä. Kaupunkien puistojen ei tullutkaan rakentaa vain silmäniloksi tai koristukseksi, vaan niiden tuli tarjota väestölle mahdollisuus ulkoiluun ja virkistykseen. Lisäksi Jung katsoi niillä olevan myös keskeinen merkitys raittiin ilman tuottamisella kaupunkiin. (Ilmanen 1996, 30, 32-35.)

Näistä näkemyksistä huolimatta 1900-luvun alusta aina pitkälle toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan puhuttiin harvoin liikunnasta. Tämän käsitteen sijaan puhuttiin voimistelusta ja urheilusta. Niinpä myös kunnissa ensi askelitaan ottava liikuntahallinto rakentui urheilun ympärille. Kuntien liikuntahallinnolliseksi tehtäväksi miellettiin urheilun edistäminen. Alkuvaiheessa urheiluna pidettiin vain kilpa- ja huippu-urheilua. Kunto-, työpaikka-, nuoriso- ja veteraaniurheilusta ei ollut vielä tietoaakaan. (Ilmanen 1996, 24.) Urheilun viihdemerkityksen korostamiseen oli vielä pitkä matka (Juppi 1995, 145).

Merkittävä Suomen liikuntakulttuurin syntyyn vaikuttanut tekijä oli myös vuoden 1918 verenvuodatus puolin ja toisin, mikä jakoi suomalaisen järjestöelämän kahteen leiriin, jolloin työväestö synnytti omat järjestönsä porvarillisten järjestöjen vastapainoksi. (Ilmanen & Itkonen 2000.)

”Itsenäisestä Suomesta tuli sodan voittajien valkoinen Suomi, jonka vallitsevaksi arvomaailmaksi muodostuivat oikeistolainen, kristillis-siveellinen ja maanpuolustuksellinen vakaumus ja näkemys järjestäytyneestä työväenliikkeestä uuden valtion vastaisena voimana” (Vasara 2004, 12).

Urheilun osalta tämä merkitsi sitä, että vuonna 1906 perustetun SVUL:n (Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton) porvarillinen enemmistö erotti liitostaan marraskuussa 1918 ne seuransa ja jäsenensä, jotka olivat ottaneet osaa sisällissotaan punaisten puolella. Koska työväestökin halusi urheilulla, perustivat nämä Työväen Urheiluliiton (TUL) vuonna 1919. Suomalainen urheiluelämä jakaantui kahteen leiriin: oikeistolaiseen SVUL:oon ja vasemmistolaiseen TUL:oon. Niin porvarillisissa kuin työväestön piirissä urheilu alettiin nähdä oivana keinona houkutellessa nuorisoa järjestöjen yleisten tavoitteiden edistämiseen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 12-15, 19-20, Vasara 2004, 12.) Urheilulla oivallettiin siis olevan oma merkityksensä nuorison poliittisen aivopesun välineenä aidan molemmin puolin.

TUL:n synty ei luonnollisesti porvarillisia urheilumiehiä ilahduttanut. Arvo Vartian, Lauri Pihkalan ja Klaus U. Suomelan kaltaiset porvarillisen urheilun veturit näkivät urheilua tarvittavan kansallisen yhtenäisyyden luomiseksi itsenäisyystaisteluun. Tällöin näiden herrojen mielestä sosialistit olivat itsenäisyysrintaman pettäjiä, joten he kokivat kevään 1918 sodan vapaussodaksi eivätkä sisällissodaksi. Ei siis ollut ihme, että heillä oli kielteinen asenne myös ylipäättään työväenliikkeeseen. (Vasara 2004, 26.)

Urheilu ja voimistelu nähtiinkin 1900-luvun alkupuolella porvarismiesten toimesta ennen kaikkea välineinä edistää kansakunnan kykyä kestää mahdolliset eteen tulevat koettelemukset. Urheilu ja maanpuolustus olivat voimakkaasti sidoksissa toisiinsa. Urheilulla katsottiin olevan tärkeä roolinsa sotilaskunnan hankkimisen välineenä, josta saarnasivat niin ammattisotilaat, Pihkala kuin monet muutkin valkoisen Suomen etuja ajavat tahot. (Vasara 2004, 34-37, 406.)

”Silloinen puolustuslaitos edusti poliittis-ideologisesti oikeistolaista ja varsin suoraviivaisen autoritaarista ajattelutapaa verrattuna kirkollis- ja opetusasiain ministeriön kasvatuksellisista tavoitteista johtuvaan ’pehmeään’ linjaan...Sotilaskuntaa ja sotakoneistoa palveleva liikuntakasvatus- ja urheilumalli oli erilainen kuin voittopuolisesti terveyteen, sosiaalisuuteen ja iloon pohjautuva kuva liikunnasta.” (Juppi 1995, 73-74.)

Ei siis ihme, että 1920-luvun alussa liikuntahallintoa yritettiin erityisesti Pihkalan johdolla sijoittaa väkisin sotaministeriön alaisuuteen, mutta tiukan kädenväänön jälkeen se lopulta sijoitettiin kirkollis- ja opetusministeriöön. Tästä huolimatta peruskäsitykset armeijan merkityksestä liikuntakasvatukselle jäivät elämään 1920-luvun oikeistolaisessa Suomessa. Liikunnan liitos maanpuolustustyöhön ja kou-

lulaisten kasvatukseen oli asioista vastaavien miesten mietteenä riippumatta siitä, miten liikunnan suhde valtiovaltaan toteutettaisiin. (Vasara 2004, 44-53.) Kun sotaministeriöjohtoinen hallintomalli ei mennyt läpi, liikunnan maanpuolustusta korostava aate sai valtion tukea toista tietä, nimittäin suojeluskuntalaitoksen kautta. Näin toteutui urheilun hallintokiistassa hävinneen sotaministeriön taho mutkan kautta. Myös koululiikunta ehdotettiin järjestettäväksi sotilaallisten tarkoituksien mukaisesti. (Juppi 1995, 317-318.)

Sotilaskunnan kohentamisen lisäksi urheilun avulla kuviteltiin yhdistettävän hajanaisista kansaa ja kohottamaan sen heikkoa itsetuntoa. Niinpä esimerkiksi kansainvälistä huippu-urheilua arvostettiin. Tavoitteena oli yhtenäinen Suomi, yhtenäinen urheilu ja henkisesti (ja tietenkin sotilaallisesti) voimakas kansa. Näiden ihanteiden vastaisesti totuus kuitenkin oli, että kansa oli kahtia jakautunut ja epävarma itsestään. (Juppi 1995, 144-145.)

Joka tapauksessa muutkin liikkeet alkoivat innostua ajatuksesta, että urheilun avulla voi manipuloida massoja. Fennomaaninen liike korosti ruumiinharjoitusten tärkeyttä erityisesti sotilaskunnan kannalta, kun taas kansanvalistusseuran tavoitteena pitää maaseudun rahvas urheilun avulla pois siveellisesti ja aatteellisesti huonoista harrastuksista. Kansanliikkeiden avulla urheilu alkoikin valloittaa puolelleen yhä suurempia massoja. (Vasara 2004, 13.) Niinpä urheilu levisi Suomessa jo varhain niin kaupunkeihin kuin maaseudullekin ja tässä levitystyössä sivistyneistöllä oli valistuksen hengessä merkittävä osansa. Toki urheilun leviämistä maaseudulle edesauttoi myös voimakas ja talkoohenkinen suomalainen kyläyhteiskunta. Sen sijaan vanhemman säätyläistön keskuudessa ruumiinkulttuuri oli väheksyttyä ”koululaisten ja alemman kansan” puuhaa. (Halila & Sirmeikkö 1960, 25, 29.)

Valtion liikuntahallinnon varsinaisena syntypäivänä voidaan pitää kesäkuun 17. päivää vuonna 1920, jolloin kirkollis- ja opetusministeriön alaisuudessa toiminut valtion urheilulautakunta aloitti toimintansa. Lautakunta tosin joutui aloittamaan työnsä yhteiskunnallisten ristiriitojen keskellä kahtiajakautuneessa Suomessa, jossa valkoinen ja punainen liikuntakulttuuri kamppailivat keskenään. Koska valtiovalta oli tiukasti valkoisten käsissä, heijastui tämä myös valtion urheilulautakunnan kokoonpanoon, joka oli aatteiltaan sangen valkoinen. Niinpä ei ollut ihme, että sen harjoittama urheilupolitiikka oli myös valkoista. Tämän politiikan suurena pyrkimyksenä oli syödä TUL suihinsa, mutta hanke oli tuomittu epäonnistumaan, koska työläisurheiluliike koki itsellään olevan oman tehtävänsä työväenliikkeessä. (Vasara 2004, 30-33, 54, 408.)

Urheilupolitiikan koukeroista huolimatta vallitsevia liikuntalajeja olivat ennen toista maailmansotaa kansalliset peruslajit, sillä voimistelu, juoksu, hiihto sekä paini olivat suosittuja. (Itkonen 1996, 220.) Tämä johtui todennäköisesti siitä, että noissa lajeissa Suomen menestys kansainvälisissä koitoksissa oli huippuluokkaa ja tämä varmaan innosti nuorisoakin kyseisten lajien harrastajiksi. Sen sijaan nykypäivän suosikkilajia jääkiekkoa ei Vasaran (2004) mukaan vielä tuohon aikaan juuri arvostettu, päätellen siitä, että valtion urheilu- ja voimistelulautakunta hylkäsi armottomasti 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa juuri perustetun Suomen Hockeyliiton (Jääkiekkoliitto) anomukset taloudellisesta tuesta. Yleensäkin käsitykset siitä, mikä oli liikuntaa ja urheilua oli nykypäivän näkökulmasta vielä tuolloin varsin

tiukat. Niinpä purjehdusta ja ratsastustakaan ei mielletty valtion urheilulautakunnan toimialaan kuuluneiksi harrastuksiksi. (Vasara 2004, 62-63.)

Vaikka käsite ”liikunta” oli jonkinlaisessa käytössä jo 1920-luvun alussa, niin tavallisen kansan liikkuminen oli yhä alkutekijöissään. Kukin liikkui, jos työn lisäksi jaksoi. Urheilun kytkeminen kansanterveyden edistämiseen tuli tosin esiin ensimmäisen kerran valtiovallan virallisena linjanvetona jo 1920-luvulla, mutta siihen aikaan ennen kaikkea kuri, järjestys, kansalaiskunto ja Suomen kansainvälisen aseman kohentaminen urheilun avulla olivat tätä suuremmassa arvossa. Nämä olivat selkeästi valkoisen Suomen urheilu-arvoja siitäkin huolimatta, että myös työväenliikkeen piirissä kuri ja kansalaiskunto nähtiin tietynlaisina hyveinä. (Vasara 2004, 41-42, 57.) Joka tapauksessa vuonna 1927 tehtiin sellainen merkittävä päätös, että valtion liikuntalautakunta alkoi valmistella liikuntapaikkarakentamisen avustamista valtion varoin, millä tuli jatkossa olemaan tärkeä merkitys suomalaisessa liikuntapolitiikassa. Vuonna 1931 toteutui sitten esitys urheilulaitosten rakentamiseksi myönnettyistä avustuksista. (Juppi 1995, 108-109.)

Liikuntapaikkarakentaminen 1900-luvun alkupuoliskolla oli lähinnä urheilukenttien rakentamista. 1930-luvulla valtion liikuntahallinnon pyrkimyksenä oli kenttärakentamisen saaminen kunnalliseksi toiminnaksi, mikä kuitenkin onnistui kaupungeissa vasta sotien välisenä aikana ja maaseudulla tätäkin myöhemmin. (Ilmanen & Itkonen 2000, 76-77.) Tuon ajan urheilukenttien taso vaihteli suuresti. Yleisesti ne olivat tasoltaan vaatimattomia. Tavallisesti niissä oli 250 metrin tai 300 metrin juoksurata ja muutama kenttälajien suorituspaikka. Katsomo sijaitsi viereisen pellon pientareella ja oli paikkakunnalle tuotu muutama penkkikin. Kenttien tyypillinen sijainti oli paikallisen seurojen- tai suojelukuntatalon läheisyydessä tai kyläkoulun kupeessa. (Vasara 2004, 89-90.) Lisäksi tyypillistä oli, että kenttien huolto saattoi jo muutamassa vuodessa unohtua, minkä seurauksena rappiokenttiä alkoi ilmaantua maisemaan kasvavassa määrin (Juppi 1995, 114). Tällaisilla varustetasoltaan alkeellisilla ja välillä rappeutuvillakin kentillä oli urheilun harrastajien tuohon aikaan urheiltava, mutta koska parempia olosuhteita ei ollut, niitä tuskin edes osattiin kaivata.

Urheilukenttiä omistivat tavallisimmin suojelukunnat, nuoris- ja urheiluseurat sekä työväenyhdistykset. Paikkakunnilla jossa oli teollisuutta, kenttien omistajina kunnostautuivat myös tehdaslaitokset. Kaupungeissa jo tuohon aikaan suurin osa liikuntapaikoista oli kunnallisia, mutta maaseudulla se oli harvinaista. Tästä kertoo se, että esimerkiksi vuonna 1930 vain kuudella prosentilla tuolloin erittäin maatalousvaltaisen Suomen kunnista oli urheilulautakuntansa. Kunnallisista liikuntapaikoista enemmistö oli erilaisia voimistelusalieja ja -huoneistoja. Kuitenkaan vielä vuonna 1930 vain harvoissa kunnissa näitä tiloja sallittiin käytettävän urheilujärjestöjen harjoitteluun. Suurin syy koulusalien olemattomaan käyttöön oli kysynnän puute. Kun ei saleja edes kysytty käyttöön, niin miksi kunta olisi tehnyt päätöksen salien iltakäytön sallimisesta? Sitä paitsi tuon ajan liikuntasalit eivät muutenkaan olleet tasoltaan kummoisia. Monissa maaseudun kouluissa voimistelusalie puuttui tyystin, eikä pukeutumistilatkaan olleet yleensä edes tyydyttävällä tasolla. Jos liikuntasalie sattui jossain olemaan, sen varustus oli yleensä karu. (Ilmanen 1996, 41, 56-60.)

Osittain liikuntasalien rähjäinen taso johtui siitä, että rakennusmäärärahat kohdistuivat alussa vain ja ainoastaan urheilukenttien rakentamiseen ja opetusministeriön ohjeissa suljettiin muun muassa voimistelusalit pois rahanjaon piiristä. Muu urheilurakentaminen kuin urheilukentät saikin vielä tovin odottaa valtion tukea. (Juppi 1995, 113.)

Suomen liikuntapaikat eivät olleet määrällä pilatut. Vuonna 1930 Suomessa oli vain runsaat sata uimalaa 60 kunnassa ja yksi uimahalli, joka oli rakennettu Helsinkiin vuonna 1928. Uimalaitosten vähäinen määrä maatalousvaltaisessa Suomessa ei tosin ollut mikään ihme, sillä maaseudulla oli vaikea ymmärtää, miksi kauniille rannoille pitäisi rakentaa erillisiä uintilaitoksia. Luistinradat puolestaan aurattiin pääsääntöisesti luonnonjälle. Sen, samoin kuin hiihdon osalta oltiin vielä 1930-luvun alussa lähes täydellisesti luonnon tarjoamien harjoitusmahdollisuuksien varassa. (Ilmanen 1996, 61, 63.) Luonnonvesissä siis uitiin vailla lämmitettyjä uima-altaita, luonnonjäällä luisteltiin vailla jäähalleja ja umpihangessa hiihrettiin vailla latukoneen tekemiä ”kiskoja”. Sisäliikuntapaikkoja ei juuri ollut, vaan ihmiset harrastivat liikuntaansa raikkaassa ulkoilmassa.

Ilmanen kiteyttää oivalla tavalla sen, mistä tuon ajan liikuntakulttuurissa oli kyse:

”Liikuntapaikkojen rakentamista samoin kuin koko liikuntaharrastustakaan ei koettu vielä yhteiskunnallisesti niin merkittäviksi, että niihin olisi katsottu tarpeelliseksi panostaa liiemmin valtion ja kuntien varoja. Ainoastaan kaupungeissa oli jo nähtävissä ituja tulevasta kehityksestä, jolloin liikunnan harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen katsottiin kuuluvan kuntien toimialaan. Mutta vasta yhteiskunnan varallisuuden ja kansalaisten vapaa-ajan lisääntymisen myötä tämänsuuntainen ajattelu sai laajempaa vastakaikua.” (Ilmanen 1996, 63.)

Joka tapauksessa valtionapujen myöntäminen urheilupaikkarakentamista varten antoi paikalliselle urheiluelämälle hieman lisäkipinää ja kunnalliseen urheiluhallintoon potkua. Urheilupaikkarakentamisen voimistuminen vei liikuntaa ja urheilua eteenpäin nimenomaan perustasolla, missä kaikki oleellinen tapahtui. Tämän myötä maaseudun kunnat saivat aiempaa enemmän tehtäviä liikunnan parissa urheilukenttähankkeiden ja valtion niille myöntämän tuen seurauksena. Se puolestaan lisäsi urheilulautakuntien määrää maaseudulla, mikä taas edesauttoi kuntien kiinnostuksen heräämistä urheiluasioihin. Tämä kehitys ei tosin ennen sotavuosia ehtinyt kovin pitkälle. (Vasara 2004, 101-102, 409.)

Uusista tuulista kertoi myös 1930-luvulla voimaan tulleet koulujen hiihtolomat, jonka perustelut nojasivat kasvavaan huoleen koululaisten kunnan rapistumisesta. Yleinen käytäntö kuitenkin oli, että urheilijat olivat urheilijoita eikä muu kansa urheilun harjoittamisesta viitsinyt massamittaisesti innostua. Tämä näkyi myös valtion liikuntalautakunnan toiminnassa siten, että se tuki pääasiassa miesten harjoittamaa kilpaurheilua, eikä naisilla ollut liikuntakulttuurin ohjauksessa juuri minkäänlaista roolia. (Vasara 2004, 69, 99, 104, 133, 409.)

Unohtaa ei myöskään sovi urheilupolitiikkaa liikuntakulttuurin muokkaajana. Äärioikeistolaisuuden voimistuminen 1930-luvulla merkitsi useiden TUL:n seurojen lakkauttamista ja liiton urheilijoita kohtaan harjoitettiin usein suoranaista

terroria. Nämä tapahtumat olivatkin Itkosen (1996, 183) mukaan Suomen historian voimakkaimpia julkisen vallan urheiluseuroihin ulottamia (väkivaltaisia) toimenpiteitä, joilla oli oma vaikutuksensa suomalaiseen liikuntakulttuuriin. Vasaran (2005, 103) mukaan maassa harrastettiin edelleen valkoista ja punaista urheilua, jotka kohtasivat toisensa vain kyräilyn ja vihanpidon muodossa. Molempien puolien rinnassa roihusivat edelleen vuoden 1918 sisällissodan ja työväenseurojen rinnassa SVUL:stä erottamisen aiheuttamat traumat. (Vasara 2004, 103.) Monen TUL:n seuraan kuuluvalla olikin seurojen pakkolakkauttamisen seurauksena edessä joko urheilun harrastaminen seurattomana (jolloin kilpailuihin ei voinut osallistua) tai siirtyminen SVUL:n alaiseen seuraan.

Yleisesti sotia edeltävän ajan liikunta koostui lähinnä ”sportista” eli kilpaurheilusta. Osallistuttuaan olympiakisoihin Ateenan välikisoista 1906 alkaen ja vuodesta 1920 itsenäisenä valtiona Suomi oli aina 1930-luvun loppuun saakka yksi kesäolympiakisojen suurvalloista ennen kaikkea yleisurheilussa ja painissa saavutettuine mahtavine mitalisaaliineen. Tällöin kilpaurheilun eetos oli laajalle levinnyt ja yhtenäinen. (Heikkala ym. 2003, 7-9; Vasara 2004, 410.) Yleisurheilun maaotteluja muita maita vastaan alettiin suunnitella jo 1910-luvulla, mutta ensimmäisen kerran yleisurheilun Suomi-Ruotsi maaottelu käytiin vuonna 1925. (Vasara 2004, 73.)

Myös penkkiurheilu alkoi pikku hiljaa kasvattaa suosiotaan. Helsingin kokouksessa ”suurkaupungissa” se nähtiin viihteenä jo 1930-luvulla, joka veti puoleensa entistä suurempia katsojajoukkoja. Arkipäivän aherruksen vastapainoksi näet haluttiin uusia elämyksiä. (Ilmanen 1996, 87-88.) Penkkiurheilun voimistumisen ja ennen kaikkea Suomen olympiamenestyksen myötä ajatus Suomen omasta olympiakisaisännyydestä alkoi nousta kuumeen tavoin esiin. Eipä kulunut aikaakaan, kun jo valtiovaltakunta alkoi ajaa Suomen kisaisännyyttä. Kun Japanilta sitten evättiin vuoden 1940 olympiakisojen isännöisyys, sai Suomi Japanin kisojen varaisäntänä mahdollisuutensa olympialaisten järjestämiseen. (Vasara 2004, 76.) Sotaisista syistä johtuen vuoden 1940 kisat jäivät kuitenkin Suomessakin pitämättä.

Olympiakisojen saamisella oli kuitenkin siinä mielessä suuri merkitys liikuntakulttuurille, että niiden myötä urheilupaikkarakentaminen kohosi täysin toiselle tasolle kuin aiemmin. Olympiastadion, lukuisat pallokentät, ratsastusstadion, soutu, pyöräily- ja uimastadionit olivat esimerkkejä olympialaisia varten rakennetuista liikuntapaikoista. Vaatimattomasta kenttärakentamisesta siirryttiin olympiarakentamisen myötä nopeasti laitosrakentamiseen. Olympialaisia varten rakennetut liikuntapaikat oli suurimmaksi osaksi suunniteltu palvelemaan urheilijoiden lisäksi kaikkien helsinkiläisten ja suomalaisten urheilutarpeita. Ilman olympiakisoja tällaisten paikkojen rakentaminen olisi siirtynyt huomattavasti myöhäisemmäksi. Myös muissa suurimmissa kaupungeissa toteutetut ennen kaikkea kilpaurheilun näyttämöiksi tarkoitetut urheilupaikat nielivät julkisia varoja yhteensä satoja tuhansia markkoja. Yhdessä Helsingin stadionhankkeen kanssa ne toimivat alkusysäyksenä kilpa- ja huippu-urheilun tarpeisiin suunnatulle rakentamiselle. Sen sijaan maaseudulla mahdollisuudet harrastaa liikuntaa rakennetuissa paikoissa olivat huomattavasti vaatimattomammat. (Ilmanen 1996, 86-91; Vasara 2004, 79, 82-83.)

”Tavallisten suomalaisten” kohdalla tilanne oli näet edelleen se, että ainakin kaksi kolmasosaa kansasta ei päässyt vielä maailmansotien välisenä aikana osallisiksi minkäänlaisista kunnallisista liikuntapalveluista. Suomessa ei siis vielä

sotien välisenä ajanakaan ylletty kunnallisen urheiluhallinnon läpimurtoon, sillä maalaiskuntiin urheilulautakuntia perustettiin kitsaasti. Maaseuduilla hallinto oli kehittymätöntä kaupunkiin verrattuna. Ne jakaantuivat usein moniin toisistaan kaukana oleviin kyliin, joissa paikallinen väki huolehti oma-aloitteisesti itsestään. Nuoriso- ja urheiluseurat, suojeluskuntaosastot työväenyhdistyksistä puhumattakaan huolehtivat omin voimin urheilupalveluista. Apua ei kaivattu sen paremmin kunnalta kuin valtioltakaan. Maaseudulla nimittäin elettiin vielä suurimmaksi osaksi omavaraintaloudessa, jolloin suurin osa elämisen perustarvikkeista tehtiin itse tai saatiin vaihtokauppana naapureilta. Vain poikkeustapauksissa tavarat hankittiin rahaa käyttäen kaupasta. Koska tällainen omavaraisuus oli tyyppillistä maaseudun ihmisille pienestä pitäen, he oppivat tarttumaan itse toimeen ennen kuin pyytämään apua muilta. (Ilmanen 1996, 18, 51, 92, 97.)

Maaseudulla olisi kuitenkin kaivattu jonkinlaista kunnallista ohjausta urheilukenttäolosuhteiden parantamiseksi. Erityisesti kesäurheilun olosuhteet olivat lähes koko maassa olemattomat. Usein toivo olosuhteiden parantumisesta oli kuitenkin turhaa, sillä asioiden eteneminen pysähtyi liikuntahallinnon kehittymättömyyteen. Monen maaseutukunnan tilanne ei ollut taloudellisesti edes tyydyttävä samalla kun urheiluharrastus ja urheiluseurojen määrä kasvoivat voimakkaasti. (Vasara 2004, 87-88).

Jos kunnilla yleensä liikuntamenoja oli, ne koostuivat lähes sataprosenttisesti rakentamisesta. Kun rakennushankkeet (esim. urheilukenttä tai uimala) oli saatu valmiiksi, liikuntamenot alenivat kuitenkin nopeasti. (Ilmanen, 1996, 99.) Urheilukenttien rakentamisella oli Vasaran (2004) mukaan vasta itsenäistyneessä Suomessa voimakas aatteellinen lataus. Kisakenttiä vaadittiin maassa tuolloin vallinneen oikeistolaisen ilmapiirin mukaisesti erityisesti suojelukuntien lujittamiseksi. Lisäksi 1930-luvulla yleisurheilukenttien ja hyppyrimäkien rakentaminen oli liikuntapaikkarakentamisessa etusijalla. (Vasara 2004, 88, 91-96.) Onkin helppo kuvitella sitä telmimistä, mitä nuoriso siihen aikaan harjoitti urheilukentillä kirmaillessaan ja leiskautellessaan huimapäisiä loikkiaan hyppyrimäistä.

Kun talvisota vuonna 1939 puhkesi, se eheytti maan urheiluväkeä koko Suomen kansan kamppaillessa yhteistä vihollista Neuvostoliittoa vastaan aseet kuumina. Ensimmäinen urheilun keskusjärjestöjen välinen yhteistyösopimus solmittiin vuonna 1940, jolloin TUL solmi yhteistyösopimukset SVUL:n kanssa kaikissa harjoittamisensa urheilulajeissa ja liittyipä TUL myös Suomen Olympiakomiteaan sekä hieman myöhemmin Suomen Latuun. Lisäksi SVUL ja TUL järjestivät yhdessä heinäkuussa 1940 talvisodassa kaatuneiden muistokisat ja myöhemmin samana vuonna myös yleisurheilun kolmimaaottelun Suomi-Ruotsi-Saksa. (Vasara 2004, 121-222, 125.) Vähäinen merkitys kansakunnan yleisen mielialan, yhteishengen ja itseluottamuksen kannalta ei myöskään ollut vuoden 1941 Suomen ja Ruotsin välisellä maaottelumarssilla, johon osallistui moni. (Juppi 1995, 157.)

Eräs sodan seurauksena tapahtuneista merkittävimmistä suomalaisen liikunta-historian merkkipaaluista oli Vasaran (2004, 123) mukaan myös veikkaustoiminnan käynnistäminen urheiluelämän taloudelliseksi tueksi. Veikkausyhtiön perustamisen sysäyksenä toimi se, että sodan heikentämä valtiontalous ei kyennyt lisäämään tukeaan urheilujärjestöille, joten tarvittiin uusia keinoja. Veikkausyhtiöstä muodostuikin hyvin tärkeä taloudellinen tekijä Suomen urheiluelämässä, eikä suomalaisten

ollut enää tarvetta osallistua naapurimaassamme Ruotsissa järjestettyihin veikkauspeleihin, kuten asianlaita oli ollut aiemmin. Koska sota ja maan jälleenrakennus veivät voimavarat liikuntaa tärkeämpiin kohteisiin, muodostui liikuntajärjestöjen organisoimasta veikkaustoiminnasta suorastaan välttämätön liikunnalle ja urheilulle (Vasara 2004, 124, 411). Sen merkitys tuli sodan jälkeen olemaan hyvin tärkeä.

4.2. Maaseudun liikunta kukoistuksessaan 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla

Kuten hyvin tiedetään, Suomi taisteli talvi- ja jatkosodassa Neuvostoliittoa vastaan vuosina 1939-1944 ja Lapin sodassa saksalaisia vastaan aina kevääseen 1945 saakka. Sota-aikana valtion urheilulle myöntämät avustusmäärärahat heittelivät suuresti. Avustusten keskimääräinen taso pysyi kuitenkin aiempaan nähden melko korkeana, mikä viittaa Jupin (1995, 164) mukaan siihen, että poikkeusoloissakaan urheilua ja liikuntaa ei voinut valtiovallan mielestä lyödä kokonaan laimin. Liikunnan ja urheilun avustuspäätökset sota-aikana noudattivat valtion yleispoliittista linjaa, jolloin muun muassa maaottelut ja erityisesti Saksaan suuntautuva urheiluyhteistyö saivat tukea. (Juppi 1995, 318.)

Aseiden lopulta vaiettua ja Suomen itsenäisyyden säilyttyä oli taas aika urheilun. Sotavuosien jälkeen maan taloudellinen tilanne oli kuitenkin heikko ja ihmisillä oli puutetta lähes kaikesta. Urheilussa tämä näkyi aiempaa huutavampana väline- ja salipulana. Myös urheilukenttien kunto oli vajonnut entistä surkeammaksi eikä varoja niiden kunnostamiseen ollut. Selvältä näytti myös se, että sodan ja sen aiheuttamien poikkeusolojen jälkeen 1930-luvun suuret kansainväliset urheilumenestykset eivät enää jatkuisi. Välinepulan ja taloudellisten vaikeuksien lisäksi myös järjestökenttä oli yhä hajanainen. (Vasara 2004, 137-138, 181.) Sangen ankeissa, suorastaan karuissa olosuhteissa saivat siis urheilun harrastajat urheilla.

Tähän puutteeseen ja kurjuuteen ei ollut aluksi apua edes vasta perustetusta veikkausyhtiöstä, sillä veikkausvoittovarot olivat olleet sotavuosina vähäiset ja sodan päätyttyä veikkausyhtiö tekikin tappiota. Pian tilanne alkoi kuitenkin kohentua. Usko tulevaisuuteen ja yleinen optimismi palasi suomalaisten keskuuteen ja pelihimo valtasi kansan mielet. Tällöin myös veikkausvoittovarot lähtivät kasvuun ja tästä myös liikunta- ja urheiluväki sai osansa. (Vasara 2004, 181-182.)

Tämä näkyi ensinnäkin siinä, että Suomeen perustettiin useita urheiluopistoja 1940-luvulla. Urheiluopistoverkosto alkoikin levitä ympäri maata. Jo sotien keskellä vuonna 1941 Jämijärvellä nousi urheiluilmailuopisto ja vuonna 1942 Espoon Solvalaan ruotsinkielinen urheiluopisto. Sodan jälkeen vuonna 1945 Tammelan Eerikkilään kohosi jalkapalloon keskittyvä urheiluopisto sekä hiihtoliiton ja Suomen Ladun opistot Sotkamon Vuokattiin. Vuonna 1949 oli vuorossa Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton opiston perustaminen (Kisakallio) silloiseen Sipooseen, eikä siitä kulu kauan, kun pohjalainen urheiluväki juhli oman opistonsa valmistumista Kuortaneella vuonna 1950. (Vasara 2004, 195.) Urheilun harrastamisen edellytykset siis paranivat ja myös urheiluvälinepula kansan keskuudessa alkoi helpottaa.

Vuosi 1947 oli liikunta-avustuksissa tietynlainen taitekohta, jonka jälkeen urheilumäärärahat nousivat aivan toiselle tasolle kuin aiemmin (Juppi 1995, 175). Eniten huomiota valtion taholta kiinnitettiin urheilupaikkoihin ja niiden rakentamiseen,

joka vakiinnutti asemansa Helsinkiin vuodeksi 1952 myönnettyjen kesäolympialaisten myötä, jotka olivat kansakunnalle monella tapaa merkittävät. Valtionavun lisääntyminen mahdollisti korjaus- ja rakennustyön keskeytymättömän jatkumisen. Rakennusavustukset nousivat jo 1950-luvulle mennessä ohi järjestöille myönnetyn tuen. Tuolloin panostettiin lähinnä kilpaurheilupainotteisiin rakennuskohteisiin, mutta myös uimalaitosten rakentamiseen alettiin kiinnittää huomiota. Kuitenkaan urheilu ei ollut 1950-luvun taitteeseen mennessä saavuttanut suurtakaan osuutta opetusministeriön budjetissa. (Vasara 2004, 162, 187, 189.) Joka tapauksessa näillä linjauksilla oltiin Jupin (1995, 178-179) mukaan raivaamassa tietä myöhemmälle hyvinvointivaltion laajentumiselle.

Myös läänitaso oli merkittävällä tavalla käynnistämässä koko kansan liikuntaa erilaisten tempausten muodossa 1950-luvulla. Näitä olivat muun muassa erilaiset laturetket, kansanhihdot ja -uinnit, joita läänien urheilulautakunnat kannustivat kuntia asukkaalleen tarjoamaan. Kun ihmiset osallistuivat näihin tapahtumiin, kunnat kirjasivat osallistujamäärät ja ilmoittivat ne läänin lautakunnalle, jotka vertasivat näitä tuloksia muiden paikkakuntien tuloksiin. Niin paikkakunnat ja läänit mitelivät keskenään kansanhihtojen, kävelytapahtumien ja laturetkien osalta. (Vasara 2004, 172-173.)

Liikunta- ja urheilupaikkojen rakennusavustuksista tuli vuodesta 1950 lähtien merkittävin valtion urheilulle myöntämä taloudellisen tuen kohde. Myös se oli sotavuosien myötä muuttunut, ettei liikunnan järjestöavustuksen saannin perusteena enää mainittu kansalaiskuntoa, tottumusta kuriin ja järjestykseen, eikä Suomen tekemistä tunnetuksi urheilun avulla maailmalla. Näiden sijaan kansan terveys, kansanurheilu ja järjestöjen taloudelliset toimintamahdollisuudet olivat esillä. (Vasara 2004, 149, 182.) Sotilaskunnan hankkimisen sijaan alettiin siis kiinnittää huomion itse urheiluun ja osittain myös liikuntaan. *”Isänmaalliset päätökset ja yltiönationalistiset reaktiot olivat vähäisempiä kuin aikaisemmin”* (Juppi 1995, 207).

”Sodanjälkeisenä ajanjaksona voidaan liikuntapolitiikassa nähdä eräiden kovien arvojen, kuten maanpuolustuksen ja liikuntaan liitettyjen kovien kasvatusmenetelmien väistyminen. Tilalle tuli yleiseen hyvinvointiin, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja liikunnan tasa-arvoon liittyviä arvoja.”
(Juppi 1995, 208.)

Tämä ”ilmastonmuutos” oli seurausta suomalaisessa yhteiskunnassa jatkosodan päätyttyä tapahtuneista huomattavista poliittisista muutoksista, joista mainittakoon Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -järjestöjen sekä 1930-luvulla kukoistaneen äärioikeistolaisen IKL:n lakkauttaminen. Työväenliike sai nyt täydet toimintaoikeudet, Suomen Kommunistinen Puolue laillistettiin ja työväenpuolueet ja jäsenjärjestöt saivat suuren jäsenvyöryn. Oikeistohegemonia oli päätöksessään. (Vasara 2004, 136-137.)

Erityisesti suojeluskuntien lakkauttaminen vuoden 1944 välirauhan perusteella iski ison loven porvarillisen urheiluliikkeen toimintaan, mikä tarkoitti urheilun maanpuolustuksellisen merkityksen heikkenemistä. Tämän seurauksena tarve sotilaallisen perustein järjestettyyn liikuntatoimintaan armeijan ulkopuolella väheni. (Juppi 1995, 127.) TUL:n jäsenmäärä kasvoi eikä suojeluskuntajoukon auttanut muu kuin keskittää voimansa paikallisiin SVUL:n seuroihin. TUL olikin vuoden 1946 liittouhlassaan voimansa tunnossa. Niinpä seuraavana vuonna myös SVUL

järjesti omat suurkisansa (Vasara 2004, 136-137). Ankeiden sotavuosien jälkeen innotus kaikenlaisiin järjestöorientoihin olikin suuri. Tämän valossa ei ollut ihme, että puolueetkin alkoivat kiinnostua järjestötoiminnasta, jotta ne voisivat pitää järjestöjä manipuloivassa kontrollissaan. (Ilmanen & Itkonen 2000, 15-16.)

Mielenkiintoinen 1950-luvulla eteen noussut linjaus valtiiovallan taholta oli esiin nostettu ajatus kuntourheilun harrastamisen tukemista kannustettavana ja arvokkaana asiana. Tämä ei sinänsä ollut uutta, sillä Lauri ”Tahko” Pihkala oli saarnannut jo 1930-luvulla työn fyysisestä helpottumisesta, kansalaisten kasvavasta mukavuudenhalusta lyhyenkin matkan autolla tai bussilla taittamiseen ja pitänyt näitä asioita kansakunnan fyysisen kunnon rapistuttajina. (Vasara 2004, 199.) Ajatus kansanurheilusta ja kilpaurheilun jättäminen vähemmälle oli siinä mielessä urauurtava, että moinen idea alkoi toden teolla saada vastakaikua vasta myöhempien vuosikymmenten kuluessa. (ks. Juppi 1995, 184-185.)

Kilpaurheilua korostava ”sportti” oli näet uusista painotuksista huolimatta edelleen hallitsevassa asemassa. Erikoisliitoille, kuten urheilu-, voimistelu-, hiihto-, paini-, pesäpallo-, pyöräily- ja poikaurheiluliitoille alettiin myöntää määrärahoja. Myös liikuntapaikkojen määrä kasvoi. Urheilukenttiä rakennettiin lisää ja sisätiloissa tapahtuva urheilu yleistyi, kun seurat alkoivat saada vuoroja koulujen liikuntasaleihin. Myös sisäliikuntapaikkojen rakentaminen yleistyi. 1950-luvulla alettiin rakentaa kaupunkeihin uimahalleja, kunnallisia voimailu- ja voimistelusalajeja sekä ulkoliikuntapaikoista tekojääratoja. Sen sijaan maaseudulla kehitys ei ollut asian suhteen yhtä voimakasta. (Ilmanen & Itkonen 2000, 20-22; Heikkala ym. 2003, 11.) Siellä kunnallinen liikuntapaikkarakentaminen eteni verkkaiseen tahtiin. Niinpä nuoriso sai harjoituksissa usein tarpoa muhkuraisella ja määrällä kentällä ja kilpailujen järjestäminen oli hankalaa. Kukapa näet tulisi kilpailemaan kentälle, missä suorituspaikat olivat alkeellisuudessaan suorastaan ala-arvoisia? (Ilmanen & Itkonen 2000, 90-91.)

Maaseudulla sotien kauhujen taakse jääminen näkyi lähinnä siten, että se oli taiston tauottua väestömäärältään kukoistuksessaan, koska sodasta palaaville maattomille rintamamiehille annettiin valtion puolesta maatilkkua ja evakkoon joutuneet asutettiin. Niinpä esimerkiksi Pohjois-Karjalan pienten kylien asukkaiden määrä kohosi huomattavasti. Uusien tilojen raivaaminen korpeen ja niistä elannon saaminen oli kuitenkin raastavaa työtä. Täysin koskemattomia korpia raivattiin viljelyskäyttöön. Vaikka leipä näillä pientiloilla olikin tiukassa, syntyi runsaan asutuksen johdosta maaseudulle kuitenkin omaleimaista kulttuuriharrastusta. Syrjäisilläkin kylillä elämä rikastui, sillä niihin tuli lisääntyvän ihmisasutuksen myötä tuota pikaa omat koulunsa, kaupansa ja postinsa. Liikenneyhteydet kohenivat, maanteitä rakennettiin ja asemarakennukset yleistyivät. Urheilun kyläseurojenkin toiminta rakennettiin paikallisia tarpeita silmällä pitäen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 81-82.) Usko tulevaisuuteen ja pyrkimys parempaan elämään oli suuri ja tämän kehitysoiveisuuden johdosta urheilulautakuntia perustettiin myös maaseudulle runsaasti. (Ilmanen 1996, 114.)

Koska kylät olivat varsin eläväisiä, niiden kyläkentillä harjoiteltiin ja kilpailtiin ahkerasti esimerkiksi jäsentenvälisissä mitteloissa ja seuraotteluissa. Merkittävä hetki kyläseuralle ja sen urheilukentälle koitti, jos se pääsi pitäjänmestaruuskilpailujen isännäksi. Yleisurheilussa pitäjänmestaruudet ratkaistiin yleensä taajaman

keskuskentällä, mutta pesäpallossa, hiihdossa, suunnistuksessa ja maastajuoksussa myös pitäjän keskustaajamien ulkopuolisilla kylillä oli mahdollisuus kisaisännyyteen. Eniten kyläkentillä tuohon aikaan telmivät kuitenkin koululaiset. Heti lumien sulettua nuoret riensivät kentille kisailemaan paitsi koulujen liikuntatunneilla, myös iltaisin ja viikonloppuisin. Kyläkenttä toimi nuorison ja joskus myös hieman varttuneemman väen kohtauspaikkana. Seurojen harjoitukset kukoistivat nuorten rientäessä koulun jälkeen niihin intoa pursuten. Harrastajia ja innostusta riitti syrjäisimpiäkin kyliä myöten. (Ilmanen & Itkonen 2000, 93, 96.)

Urheilun avulla maaseutukylillä pyrittiin osoittamaan oman kylän paremmuus muihin nähden, jolloin tunnelma katsomossa oli väistämättä kiihkeä. Näin oli erityisesti joukkuelajeissa. Yksilölajeissa sen sijaan pitäjänmestaruuskilpailut toimivat monelle pojalle ja tytölle ennen kaikkea mahdollisuutena osoittaa omaa urheilullista kyvykkyytään matkalla vaativimpiin mittelöihin. Pitäjänmestaruuden voittaminen toi myös lisää sosiaalista arvostusta yhteisössä, jossa ihmiset olivat keskenään tuttuja. Pienissä kylissä pitäjänmestari oli jopa jonkinlainen julkkis, eikä vähiten siksi, että paikallislehti raportoi pitäjänmestaruuskilpailuista jokseenkin takuuvarmasti. (Ilmanen & Itkonen 2000, 99-100.)

Kotikylien kisailuissa kaikki tehtiin suorituspaikkoja ja palkintoja myöten itse. Vapaa-aikana kisailtiin erityisesti poikajoukon toimesta kentän virkaa toimittavalla niityllä tai aukealla. Yleisurheilua harrastettiin, talvella hiihdettiin, luisteltiin ja pelattiin jääpelejä. Kesällä yleisurheilun lisäksi saatettiin saada aikaiseksi myös pesäpallo- ja jalkapallo-otteluita. Toimintaa pystyttiin organisoimaan itsenäisesti ilman liikuntaseuroja. (Ilmanen & Itkonen 2000, 107.)

Lapset ja nuoret olivat ylivoimaisesti suurin liikunnan harrastajaryhmä, sillä aikuisväestö alkoi liikkua massamittaisesti vasta myöhemmin kuntoilun yleistyessä. Tärkeimpiä liikunnan järjestäjätahoja itsenäisen telmimisen lisäksi olivat nuorisoseurat, työväenyhdistykset ja vapaapalokunnat. (Ilmanen & Itkonen 2000, 110.)

Itseriittoaudestaan huolimatta maaseudun kuntiinkin alkoi pikku hiljaa levitä ajattelumalli, että kuntien tehtävänä on tuottaa asukkaalleen heidän tarvitsemiaan palveluita. Ensiksi tähän luettiin kuuluviksi muun muassa terveydenhuolto, peruskoulutus ja sosiaalisen turvallisuuden takaaminen. Tuota pikaa myös liikunta-, kulttuuri- ja nuorisopalvelutkin laskettiin kuuluvan tähän joukkoon. Liikunta alettiin nähdä muutenkin kuin kilpaurheiluna ja valtion ja kuntien tehtäviksi alettiin lukea myös riittävien liikuntapalvelujen saatavuus ja turvaaminen. (Ilmanen 1996, 111.) Kaikki Suomen silloiset yhdeksän läänin perustivat urheilulautakuntansa lyhyen ajan sisällä vuonna 1950. Lisäksi sotavuosien jälkeen moniin maaseudun kuntiin perustettiin urheilulautakunnat. Oma urheilulautakunta olikin 1950-luvun puoliväliin mennessä lähes joka kunnalla vain muutamia syrjäisiä pikkukuntia lukuun ottamatta. (Vasara 2004, 168-170).

Maalaiskuntien ja kaupunkien (suurimmat kaupungit pois lukien) kunnalliset liikuntapalvelut alkoivat muistuttaa entistä enemmän toisiaan. Nämä pitivät tavalisesti sisällään urheilukentän, uimarannan ja koulurakennuksissa olevat voimistelusalit. Kunnallisia urheiluohjaajia ei ollut. Ei kulunut kuitenkaan kauaakaan, kun kaupunkien liikuntatoimet alkoivat jo palkata ohjaajia riveihinsä ja samalla niihin perustettiin toimistoja, joissa työskenteli ohjaajien lisäksi myös muuta liikuntatoimeen kuuluvaa henkilökuntaa. Sen sijaan maaseudulla ei urheiluohjaajia kyetty

palkkaamaan, puhumattakaan liikuntatoimistojen perustamisesta. Suomi alkoi jakautua kunnallisten liikuntapalvelujen suhteen ”herrasväen” kaupunkeihin ja ”palvelusväen” maaseutuun. (Ilmanen 1996, 122.)

Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa liikunnan kansalaistoiminnan painopiste oli 1950-luvulla vielä selkeästi maaseudulla. Kunnalliseen liikuntapaikkarakentamiseen siirryttiin hitaasti ja monissa maaseutukylissä kenttiä, tanssilavoja ja järjestöaloja pistettiin pystyyn vielä 1960-luvullakin urheiluseurojen ja muiden kansalaistoimijoiden voimin. Tyypillistä oli, että urheilu- ja nuorisoseurat polkaisivat ensiksi kenttähankkeet käyntiin ja sitten kunta vei ne päätöksiin veikkausvoittovaroja hyväksikäyttäen. Kunnoltaan ja varustetasoltaan parhaat kentät rakennettiin pitäjien keskustoihin, kun taas kylien kentät olivat paljon vaatimattomampia. Kyläkentät oli tavallisesti ympäröity 250 tai 300 metrin pituisella nelikaistaisella savihiekkapintaisella juoksuradalla, eikä katsomorakennelmia juuri ollut. Usein kyläkentän ainoat rakennukset olivat käymäläkoppi ja pieni kalustovaja. (Ilmanen & Itkonen 2000, 51, 80, 90.) Tällaiset urheilukentät eivät luonnollisestikaan pystyneet kovin pitkään vastaamaan kehittyvän kilpaurheilun vaatimuksiin (Itkonen 1996, 389).

Muut rakennetut liikuntapaikat kuin urheilukentät olivat maaseudulla harvinaisia, sillä esimerkiksi luistinratoja ei juuri ollut ja niissäkin paikoissa jossa sellainen oli, radan käyttäminen oli harvinaista. Eräs syy tähän oli se, että luistelu oli 1940-1950-luvun Suomessa vielä lajina melko outo. Sitä vastoin hiihto oli hyvin suosittua. (Ilmanen & Itkonen 2000, 91.) Sitä oli myös paini ja niinpä painikilpailujen jälkeen ohjelmassa olivat usein tanssit, jotka näinä suuren urheiluinnostuksen vuosina tuottivat rahaa seurojen kirstuihin. Viimeistään 1960-luvulla iltama- ja kilpailutulot kuitenkin romahtivat, mikä pakotti seurat etsimään uusia rahoituslähteitä. (Itkonen 1996, 322-323.)

Myös valtion liikuntarahoituksen uhkiksi alkoi kasaantua synkkiä pilviä, sillä kasvavien veikkausvoittovarojen myötä muutkin tahot kuin urheilu alkoivat janota pääsyä veikkauksen raha-apajille. Näitä olivat muun muassa tiede ja taide. Muutenkin 1960-luvulle tultaessa tilanne näytti joidenkin silmissä entistä pahemmalta, maassa nimittäin suunniteltiin siirtymistä viisipäiväiseen työviikkoon ja ”kelvottomat” houkutukset kuten television katselu, elokuvat sekä kahvila- ja ravintolaelämä villitsivät kansaa yhä kasvavassa määrin. (Vasara 2004, 184, 199.)

Pohjois-Karjalan kaltaisilla syrjäseuduilla alkoi alueen pitkien etäisyyksien vuoksi muutenkin olla kilpailutoimintaan osallistumisessa vaikeuksia. Lopullisesti taa-jamien ja syrjäkylien liikuntakulttuurin erilaisti joukkuelajien suosion kasvu, sillä vaikka kylä olisi ollut suurikin, oli sillä vaikeuksia koota joukkueita, joilla olisi ollut menestymisen mahdollisuuksia. Joukkuelajien suosion kasvun jälkeen kyläseurat saivatkin usein tuta marginaalisen asemansa. (Ilmanen & Itkonen 2000, 147.)

4.3. Kuntoliikunnan esiinmarssi 1960-1970-luvuilla

”Valtion uudistunut liikuntahallinto aloitti keskellä 1960-luvun yhteiskunnallista ja kulttuurista kuohuntaa. Suomalaiset muuttivat maalta kaupunkien lähiöihin, alkutuotannosta teollisuuden ja palvelujen pariin. Työajan lyhenemisen uskottiin pian näkyvän ruuhkina liikuntapaikoilla. Tähän kaikkeen tuli varautua myös liikuntahallinnossa. Kaikkinaisen kulttuuriliberalismi heijastui myös liikuntaan. Urheilukeskeinen

liikuntakulttuurin teki tilaa vähitellen moniarvoistuvalla liikuntakulttuurille, erityisesti kuntoliikunnalle.” (Vasara 2004, 210.)

Vireän maaseutukulttuurin aika alkoi olla 1960-luvulla väijäämättä päätöksessään. Suomi joutui näet suuren rakennemuutoksen kouriin pientilojen leivän ehtyessä teknisen kehityksen myötä. Maa- ja metsätalous koneellistui ja ihmistyö syrjäytyi. Pientilallisten (joita siis suurin osa maaseudun asukkaista oli) ei auttanut muu kuin jättää tilansa ja muuttaa kaupunkiin tai Ruotsiin. Tätä muuttoa siivitti nuoremman polven toive päästä osallisiksi kaupunkien paremmasta tai ainakin helpommasta elämästä. (Ilmanen 1996, 122-124; Ilmanen & Itkonen 2000, 114.) Maaseutu tyhjentyi, lähiöt luotiin, kansakunta siirtyi 40-tuntiseen työviikkoon ja vapaa-aika lisääntyi. (Heikkala ym. 2003, 12-13.) Ei ihme, että näiden muutosten kourissa suomalaisen liikunnan ”äänitorvi” Lauri Pihkala oli suuresti huolissaan viisipäiväisen työviikon aiheuttamasta kansalaisten fyysisen kunnon rappeutumisesta. (Juppi 1995, 190-191.)

Muuttoliikkeen seurauksena suomalaisten enemmistöstä tuli parissa vuosikymmenessä ensimmäisen polven kaupunkilaisia. Urheiluelämäään tämä heijastui siten, että kun maaseudun korpeen oli raivattu ensin kovalla työllä urheilukenttiä, niin pian jo monet näistä kentistä seisoivat autiona vailla käyttäjiä, rapistumista odotellen. (Ilmanen 1996, 122-124.) Kun 1950-luvulla niillä vielä oli hyörinyt lapsia ja nuoria, niin 1960-luvulla ei näin enää ollut. Väen rynnätessä kaupunkiin alkoi myös pitäjänmestaruuskisojen taru olla lopussa. Suuren muuton myötä asukkaat muuttivat kylistä pois, eikä niissä ollut enää riittävästi väkeä kylien välisten mitteleiden toteuttamiseen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 102.)

Nuorison vähetessä vähenivät myös tanssit ja elokuvaesitykset. Aikanaan täynnä väkeä olleet seurojen talotkin alkoivat seistä tyhjiin kesät talvet. Toisen maailmansodan jälkeiset kaksi vuosikymmentä olivatkin maaseudun kyläkulttuurin jousenlaulu. Muuttoliike vähensi entisenlaista sosiaalista kiinteyttä ja kaupunkiin suuntautunut massamuutto merkitsi maaseudun kansalaistoimintojen kuihtumista. Matka aidosta luonnonympäristöstä rakennettuun ja muokattuun ympäristöön alkoi. Koska uudenlaisten kalliiden suorituspaikkojen rakentaminen syrjäseudulle ei ollut mahdollista, tietyt toiminnot keskittyivät vain ja ainoastaan kaupunkiympäristöihin. Maaseutuseurojen määrän vähetessä yhteen liikuntalajiin erikoistuneet seurukset yleistyivät, mikä on eräs suomalaisen liikuntakulttuurin murroksen keskeisiä piirteitä. (Ilmanen & Itkonen 2000, 31, 80, 115, 119-120.)

Muutoksista huolimatta maaseudulla menestyttiin edelleen parhaiten vaatimattomissa oloissa harrastetuissa lajeissa, kuten hiihdossa, yleisurheilussa ja pesäpallossa. (Ilmanen & Itkonen 2000, 149.) Maaseudulla siis yhä hiihrettiin, juostiin, hypättiin ja heitettiin. Sen sijaan monissa joukkuepeleissä tilanne alkoi olla toinen ja niissä oli mahdollisuus menestyä vain asukasmäärältään riittävän kokoisissa kaupungeissa.

Koska hyvinvointivaltion rakentaminen alkoi 1960-luvulta, voidaan vuosikymmenen ajanjaksoa kutsua yhteiskuntapolitiikan ja yhteiskuntasuunnittelun kultaajaksi. Tämä merkitsi sitä, että valtio ja kunnat alkoivat ottaa lisääntyvästi vastuuta asioista, jotka olivat ennen perheiden (eli naisten) ja vapaaehtoisten yhteisöjen ”heiniä”. Tämän myötä julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta alkoi kasvaa nopeaa tahtia. Liikuntajärjestötkin alkoivat kahlia hyvinvointivaltion kasvavia määrärahoja liiveihinsä. (Heikkala ym. 2003, 12-13.)

”Varsinkin 1960-luvun loppupuolelta lähtien oli julkisen vallan luontevaa ja hyväksyttävää tulla mukaan kehitykseen sen tukijaksi ja vaikuttajaksi myös liikuntakulttuurin ja urheilun alueella, varsinkin kun tämän alueen julkishallinnon organisatorinen kasvu ja kehitys osuivat yhteiskunnan muutoksen ratkaiseviin ja dynaamisiin vaiheisiin.” (Juppi 1995, 12.)

Vuodet 1966-1973 olivat valtion liikuntahallinnon historiassa kiihkeitä muutosten vuosia (Vasara 2004, 220). Liikuntamenojen jyrkästä kasvusta huolimatta tosin maalaispitäjät käyttivät huomattavasti vähemmän rahaa urheilutarkoituksiin kuin kaupungit. Sen sijaan liikuntatulot kasvoivat vain kaupungeissa. Vain suurissa tai keskisuurissa kaupungeissa oli nimittäin 1960-luvulla liikuntalaitoksia (esimerkiksi uimahalleja), joista tuloja olisi voinut tulla. (Ilmanen 1996, 139-141, 143-144.) Joka tapauksessa 1960-luvun lopulla valtion osuus urheilu- ja liikuntajärjestöjen rahoituksessa oli noussut 50 prosentin paikkeille. Paikallista rakennustoimintaa valtio tuki puolestaan keskimäärin 15 prosentin osuudella. Olipa sillä osuutensa myös liikuntatieteellisen tutkimuksen, olympiavalmennuksen ja urheiluopistojen rahoituksessa. (Vasara 2004, 194.)

Alun perin vain urheilun tukemiseksi käynnistetty veikkaustoiminta oli valjastettu jo 1950-luvulla myös tieteen, taiteen ja nuorisotyön tukemiseen näidenkin halutessa päästä osingolle veikkausvoittovaroista. Tilanne alkoi 1960-luvulla näyttää urheilun suhteen yhä huonommalta, sillä sen osuutta varoista pienennettiin koko ajan ja kulttuuriväki himoitsi omaa osaansa. Eräänä syynä urheilun osuuden jatkuvaan leikkaamiseen veikkausvoittovaroista oli se, että Suomen menestys kansainvälisillä kilpакentillä oli enää kaukana entisestään. Tätä kehitystä veikkausvoittovarojen osalta ei muuttanut edes Suomen urheilun toinen suuri menestyksen kausi 1970-luvulla. Tämän myötä myös urheilun merkitys päättäjien arvostuksissa pieni. (Vasara 2004, 287, 289-290.)

Liikunnan laitusrakentaminen käynnistyi Suomen suurimmissa kaupungeissa todenteolla 1960-luvulla maaseudun massojen muuttaessa niihin. Vaikka urheilulautakunnat alkoivat erityisesti kaupungeissa yleistyä, ei niillä kuitenkaan vielä 1950-1960-luvuilla paljon valtaa ollut. Esimerkiksi Tampereen ensimmäinen uimahallihanke 1950-luvun lopulla uskottiin erillisen uimahallisäätien hoitoon, koska urheilulautakuntaa ei vielä arvostettu sellaisena hallintokuntana, jonka hoitoon olisi voitu uskoa uimahallin rakentaminen. Niinpä sitä vetivät kaupungin eturivin poliitikot. Samoin meneteltiin Tampereen lisäksi muissakin kaupungeissa, jonne uimahalleja alettiin puuhata. Uimahalli oli 1950-1960-lukujen taitteessa vielä niin merkittävä harvinaisuus, että se houkutteli puoleensa korkean tason päättäjiä. Hallin johdossa istuminen oli näet sosiaalisesta arvokasta toimintaa ja hallin tiloissa oli hyvä tilaisuus järjestää hieman vapaamuotoisempiakin kokouksia. (Ilmanen 1996, 127.)

Suomen uimahalliverkosto alkoi 1950-luvulta alkaen kehittyä ja 1960-luvulla niiden rakentaminen pääsi kunnan vauhtiin, missä kehityksessä valtiolla oli avustuksineen voimakkaasti osansa. (Vasara 2004, 190.) Sen myötä entistä useammalla kansalaisella oli mahdollisuus uintiin lämpimässä uima-altaassa sisätiloissa ilman riippuvuutta luonnon olosuhteista.

Eräs keskeisimpiä liikuntakulttuurin muutoksia Suomessa olikin Ilmasen (1996) mielestä siirtyminen urheilurakentamisesta liikuntarakentamiseen. Niinpä 1970-

luvulla liikuntapaikkojen rakentaminen oli kaupungeissa ennennäkemättömässä kukoistuksessaan. Sen sijaan maaseudulla liikuntarakentamisen tehostaminen oli huomattavasti vaatimattomampaa. Maaseudun köyhillä kunnilla oli edelleen varsin pitkä matka kaupunkien usein jopa loistokkaiisiin urheilulaitoksiin. (Ilmanen 1996, 162, 167, 173.)

Eriyisesti suurissa, yli 50 000 asukkaan kaupungeissa laitosrakentaminen alkoi nousta. Ainoastaan Helsingissä oli olympiakisoihin valmistumisen yhteydessä esiintynyt mittavaa laitosrakentamista tätä ennen. Esimerkiksi jääkiekon suosion noustessa yksityiset jääkiekkoväen kokoamat säätiöt ottivat 1960-luvulta alkaen eri paikkakunnilla jäähallien tai vähintäänkin tekojääradan rakennuttamisen tavoitteekseen. Usein kävi kuitenkin niin, kuten esimerkiksi Oulussa, että jääurheilupaikka kyllä saatiin pystyyn, mutta kovien velkojen kera, jotka kaupunki sitten joutui ottamaan kontolleen jäähallisäätiön joutuessa taloudellisiin vaikeuksiin. (Ilmanen 1996, 133, 229.)

Hyvinvointipalvelujen kehittyessä alettiin myös vaatia kaikille kansalaisille suunnattuja liikuntapalveluja. Kilpailukeskeisestä ajattelusta siirryttiin kohti liikuntakeskeistä ajattelua. Urheilun itseoikeutettu asema nousi vaakalaudalle ja urheilun ja liikunnan välinen kamppailu alkoi. Oivallettiin, että vain pieni osa harrasti liikuntaa urheiluseuroissa ja että moni halusi liikkua omin päin. Niinpä myös tälle joukolle tarvittiin liikuntapalveluja. (Itkonen 1996, 191, 398-402; Ilmanen & Itkonen 2000, 119.) Eräs ratkaiseva käännekohta uusien aatteiden läpilyönnin kannalta olivat vuoden 1967 liikuntapoliittiset neuvottelupäivät, joiden julkilausumassa korostettiin kuntoliikunnan tärkeyttä, mutta suhtauduttiin kriittisesti huippu-urheilua kohtaan. Termi ”liikuntapolitiikka” vakiintui käyttöön ja sillä tarkoitettiin nimenomaan valtiovallan ohjausta ja resurssien turvaamista, ei enää pelkästään urheilun keskusjärjestöjen harjoittamaa poliittista peliä. (Juppi 1995, 214, 220.)

Eriyisesti nuoremman polven liikuntaväki alkoi nähdä liikunnan yhteiskunnallisena ilmiönä, jolla oli terveydellisiä, sosiaalisia, kulttuurisia ja yleensäkin yhteiskunnallisia vaikutuksia. Puolueidenkin kiinnostuttua urheilusta ja liikunnasta alkoi suunnittelutyön, neuvottelupäivien, ja laajojen ohjelmien laadinnan kausi. Suomi siirtyi kuntoliikunnan aikakauteen. Organisaatioiden kehittäminen, suunnittelutoimien ja koulutuksen korostaminen sekä kaikkien kansalaispiirien näkeminen yhtä oikeutettuina liikuntapalveluihin olivat 1970-luvun taitteen ajalle tyypillisiä yhteiskunnallisia ilmiöitä. Yhteiskunnallisuus oli päivän sana. (Vasara 2004, 204, 260, 412.) Tämän suunnitteluinnon ja -uskon tulokset eivät tosin aina olleet kovin käytännönläheisiä, sillä sen seurauksena suorastaan suollettiin usein teknisiä ja keinotekoisia tavoite- ja keinohierarkioita ja systeemikaavioita (ks. Juppi 1995, 222).

Liikunnan kasvavat yhteiskunnalliset keskustelut johtivat myös liikuntatieteellisen yliopistokoulutuksen alkamiseen Suomessa. Tällä oli oma yhteytensä liikuntakulttuurin yleiseen arvostuksen nousuun ja sen yhteiskunnallisen merkityksen voimistumiseen. Liikuntapolitiikka, liikuntasuunnittelu ja liikuntatieteellinen tutkimus nousivat ajan ilmiöiksi. Suunnitelmia, mietintöjä, osamietintöjä, muistioita ja artikkeleja alkoi tulla esiin yhä enemmän ja tulevaisuuden näkymät olivat optimistiset. Liikuntatieteellinen tutkimus edistyiikin 1960-luvulta lähtien huomattavasti, sillä erilaisten tutkimusprojektien määrät lisääntyivät ja aihealueet laajentuivat huomattavasti. Tämä puolestaan auttoi julkista liikuntahallintoa, sillä tutkijat toivat työllään tietoa päätöksenteon tueksi. (Vasara 2004, 263-264, 308.)

1960-luku oli kuntourheilun suuren nousun aikaa. Tällöin kehiteltiin muun muassa erilaisia tempauksia, joiden tavoitteena oli pistää kansa liikkeelle. Myös kunto-
liikunnasta keskustelu nousi kokonaan uusiin ulottuvuuksiin aina presidentti Kek-
kosta myöten. (Vasara 2004, 201, 205.)

Kunto- ja luontoliikunnan kehittyessä tavallinen kansakin löysi tiensä lenkkipo-
luille. Näin oli syytäkin tehdä, sillä ruumiillisen työn ja arkiliikunnan vähentymi-
sen myötä ylliravitsemuksen riskiyhteiskunta alkoi kehittyä. (Heikkala ym. 2000, 12-
13.) Eräs syy kuntoilun suosion lisääntymiseen johtui suomalaisten muuttuneista
arvoista ja asenteista. Liikunnan avulla oivallettiin saatavan terveyttä, kauneutta,
tehokkuutta ja hyvinvointia. Niinpä varsinkin ulkoilureittejä ja kuntoratoja alettiin
rakentaa runsaasti kuntoliikkujien areenoiksi. Ne olivat myös todella halpoja liikun-
tapaikkoja laitusrakentamiseen verrattuna. Pian kuntoradat saivat rinnalleen myös
kevyen liikenteen väylät, joita alettiin rakentaa yleisesti erityisesti 1960-1970-luku-
jen taitteessa. Niistä kehkeytyikin suosittuja liikuntapaikkoja, vaikka niitä ei alun
perin sellaisiksi oltu suunniteltukaan. (Ilmanen 1996, 157-158.) Kansa alkoi liikkua
yhä enemmän liikkumisen, ei työn tai tiettyyn paikkaan pääsemisen vuoksi.

Voidaan sanoa, että samaan aikaan peruskoulu-uudistuksen ja monien sosiaali-
poliittisten uudistusten rinnalla tehtiin myös aktiivista työtä liikuntapaikkojen ra-
kentamiseksi. Tällä tavoin pyrittiin vähentämään kansalaisten yhteiskunnallista ja
taloudellista eriarvoisuutta. Oli turvattava sekä ruuhkautuvan etelän että väestöl-
tään harvenevan pohjoisen liikuntapalvelut. Aiempien vuosikymmenien staattinen
liikuntapolitiikka oli mennyttä. (Vasara 2004, 326.)

Aivan uusi kohderyhmä aiempaan verrattuna koko kansan liikuntamahdollisuuk-
sien lisäämisessä olivat ns. erityisryhmät (vammaiset, pitkäaikaissairaat, ikäihmiset)
1960-luvun lopulta alkaen. Erityisryhmien liikuntaan satsaaminen oli suoraa jatkoa
1960-luvun lopulla esiin tulleesta oivalluksesta, jonka mukaan myös liikunta on yhe-
teiskunnallinen tasa-arvokysymys. Tämän aatteen mukaan kaikilla tulee olla mah-
dollisuus liikunnan harrastamiseen kykyjensä ja mieltymystensä mukaan. Erityisryh-
miin kuuluvia yhdisti ensinnäkin se, että heillä on vaikeuksia osallistua valtaväestön
liikuntaan ja toiseksi, että erityisesti heille liikunnalla on terveydellistä merkitystä.
Erityisryhmien liikuntaan panostaminen näkyi esimerkiksi siinä, että Suomi otti en-
simmäistä kertaa osaa vammaisten olympialaisiin eli paralympialaisiin vuoden 1960
Rooman kisoista lähtien (Vasara 2004, 257, 298, 366). Ennen tätä erityisryhmiin kuulu-
vat olivat saaneet olla liikuntansa suhteen aika lailla omissa oloissaan.

1960-luvun kehityksen myötä melkein jokaisessa Suomen kunnassa alkoi myös
olla liikunta- ja urheiluasioista vastaava hallintoelin. Tämän ansiosta kunnat nou-
sivat suurimmaksi liikuntapalvelujen tuottajiksi, kun taas kansalaisjärjestöjen teh-
täväksi jäi kansalaisten liikkumaan organisointi ympäristössä, jonka kunnat olivat
rakentaneet. (Ilmanen & Itkonen 2000, 55.) Vaikka liikunnan hallintoelimiä alkoi
olla pienillä paikkakunnillakin, 1960-luvun loppuun mennessä reilusti alle puolella
kunnista oli edes jonkinlainen liikuntatoimisto ja nämäkin olivat käytännössä urhei-
lutoimistoja. Jos maalaispitäjissä esimerkiksi urheiluohjaaja oli, hän oli ennen kaik-
kea käytännön toimija. Hallinnointiin ei tosin ollut juuri tarvettakaan, sillä kuntien
liikuntatoimien henkilömäärä oli niin vähäinen. Voidaan siis sanoa, että kunnalli-
sen liikuntahallinnon organisoituminen oli vielä keskeneräistä. (Ilmanen 1996, 144,
151.)

Vaikka kaupunkien ja maalaiskuntien välillä olikin liikuntapaikkojen laadussa huimia eroja, ei niiden määrässä näin suinkaan ollut. Yleisesti liikuntapaikkojen määrä Suomessa alkoi kohota räjähdysmäisesti. Eräs selitys tähän on veikkausvoittovarojen tulo liikuntarakentamisen rahoitukseen. Niinpä monet urheilukentät rakennettiin veikkausvoittorahojen avulla. Lisäksi kunnat alkoivat yhä enemmän ottaa vastuuta liikuntapaikkojen rakentamisesta. Liikuntapaikkojen tarjonta laajeni erityisesti kentistä, voimistelusaleista ja uimarannoista maastoliikuntapaikkoihin ja erityislaitoksiin. Urheilukenttien ja voimistelusalien lisäksi kansalle oli nyt tarjolla uimahalleja, maauimaloita, kuntosaleja, hiihtokeskuksia, keilahalleja jne. (Ilmanen 1996, 135-137.) Tämä tarkoitti luonnollisesti sitä, että yhä suurempi oli kansalaisten valinnanvara sen suhteen, mitä liikuntalajia tai liikuntalajeja pystyi harrastamaan.

1960-luvulla kunnalliseen liikuntasuunnitteluun pääsi entistä enemmän osallistumaan myös seuraväki. Rajallisista resursseista käytiin kamppailua paitsi kilpaurheilun ja kuntoliikunnan, myös eri lajien kesken. Urheiluvalmennus myös yhteiskunnallistui ja tieteellistyi. Yhteiskunnan resursseja otettiin entistä enemmän käyttöön urheilun tukemiseksi. Valmennus hienosyistyi, minkä seurauksena useat tieteenalat alkoivat tukea huippuvalmennusta. Varsinaisen kilpailusuorituksen taustalla alkoivat yhä kasvavassa määrin häiriä eri alojen ammattilaiset. Urheiluvalmennuksessa siirryttiin työelämän kaltaiseen työnjakoon. (Itkonen 1996, 223-224.)

Seuratoiminta alkoi Itkosen (1996) väitteen mukaan 1970-luvulla totaalistua. Seurajohdon ja jäsenistön roolit määriteltiin tarkemmin. Erilaisia suunnittelu- ja johtamiskäytäntöjä opeteltiin, keskus- ja lajiliitot kehittivät omia koulutusjärjestelmiään ja urheilijoiden tehtäväksi tuli ainoastaan urheilu. Nuorten urheilijoiden lajisosiaalistaminen aloitettiin entistä varhaisemmin. Edettäessä kohti huippu-urheilumaista toimintaa seuratoimijoille tuli entistä ammattimaisempia vaateita. (Itkonen 1996, 369.)

Penkkiurheilun saralla television merkitys alkoi korostua ja alkoi syntyä kaupallisesti kiinnostavia markkinavetoisia lajeja. (Heikkala ym. 2003, 12-13.) Tämä oli eräs syy, joka suuren muuton ohella tappoi maaseudun nuorisoseurojen edustaman kisailukulttuurin, koska kisailujen sijaan väki alkoi tuijottaa iltaisin televisiota. (Ilmanen & Itkonen 2000, 53.)

Myös liikuntapolitiikan saralla tapahtui. Kun perinteinen urheilupolitiikka oli 1920-luvulta alkaen koskenut SVUL:n ja TUL:n tulehtuneita suhteita sekä kilpaurheilun ja Suomen kansainvälisen urheilumenestyksen luomista, niin 1960-luvulta alkaen alettiin keskittyä enemmän tavallisten kansalaisten liikunnan suuntaan. Merkittävä etappi tällä saralla oli alkuvuodesta 1966 opetusministeriön nimeämä valtion kuntourheilutoimikunta. (Vasara 2004, 254-255.)

Toki kädenvääntö SVUL:n ja TUL:n välillä jatkui edelleen ankarana. SVUL ei edelleenkään ollut luopunut 1920-luvulta alkaen itäneestä haaveestaan TUL:n väen palaamisesta "äiti-SVUL:n" helmoihin. Tästä haaveillessaan he eivät kenties muistaneet, että itse he olivat aikoinaan ajaneet TUL:n väen pois joukostaan. Tämän myötä SVUL menetti osan urheiluvoimastaan ja loi syvälle uponneen katkeruuden siemenen TUL:n väelle porvarillista urheiluväkeä kohtaan. SVUL:n 1960-luvulla suorittama nimileikki, nimensä muuttaminen "voimistelu- ja urheiluliitosta" "valtakunnan urheiluliitoksi" ei muuttanut sitä tosiasiaa, että SVUL ei suinkaan ollut ainoa valtakunnan liitto, vaan TUL jatkoi yhä toisena keskeisenä sellaisena. (Vasara 2004, 236, 241-242.) Muun muassa TUL:n nyrkkeilijä Olli Mäen pois jättäminen vuo-

den 1960 Rooman olympiakisoista (jossa hän olisi ollut kultamitalisuosikki) vain ja ainoastaan poliittisten syiden vuoksi ei ollut omiaan ainakaan parantamaan TUL:n ja SVUL:n suhteita.

Liikuntahallinnon kansainväliset kontaktit lisääntyivät 1960-1970-luvuilla selvästi. Tämä avautuminen ei kuitenkaan koskenut pelkästään ”virallista tahoa”, vaan myös kansalaisten ulkomaanmatkailu alkoi yleistyä samoihin aikoihin. Liikunnan kannalta tärkein kansainvälisen yhteistyön muoto oli kulttuurivaihtosopimusten solmiminen eri maiden kanssa, mikä sisälsi myös erilliset liikunta-alan yhteistyötä koskevat määräykset. Myös erillisiä liikuntaa koskevia yhteistyösopimuksia solmittiin. Aina 1960-luvun alusta 1980-luvulle asti sopimuskumppaneista merkittävimpiä olivat Neuvostoliitto, DDR ja muut Euroopan sosialistiset maat. Itäryhmän maiden kanssa solmittujen yhteistyösopimusten tärkein anti oli tutustuminen näiden maiden valmennuksellisiin, urheilulääketieteellisiin ja urheilupaikkojen kehitystä koskeviin hankkeisiin ja olosuhteisiin. TUL:n väellä oli toki ollut aina hyvät kontaktit itäblokin maihin, mutta nyt myös SVUL alkoi tehdä yhteistyötä Neuvostoliiton, DDR:n ja muiden kovien itäisten urheilumaiden kanssa. (Vasara 2004, 312-315.) Sieltä saatiinkin arvokasta tietoa siitä, millä keinoin urheilussa menestyään.

Vaikka monenmoista kehitystä liikuntakulttuurin saralla oli tapahtunut, vielä 1970-luvulla oltiin kuitenkin siinä tilanteessa, että liikunnalle ei oltu saatu aikaiseksi omaa lakia. Kulttuuritoiminnan, kansalaisten vapaa-ajan vieton, koulujärjestelmän uudistamisen ja nuorison aseman parantamisen ohella myös liikunta nähtiin tärkeänä yhteiskunnan yleisen kehityksen ja tasa-arvon edistämisen välineenä. Niinpä liikuntalakia alettiin 1970-luvun puolivälissä suunnitella toden teolla. Koska maan taloudellinen tilanne 1970-luvun puolivälin jälkeen ei kuitenkaan ollut paras mahdollinen, jäi liikuntalaki odottamaan parempia aikoja. (Vasara 2004, 267-268.) Ne tulivatkin pian.

4.4. Voimakasta liikuntapaikkarakentamista 1980-luvun nousukaudella

Erinäisten oikeiston ja vasemmiston välillä vallinneiden poliittisten kiistelyjen jälkeen Suomeen saatiin vihdoinkin liikuntalaki vuonna 1980. Se merkitsi kunnallisen liikuntahallinnon nousemista merkityksessään aivan eri tasolle kuin aiemmin. Vasaran (2004) mielestä liikuntalaki oli eräänlainen 1970-luvulla esiin tullut liikuntakulttuurin ja -politiikan muutosprosessin huipennus, jossa liikunnasta tuli ”virallinen”, lailla määritelty osa suomalaista yhteiskuntaa. Se toi liikuntaelämälle uuden statuksen yhteiskunnassa, säädettiin siinä liikuntapolitiikan luomisesta, liikuntahallinnon pääpiirteistä, julkisesta rahoitusjärjestelmästä nimenomaan yhteiskunnan vastuualueina. Laissa esimerkiksi määrättiin valtion varoista myönnettävistä valtionosuuksista, -avustuksista sekä lainoista kunnille lain määräämien tehtävien hoitamiseksi. (Vasara 2004, 282.)

”...liikuntalain perusideana oli, että valtion ja kuntien tehtävänä on luoda edellytykset liikunnan harjoittamiseen ja urheilu- ja liikuntajärjestöjen tehtävänä on saada ihmiset käyttämään luotuja edellytyksiä, pääosin liikuntapaikkoja” (Juppi 1995, 252).

Liikuntalaki tasoitti kaupunkien ja maaseudun eriarvoisuutta. Se antoi maaseutukunnillekin mahdollisuuden valtionosuuksiin ja tukitoimiin, mikä puolestaan oli edellytyksenä kunnallisten liikuntapalvelujen järjestämiselle. Myös erityisryhmät pääsivät liikuntalain ansiosta kunnallisten liikuntapalvelujen piiriin. (Ilmanen 1996, 230; Vasara 2004.) Voidaankin sanoa, että vasta 1980-luvulla valtiollaan toimesta pyrkimyksenä oli luoda sellaiset olosuhteet, että myös maaseudun pienkunnat pääsivät osallisiksi urheilurakentamisen riemusta (Ilmanen 1996, 179). Tätä ennen ne olivat saaneet pitkälti olla liikuntapalveluttomassa kurimuksessa.

Yhdentekevää ei myöskään ollut se liikuntalain vaikutus, että liikuntalautakunnat tulivat kaikissa kunnissa pakollisiksi aivan pienimpiä kuntia lukuun ottamatta. Lisäksi nyt valtionapua voitiin myöntää myös liikuntatoimen yleiseen kehittämiseen ja kuljetuksiin, jotta syrjäkylienkin asukkailla olisi mahdollisuus päästä nauttimaan kuntakeskuksen liikuntapalveluista. Kuntien valtiolta saama tuki kasvoi melkoisesti, sillä aiemmin tukea oli herunut vain urheilupaikkarakentamiseen. (Vasara 2004, 283.) Tämä myötä kuntien liikuntaelinten henkilöstömäärä kasvoi ja ammattimaisesti. (Ilmanen & Itkonen 2000, 124-126.) Kunnalliset liikuntatoimistot ja -viranhaltijat ilmestyivät kaupunkien lisäksi myös maaseudulle. Tällöin kuntien liikunnanohjaajien tehtäviksi tuli paitsi toimintansa lopettamaan joutuneen kyläseuran toimintojen täyttäminen, myös vielä toiminnassa olevien pitäjaseurojen käytännön tehtävien hoitamisen avustaminen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 136.)

Koska kaupunkien ja maaseudun välillä oli liikuntapalvelujen suhteen vallinnut aiemmin suuri eriarvoisuus, ei ollut ihme, että maaseudun kunnissa liikuntalain merkitys näkyi kaupungeja selvemmin, sillä sen ansiosta monet maaseudun pienistä kunnista saivat ensimmäiset liikunnan viranhaltijansa. Ennen tätä ne olivat eläneet täysin ilman liikuntahallinnon vakituista henkilökuntaa. Liikuntahallinto kehittyikin liikuntalain seurauksena huomasti. Sen asema vahvistui, liikuntapalvelut kohenivat sekä määrällisesti että laadullisesti ja liikuntatoimen tehtävät lisääntyivät. Niiden kuntien avuksi, joilla ei ollut uimahallia tai kouluissaan kunnan liikuntatiloja, kehitettiin opetusministeriössä yhteisrahoitusjärjestelmä. Kuntien liikuntamenot kahdeksankertaistuivatkin kahden vuosikymmenen aikana ja 1970-lukuun verrattuna liikuntamenot olivat 1980-luvulla 2,5 kertaa suuremmat. (Ilmanen 1996, 184, 186, 192-194; Vasara 2004, 296.)

Eräs liikuntalain tavoitteista oli saattaa myös urheiluseurat valtionavustusten piiriin. Tätä ennen seuroilla oli ollut siinä mielessä kurjat oltavat, että ne olivat joutuneet hankkimaan varansa pääasiassa omin voimin, eikä niiden kunnalta saama tukikaan ollut kuin 5-10 prosenttia menoista. (Vasara 2004, 284.) Koska nyt myös seuroilla oli mahdollisuus päästä osallisiksi valtion liikuntarahoista, ei ollut ihme, että tuettavien liikuntaseurojen määrä alkoi nopeasti kasvaa. Tämä johtui myös uusien urheilumuotojen saapumisesta liikunnan kentälle. Kaupunkien hyvän taloudellisen tilanteen ja valtion tuen avulla avustussummat nousivatkin aina vuoteen 1990 saakka. Myös maaseudulla avustussummat kasvoivat, mutta siellä seurojen määrä ei lisääntynyt kaupunkien tavoin. (Ilmanen 1996, 198.) Myös sellaiset valtakunnalliset urheilujärjestöt kuin SVUL, TUL, CIF, sekä Suomen Palloliitto tulivat virallisesti osallisiksi valtionapuun oikeutettuina kansalaisjärjestöinä. Liikuntalain myötä alkoi myös järjestelmällinen liikuntapaikkasuunnittelu. (Vasara 2004, 284.)

Urheiluopistojen kannalta liikuntalailla oli se myönteinen merkitys, että nyt ne saattoivat saada valtiolta jopa 80 prosenttia korvausta menoistaan. Niinpä opisto-

jen palvelutaso kohosi hurjasti. Niistä alkoi muodostua suurten hallien, uimahallien, ulkokenkien, ulkoratojen, kuntotestaus- ja urheilulääketieteellisten laitteistojen muodostamia kokonaisuuksia. Samalla niiden yhteyteen alkoi versoa monenmoista taloudellista aktiviteettia lomahotelli-, kuntoilu- ja kuntoutuspalveluineen. Ne alkoivat voimakkaasti kaupallistua muun liikuntakulttuurin tavoin. (Vasara 2004, 285.)

”Peruslajien” vahvasta asemasta huolimatta myös vaihtoehtoisia liikuntakulttuurin muotoja alkoi 1980-luvulla ilmaantua. Lajien kirjo kasvoi, liikunnan tarjonta ja harrastamisen tavat monipuolistuivat ja lajien eriytyminen alkoi. Syntyi muun muassa ”sählysukupolvi”. (Heikkala ym. 2003, 14-15.) Tämä yhdistettynä valtaisaan suunnitteluoptimismiin sai aikaan liikuntajärjestöjen määrän voimakkaan kasvun. (Ilmanen & Itkonen 2000, 17, 23-24.) Kentälle ilmaantui 1980-luvulla yli 3700 uutta liikuntajärjestöä, joista monet olivat ei-perinteisiä seuroja. Kyseisellä vuosikymmenellä pinnalle tulivat monet joukkuepelit, yksilöperustaiset voima- ja taitolajit, kuten karate, aerobic ja uudenlaiset keskusliitoista riippumattomat yhdistykset. (Heikkala ym. 2003, 14-15.) Ruumiillisuus ja siihen liittyvä välineellistäminen löivät itsensä läpi (Ilmanen & Itkonen 2000, 28). Tavallisille ”liikuntapulliaisille” tämä tarkoitti muun muassa sitä, että yhä enemmän oli tarjolla vaihtoehtoja, mistä valita mieleinen liikuntalaji. Niinpä esimerkiksi ulkonäön muokkaamisesta tuli yhä merkittävämpi osa liikuntakulttuuria, yksityiset liikuntayritykset yleistyivät niiden tarjotessa uusien lajien harrastusmahdollisuuksia liikunnan janoiselle kansalle ja liikunnan kaupallistuminen sai vauhtia.

Kustannuksiltaan kalliiden liikuntapaikkojen rakentaminen yleisty. Erilaisia halleja, kuten jää-, keila- ja tennishalleja alkoi nousta moniin kuntiin. Samalla asenne liikuntaa kohtaan muuttui. Liikunnan kansalaistoimijoiden joukkoon ilmaantui bisnesihmisiä, jotka uskoivat urheilulaitosten kaupallisiin mahdollisuuksiin. Yrittäjäriskin minimoimiseksi kaupunki pyrittiin saamaan tavalla tai toisella liikuntapaikatsien maksumieheksi. Ei ihme, että seuroilla ei pian ollut enää halua ottaa vastuuta liikuntapaikkojen rakentamisesta ja hoidosta. Ne tosin esittivät sitäkin äänekkäämpiä vaatimuksia kilpaurheiluun liittyvistä hankkeista, kuten jäähalleista ja urheilukeskuksista, kun taas kaupunkien liikuntahallinnon tehtäväksi jätettiin kuntoilijoiden eduista huolehtiminen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 122-125, 127-128.)

Eräs esimerkki 1980-luvun liikuntarakentamisesta löytyy Alavudelta, johon valmistui vuonna 1982 830 neliömetrin kokoinen liikuntahalli, jonka korkeus alimmillaankin oli kymmenen metriä. Koivuparkettisen salin reunalla oli 48 metrin kumi-asfalttipintainen juoksusuora yleisurheilijoille. Sen päässä oli volttimonttu. Hallissa oli myös erilliset tilat painin, nyrkkeilyn, ammunnan, tanssin ja kehonrakennuksen ja squashin harrastamista varten. Lisäksi paikkakunnalle rakennettiin muun muassa urheilukenttä, kuntoratoja, ja tenniskenttiä. Sen sijaan asukasluvultaan ja elinkeinoelämältään taantuvat kunnat saivat tyytyä paljon vaatimattomampaan urheilurakentamiseen. Tästä huolimatta niissäkin rakentaminen oli edellisiin vuosikymmeneen verrattuna toisella tasolla. (Ilmanen 1996, 176-177.)

Tästä kehityksestä huolimatta pienempien kuntien liikuntapaikat eivät kuitenkaan edustaneet läheskään samanlaista ”kerskarakentamista” kuin esimerkiksi pääkaupunkisedulla. Pinta-alaltaan suurissa ja harvaan asutuissa kunnissa liikunnan laitosrakentaminen oli paljon vaatimattomampaa. Myös kaupunkien sisällä ilmeni eriarvoisuutta. Varsinkin syrjäisissä kaupunginosissa kaupunki tyytyi ylläpitämään

vain pienkenttiä, koulujen voimistelusaleja ja uimarantoja. Vaativimmat liikunta-paikat oli haettava kaupunkien keskustoista joskus useiden kymmenien kilometri-en päästä. (Ilmanen & Itkonen 2000, 122-125.)

Vaikka kunta oli suurin liikuntapaikkojen rakennuttaja, alkoivat myös yksityiset tahot rakennuttaa liikuntapaikkoja. Näitä olivat muun muassa golfkentät, laskette-lurinteet, kuntosalit sekä tennis- ja squash-hallit. (Ilmanen 1996, 179.) Muutenkin liikuntapaikkojen painotus muuttui 1980-luvulla siten, että kun vuonna 1964 ulko-kenttiä oli lähes puolet kaikista liikuntapaikoista, vuonna 1987 niiden osuus oli enää vajaat 40 prosenttia. Maastoliikuntapaikkojen määrä nousi puolestaan vastaavana ajanjaksona vajaasta neljänneksestä vajaaseen kolmannekseen. Tähän vaikutti kun-toliikunnan läpimurto. Sen sijaan sisäliikuntapaikkojen määrä pysyi suurin piirtein ennallaan. Kuitenkin niiden laatu nousi suunnattomasti. (Ilmanen 1996, 182.)

Kuntoliikunnassa tapahtui 1980-luvulla myös sellainen muutos, että ohjelmaan tulivat kasvavassa määrin erilaiset kuntotempaukset, kuten ”Suomi pyöräilee 1980-luvulla”. Pyöräilystä tulikin suuren yleisön toiseksi suosituin liikuntamuoto heti kävelyn jälkeen, mihin vaikutti myös pyöräily- ja muiden kevyen liikenteen väylien moninkertaistuminen vuosikymmenen alusta lähtien. (Vasara 2004, 233-235.)

Kuntoliikunnan ohella myös huippu-urheilu oli muutoksessaan. Muun muassa urheilun kaupallistumisen johdosta joukkuelajit alkoivat keskittyä entistä selvem-min tietyille paikkakunnille. Esimerkiksi jalkapallon ja jääkiekon pääsarjatoiminta alkoi olla mahdollista vain riittävän väkirikkailla paikkakunnilla, mikä mahdollisti pelaajaostot ja värväystoiminnan. Huippu-urheilusta tehtiin tuote, joka muodosti yhdessä markkinoiden ja median kanssa kiinteän kolmiyhteyden. (Ilmanen & Itko-nen 2000, 27-28.) Joukkuelajit ajautuivat yhä syvemmälle kaupallisuuteen. Ns. ko-vat arvot alkoivat liikuntapolitiikassa jälleen kukoistaa, mikä ilmeni kilpaurheilun panostamisen uutena nousuna (Juppi 1995, 270).

Huippu-urheilu irtautui varsinkin tiettyjen joukkuepelien osalta vapaaehtoisesta liikunnan kansalaistoiminnasta. Yritysmäinen huippu-urheilu ja vapaaehtoisuuteen perustunut liikunnan kansalaistoiminta erkaantuivat toisistaan. Julkisuus-markki-nallinen seuratyyppe, jossa työnjakoa säätelivät pitkälti palkka- ja sopimussuhteet muotoutui ”luonnolliseksi” osaksi käytäntöjä. Kuilu urheilullis-suorituksellisen ja sosio-kulttuurisen toiminnan välillä kasvoi. Myös yhteisönmuodostus kirjavoitui. Niinpä suuri osa liikunnallisista yhteisöistä ei enää kiinnittynytään liikuntaorga-nisaatioihin. (Ilmanen & Itkonen 2000, 24-25.) Markkinointiajattelu tuli ryminällä myös liikuntajärjestöihin ja urheilumarkkinoinnin merkitys ja tärkeys tunnustettiin laajasti. Osa huippu-urheilusta muuttui ammattuurheiluksi ja dopingongelmat nou-sivat esiin. (Heikkala ym. 2003, 14-15.)

1980-luvun nousukaudesta sekä liikuntakulttuurin, liikuntahallinnon, liikun-tapaikkojen määrän ja laadun kasvusta huolimatta aivan vuosikymmenen lopulla tummia pilviä alkoi kuitenkin nousta liikuntakulttuurin ylle muutenkin kuin liikun-nan kaupallistumisen (joka kaikkien mielestä ei suinkaan ollut huono asia) ja huip-pu-urheilun doping-ongelmien myötä. Kavala taloudellinen lama teki nimittäin tu-loaan Suomeen ja tällä oli oleva oma vaikutuksensa myös liikuntakulttuuriin.

”Samanaikaisesti vaikuttavana tendenssinä alkoi tulla vähitellen esille vaatimuksia keskusjohtoisuuden, vähentämisestä, yksilökeskeisyydestä ja jopa narsistisen elämäntyylin hyväksymisestä” (Juppi 1995, 281).

4.5. Liikunnan selvä kaupallistuminen ja teknistyminen 1990-2000-luvuilla

Suomeen iski 1990-luvun alussa sellainen lama, jota ei oltu maassa aiemmin nähty. Kaiken muun ohella tämä heijastui myös liikuntaan, jonka avustuspotti valtion taholta oheni selvästi, eivätkä läänien määrärahatkaan pysyneet ennallaan. Juuri kun 1980-luvulla Suomeen oli vihdoin saatu aikaiseksi kattava kunnallinen liikuntalautakuntaverkosto, niin laman myötä se ajettiin alas. Kuntalakiin tehtiin vuonna 1993 sellainen muutos, että kunnat saivat järjestää liikuntahallintonsa haluamallaan tavalla, minkä seurauksena kunnat säntäsivät purkamaan liikuntalautakuntajärjestelmänsä. (Vasara 2004, 337, 340.) Kun 1980-luvun puolivälissä Suomessa oli ollut runsaat 400 kunnallista liikuntalautakuntaa, vuoden 1994 loppuun mennessä niiden määrä putosi pariinkymmeneen! Tämä on suurin Suomen historiassa koskaan tapahtunut liikuntahallinnon muutos. Tyypillistä oli, että liikuntalautakunnat yhdistettiin osaksi laajempia hallintokuntia. Lisäksi virkoja lakkautettiin massoitain. Tämän myötä kansalaisten osallistuminen päätöksentekoon väheni, eivätkä vaikutusmahdollisuudetkaan olleet enää samaa luokkaa kuin liikuntalautakuntien kukoistuskautena 1980-luvulla. (Ilmanen 1996, 218; Ilmanen & Itkonen 2000, 139.) *”1990-luvun rahoituspoliittiset iskusanat olivat markkinahenkisyys, tulosohejaus, sekä toimintojen rationalisointi”* (Juppi 1995, 293).

Liikunnan yhdistäminen laajempiin hallintokuntiin nähtiin monen kunnan hallinnossa keinoksi säästää rahaa ja tehostaa hallintoa taloudellisen kurimuksen vallitessa. Suurempien hallintokuntien kyky ja asiantuntemus paneutua kaikkiin niiden kontolle tullessiin kysymyksiin ei kuitenkaan välttämättä parantunut. Myös saavutetut säästöt olivat usein suorastaan olemattomia, sillä suurin osa kuntien liikuntamenoista kohdistui käytännön liikuntatyöhön, kuten liikuntapaikkojen rakentamiseen ja henkilöstön palkkaamiseen, eikä suinkaan hallintoon. (Vasara 2004, 340-341.)

Kun kunnissa ei enää ollut liikuntalautakuntia, katkesi vanha läänien ja kuntatason lautakuntien välinen yhteys. Tämän tietoyhteyden katkeamisen seurauksena kuntia koskevia valtionapupäätöksiä jouduttiin tekemään perin ohuen tiedon varassa. Samalla myös opetusministeriön yhteydet kuntatasoon ohenivat selkeästi. (Vasara 2004, 341, 405.) Jos 1980-luvulla kaupunkien ja maaseudun välinen eriarvoisuus liikuntapalveluissa oli voimakkaasti supistunut, alkoi se 1990-luvulla kasvaa uudestaan. Tämän asian suhteen palattiinkin laman myötä takaisin 1950-1960-luvuille. (Ilmanen 1996, 225.)

Vanha talkoohenki ei kuitenkaan ollut vielä kuollut 1990-luvulla maaseudulla. Esimerkiksi Alavudella metsämaastoon raivattiin talkoovoimin leveä, hiekkapintainen, valaistu lenkki, jolle pituutta tuli 11 kilometriä. Talvisin reitti tarjosi erinomaisen latupohjan hiihdon harrastajille ja kesäisin se toimi hölkkääjien ja maastopyöräilijöiden harjoituspaikkana. Suomessa vain hyvin harvat kunnat pystyivät tarjoamaan asukkailleen vastaavaa. (Ilmanen 1996, 214.)

Tiukan talouden riivatessa opetusministeriö siirtyi 1990-luvun puolivälissä tulosperusteiseen avustuskäytäntöön valtion varoja liikunta- ja urheilujärjestöille myöntäessään. Erityisesti kiinnitettiin huomiota lasten ja nuorten liikuntaan sekä kuntoliikuntaan. Vaadittiin myös liikuntalain noudattamien arvolähtökohtien kun-

nioittamista tasa-arvoineen, minkä lisäksi liikuntajärjestöjen tuli sitoutua dopingin vastustamiseen omassa työssään. (Vasara 2004, 369.)

Kunnallinen liikuntarakentaminen paitsi supistui laman seurauksena reippaasti, myös suuntautui aiemmasta poikkeavasti. Suurista uudisrakennushankkeista luovuttiin ja keskityttiin vanhojen liikuntapaikkojen kunnostukseen. Poikkeuksen tästä muodosti Helsinki, jossa lamasta huolimatta rakennettiin Itäkeskukseen uusi uimahalli ja Pasilaan suuri monitoimihalli. Pasilan suurhallihanke oli poikkeuksellinen paitsi kustannuksiltaan, myös valmistelutavaltaan. Sitä lähdettiin toteuttamaan puhtaasti yhden lajin eli jääkiekon ehdoilla. Päättäjät haikailivatkin 1990-luvulta alkaen yhä hienompien urheilulaitosten perään. (Ilmanen 1996, 211-213.)

Vuosikymmenelle tyypillinen ilmiö liikuntapaikkarakentamisessa oli yksityisellä varainhankinnalla rakennetut suuret, huippu-urheilun tarpeisiin rakennetut monitoimihallit ja stadionit (Hartwall-areenan lisäksi esimerkiksi Finnair-stadion Helsingissä sekä Typhoon (Elysée) areena Turussa). Niiden palvelutarjontaa ei rajoitunut pelkästään urheiluun, sillä ne järjestivät tiloissaan myös konsertteja ja muita yleisöä vetäviä tapahtumia. (Vasara 2004, 377.)

Yksityinen ja kaupallinen tuki liikunnan rahoituksessa lisääntyikin selvästi. Sen sijaan julkisen sektorin liikuntapoliittinen suunnittelu ja kontrolli heikentyivät. Kun esimerkiksi uimahalleja korjattiin, niitä ei vain korjattu, vaan niiden ilmettä pyrittiin monella paikkakunnalla muuttamaan kylpylämäisemmiksi. Lisäksi suorituspaikkojen vaatimukset alkoivat muuttua yhä kiihtyvällä vauhdilla. Niinpä lajien huippusuorituspaikkoja ei voitukaan enää rakentaa minne tahansa, vaan kalleimpia valmentautumis- ja kilpailupaikkoja voitiin rakentaa vain muutamia. (Itkonen 1996, 185-280.)

Selvimpiä kehityslinjoja liikuntapaikkarakentamisessa 1990-luvulla olivat erityisesti sisäliikuntapaikkojen, maastoliikuntapaikkojen, uimaloiden ja erityisliikuntapaikkojen määrän voimakas kasvu ulkokenttien osuuden vähenemisen kustannuksella. Sisäliikuntapaikoista suosittuja olivat erilaiset palloilu- ja monitoimihallit. (Vasara 2004, 374.) Esimerkiksi Helsingissä ei vuonna 1964 ollut yhtään jäähallia, mutta 1990-luvun alussa niitä oli jo neljä. Uimahallien määrä lisääntyi vastaavana ajanjakona kahdesta kymmeneen, puhumattakaan monista alueelle nousseista palloiluhalleista. Samanlainen (maksullisten) liikuntapaikkojen määrän nousu koettiin monilla muillakin paikkakunnilla. (Ilmanen 1996, 167-173.) Helsingissä tosin myös asukasmäärä kasvoi selvästi.

Liikunta alkoi olla kannattavaa bisnestä. Se tuotteistettiin vastaamaan kulutuksen ohjaamia elämäntapavalintoja ja -mielityksiä. Erilaiset tahot ryhtyivät tarjoamaan liikuntarientoja. Liikunnan toteuttajatahoina olivat muun muassa seurat, kaupalliset yritykset sekä opistot. Liikunnan pariin hakeutuville oli mahdollista valita lukuisista tarjokkaista mieleisensä harrastuksen. Mukana ”pelissä” oli myös media, joka välitti jatkuvaa tietoa koko ajan muuttuvista lajeista. Sen visuaalisiin esityksiin kytkeytyivät myös alati kasvavat liikuntavälinemarkkinat. Uudet vapaa-aikatuotteet yleistyivät kauppojen runsautta notkuvilla tavarahyllyillä. (Itkonen 1996, 61, 414-415.) Jos siis rahaa oli, oli myös liikuntamahdollisuuksia. Oli maksullisia kuntosaleja, tanssistudioita, aerobicsaleja ja palloiluhalleja. Sen sijaan taloutensa suhteen tiukemmalla olevat saivat tyytyä usein puitteiltaan vaatimattomampiin liikuntapaikkoihin.

Lajien määrän kasvaessa valikoituvat ne lajit, joilla oli mahdollisuus tarvitsemaansa huippu-urheilurekrytointiin. Lajien määrän kasvaminen johti edelleen myös väistämättömiin muutoksiin liikunnan lajikartalla, kuten tapahtui esimerkiksi 1980-luvulla ”keksityn” salibandyn suosion nopean kasvamisen seurauksena. Kilpailutoimintaa järjestettiin mitä mielikuvituksellisimmissa lajeissa. (Itkonen 1996, 417.)

Uusia liikuntalajeja syntyi nopeaan tahtiin. Yhteiskunta tuotti yhä uusia liikunnallisia tarpeita ja usutti ihmisiä elämäntyylien vertailuun. Mitä kummallisimpia harrasteliikunnan tuotteistettuja muotoja ilmaantui: Liikuntalaihduksesta tuli KiintoNainen, vesivoimistelusta Hydrobic ja ulkokoripallosta Katukoris. Myös Pehmis-pomppis ja Ui kesäksi kuntoon syntyivät. Naisliikunnan rinnalle tulivat erilaiset kaupalliset lajit sekä kuntosalit. Liikuntajärjestöt joutuivat murroksen kouriin sekä medikalisaation, kaupallistumisen ja sen tuomien lieveilmiöiden, juridisoitumisen sekä markkinaehtoistumisen syövereihin. (Heikkala ym. 2003, 16-17.)

Koska liikuntakulttuurin pirstoutuminen kasvatti lajimäärää ja muutti lajien asemaa, erilaiset lajit kulkeutuivat Suomeen monia eri reittejä, eivätkä ne enää tarvitseet hyväksyntää liikuntajärjestöiltä. Tämän myötä myös seura-nimi väljeni käsitteellisesti. Sähköisen median vauhdikas kehitys toi kaukaisimmatkin liikunnalliset virikkeet lähelle (Itkonen 1996, 79, 229, 283.)

”Liikuntakulttuurin laajeneminen ja sirpaloituminen jatkui 1990-luvulla. Valtion liikuntahallinnossa jouduttiin miettimään, miten suhtautua kilpaurheilun ja kuntoilun rinnalle pyrkivään uuteen liikuntakulttuuriin, jossa painotettiin sääntöjen ja ohjelmien sijasta omakohtaista kokemuksia, spontaania eläytymistä ja jopa naurua.” (Vasara 2004, 329.)

Myös liikuntaprojekteja (esimerkiksi yli 40-vuotiaille tarkoitettu Kunnossa Kaiken Ikää) kehiteltiin jatkuvasti. Erilaiset 1990-luvun projektit ilmensivät pyrkimystä saada lisää luotettavaa, tutkimukseen perustuvaa tietoa liikunnasta ja mahdollisuuksista kehittää liikuntakulttuuria (Vasara 2004, 361). Projekteilla oli myös toinen tarkoituksensa: koska yhteiskunnassa oli mahdollisuus toimia yhä vähäisemmällä fyysisellä ponnistelulla, yritettiin erilaisten projektien avulla kansa saada liikkumaan enemmän.

Kun liikunnan käsite jatkuvasti laajeni, merkitsi tämä myös ei-kilpailullisen sektorin laajenemista. Armottomasti kilpailevien ryhmien välille syntyi ryhmiä, jotka eivät piitanneet kilpailullisesta menestyksestä. Uusien kuntoilun muotojen yleistyessä myös seurat joutuivat pohtimaan, kuinka ne voisivat vastata mahdollisimman hyvin kansalaisten odotuksiin. Ensimmäinen siirryttiin urheiluseurasta liikuntaseuraan ja siitä sitten johonkin muuhun. Perinteisten lajien valta-asema kyseenalaistui ja lajiarvostusten muuttuessa yleisseurojen piti ottaa ohjelmaansa uusia lajeja. (Itkonen 1996, 31-32, 80, 94, 229, 283.)

Enää ei voitukaan puhua vain yhdestä ruumiin tyyppistä, sillä urheiluriennoisaan liikkuvat kaikenlaisin kulttuurisin merkein koristellut ruumiit. Myös liikuntapaikat suunniteltiin usein siten, että ruumistaan muokkaavilla ”lihan piiskaajilla” oli mahdollisuus saada välitöntä palautetta muokkauksensa onnistumisesta, esimerkiksi mainittakoon vaikka kuntosalien suuret peiliseinät. (Itkonen 1996, 129, 133.) Näissä kehon muokkausta tavoittelevat saattoivat ihailla tai kirotta kehossaan

tapahtuneita tai tapahtumattomia muutoksia. Esimerkiksi Kinnusen (2001, 76) mukaan kuntosalilla käyvät naiset laihduttivat ja kiinteyttivät kehoaan toisia naisia ja miehet kasvattivat lihaksiaan toisia miehiä varten. Niinpä aerobic- ja kuntosalit toimivat peilauksen ja pätemisen ympäristöinä, joihin naiset saapuivat näyttäytymään erityisesti naisia ja miehet miehiä varten.

”Omaan ulkonäköön syventymisen yksinomaisen luokitteluun naisten alueeksi ei päde kuntosalilla, missä kehonrakentajamies tutkii häpeilemättä ulkomuotoaan. Pyörähtelyt peilin edessä, huolestuneet vilkaisut takamukseen ja ryhdin kohentaminen rintoja uhmakkaasti nostaen näyttävät mielenkiintoisilta näiden karjujen suorittamina.” (Kinnunen 2001, 71.)

Liikunnan merkitys muuttui myös siten, että kun vanhan ajan maatalousyhteiskunnassa voimien saatettiin nähdä kuluvan hukkaan urheilussa, niin 1990-luvun jälkiteollisessa yhteiskunnassa ruumiillisesti kevyttä työtä tekeville saatettiin tarjota ilmaisia uimahalli- tai kuntosalilippuja. (Itkonen 1996, 118.) Fyysisesti helpon elämän uhkakuvat olivat konkreettisesti näkyvillä ihmisten jokapäiväisessä elämässä ylipainoisia kanssaihmiä katsellessa, minne ihmiset ikinä Suomessa menivätkin, missä he ikinä kulkivatkin.

Myös huippu-urheilussa alueellinen eriarvoistuminen kasvoi. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan kaltaisessa ruuhka-suomen ulkopuolisessa maankolkassa mahdollisuudet pinnalla olevaan julkisuus-markkinalliseen huippu-urheiluun olivat rajalliset. Varsinkin jääkiekon ja jalkapallon kaltaisissa voimakkaasti kaupallistuneissa lajeissa menestyminen oli vaikeaa. Maakunta ei pystynyt houkuttelemaan urheilijoita Etelä-Suomesta. Sen resurssit saattoivat riittää muutamaan pääsarjatason joukkueeseen vähemmän kaupallistuneissa lajeissa, mutta yksilölajeissa menestyminen pieneltäkin paikkakunnalta ponnistaen oli edelleen mahdollista. (Ilmanen & Itkonen 2000, 152.)

Yleensäkin 1990-luvulla tilanne oli muutamien erittäin kaupallistuneiden lajien, kuten miesten jääkiekon tai jalkapallon osalta sellainen, että mahdollisuus lajin pääsarjassa pelaamiseen oli vain suurimmilla kaupungeilla. Rungas väkimäärä näet merkitsi markkinoita, sponsorointia ja muita taloudellisia resursseja. Hieman pienemmälläkin kaupungeilla oli toki resursseja joko jalkapallon tai jääkiekon pääsarjajoukkueeseen, mutta ei molempiin. Kilpailu samoista sponsoreista alkoi nimittäin olla kovaa. Jääkiekon ja jalkapallon lisäksi kori- ja lentopallokin kehittyivät kaupunkilajeiksi, joiden pelaaminen mestaruussarjatasolla ei ollut enää mahdollista kovin pienillä paikkakunnilla. Mitä pienemmästä paikkakunnasta oli kysymys, sitä tarkemmin oli valittava laji, josta menestystä lähdettiin hakemaan. (Itkonen 1996, 274-276.) Niinpä pienten paikkakuntien urheilulle nuorisolle tulivat eteen jo kohtalaisen varhain visaiset valinnat: joko lopettaa urheilu kokonaan, suuntautua yksilölajeihin tai muuttaa joukkuepelien perässä suurempiin asutuskeskuksiin tai niiden liepeille.

Huippu-urheilun valmennusorganisaatiot syntyivät aiemmasta poikkeavasti seuratoiminnan liepeille ja ulkopuolelle. Julkisuus-markkinalliset huippu-urheiluseurat alkoivat toimia liikeyritysten tavoin. Taloudellisen tuloksen saavuttaminen tuli entistä tärkeämmäksi. Alettiin puhua onnistuneesta yritysjohtamisesta, riittävän ammattitaitoisesta työvoimasta sekä toimivasta työnjaosta. Monissa seuroissa

huippu-urheilu irrotettiin riippumattomaksi seuran muusta taloudesta yhtiöittämisineen ja pelaajapörsseineen. Yritysmäiset toimintatavat kulkeutuivat seuroihin ja liike-elämässä toimineet henkilöt alkoivat tulla seurojen omistajiksi ja johtajiksi. Bisneksen pyörittäminen ja pääomatulojen lisäys nousi yhä suurempaan arvoon. Urheilullisen saavutuksen lisäksi myös joukkueiden yritysjohtajat alkoivat mitellä paremmuudestaan. Samalla talous tuli julkiseksi. Sen tunnusluvuihin tuli osa seurojen välistä kilpailua. Taloudellinen menestys alkoi olla suhteessa myös urheilulliseen menestykseen. (Itkonen 1996, 133, 234, 238.) Mediassa alkoikin seurojen urheilullisen menestyksen ohella olla enemmän uutisia myös niiden taloudellisesta menestyksestä tai menestymättömyydestä ”normaalien” urheiluraporttien ohella.

Itkonen (1996) mukaan julkisuus-markkinallisen seuran tunnuspiirteiksi tulivat 1) julkisuus-markkinallisuus toiminnan edellytyksenä, 2) toiminta yrityksen tavoin, 3) talouden keskeisyys, 4) markkinointialueen optimointi, 5) sopimusperusteisuus, 6) tuotteistaminen 7) kilpailun totaalistuminen 8) yksilöllistyminen 9) organisatorinen muokkaus. Tämä kehitys nosti muutamat lajit valta-asemaan, jolloin ne saivat oman paikkansa mediassa ja täten sponsoreiden ja suuren yleisön kiinnostuksen. Seurojen määrän kasvaessa kilpailu rahoittajista kiristyi ja suuntautui siten, että lajit hakivat tukijoita oman toimintansa piiristä. (Itkonen 1996, 404, 416-417.)

Myös huippu-urheilijan rooli oli muutoksessa. Huippu-urheilijan edellytettiin olevan paitsi hyvä kilpasuorituksissaan, myös omaavan valmiuksia toimia itsearviointiin kykenevänä tiimin jäsenenä. Kun vielä muutamaa vuosikymmentä aiemmin huippusuoritukseen arveltiin onnistuvan raa’an kananmunan ja mustikkakeiton avulla, niin 1990-luvulla menestykseen tähtäävien keinojen valikoima oli huomattavasti monipuolisempi. (Itkonen 1996, 133, 135.) Viimeistään 1990-luvulla urheilusta tuli myös ammatti. Urheilijoiden kiihokkeiksi tulivat esimerkiksi suuret palkkiot, kultaharkot, loistoautot ja omakotitontit. (Ilmanen 1996, 214.)

Penkkiurheilussa keskustelua alkoivat herättää katsomoväkivalta, fanien käyttäytyminen ja urheilutilaisuuksien olutmyynti (Itkonen 1996, 172). Nykyaikaisissa urheilukilpailuissa alkoikin näkyä yhä enemmän kaljateltoja, humalaisia ”urheilufaneja”, VIP-alueita herkuista notkuvine pöytineen, puhumattakaan kilpailuissa vallitsevasta show-meiningistä pauhaavine musiikkeineen, tehostepommeineen, puolialastomine tanssijatytöineen ja muineen. Lisäksi 1990-luvulla kilpailutapahumiiniin alkoivat kuulua olennaisena osana kisatorit, joissa tarjottiin monenmoista (Itkonen 1996, 245).

Liikunta- ja urheilupolitiikassa puolestaan 1990-luvun ehdottomasti merkittävin Suomessa tapahtunut asia oli se, että maan urheilujärjestökenttä tuli tiensä päähän siinä muodossa, jossa se oli aina 1910-luvun lopun kahtiajaon jälkeen ollut. Toinen suurista urheilun keskusjärjestöistä, SVUL nimittäin kaatui ylitsepääsemättömiin taloudellisiin sotkuihinsa. Nousukauden ”hulluina vuosina” 1980-luvulla se oli tehnyt lukuisia myöhemmin katkeriksi virhearvioinneiksi osoittautuneita investointeja ja sijoituksia, sillä järjestössä oli herännyt halu tehdä valtionavustusten lisäksi omaa rahaa sijoittamalla varoja siten, että ne poikisivat omaisuutta entistä enemmän. Lisäksi SVUL toteutti paljon rahaa syöneen toimitalonsa rakentamishankkeen, joka valmistui vuonna 1985 Länsi-Pasilaan. SVUL:n johtoportaan laskelmat kuitenkin pettivät pahemman kerran ja liiton talous romahti 1990-luvun laman myötä täydellisesti. (Vasara 2004, 343, 347.)

SVUL:n karun taloudellisen tilanteen paljastuminen oli sen johdolle ymmärrettävästi varsin kiusallinen asia, minkä vuoksi se yritti pimittää ensin opetusministeriöltä (ja muiltakin) järjestön todellista velkojen määrää, mutta tiukkojen tosiasioiden edessä johtoporras joutui lopulta myöntämään velkojen olevan yli 400 miljoonaa markkaa. Tällainen summa oli valtiollekin liikaa ja vaikka sen tavoitteena oli alun perin pelastaa SVUL:n talous ja siten taata liitolle mahdollisuus jatkaa olemassaolooaan, niin pian kävi ilmeiseksi, että moinen operaatio oli mahdoton toteuttaa. Ei siis ollut ihme, että SVUL:ltä alkoi löytyä kiinnostusta neuvotteluihin TUL:n kanssa aivan eri tavalla kuin ennen, eikä enää ollut puhuttakaan SVUL:n johdon ikuisesta haaveesta liittää TUL itseensä. Päinvastoin, konkurssikypsyys kypsytti järjestön neuvottelemaan kokonaan uudesta järjestöapparaatista. (Vasara 2004, 343, 348-349.)

Kesällä 1993 SVUL:n taloudellinen tilanne oli jo niin vaikea, että neuvotteluille TUL:n kanssa alkoi olla todella kiire. Erinäisten neuvottelujen jälkeen marraskuussa 1993 koitti sitten käytännössä SVUL:n loppu, sillä moista taloudellista rauniota ei ollut mitään järkeä viedä mukaan uuteen suunnitteilla olevaan keskusjärjestöön. Virallisesti SVUL kuoli maaliskuun viimeisenä päivänä 1994. Niin perustettiin Suomen Liikunta ja Urheilu Ry (SLU), johon TUL, Suomen Palloliitto ja ruotsinkielinen urheiluliike tulivat mukaan tasavertaisina jäseninä. Vuoden 1918 syksystä alkanut suomalaisen urheiluliikkeen poliittinen kahtiajako oli tullut päätökseensä. (Vasara 2004, 351-355.)

Myös se 1990-luvulla tapahtui, että vuonna 1980 säädetty liikuntalaki päivitettiin vuonna 1998, sillä yhteiskunnan ja liikunnan yhteydet olivat melkoisesti kehittyneet sitten 1980-luvun alun päivien. Tällä kertaa laki saatiin aikaiseksi ilman iänikuista poliittista kädenvääntöä oikeiston ja vasemmiston välillä. Vuoden 1998 laki kirjasi liikunnalle ennen kaikkea sen arvoperustan, jonka pohjalta esimerkiksi Opetusministeriö oli toiminut jo pitkään. Tämän uuden liikuntalain myötä liikunnan parissa tehtävä työ oli asetettavissa osaksi humaaneja arvoja ja koko kansan hyvinvointia lisäävää toimintaa. Sen myötä oli myös selvää, että takavuosien perinteinen urheilupolitiikka kovaotteisine järjestöjyrineen oli päätöksessään. Myös erityisliikunnan kehittämistä jatkettiin 1990-luvulla edelleen muun muassa perustamalla erityisliikunnan jaosto liikuntaneuvoston yhteyteen. Liikunnan harrastamisen kautta haluttiin vähentää edelleen vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja ikääntyvien kallista sairaanhoidon tarvetta. (Vasara 2004, 363-364, 417.) Kauniin liturgisten painotustensa lisäksi uudella liikuntalailla oli siis kenties myös jotain käytännön merkitystä.

Laman jälkeen 1990-luvun alussa laskeneet liikunnan määrärahat kääntyivät hienoiseen nousuun vuosikymmenen puolivälin jälkeen ja 2000-luvun alussa liikunnan osuus veikkausvoittovaroista oli 22 prosentin tietämissä. (Vasara 2004, 370.) Muuten 2000-luvun alkupuolella oltiin siinä tilanteessa, että liikunta oli Suomen suurin kansanliike, johon osallistui yli miljoona kansalaista. Näistä puoli miljoonaa henkilöä toimi vapaaajallaan myös liikunnan vapaaehtoistyössä ohjaajina, valmentajina, huoltajina, tapahtumien järjestäjinä, tuomareina, toimitsijoina ja luottamushenkilöinä. Liikunnalla oli siis erittäin tärkeä rooli suomalaisten vapaa-ajassa. (Heikkala ym. 2003, 19-20.)

Yhä suurempi osuus ihmisistä liikkui varta vasten liikuntaa varten rakennetuissa paikoissa. Kuitenkin Ilmasen ja Itkosen (2000, 32) mukaan Suomeen oli muodostunut alueita, joissa organisoitua liikuntaa ei järjestänyt enää kukaan. Syrjä-suomen liikuntapalvelut alkoivatkin 2000-luvulla olla täysin ihmisten omaehtoisen liikkumisen varassa. Sen sijaan ruuhka-Suomessa liikunnan kansalaistoiminnan rinnalle

nousi liikeyritysmäisesti toimivia urheiluseuroja ja muutenkin niissä kuljettiin selvästi kohti maksullisia liikuntapalveluja.

Markkinoille vyöryi entistä enemmän kansainvälisiä kunto- ja terveisyriityksiä maksukykyisten asiakkaiden ratoksi. Uusia tapoja liikkua ja kuluttaa syntyi edelleen nopeaan tahtiin. Liikuntalomien vietto yleisty, mutta suurin osa kansasta ei tästä huolimatta liikkunut terveytensä kannalta riittävästi. Fyysisesti passiivinen arki oli 2000-luvulla yleistä, eikä näköpiirissä ollut tämän kehityskulun pysäyttäjää. (Heikkala ym. 2003, 19-20.)

Suurimmissa kaupungeissa oli Tähtisen ym. (2002) mukaan 2000-luvun alussa nähtävissä ns. ”uuden liikuntakulttuurin” nousu. Tällä he tarkoittivat sitä, että liikunnasta haettiin yhä enemmän rentoutumista, terveyttä ja elämyksellisyyttä. Näitä olivat miehillä muun muassa sellaisten liikuntalajien kuin laskuvarjohypyn, sukelluksen, vaelluksen ja melonnan kokeiluhalukkuus. Naisilla puolestaan ”uutta liikuntakulttuuria” edusti tutkijoiden mukaan halu koleilla ainakin joogan, sauvakävelyn, rullaluistelun, vesivoimistelun, avantouinnin, itämaisen tanssin ja country-dancen kaltaisia lajeja.

Jonkinlaisena osoituksena ”uudesta liikuntakulttuurista” jotkut tutkijat pitivät myös sellaisten ”extreme-lajien” kuin rullalautailun (skeittauksen) ja lumilautailun suosion nousua nuorison keskuudessa (ks. extremelajeista tarkemmin esim. Rinehart 1998). Nämä olivat nuorison itsensä tekemää kulttuuria, eikä vanhemmilla sukupolvilla ollut toimintojen sujumisen kannalta keskeistä roolia. Niiden harrastaminen aiheutti perinteisestä liikuntakulttuurista poikkeavaa yhteisönmuodostusta. Lajien harrastamiseen liittyi poikkeuksellisen vahvana tietynlainen ruumiillinen taitavuus temppeujen ja liikkeiden muodossa. Lajeja harrastettiin myös perinteisestä poikkeavassa liikuntaympäristössä. (Harinen, Itkonen & Rautopuro 2006, 10, 17-18, ks. myös Heino 2000.)

Extremelajeista esimerkiksi skeittaus on lähes täysin kaupunkikulttuurinen ilmiö. Lajin kasvua Suomessa selittääkin osittain kaupungistuminen. Sen harrastaminen ei onnistu ilman asfaltoituja pintoja. Myös rappuset, kaiteet ja betonimöhkäleet saivat lajin yleistymisen myötä uusia merkityksiä skeittitemppujen näyttämöinä. Skeittaus liittyi laajempaan kaupunkitilojen merkityksellistämisen ilmiöön, johon kuuluvat myös graffitit ja tietyt nuorisomusiikin tyylit. Sen sijaan pienille paikkakunnille ei muodostunut skeittajille ominaista yhteisöllisyyttä. (Harinen, Itkonen & Rautopuro 2006, 15-17, 27, 54.)

Skeittauksen yksi ominaispiirre kaupunkikuvassa oli myös sellaisen järjestyksen rikkominen, että kävelijät kävelevät jalkakäytävällä, pyöräilijät pyöräilevät pyörätiellä, autot ajavat autotiellä jne. Skeittiramppien, -hallien ja puistojen lisäksi lajia harrastettiin siis myös sellaisissa paikoissa, joita ei alun perin rakennettu skeittajien käyttöön. Skeittajat löysivät kaupungeista tiloja, joihin he kokoontuivat tekemään erilaisia temppeuja. Skeittilaudasta tuli myös monille kulkuväline, jolla siirryttiin paikasta toiseen. (Harinen, Itkonen & Rautopuro 2006, 16-17, 53.)

”Uuden liikuntakulttuurin” lisäksi puhuttiin myös postmoderneista ruumiintekniikoista, joihin kuuluvat erilaiset ravinto-opit, kuntoiluharrastukset, kauneudenhoitomenetelmät ja plastiikkakirurgia. Tällaisten toimintojen kukoistus nähtiin olevan osoitus ruumiin noususta elämän keskuukseksi, pääomaksi ja päämääräksi kulttuurissamme. Tämä taas oli kytköksissä laajempiin kehityssuuntiin, joita ovat

kulutuskulttuurin syventyminen, median ja erityisesti visuaalisen median merkityksen kasvu sekä kulttuurin läpikotainen estetisoituminen. Kaiken tämän seurauksena esitettävä minä eli imago kohosi monien ihmisten keskeiseksi huolenaiheeksi. Ruumiista tuli plastinen eli päättymättömän muotoilemisprosessin alainen. Siitä tuli kaikki kaikessa yhä useammalle. (Kinnunen 2001, 16-17.)

Eriytyisen hyvin ruumiin palvontaa ilmensi Kinnusen (2001) mukaan kehonrakennuksen suosion kasvu. Tähän ilmiöön kuului myös ulkonäön parantaminen muilla keinoin, sillä lihasten maailmassa plastiikkakirurgiaa käyttivät ensinnäkin naiskilpailijat. Naiskilpakehonrakentajilla ja fitness-ammattilaisilla silikonirinnat alkoivat 2000-luvun taitteessa olla pikemmin sääntö kuin poikkeus. Myös miesten ulkonäköteollisuudessa plastiikkakirurgia yleistyi. Näitä olivat muun muassa erilaisten lihaksia jäljittelevien implanttien asennus, kasvon piirteiden korjaus, peniksen pidennys, hiussiirrännäiset ja rasvaimu. Kun ennen täydellisen vartalon uskontoa ajateltiin, että rakkaus ei tarvitse pinnallisia avuja, nyt ajateltiin, että pinnan täydellistäminen on rakkautta. Niinpä postmodernin ruumiin voitiin todella sanoa olevan plastinen. (Kinnunen 2001, 142, 242.)

Doping, sopupelit, ammattiurheilijoiden suuret palkkiot, katsomoväkivalta ja urheilijoiden päihteen käyttö yleistyivät. Nämä olivat perinteiselle urheilukäsitteelle vieraita asioita. (Vasara 2004, 370-371, 377.) Sen sijaan uudessa postmodernissa liikuntakulttuurissa ei näin ainakaan dopingin käytön osalta välttämättä ollut, sillä esimerkiksi kilpakehonrakentajat myönsivät avoimesti, että heidän lajiinsa kuuluvat anaboliset steroidit. Niinpä Suomen kehonrakennusliitto sanoutui vuonna 1992 irti yleisestä dopingtestausjärjestelmästä. Tämän vuoksi laji ei enää nauttinut valtionapua, vaan yritykset ja yhdistykset rahoittavat kilpailutoiminnan. Lisäksi voimailumarkkinoille ilmaantui erilaisia hormonien esiasteita, jotka vaikuttavat elimistön hormonitoimintaan esimerkiksi testosteronin tai kasvuhormonin erittymistä lisäävästi. Tarjolla oli niin ikään lääkkeitä, joita markkinoitiin myös suurelle yleisölle. (Kinnunen 2001, 90, 95, 126-127.)

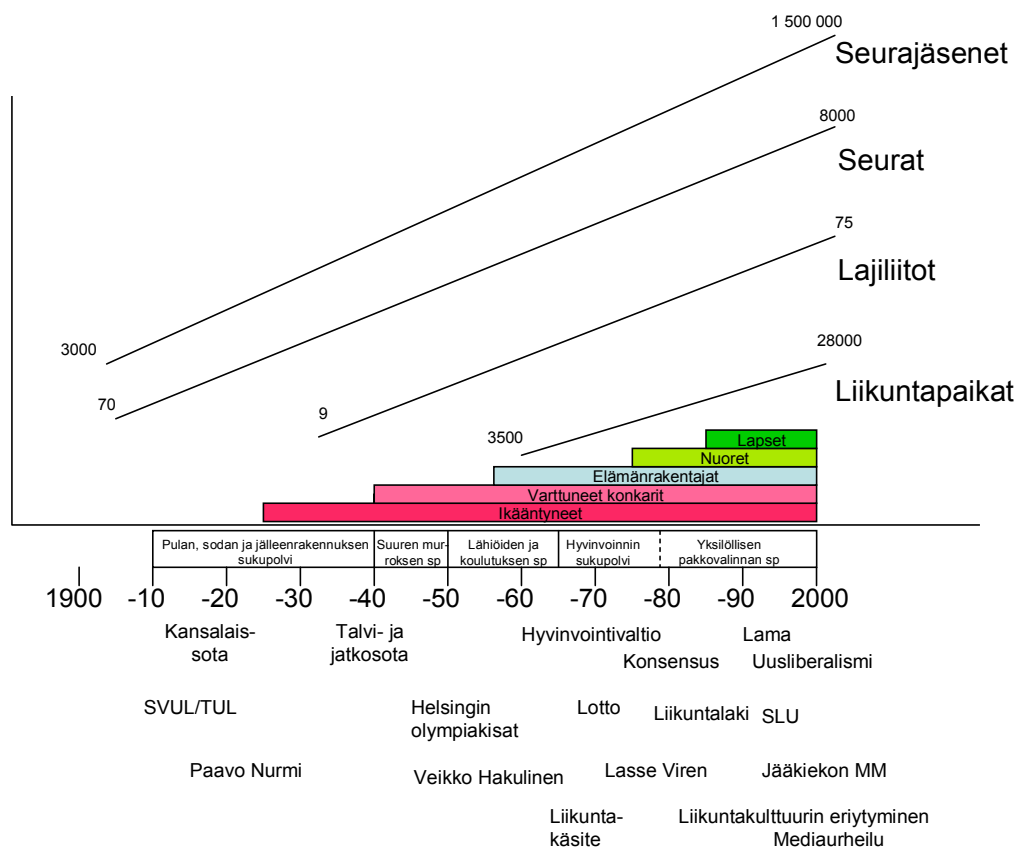
Dopingaineiden yleistymisen myötä myös tiedotusvälineet alkoivat 2000-luvulla osoittaa mielenkiintoaan valtion liikuntahallinnon huippu-urheilulle samaa valtionapua kohtaan, vaikka vuonna 2004 se kattoi enää runsaat 10 prosenttia valtion liikuntabudjetista. Varsinkin Lahdessa vuonna 2001 järjestettävien hiihdon MM-kisojen yhteydessä tapahtuneen suomalaishiihtäjien massadopingkärän jälkeen aloitettiin ponnekas keskustelu valtionavun mielekkyydestä sellaisille lajiliitoille, joiden piirissä oli havaittu käytettävän dopingia. Opetusministeriötä vaadittiin julkisuudessa jopa luopumaan kokonaan huippu-urheilun tukemisesta. Tämän seurauksena valtiovalta halusi tehostaa julkisin varoin toimivaa antidopingtoimintaa. (Vasara 2004, 382, 384, 404.)

4.6. Elinkeinoliikunnasta kaupalliseen välineliikuntaan

Itkosen (1996, 418-419) mukaan Suomen liikuntakulttuurin kehityksen voi nähdä neljänä eri vaiheena. Ensimmäisessä vaiheessa toimintoihin kuuluivat kilpaurheilutapahtumien lisäksi muu järjestöjen liikunta. Toisessa vaiheessa kilpaurheilu nousi seuroissa hallitsevaan asemaan ja naisvoimistelu oli ainoa liikuntamuoto, joka säilytti seuroissa ei-kilpailullisen asemansa. Kolmannessa vaiheessa 1960-luvulta alka-

en seurat alkoivat laajentaa toimintojaan kuntoliikuntaa kohti, jolloin myös kunnallisen liikuntatoimen kehittyminen toimi tämän kehityksen vauhdittajana yhdessä liikunnalle annettujen yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden kanssa. Neljännessä eli nykyvaiheessa liikuntaorganisoituminen on pirstoutunut ja liikuntaa välineellistetään ja hyödynnetään monin eri tavoin.

Suomen liikuntakulttuurin kehitystä on käsitelty myös kuviossa 4, johon on liittänyt Roosin (1988) suomalaisten sukupolvien kolmijako sodan, pulan ja jälleenrakennuksen sukupolveen, suuren murroksen sukupolveen sekä lähiöiden ja koulutuksen sukupolveen sekä Hoikkalan ja Pajun (2002) kehittämät hyvinvoinnin sekä yksilöllisen pakkovalinnan (nuoriso)sukupolvet. Lisäksi Zacheuksen ym. (2003b) tutkimuksesta ilmenevä turkulaisten jako viiteen ikäpolveen käy ilmi kuviosta. Näitä on verrattu sellaisiin ilmiöihin, jotka voisivat olla avainkokemuksia tai merkityksellisiä tapahtumia eri suku- tai ikäpolveen kuuluvien henkilöiden liikuntakäyttäytymisen kannalta. Kuten kuviosta nähdään, niin liikuntapaikkojen, lajiliittojen, liikuntaseurojen kuin seurajäsentenkin määrä on kasvanut huomasti.

KUVIO 4. Turkulaiset ikäpolvet yhteiskunnallisella ja liikunnallisella aika-akselilla (Lähde: Zacheus ym. 2003b, 59)

Kuvion 4 voi tiivistää seuraavaan tapaan: nykypäivän suomalaisille *ikäntyneille* merkityksellisiä asioita ovat saattaneet olla talvi- ja jatkosota monine kauhuineen sekä Helsingin olympialaiset kansallisen itsetunnon kohottajana ja elämysten antajana. Vaikka kansalaissodasta nykypäivän ikäntyneillä ei enää omakohtaisia kokemuksia olekaan, on tämän seurauksena alkanut SVUL:n ja TUL:n vuosikymmenien mittainen kädenvääntö saattanut myös leimata heidän suhdettaan liikuntaan.

Liikuntapaikkojen ja liikuntaseurojen määrä on ollut heidän nuoruudessaan vähäinen ja liikunta on koostunut suurimmaksi osaksi elinkeinoliikunnasta. Urheilu-sankarit ovat tulleet perinteisten yksilölajien, kuten yleisurheilun ja hiihdon parista. Uudenlainen liikuntakulttuuri kuntourheilun nousuineen, rakennettuine liikuntapaikkoineen, mediaurheilun läpilyönteineen ja liikunnan kaupallistumisineen on noussut pinnalle vasta myöhemmällä iällä.

Suurten ikäluokkien ja 1950-luvulla syntyneiden elämässä taas hyvinvointivaltion rakentaminen ja tämän myötä seurannut elämän helpottuminen on ollut merkittävässä roolissa. Useat ovat muuttaneet kaupunkeihin. Työajan lyheneminen, teollistuminen sekä kilpaurheilun sijaan liikunnan terveyttä edistävien painotusten läpilyönti on merkinnyt kuntoliikunnan voimakasta nousua heidän varhaisaikuisuudessaan. Myös liikuntaseurojen määrä, lajiliitot sekä liikuntapaikat ovat kasvaneet selvästi. Kuntourheilu ja rakennetut ulkoliikuntapaikat ovat lyöneet itsensä läpi. Lasse Virenin kultajuoksut 1970-luvulla ovat saattaneet merkitä suurille ikäluokille suuria elämyksiä penkkiurheilun puolella. Vasta myöhemmissä elämänvaiheissaan he ovat kohdanneet liikunnan kaupallistumisen, joukkue- ja moottoriurheilulajien nousun penkkiurheilussa sekä monien uusien lajien invaasion.

Sen sijaan *1960-luvulta alkaen syntyneille* yksilölajien sankarien rinnalle ja tilalle ovat tulleet jo nuoruudesta saakka joukkuepeli-idolit. Median ja kaupallisuuden merkitys liikunnassa on kasvanut. Liikuntavälinemarkkinat ja liikuntamuoti ovat kuuluneet osana liikuntakulttuuriin alusta lähtien. Liikuntaseurojen, lajiliittojen, liikuntalajien ja liikuntapaikkojen entisaikoihin verrattuna huima määrä on mahdollistanut tyystin erilaisen liikuntasuhteen kuin isovanhemmillaan. Rakennetuissa sisäliikuntapalatsseissa liikkuminen on ollut mahdollista (jos rahaa on ollut käytössä) jo nuoresta tai todella nuoresta saakka. Perinteinen liikuntapoliittinen kamppailu SVUL:n ja TUL:n kohdalla ei ole herättänyt suuriakaan intohimoja. Nuoremmille nämä taistelut ovat olleet jopa kokonaan tuntematonta toimintaa.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että merkittävimpiä kehityskausia liikuntakulttuurissa ovat olleet yhtäältä ajanjakso jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle ja toisaalta tämän jälkeen alkanut kuntoliikunnan ja uudenlaisen ”kilpaurheiluttoman” liikuntakulttuurin läpimurron kausi. Näistä ensiksi mainittu oli tärkeä ajanjakso Vasaran (2004) mukaan ensinnäkin siksi, että veikkaustoiminta käynnistyi kunnolla sodan jälkeen, minkä seurauksena urheiluelämä vaurastui ennennäkemättömällä tavalla. Toiseksi valtionapu liikuntaa ja urheilua kohtaan lisääntyi reippaasti. Kolmanneksi läänien urheilulautakunnat perustettiin, joilla tuli olemaan merkittävä sijansa oman alueensa liikunnan ja urheilun kehittämisessä. Neljänneksi urheilu-rakentamisen nousukausi alkoi laitosrakentamiseen suunnattujen avustussummien kasvaessa. Samalla myös rakennustoiminnan painopiste muuttui siten, että perinteisen urheilukenttärakentamisen sijaan alettiin nikkaroida pystyyn erilaisia sisäurheilutiloja, joista merkittävimpiä olivat uimahallit. Rakentaminen alkoi siis suun-

tautua kohteisiin, jotka palvelivat huippu-urheilun ohella laajojen kansanpiirien liikuntatarpeita. (Vasara 2004, 207-208.)

1960-luvulta alkanut ajanjakso oli puolestaan tärkeä siksi, että työajan lyhentyminen, vapaa-ajan lisääntyminen ja lisääntynyt tietämys liikunnan terveysvaikutuksista muuttivat liikunnan ympärillä käytävää keskustelua. Maaseutu-Suomi muuttui urbaaniksi nyky-Suomeksi ja poliittisessa elämässä tapahtuneiden muutosten seurauksena myös liikuntakulttuuri muuttui perusteellisesti. Perinteinen kansainväliseen menestykseen pohjautunut urheilupuhe alkoi saada uudenlaista aiempaa laaja-alaisempaa keskustelua. Alettiin käyttää liikuntakulttuurin käsitettä, jonka myötä liikunnasta tuli yhteiskunnallinen ilmiö. Enää maanpuolustus, kilpailut ja kasvatus eivät hallinneet liikunnan perustelua, vaan niiden tilalle tulivat kansalaisten fyysisen ja psyykkisen terveyden kysymykset ja ihmisten kaikinpuolisen hyvinvoinnin merkitys yhteiskunnalle. Liikunnan ympärille alettiin tehdä laajoja suunnitelmia ja tulevaisuuden visioita. Siirryttiin urheilupolitiikasta liikuntapolitiikkaan. Tämän myötä myös puolueet kiinnostuivat liikunta-asioista ja alkoivat laatia sitä koskevia virallisia tavoite-asiakirjojaan. (Vasara 2004, 208, 325.) Myös liikunta ulkonäön kohentamiseksi alkoi saada merkittävällä tavalla kannatusta.

”Liikunnan terveydellisiä vaikutuksia on aina korostettu. Fyysisen aktiivisuuden merkitys alkoi tulla voimakkaasti näkyviin ja hyväksytyksi vasta sitten, kun yhteiskunta oli kehittynyt pisteeseen, jossa luonnollinen liikkuminen oli vähäistä ja vain vähemmistön arkiseen elämäntapaan kuuluvaa.” (Juppi 1995, 320-321.)

Myös liikuntapaikkojen määrissä tapahtui suorastaan huimaa eteenpäinmenoa. Esimerkiksi Suomen uimahalliverkoston nouseminen kattamaan kaikki maakunnat oli yksi valtion merkittävimpiä konkreettisia liikuntapolitiittisia saavutuksia, sillä ilman valtion taloudellista panostusta hallit olisivat jääneet monessa kunnassa rakentamatta. Sitä vastoin ulkokenttien suhteellinen osuus pieneni. Eniten vähentyivät perinteiset yleisurheilukentät, tosin kestopäällystetyillä juoksuradoilla varustettujen kenttien määrä kasvoi. Kuitenkin kiistämätöntä on, että yleisurheiluharrastuksen hiipuminen erityisesti maaseudulla aiheutti lukuisten kenttien rappeutumisen, jotka aikanaan olivat kylänsä liikuntaelämän keskuksia. (Vasara 2004, 295-296, 376, 413.)

”Jo 1960-luvulla alkaneeseen suomalaisen urheilu- ja liikuntaelämän muutokseen kuuluivat lisääntyneestä vapaa-ajasta poikunut kansalaisten liikuntaharrastuksen kasvu, monipuolistuva lajikirjo, uudistunut urheilurakentaminen, huippu-urheilun vähittäinen eriytyminen muusta liikunnasta, liikuntaa tutkivien asiantuntijoiden aktivoituminen tutkimuskohteen muotoutumisen myötä, liikuntakulttuurin yhteiskunnallistuminen sekä uusi, laaja-alainen liikuntapolitiikka. Maaseutu-Suomen lopullinen murtuminen kaupunkikeskeisen nyky-yhteiskunnan tieltä, siihen liittynyt hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen sekä yhteiskuntapolitiittinen suunnitelmallisuus olivat sen ajan merkittäviä kehityspiirteitä.” (Vasara 2004, 264.)

Ammattimainen ja ympärivuotinen valmentautuminen, kansainvälisyys, kaupallistuminen ja urheilun muuttuminen kovaksi liiketoiminnaksi vieroitti huippu-

urheilun muusta liikuntaelämästä. Mitä enemmän huippu-urheilu muuttui kansainväliseksi viihteeksi, sitä enemmän se itse pirstoutui. Äkkiä ei ollutkaan olemassa vain yhtä huippu-urheilua. Kansainvälinen mediassa näkyvä huippu-urheilu alkoi toimia liiketaloudellisin ehdoin. Tähän urheilusirkukseen suomalainen huippu-urheilu pystyi osallistumaan vain pienin osin. Ilman julkista tukea ei urheilijoilla olisi Suomessa ollut urheilemisen edellytyksiä. (Vasara 2004, 382-383.)

Merkittävä muutos liikunnan kannalta oli myös vuonna 1980 voimaan tullut liikuntalaki, joka mahdollisti liikunnan aseman valtion taloudelliseen tukeen oikeutettuna, yhteiskunnallisesti merkittävänä elämänalueena. Yhteiskunta tarjosi puitteet liikunnan harrastamiseen ja 1980-luvulle tultaessa suomalaisille oli jo tarjolla monissa kunnissa pururatoja, valaistuja latuja, pyöräilyreittejä, urheilukenttiä, uimahalleja ja erilaisia sisäliikuntatiloja liikuntansa harrastamiseen. Valtio panosti urheilurakentamiseen ja tukea riitti. (Vasara 2004, 326-327.) Liikunnan valtiolta saama taloudellinen tuki kasvoi voimakkaasti koko 1980-luvun aina 1990-luvun alkuun saakka, minkä jälkeen taloudellinen lama laittoi pisteen tälle kasvulle. (Juppi 1995, 292.)

Suuri murros Suomen liikuntakulttuurissa olikin eittämättä myös 1990-luvun alun taloudellinen lama. Tällöin liikunnan julkista sektoria alettiin purkaa voimakkaasti ja mahdollisimman suuri osa liikuntapalveluja pyrittiin yksityistämään. Yksilöllistymisen ihanne sekä kilpailu ja sen kaikin puolista hyväksymistä suosiva poliittinen suuntaus löivät itsensä läpi. (Juppi 1995, 319.)

Suomalainen liikuntaorganisaatio ei kuitenkaan 1990-luvulta alkaen ollut enää samalla lailla poliittinen tai hajautettu kuin ennen, sillä SVUL:n lakkauttaminen ja Suomen Liikunta ja Urheilun perustaminen purki aiemman vastakkainasettelun urheilun keskusliittojen kesken. Myös uudet liikunnan organisoitumisen muodot muuttivat asetelmaa, sillä tyypillistä niille oli autonomisuus järjestökytkentöjen sijaan. Lisäksi liikunnan harrastamisen motiivikirjon kasvaminen synnytti yhä useammanlaisia liikunnallisia ryhmittymiä. (Itkonen 1996, 189.) Kilpailullisuuden sijaan ihmisten liikunnassa alkoi korostua rentoutuminen ja elämysten metsästäminen (ks. Tähtinen ym. 2002).

Yksityisten omistamat liikuntapaikat lisääntyivät. Näitä olivat esimerkiksi kylpylät, joissa ihmisillä oli mahdollisuus paitsi uimiseen, myös muulla tavoin vedestä nauttimiseen ja kylpylän yhteydessä olevassa hotellissa asumiseen. Muita pääosin yksityisomistuksessa olevia liikuntapaikkoja olivat laskettelukeskukset, golfkentät, ja kuntosalit, joiden määrä 1980-1990-luvuilla kasvoikin voimakkaasti. 2000-luvun alussa Suomessa oli noin 120 laskettelukeskusta ja 120 golfkenttää, joista etenkin jälkimmäisiä rakennettiin jatkuvasti lisää. (Vasara 2004, 377.) Niillä saivat maksukykyiset asiakkaat peliänsä harjoittaa.

Myös aikaisemmat hyväiksi todetut ja yleisesti hyväksytyt urheilun arvot kuten reilu peli ja toisten vahingoittamisen kieltäminen muuttuivat 1990-luvulla miltei päinvastaisiksi. Väkivallasta ei tullut ongelmaa pelkästään kilpailijoiden, vaan myös katsojien kesken. Myös kaupallisuus (joka katsottiin liikuntakulttuurin välttämättömäksi arvoksi) sekä ammattilaisuuden ihannoiti kukoistivat. (Juppi 1995, 321-322.) Niinpä esimerkiksi muutamien palloilun ammattilaissarjojen ottelutuloksia raportoitiin näyttävästi mediassa, vaikka niissä pelaavien seurojen kotikaupungit olivat kaukana Suomesta.

Opetusministeriölle huippu-urheilun tukeminen oli luontevaa niin kauan kuin urheilun julkisuuskuva oli myönteinen. Viimeistään 2000-luvun aikana huippu-urheilun kuva sai kuitenkin sellaisia säröjä, joiden katsottiin jopa uhkaavan sen tulevaisuutta. Näistä eniten huomiota saivat lääketieteellisten menetelmien ja kemiallisten aineiden käyttö urheilusuorituksen parantamiseksi eli doping. Dopingongelma tosin tunnistettiin suomalaisessa huippu-urheilussa jo 1960-luvulla ja valtion urheiluneuvostossa se nousi keskusteluteemaksi 1980-luvun alkuun mennessä. (Vasara 2004, 383.)

Tänään liikuntakulttuuri on sirpaloitunut lukuisiin osiin aina kansainvälisestä huippu-urheilusta tavallisten kansalaisten terveys- ja kuntoliikuntaan. Asukasluokun suhteutettuna maailman kenties tiheimmän liikuntapaikkaverkoston toteuttaminen on ollut ehkä valtion liikuntapolitiikan tärkein saavutus aina 1930-luvulta alkaen. (Vasara 2004, 420.)

”Ennen sotia tavoitteena oli järjestö- ja rakennusavustusten myötä turvata viime kädessä kunkin henkilökohtaiset mahdollisuudet urheilulla, minkä lisäksi aatteellisena perusvireenä oli koko yhteiskunnan paras maanpuolustuksellisten lähtökohtien kautta. Sotien jälkeen tavoitteet säilyivät ennallaan lukuun ottamatta maanpuolustuksellisuuden korostumista. Viimeiset kolme vuosikymmentä ympyrä on kulkeutunut kohti sulkeutumistaan. Kunto- ja terveysliikunnan nousun myötä yksilö ja yhteiskunta ovat kohdanneet Ivar Wilskmanin ja Lauri Pihkalan hengessä – yksilöiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi takaa samalla koko kansakunnan hyvinvoinnin.” (Vasara 2004, 419.)

Kun vielä muutama vuosikymmen sitten oli mahdollisuus harrastaa vain muutamia liikuntalajia, niin nyt lajien määrä on moninkertaistunut. Joka puolella kehittään mitä kummallisimpia liikuntalajeja. Myös markkinavoimat ovat tulleet toden teolla liikunnan kentälle, sillä nopealla tahdilla lisääntyvä liikuntalajien määrä on osa taloudellista voittoa liikunnan avulla tavoittelevaa bisnestä. Niinpä erilaisia kuntokeskuksia on noussut ”pilvin pimein”, joissa ihmisille tarjotaan mitä kummallisimman nimisiä ”bodybicsejä”. (vrt. Sironen 1988, 16-17.)

Esimerkiksi kuntosaliharjoittelu kuuluu samaan ilmiöperheeseen terveysruokavalioiden, vaihtoehtoisten hoitomuotojen, itsevalmennusmenetelmien ja kuntoilulajien kanssa. Nykyisin kulttuuriamme leimaa sekä sairauden ja kuoleman ajatusten torjuminen että niiden pelkääminen. Ruumiintekniikoiden avulla pyritään pitämään erilaiset sairauden ja kuoleman aiheuttajat loitolla mahdollisimman pitkään. Tästä kaikesta on ryhdytty tekemään tuottoista bisnestä. (Kinnunen 2001, 189, 191, 194.)

Viime vuosikymmenten aikana liikunta onkin muuttunut Smith Maguiren (2001, 379-381) mukaan miljoonaluokan bisnekseksi terveysruokineen, mitä erilaisimpine kuntolaitteineen, jumppavideoineen ja kuntokeskuksineen, ja näiden tarjoamine personal trainereineen. Enää ei siis voi puhua ajoista, jolloin kuntoilu oli vain yksilön oma kehon muokkaamisprojekti, sillä nykypäivänä kuntoilusta on tehty osa palvelutaloutta ja yrityskulttuuria. Urheilujalkineet ja -vaatteet, ravintovalmennus, kotiharjoittelulaitteet, kauneustuotteet, kuntoilulomat jne. kuvastavat nykypäivän liikunnan eroa entisaikojen liikuntaan. Tyypilliset kansanomaiset leikit ja kisailut, kuten kannon vääntämiset ja rangan nostot tapahtuvat nykyisin yhä useammin kuntosalilla (Räty 1998, 155).

”Ponnistelu nuorekkuuden, kauneuden ja terveyden eteen on loogista, koska sosiaalisten järjestysten on todettu kulttuurissamme kietoutuvat yhä selkeämmin näiden ympärille. Kauniiden ihmisten ’sädekehäilmiö’ voimistuu vuosi vuodelta, ja nuoruus samastuu kauneuteen, terveyteen ja tehokkuuteen.” (Kinnunen 2001, 242.)

Liikuntakulttuurin kietoutumisella ulkonäkövarusteluun steroidi- ja kauneusleikkauskierteineen ei olekaan loppua näkyvissä. Raja luonnollisten ja luonnottomien kaunistumistekniikoiden välillä on nykyään häilyvä. Kun vielä 30 vuotta sitten kuntosalilla puurtaminen ja rasvattoman ruoan syöminen parin tunnin välein oli luonnontonta, niin nyt sitä opetetaan ihmisille terveellisenä elämäntapana. Tällä hetkellä silikonirinnat, värjätyt hiukset, kohennetut kasvot ja pakarat, kavennettu nenä, täyteläistetyt huulet, rakennekynnet, solarium- ja väriainerusketus edustavat luonnollista kauneutta siinä tapauksessa, että näiden operaatioiden jäljet eivät ole selvästi havaittavissa. Media on pullollaan toinen toistaan kauniimpia ihmisiä. (Kinnunen 2001, 204.)

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1. Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Millaisilla menetelmillä käsillä olevassa tutkimuksessa suomalaisten liikuntasuhdetta selvitettiin? Tutkijan tulisi Millsin (1982, 187) mukaan keskittyä itse tutkimustyöhön, eikä kyllästyttävään ja hiuksia halkovaan keskusteluun metodista tai teoriasta. *"...metodologisista käsikirjoista tuskin on apua yhteiskuntatieteen kehittämises- sä...Yleismetodologiseen pohdintaan tulee suhtautua todella vakavasti vain sikäli kuin sillä on välitöntä merkitystä varsinaisen tutkimustyön kannalta."* (Mills 1982, 118.) Millsille "metodi" merkitsikin lähinnä sitä, miten tutkimuskysymykset asetetaan ja miten niihin tulee vastata sillä tavoin, että tutkijalla on ainakin jonkinlainen varmuus tulosten kestävyydestä. (Ks. Mills 1982, 117).

Sukupolvien liikuntasuhdetta Suomessa valottavassa tutkimuksessa haettiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Mitkä ovat suomalaiset liikuntasukupolvet?

Millainen on suomalaisten liikuntasuhde?

Näkyykö suomalaisten liikuntasuhteessa liikuntakulttuurin ja yhteiskunnan muutos?

Liikuntasuhdetta selvitettiin postikyselyllä, jonka kohderyhmä oli 16-80-vuotiaat (vuosien 1923-1988 välillä syntyneet) äidinkielenään Suomea puhuvat suomalaiset. Otoskooksi määriteltiin 3000 henkeä ja väestörekisterikeskuksessa suoritettiin satunnaisotanta, jonka perusteella tutkimukseen valituille lähetettiin keväällä 2004 heidän liikuntasuhdettaan kartoittava kysely. Koska kysymyksessä oli satunnaisotanta, periaatteessa kenellä tahansa 16-80-vuotiaalla suomenkielisellä suomalaisella oli yhtä suuri mahdollisuus tulla valituksi tutkimukseen. Tämä mahdollisti erilaisten ihmisten valikoitumisen tutkimukseen*. Vähintään 16-vuotiaille tutkimus kohdistettiin siksi, että suurin osa heistä on jo suorittanut oppivelvollisuutensa ja heille on ehtinyt jo jonkin verran kertyä elämäkokemusta, mikä on sukupolvia tutkittaessa välttämätöntä. Rajaus suomenkieliseen kohderyhmään tehtiin ennen kaikkea tutkimusresurssien säästämiseksi.

Jotta tutkimus ei olisi kokonaisuuden hukuttavaa yksityiskohtaisella tiedolla leikittelevää abstraktia empirismää tai käsitteitä pyörittelevää yleistä teoriaa, tulisi siinä Millsin (1982) mukaan käsitellä yksilön elämänhistoriaa yhteiskunnan historiaa sekä niiden välisiä suhteita. Jos nimittäin historia tutkimuksessa hylätään kokonaan, ihmisten ja yhteiskunnan ominaislaatuja kuvaavasta teoriasta tulee vain hedelmätöntä jauhantaa. Pelkästään nykyisiä asiantiloja ilman historiaa selvittelevät tutkimukset jäävät helposti irrallisiksi ja merkityksettömiksi. Tutkijan onkin laajennettava näkemystään niin, että se käsittää yhteiskuntarakenteiden kehityksen ratkaisevat käännekohdat. Tämä siksi, että yhteiskunnan kokonaisrakenteesta saa-

* Satunnaisotannan periaatteista ks. esim. Cohen & Manion (1989, 101).

daan helpoiten tietoa niiden muuttuessa, eikä tällaisista muutoksista päästä selville ennen kuin näköpiiriä laajennetaan riittävän pitkälle historiaan. Itse asiassa ilman historiallisen aineiston käyttöä ei voida käsittää mitään yhteiskuntaa, ei edes muuttumatonta yhteiskuntaa. (Mills 1982, 26, 139, 144-145, 147.)

Koska myös käsillä olevassa tutkimuksessa haluttiin ottaa huomioon yksilön elämänhistoria yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin historian lisäksi, ei siinä tyydytty perinteiseen poikkileikkauskyselyyn. Näin ei voitu tehdä myöskään siksi, että tällöin sellaiset elämässä tapahtuneet kokemukset, jotka toimivat sukupolven muodostumisen perustana jäävät pimentoon (ks. luku 2.1). Koska oli selvää, että liikuntasukupolvien selville saamiseksi oli pureuduttava ihmisten koko tähänastisen elämänkaaren tapahtumiin, oli eräänlainen pitkittäistutkimus ainoa vaihtoehto. Parhaat mahdolliset aineistot sukupolvitutkimukseen olisivat Toivosen (2003, 115-116) mukaan sellaiset paneelaineistot, joissa samoilta henkilöiltä kysyttäisiin samat asiat tietyin aikaväleihin, samoin kysymyksin ja samoin vastausvaihtoehtoin samalla kun olisi tietoa näiden ihmisten elämän avainkokemuksista ja elämän käännekohdista. Ongelmana on, että tällaisia aineistoja ei ole saatavilla.

Retrospektiiviset elämäkerta-aineistot ovat Toivosen (emt.) mukaan periaatteessa sellaisia, joiden avulla sukupolvitutkimusta voidaan tehdä. Eräs vaihtoehto liikuntasuhdetta käsittelevän ”pitkittäisaineiston” saamiseksi olisikin ollut haastatella eri-ikäisiä ihmisiä ja antaa heidän tällä tavoin kertoa omasta liikuntasuhteestaan elämänkaarensa aikana. Tätä menetelmään Kauppila (1996) käytti koulutusukupolvia etsiessään. Koska tutkimuksen haluttiin kuitenkin olevan tilastollisesti edustava, jotta se kuvaisi mahdollisimman hyvin suomalaisia, oli haastattelu tutkimusmenetelmänä hylättävä. Tötön (1997) mukaan on näet selvää, että laadullisella haastattelulla ei päästä koskaan samanlaiseen yleistettävyyteen kuin kyselytutkimuksella, koska mitään muuta keinoa jonkin asian yleisyyden todentamiseen ei ole kuin laskea sen tyypillisyyttä empiirisestä aineistosta. Jos taas esitetään, että yleistettävyyden ongelmaa ei tarvitse lainkaan ottaa tutkimuksessa huomioon, kiistetään tällöin sen perustana oleva tiedekäsitys, johon kuuluu hypoteesien testaaminen. Esimerkiksi valitsevien ennakkoluulojen kritiikki on mahdotonta, jos yleistettävyyden ongelma kiistetään. Tällöin esimerkiksi parin laadullisesta aineistosta löytyvän ääriesimerkin kautta voidaan väittää mitä tahansa, kuten vaikkapa että ”seksibaarit loukkaavat kaikkia naisia”. Jonkin asian tai ilmiön ”laadullinen” selittäminen ilman määrällistä analyysiä on mahdollista ainoastaan siitä tapauksessa, jos on tietoa siitä, miten tutkittavat yleensä asian suhteen toimivat. (Töttö 1997, 83-86, 97.)

Toinen mahdollisuus retrospektiivisen aineiston keräämiseen olisi ollut järjestää jonkinlainen kirjoituskilpailu, jossa ihmiset olisivat saaneet kirjoittaa oman liikuntaelämäkertansa. Tästä luovuttiin puolestaan siksi, että näin tarkasti rajatusta aiheesta ei olisi ollut odotettavissa kovin pitkiä ja sisällöllisesti rikkaita kirjoituksia. Roosin (1987) ”suomalaisen elämän” kohdallahan tilanne oli kokonaan toinen, sillä siinä ihmiset saivat kirjoittaa yleisesti kaikista mahdollista elämäntapahtumistaan, eivätkä pelkästään liikuntaan ja urheiluun liittyvistä asioista. Jos sukupolvien liikuntasuhteen valottamiseksi ihmisten olisi annettu kirjoittaa yleisesti elämäntarinansa Roosin tutkimuksen tapaan, ei niissä olisi liikuntaa ja urheilua juuri mainittu. Näin ei ainakaan ”suomalaisessa elämässä” julkaistuissa tarinoissa ollut. Vanttajalle (2002) koulumenestyjien kirjoittamat elämäkerrat olivat puolestaan hedelmällinen aineis-

to, koska koulussa hyvin menestyneet olivat myös hyviä kirjoittamaan. Sukupolvi- en liikuntasuhdetta tutkittaessa tällaista mahdollisuutta ei ollut, koska satunnaisesti valitussa joukossa valmius tuottaa tekstiä ei todennäköisesti olisi ollut samaa luokkaa kuin Vanttajan eliittijoukolla.

Koska siis perinteinen poikkileikkauskysely historiattomuutensa, elämäkertahaastattelut yleistettävyytensä ja elämäkertakirjoitukset niiden vaatiman kirjoituskyvyn vuoksi jäivät tutkimusmenetelminä pois laskuista, oli kysely toteutettava siten, että yhdessä kyselylomakkeessa kysyttiin nykyhetken ohella myös menneisyyden tapahtumia. Vastajat laitettiin siis muistelemaan menneitä. Tällä oli luonnollisesti vaikutuksensa tutkimuksen luotettavuuteen, jota pohditaan tarkemmin luvussa 5.2. Toki tutkimusta varten olisi voitu kerätä sekä määrällinen että laadullinen aineisto, mutta koska aineistoa kertyi jo muutenkin runsaasti, tästä luovuttiin, jotta laaja tutkimus pysyisi paremmin kasassa. Mahdollisia jatkoanalyysjä varten vastaajilta kysyttiin kuitenkin halukkuutta osallistua haastatteluun.

Sukupolvien liikuntasuhdetta valottava kyselylomake koostui 57 kysymyksestä (liite 1). Kysymykset 1-13 käsittelivät taustamuuttujia, kuten syntymävuotta, sukupuolta, siviilisäätyä, lapsuuden ja nuoruuden asuinpaikkaa, nykyistä asuinpaikkaa, asuinläänää, ammatillista koulutusta, ammattiasemaa, lasten lukumäärää, vanhempien ammatillista koulutusta sekä vanhempien pääasiallista ammattiasemaa heidän työuransa aikana. Taustamuuttujista tässä työssä käsiteltiin syntymävuotta, sukupuolta, ammattiasemaa, asuinpaikkaa ja isän ammattiasemaa.

Kysymykset 14-18, 20-33, 35-36 ja 41-42 käsittelivät liikuntasuhteen ensimmäistä osa-aluetta, *omakohtaista liikuntaa*. Tähän kuului koulumatkan kulkutapa ja pituus, suhde koululiikuntaan, arkiliikunta, harrastetut liikuntalajit, liikuntapaikat, liikuntakertojen määrää viikossa ja sen teho, liikunnan ja urheilun merkitys, liikunnan järjestäjätahot, liikuntaa haittaavat tekijät sekä liikunnan huonot puolet ja sen tärkeys. Omakohtaiseen liikuntaan kuuluvia asioita (koulumatkan kulkutapaa ja harrastettuja liikuntalajeja lukuun ottamatta) kysyttiin likert-asteikollisin väittämin, jossa vastausvaihtoehto 1 tarkoitti yleensä ei lainkaan liikkumista, kun taas vastausvaihtoehto 5 tarkoitti erittäin aktiivista liikkumista.

Koulumatkan kulkutapaa kysyttiin kahdessa eri elämänvaiheessa, alakoulu- ja yläkouluikäisenä. Sen pituutta kysyttäessä ei huomattu tarkentaa, oliko kyseessä koulumatkan pituus yhteen suuntaan vaiko edestakaisin. Niinpä vastausten epäluotettavuudesta johtuen koulumatkan pituus jätettiin analyysistä pois. Koululiikunnan suhdetta perkaavassa kysymyksessä ei puolestaan kysytty erikseen sitä, mihin koulutusmuotoihin koululiikuntakokemukset sijoittuvat. Niinpä tutkimuksella ei saatu tietoa siitä, missä määrin koululiikuntakokemukset liittyvät oppivelvollisuuskouluun ja missä määrin nuorisoasteen koulutukseen (tämä ei tosin sukupolvi- en liikuntasuhteen kannalta ole kovinkaan kiintoisa asia). Harrastettuja liikuntalajeja puolestaan pyrittiin selvittämään pyytämällä vastaajia nimeämään kolme heille eri elämänvaiheissa tärkeintä liikuntalajia.

Liikuntakertojen määrää viikossa ja sen tehoa kysyttiin kahdeksana eri ikäkaup- tena alle 15-vuotiaasta aina yli 60-vuotiaaksi asti. Vastajat vastasivat vain siihen ikähaarukkaan saakka, minkä ikäisiä he tutkimushetkellä olivat. Liikunnan tehon arvioinnissa ongelmaksi tuli se, että lomakkeessa oli mahdollista kysyä vain liikun- nan subjektiivista tehoa, jolloin liikunnan rasittavuuden kriteeriksi muodostui se,

kuinka rasittavalta liikunta vastaajasta itsestään tuntui. Objektiiivista tietoa asiasta oli mahdotonta saada. Samalla tavalla asian laita oli myös ansiotyön ruumiillisen rasittavuuden arvioinnin suhteen, jossa jouduttiin tyytymään työn rassaavuuden subjektiivisiin tulkintoihin. Nämäkin tosin antoivat selviä suuntaviivoja siihen, kuinka työn rasittavuus on suomalaisten elämässä kehittynyt.

Kysymyksissä 43-49 pureuduttiin *urheilun seuraamiseen*. Näissä kysymyksissä käsiteltiin eri lajien seuraamisesta saatuja elämyksiä, eri lajikokonaisuuksien aiheuttamaa penkkiurheilukiinnostusta sekä suosituimpia penkkiurheilulajeja. Elämystävittämiä asteikkona oli viisiportainen asteikko, jossa vastausvaihtoehto 1 tarkoitti että lajikokonaisuus (esim. suomalaisten mäkihyppääjien suoritukset) ei ole aiheuttanut minkäänlaisia elämyksiä, kun taas vastausvaihtoehto 5 tarkoitti, että elämykset ovat olleet erittäin voimakkaita. Penkkiurheilukiinnostusta kartoittavissa väittämässä puolestaan vastausvaihtoehto 1 tarkoitti, että esimerkiksi joukkuepallotilun seuraaminen ei ole kiinnostanut yhtään, kun taas vaihtoehto 5 tarkoitti, että se on kiinnostanut erittäin paljon. Eri urheilulajien seuraamista joko tiedotusvälineistä tai paikan päällä puolestaan kartoitettiin siten, että vastaajia pyydettiin nimeämään eri elämänvaiheissa kolme heille tärkeintä penkkiurheilulajia.

Kysymykset 50-52 koostuivat *seuratoimintaa* koskevista kysymyksistä. Kysymykset kaivoivat esiin vastaajien seuratoiminnan aloitustien, seuratoimintaan osallistumisen tavan ja liikunnan vapaaehtoistyön merkityksen. Seuratoiminnan aloitustietoa kysyttäessä vastausvaihtoehtoja ei luokiteltu lomakkeeseen valmiiksi, kun taas seuratoimintaan osallistumisen tapaa kartoittavien väittämien asteikko oli: 1 = en ole osallistunut seuratoimintaan lainkaan, 5 = olen osallistunut seuratoimintaan erittäin aktiivisesti. Liikunnan vapaaehtoistyön merkitystä selvitettyä käytössä oli seitsenportainen asteikko, jossa vastausvaihtoehdot olivat: en ole osallistunut liikunnan vapaaehtoistyöhön, ei lainkaan tärkeää, ei juurikaan tärkeää, hieman tärkeää, jonkin verran tärkeää, melko tärkeää, erittäin tärkeää. Tällaisen asteikon kyseessä ollessa keskiarvotestejä ei voi käyttää, eikä kysymystä ei muutenkaan käytetty tässä tutkimuksessa.

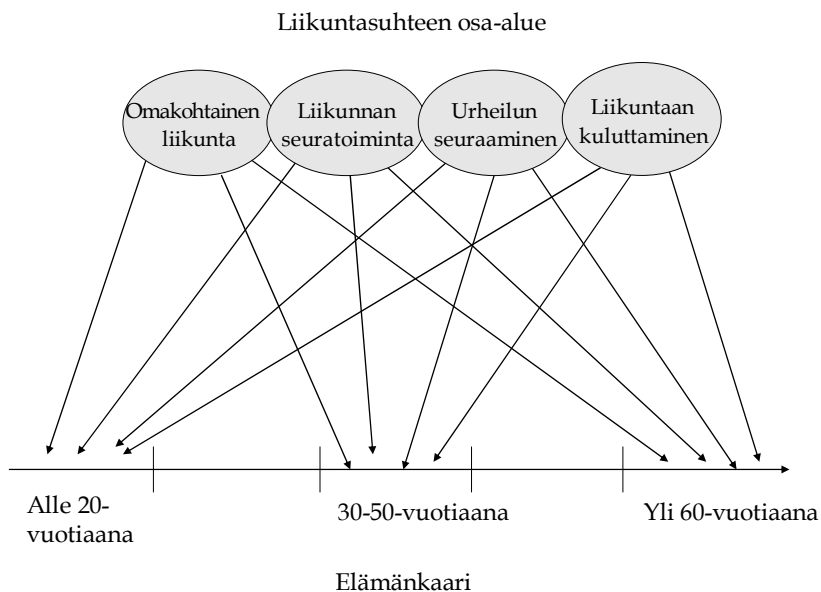
Kysymykset 53-56 laadittiin liikuntasuhteen neljännen osa-alueen, *liikuntaan liittyvän kuluttamisen* esille saamiseksi. Niissä vastaajat saivat vastata kysymykset siitä, kuinka paljon rahaa he ovat tiettyihin liikuntaan ja urheiluun liittyviin toimintoihin kuluttaneet ja mitä heille ovat merkinneet erilaiset liikuntavaatteiden ja -varusteiden ominaisuudet. On huomattava, että kyseessä oli liikuntaan liittyvän kuluttamisen omakohtainen arviointi, joka ei tietenkään ole luotettavuudeltaan samaa luokkaa kuin objektiiivinen tieto siitä, kuinka monta euroa tai markkaa mihinkin liikuntaan liittyvään toimintoon on rahaa kulutettu. Objektiiivista tietoa siitä, kuinka paljon suomalaiset ovat tiettyissä elämänvaiheissaan liikuntaan ja urheiluun kuluttaneet ei kuitenkaan ollut mahdollista saada. Eri toimintoihin kuluttamista ilmaisevan kysymyspatterissa vastausvaihtoehdot olivat asteikkona: 1 = en ole kuluttanut rahaa lainkaan, 5 = olen kuluttanut rahaa hyvin paljon. Liikuntavaatteiden ja -varusteiden kulutusominaisuuksien tärkeyttä tutkittaessa asteikko puolestaan oli välillä: 1= täysin yhdentekevä, 5 = erittäin tärkeä.

Liikuntasuhteen osa-alueita koskevien kysymysten lisäksi kyselylomake sisälsi joitain sellaisia asioita, jotka eivät suoranaisesti liittyneet näihin alueisiin (mutta jotka kylläkin epäsuorasti liittyvät liikuntasuhteeseen). Tällaisia asioita olivat eri

asioiden merkitysten arviointi eri elämänvaiheiden aikana, eri tahojen merkitys ystävyys-, kaveri- ja tuttavasuhteiden muodostumiselle sekä kysymys siitä, kuinka tyytyväinen vastaaja on ulkonäkönsä. Kahdessa ensiksi mainitussa vastausvaihtoehdot olivat asteikolla: 1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä, kun taas viimeksi mainitussa tämä vaihteli välillä: 1 = täysin tyytymätön, 5 = täysin tyytyväinen. Näitä ei kuitenkaan tutkimuksessa käsitelty.

Monivalintakysymysten lisäksi lomakkeessa oli kolme avointa kysymystä, joissa kysyttiin liikunnan ja urheilun huonoja puolia, liikuntaan innostaneita tai sitä kohtaan koettuja vastenmielisiä kokemuksia sekä sitä, mitkä asiat vastaajien mielestä ovat olleet erityisesti heidän omaa sukupolveaan yhdistäviä liikunta- ja urheilukokemuksia. Lisäksi kyselyn lopussa oli tyhjää tilaa vapaata kommentointia varten.

Lomakkeessa kysyttiin edellä mainittuja asioita pääosin kolmen eri elämänvaiheen aikana: alle 20-vuotiaana, 30-50-vuotiaana ja yli 60-vuotiaana. Jokainen vastaaja täytti lomakkeen vain siihen ikäluokkaan asti, jossa hän sillä hetkellä oli tai jonka hän oli ohittanut. Niinpä esimerkiksi 25-vuotias vastaaja vastasi vain kohtaan "alle 20-vuotiaana", kun taas 61-vuotias täytti kaikki kohdat: "alle 20-vuotiaana", "30-50-vuotiaana" ja "yli 60-vuotiaana". Vähintään 60-vuotiaat vastaajat joutuivat siis vastaamaan samaan kysymykseen kolme kertaa. Ihmisiltä kysyttiin heidän liikuntasuhteestaan eri elämänvaiheissa siksi, koska Millsin (1982, 156) mukaan yksilön elämänselämän ymmärtäminen edellyttää, että ei käsitellä pelkästään yksilön lapsuutta, vaan koko ihmisen elämänselämä on otettava käsittelyyn. Lisäksi tutkimuksessa esiintyvän sukupolvikäsitteen mukaisesti sukupolvien muodostuminen ei rajoitu pelkästään nuoruuteen, kuten esimerkiksi Mannheimin (1952) teoriassa on asian laita, vaan sukupolvikokemuksia voi esiintyä myöhemminkin. Tämä tutkimusasetelma on tiivistetty kuvioon 5.

KUVIO 5. Tutkimusasetelma

Siihen, miksi ikäkaudet jaettiin juuri alle 20-vuotiaana, 30-50-vuotiaana ja yli 60-vuotiaana tapahtuvaan toimintaan oli syynä se, että ajanjakson ennen 20. ikävuotta katsottiin kuvaavan nuoruutta parhaiten. Toki lapsuuden ja nuoruuden liikunnan olisi voinut eriyttää omiksi osikseen, mutta koska joillakin vanhimmilla kyselyyn vastanneilla oli jo nytkin vaikeuksia muistaa nuoruuden tapahtumia, niin ei ollut järkevää kysyä enää lapsuuden asioita erikseen. 30-50 ikävuoden väli otettiin tutkimukseen puolestaan siksi, että se edustaa työuran huippuvaihetta, toisin kuin esimerkiksi 20-30 ikävuoden välinen aika, jolloin työelämässä ollaan enemmän tai vähemmän noviiseja. 60 ikävuoden jälkeinen aika taas oli kyselylomakkeessa siksi, että se kuvaa parhaiten aikaa, jolloin työelämä on suurimmalta osalta jäänyt taakse ja jolloin ollaan eläkkeellä. Näinhän 50-60-vuotiaina ei yleensä vielä asianlaita ole. Lomakkeen ikäkausijako herätti joissakin vastaajissa ymmärrettävästi ihmetystä. *”Miksi ikävuodet 20-30 ja 50-60 oli jätetty huomioimatta?”* (Nainen, syntynyt 1976) (2705)

”Kaiken kaikkiaan kohtiin ‘alle 20-vuotiaana’ oli vaikea vastata (kohta 56 erit.) Kyseessä on ollut 50- ja 60-luku maaseudulla, silloin liikuntaa ei ajateltu erityisenä tarpeena, puhumattakaan harrastuksena. Liikunta oli oikeastaan osa arkipäivän elämää, ei ostettu liikuntavälineitä tai -vaatteita yms.” (Nainen, syntynyt 1951) (2114)

Jotkut vastaajat valittivat elämän aktiivisimman liikuntajakson osuneen juuri lomakkeessa olevien ikäluokitusten väliin, jolloin heidän paras liikunta-aktiivisuu-
tensa jäi ikään kuin pimentoon.

”Annettujen ikärajojen puitteissa vastaaminen hiukan vaikeaa. Itselläni aktiivisin liikunnan jakso oli 25-35-vuotiaana ja 35-50 v. liikunta on ollut lähes olematonta satunnaisia pyräyksiä lukuun ottamatta.” (Nainen, syntynyt 1952) (2787)

”Ikäkategorioiden ovat ongelmalliset. 20-30 v. puuttui kokonaan ja juuri tuohon aikaan olen itse liikkunut ja harrastanut kaikkein aktiivisimmin. Miksi tällainen luokitus?” (Nainen, syntynyt 1969) (2808)

”Miksi ikäjakaumaa 20-25 ei ole otettu huomioon kysymyksiä vastauksissa? Itselleni ainakin ne vuodet ovat olleet merkittävimmät liikunnan suhteen!” (Nainen, syntynyt 1973) (2550)

Jotkut kokivat vastaamisen olleen yleensäkin hieman kummallista ollessaan kyselyhetkellä lähellä jo seuraavaa lomakkeessa ollutta ikäluokitusta, mutta jättäneen edellisen kauan sitten taakseen:

”Hämmmentävää vastata 28-vuotiaana ‘alle 20-vuotiaana’ -kohtaan. Liikuntaharrastukseni määrä ja laatu on muuttunut täysin 10-20-vuotiaana harrastetusta 21-28-vuotiaaksi!” (Nainen, syntynyt 1975) (815)

”Kysymyksiin vaikea vastata kun on 28 ja alle 20 v. harrastaminen oli paljon vähäisempää.” (Mies, syntynyt 1975) (2999)

Kuitenkin, jos edellä mainittujen ikäkausien väliset ajanjaksot olisi otettu huomioon, olisi muutenkin laajasta kyselylomakkeesta tullut erittäin raskas täytettävä, kun vastaajat olisivat joutuneet vastaamaan samoihin kysymyksiin viiteen kertaan.

Se, miksi kyselylomakkeesta tuli laaja, johtui puolestaan siitä, että siinä huomioon piti ottaa kaikki liikuntasuhteen neljä osa-aluetta (omakohtainen liikunta, liikunnan seuratoiminta, urheilun seuraaminen, liikuntaan liittyvä kuluttaminen). Vaikka 20-30 ja 50-60 ikävuoden välinen aika jätettiinkin useista kysymyksistä pois, aivan täydellisiä aukkoja ei tästä huolimatta ihmisten elämäkaareen jäänyt. Lomakkeessa oli näet kohtia, joissa vastaajaa pyydettiin yksinkertaisesti muistelemaan jotain asiaa ”tähänastisen elämänsä aikana”. Näin oli tiettyjen liikuntakokemusväittämien, penkkiurheiluelämysten, penkkiurheilukiinnostuksen ja liikunnan vapaaehtoisuuden merkityksen suhteen. On myös syytä pitää mielessä, että ainoa mahdollinen tapa tehdä sukupolvitutkimusta kyselylomakkeen avulla on kysyä tutkittavilta heidän tiettyjen elämänjaksojensa tapahtumia, koska tutkimusta esimerkiksi 50 vuoden ajanjaksolta niin, että tutkittavilta kysyttäisiin tietyin väliajoin heidän liikuntasuhteestaan, ei ollut tässä tutkimuksessa mahdollista toteuttaa.

On selvää, että menneiden muistelu standardisoidun kyselylomakkeen avulla on kohtalaisen harvinainen metodinen ratkaisu kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Aivan tavatonta se ei kuitenkaan ole päätellen siitä, että samanlaista ratkaisua ovat käyttäneet muun muassa Kaikkonen ym. (2004) tutkiessaan elinaikaisen liikuntaaktiivisuuden yhteyttä nykyiseen liikunta-aktiivisuuteen, suorituskykyyn ja vyötärön ympärysmittaan miespuolisilla veturinkuljettajilla. Kyseisessä tutkimuksessa Kaikkonen ja hänen työtoverinsa kysyivät molemmin puolin 45 ikävuotta olevilta miehiltä esimerkiksi heidän vapaa-aikansa liikunta-aktiivisuutta 15- ja 30-vuotiaina sekä tutkimushetkellä. Lisäksi kysyttiin tupakointia ja painoa 20 vuotta sitten.

Kun tutkimuksen perusjoukkona olivat siis suomalaiset, on aiheellista kysyä, kuinka otos vastasi perusjoukkoa, eli vuosina 1923-1988 syntyneitä, äidinkielenään Suomea puhuvia suomalaisia? Vaikka kyselyyn vastasi 3000 suomalaisesta vain 1490 henkilöä (vastausprosentti 49,7), mikä on kaukana Cohenin ja Manionin (1989, 114) mainitsemasta 70-80 prosentin ihanteesta, niin suhteellisen alhaisesta vastausprosentista huolimatta aineisto oli varsin edustava sekä maantieteellisen levinneisyyden että syntymävuosikymmenen mukaan (taulukot 1 ja 2). Sen voitiin siis katsoa antavan melko kattavan kuvan suomalaisten liikuntasuhteesta. Kun tavoitteena oli kuvata vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntasuhdetta tilastollisesti mahdollisimman edustavasti, niin ainakaan syntymävuoden tai se suhteen ei ollut ongelmia, etteikö tutkimuksessa olisi mukana koko Suomi etelästä pohjoiseen, lännestä itään*. Ihmisten vastausaktiivisuus tosin vaihteli jonkin verran kysymyksestä riippuen.

TAULUKKO I. Suomalaisen määrä ja tutkimusaineisto asuinlääneittäin.

Asuinlääni	Asukkaita*	Prosenttia	Näyte**	Prosenttia
Etelä-Suomi	2116914	40,8	638	42,8
Länsi-Suomi	1850773	35,6	466	31,3
Itä-Suomi	582781	11,2	215	14,4
Oulu	456000	8,8	115	7,7
Lappi	186917	3,6	55	3,7
Yhteensä	5193385	100	1489	100

* Kyseessä on läänin koko väestön, ei vain vuosina 1923-1988 syntyneiden määrä.

* Lähde: Lääninhallitus 2004.

**Vastanneita oli 1490, mutta yhden vastaajan asuinlääniä ei saatu selville.

* Ahvenanmaalaisia ei tutkimukseen tosin kuulunut.

TAULUKKO 2. Suomalaisen määrän ja tutkimusaineiston syntymävuosikymmenittäin

Syntymävuosikymmen	Suomalaisia*	Prosenttia	Näyte**	Prosenttia
1923-1939	700605	17,0	236	16,0
1940-1949	690561	16,7	271	18,3
1950-1959	782694	18,9	307	20,8
1960-1969	737269	17,8	225	15,2
1970-1979	635793	15,4	222	15,0
1980-1988	585734	14,2	216	14,6
Yhteensä	4132656	100	1477	100

*Lähde: Tilastokeskus 2004b.

**Vastanneita oli 1490, mutta 13 henkilöä jätti kertomatta syntymävuotensa.

Vastanneista 56,6 prosenttia (n = 840) oli naisia ja 43,4 prosenttia (n = 643) miehiä. Seitsemän vastaajaa ei ilmoittanut sukupuoltaan. Naiset olivat aavistuksen yliedustettuina verrattuna koko maan 15-79-vuotiaaseen väestöön, sillä Tilastokeskuksen (2004b) mukaan naisia tämän ikäisistä suomalaisista on 50,6 prosenttia ja miehiä 49,4 prosenttia. Näin pienellä yliedustuksella kohtalaisen suuressa aineistossa ei kuitenkaan ollut tilastollisten analyysien kannalta merkitystä.

Jos arvioidaan hieman kyselyn avoimiin kysymyksiin vastaamista, niin niistä 1477 vastaajasta, jotka ilmoittivat syntymävuotensa, lomakkeen ensimmäiseen, liikunnan ja urheilun huonoja puolia kartoittavaan avoimeen kysymykseen vastasi 758 vastaajaa eli 51,3 prosenttia vastaajista. Liikuntaan innostaneita tai siihen vastenmielisyyttä aiheuttaneita kokemuksia muisteli toisessa avoimessa kysymyksessä 988 henkilöä (66,9 % vastaajista). Kolmannessa avoimessa kysymyksessä, omaa sukupolvea yhdistäviä liikunta- tai urheilukokemuksia pohti puolestaan 771 henkilöä (52,2 % vastaajista). Lisäksi useat vastaajat kommentoivat lomaketta sen lopussa olevassa vapaassa tilassa. Avointen kysymysten vastaamisessa aktiivisuus ei ollut siis läheskään samaa luokkaan kuin lomakkeeseen vastaamisessa muuten, mutta tällä ei ollut siinä mielessä merkitystä, että tilastollisia analyysejä ei tehty avointen kysymysten vastausten perusteella. Ne olivat ainoastaan tukemassa kvantitatiivista osuutta ja antamassa ”äänänen” tilastolliselle numerotiedolle.

Aineisto koodattiin SPSS tilasto-ohjelmaan kolmen henkilön (tutkija + 2 tutkimusapulaisia) voimin. Näistä yksi tutkimusapulainen syötti ohjelmaan hieman yli puolet vastauksista ja tutkija hieman alle puolet. Toinen tutkimusapulainen koodasi loput noin 100 lomaketta. Lisäksi varmistaakseen, että lomakkeet tuli koodattua tilasto-ohjelmaan niin kuin ne oli tarkoituskin koodata, tutkija katsoi aika-ajoin kesken lomakkeiden tietojen tallentamisprosessin tutkimusapulaisten ja itsensä syöttämien havaintomatriisien suoria jakaumia, jotta mahdolliset virhekoodaukset tulisivat esille.

Suomalaisten liikuntasuhdetta päädyttiin aineiston analyysissä käsittelemään syntymävuosikymmenittäin. Ainoan poikkeuksen kymmenvuotistarkastelusta muodostuivat 1920-luvulla syntyneet, jotka yhdistettiin 1930-luvulla syntyneisiin. Tämä jaottelu noudatteli vanhimpien ikäryhmien osalta J.P. Roosin (1987) tunnettua sukupolvijakoa. Vanhin ikäryhmä, vuosina 1923-1939 syntyneet vastasi Roosin tutkimuk-

sen ”jälleenrakennuksen ja nousun” sukupolvea, 1940-luvulla syntyneet puolestaan ”suuren murroksen sukupolvea” ja 1950-luvulla syntyneet ”lähiöiden sukupolvea”. Sen sijaan tätä myöhemmin syntyneitä yleisiä sukupolvia ei tiettävästi ole empiriisiin aineistoihin pohjautuen Suomessa muodostettu.* Roosin tutkimus näet tehtiin jo 1980-luvulla, eikä siinä näin ollen lainkaan tarkasteltu 1950-luvun jälkeen syntyneitä. Hoikkalan ja Pajun (2002) muodostamien nuorisosukupolvien jakoa ei käytetty puolestaan siksi, että se pohjautuu puhtaasti yhteiskunnan muutoksesta johtuvaan pohdintaan ilman, että he tutkimusjoukoltaan olisivat itse kysyneet mitään.

Aineistoa tarkasteltiin syntymävuosikymmenittäin, koska ei ollut etukäteen tiedossa, miten suomalaiset jakautuvat sukupolviin liikuntakokemusten mukaan ja siksi, että kymmenvuotislukot ovat paremmin vertailtavissa keskenään (ks. Räsänen 2004, 204). Sukupolvivaikutuksia suurten kvantitatiivisten aineistojen avulla syntymävuosikymmenittäin ovat tarkastelleet myös ainakin Erola (2004) ja Räsänen (2004) omissa tutkimuksissaan. Koska sukupolvien väliset rajat ylipäättään muodostuvat aina vähän eri tavoin sen mukaan minkä asian suhteen sukupolvikokemuksia on kulloinkin tarkasteltu ja minkälaiset tutkimusaineistot ovat olleet käytössä (ks. esim. Tuominen 1991; Kauppila 1996; Virtanen 2001), aineiston tarkastelu syntymävuosikymmenittäin on sikälikin perusteltua. Kun käsillä olevassa tutkimuksessa tutkijalla ei ollut etukäteen tietoa siitä, minä vuosina syntyneet kuuluisivat mihinkin sukupolveen, niin suomalaisten liikuntasuhdetta käytiin ensin läpi syntymävuosikymmenittäin ja näiden yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien perusteella lopuksi muodostettiin suomalaiset liikuntasukupolvet. Tässäkin noudatettiin Millsin oppeja, sillä: *”Ja viimein, olipa teoria miten korkealentoista tahansa ja olipa yksityiskohdissa ryömiminen miten tuskallista tahansa, ratkaisu on jokaisen tutkimusvaiheen lopussa esitettävä makrotason käsittein”* (Mills 1982, 124).

Koska tutkittavaa aineistoa kertyi paljon, sukupolvien liikuntasuhdetta tutkittaessa jouduttiin aluksi Millsin sanoin ”ryömimään yksityiskohdissa”. Jos koko tutkimus olisi tällaista irrallista tulosten esittämistä tulosten esittämisen perään (jota kvantitatiivisessa tutkimuksessa on vaikea välttää), ei se kuvaisi todellisuutta, vaan näyttäisi pikemminkin tietokoneelta, joka on teknikoiden ohjauksessa oleva byrokraattisten käytäntöjen kokoelma, mikä rajoittaa tutkimuksen mekaanisten menetelmien jäykkiä kaavoja noudattamalla pikkuongelmiin. (Mills 1982, 20, 23.) Testitulosten käyttö ei saisikaan olla mekaanista, koska todellisuus on usein testituloksia monimuotoisempaa. Niinpä johtopäätösten teko ei suinkaan ole mitään yksinkertaista puuhaa. (Tähtinen & Isoaho 2001, 12.) Tämän välttämiseksi käsillä olevassa tutkimuksessa jokaisen tulosluvun loppuun kirjoitettiin yhteenveto, jossa tilastollinen nippelitieto kytkettiin laajempiin kokonaisuuksiin. Tutkimuksen päättävässä johtopäätösluvussa tämä kaikki sitten vedettiin vielä yhteen liikuntasuhteen ja sukupolven käsitteitä hyväksikäyttäen Millsin (1982) oppeja mukaillen.

Aineiston analyysissä käytettiin tyypillisiä kvantitatiivisia menetelmiä. Eri ryhmien välisissä vertailuissa käytettiin ristiintaulukointia yhdistettynä Khiin-neliötestiin. Keskiarvoja verrattiin toisiinsa kahden ryhmän ollessa kyseessä T-testin avulla. Useamman kuin kahden ryhmän keskiarvoja verrattiin toisiinsa varianssianalyysin sekä monivertailutestien avulla. Jos populaatiovariانسsien samankaltaisuusoletus

* Toki joitain erikoissukupolvia on muodostettu 1950-luvun jälkeen syntyneistäkin, kuten esimerkiksi koulutussukupolvia (ks. Kauppila 1996).

keskiarvotesteissä ei Levenen testin perusteella toteutunut, analyysit tarkistettiin epäparametrisiä menetelmiä käyttäen (eroja tilastollisessa merkitsevyydessä parametristen ja epäparametristen testien kesken ei aineiston suuresta koosta johtuen kuitenkaan juuri ollut). Faktorianalyysi ja Cronbachin alfa -kerroin olivat puolestaan aseina summamuuttujien luomisessa ja niiden reliabilisuuden selvittämisessä.

Koska tutkija sai väestörekisterikeskuksessa suoritetun satunnaisotannan perusteella 3000 suomalaisen nimen ja osoitteet, olivat vastaajien nimet hänellä tiedossa. Kuitenkaan vastaajien nimiä ei annettu ulkopuolisille. Ne olivat vain tutkijan ja lomakkeiden postituksessa auttaneen avustajan tiedossa. Tietosuoju huomioitiin myös tutkimustulosten julkaisemisessa esimerkiksi siten, että niissä avointen kysymysten sitaateissa, joissa esiintyi jokin paikkakunta tai liikuntaseura, mistä vastaajan olisi voinut tunnistaa, korvattiin nämä tunnistettavat asiat kirjaimella X. Muuten tutkimuksessa vastaajat olivat vain numeroita, eikä lukija voi heitä tunnistaa.

5.2. Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimus on ilmiöiden välisten suhteiden systemaattista, kontrolloitua, empiiristä ja kriittistä tutkimista. Tutkimuksen tulisi olla siten kontrolloitu, että muut voivat luottaa sen tuloksiin ja arvioida niitä sekä tarvittaessa toistaa vastaava tutkimus (toistettavuus). Tutkimuksen tulee myös perustua empiirisiin asioihin ja ilmiöihin (mitattavuus). Tieteelliseen tutkimukseen liitetään yleisesti myös käsitteet itsekorjautuvuus, universaalisuus (julkisuus), objektiivisuus, loogisuus ja kriittisyys. (Tähinen & Isoaho 2002, 7-8.) Myös pyrkimys arvovapauteen on nähty tieteessä tärkeänä (Huotelin 1992, 29).

Tutkimuksen luotettavuus on usein ymmärretty validiteetin, reliabiliteetin ja objektiivisuuden kautta. *Validiteetilla* tarkoitetaan sitä, mitataanko tutkimuksella sitä mitä oli tarkoitus mitata. Tutkimus on sisäisesti validia silloin, kun sen sisältämät teoreettiset ja käsitteelliset määrittelyt sekä metodologiset ratkaisut ovat sopuussuhteissa keskenään. Jos tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä myös laajempaan yhteyteen, tutkimus on validi ulkoisesti. *Reliabiliteetilla* puolestaan tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta ja tulosten pysyvyyttä. Niinpä tutkimuksessa esitettyjen tulosten pitää pysyä samoina, jos tutkimus tehtäisiin uudelleen samalle joukolle. Kolmas tutkimuksen luotettavuuden ”peruspilari”, *objektiivisuus* taas tarkoittaa, että tutkimuksella tulee saavuttaa objektiivista totuutta mahdollisimman tarkasti kuvaavaa tietoa ja että tutkijan on oltava riippumaton tutkittavasta kohteesta. (Huotelin 1992, 39-40.)

Kun mietitään käsillä olevan tutkimuksen sisäistä validiutta, joudutaan pohtimaan kriittisesti, onko laaja kvantitatiivinen aineisto kaikkein sopivin tapa tutkia ihmisten liikuntasuhdetta sukupolvinäkökulmasta. Tosin sanoen, joudutaan pohtimaan tutkimuksessa käytettävien metodien tarkoituksenmukaisuutta tutkimuskohteen kannalta. ”Jos tutkittavat ongelmat soveltuvat hyvin tilastollisiin menetelmiin, näitä pitäisi aina yrittää käyttää...Kuitenkaan kenenkään ei tarvitse hyväksyä näitä menetelmiä ainoaksi menettelytavaksi”, sanoi Mills (1982, 72-73.)

On totta, että sukupolvia mannheimilaisessa mielessä on melko vaikea tarkastella kyselyaineiston perusteella, koska kyselyissä tarkasteltuihin kohortteihin ”kuuluvat” kaikki tiettyinä vuosina syntyneet, mutta mannheimilaisten kulttuuristen

sukupolvien muodostumiseen saattaa riittää vain tietty, radikalisoitunut osa jostain kohortista. (Haavio-Mannila, Roos & Rotkirch 2004, 216.) Koska tässä tutkimuksessa sukupolvi yhteisine kokemuksineen on kuitenkin laajempi käsite kuin vain joku poliittisesti radikalisoitunut pieni osa tiettyinä vuosina syntyneistä ikäluokista, ei tutkimusmenetelmä muodosta tällä tavoin hahmotellun sukupolvinäkemyksen (samoihin aikojen syntyneiden samanlaiset kokemukset) suhteen suurta ongelmaa. Sen sijaan joitain sukupolvikokemuksia saattaa kylläkin jäädä aineiston luonteesta johtuen pimentoon, koska kyselylomakkeella ei päästä kovin hyvin käsiksi rikkaiisiin kokemuksiin ja muistoihin elämän varrelta. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin haluttu painottaa sukupolvikokemusten tilastollista edustavuutta sen ”syvyyden” kustannuksella, jotta voitaisiin todella puhua suomalaisista liikuntasukupolvista.

Toivosen (2003, 115) mukaan sillä ei ole sukupolvitutkimuksessa sinänsä väliä, onko aineisto kvantitatiivinen, kvalitatiivinen vai molempia. Sen sijaan suurempi ongelma on, että käsillä oleva tutkimus ei ole puhdas pitkittäistutkimus siinä mielessä, että samoilta henkilöiltä olisi kysytty tietyin väliajoin samoja asioita. Tutkimusta voidaanakin sanoa *retrospektiiviseksi kyselytutkimukseksi*, jossa koko elämänkaaren tapahtumat kysyttiin yhdellä kyselylomakkeella. Kyselyyn vastaajat laitettiin toisin sanoen muistelemaan menneitä. Toivonen (2003, 117) sanoo retrospektiivisen aineiston käyttöön liittyvän erään keskeisen ongelman. Ihmiset eivät nimittäin välttämättä muista kaikkia menneisyydessä tapahtuneita asioita ja nekin asiat, jotka muistetaan, saatetaan muistaa väärin. Tähän myös jotkut kyselyyn vastaajat kiinnittivät huomiota.

”Olen yrittänyt vastata kysymyksiin ymmärryksen mukaan. Minulla alkaa muisti pätkiä. Varmaan on hyvä asia, että näitä asioita tutkitaan.”
(Mies, syntynyt 1924) (811)

*”On vaikeaa vastata 60 v:n ajalta kuinka paljon yleensä...ja rahan kulu-
lutusta en muista. Yleensä urheiluvarusteet ja välineet ovat aina olleet
kalliita.”* (Nainen, syntynyt 1933) (420)

*”Vaikea muistaa alle 20 v. asioita. Nekin jakautuvat, 16 v. lopetin kou-
lun ja lähdin töihin, muutto pois kotipaikkakunnalta.”* (Nainen, syn-
tynyt 1946) (414)

*”Alle 20-vuotiaan taitoja en enää kovin hyvin muista. Yllättävän hata-
rat mielikuvat minulla on myös vanhempieni liikuntaharrastelemisista.
He kuuluivat siihen polveen, jolle jokapäiväinen työ tarjosi riittämiin
liikuntaa ja ponnistelua.”* (Nainen, syntynyt 1948) (217)

*”Näin 59v. ei kaikki muistikuvat alle 20v. elämänvaiheessa ehkä ole
aivan totuudenmukaisia. 'Aika kuultaa muistot'. Tosin täyttäessäni
vastuksia huomasin, miten liikunta on aina ollut mukana.”* (Nainen,
syntynyt 1944) (2742)

On kuitenkin otettava huomioon, että mikäli sukupolvien liikuntasuhteesta halutaan saada tietoa, on menneisyyden penkominen luotettavuusongelmasta huolimatta ainoa keino tähän, koska poikkileikkauskyselyillä sukupolvien kokemuksia ei pysty-

tä saamaan selville. Niinpä tässä mielessä retrospektiivisen kyselomakkeen käyttö oli joidenkin vastaajien muistivaikeuksista huolimatta perusteltua, koska tilastollisesti edustavaa aineistoa sukupolvien liikuntasuhteesta ei pystytty muuten saamaan.

Retrospektiiviseen tutkimukseen liittyy kuitenkin myös se ongelma, että tällaisen tutkimusotteen vaatima kyselylomake on poikkileikkauskyselyihin verrattuna vaikeampi täyttää. Tämä näkyi käsillä olevassakin tutkimuksessa jonkin verran kyselylomakkeen puutteellisena täytönä. Vaikka kyselyn luotettavuus pyrittiin saamaan mahdollisimman hyväksi kertomalla lomakkeessa selkeät vastausohjeet ja antamalla jokaisen nuoruutta (alle 20-vuotiaana), aikuisuutta (30-50-vuotiaana) ja eläkeikää (yli 60-vuotiaana) käsittelevän kysymyksen tai kysymyssarjan yläpuolella esimerkin siittä, että yli 60-vuotiaden tulisi vastata näitä kaikkia elämänvaiheita käsitteleviin kohtiin, oli vanhimmissa kyselyyn vastaajissa runsaasti niitä, jotka vastasivat vain eläkeiän eli yli 60-vuotiaana tapahtuvaan liikuntasuhteeseen. Niinpä aineiston 236:sta vuosina 1923-1939 syntyneestä henkilöstä kysymyksiin kohtiin "alle 20-vuotiaana" tai "30-50-vuotiaana" vastasi kysymyksestä riippuen vain noin 140-170 henkilöä. Lähes joka kysymyksessä aineiston vanhimma ikäpolvesta siis noin 60-90 henkilöä jätti vastaamatta nuoruutta ja aikuisuutta koskeviin kohtiin kenties vain sen vuoksi, että he olivat luulleet lomakkeen täytettävän vain sen elämänjakson osalta, johon he itse tutkimushetkellä kuuluivat. 1940-luvuilla syntyneillä tämä hävikki oli ajanjakson "alle 20-vuotiaana" kohdalta hieman pienempi, kysymyksestä riippuen noin 40 henkilön luokkaa. Tämä vastaamattomuus 1920-1940-luvulla syntyneillä ei kuitenkaan aiheuttanut vastausten analysoinnissa ja summamuuttujien muodostamisessa sen kummempia toimenpiteitä, koska vastaajia riitti silti kysymyksiin runsaasti. Lisäksi tuloksissa ei ollut summamuuttujia tehtäessä eroja ennen puuttuvien tietojen korvaamista keskiarvoilla ja niiden korvaamisen jälkeen. Tässä mielessä siis asiasta ei tullut suurta kompastuskiveä tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Toki kyselylomake olisi pitänyt testata etukäteen varsinaista tutkimusryhmää vastaavalla näytteellä, jotta kysymysten ymmärrettävyys olisi voitu tarkistaa (Tähtinen & Isoaho 2001, 23), mutta tästä jouduttiin kustannussyistä luopumaan.

Jos varsinkin 1920-1930-luvuilla syntyneiden vastaajien ryhmällä oli se ongelma, että lomakkeita ei aina täytetty kaikkien elämänvaiheiden osalta, niin niillä, jotka eivät vielä kyselylomakkeen tekohetkellä olleet saavuttaneet kaikkia siinä kysytyjä elämänvaiheita, päinvastaista "liikatäytön" ongelmaa ei juuri syntynyt. Hyvin harvinaista aineistossa oli esimerkiksi se, että kyselyn nuorimmat, 1980-luvulla syntyneet olisivat vastanneet vahingossa nuoruuden liikuntasuhdetta käsittelevin kohtien lisäksi kohtiin "30-50-vuotiaana" tai "yli 60-vuotiaana". Myöskään 1950-1960-luvuilla syntyneet eivät juuri kohtaan "yli 60-vuotiaana" erehtyneet vastaamaan. Nuorempien ikäluokkien osalta siis kysely täytettiin lähes poikkeuksetta niiden periaatteiden mukaan, kuin se oli tarkoituskin täyttää.

Koska kyselylomakkeen kaikki kysymykset eivät olleet helpoimmasta päästä, oli joillain vaikeuksia kysymysten ymmärtämisessä. Erityisesti ikä tuotti vaikeuksia ymmärtää kysymyksiä.

"Olen jo niin vanha, että en täysin ymmärtänyt kaikkia kysymyksiä. Koko ikäni olen kyllä liikuntaa harrastanut. Olin TUL:n liittojuhlillakin voimistelemassa vuonna 1946." (Nainen, syntynyt 1925) (2327)

Kun katsotaan tarkemmin ongelmia täyttää kyselylomaketta iän perusteella, niin nuorimmilla ja vanhimmilla vastaajilla oli eri syistä johtuvat vaikeutensa. Nuorimmilla ongelmana oli heidän vähäinen elämäkokemuksensa, jolloin sukupolviko-kemuksia ei vielä ole ilmennyt. Kun muistetaan, että Mannheimin mukaan sukupolvelle tärkeä avainkokemus tapahtuu noin 17 vuoden iässä ja kun nuorimmat kyselyyn vastaajat olivat tutkimushetkellä 16-vuotiaita, ei ole ihme, jos yhteisiä kokemuksia samanikäisten kesken ei kaikilla vielä ollut.

"Mielestäni tärkeä aihe, mutta luulen että olen hiukan liian nuori tällaiseen kyselyyn, koska minulla ei varsinaisesti ole kokemusta elämän varrelta." (Mies, syntynyt 1987) (2629)

"Nuoren ikäni vuoksi minun oli vaikea vastata joihinkin kysymyksiin." (Nainen, syntynyt 1988) (228)

"Joihinkin kysymyksiin oli vaikea vastata kun on näin nuoresta ikäluokasta..." (Nainen, syntynyt 1988) (717)

Vanhemmalle polvelle ongelmana taas oli yhteiskunnan nopea ja perinpohjainen muutos, jolloin olosuhteet nuoruudessa olivat niin erilaisia nykypäivään verrattuna, että kysymyksiin oli vaikea vastata. Jos nuorille vastaajille ongelmana oli siis vähäinen elämäkokemus, niin vanhemmilla vastaajilla kokemuksia elämässä oli ollut liikaakin. Kuitenkin juuri vanhimpien ikäpolvien vastaukset olivat tutkimuksen kannalta varsin hedelmällisiä, sillä ne kuvastivat mielenkiintoisella tavalla heidän nuoruutensa olosuhteiden eroja nykypäivään ja samalla yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin muutosta.

"Vanhimman sukupolven vastaukset tulisi poistaa. Vastauksia on mahdoton verrata nykyiseen. Ihmisten arki oli ikiliikuntaa. Liikuttiin elääksemme, emme eläneet liikkuaksemme! Vanhempi polvi on urheillut vähän, mutta liikkunut paljon." (Nainen, syntynyt 1931) (1390)

"Lapsuuteni oli niin erilainen nykypäivään verrattuna, joten vastaukset niiltä ajoilta ovat ylimalkaisia." (Nainen, syntynyt 1937) (850) *"Vastaukset ovat jollakin tavalla puutteellisia koska työ on vienyt kaiken ajan 20-59 vuodet. Ei ole jäänyt liikunnalle aikaa."* (Mies, syntynyt 1938) (384)

"Vaikea vastata kun liikunta on pakollista. Ajatelkaa! Kouluun 7 km, linja-autolle 6 km, ei autotietä (saari) eikä autoa. Koko elämän liikunta on ollut hyötyliikuntaa olosuhteiden pakosta." (Nainen, syntynyt 1944) (884)

"Kuvittelisin että yli 60-vuotiaiden on erittäin vaikea vastata kaikkiin kysymyksiin, koska elämä oli hyvin erilaista 40- ja 50-luvuilla. Jopa 60-luvulla ei kaikilla ollut TV:tä, eikä ihmisillä ollut mahdollisuutta 'penk-kiurheilla'." (Nainen, syntynyt 1946) (1423)

Tutkimuksen sisäisen luotettavuuden kannalta on myös syytä pohtia ratkaisua ottaa tarkasteluun vain osa elämänkaaren tapahtumista ja jättää osa pois. Toisin sanoen, eikö olisi kannattanut tehdä lyhyempi kyselylomake ja ottaa tarkasteluun myös 20-30 ja 50-60-ikävuosien väliset ajanjaksot? Näin olisi voitu tehdäkin, jos olisi kysytty vain liikunnan fyysisistä ilmiäytymistä (kuten liikuntagallupeissa ja muissa vastaavissa kysytään). Tällöin lomakkeesta olisi tullut huomattavasti suppeampi. Liikuntasuhde kokonaisuutena käsitteenä olisi kuitenkin silloin rajautunut tutkimuksen ulkopuolelle. Niinpä oli tehtävä ratkaisu sen suhteen, käsitelläkö elämänkaaren tapahtumia kokonaisuudessaan, mutta vain osaa liikuntasuhteesta vai käsitelläkö osia elämänkaaresta ja kokonaista liikuntasuhdetta. Tässä tutkimuksessa päädyttiin jälkimmäiseen ratkaisuun, koska haluttiin saada tietoa niin liikuntasuhteen fyysisestä kuin ei-fyysisestäkin puolesta. Metodin luotettavuutta kuitenkin vähensi se, että lomake oli selvästi liian pitkä ja raskas täyttää, mihin viittasivat lomakkeiden tyhjät kohdat ja vastaajien kommentit siitä.

Eräs tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä tekijä on myös se, että jos tavoitteena on antaa kattava kuva suomalaisten liikuntasuhteesta, niin tällöin tutkimukseen tulisi valikoitua sekä liikuntaan myönteisesti että siihen kielteisesti suhtautuvia, niin liikunnasta kiinnostuneita kuin siitä kiinnostumattomiakin. Tämä liittyy otantatutkimukseen keskeiseen ongelmaan, niin sanottuun otantavirheeseen, jolla tarkoitetaan otoksen muodostamisesta aiheutuneita tulosten vinoutumisia perusjoukon suhteen (Tähtinen & Isoaho 2001, 13). Liikuntakyselyjen lähettämisessä onkin aina riski aineiston vinoutumiseen niin, että kyselyyn vastaavat vain pääosin ne, jotka ovat liikunnallisesti aktiivisia tai joilla on myönteinen suhde liikuntaan. Tämä luonnollisesti heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Tällöin sukupolvien liikuntasuhteen tutkimisen kannalta aivan yhtä arvokkaat, kielteisen suhteen liikuntaan omaavat jättävät helposti vastaamatta liikuntaa käsittelevään kyselyyn.

"Hah, en usko, että viitsisin näin valtavaan kyselyyn vastata, ellei liikunta olisi minulle niin tärkeä ja suurta iloa tuottavaa juttu. Sen perusteella luulen, että liikunnasta motivoitumattomien ihmisten fikukset tulevat aika niukasti esiin tällä tavalla." (Mies, syntynyt 1951) (2421)

Koska aineisto oli kuitenkin myös kooltaan kohtalaisen suuri, oli tämä omiaan pienentämään otoksen vinoutumista. Kyselyyn vastasi siis runsain mitoin myös niitä, jotka eivät liikunnasta ja urheilusta juuri välittäneet. Lisäksi tutkimuksen voidaan yleisesti väittää kertovan suomalaisten sukupolvien liikuntasuhteesta enemmän kuin mitä perinteiset, vain yhtä hetkeä valottavat poikkileikkausaineistot, oli se miten vino tahansa, koska poikkileikkausaineistojen varassa sukupolvitutkimus ei ole mahdollista.

"Olette onnistuneet valitsemaan vastaajaksi tosi huonon liikkujan vapaa-aikana, tosin tiedostan sen, että kuntoa pitäisi liikkumalla kohentaa." (Nainen, syntynyt 1946) (1461)

"Vastasin, vaikka olen täysin väärä henkilö liikunnalliseen tutkimukseen. Liikun jonkin verran kun se on välttämätöntä hyvinvoinnin lisäämiseksi. En pidä urheilusta enkä urheilemisesta. Olen siitä huolimatta suht.koht. terve ihminen 54-vuotiaaksi." (Nainen, syntynyt 1950) (173)

” Vastauksista näkee, etten ole kovin urheilullinen. En tiedä miksi liikunta ei itsessään kiinnosta minua. Tänäänkin kamppailen liikuntavastaisuuttani vastaan, mutten terveydellisistä tai ulkonäöllisistä syistä, joita liikkumattomuudesta ei ole seurannut.” (Nainen, syntynyt 1978) (2479)

Kuinka sitten oli tutkimuksen ulkoisen validiteetin laita? Tutkimuksen otoksen tulisi näet vastata mahdollisimman hyvin tiettyä perusjoukkoa, koska otantatutkimuksessa on tarkoitus tehdä perusjoukkoa koskevia päätelmiä. (ks. Tähtinen & Isoaho 2001, 12.) *”Otannalla tarkoitetaan pelkistetysti sanoen sitä, että kaikilla perusjoukon alkioilla on yhtä suuri, sattumaan perustuva mahdollisuus tulla valituksi tutkimuksen otokseen”* (Tähtinen & Isoaho 2001, 12). Koska käsillä olevan tutkimuksen otanta suoritettiin satunnaisotannalla väestörekisterikeskuksessa, niin vaatimus otannan sattumanvaraisuuden suhteen tuli täytetyksi. Kun tutkimuksen perusjoukon muodosti koko vuosina 1923-1988 syntynyt suomenkielinen väestö, oli otanta helppo tehdä verrattuna siihen, jos tutkittaisiin vain tiettyä erikoisjoukkoa, kuten esimerkiksi maanviljelijälapsia tai koulujen rehtoreita. (ks. Cohen & Manion 1989, 100). Kuten taulukoista 1 ja 2 aiemmin kävi ilmi, tulokset olivat myös yleistettävissä laajempaan yhteyteensä eli tässä tapauksessa vuosina 1923-1988 syntyneisiin suomalaisiin.

Millainen oli sitten tutkimuksen reliabiliteetti? Olisiko tutkimus toistettavissa ja olisivatko tulokset silloin samanlaisia? Tutkimus tulisi esittää niin, että muut voivat tarkistaa sen vaihe vaiheelta (Mills 1982, 123). Koska kysymyksessä oli kvantitatiivinen lomaketutkimus, olisi se toistettavissa, mikäli joku haluaisi samalla kyselylomakkeella kerätä samantyyppisen satunnaisotannalla valitun aineiston. On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että koska kyseessä ei ollut laboratoriotutkimus, täysin samanlaisia olosuhteita uudella tutkimuksella ei voisi koskaan saavuttaa, vaan tietynlaista vaihtelua tutkimusolosuhteisiin tulisi väkisinkin. Kuitenkin todennäköistä olisi, että tutkimustulokset ja niistä tehtävät johtopäätökset pysyisivät uudelleen tehdyssä tutkimuksessakin pääsääntöisesti samoina.

Oliko tutkimus sitten objektiivista, eli täytyikö tutkimuksen luotettavuuden kolmas vaatimus? Perinteisen positivistisen tutkimusperinteen mukaanhan asioita tutkitaan sellaisina kuin ne ovat ulkomaailmassa olemassa. Systemaattisin mittauksin ja matemaattisia menetelmiä käyttämällä voidaan saavuttaa todellisuutta tarkasti vastaava kuva, jolla on suuri yleistysarvo. Tutkija tekee tutkimusta, jossa arvot ja muut häiritsevät tekijät eristetään tutkimuksen ulkopuolelle, jotta ne eivät pääsisi vaikuttamaan tutkimustuloksiin. Sittemmin on kuitenkin huomattu, että täydellistä objektiivisuutta ei voi koskaan saavuttaa, olivatpa tutkimusolosuhteet miten kontrolloituja hyvänsä. Niinpä positivismin lievemmän kannan mukaan objektiivinen tieto todellisuudesta on edelleen tavoitteena ja vaikka sitä ei voidakaan täysin saavuttaa, lähelle sitä voidaan päästä olemalla mahdollisimman neutraaleja ja käyttämällä monia rinnakkaisia tutkimusmenetelmiä. (Huotelin 1992, 29-30.)

Käsillä olevan tutkimuksen objektiivisuudesta voidaan sanoa, että ensinnäkin tutkimuksella oli *mahdollisuus* saavuttaa objektiivista tietoa, koska tutkimuksen kohdejoukko valittiin satunnaisotannalla kaikista äidinkielenään suomea puhuvista suomalaisista eri puolilta maata. Näin siis tutkija oli periaatteessa riippumaton ja etäällä tutkittavasta kohteesta, eikä hän tuntenut tutkittaviaan etukäteen.

Käytännössä tutkijalla liikuntofanaatikkona oli kuitenkin jo etukäteen tietynlainen käsitys siitä, mikä on liikuntaa ja urheilua ja mikä taas ei ole, mikä voimakasta ponnisteluista huolimatta hieman vaikutti tulosten tulkintaan. Tällöin siis tutkija saattoi tuloksia auki kirjoittaessaan kiinnittää enemmän huomiota johonkin tiettyyn tulokseen, kuin johonkin toiseen tulokseen. Tässä asiassa tutkija liikkui kieltämättä tutkimuksen objektiivisuuden suhteen hieman vaarallisilla vesillä, sillä Weberiin pohjautuen Töttö (1997, 144) sanoo, että tieteenharjoittajalta voidaan edellyttää sosiaalista vastuuta. Eräs keskeinen periaate, jota hänen tulisi noudattaa, on omien esteettisten, uskonnollisten ja poliittisten arvostukset pitäminen erillään siitä, mitä tieteen nimissä voi väittää. On olemassa omantunnonetiikan ja vastuuetiikan suhteen toimivia ihmisiä.* Omantunnonetiikan mukaisesti toimiva ihminen ei piittaa tekojensa seurauksista; hän tekee niin kuin omatuntonsa käsklee. Sen sijaan vastuuetiikan mukaisesti toimiva ihminen pohtii aina sitä, mitä seurauksia kullakin teolla kussakin tilanteessa todennäköisesti on. (Töttö 1997, 150.)

”Ihminen joka kuuntelee vain omantuntonsa ääntä, ei ole kiinnostunut toiminnan päämäärien keinojen ja sivuvaikutusten tieteellisestä selkiinnyttämisestä. Tuollainen henkilö ei ole halukas edes kuulemaan tieteellisen kritiikin huomautuksia siitä, että hänen arvostustensa ja tekojensa välillä on ehkä ristiriitoja. Omantunnonetiikan sisäistäneen ihmisen on helppo luopua tieteen arvovapauden vaatimuksesta ja vaatia, että tieteen pitää sitoutua juuri hänen arvomaailmaansa.” (Töttö 1997, 150-151.)

Vaikka tutkija välillä käsillä olevassa tutkimuksessaan horjuikin omantunnonetiikan rajamailla, on kuitenkin sanottava, että hän ei missään kohtaa manipuloinut muuttujia mieleisikseen ja ennakkokäsityksiään vastaaviksi. Tässä mielessä tutkimuksen luotettavuudelle ei siis muodostanut vakavaa uhkaa. Lisäksi Millsille (1982) tärkeää tutkimuksen objektiivisuuden kannalta on ennen kaikkea se, millä tavalla tutkija onnistuu pysymään erossa valtaapitävien välittämistä arvoista. Tutkijan tulisikin tutkimusta tehdessään, sen ongelmia asetellessaan ja sen tuloksia raportoidessaan oltava riippumaton yhteiskunnan valtaeliitistä (ja tietysti myös muista tahoista).

Sen uskottelu, että käytettävät tutkimustekniikat olisivat puolueettomia, ei Millsin (1982) mukaan auta tutkijaa kiertämään arvo-ongelmaa. Päinvastoin, tutkimusta tulisi tehdä tietoisena siihen sisältyvistä oletuksista ja seurauksista, tietoisena työn moraalista ja poliittisesta merkityksestä puhumattakaan omasta roolistaan yhteiskunnassa. Ongelmia ratkaistaessa tulisi puolueellisia (siis vallanpitäjiä nöyristeleviä) arvostuksia kaikin tavoin välttää - mikäli tulokset antavat tähän mahdollisuuden - riippumatta siitä, mihin ratkaisut johtavat ja mitä poliittisia ja moraalisia seurauksia niillä on (Mills 1982, 75-77).

”...viimeaikainen politiikan tutkimus on usein ollut sivussa tärkeiden ongelmien tutkimisesta mutta sen sijaan hyvin mukana jakaessaan tieteellistä ylistystä viralliselle politiikalle ja sen laiminhyönneille” (Mills 1982, 82).

* Näitä käsitteitä Weber käytti Tötön mukaan analysoidessaan politiikkaa ammattina, mutta ne sopivat mainiosti myös tutkimuksen tekoon.

Eräs keskeisesti tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä seikka - vaikka sitä ei usein luotettavuuspohdinnoissa käsitelläkään - on myös se, että työ tulisi esittää niin selkeällä ja yksinkertaisella kielellä kuin mahdollista. Tämä yksinkertainen asia on monilta akateemisissa piireissä toimivilta unohtunut, sen verran usein näissä piireissä on vallalla mahtipontinen ja jaaritteleva proosa. Kuitenkaan tekstin vaikeaselkaisuudella on yleensä hyvin vähän (yleensä ei lainkaan) tekemistä syvällisen ajattelun kanssa. Se liittyy lähes täysin akateemisen kirjoittajan hämmennykseen statuksestaan. Jos joku kirjoittaa ymmärrettävää tekstiä, akateemisissa piireissä tällainen tutkija tuomitaan helposti ”pelkäksi kirjailijaksi”. Tämä otaksuma sisältää kuitenkin perustavaa laatua olevan virhepäätelmän: luettavaa, siis pinnallista. (Mills 1982, 209.)

Halu arvostettuun asemaan on eräs syy sille, miksi akateeminen joukko niin helposti sortuu vaikeaselkaisuuteen. Akateemisella mongerruksella ei useimmiten ole mitään yhteyttä aiheen tai ajatuksen monimutkaisuuteen, vaan sitä käytetään lähes yksinomaan arvostetun aseman vaatimiseksi. Useimmiten tutkittava aihe ei ole läheskään niin monimutkainen kuin tapa, jolla siitä kirjoitetaan. Tarvitaan luonnollisesti ammatillista sanastoa, mutta ”ammatillisen” ei tarvitse merkitä vaikeaa, eikä varsinkaan mitään mongerrusta. Tutkimus pitää siis kirjoittaa niin selkeällä kielellä, että sitä pystyisi ymmärtämään mahdollisimman moni ja jotta mahdollisimman pystyisi arvioimaan tutkimusta. (Mills 1982, 210-211, 214.)

6. LIIKUNTASUHTEEN ENSIMMÄINEN OSA-ALUE: OMAKOHTAINEN LIIKUNTA

6.1. Nuoruuden omakohtainen liikunta

Koulumatkojen kulkeminen auton kyydissä yleistynyt

”Yhdysvallat on maapallomme teknisesti edistynein maa. Sen elintaso on maailman korkein. Ei missään muualla ole yleistä, että ylipäänsä kaikki koululaiset tuodaan tai ajavat omilla autoilla kouluun, ja yliopistojen suurimpia pulmia on pysäköimispaikkojen puute. Nuortenkaan ei enää tarvitse kävellä kävelemisen vuoksi, ja kun vauhdikas hevosvoimaurheilu nuoria viehättää ajanvietteenä enemmän kuin mikään ’oan-hanaikainen’ lihasurheilu, he istuvat ja ajavat ja heidän lihaskuntonsa – ei vähiten tärkeänä sydänlihas – ja koko elinkuntonsa huononee. Ei vähän he ajattele terveysoppia ja fysiologiaa.” (Palolampi 1958, 65.)

Liikunta-ajattelijä Erkki Palolampi raportoi 1950-luvulla kauhuissaan siitä, millainen yhteiskunta Amerikan Yhdysvalloista oli teknisen kehityksen myötä tullut. Silloin Suomi oli tämän asian suhteen vielä kaukana Yhdysvaltojen takana, mutta nykyään Suomikin on muuttunut autoistumisen myötä perusteellisesti. Autolla ajellaan lyhyetkin matkat ja tilaa yhä uusille autoteille raivataan koko ajan lisää. Niinpä onkin syytä aloittaa sukupolvien liikuntasuhteen tutkiminen siitä asiasta, miten eri-ikäiset suomalaiset kulkivat lapsuudessaan ja nuoruudessaan koulumatkansa. Koulumatkan kulkutapa on nimittäin tärkeä osa liikuntasuhteen ensimmäistä osa-alueetta, omakohtaista liikuntaa. Se valaisee jotain siitä, millä tasolla ns. arkiliikunta (siis liikunta jossa itse liikunta ei ole itsetarkoitus, vaan jossa se tulee ikään kuin sivutuotteena jonkin muun toiminnan kautta) oli eri vuosikymmeninä syntyneiden suomalaisten nuoruudessa. Koulumatkan kulkutapaa tarkastellaan sekä ala- ja että yläkouluikäisenä.

Toisin kuin Palolammen kuvaamat amerikkalaiset autoissa istuvat ”virkaveljensä tai -sisarensa”, suomalaiset kulkivat alle 12-vuotiaana koulumatkansa pääosin oman lihasvoimansa avulla. Kuitenkin suuntaus oli selvä: mitä myöhemmin syntyneestä vuosikymmenestä on kyse, sitä suurempi osuus kulki koulumatkansa moottorin avulla (kuvio 6). Vielä 1920-1950-luvulla syntyneiden lapsuudessa koulumatkan kulkutapa oli pääosin omat jalat, sillä alle 12-vuotiaana käytännössä kaikki tästä joukosta kulkivat kouluun omin voimin. Silloin siis käveltiin, juostiin, hiihdettiin, pyöräiltiin tai potkukelkkailtiin kouluun ja koulusta takaisin, oli sää mikä hyvänsä.

”Liikunta oli välttämätön heti lapsena, koska koulu ja kauppa, ne välttämättömät olivat 5 ja 6 km päässä. Muita kulkuvälineitä ei ollut. Teitä ei aurattu, joten sukset olivat välttämättömät.” (Nainen, syntynyt 1933) (1890)

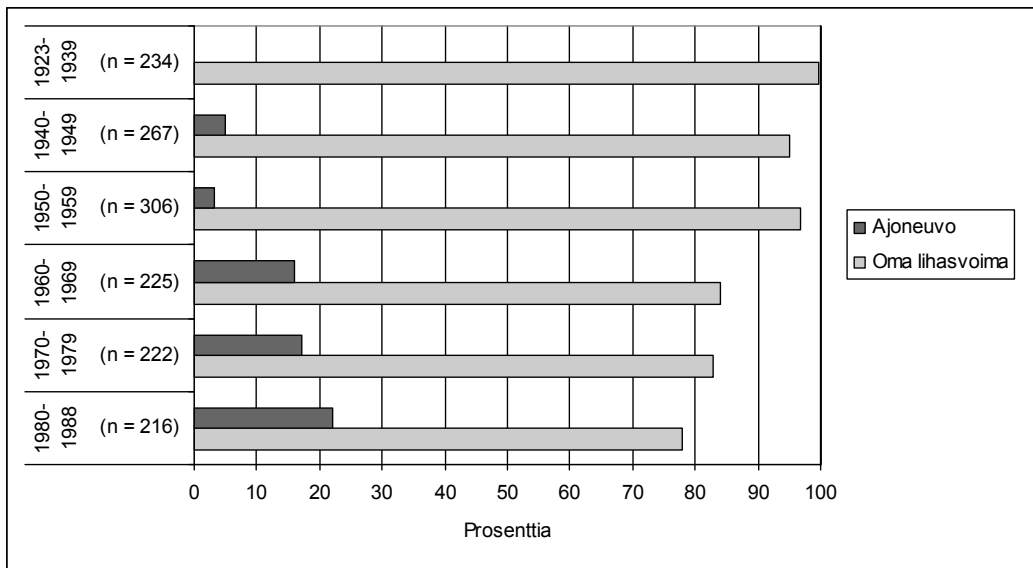
”Koulumatkat kuljettiin lumettomana aikana kävellen, talvella hiihtäen peltoja myöden, jolloin matka lyheni n. 1 km.” (Nainen, syntynyt 1935) (2687)

”Hiihto, kävely ja pyöräily koulussa oli ainoita kulkumuotoja kouluun, kun muita välineitä ei ollut, joten siitä tuli vähän pakonomaista.” (Mies, syntynyt 1940) (744)

”Lapsena oli pakko liikkua, ei ollut autoa. Kotona lomalla tehtiin maataloustöitä. Liikunnasta tuli elämäntapa. Koulussa liikunta ei kiinnostanut, koska koulumatkat kuljettiin oppikouluun pyörällä, noin 14 km / päivää.” (Nainen, syntynyt 1943) (153)

”Luonnollinen liikkuminen on aina kuulunut elämääni. Nuorena ja lapsena pidin hiihtämisestä. Toisaalta oli pakko osata hiihtää 7-vuotiaana 4 km:n koulumatka, siis 7-vuotiaana 8 km hiihtoa joka päivä tai kävellen + koulun ’voikkatunnit’.” (Nainen, syntynyt 1945) (2512)

Muutos koulumatkan kulkutavassa tapahtui 1960-luvulla syntyneiden lapsuudessa. Heistä näet 16 prosenttia kulki moottorin avustamana kouluun, mikä oli selvästi yleisempää kuin 1950-luvulla ja tätä ennen syntyneillä ($\chi^2(5) = 26,56; p < 0,001$), mutta niinpä olivat myös ajoneuvot heidän nuoruudessaan yleisempiä (Tilastokeskus 2004a). Yksityisautoilu yleistyikin voimakkaasti 1960-luvulla, mihin eräs keskeinen syy oli Suomen liittyminen Euroopan vapaakauppa-alueen Eftan ulkojäseneksi vuonna 1961. Se johti autojen tuonnin rajoitusten poistamiseen vuonna 1963 ja länsieurooppalaisia, yhdysvaltalaisia ja japanilaisia autoja alettiin tuoda maahan. Suomen muuttuminen autoiluyhteiskunnaksi vauhdittuikin selvästi. (Heinonen 2005, 149.)

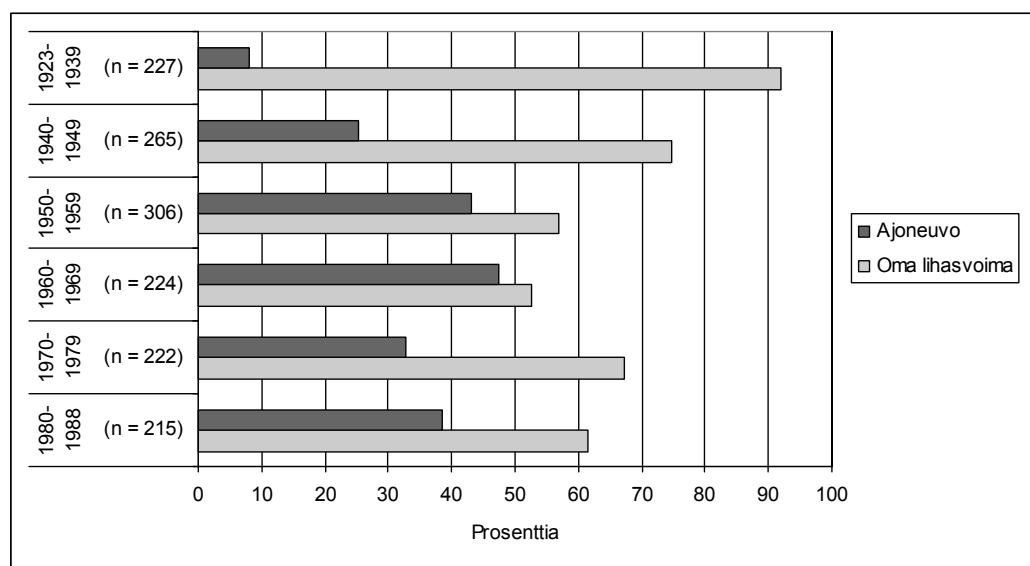
KUVIO 6. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten koulumatkan kulkutapa alle 12-vuotiaana ($\chi^2(5) = 105,02; p < 0,001$)

Teknistynyt kuljetusyhteiskunta voimakkaaine autoliikenteen yleistyminen teki-kin 1960-luvulla syntyneiden lapsuudessa voimakkaasti tuloaan. Myöhemmin syntyneillä tämä vain korostui, sillä 17 prosenttia 1970- ja 22 prosenttia 1980-luvulla syntyneistä kulki lapsuudessaan koulumatkansa ajoneuvon kyytiläisinä. Vaikka 1970- ja 1980-luvuilla syntyneistäkin suurin osa liikkui koulumatkansa omin voimin, ajoneuvokyyti tuli yhteiskunnan kehityksen myötä kuitenkin yhä luonnollisemmaksi koulumatkojen kulkutavaksi heti alakoulusta alkaen.

Edellä mainittujen tulosten kanssa linjassa ovat myös Nurmelan ja Taivelan (2003) vertailut sota-ajan ja nykypäivän koululaisten koulumatkakokemuksista maaseudulla. Heidän (emt, 43, 45) mukaansa sota-ajan lapset kulkivat kouluunsa pääosin jalan. Edes polkupyörää ei tuolloin juuri käytetty. Talvella kouluun hiihrettiin. Jos hyvä tuuri kävi, joku saattoi päästä naapurin hevosreen kannoille seisomaan. Autoja ei juuri ollut, joten niitä pelättiin tai ihailtiin. Koulumatkat olivat niin pitkiä, että joskus oli jäätävä kouluun yöksi. Sen sijaan nykyajan koululaiset kyydittiin usein talvisin kouluun joko vanhempien toimesta autolla tai taksilla.

Autoistumisen yleistyminen jatkui myös suomalaisten yläkouluikässä, sillä 13-16-vuotiaana he kulkivat omin voimin koulumatkansa vielä harvemmin kuin alakoulussa. Ahkerimpia lihasvoiman avulla kouluun kulkijoita myös tämänikäisenä olivat ”vanhan maatalousyhteiskunnan kasvatti” 1920-1930-luvuilla syntyneet, joista yli 90 prosenttia kulki opintietään välillä jalkaisin, välillä hiihtäen, joskus alleen polkupyöränkin saaden. Samaa ei sen sijaan voi sanoa 1950-luvulta alkaen syntyneistä, joilla ajoneuvon kyydissä koulumatkojen kulkeminen oli huomattavasti yleisempää kuin edeltäjillään (kuvio 7).

Vaikka osasy koulumatkaliikunnan vähenemiseen löytynee nuorison lisääntyneestä liikunnallisesta passiivisuudesta arkiliikunnan suhteen, on myös syytä muistaa, että eräs selitys sille on ollut myös turvallisuuskohdilla. Kiistämätön tosiasia on, että auton kyydissä kouluun kulkeminen on 1970-1980-luvuilla syntyneiden lapsuudessa ja nuoruudessa ollut turvallisempi tapa kulkea kouluun kuin omin voimin

KUVIO 7. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten koulumatkan kulkutapa 13-16-vuotiaana ($\chi^2 (5) = 109,99; p < 0,001$)

kulkeminen. Kun esimerkiksi 1950-luvun alussa Suomessa oli ainoastaan 76 206 autoa, 2000-luvun alussa niitä oli 2,5 miljoonaa (Tilastokeskus 2004a). Autojen määrän lisääntyessä myös autoteiden määrä on noussut, jolloin koulumatkasta on tullut siinä mielessä turvattomampaa, että autoteiden ylityksiä on tullut nuorten koulumatkan varrelle entistä enemmän. Lisäksi Suomesta on jo pidemmän aikaa tehty amerikkalaistyylistä autoyhteiskuntaa, jossa tärkeintä tuntuu olevan tehokkaan autoliikenteen turvaaminen. Ajoväylät ja paikoitusalueet ovat määränneet palveluiden sijoittelun, mikä on tehnyt jalankulusta hankalan ja ennen kaikkea turvattoman liikkumismuodon (ks. Paronen 2005, 8). Niinpä olot polkupyöräilijöille tai jalankulkijoille ovat automassojen puristuksessa muodostuneet yhä tukalammiksi (vrt. Roos 1992).

Niin tärkeä arkiliikunnan muoto kuin koulumatkan kulutuspa onkin, se ei kuitenkaan ole ollut ainoa tapa harjoittaa arkiliikuntaa suomalaisten nuoruudessa. Myös monella muulla tapaa nuoruuden keväessä liikuttiin. Eräs tällainen tapa oli elinkeinoliikunta, johon vanhan ajan maatalousyhteiskunnassa oli osallistuttava niin vanhojen kuin nuortenkin.

” Työläislapsille ei ollut aluksi tarjolla juuri sen parempia olosuhteita kuin ne, joissa heidän vanhempansa olivat eläneet. Maaseudulla ja varsinkin Itä- ja Koillis-Suomessa elintaso ja elämänlaatu olivat muuttuneet vain vähän. Silloin kuin taloudellinen kehitys alkoi kaupunkien virkamiesperheille tehdä mahdolliseksi hankkia pesukoneet, vesivessat, vihannekset ja hedelmät, maalla monin paikoin kynnettiin vielä hevosella, nostettiin vilja seipäille, pestiin pyykkiä käsin ja luettiin petromaxin valossa. Syötiin leipää, perunaa ja läskiä, palelittiin ulkokuusissa, kuljettiin jalkaisin kirkkoon, kouluun ja kauppaan. Työt tehtiin käsin, tehtiin pitkää päivää ja levättiin nukkumalla.” (Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 81-82.)

Arkitoimista kaikkein suurimmat erot eri vuosikymmeninä syntyneiden suomalaisten välille tuli maatalon töiden tekemisessä, joita varsinkin 1920-1930-luvuilla syntyneet joutuivat tekemään muita useammin. Mitä aiemmin syntyneistä oli näet kyse, sitä useammin nuoruudessa tehtiin maatalon töitä (kuvio 8, liitteet 2a ja 2b). Lähes puolet 1920-1930-luvuilla syntyneistä ja yli 40 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä muisteli tehneensä alle 20-vuotiaana usein maatalon töitä, jolloin pellolle, lehmän lypsyyntä tai maan kuokkimiseen oli mentävä, halusi tai ei. Myös piha- ja puutarhatöitä oli tehtävä, halkoja hakattava ja metsätöissä raadettava, ainakin joskus.

”Raskas maataloustyö 5-vuotiaasta lähtien, väsytti niin. Edes marjametsään ei paljon päässyt, muu työ vei ajan. Tansseissa tuli aikuisena joskus käytyä, kun se oli ilta- yötyötä.” (Nainen, syntynyt 1927) (1703)

”Raskas ruumiillinen työnteko. Halko- ja propsimetsään vaan. Tukkimetsä, lypsäminen, riihellä olo, pellavan rohkeminen, liotus, pellavariihi, heinänteko ym. ym.” (Nainen, syntynyt 1927) (1703)

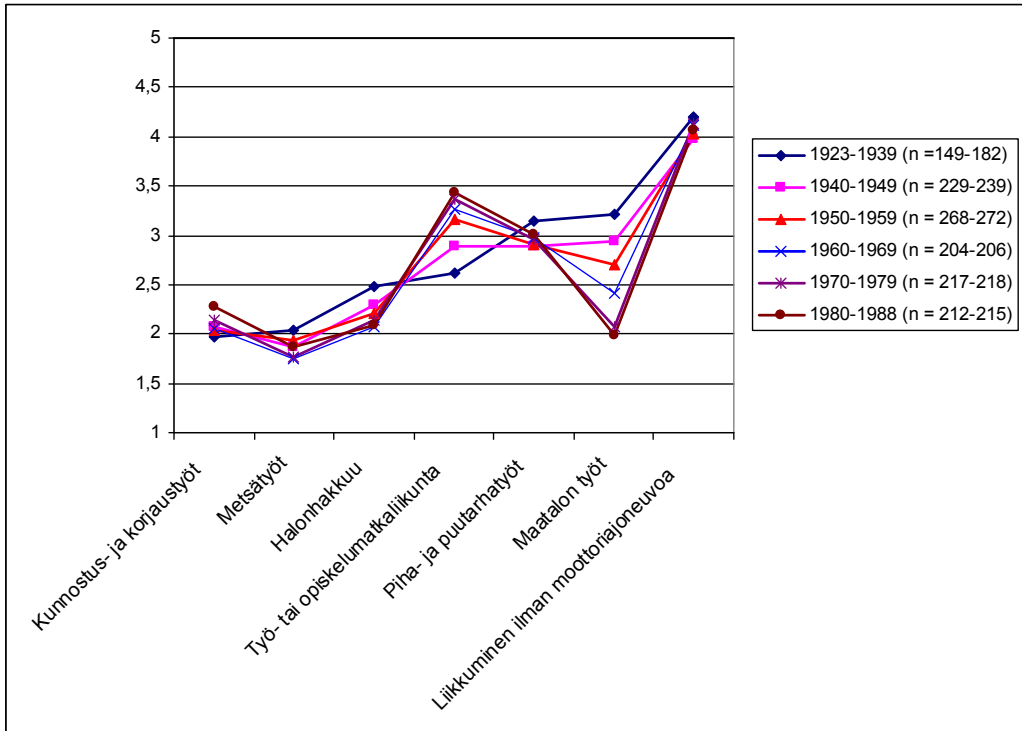
”Alle 20-vuotiaana raskaat maatalon työt. Siinä sai myös liikuntaa.” (Nainen, syntynyt 1941) (1050)

”Lapsesta saakka olen tottunut / joutunut liikkumaan. Maalla lapsena tuli paljon hyötyliikuntaa.” (Nainen, syntynyt 1946) (2847)

Teknisen kehityksen myötä maaseudun työt alkoivat kuitenkin 1950-1960-luvuilla syntyneiden nuoruudessa nopeasti vähentyä. Kylvö-, niitto- ja puimakoneiden yleistymisen mahdollisti sen, että suuritöiset työvaiheet voitiin tehdä nopeammin ja helpommin kuin ennen. Lisäksi koteihin alkoi tulla lypsykoneita, sähköhelleja, jääkaappeja, pesukoneita ja moottorisahoja. Suurin maaseudun töitä helpottava tekijä oli kuitenkin traktorien yleistymisen 1960-luvulla. (Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 71.) Enää maaseudulla ei tarvittu työvoimaa samalla tavalla kuin ennen, joten rakennemuutos kaupunkeihin muuttoineen alkoi. Tästä kertoo se, että 1950-luvulla syntyneistä maatalon töitä teki nuoruudessaan enää 35 prosenttia ja 1960-luvulla syntyneistä vain neljännes. Vaikka maatalon työt vähentyivätkin näinä vuosikymmeninä syntyneiden nuoruudessa selvästi, niin piha- ja puutarhatöissä oli toki heidän joskus aikaansa kulutettava. Elämä oli kuitenkin arkitoimien osalta ilmiselvästi kevyempää kuin ennen 1950-lukua syntyneillä. Tämä kuvaa hyvin sitä murrosta, jonka keskellä 1950-1960-luvuilla syntyneet kasvoivat.

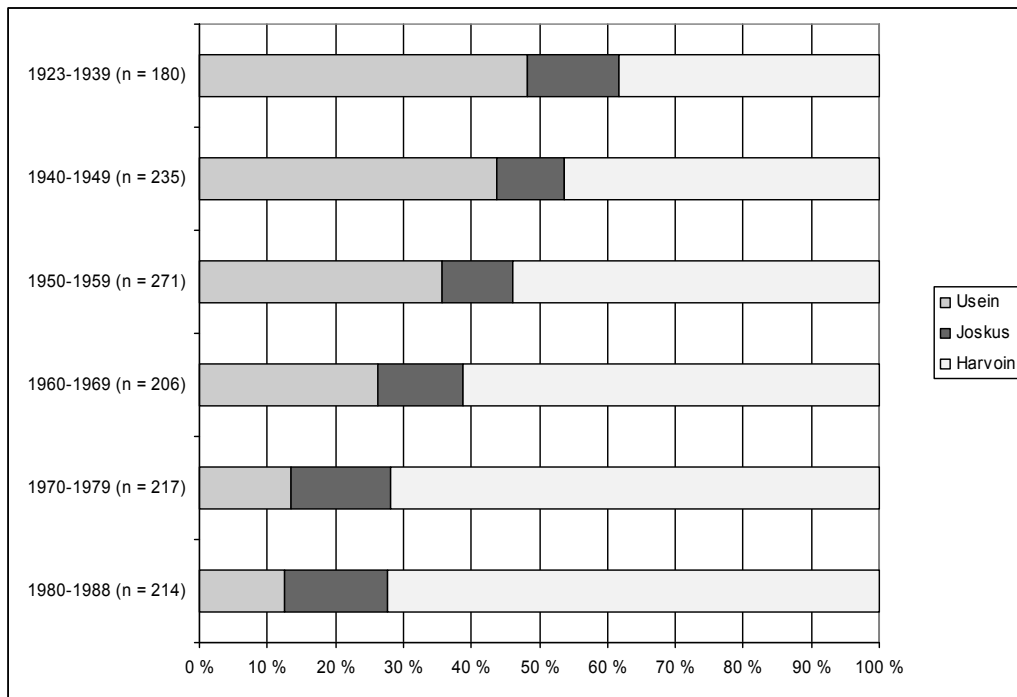
Urbanin elämäntavan läpilyönti vain korostui 1970-1980-luvuilla syntyneiden nuoruuteen tullessa, sillä he eivät tehneet enää nuoruudessaan senkään vertaa maatalon töitä, kuin 1950-1960-luvulla syntyneet. Tämä ei ole ihme, sillä suurin osa heistä on kasvanut kaupungeissa, jossa moisia töitä ei ole ollut edes tarjolla. Maatalon töiden väheneminen suomalaisten nuoruudessa näkyy hyvin kuviossa 9.

Vaikka ruumiillisia töitä 1970-1980-luvuilla syntyneet eivät edeltäjiinsä verrattuna juuri tehneetkään, se arkitoimien osa-alue, jossa he kunnostautuivat ennen 1950-lukua syntyneisiin nähden oli aktiivisempi opiskelu- / työmatkaliikunta. Tämä johtuu siitä, että heidän aikansa kului koulutuksen venyessä yhä pidempään koulun

KUVIO 8. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten arkitoimien yleisyyden keskiarvot alle 20-vuotiaana (asteikko: 1 = en tehnyt koskaan, 5 = tein erittäin usein)

penkillä ”ihmisvarastossa”, jolloin opiskelumatkaliikuntaakin tuli yleisemmin. Kun ennen 1950-lukua syntyneiden opintaival katkesi yleensä jo hyvin nuorena töiden painaessa päälle, 1970-1980-luvuilla syntyneiden nuoruudessa opiskelun autuutta korostava inhimillisen pääoman mantra oli voimissaan ja työn puutteessa yhteiskunta varastoikin heitä massoittain oppilaitosten seinien sisälle pois kaduilta joutilain maleksimasta. (ks. Hyypä 1999.)

Kuvio 9. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten maatalon töiden tekeminen alle 20-vuotiaana ($\chi^2 (10) = 118,89; p < 0,001$)

Kaiken kaikkiaan suomalaisten nuoruuden arkiliikunnasta voidaan sanoa, että sekä arkiliikunnan määrä että sen laatu ovat maaseutuvaltaisen Suomen teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi muuttumisen myötä kokeneet muutoksen. Hieman kummallisilta nykypäivän nuorten korvissa varmaan kuulostavatkin ennen 1950-lukua syntyneiden kommentit nuoruutensa ruumiillisesti ankarista olosuhteista:

”Kävely ja pyöräily, koska ainakin itse kun olin lapsi ei ollut autoja millä kulkea, se oli vaan kävellen. Ensimmäisen oman pyörän sain vasta 15-vuotiaana ja potkuri saatiin joskus alaluokalla.” (Nainen, syntynyt 1944) (2229)

”Olen sen ikäpolven ihmisiä, ettei meidän lapsuudessa ollut mopoja ja autoja joka perheessä. Kun sai jonkinlaisen polkupyörän allensa, niin piti hän sillä ajella ja televisioitakaan ei ollut, joten viihdyttiin ulkosalla kaiken maailman pelien ja muiden juoksujen perässä.” (Nainen, syntynyt 1949) (2193)

”Kaikki matkat oli käveltävä (juostava), hiihdettävä tai soudettava, koska polkupyöriä ja autoja ei ollut. Liikkuminen oli elämäntapa eikä

kiirettä ollut niin kuin nykyään. Kilpaileminen oli leikkimielistä eikä suoriutumisen paineita ollut, itse keksittiin sääntöjä.” (Nainen, syntynyt 1949) (1685)

Suhde koululiikuntaan muuttunut kielteisemmäksi

Koulumatkan kulkeutuvan ja arkitoimien ohella osa nuoruuden liikuntasuhteesta muodostuu myös koululiikunnan kautta. Itse asiassa koululiikunnalla on hyvin merkittävä osansa nuoruuden liikuntasuhteessa, sillä se on pakollisuudessaan tavalla tai toisella koskenut kaikkia (paitsi pysyvästi vammautuneita), halusivatpa he sitä tai eivät. Koululiikuntaan on kaikkien ikäluokkien ollut osallistuttava vuodesta vuoteen, koko oppivelvollisuuden ajan. Sisätiloissa, ulkona, sateessa, tuiskussa, pakkasessa, helteessä, ovat Suomen nuoret kautta vuosikymmenten joutuneet tai saaneet koulujensa liikuntatunneilla liikkua. Koululiikunnan vähäisistä tuntimääristä huolimatta jokaiselle on siis muodostunut jonkinlainen suhde koululiikuntaan ja tällä on saattanut olla suuri vaikutus myös kouluajan jälkeiseen liikuntasuhteeseen.

Ennen suomalaisten nuoruuden koululiikuntakokemusten käsittelyä on kuitenkin syytä huomauttaa, että käsillä olevan aineiston perusteella ei voida vastata siihen, mihin koulutusmuotoihin koululiikuntakokemukset ovat tutkittavien kohdalla liittyneet, sillä sitä ei heiltä erikseen kysytty. Aineiston vanhimpien koululiikuntakokemukset on hankittu rinnakkaiskoulujärjestelmässä ja nuorimpien puolestaan peruskoulussa. Mitä lähemmäs nykyhetkeä siirrytään, sitä pidemmälle vastaajat ovat myös keskimäärin kouluttautuneet (Järvinen & Vanttaja 2005) ja sitä vaikeampi on tietää missä määrin koululiikuntakokemukset liittyvät oppivelvollisuuskouluun ja missä määrin nuorisoasteen koulutukseen. Esimerkiksi useat suurten ikäluokkien edeltäjistä siirtyivät työelämään käytyään vain muutaman luokan kansakoulua huolimatta siitä, että vuoden 1921 oppivelvollisuuslaki olisi edellyttänyt koulun käyntiä 16-vuotiaaksi asti. Näin oli asianlaita erityisesti maaseudulla. Niin kauan kuin suuri osa maaseudun väestönlisäyksestä sijoittui maatalouteen, ei koulunkäynnillä maatalousyhteisössä ollut suurtakaan merkitystä. (Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 79, 81.) Koska maatalon työt opittiin maatalon töitä tekemällä, ei niitä oppiakseen tarvinnut kouluja käydä. Niinpä usean 1920-1930-luvulla syntyneen opintaival jäi lyhyeksi.

Kuten kuvioista 10 nähdään, aina 1950-luvulle syntyneisiin saakka koululiikunta oli hyvin pidettyä. Tästä kertoo se, että 86 prosenttia 1920-1930-luvuilla syntyneistä, 76 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä ja 74 prosenttia 1950-luvulla syntyneistäkin koki koululiikunnan olleen vähintään melko mukavaa. Koska samalla myös niitä, joita koululiikunta ei kiinnostanut tai jotka suorastaan inhosivat sitä, oli näinä vuosikymmeninä syntyneiden keskuudessa vain hyvin pieni osuus, voidaan sanoa, että koululiikuntaa ei tuolloin juuri vihattu. Se ei siis juuri aiheuttanut epämiellyttäviä tuntemuksia tuon ajan koulunkäynnissä yleisesti harjoitetuista varsin kovista opetusmenetelmistä huolimatta, jossa oppilaisiin käytettiin silloin tällöin myös fyysistä kuritusta karttakepillä hakkaamisineen. Joskus opettaja käytti apunaan myös nyrkkiä. (Kauppila 1996.) Ennen sotia ja vielä niiden jälkeenkin koulujen liikuntatunneil-

la vallitsi sotilaallinen kuri ja järjestys, olivathan monet opettajista entisiä upseereita tai sodassa olleita voimistelunopettajia (Juppi 1995, 188). Vaikka ruoska ainakin kuvaannollisesti välillä myös liikuntatunneilla varmaan lävähtikin, muistelivat monet 1920-1950-luvuilla syntyneet koululiikuntaansa lämmöllä.

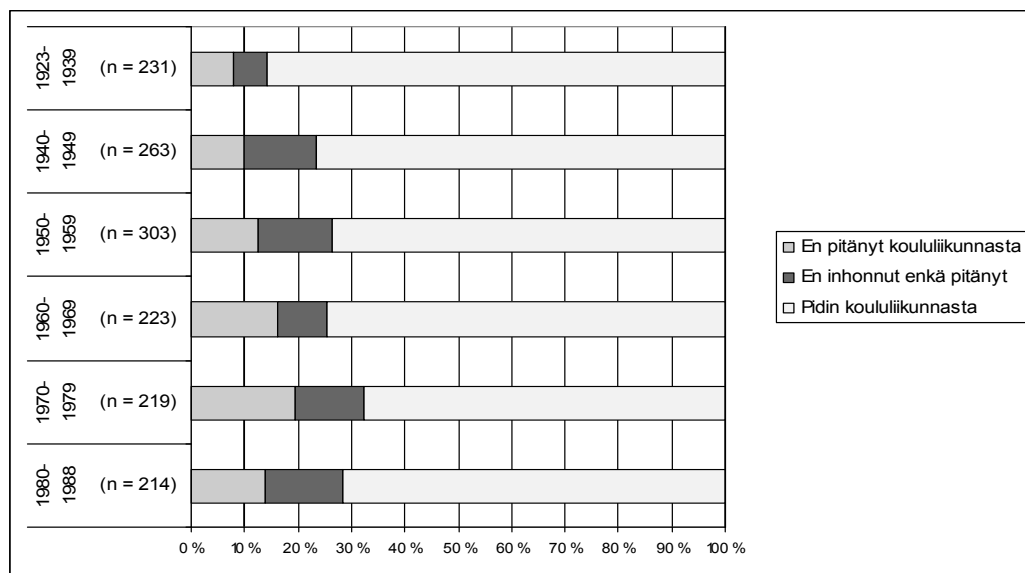
"Kansakouluaikana pelattu pesis oli suuri ilon aihe, sen myötä pidin kaikesta urheilusta. Nyt olen penkkiurheilija, katson urheilukisoja." (Nainen, syntynyt 1924) (1800)

"Kouluvoimistelu + urheilu oli mieluista. Luonto on vetänyt ladulle, jäälle (potkukelkka) ja pyörän selkään." (Nainen, syntynyt 1933) (1341)

"Innostuin jo kansakouluaikana. Varsinkin koulun sisäiset kilpailut ja myös kavereiden keskeiset kilpailut ovat luoneet minuun myönteistä suhtautumista liikuntaan." (Mies, syntynyt 1942) (950)

"Koululiikunta kansakoulussa 7-8-vuotiaana: kiipeily köysiin, upeata...Rengasvoimistelu oli hienoa kun tunsi omat voimansa." (Nainen, syntynyt 1946) (1423)

"Pidin kovasti koululiikunnasta. Se innosti liikkumaan vapaa-aikana enemmän. Keskkoulussa liikunnan opettaja kannusti urheiluun, vei itse urheiluleirille ja kilpailuihin. Omalla perheelläni ei ollut tähän mahdollisuutta. Sain onnistumisen kokemuksia liikunnasta ja urheilusta." (Nainen, syntynyt 1954) (865)

KUVIO 10. Vuosina 1923-1988-luvuilla syntyneiden suomalaisten suhde koululiikuntaan ($\chi^2(10) = 31,43; p < 0,001$)

Itkosen (1998, 52) mukaan vanhan maaseutuyhteiskunnan koululiikunta koostui tyttöjen osalta muun muassa laululeikkeistä, mustasta miehestä, pallopeleistä, sekä juhlaesitysten harjoittelusta. Lisäksi tyttöjä piti liikkeessä hyppynuorat ja tamburini. Poikien liikunta taas piti sisällään esimerkiksi jalka-, lento- ja pesäpalloa, telinevoimistelua, hiihtoa, kävelyretkiä luonnossa sekä yleisurheilua. Sukupuolijaottelu liikunnassa oli tiukkaa ja niinpä poikien kisaillessa urheiluriennoissaan tyttöjen rooli oli usein olla hurraavana yleisönä.

Koska kansakoulun lopullinen läpimurto Suomessa tapahtui 1950-luvulla, jolloin käytännössä kaikki lapset kävivät kansakoulua, niin koulutuksen merkitys kasvoi. Se paitsi raivasi tietä opillisen sivistyksen pariin, myös antoi ammatilliselle uralle paremmat lähtökohdat. (Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 80.) Liekö pidemmästä koulunkäynnistä johtunut se, että 1950-luvun jälkeen syntyneiden nuoruudessa koululiikunnan suosio lähti kuitenkin laskuun. Vaikka suurimman osan myös 1960-luvulla syntyneiden mielestä koululiikunta oli mukavaa tai todella mukavaa, niin vastenmielisyys koululiikuntaa kohtaan oli heidän joukossaan yleisempää kuin 1950-luvulla ja sitä ennen syntyneillä ($\chi^2(6) = 19,28; p < 0,01$). Kun runsaat 12 prosenttia 1950-luvulla syntyneistä ei pitänyt koululiikunnasta, niin 1960-luvulla syntyneistä tällaisia oli jo 16 prosenttia. Erityisesti 1960-luvulla syntyneillä koululiikuntavastaisuus lisääntyi siis aiempina vuosikymmeninä syntyneisiin verrattuna.

”Koululiikunta tappoi liikunnan ilon, koska aina mitattiin aikaa, matkaa ym. ja oli pakko kilpailla. Vanhempana on ymmärtänyt liikunnan tärkeyden hyvinvointiin ja sen että hyöty tulee itselle.” (Nainen, syntynyt 1966) (761)

Koululiikunnan suosio vain jatkoi vähenemistään 1960-luvulla syntyneiden jälkeen. Kaikkein vähiten koululiikunnasta näet pitivät 1970-luvulla syntyneet. Heistä vajaa viidennes ei pitänyt koululiikunnasta ja siihen myönteisesti suhtautuvia oli muihin verrattuna vähän, ainoastaan 68 prosenttia. Sen sijaan 1980-luvulla syntyneiden keskuudessa inho koululiikuntaa kohtaan ei ollut samaa luokkaa kuin 1970-luvulla syntyneillä.

”1980-luvulla koulua käyneenä täytyy kyllä korostaa sitä ’liikkumisen ilon tappamista’ mitä silloin harrastettiin, kaikki oli aina kilpailua. Yök!” (Nainen, syntynyt 1973) (940) *”Koululiikunta vei pitkäksi aikaa halun liikkuu. Esim. juoksukilpailut, telinevoimistelut, hiihto ja voimistelu.”* (Nainen, syntynyt 1974) (189)

Kun verrataan 1970-luvulla syntyneiden koululiikuntakielteisyyttä Nupposen ym. 1980-luvun puolivälissä keräämään aineistoon, jossa käsiteltiin vuosina 1971-1978 syntyneiden suomalaisten koululiikuntakokemuksia, niin Nupposen ja kumppaneiden (1991, 56) mukaan koululiikunnan erittäin ikävänä koki tuolloin kahdesta neljään prosenttia oppilaista. Käsillä olevassa tutkimuksessa kuitenkin niitä 1970-luvulla syntyneitä, jotka muistelivat suorastaan inhonneensa koululiikuntaa, oli suurempi osuus kuin Nupposen ja kumppaneiden tutkimuksessa, yhdeksän prosenttia.

Kun vertailu suoritetaan 1980-luvulla syntyneiden osalta, niin Nupposen ja Telaman hieman uudemman, vuonna 1995 keräämän aineiston mukaan erittäin vastenmielisenä koululiikunnan koki kaksi prosenttia 11-16-vuotiaista suomalaisista

(Nupponen & Telama 1998, 114). Käsillä olevassa tutkimuksessa kuitenkin 1980-luvulla syntyneistä koululiikuntaa erittäin negatiivisesti suhtautuvia (jotka siis vastaavat Nupposen ja Telaman tutkimuksen nuoria) oli suurempi osuus, kuusi prosenttia. Nupposen ja kumppaneiden tutkimuksissa koululiikunta näyttäytyikin jatkuvasti positiivisemmassa valossa kuin sukupolvien liikuntasuhdetta valottavassa tutkimuksessa. Tämän positiivisuuden innoittamana Nupponen ja Telama päätyvätkin varsin rohkeasti toteamaan (1998, 114), että heidän tulostensa perusteella lehtikirjoittelu huonosti hoidetusta koululiikunnasta joutuu outoon valoon. Nupposen ja Telaman lausunnoista huolimatta käsillä olevan tutkimuksen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että koululiikuntaa arvostelevien kirjoitusten takana saattaa sittenkin olla myös jonkin verran todellisuuspohjaa.

”Koulu tappoi aikanaan kaiken ilon liikkumisesta, kun aina oli joko kello tai mittanauha valmiina mittaamaan aikaa, pituutta nopeutta...Esim. tanssiharrastusta ei laskettu koulussa miksikään, kun 100 m. juoksu ei sujunut. Sen sijaan hyvät yleisurheilijat saivat todistukseen 10, vaikeivät olisi osanneet uida metriäkään tai pelata vähääkään pesäpalloa. Innostus liikuntaan tuli takaisin vasta yli 20-vuotiaana, kun päätin etten tee mitään, mikä ei ole oikeasti kivaa tai hauskaa. Eikä kellään ole enää oikeutta arvostella tekemisiäni!” (Nainen, syntynyt 1974) (1101)

”Liikunta tuntui ala-asteella ja joskus ylä-asteellakin epämiellyttävältä, kun pakotettiin harrastamaan esim. telinevoimistelua ja joitain muita lajeja, joissa ei ollut hyvää. Jäi inho koululiikuntaan, mutta ei vaikuta nykyisiin harrastuksiin, tai liikkumiseen.” (Nainen, syntynyt 1977) (250) *”Liikunnanopettajat ovat olleet aina kamalia (liikaa pakkoja tyly asenne). Yliopistoliikunta sytytti vasta liikkumaan (22 v.)”* (Nainen, syntynyt 1981) (1495)

Koska Millsin (1982, 125) mukaan tutkimuksessa tulee käsitellä myös yksilöiden kärsimyksiä, jottei se olisi kokonaan kahlehdittu palvelemaan kulloisiakin vallanpitäjiä, niin on kiintoisaa katsoa, mikä suomalaisten koululiikuntaa oikein haittasi. Kiistämätöntä toki on, että suurin osa suomalaisista on nuoruudessaan pitänyt koululiikunnasta, mutta sen kielteisistä kokemuksista vastaajat purkautuivat avointen kysymysten vastauksissaan kirjoittamaan huomattavasti positiivisia kokemuksia vuolaammin.* *”Kiitos kun sain kertoa teille jumppaopestani, sillä hänellä oli minuun pitkäaikainen ikävä vaikutus”* (Nainen, syntynyt 1962) (40).

Käsillä olevassa tutkimuksessa kielteisistä koululiikuntamuistoista kirjoitettiin sitä enemmän, mitä myöhemmin syntyneistä oli kyse aina 1970-luvulla syntyneisiin saakka, joten tässä mielessä avointen kysymysten vastaukset noudattivat tilastoista saatua kuvaa. Yleisesti kielteiseen suhtautumiseen koululiikuntaa kohtaan näytti olevan kolme syytä. Ensinnäkin liikunnanopettajat saivat aikaan inhon koululiikuntaa kohtaan tylyillä ja oppilaita ivaavilla opetusmenetelmillään. Inhottavia kokemuksia liikunnanopettajista oli kaikilla vuosikymmenillä, vaikkakin 1920-1940-luvuilla syntyneillä niitä oli muita vähemmän.

* Negatiivisiksi luokiteltuja koululiikuntakokemuksia ilmeni avointen kysymysten vastauksissa 215 kappaletta ja positiivisiksi luokiteltuja puolestaan 53 kappaletta.

”Yhteiskoulun jumppamaikka moitti ääneen kun ei pysynyt puomilla tai ei osannut hypätä hevoselle jne.” (Nainen, syntynyt 1936) (2985) ”... kaikkien olisi pitänyt olla yhtä notkeita ja näppäriä. Jos ei, niin opettaja avusti ja painoi esim. päästä että se meni lattiaan. Ja kiivetä piti köysille vaikka kuinka olis pelottanut.” (Nainen, syntynyt 1957) (2954)

”Koululiikunta oli tylsää, eikä opettaja kannustanut. Olin hiukan kömpelö ja opettajan arvostelu loukkasi.” (Nainen, syntynyt 1956) (1533) ”Koulussa oli ‘pakkoliikuntaa’ ja se vei liikunnalta ilon, opettaja ivasi kun ei osattu tehdä liikkeitä oikein, 1970-luvulla.” (Nainen, syntynyt 1959) (147)

”Koululiikunta varjostaa vieläkin. Opettajan lapset olivat kilpaurheilijoita. Sama opettaja haukkui nuoremman sisarenikin läskiperseeksi! (hän on hoikka). Muu luokka oli läsnä...” (Nainen, syntynyt 1962) (40)

*”Vastenmielisyys jatkui koko kouluajan. Mieleen muistuu pakkopelaa-
miset eli lentopallo, koripallo jne., jotka olivat varsinaisen nöyryyttämisen huippu. Valinnanvapautta ei ollut ikinä, vaan opettaja määräsi mitä kaikki tekivät, halusi tai ei.” (Mies, syntynyt 1966) (919)*

”Koululiikunta oli yksipuolista, opettajat ammattitaidottomia (ei yhtään pätevää koko kouluaikana) ja liikaa suorituksen mittaamiseen tähtääviä.” (Nainen, syntynyt 1967) (617)

Opettajan usein tyly palaute oppilaiden suorituksista kautta vuosikymmenten ei ole ihme, sillä Palomäen, Heikinaro-Johanssonin ja Hirvensalon (2005) tutkimuksesta paljastui, että liikunnanopettajien oppilaille antamassa palautteessa on vielä nykyäänkin suuria eroja. Tämä näkyi myös käsillä olevassa tutkimuksessa.

”Koululiikunta sai vastenmielisyyden aikaan. Vain opettajan ‘omien lajien harrastajat’ olivat suosiossa ja langanlaihat tytöt, vaikka lintsasioat joka tunti. Opettaja kirjoitti todistukseen, että yleiskunnossa parantamisen varaa, vaikka juoksin Cooper-testin luokan parhaiten. Arvioitiin vain urheiluasuja.” (Nainen, syntynyt 1972) (2005)

”Minulla on ollut kouluaikana kolme liikunnanopettajaa, jotka kaikki kannustivat vain hyviä ja liikunnallisia oppilaita. Omaa lajia on vaikea löytää kun tajusi olevansa kaikessa se huonoin. Lopulta ei tehnyt mieli edes yrittää.” (Nainen, syntynyt 1977) (1185)

”Liikunnanopettajan / ryhmän vetäjän negatiivisuus, esim. sinusta ei ole mihinkään, olet kömpelö, olet huono esimerkki kun olet ‘sairaana laihana’ ym. Missään vaiheessa ylä-asteen koululiikunnassa ei tullut kannustusta opettajalta, vain haukkuja.” (Nainen, syntynyt 1980) (216)

”Ala-asteen vastenmielisin kokemus oli voimistelu, koska en kerta kaikkiaan saanut venytetyksi sormiani varpaisiin ja liikunnanopen mielestä

se ei voinut olla mahdollista. Voi sitä päivittelyä kuinka jäykkä olin!”
(Nainen, syntynyt 1984) (1208)

Paitsi opettajien tyly palaute oppilailleen, myös heidän käyttämänsä pakottamis-
menetelmät erilaisiin liikuntasuorituksiin vähensivät suomalaisten koululiikunnan
kiinnostavuutta tehokkaasti. Väkisin liikuntasuorituksiin usuttaminen teki monen
oppilaan koululiikuntamuistoista sangen harmaita. Erityisesti hiihtäminen aiheut-
ti monille (varsinkin 1960-luvulla syntyneille) tuskaisia koululiikuntakokemuksia.
Tämä saattaa johtua siitä, että lapsuudessaan 1960-luvulla syntyneet eivät joutuneet
hiihtämään edeltäjiensä tavoin kaupungistumisen seurauksena. Niinpä joillekin
koulussa hiihtäminen oli silkkaa piinaa, koska siihen ei oltu aiemmin totuttu.

”Kouluhiihto oli kamalaa.” (Nainen, syntynyt 1927) (1271) *”Kansa-
koulun hiihtokilpailut noin 8-9-vuotiaana. Sukset lipsui ja jäin viimei-
seksi, kauhea kokemus.”* (Mies, syntynyt 1957) (190)

*”Hiihto ala-asteella 1-4 lk. Aina vain hiihtoa ja oli pakkopullaa puurta-
mista. Nykyään voi hiidellä omassa tahdissa ja vain silloin, kun tuntuu
siltä.”* (Nainen, syntynyt 1963) (2315)

*”En ole hiihtänyt peruskoulun jälkeen, kauheita kokemuksia pakotta-
misesta.”* (Nainen, syntynyt 1964) (1573) *”Koulujen hiihtokilpailut
naulasivat vuosi toisensa perään uuden naulan arkkuun. Vain 1-luok-
kalaisena en hävinnyt, olin 2. viimeinen.”* (Nainen, syntynyt 1967)
(1660)

*”Hiihto oli vaikeaa pitkään, syy siihen oli koululiikuntatunneilla puu-
sukset, koulun sukset, pohja jääty, enkä päässyt eteenpäin niillä riittä-
vän kovaa. Opettaja pisti suksisauvalla selkään. Toivoin häpeästä että
olisin kuollut siihen pistoon.”* (Mies, syntynyt 1965) (2746)

Kaupungistumisen ja teknisen kehityksen seurauksena liikunta ei kenties ole ol-
lut myöhemmin syntyneille yhtä luonnollista kuin ”vanhemmille polville”, mikä
taas on näkynyt heidän fyysisessä kunnossaan liikuntatunneilla. Monelle opetta-
jalle ei ilmeisesti ollutkaan valjennut se Laakson ym. (2005, 5) esiintuoma tosiasia,
että liikuntatunnit eivät voi olla pelkästään ”treenitunteja”, joilla tavoitellaan vain ja
ainoastaan fyysisen kunnan parantumista, koska käytettävissä oleva aika ja liikun-
tatuntien vähyys eivät mitenkään riitä ainakaan kestävyyskunnan kohentamiseen.
Jos koululiikuntaa on vain pari-kolme tuntia viikossa, ei oppilaiden kunto sen avul-
la kohene, vaikka oppilaat pakotettaisiin tekemään mitä.

*”Koulussa pakko synnytti vastenmielisyyttä. Kovassa pakkasessa ve-
renmaku suussa hiihtäminen ei ollut mukavaa. Samoin uima-altaassa
värjöttely koulussa oli epä mukavaa, saunomiseen ei ollut juuri aikaa.
Monet liikunnanopettajat olivat turhan ankaria ja vaativat usein lii-
kaa.”* (Nainen, syntynyt 1979) (86)

*”Kouluaikoina oli pakko tehdä esim. sisäliikunnassa salilla eri laitteilla
juttuja, ja muutaman kerran epäonnistui (putosi köysiltä alas lattialle ja*

hyppy hevosen selkään meni ohi). Ja notkeakin piti olla, pään täytyi mennä lattiaan haara-asennosta yms.” (Nainen, syntynyt 1957) (2954)

”Kauhein kokemus oli, kun olin luokan kanssa uimassa ja mulla oli hirveä yskä. Opettaja pakotti uimaan. Kesken uinnin sain kovan yskimiskohtauksen ja vettä meni kurkkuun ja tuntui, että hukkuisin. Opettaja huusi vaan, että eipäs jäädä hidastelemaan muita.” (Nainen, syntynyt 1982) (2289)

Myös koululiikunnan kilpailu ja mittaaminen olivat omiaan muuttamaan sen joillekin täydelliseksi pakkopullaksi, joka joissain tapauksissa on heijastunut myös myöhempien aikojen liikuntaan. Viime vuosina tämän merkitys on vain korostunut, sillä Laakson ym. (2005, 5) mukaan joidenkin oppilaiden fyysinen aktiivisuus rajoittuu lähes pelkästään koulun liikuntatunteihin. Jos niistä siis saa liikunnalle huonot ”eväät”, niin ei ole ihme, jos liikkuminen ei maita myöhemmässäkään elämässä.

”Alle kouluikäisenä liikunta urheilukerhossa tuntui mukavalta, mutta koululiikunta romutti urheiluharrastukseni täydellisesti. Vasta lukioaikoina, pakkoliikunnan loputtua, aloin todella hoitaa kuntoani ja liikkua enemmän. Koululiikunnassa pahinta olivat erilaiset kuntotestit, joiden avulla liikuntanumero muodostettiin.” (Mies, syntynyt 1982) (10)

”Ylä-asteella innostukseni lopahti, koululiikunta oli raastavaa ja vastenmielistä. Sen pakollisuus teki siitä monelle tylsän pakkopullan.” (Nainen, syntynyt 1985) (1464) ”Koululiikunta on antanut hyvin negatiivisen kuvan liikunnasta johtuen sen pakonomaisuudesta ja numeron annosta (ihmisillä on eri lähtökohdat!)” (Nainen, syntynyt 1987) (206)

”Ala-asteella koululiikunta oli yhtä tuskaa. Oppilaat jaettiin liikkujiin ja sohoaperunoihin. On kova paikka lapselle tulla aina valituksi viimeisten joukossa joukkueeseen. Huono kunto ja stressi (tiedostamaton) herätti ajatuksen liikuntaharrastuksen aloittamisesta. Kiinnostukseni urheilua ja liikuntaa kohtaan on ollut hyvin kausiluontoista ja vaihtelevaa.” (Nainen, syntynyt 1986) (2103)

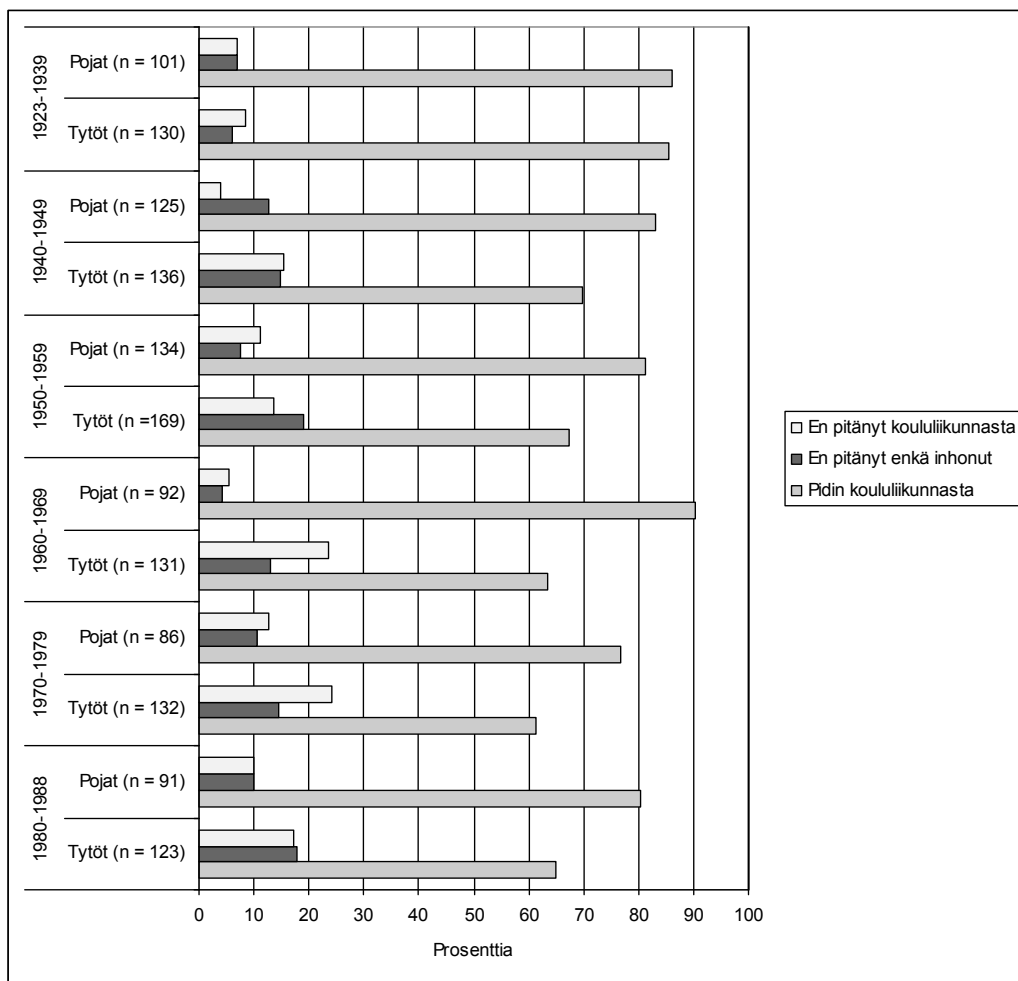
On toki todennäköistä, että koululiikunnan vähentynyt suosio ei johdu pelkästään liikunnanopettajan persoonaan liittyvistä tekijöistä, vaan syynä tähän saattavat olla myös muut seikat. Eräs tällainen on nuorisokulttuurin synty, jolloin nuorison idolit eivät enää välttämättä tulleetkaan urheilun parista tai olleet urheilullisia, vaan tulivat esimerkiksi musiikin ja elokuvien parista. Kun muistetaan, että nuorisokulttuurin todellinen läpilyönti Suomessa ajoittui 1960-luvulle, jonka jälkeen sen merkitys on jatkuvasti kasvanut, ei ole ihme, että esimerkiksi 1970-luvulla syntyneiden kiinnostus koululiikuntaa kohtaan on ollut vähäisempää kuin edeltäjiensä.

On mielenkiintoista, että kaikkien muiden, paitsi 1920-1930-luvuilla syntyneiden kohdalla tytöt pitivät vähemmän koululiikunnasta kuin pojat (kuvio 11). Tyttöjen negatiivisempi suhde koululiikuntaan ei ole siinä mielessä yllättävää, että sama asia ilmeni myös Huismanin (2004) tutkimuksesta. Suurimpia eroja tyttöjen ja poikien koululiikuntakiinnostuksessa tuli 1960-luvulla syntyneille. Kyseisenä vuosikymmenenä syntyneistä tytöistä nimittäin 24 prosenttia ei pitänyt koululiikunnasta, kun

taas pojista näin nuivasti koululiikuntaan suhtautuvia oli ainoastaan viisi prosenttia ($\chi^2(2) = 20,64$; $p < 0,001$).

”Joukkueisiin valittiin ensiksi parhaat ja huonoimmat, kuten itseni, valittiin viimeiseksi. Koulumuistoihin nähden on suorastaan ihme, että liikunta on ollut ja on edelleen tärkeää ja mieluisin osa elämääni.” (Nainen, syntynyt 1967) (617).

”Minua ei valittu joukkueisiin. Jouduin seisomaan rivissä aina viimeisten valittavien joukossa, aivan 1. luokilta saakka koko kouluajan. Olin hidas, en edes ylipainoinen tms. ’Tunariksi’ kutsuttiin, eli ilmeisesti olin kömpelökin.” (Nainen, syntynyt 1967) (1660) *”Kouluaiikoina inhosin telinevoimistelua, koska tehtävät pelottivat. Myös ikävältä tuntui, kun oli viimeisten joukossa, kun valittiin pelaajia joukkueisiin.”* (Nainen, syntynyt 1967) (2935)

KUVIO II. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten suhtautuminen koululiikuntaan sukupuolen mukaan

Koska tyttöjen poikia yleisempi koululiikuntakielteisyys on jatkunut vuosikymmenestä toiseen, tyttöjen koululiikunnan suunnittelussa ja toteutuksessa olisikin tarkistamisen paikka. Heikinaro-Johansson (2005, 6-7) tosin sanoo, että suomalaisesta liikunnanopettajakoulutuksesta on pyritty rakentamaan pedagogisesti ja didaktisesti vahva kokonaisuus ja että liikunnanopettajakoulutusta on kehitetty koko sen olemassaolon ajan antamaan hyvät teoreettiset ja käytännölliset valmiudet.

Vaikka suurin osa tytöistäkin on kiistatta pitänyt koululiikunnasta, on näiden valmiuksien kohdalla tietyn vähemmistöjoukon osalta epäonnistuttu. Lisäksi suurin osa peruskoulujen laatimista liikuntaa koskevista opetussuunnitelmista on Huismanin (2004, 112-115) mukaan puutteellisesti laadittu. Ainakin opetussuunnitelman tasolla liikunnan opetuksen suunnittelussa voidaan siis sanoa olevan Suomen peruskouluissa parantamisen varaa.

”Koulussa liikuntatunnit oli mallia vaihtoaskel – hyppy – vaihtoaskel – hyppy ja kova kuri, pelotti, ei kiinnostanut.” (Nainen, syntynyt 1944) (1646) ”Kouluaikaiset liikuntatunnit eivät olleet innostavia / kannustavia. Opettajat huomioivat vain liikunnalliset oppilaat. Iänikuinen testaaminen.” (Nainen, syntynyt 1963) (2341)

”Vastenmielisyys liikuntaa kohtaan syntyi ala-asteen 5:llä luokalla. Syynä opettaja.” (Nainen, syntynyt 1971) (1667) ”Ankarat liikunnan opet koulussa aiheuttivat jopa pelkoa esim. uintia kohtaan.” (Nainen, syntynyt 1973) (529)

”Ala-asteiässä tuli jo vastenmielisyys liikuntaan. Koulun pakolliset hiihdot ja pesäpallot ja telinevoimistelut olivat kamalia tunteja. Vasta 20v. sain innostuksen liikuntaan, kävin kuntosalilla ja lenkkeilin.” (Nainen, syntynyt 1974) (189)

”Koululiikunta oli ahdistavaa, koska opettaja oli natsi.” (Nainen, syntynyt 1977) (834) ”Yläasteen liikunnanopettaja sanoi ja antoi vain SM-tason liikkujille (esim. koris) numeron 10, tämä siis vapaa-ajan liikuntaa = tosi tökerö akka.” (Nainen, syntynyt 1977) (2259)

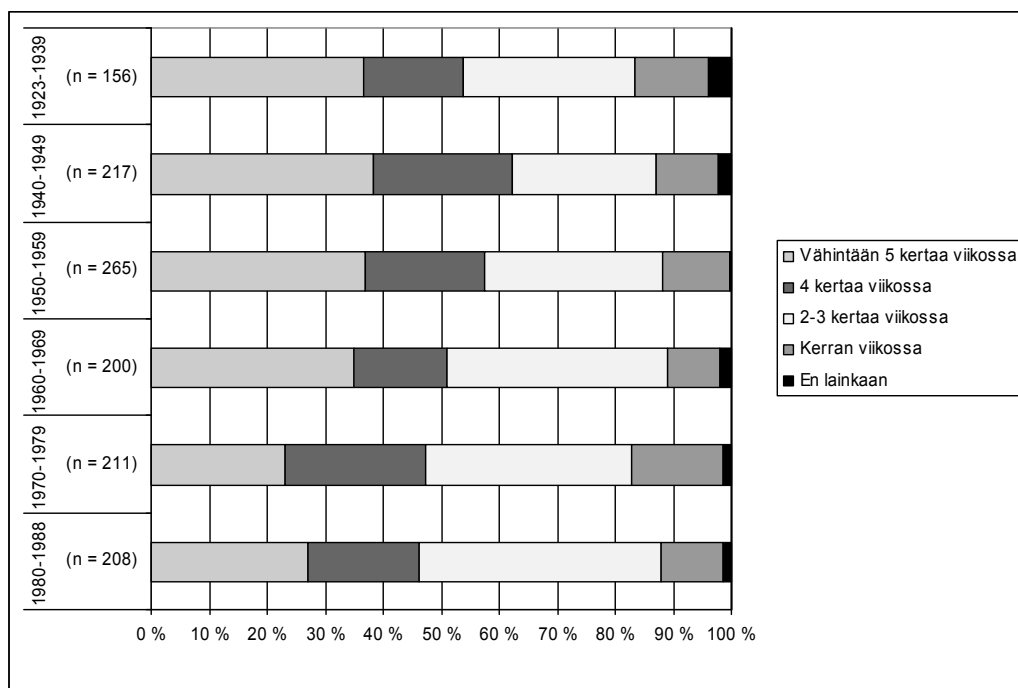
Liikunnan harrastaminen pysynyt vakaana

Arki- ja koululiikunnan lisäksi keskeinen osa liikuntasuhteen ensimmäistä osa-aluetta, omakohtaista liikunnan harrastamista on yleinen liikunnan määrä ja rasittavuus. Tällä tarkoitetaan siis arkitoimien ulkopuolista liikuntaa, toisin sanoen ruumiin liikuttamista ruumiin liikuttamisen vuoksi, ei liikunnan harrastamista välineenä esimerkiksi työsuorituksen tekemiseen. Kun yleensä erilaisiin gallupeihin vedoten puhutaan väestön liikunnan harrastamisesta, tarkoitetaan sillä yleensä juuri vapaa-ajan liikuntaa, ei arkiliikuntaa. Liikuntakertojen määrä viikossa kertoo näet selkeästi sen, ketkä ovat liikunnallisesti aktiivisia ja ketkä taas vähemmän aktiivisia. Liikunnan rasittavuuden (mitä erilaisissa gallupeissa ei yleensä huomioida) katsominen on puolestaan tärkeää siksi, että kevyt liikunta on luonteeltaan kokonaan toisenlaista kuin rasittava sellainen. Onhan selvää, että voimakasta sydämen sykkeen kiihtymistä aiheuttava liikunta on erilaista kuin kevyt puuhastelu, jossa syke ei nouse, eikä hikoilua tapahdu. Heinosen ym.(2001) mukaan terveyden kannalta riittävä liikunnan harrastaminen on

vapaa-aikana vähintään kolme kertaa viikossa tapahtuvaa, kerrallaan vähintään 30 minuuttia kestävää reipasta tai ripeää liikuntaa, joka aiheuttaa hengästymistä ja hiikoilua jonkin verran. Lapsille erikseen laadittujen suositusten mukaan lasten tulisi harrastaa vähintään 60 minuuttia kohtuullisen rasittavaa tai rasittavaa liikuntaa joka päivä ja tämän liikunnan tulisi olla heille nautinnollista ja heidän kehityksensä kannalta tarkoituksenmukaista (Strong ym. 2005, 736).

Alle 15-vuotiaana terveyden kannalta riittävän tiheästi liikkuvien osuus ei kuitenkaan noussut suomalaisten keskuudessa kovin korkeaksi. Vähintään neljä kertaa viikossa liikkui hieman yli puolet kansasta ja vähintään viisi kertaa viikossa kolmannes. Vaikka liikuntakertojen määrässä alle 15-vuotiaana ei eri vuosikymmeninä syntyneiden välillä suuria eroja ollutkaan, niin voidaan sanoa, että ennen 1960-lukua syntyneet liikkivat hieman useammin kuin 1960-luvun jälkeen syntyneet. Kun reilusti yli puolet 1920-1950-luvuilla syntyneistä harrasti liikuntaa vähintään neljä kertaa viikossa, niin 1970-1980-luvuilla syntyneistä näin teki alle puolet (kuvio 12). Siitä huolimatta että ”vanhemmat polvet” tekivät siis nuoruudessaan enemmän arkitöitä kuin nuoremmat, he myös harrastivat liikuntaa nuorempiaan useammin.*

Sama suuntaus liikuntakertojen määrän suhteen jatkui myös 16-20 vuoden iässä, sillä myös tässä elämänvaiheessa aiemmin syntyneiden liikunnan harrastaminen oli nuorempiaan tiheämpää. Tästä kertoo se, että kun yli puolet 1920-1940-luvuilla syntyneistä liikkui vähintään neljä kertaa viikossa, niin 1950-1980-luvuilla syntyneistä näin teki selvästi alle puolet (43-47 %). Edelleen, kun 1920-1940-luvuilla syntyneistä

KUVIO 12. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntakertojen määrä viikossa alle 15-vuotiaana ($\chi^2(20) = 42,07; p < 0,01$)

* Tämä tulos voi osittain selittyä sillä, että vanhemmat kyselyyn vastanneet ovat ehkä laskeneet myös tekemänsä arkityöt varsinaiseksi liikunnaksi.

yli 30 prosenttia sai itsensä liikkumaan vähintään viidesti viikossa, 1950-1970-luvuilla syntyneillä tällaisten henkilöiden osuus putosi runsaaseen viidennekseen ja 1980-luvulla syntyneistä näin tiheästi liikkui ainoastaan 18 prosenttia (kuvio 13). Vain pieni vähemmistö 1980-luvuilla syntyneistä harrasti siis liikuntaa lähes päivittäin. Tähän saattoi tosin vaikuttaa se, että liikunnan harrastamisen kilpailijoiksi alkoi aina 1950-luvun loppupuolelta asti tulla muitakin vapaa-ajan harrastuksia elokuvineen, kahviloineen ja populaarimusiikkeineen. Yleisesti lähes jokapäiväisen liikunnan harrastaminen väheni kaikkien 1920-1980-luvuilla syntyneiden keskuudessa lapsuuden ja nuoruuden välillä, mutta sen sijaan 2-3 kertaa viikossa tapahtuvan liikunnan painoarvo nousi. Myös vähän (kerran viikossa) liikkuvien osuudet nousivat vähintään viisi kertaa viikossa liikkuvien osuuden laskiessa. Kaiken kaikkiaan keskimäärin suomalaiset liikkuivat nuoruudessaan noin kolme kertaa viikossa.

”Urheiluseuran liialliset harjoitukset johtivat lajin lopettamiseen n. 15-vuotiaana.” (Mies, syntynyt 1960) (2236) ”Lopetin karaten harrastamisen puolen vuoden jälkeen 15-vuotiaana harjoitusryhmässä vallinneiden epäterveiden ajatusten vuoksi.” (Mies, syntynyt 1963) (2846)

”12-vuotiaana lopetin rytmillisen liikunnan, koska vaadittiin jo kilpailua ja kaveripiiri oli arvoasteleva. (Nainen, syntynyt 1964) (1504)

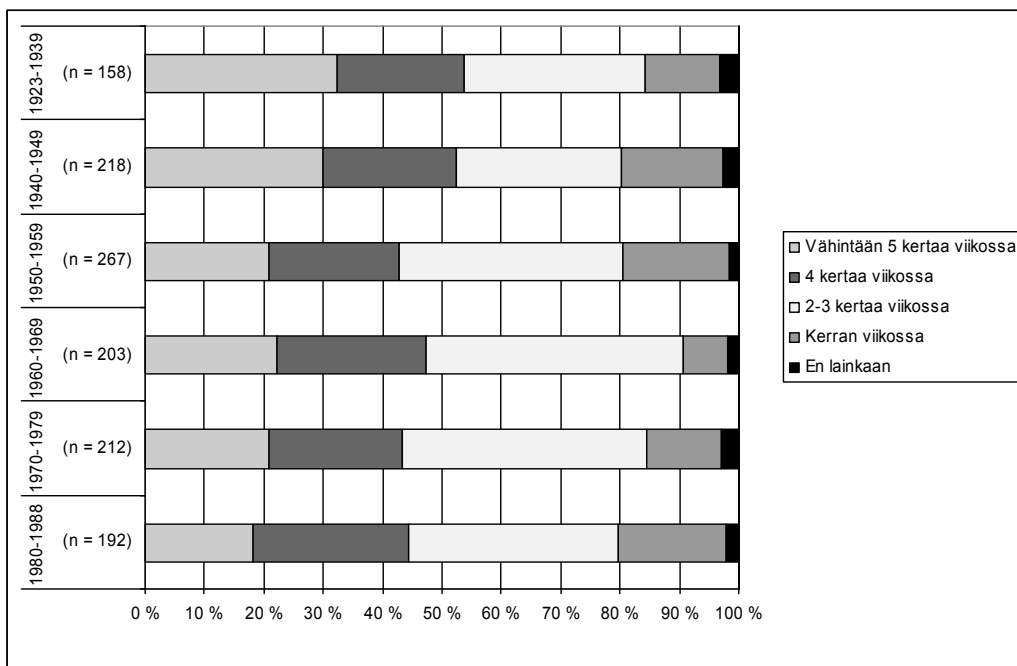
”Harrastin nuorena liikuntaa. Kävin kilpailuissa. Liikuntaharrastus lopahti noin 18-20 v. Muutto omaan asuntoon, oman elämän aloittaminen, työpaikka, uudet ystävät ja ympyrät.” (Nainen, syntynyt 1968) (536) ”...ihmissuhteiden merkitys nousi suuremmaksi kuin liikunnan merkitys.” (Nainen, syntynyt 1968) (2605)

”Murrosikäisenä lopetin pesäpallo- ja uintiharrastuksen, koska intressit olivat tuolloin jossain aivan muualla kuin liikunnan harrastamisessa. Tuolloin kaverit ’pilkkasivat’, kun kulutin niin paljon aikaa urheilemiseen. Nyttemmin en ole ajanpuutteen vuoksi aloittanut harrastamista uudelleen.” (Nainen, syntynyt 1982) (31)

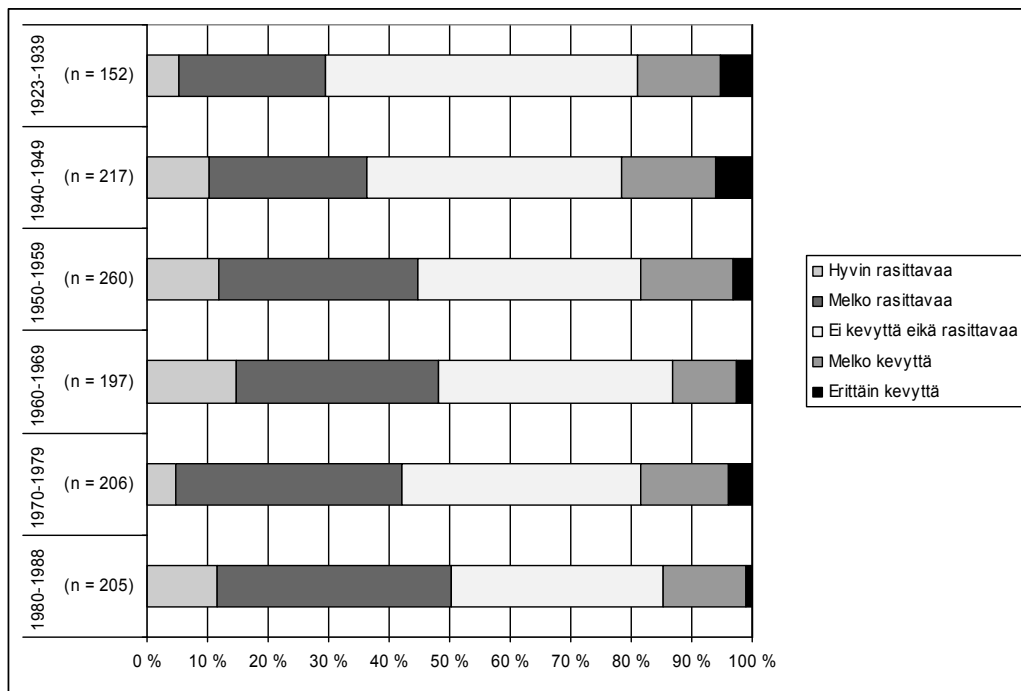
Liikuntakertojen määrä ja teho olivat sillä lailla suomalaisten nuoruudessa yhteydessä toisiinsa, että mitä useammin liikuntaa harrastettiin, sitä kovempaa se oli myös teholtaan. Kun korkeintaan kerran viikossa liikuntaa harrastavista suomalaisista ainoastaan 16 prosenttia liikkui alle 15-vuotiaana joko melko tai hyvin rasittavasti, vähintään viisi kertaa viikossa liikkuvista tällaista liikuntaa harrasti 67 prosenttia. 16-20-vuotiaana puolestaan korkeintaan kerran viikossa liikkuvista 13 prosenttia liikkui melko tai hyvin rasittavasti, kun vähintään viisi kertaa liikkuvista näin teki 78 prosenttia.

Suomalaisten liikunnan teho* heidän nuoruudessaan oli pääosin korkeintaan melko rasittavaa, sillä hyvin rasittavan liikunnan harrastajia oli suhteellisen vähän. Äärimmäisen kova sykettä kiihdyttävä ja voimakasta puuskuttamista aiheuttava liikunta oli siis suomalaisten nuoruudessa harvinaista. Tästä kertoo se, että alle 15-vuotiaana yli puolet 1920-1930-luvuilla syntyneistä kertoi harjoittavansa yleensä liikuntaa, jota he eivät kokeneet teholtaan sen paremmin kevyeksi kuin kovaksikaan, kun taas 1940-1980-luvuilla syntyneistä näin teki 35-42 prosenttia (kuvio 14). Kovin

* Kyseessä on liikunnan subjektiivinen rasittavuus. Joidenkin liikunta voi siis olla objektiivisesti mitaten rasittavampaa kuin muiden, vaikka se ei heistä rasittavalta tuntuisikaan, jos he ovat esim. fyysisesti muita paremmassa kunnossa.

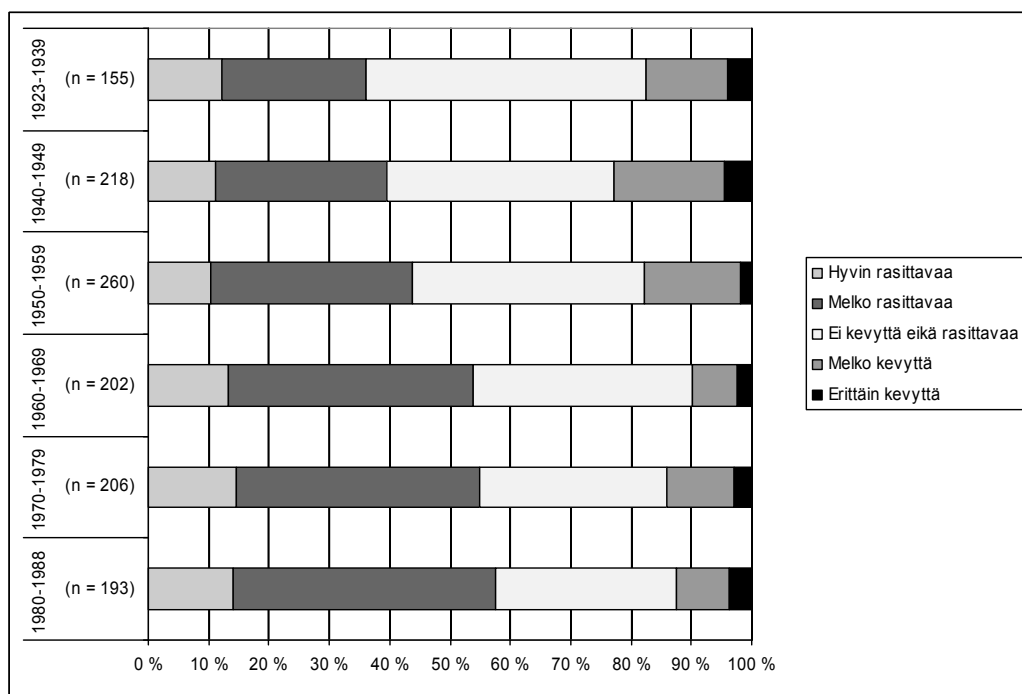
KUVIO 13. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntakertojen määrä viikossa 16-20-vuotiaana ($\chi^2(20) = 38,77; p < 0,01$)

KUVIO 14. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikunnan rasittavuus yleensä alle 15-vuotiaana ($\chi^2(20) = 43,33; p < 0,01$)

rasittavaksi liikuntaa ei siis koettu. Rassaavimmin tuossa iässä liikkui (ainakin omasta mielestään) 1960-luvulla syntyneet. Heistä näet 15 prosenttia koki liikku-neensa erittäin rasittavasti. Sen sijaan 1920-1930 -luvuilla syntyneistä ainoastaan vii-si prosenttia muisteli liikkuneensa tuossa iässä armottoman kovatehoisesti.

Myös 16-20-vuotiaana suomalaiset harrastivat edelleen pääasiassa ”keskirasitta-vaa” liikuntaa (kuvio 15). Liikunnan teho yli 16-vuotiaana oli kuitenkin sekä 1920-1930- että 1970-1980-luvuilla syntyneillä aavistuksen kovempi kuin alle 16-vuotiaa-na, sillä hyvin rasittavan liikunnan harrastajien osuudet olivat nousseet. Sen sijaan sekä 1950- että 1960-luvulla syntyneiden liikunnan teho laski 16 ikävuoden jälkeen. Tämä on siinä mielessä mielenkiintoista, että 16-20 ikävuoden välillä terveen ihmi-sen elimistö kestää kovaakin räsitukselta suhteellisen turvallisesti, mitä ei voi sanoa esimerkiksi yli 60-vuoden iästä. Niinpä hyvin rasittavan liikunnan harrastamiseen olisi edellytyksiä, jos vain intoa olisi.

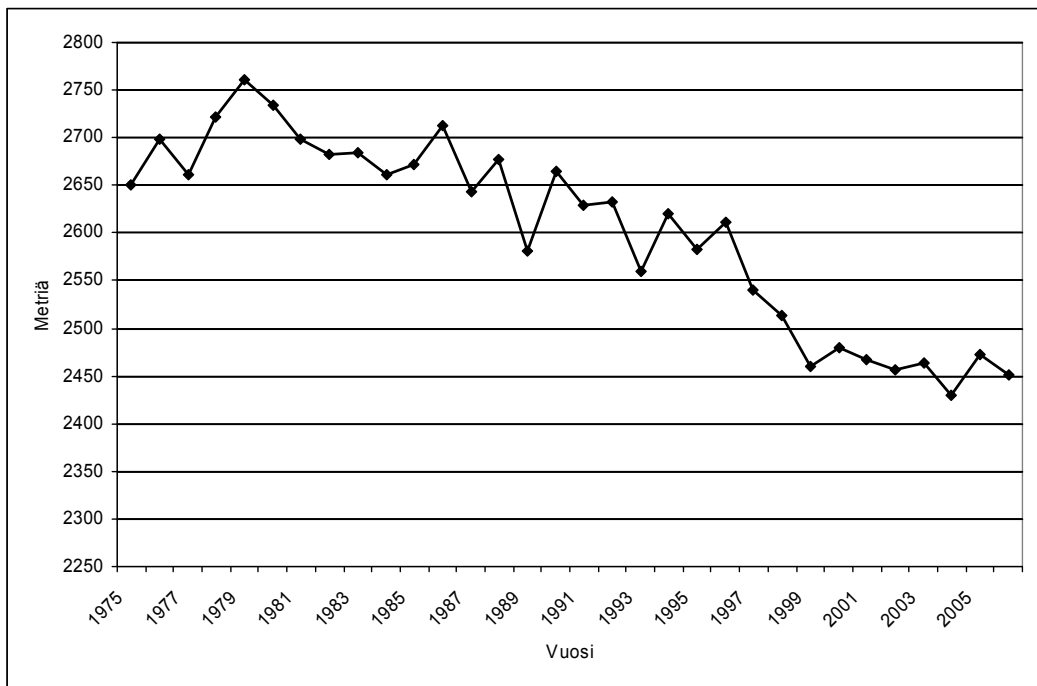
KUVIO 15. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikunnan rasittavuus yleensä 16-20-vuotiaana ($\chi^2(20) = 44,57; p = 0,001$)

Kaiken kaikkiaan suomalaisten nuoruuden liikuntaa voidaan pitää aavistuksen rassaavana. Keskimäärin suomalaiset liikkui nuoruudessaan siis noin kolme kertaa viikossa rasittavuudeltaan keskitehoista liikuntaa harjoittaen. Kun yhdistetään liikunnan useus ja teho, voidaan sanoa, että noin 40 prosenttia suomalaisista liikkui nuoruudessaan terveytensä kannalta riittävästi, jos kriteeriksi otetaan vähintään neljä kertaa viikossa tapahtuva, ainakin jonkin verran rasittava liikunta. Tämä on aika lailla linjassa viime aikoina tehtyihin tutkimuksiin (esim. Hämäläinen ym. 2000; Zacheus ym. 2003b, 66; Tammelin 2005, 11) nähden.

”Olen aina ollut hyvin aktiivinen liikkuja siis varsinkin kouluaikoina ja seurajoukkueiden parissa. En ole kokenut vastenmielisyyttä liikuntaa

kohtaan koskaan. Päinvastoin liikunta tavallaan pelasti minut varhaisilta ryyppäämis- ja tupakointikokemuksilta. Nykyään tosin nostelen enemmän oluttuoppeja kuin puntteja. Olen kuitenkin pysynyt suht' hoikkana. Peruskunto rakennetaan jo lapsesta lähtien. Aikuisena aloitettu liikunta alkaa mielestäni olla jo menetettyä aikaa.” (Mies, syntynyt 1976) (426)

Kohtalaisesta liikuntakertojen määrästä ja tehosta huolimatta kiistämätöntä on, että kansalaisten kestävyyskunto on viimeisten vuosikymmenten pudonnut. Suhteellisen luotettavana todisteena siitä miesten osalta toimivat puolustusvoimain 12 minuutin juoksutestin tulokset. 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa syntyneiden kunto oli vielä armeijaan mennessään myöhemmin syntyneiden kuntoa parempi. Vuonna 1975 varusmiehet pystyivät armeijaan tullessaan juoksemaan 12 minuutissa keskimäärin 2650 metriä ja vuonna 1979 2760 metriä, mutta vuonna 2006 he pystyivät vain 2451 metriin (kuvio 16). Keskimäärin pudotus on siis ollut raju. Kun vuonna 1979 kiitettävän tai hyvän tuloksen juosseita varusmiehiä oli 74 prosenttia, vuonna 2002 heitä oli 39 prosenttia. (Puolustusvoimat 2002.) Vasankarin ym. (2003) mukaan vuodesta 1975 vuoteen 1980 Cooperin testitulokset varusmiehillä parani kolme prosenttiyksikköä, mutta laski seuraavan 22 vuoden aikana 10 prosenttiyksikköä. Alle 2200 metriä 12 minuutin aikana juosseiden osuus väheni vuodesta 1975 vuoteen 1980 runsaasta kahdeksasta prosentista runsaaseen kolmeen prosenttiin, mutta kasvoi sen jälkeen yli 17 prosenttiin. Vastaavana ajanjaksona yli 3000 metriä juosseiden osuus kasvoi ensin runsaasta 12 prosentista yli 21 prosenttiin, mutta laski tämän jälkeen seitsemään prosenttiin. Suurin lasku varusmiesten aerobisessa kunnossa on tapahtunut vuosien 1993-2002 välillä.

KUVIO 16. Palvelukseen astuvien nuorten miesten 12 minuutin juoksutestin keskiarvot vuosina 1975-2006. Lähde: Santtila 2006.

Edellä mainittujen puolustusvoimien tulosten perusteella voidaan sanoa, että todellinen fyysisen kunnon heikentyminen ei alkanut vielä parina seuraavana vuosikymmenenä suurten ikäluokkien jälkeen syntyneillä, vaan erityisesti 1970-luvulla syntyneitä voidaan pitää käännejoukkona tämän suhteen. Tämä on 1980-luvulla syntyneillä vain korostunut.

Hiihdon harrastaminen romahtanut

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan sitä omakohtaiseen liikuntaan kuuluvaa asiaa, että millaisia liikuntalajeja suomalaiset nuoruudessaan harrastivat. Harrastetut liikuntalajit nimittäin kuvaavat mielenkiintoisella tavalla yhteiskunnan ja liikuntakulttuuriin muutosta, koska eri aikoina eri liikuntalajit ovat olleet ”pinnalla”. Lisäksi eri lajien harrastaminen kertoo jotain myös liikunnan tehosta, onhan olemassa lajeja, joita pystyy harrastamaan äärimmäisen rasittavasti (esim. juoksulenkkeily) ja lajeja, joista on hyvin vaikeaa saada rasittavaa (esim. kävely*, golf). Nuoruuden liikuntalajeihin pureutumisen aluksi on hyvä palauttaa mieliin hieman sitä, millaisissa olosuhteissa aineiston vanhimmat nuoruuden liikuntaansa harrastivat:

”Pienellä maatilalla riitti tekemistä niin lapsille kuin aikuisillekin. Se oli sitä hyötyliikuntaa. Parhaimmillaan. Hyvällä muistelee sitä rikasta aikaa. Järven rannalla asuttaessa oli mukava pulahtaa veteen esim. hellepäivänä heinätoista.” (Nainen, syntynyt 1933) (1890)

”Naapurin lasten kanssa opettelimme uimaan alle kouluikäisinä. Silloin olivat kesät lämpimiä. Isän kanssa soutelimme ja uistatimme (kalastimme) kesäisinä pyhäiltoina. Reipas maalaiselämä on ollut luonnollista liikuntaa.” (Nainen, syntynyt 1941) (641)

”Vanhemmat harrasti liikuntaa ja kovaa työtä. Silloin kun olin nuori, ei ollut TV:tä eikä tietokoneita. Urheilu oli harrastus nuorison keskuudessa ja se oli kivaa.” (Nainen, syntynyt 1934) (2588) *”Rakkaus liikuntaan juontaa sodan jälkeisestä puutteesta. Ei ollut muita harrastuksia maalaistalossa.”* (Nainen, syntynyt 1936) (2243)

”Lapsena telmittiin paljon ulkona (ei ollut televisioita, tietokoneita eikä teknisiä leluja). Nuorena käveltiin paljon matkoja (ei ollut autoja käytettävänä).” (Nainen, syntynyt 1942) (2957)

”Sisarusten ja serkusten kanssa pidettiin omat olympialaiset, uintikilpailut ym.” (Nainen, syntynyt 1945) (535) *”Alle kouluikäisenä naapurilapsien kanssa järjestettiin ’olympialaisia’.”* (Nainen, syntynyt 1948) (293)

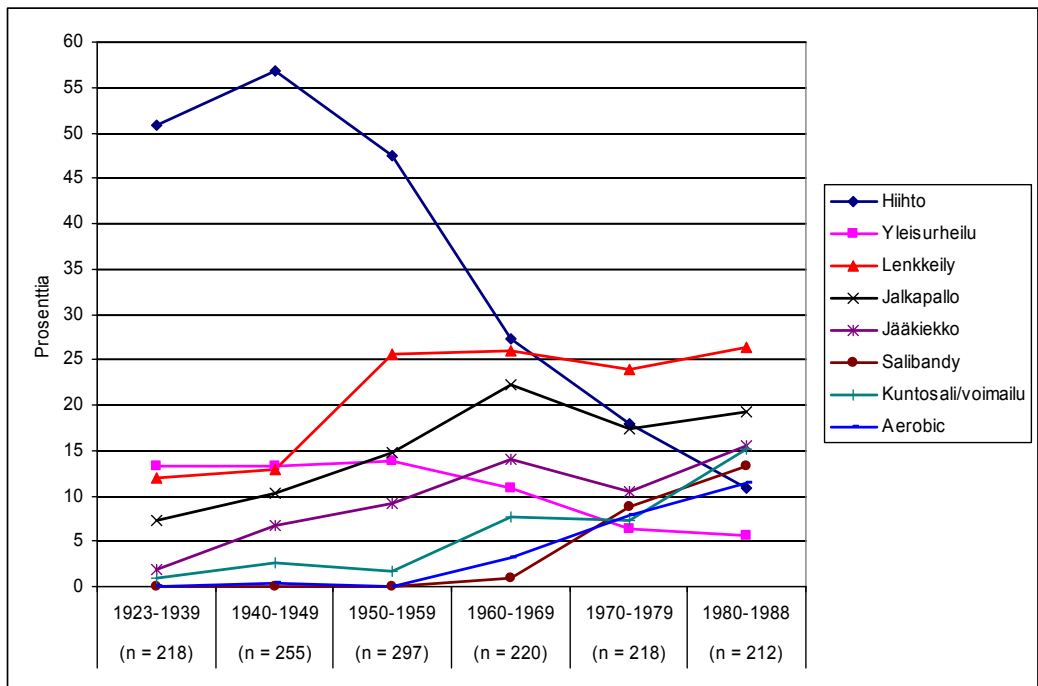
Liikuntaa tuli siis kuin luonnostaan maaseudun töistä ja siitä, että autoja ja muita moottoriajoneuvoja ei kerta kaikkiaan ollut. Jos nuorilla oli vapaa-aikaa, se vietettiin usein urheilurientojen parissa. Erilaisia lajeja, esimerkiksi yleisurheilulajeja, kuten juoksua, pituushyppyä ja kuulantyyntöä harjoiteltiin omatoimisesti, ilman aikuisten ohjausta. Olosuhteet ja käytettävissä olevat välineet määräsivät sen, mitä lajeja

* Toki esimerkiksi 50 km:n kilpakävely saattaa olla hyvinkin rasittavaa.

harrastettiin. Suurin osa urheiluvälineistä oli tehtävä itse, sillä juuri mitään ei ollut valmiina. (Itkonen 2003, 329.)

Koska ennen 1950-lukua syntyneiden nuoruuden olosuhteet olivat edellä mainitun kaltaisia, ei ole ihme, että liikuntakulttuuri on sittemmin kokenut melkoisen muutoksen yhteiskunnan kehityksen myötä. Tämä muutos liikuntalajien suhteen näkyy hyvin kuviossa 17, jossa on vertailtu kahdeksaa suomalaisten nuoruuden liikuntalajia keskenään. Hiihto ja yleisurheilu otettiin kuvioon, koska ne ovat perinteisiä yksilölajeja ja jalkapallo taas on perinteinen joukkuelaji. Jääkiekko sekä salibandy ovat puolestaan moderneja joukkuelajeja. Kuntosalilla liikkuminen sekä aerobisin harrastaminen taas toimivat esimerkkeinä uudenaikaisista sisäliikuntalajeista ja lenkkeily (joka tarkoittaa siis juoksulenkkeilyä) on tyypillinen ulkoilmalaji. Kuten kuviosta voi nähdä, eri vuosikymmeninä syntyneiden nuoruudessa oli erittäin suuria eroja harrastettujen lajien suhteen. 1920-1940-luvuilla syntyneet harrastivat huomattavasti yleisemmin hiihtoa ja 1920-1950-luvuilla syntyneet lisäksi yleisurheilua kuin muut.

Hiihto ja yleisurheilu olivat siis ennen 1960-lukua syntyneiden nuoruudessa vahvoilla. Ilmasen ja Itkosen (2000, 28) mukaan tämä johtui pitkälti siitä, että molemmissa lajeissa tarvitaan maataloustyössä tarvittavaa kestävyyttä ja voimaa. Koski (1998) taas sanoo yleisurheilun ja hiihdon sisältämien elementtien sitkeine puurtamisineen olevan sellaisia, jotka vastaavat vanhan ajan maatalousyhteiskunnassa vallitsevia merkityksiä. Perinteisen maatalousyhteiskunnan kasvateilla on näet aina ollut henkilökohtainen suhde luontoon ja he ovat kunnioittaneet sitkeää työntekoa puurtamista kaihtamatta. Näin ollen hiihdon ja yleisurheilun sisältämät elementit sopivat hyvin yhteen näiden piirteiden kanssa, onhan esimerkiksi hiihtäjällä henki-

KUVIO 17. Eräät vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten alle 20-vuotiaana harrastamista liikuntalajeista

lökohtainen suhde luontoon ja sekä hiihdossa että yleisurheilussa vaaditaan yksinäistä, kovaa puurtamista.

Hiihdon harrastamisen romahdettua 1960-luvulla ja sen jälkeen syntyneiden nuoruudessa yleisurheilun suosio taas laski tasaisesti. Teolliseen ja jälkiteolliseen yhteiskuntaan siirryttäessä joukkue- ja välinelajien asema vahvistui selvästi, kun taas perinteiset lajit menettivät suosiotaan (Ilmanen & Itkonen 2000, 28). Kun yli puolet 1920-1940-luvulla syntyneistä harrasti hiihtoa alle 20-vuotiaana, 1980-luvulla syntyneistä näin teki enää 11 prosenttia. Tämä on niin suuri muutos, että voidaan kysyä, kuinka suuri osa nykyajan nuorisosta edes osaa hiihtää. Sitä vastoin lenkkeilyn, jääkiekon, salibandyn, kuntosaliharjoittelun ja aerobicingin, eli siis modernien ja muodikkaiden lajien harrastaminen on nuorison keskuudessa yleistynyt. Myös jalkapallon pelaaminen yleistyi aina 1960-luvulla syntyneiden nuoruuteen asti. Kosken (1998, 7) mukaan nykypäivän hektisessä yhteiskunnassa nuoremmille ikäluokille onkin ominaista muun muassa kiivasrytmisyys, lyhytjännitteisyys, pinnallisuus ja tietynlainen aggressiivisuus, joten vauhdikkaat ja monia tilanteita sisältävät joukkuepelit sopivat perinteisiä yksilölajeja paremmin heidän sielunmaisemaansa.* Lisäksi, koska Itkosen (1996, 417) mukaan yleisurheilun ja hiihdon kaltaiset lajit eivät enää kuulu kansalaisten elämäkokemuksiin samalla tavalla kuin ennen, ei kansallinen media voi enää hehkuttaa entiseen tapaan näiden lajien urheilijoiden menestyksellä. Niinpä ne eivät nuorisoakaan enää entisen lailla kiinnosta. Toki hiihdon harrastamista on saattanut vähentää myös se, että ainakin eteläisessä Suomessa (jossa suurin osa väestöstä asuu) talvet ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana olleet leudompia kuin aiemmin.

”Nuoruudessani yleisurheilu ja hiihto olivat arvostettuja!! Nykyisin ovat uudet lajit ja suorituspaikat luoneet runsaasti erilaisia mahdollisuuksia. Trendilajien harrastaminen vaatii taloudellisia resursseja. Sodan jälkeinen elämä oli köyhää. Hiihto ja yleisurheilulajit olivat halpoja ja ainoita mahdollisuuksia.” (Nainen, syntynyt 1946) (2847)

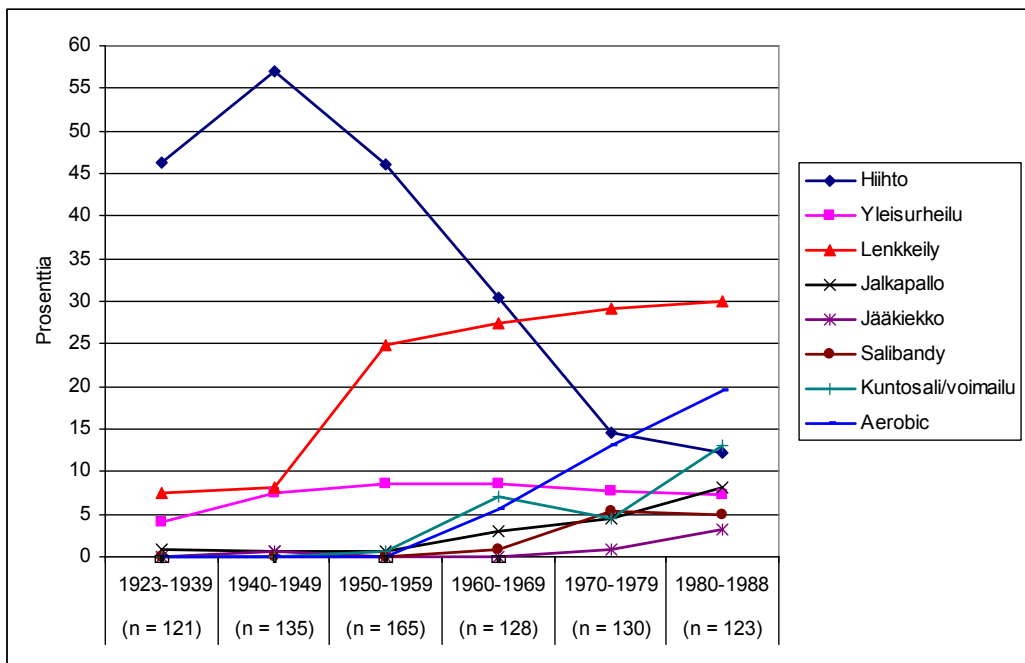
Aerobicingin ja kuntosaliharjoittelun suosion nousu suomalaisten nuoruudessa puolestaan selittyy paitsi niiden uutuudella perinteisiin lajeihin nähden, myös laajemman tason muutoksella. Nykyajan yhteiskunnassa on nimittäin tärkeää olla fit (engl. terve, sopiva, oikean kokoinen, kykenevä), näyttää terveeltä, luonnollisesta, urheilulliselta ja seksikkäältä. Niinpä laajoille kuntosaliharrastajajoukoille suunnattujen bodauslehtien kansikuvissa poseeraa useimmiten lihaksikas mieskehonrakentaja seuranaan silikonirintainen ja kauniskasvoinen fitness-nainen. (Kinnunen 2001, 200.) Täten ei ole ihme, jos kehon muokkaamiseen tähtäävän kuntosaliharjoittelun suosio onkin viimeisten vuosikymmenien aikana noussut.

Kuinka asia oli sitten sellaisten ”uuteen liikuntakulttuuriin” laskettavien lajien kuin skeittauksen, lumilautailun ja rullalautailun suhteen? Harinen, Itkonen ja Rautopuro näet väittävät (2006, 49), että perinteiset joukkuelajit ovat menettäneet tai menettämässä harrastajiaan skeittaukselle. Kuitenkin skeittausta harrastavien määrä Suomessa alle 18-vuotiaiden keskuudessa on kehittynyt siten, että vuosina

* Vaikka Kosken tutkimukset liittyvät penkkiurheiluun, voidaan hänen eri lajien merkityksistä kertovia oivalluksiaan käyttää myös pohdittaessa syitä harrastettujen liikuntalajien voimakkaaseen muutokseen.

1997-1998 lajin harrastajia arvioitiin olevan 5000, vuosina 2001-2002 29 000 ja vuosina 2005-2006 12 500. Näin siis myös skeittaus olisi viime aikoina menettänyt harrastajiaan johonkin. Lumilautailun harrastajamäärät ovat taas pudonneet vuosien 2001-2002 32 000:sta vuosien 2005-2006 23 000:een. Rullaluistelun harrastajamäärien pudotus saman ajanjakson aikana on puolestaan ollut 63 500:sta 33 000:een. (Kansallinen liikuntatutkimus 2005-2006, 10.) Näistä siis ainoastaan rullaluistelusta voidaan koko maan mittakaavassa puhua jonkinlaisten massojen harrastamana lajina ja senkin harrastajamäärät ovat lähes puolittuneet. Kyseisten lajien marginaalista asemaa kuvaa myös se, että käsillä olevassa tutkimuksessa skeittausta harrastivat nuoruudessaan vain 1970-1980-luvuilla syntyneet ja heistäkin näin teki vain prosentti. Samoin rullaluistelua harrastivat vain 1970-1980-luvuilla syntyneet ja 1970-luvulla syntyneistä tätä harrasti kaksi prosenttia ja 1980-luvulla syntyneistä kuusi prosenttia. Laskettelua tai lumilautailua suomalaiset harrastivat puolestaan 2-5 prosentin osuuksilla. Vaikka näiden lajien harrastaminen onkin kiistatta ollut marginaalista touhua, on niiden harrastaminen kuitenkin heijastus jostain.

Kun edellisessä kuviossa 17 esiintyvien lajien harrastamista katsotaan sukupuolen mukaan, niin sekä tytöillä että pojilla hiihdon harrastaminen putosi selvästi syntymävuosikymmeneltä toiselle, mutta pojilla hiihdon pudotus oli vielä jyrkempi kuin tytöillä (kuviot 18 ja 19). Jääkiekon, salibandyn ja kuntosaliharjoittelun harrastusosuudet pojilla sen sijaan nousivat, joista kaksi edellistä lajia kuvaa selkeästi sitä, kuinka joukkuepalloilu on erityisesti 1970-1980-luvulla syntyneillä pojilla noussut alle 20-vuotiaana suureen suosioon. Varsinkin salibandy (sähly) uutena lajina on nostanut suosiotaan jyrkästi, sillä ennen 1960-lukua syntyneitä ei kukaan ollut nuoruudessaan moisesta lajista kuulutkaan. Kuntosaliharjoittelun suosion nousu eri-

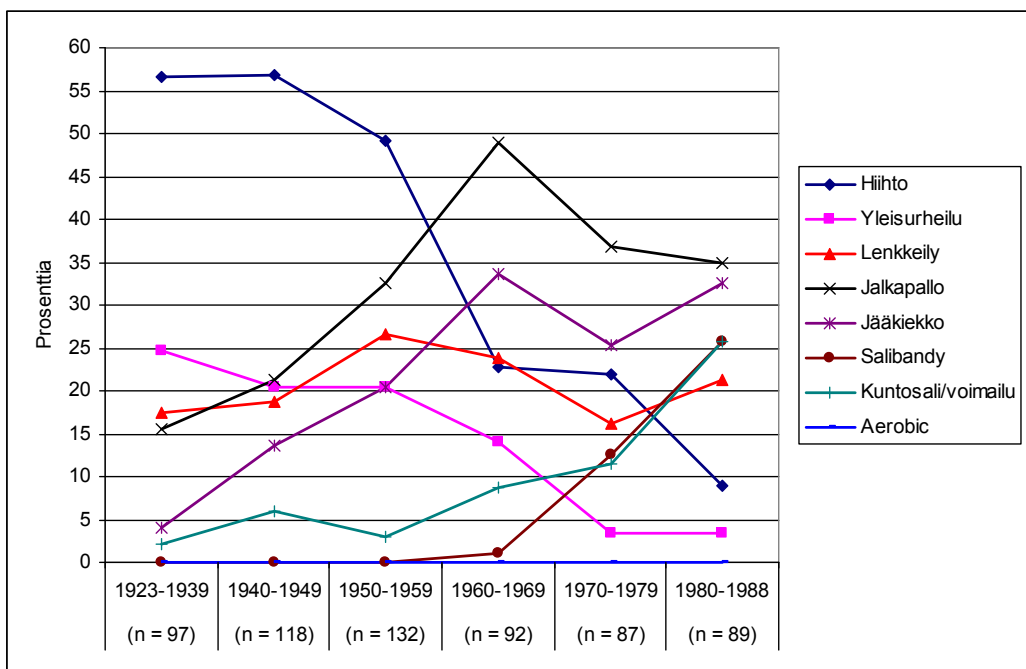

KUVIO 18. Eräät vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten tyttöjen alle 20-vuotiaana harrastamista liikuntalajeista

tyisesti 1960-luvulla ja sen jälkeen syntyneiden poikien keskuudessa on puolestaan eräs osoitus miesten kasvavista ulkonäköpaineista nykypäivän yhteiskunnassa. Kinnusen (2001) mukaan valtaosa erityisesti nuorista miehistä ei nimittäin ole tyytyväinen ulkonäkönsä ja haluaisi itselleen lisää lihaksia. Nykyisin miehet hakevatkin punttisalilta ennen kaikkea ulkonäköä ja vasta toissijaisesti voimaa ja terveyttä. He haluavat näkyvää lihaksikkuutta. Äärimuodossaan miesten ulkonäköpaineet näkyvät siten, että anoreksia nervosan rinnalle on ilmestynyt miehin ruumiinkuvan häiriintymä bigoreksia nervosa, joka ilmenee pakonomaisena tarpeena kasvattaa lihaksia. (Kinnunen 2001, 20, 207-208.)

Erojakin suomalaisten tyttöjen ja poikien välille eri lajien harrastamisen kehityksessä ilmeni. Kun yleisurheilun harrastaminen putosi rajusti pojilla myöhempinä vuosikymmeninä siirryttäessä, tytöillä näin ei tapahtunut, vaan heillä yleisurheilun harrastaminen pysyi tasaisen pienenä. Kun lenkkeilyn suosio pojilla oli ylösalaista aaltoliikettä, tytöillä sen harrastaminen yleistyi jatkuvasti. Ja kun tytöillä aerobicin harrastaminen nousi 1960-luvulla syntyneistä alkaen jyrkästi ylöspäin, pojilla se oli jatkuvasti nollassa. Lisäksi jalkapallon suosio nousi hienokseltaan tytöillä aina 1980-luvulla syntyneisiin saakka, mutta pojilla jalkapallon jyrkkä nousu taittui 1960-luvulla syntyneiden jälkeen. Kaiken kaikkiaan siis nuorten suosimat liikuntalajit ovat vuosien saatossa melkoisesti muuttuneet ja 1920-1950-luvuilla syntyneitä voidaan kutsua perinteisten lajien ystäviksi, 1960-luvulla syntyneitä uusien lajien murroksen pioneereiksi ja 1970-1980-luvuilla syntyneitä uuden liikuntakulttuurin massaksi.

Kun katsotaan tarkemmin eri vuosikymmeninä syntyneiden nuoruuden liikuntalajeja, niin 1920-1930-luvuilla syntyneet harrastivat alle 20-vuotiaana hyvin yleisesti sellaisia perinteisiä liikuntalajeja kuin hiihtoa, pyöräilyä, kävelyä ja uintia (kuvio

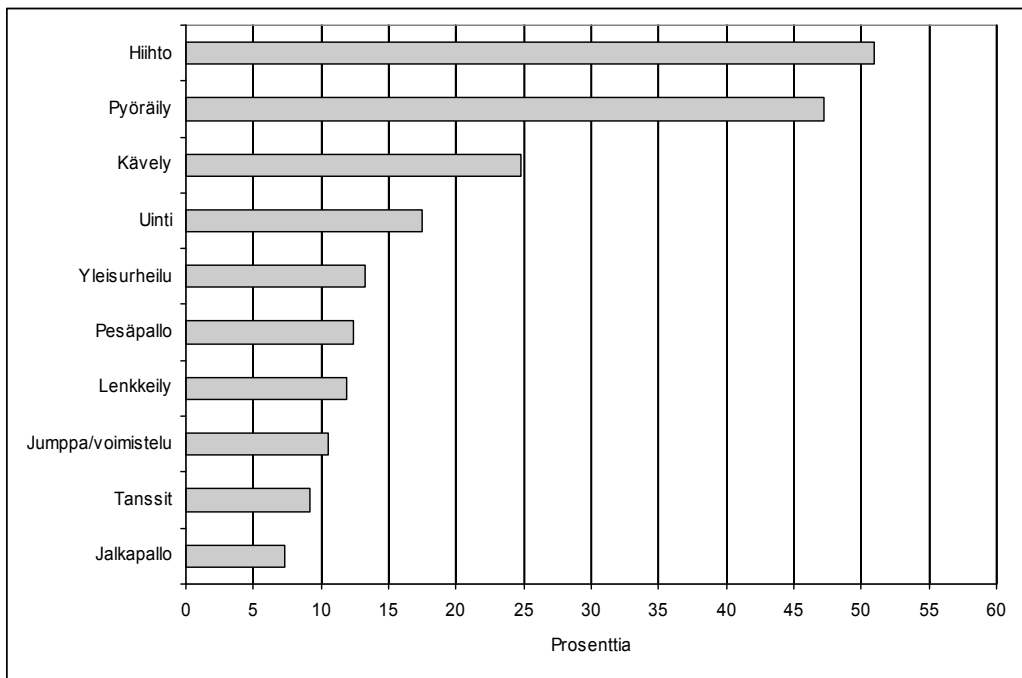
KUVIO 19. Eräät vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten poikien alle 20-vuotiaana harrastamista liikuntalajeista

20). Uinti heidän kohdallaan tarkoitti todennäköisesti joessa, järvässä tai meressä uimista, sillä uimahalleja ei tuohon aikaan vielä juurikaan ollut. Kaikki nuoruuden kymmenen suosituinta lajia olivat perinteistä yksilö- tai joukkuelajeja. Siihen aikaan ei näet vielä ollut juuri kuntosaleja, kuntokeskuksia, jäähalleja, rullaluistimia, rullalautoja, lumilautoja, laskettelurinteitä tai monenkirjavia aerobicin eri muotoja. Jumppakin tämän ikäisten nuoruudessa oli lähinnä perinteistä voimistelua. Liikunta oli siis aika luonnonmukaista.

”Perheessä ei koskaan ollut autoa, joten hyötyliikuntaa olen suorittanut koko elämäni. Sota-aikana työvelvollisena perunnannostoa maataloissa talkoina ja ruokapalkalla. 1941 maaottelumarssi Ruotsi-Suomi, jonka minä ja monet muut suoritimme kahteen kertaan... Sodan jälkeen osallistuin samalla innolla suurkisoihin Helsingissä (kait 1946) voimistelu-joukkueessa. Upea elämys.” (Nainen, syntynyt 1928) (1900)

”Koulun hiihtokilpailuissa aloin pärjätä, josta myöhemmin innostuin urheiluseurankin kilpailuihin. Voitin pitäjänmestaruuksia ja myös piirikunnallisia kilpailuja. Edustin piiriäni kahden muun naisen kanssa SM kilpailuissa XXX:llä. Hiihdimme kaikki 3 matkaa. Mitaleja ei tullut, mm. Siiri Rantanen oli yksi mitalisteista.” (Nainen, syntynyt 1935) (2687)

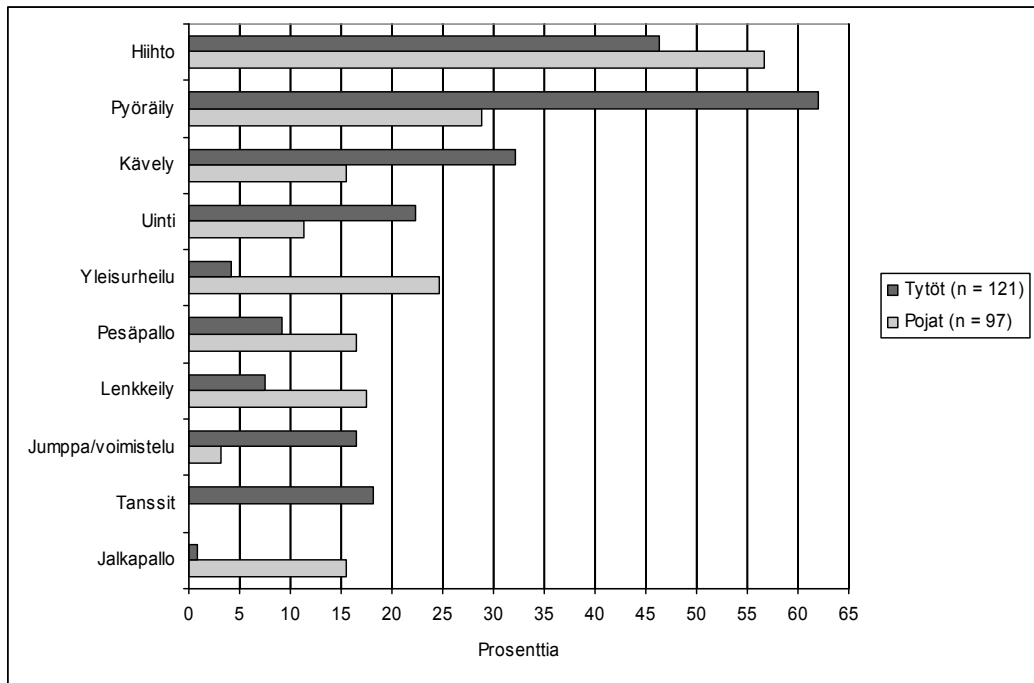
”Innostuin voimistelusta 12-vuotiaana ja hakeuduin oma-aloitteisesti voimisteluseuraan, jossa oma opettajani ohjasi voimistelua. Musiikin

KUVIO 20. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana (n = 218)

ja tanssiliikunnan kokeminen irrotti arkipäivästä ja imin opettajani oppeja tunneilla kuin pesusieni vettä, ja luin hänen kirjoittamiaan oppaita. Liikkumisen riemu ja uuden oppiminen kannustivat jatkamaan ja myöhemmin hakeutumaan ohjaajatehtäviin. Uintiin innostuin seurakunnan kesäleirillä, kun ihmeekseni olin uintikilpailuissa ehkä neljän parhaan joukossa.” (Nainen, syntynyt 1933) (420)

1920-1930-luvuilla syntyneiden suosituimpien nuoruuden lajien suhteen tyttöjen ja poikien välille tuli suuria eroja (kuvio 21). Tytöt nimittäin harrastivat huomattavasti poikia yleisemmin pyöräilyä, kävelyä, uintia, voimistelua ja tanssimista, kun taas pojat olivat täysin omassa kastissaan hiihdon, yleisurheilun, pesäpallon, juoksulenkkeilyn ja jalkapallon harrastamisessa. Sukupuolijaot eri lajien harrastamisessa 1920-1930-luvuilla syntyneiden nuoruudessa olivatkin syviä.

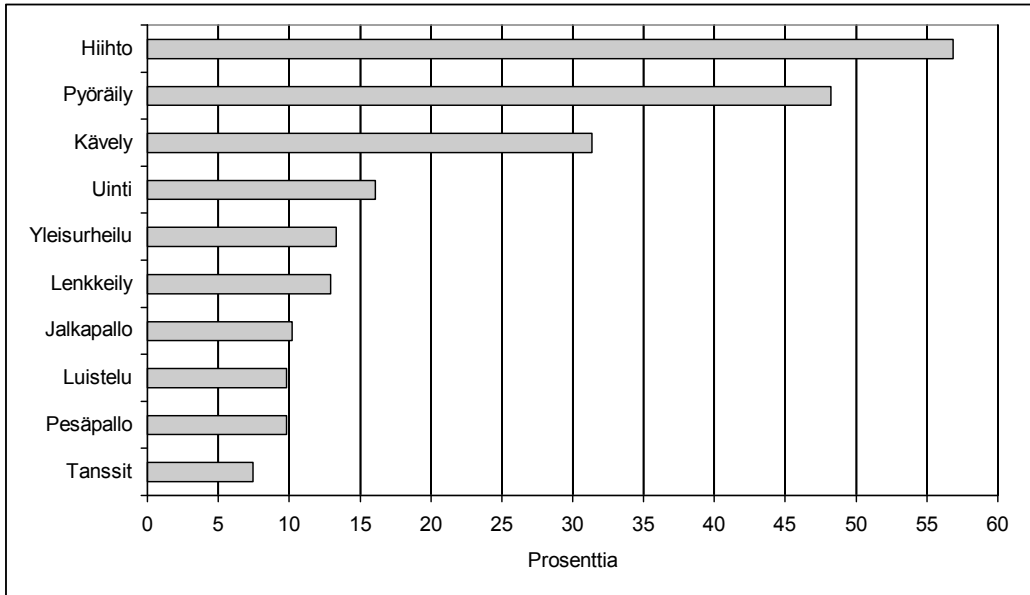
KUVIO 21. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

Myös 1940-luvulla syntyneiden nuoruuden suosituimpien liikuntalajien lista koostui pääosin perinteisistä lajeista (kuvio 22). Hiihto, pyöräily, kävely ja jalkapallo olivat heillä jopa vielä suosituimpia kuin 1920-1930-luvulla syntyneillä. Voidaan siis sanoa, että ennen 1950-lukua syntyneiden nuoruudessa harrastettiin pääosin ulkona tapahtuvaa kestävyysliikuntaa, eikä sisäliikuntaa tai joukkuepelejä kovin yleisesti harrastettu. *”Nuoriso järjesti 1960-luvun vuosina omia olympialaisiaan. Juoksumatkoja mitattiin pylväänväleinä ja kortteleina. Hyppytelineiden tarpeet ja rimat käytiin ostamassa tehtaalta. Keihäät vuolttiin itse. Kuulaksi kelpasi pyöreä kivi ja kiekoksi polkuauton pyörä.” (Itkonen 2003, 335, ks. myös Itkonen 2002.)*

Koska 1940-luvulla syntyneiden nuoruudessa liikunnan harrastamismahdollisuudet rajoituivat vain muutamaani lajiin, muistavat he varmaan hyvin Eero Mäntyrannan, Veikko Kankkosen, Pentti Nikulan ja muiden 1960-luvun tähtien saavutukset. 1940-luvun alussa syntyneille eivät todennäköisesti ole tuntemattomia myöskään Veikko Hakulisen, Voitto Hellstenin ja Veikko Karvosen uroteot 1950-luvulla. Kun suuret ikäluokat ja heitä aiemmin syntyneet vielä pääosin kasvoivat maaseudulla ja kun heidän lapsuudessaan lähes ainoa vapaa-ajanviettomahdollisuus oli urheilu, niin on helppo kuvitella heidän hyppäävän seivästä puukepeillä, rakentavan pituushyppypaikkoja maatalon pihaan, heittävän keihästä oksanvarvulla, hiihtävän ympäri laitumia ja hyppäävän mäkeä talvella. Oma nuoruuden liikunnan harrastamistaan he avointen kysymysten vastauksissaan muistelivat seuraavasti:

”Ensimmäisestä luokasta tuonne 4. luokkaan asti hiihto oli lempilajini. Sitten tuli noita hapenottovaikeuksia kovassa rasituksessa niin hiihto jäi vain harrastukseksi. Kouluaikana pidin kovasti yleisurheilusta. Voimistelutunnit olivat tuskallisia, koska en ollut kovin notkea liikkuessani.”
(Nainen, syntynyt 1940) (914)

”Liikunta on minulle laaja käsite eli lapsena asuin 7 km päässä autotiestä, tuli kävelyä, hiihdettyä, pyöräiltyä jo varhain, ei siinä paljon ajateltu urheilua – oli pysyttävä perässä kun vanhempi väki meni edessä. Eli liikunta on minulle liikkumista omin energioin – ei varsinaista urheilua. Mahdollisesti olisin voinut harrastaa pikajuoksua jos jotain urheilulajia olisin päättänyt nuorena harrastaa – en silti kokeillut edes piikkareita koskaan! Hyötyliikunta on tunnussanani.” (Nainen, syntynyt 1943) (1734)

KUVIO 22. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana (n = 255)

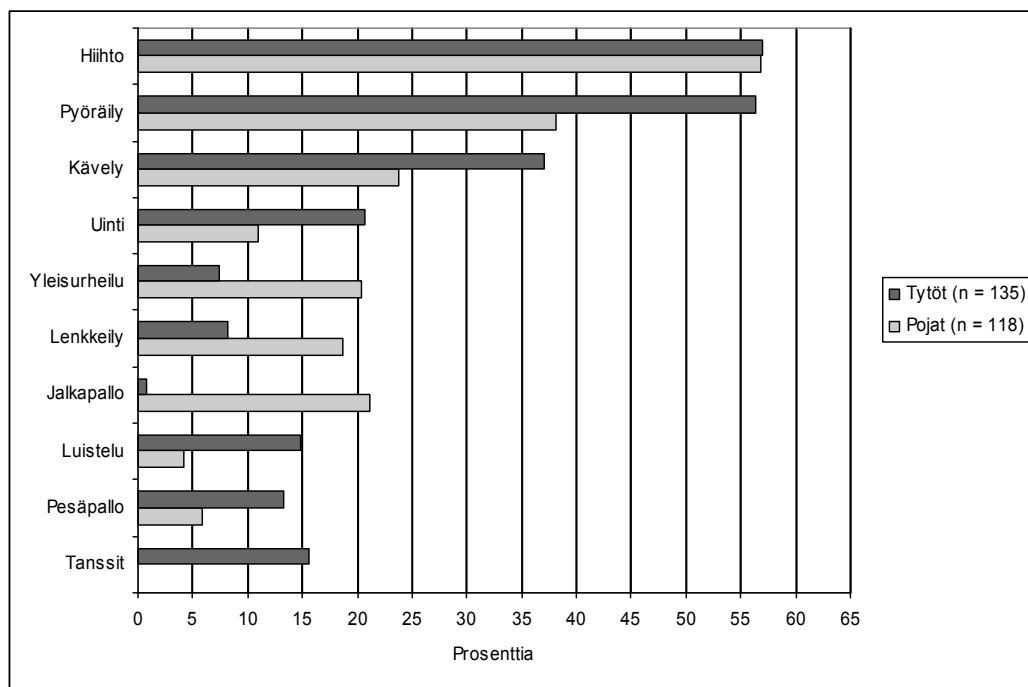
"Maaseudulla harrastusvalinta vähäistä 50-luvulla. Samoilla kylillä monia kilpaurheilijoita, joista tuli esikuvia. Pitkä koulumatka 5 km sivu antoi pohjaa liikunnalle. Mm. kylien välinen lentopalloturnaus innosti joukkuepeliin 16-vuotiaana." (Mies, syntynyt 1945) (2959)

1940-luvulla syntyneistä tytöistä ja pojista 57 prosenttia harrasti nuoruudessaan hiihtoa, mutta muuten lajeissa oli selvät sukupuolierot (kuvio 23). Tytöt pyöräilivät, kävelivät, uivat, luistelivat, pelasivat pesäpalloa ja tanssivat poikia yleisemmin, kun taas yleisurheilun, juoksulenkkeilyn ja jalkapallon harrastamisessa pojat veivät tyttöihin nähden voiton.

"Innostus alkoi jo aika pienenä, jo 7-vuotiaasta osallistuin aktiivisesti monen eri lajin harjoitteluun. Mm. uintiin ja luisteluun sekä pesäpalloon." (Nainen, syntynyt 1942) (2295) "Jo pikkutyttönä harrastin innolla kau-noluistelua, hiihtoa ja kesällä uintia." (Nainen, syntynyt 1944) (1523)

"Harrastus alkanut jo alakoulussa – jalkapallo, jääkiekko ym. Keskitasoa parempi menestyminen – ehkä taipumus ja pelisilmä?" (Mies, syntynyt 1943) (1658) "Alakoulussa kavereiden kanssa mentiin samaan urheiluseuraan noin 8-vuotiaana. Vähän vanhempana uusien kavereiden kanssa toiseen seuraan, jossa pelasimme jalkapalloa 15-vuotiaasta eteenpäin. 30-45 v." (Mies, syntynyt 1944) (2079)

"Veli (-39 synt.) harrasti liikuntaa. Osti minulle sukset, luistimet, kalastusvälineitä. Olin n. 10-vuotias. Pääsin mukaan noin 12-vuotiaana. Olin 15 v., hän osti minulle metsästysaseen ja opetti liikkumaan luonossa. Siitä se sitten lähti." (Mies, syntynyt 1949) (1766)

KUVIO 23. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

Vielä 1950-luvulla syntyneidenkin nuoruuden suosituimpia liikuntalajeja olivat hiihto, pyöräily ja kävely, mutta (juoksu)lenkkeily oli nostanut selvästi suosiotaan (kuvio 24). Perinteiset luonnossa harjoitettavat yksilölajit olivat siis vielä tuolloin varsin suosittuja ja urheilurientoihin kuljettiin pääosin oman lihasvoiman avulla. Liikuntakulttuuri ei siis 1950-luvulla syntyneiden nuoruudessakaan ollut kehittynyt sellaiseksi, jossa rakennetut sisäliikuntapaikat näyttelisivät merkittävää osaa. Päinvastoin, vielä 1950-luvulla syntyneiden nuoruudessa luonnossa ja ulkoilmassa liikuttiin mielellään.

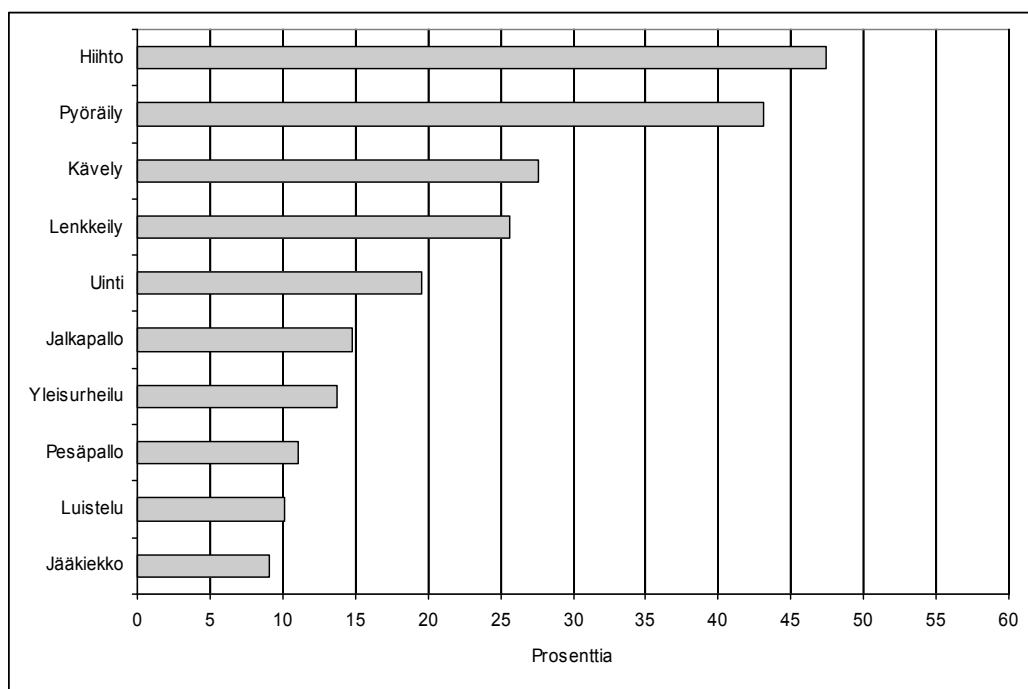
”Lapsena mentiin kavereiden kanssa kouluun jalkaisin, tai hiihtäen. Ilalla käytiin vielä hiihtäen ’laatikolla’ kirjaamassa hiihtosuoritus. Pyörällä käytiin uimassa.” (Mies, syntynyt 1951) (2379)

”Lapsuus: 50-60 luvulla hiihtämistä / luistelua / pesäpalloa / yleisurheilua = ei ollut TV:tä.” (Nainen, syntynyt 1954) (2764)

”Koululiikuntaa inhosin, mutta jo lapsesta olen rakastanut hiihtämistä, uimista, pyöräilyä. Joskus noin 17-vuotiaana keksin myös hölkän. Se olikin ahaa-elämys. Olinkin kestävyysjuoksija, enkä ollut koskaan pärjännyt koulussa pikamatkoilla.” (Nainen, syntynyt 1956) (649)

”Minun ikäiset liikkuvat kaikki (kouluun, kavereille tai harrastuspaikoihin) aina. Otettiin esikuvia vanhemmista, nuorista ja pyrittiin yhtä ’hyöksi’.” (Mies, syntynyt 1957) (2198)

”Innostus on tarttunut jo lapsuudesta, koska maaseudulla liikuttiin paljon (koulumatkat) ja myös luonnossa. Koululiikunta ei paljon innostanut, maaseutukoulussa ei ollut liikuntasalia.” (Nainen, syntynyt

KUVIO 24. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana (n = 297)

1951) (1376) *"Lapsena ei ollut muuta harrastusmahdollisuutta kuin liikunta. Hiihto / pyöräily / juoksu."* (Mies, syntynyt 1956) (1174)

Edellä mainittujen lajien harrastaminen nuoruudessa ei ole ihme, sillä Itkosen (1998, 52) mukaan vanhassa maaseutuyhteiskunnassa harjoitettiin vapaa-aikana motoriikkaa, tasapainoa, voimaa, notkeutta, nopeutta sekä kestävyyttä vaativia leikkejä hippasilla olon, kukkotappelun, puujaloilla kävelyn ja painin muodossa. Kaupungissa puolestaan leveä korttelin päätykatu saattoi toimia pesä- ja jalkapallostadionina ja katu juoksuratana. Usean korttelinvälinen mittaista juoksua kutsuttiin "maratoniksi". Yleistä oli myös se, että talvisin kadut muuttuivat jääpallokentiksi. Ero nykypäivään on siinä, että enää ei harrasteta pelejä ja leikkejä samalla tavalla metsissä ja kaduilla kuin vielä suurten ikäluokkien nuoruudessa, vaan harrastustilat ovat asuinalueen ulkopuolella, jonne vanhemmat kuljettavat autoilla jälkikasvuaan. (Itkonen 1998, 53.)

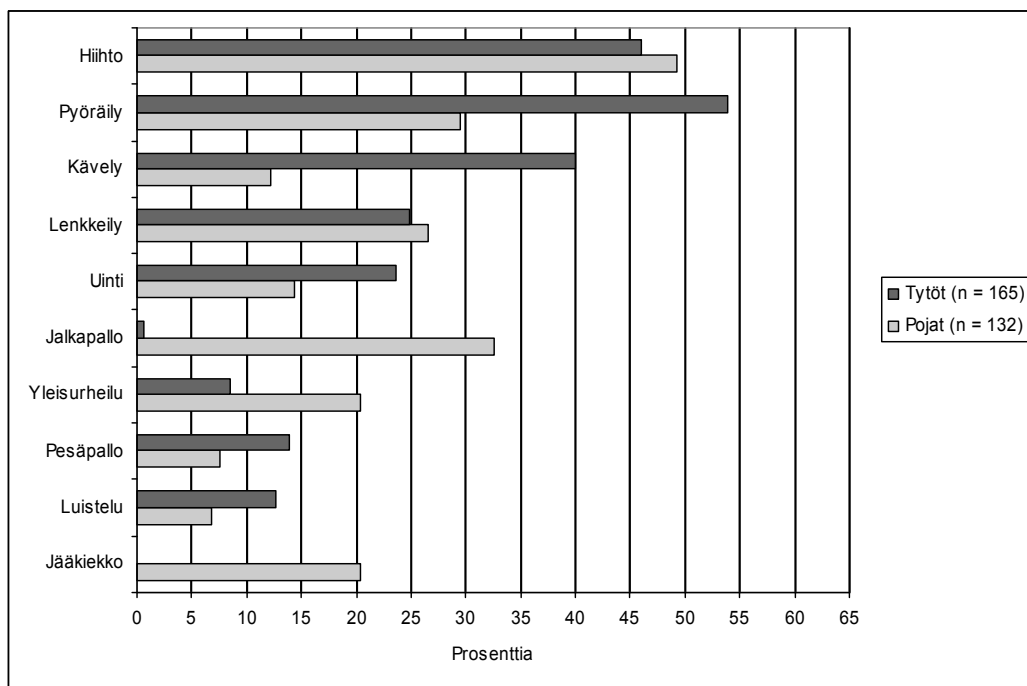
"Harrastuksissa kaupunkilaislapsilla oli enemmän valinnanmahdollisuuksia. Kun maalla urheilu ja nuoruusvaiheessa tanssit olivat lähes ainoat yhteisen harrastamisen alueet tai maitolaituri arki-iltoina julkinen 'kokoontumistila', oli kaupungissa tarjolla monia harrastusmahdollisuuksia: urheiluseuroja, elokuvateattereita, kahviloita ja muita rientoja. Mutta vaikka mahdollisuuksia olikin, aikuisten organisoimat harrastukset eivät olleet samassa mielessä tärkeitä kuin tänä päivänä monille haastateltavien lapsille, vanhempien ja lasten yhteisistä harrastuksista puhumattakaan. (Korhonen 1999, 189.)

1950-luvulla syntyneet tytöt harrastivat poikia yleisemmin pyöräilyä, kävelyä, pesäpalloa ja luistelua, kun taas pojat hiihtivät, pelasivat jalkapalloa ja jääkiekkoa sekä yleisurheilivat tyttöjä ahkerammin (kuvio 25). Tyttöjen ja poikien harrastama lajit poikkesivatkin melkoisesti toisistaan.

Eryteisesti joukkuepallon, kuten jalkapallon ja jääkiekon harrastamisessa pojat olivat täysin omassa luokassaan. Hyvän kuvan poikien joukkuepalloluinnosta antaa se, että kun 33 prosenttia pojista pelasi jalkapalloa, tytöistä näin teki vajaa prosentti. Jääkiekkoa taas pelasi pojista 21 prosenttia ja tytöistä ei kukaan! Joukkuepeli-innustus "1950-luvun pojilla" kävi ilmi myös heidän avoimen kysymysten sitaateistaan:

"Aloitin jalkapallon 8-vuotiaana Suomi-sarjassa pelaavien enojeni innoittamana." (Mies, syntynyt 1954) (1524) "Koululiikunta antoi pohjat eri joukkuelajeille. Kaveriporukalla alettiin harrastaa kaukalopalloa alle 20-vuotiaana." (Mies, syntynyt 1955) (1588) "Lapsena oli kiva olla yhdessä ja purkaa sitä loputonta energiaansa pallon perässä juoksemiseen." (Mies, syntynyt 1959) (1730)

"Noin 10 v. innostuin pesiksestä, judosta, jalkapallosta." (Mies, syntynyt 1958) (566) "Isä oli urheilumiehiä ja innostuin itsekin pelaamaan jalkapalloa noin 7-10-vuotiaana." (Mies, syntynyt 1958) (2159) "Olen aloittanut 7-vuotiaana jalkapallon jota jatkoin aktiivina noin 22-vuotiaaksi. Pikaluistelua 5 vuotta. Jääkiekkoa 10 vuotta. Pöytätennis n. 30 vuotta." (Mies, syntynyt 1957) (2487)

KUVIO 25. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

Kun siirrytään 1960-luvulla syntyneiden nuoruuteen, oli liikuntakulttuuri muuttunut ”maaseutumaisesta liikunnasta” kohti joukkue- ja sisäliikuntakulttuuria. Eräs keskeinen syy liikuntakulttuurin muuttumiseen oli 1960-luvulla tapahtuneella ”suurella muutolla” ja sen myötä Suomen kaupungistumisella, jolloin perinteisten luonnossa harjoitettavien lajien harrastaminen tuli vaikeammaksi. Kaupungeissa rakennettujen liikuntapaikkojen merkitys korostui, sillä siellä ei ollut samalla tavalla luontoliikuntapaikkoja tarjolla kuin maaseudulla. Kun lisäksi joukkuepelit onnistuivat murtaamaan tiensä nuorten sydämiin, oli liikuntakulttuurin perinpohjainen muutos tosiasia. Tosin jotain ”vanhasta liikuntakulttuurista” oli joidenkin kohdalla vielä jäljellä.

”Liikkuminen on ollut lapsesta asti pakollista. Välimatkat ystävien luo on ollut yli 5 km, kylässä käytiin useasti pyörällä (tai kävely) satoi, pais-toi, oli pakkasta vaikka yli -40 astetta, pyörällä menttiin. Koululiikunta oli vähän väkinäistä, kun elämä oli liikkumista muutenkin jo.” (Mies, syntynyt 1965) (2746)

Muutos 1960-luvulla syntyneiden nuoruudessa aiemmin syntyneisiin verrattuna oli kuitenkin selvä. Ensinnäkin he pelasivat yleisemmin jääkiekkoa kuin aiemmin syntyneet, sillä lähes 15 prosenttia 1960-luvulla syntyneistä harrasti tätä peliä nuoruudessaan (kuviokuva 26). Toiseksi kokonaan uutena lajina kymmenen suosituimman lajin joukkoon 1960-luvulla syntyneillä nousi kuntosaliharjoittelu. Kuntosalit tekivätkin heidän nuoruudessaan tuloaan ja uusi ruumiillisuutta korostava liikuntakulttuuri oli tuloillaan. Kolmanneksi hiihdon harrastaminen oli laskenut selvästi

aiemmin syntyneisiin verrattuna. Vaikka kokonaisuutena myös 1960-luvulla syntyneiden suosituimpien liikuntalajien kärkisijat menivät perinteisille lajeille, kuten pyöräilylle, hiihdolle, lenkkeilylle ja kävelyllä, oli lajien painotus kuitenkin jo selvästi erilainen kuin ennen 1950-lukua syntyneillä.

"Kotoa sain hyvät eväät liikunnalle. Isä kannusti. Paitsi hiihtäminen jäi, koska siihen minut pakotettiin." (Nainen, syntynyt 1964) (2884)

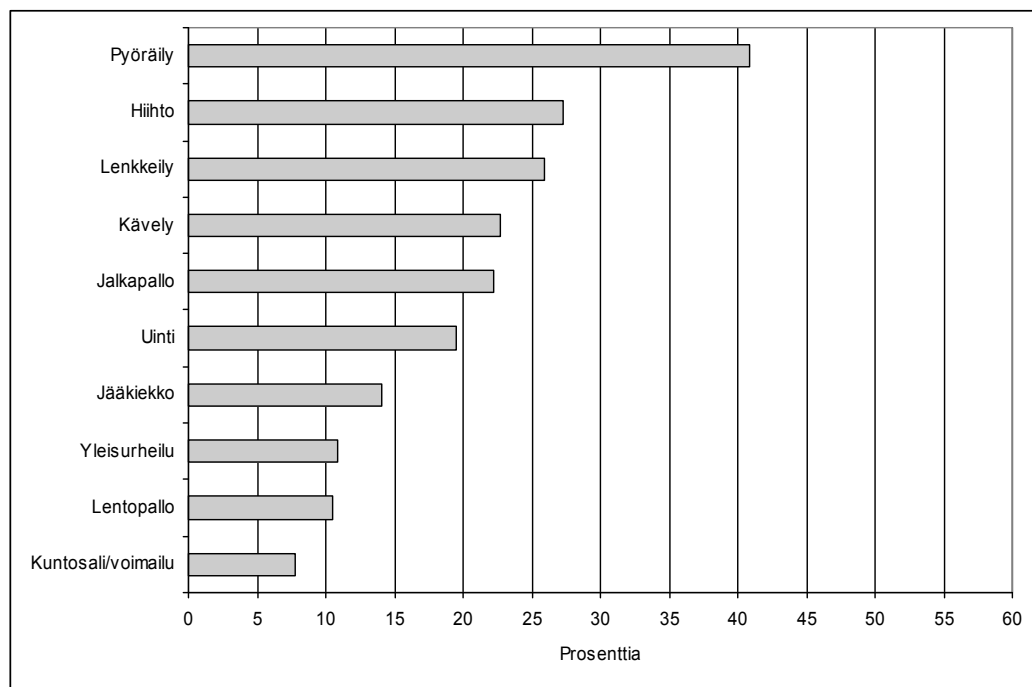
"14-vuotiaana aloin inhoamaan hiihtoa, kun en menestynyt siinä lajissa." (Nainen, syntynyt 1964) (1123)

"Lukioaikainen hiihtokilpailu; jos et ollut kolmen parhaan joukossa, et saanut kiitettävää numeroa liikunnasta." (Nainen, syntynyt 1967) (1713)

"Isäni oli nuorena kilpaurheilija, joten hänen esimerkkinsä oli tärkeä tekijä liikuntaharrastuksen aloittamiseen. Jääkiekkoa aloin pelata 10-vuotiaana kaveripiirini vaikutuksesta!" (Mies, syntynyt 1961) (659)

"Harrastin nuorena liikuntaa paljon. Pelasin jalkapalloa seurassa, ja juoksua ym. kenttälajeja urheiluseurassa. Kokemukset niiltä ajoilta ovat pelkästään myönteiset." (Mies, syntynyt 1963) (92)

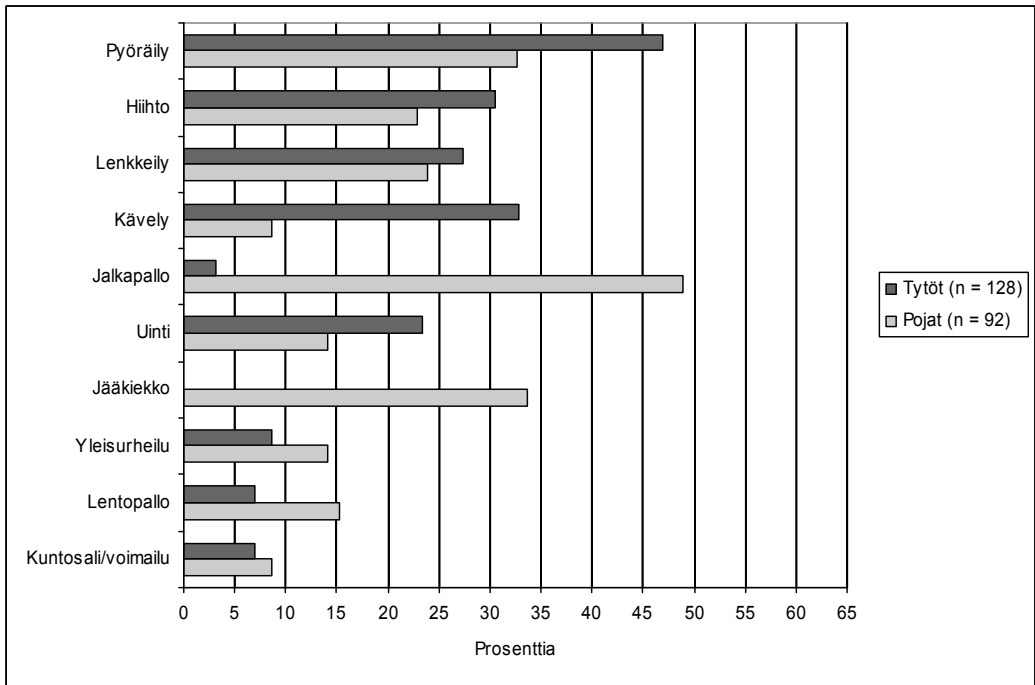
Koska 1960-luvulla syntyneet olivat nuoruudessaan liikuntakulttuurin muutoksen etulinjassa, on mielenkiintoista verrata heidän harrastamiaan liikuntalajeja Tammelinin (2003) pitkittäistutkimukseen, jossa hän seurasi vuonna 1966 syntyneen Pohjois-Suomen syntymäkohortin liikunnan harrastamista 14- ja 31-vuotiaana. Tammelinin mukaan tuona vuonna syntyneiden harrastetuimpia liikuntalajeja

KUVIO 26. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana (n = 220)

14-vuotiaana olivat hiihto, juoksulenkkeily, jääkiekko, luistelu, jalkapallo ja uinti. Pohjoissuomalaisten nuoruuden lajilista noudatteli siis pääpiirteittäin pyöräilyä lukuun ottamatta koko Suomen 1960-luvulla syntyneiden lajilistaa. Tytöt ja pojat puolestaan erosivat toisistaan Tammelinin tutkimuksessa siten, että pojat harrastivat 14-vuotiaana jääkiekkoa, jalkapalloa, lentopalloa, muita pallopelejä, hiihtoa, juoksulenkkeilyä ja yleisurheilua kun taas tyttöjen mielilajeja olivat juoksulenkkeily, pyöräily, yleisurheilu ja voimistelu. Tutkimuksessa osoittautui myös, että poikien nuoruuden osallistuminen jalkapallon, lentopallon ja muiden pallopelien pelaamiseen, juoksulenkkeilyyn, suunnistukseen, yleisurheiluun ja kamppailulajeihin oli yhteydessä korkeaan aikuisiän liikunta-aktiivisuuteen. Tyttöillä näin oli juoksulenkkeilyn, yleisurheilun, ratsastuksen ja suunnistuksen osalta. (Tammelin 2003, 44-49.)

Sellaisia perusliikuntamuotoja, kuin pyöräilyä ja juoksulenkkeilyä 1960-luvulla syntyneet tytöt harrastivat poikia yleisemmin myös käsillä olevassa tutkimuksessa. (kuvio 27). Lisäksi tytöt hiihtivät ja kävelivät poikia yleisemmin. Sen sijaan pojista 49 prosenttia harrasti jalkapalloa ja 34 prosenttia jääkiekkoa tyttöjen kolmea ja nollaa prosenttia vastaan. Tämä kertoo vastaan panematonta kieltään nuorten liikuntakulttuurin muuttumisesta etenkin poikien osalta.

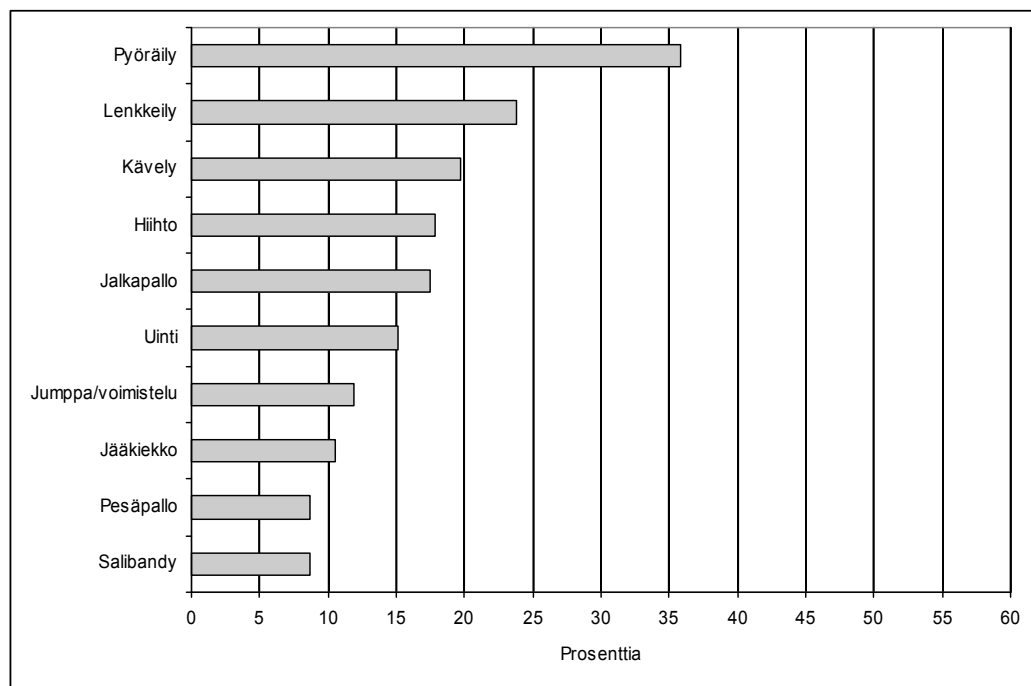
KUVIO 27. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

Kun tultiin 1970-luvulla syntyneiden nuoruuteen, harrastetut liikuntalajit muuttuivat 1960-luvulla syntyneitäkin perusteellisemmin. Hiihtoa nimittäin harrasti ”1970-lukulaisista” ainoastaan 17 prosenttia ja muutenkin perinteisten lajien suosio oli laskussa, sillä yleisurheilu ei mahtunut enää lainkaan 1970-luvulla syntyneiden

nuoruuden kymmenen suosituimman lajin listalle! (kuvio 28). Vaikka yleisimmin edelleen harrastettiin pyöräilyä, lenkkeilyä ja kävelyä, olivat uudenlaiset liikuntalajit pinnalla. Uutena lajina verrattuna aiemmin syntyneisiin nousi sähkö, jota sittemmin salibandyksi alettiin kutsua. ”Saimme yläasteella kerättyä kaveriporukan kasaan salibandyyn pelaamista varten. Innostuimme ko. harrastuksesta yhdessä.” (Nainen, syntynyt 1979) (875). 1970-luvulla syntyneet harrastivat alle 20-vuotiaana hyvin monipuolisia liikuntalajeja, joista osa oli ollut täysin tuntemattomia esimerkiksi 1920-1930-luvuilla syntyneille vastaavassa iässä. Monelle 1970-lukulaiselle tiettyjen liikuntalajien harrastamisen motiiveiksi nousivat kehon muokkaaminen, taistelu tai yhdessäolo.

”Teini-ikäisenä kiinnostuin kehonrakennuksesta, halusin massiiviseksi mieheksi.” (Mies, syntynyt 1973) (320) ”Innostuin nuoruudessa, noin 18-vuotiaana alkaneesta kuntosalilla / lenkillä käynnistä! Sillä sai muokattua ulkonäköä ja koki mielihyvää kun onnistui. Koululiikunta oli aika turhauttavaa, koska olin huono yleisurheilussa jne. jota se pääasiassa oli. Opettaja oli huono!” (Nainen, syntynyt 1977) (253)

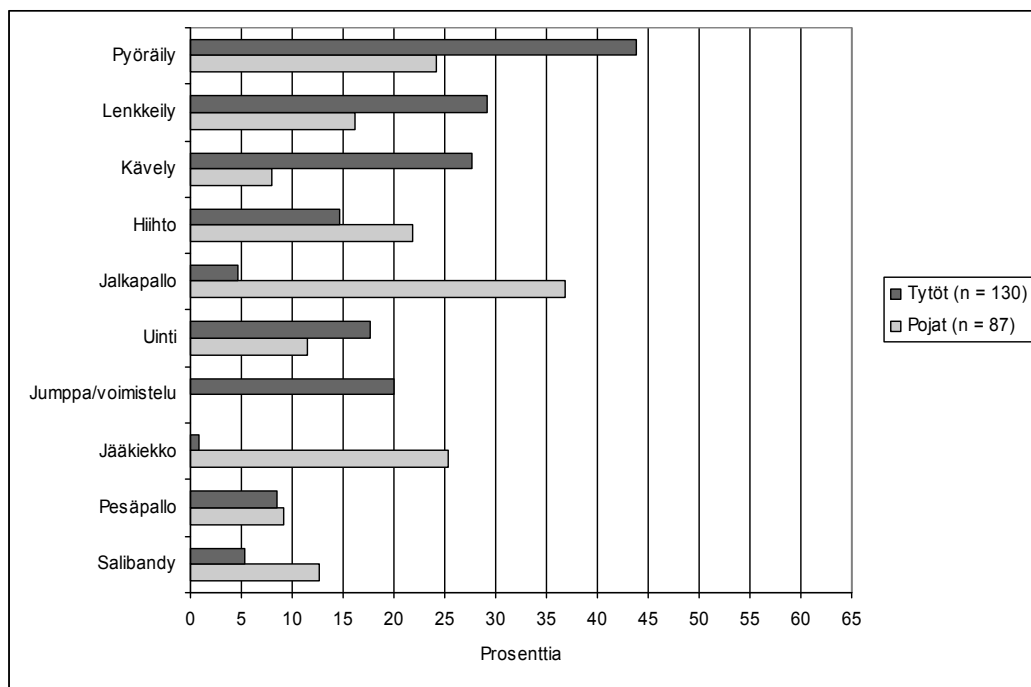
”Olin lapsena hyvin hintelä, kuulin ’isojen korstojen’ tarinoita TV:stä ja muista medioista ja tuttavilta. Näissä kertomuksissa urheilijat ja atleetit kertoivat itsekin olleensa hinteliä ja heiveröisiä lapsia, mutta liikunnan avulla he olivat kohentaneet kuntoaan ja ulkonäköään ja ennen kaikkea hyvinvointiaan. Tämä innosti minuakin ryhtymään liikunnan harrastajaksi.” (Mies, syntynyt 1978) (1132)

KUVIO 28. Vuosina 1970-1979 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana (n = 218)

”Innostuminen karateen lähti kun kakarana tappelin jatkuvasti. Menestyin hyvin ja tulokset puhui puolestaan. Tein mitä hyväänsä. Harjoittelin muitakin itsepuolustuslajeja. Innostuin valtavasti, kun sain 3 potkua yhden hyppyn aikana pää korkeudelle voimalla ja potkaisin toinen jalka maassa riman alas 52 cm yli oman pään, 183 olin pitkä ja rima 235 cm.” (Mies, syntynyt 1975) (630) ”16-vuotiaana tuli tunne, että olisi aika aloittaa joku kunnan laji ja niin sitten hakeuduin Taidon alkeiskurssille ja Taidon tiellä olen edelleen 14 vuoden jälkeen.” (Mies, syntynyt 1973) (1159)

”1970-luvun” tytöt harrastivat poikia yleisemmin pyöräilyä, lenkkeilyä, kävelyä, uintia ja jumppaamista eli siis aerobisia kestävyyslajeja, kun taas pojat keskittyivät tyttöihin verrattuna ennen kaikkea jalkapalloon ja jääkiekkoon sekä lykkivät myös hiihtoladulla tyttöjä todennäköisemmin (kuvio 29). Myös salibandyyn pelaamisessa pojat vievät tyttöihin nähden voiton, mutta tytöistäkin yli viisi prosenttia harrasti tätä lajia. Vaikka 1970-luvulla syntyneet pojat olivat siis mieltyneet huomattavasti tyttöjä enemmän joukkuepallopeleihin, alkoivat nämä pallopelit nostaa suosiotaan myös tyttöjen keskuudessa. Kaiken kaikkiaan moni 1970-luvulla syntynyt nainen muisteli innostuneensa nuoruudessaan sellaista ”uusista” lajeista kuin tanssista, aerobicista tai ratsastuksesta.

KUVIO 29. Vuosina 1970-1979 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

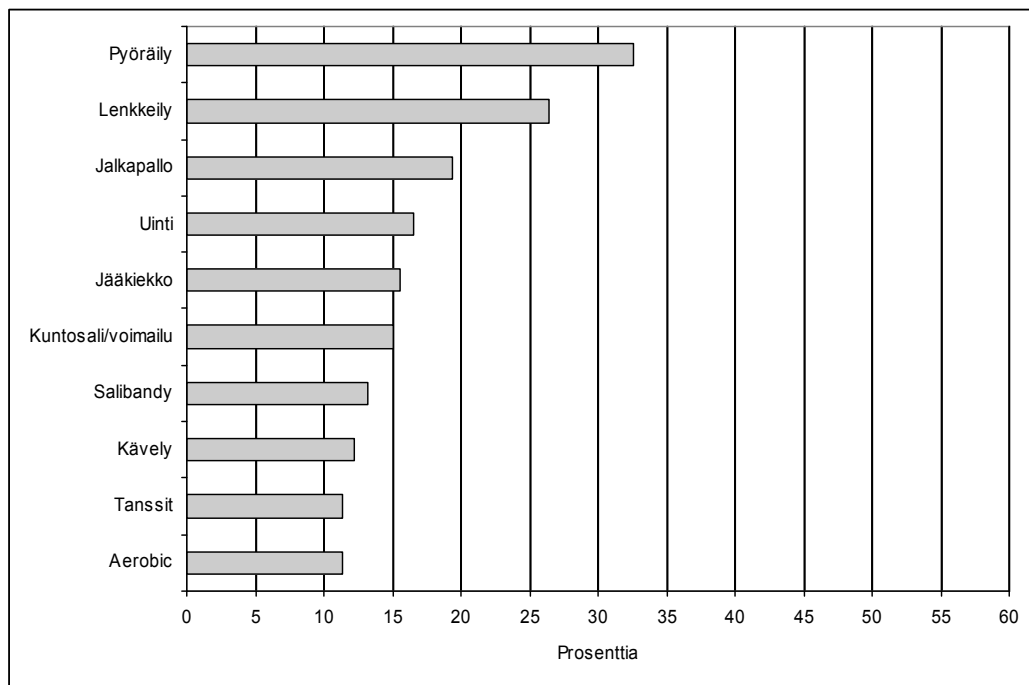
”Innostuin samalla 80-luvulla tanssimisesta XX:n diskotanssikurssilla (olisinko ollut 13-14 v.) Sen jälkeen on ystäviensä kanssa kokeiltu eri lajeja (kilpatanssia 15-16 v.), salsaa + lattareita nyt 30 v.” (Nainen, syntynyt 1973) (940)

"4-vuotiaana ihailin taitoluistelijoita ja siitä se lähti." (Nainen, syntynyt 1975) (1598) "Tanssia olen harrastanut 4 vanhasta asti ja harrastan sitä edelleen. Muu liikunta on tullut mukaan jotta kunto / ulkonäkö pysyisi kunnossa ja koska se on mukavaa." (Nainen, syntynyt 1976) (2944) "Tanssiminen on ollut innostavaa pienestä lähtien, se on tavalla tai toisella harrastuksena edelleen." (Nainen, syntynyt 1978) (2141)

"Murrosiässä innostuin aerobicista, osittain myös painonhallinnan vuoksi. Sen jälkeen ei ole ollut paino-ongelmia. Hyöä sää innostaa liikumaan ja se että tapaa ihmisiä. Myös murrosiän aikainen ihastus jääkiekkoihintaan innosti." (Nainen, syntynyt 1978) (314)

"Eläinrakkaana hevostallilla käynti sai minut ratsastamaan ja siitä on tullut tärkeä osa elämää 5 v. eteenpäin. Tennis tuli yläasteella 13 v... Kavereiden kanssa aloin laskettelemaan 8 v. oli kivoaa. Kuntosalin aloitin vasta 18 v. (aerobic, pump, pace, spinning)." (Nainen, syntynyt 1975) (2828) "Kavereiden innostamana aloitin ratsastuksen 11-vuotiaana, jota jatkoin useita vuosia eteenpäin. Uusia kavereita, ratsastusleirejä, hoitohevosia. Oli hauskaa!" (Nainen, syntynyt 1977) (2071)

Tultaessa 1980-luvulla syntyneiden nuoruuteen, oli liikuntakulttuuri harrastettujen liikuntalajien osalta hyvin erilainen verrattuna perinteisessä maatalousyhteiskunnassa harrastettuihin liikuntalajeihin. Toki 1980-luvulla syntyneet harrastivat alle 20-vuotiaana yleisimmin pyöräilyä ja lenkkeilyä, mutta kävelyä heistä harrasti vain 12 prosenttia (kuvio 30) ja hiihtoa (joka ei mahtunut edes heidän kymmenen

KUVIO 30. Vuosina 1980-1988 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana (n = 212)

suosituimman nuoruuden liikuntalajinsa listalle) ainoastaan vajaan 11 prosenttia. Uudenlaisten lajien ”vallankumousta” kuvaakin, että esimerkiksi aerobicia harrastettiin hieman yleisemmin kuin hiihtoa ja että kuntosalilla liikkuminen oli peräti kuudenneksi suosituin liikuntalaji 15 prosentin osuudella. Lisäksi sähly / salibandy nosti edelleen suosiotaan. Nuoruuden suosituimpien liikuntalajien lista 1980-luvulla syntyneillä poikkesikin selvästi kaikkien muiden lajilistoista ja kuvastaa oivalla tavalla liikuntakulttuurin muutosta yksilölajeista kohti joukkuelajeja, ulkoliikunnasta kohti sisäliikuntaa. Uudenlaisesta asenteesta liikuntaan kertovatkin 1980-luvulla syntyneiden muistelut:

”6-vuotiaana äiti pakotti hiihtämään. Sen jälkeen en ole hiihdosta nauttinut. Maastojuoksu koulussa, olin aina viimeinen, joten aloin kävellä aina maastojuoksun sijaan. Lukioiässä aerobic ja jumppa olivat kivoja ja tanssi, koska kroppa näytti paremmalta.” (Nainen, syntynyt 1980) (1102) *”Varhaisteini-ikäisenä olin ahkera uimisessa ja aerobicissa. Notkeus ja kyky suorittaa kannusti varsinkin nuorempana.”* (Nainen, syntynyt 1980) (2081) *”Koululiikunta on ollut vastenmielistä: kaikki testit, triathlon, samat lajit. Ihanaa nykyinen kuntosali = ihanat ihmiset, loistavat puitteet, rentoutuminen ja arjesta irtaantuminen.”* (Nainen, syntynyt 1985) (2318)

”Ala-aste aikoina pidin liikunnasta, mutta inhosin hiihtoa. Ylä-asteella pidin kaikesta liikunnasta. Ratsastusharrastukseni myötä olen innostunut liikkumaan enemmän luonnossa. Kuntopyöräilystä ja kävelyistä innostuin vasta 17-vuotiaana.” (Nainen, syntynyt 1984) (2377)

”11-vuotiaana innostuin tenniksestä. 16-vuotiaana vähensin aktiivista harjoittelua opiskelun takia. Hieman ennen sitä innostuin juoksemisesta, ja se on edelleen tärkeää. Juoksemiseen jää koukuun ja siitä tulee riippuvaiseksi. 1 ½ vuotta sitten kiinnostuin lautailusta. Hiihto on ehdottomasti kauhein tietämäni laji. Koululiikuntatunneilla hiihdimme vetisellä jäällä. Lisäksi vanhemmat ovat aina toivoneet minusta hiihdon innokasta harrastajaa.” (Nainen, syntynyt 1986) (245)

”1980-luvun” tytöt harrastivat poikia yleisemmin pyöräilyyn, lenkkeilyyn, uinnin ja kävelyn kaltaisia perusliikuntamuotoja ja tanssin sekä aerobicin harrastamisessa he olivat täysin omassa luokassaan, kun pojat taas pelailivat pallopelejä (jalkapallo, jääkiekko, salibandy) tyttöjä ahkerammin (kuvio 31). *”Pelataan kaveriporukalla esim. jääkiekkoa, pesistä ja muita pelejä. Niistä jääneet tiukat pelit mieleen.”* (Mies, syntynyt 1987) (542). Kuitenkin jalkapallon ja jääkiekon harrastamisesta oli tullut yhä enemmän myös tyttöjen puuhaa. 1980-luvulla syntyneet ovatkin oikeastaan ensimmäisiä, joilla tasa-arvo liikunnassa ja urheilussa oli jo pienestä pitäen kokonaan toisella tasolla kuin aiemmin syntyneillä. Heidän nuoruudessaan oli itsestään selvää, että naiset paitisi pelasivat joukkuepelejä, myös juoksivat esimerkiksi maratonia, 3000 metrin esteitä, hyppäsivät seivästä, heittivät moukaria, nyrkkeilivät ja painivat. Moni 1980-luvulla syntyneistä tytöistä olikin innostunut perinteisesti miehisinä pidetyistä lajeista:

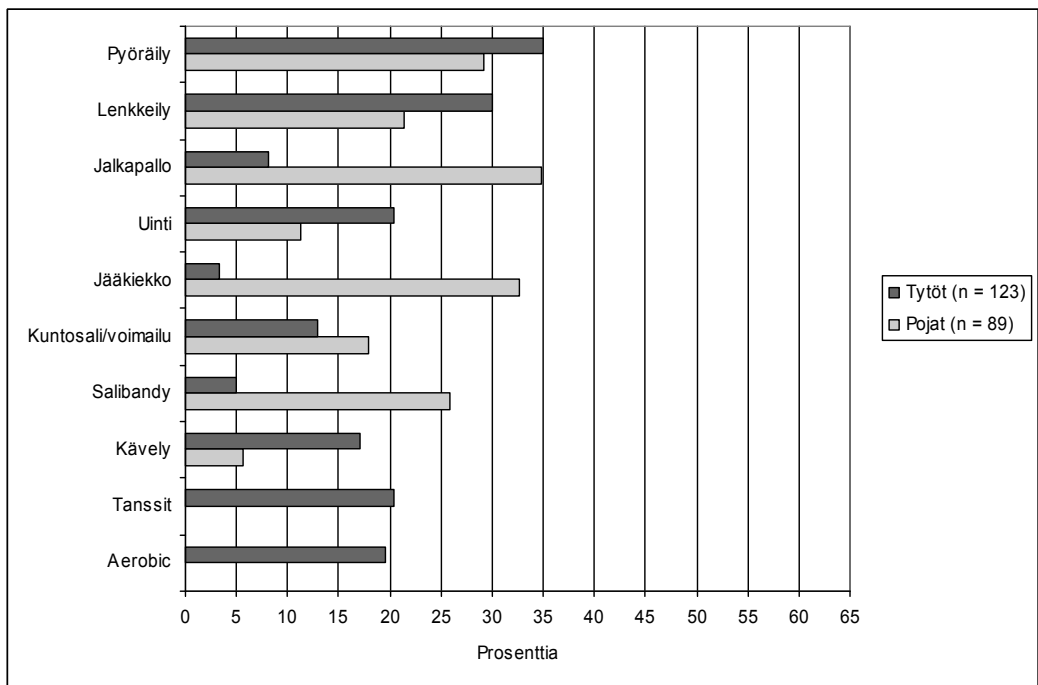
”Koululiikunnassa tympäsi ala-asteella, kun tytöt eivät saaneet pelata jääkiekkoa / jalkapalloa liikuntatunneilla...sitä oli itse niin poikamainen

kun aina oli vain poikien kanssa ollut. Halusin rajua peliä / liikuntaa.” (Nainen, syntynyt 1984) (66)

”Ala-asteella välituntisin pelattiin jalkapalloa, mistä lähti innostus harrastaa sitä myös urheiluseurassa. Koululiikunta on aiheuttanut vastenmielisyyttä monia lajeja kohtaan, esim. hiihto.” (Nainen, syntynyt 1985) (2432)

”Innustus alkoi n. 7 vuoden aikoihin koulun alkuvuosina. Ensimmäiset hyöät muistot ovat jalkapallon juniorijoukkueesta, joka toimi kesän ajan, ja jonka harkkoihin ja peleihin aina lähdettiin muutaman kaverin kanssa innolla.” (Nainen, syntynyt 1988) (334)

”Yläasteella aloin pelaamaan salibandyä. Sitä kautta sain paljon kavereita ja oon pitänyt harrastuksesta paljon. Tykkään kaikista urheilulajeista paitsi suunnistuksesta.” (Nainen, syntynyt 1985) (1913)

KUVIO 31. Vuosina 1980-1988 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että 1980-luvulla syntyneiden kokemukset liikunnan saralla olivat hyvin erilaista kuin muutama kymmenen vuotta aiemmin syntyneiden, jolloin esimerkiksi liikunnan ja urheilun vuoksi tehdyt ulkomaanmatkat olivat tuntematonta toimintaa. Lajien monipuolistuminen, hiihdon suosion romahtaminen ja joukkue- ja sisälajien sekä lenkkeilyn suosion lisääntyminen on tehnyt myöhemmin syntyneistä harrastettujen liikuntalajien suhteen erilaisia kuin aiemmin syntyneistä.

”Äitini vei minut ensimmäisen kerran tanssitunneille ja sen jälkeen olen joka vuosi mennyt sinne takaisin. Tanssi-harrastuksen takia olen

saanut matkustella todella paljon mm. Kanadaan ja Brasiliaan. Tansista minulla ei ole muita kuin hyviä kokemuksia.” (Nainen, syntynyt 1988) (228)

Syntymävuosikymmenen ja sukupuolen lisäksi suomalaisten nuoruudessa harrastamia liikuntalajeja on lopuksi mielenkiintoista tarkastella myös sosiaaliluokan näkökulmasta. Bourdieun (1978; 1985) mukaanhan eri liikuntalajien harrastaminen on luokkapohjaista toimintaa. Niinpä ihmiset muodostavat hänen mukaansa erilaisia ”urheilumakuja” riippuen eri yhteiskuntaluokkien eri urheilulajeille antamista sosiaalisista merkityksistä. Sattumaa ei ole esimerkiksi se, että painonnosto, joka symbolisoi raakaa voimaa ja brutaaliutta on ollut työväenluokan suosima urheilulaji aivan kuten nyrkkeily ja painikin. Niiden edustamat arvot ja hyveet, kuten kilpailun korostaminen, voima, ponnistelu, väkivaltaisuus, uhrimieli ja tottelevaisuus ovat täydellinen vastakohta porvarillisten roolien edellyttämälle ”roolietäisyydelle”.

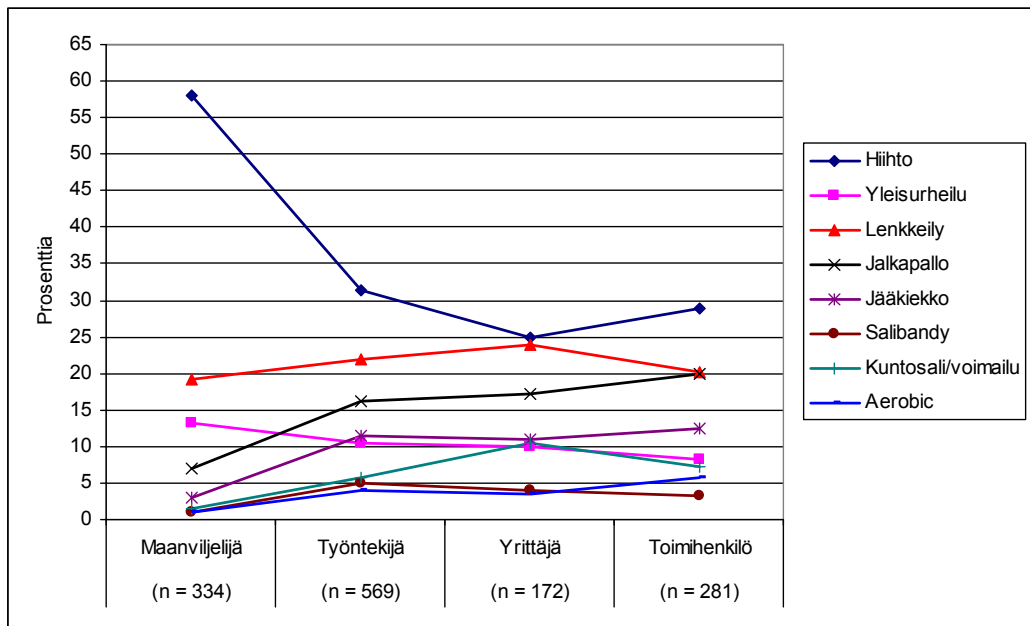
Kariston (1988) mukaan tyypillisimpiä urheilulajeja, jotka täyttävät puolestaan yläluokkaiset vaatimukset ovat purjehdus, ratsastus, tennis ja golf. Tennis on yläluokkalainen urheilulaji muun muassa siksi, että se edellyttää pelaajaltaan hillittyä käytöstä myös onnistumisen hetkellä. Purjehdus ja ratsastus taas esiintyvät aristokratialajeina siksi, että niillä on kautta vuosikymmenten ollut aristokraattinen leima. Golfin yläluokkalaista peliasemaa ilmentää se, että se on symbolisilta ominaisuuksiltaan yläluokkalainen peli ja vaatii harrastajaltaan melkoisesti varallisuutta. Niinpä golfia ovat tottuneet pelaamaan ne, ”joilla on mailapoikia käytössään myös muilla pelikentillä”. (Karisto 1988, 49-50.) Golfia pelaavien joukosta onkin turha etsiä matalan tulotason tai matalan sosiaalisen statuksen omaavia henkilöitä (Maguire ym. 2002). Tähän viittaa myös se, että suuren kansallisen liikuntatutkimuksen (2002c, 28) mukaan kaikista lajeista eniten vuodessa rahaa lajiinsa käyttivät golfin harrastajat, keskimäärin 9100 mk. Sen sijaan esimerkiksi voimistelun (1300 mk), kävelyn (1400 mk) ja sauvakävelyn (1450 mk) harrastajien rahankäyttö omaan lajiinsa oli keskimäärin huomattavasti vähäisempää.

Myös Wilsonin (2002) Yhdysvalloissa tehty tutkimus tukee sitä oletusta, että ylempiluokkaiset harrastavat alempiluokkalaisia vähemmän niin sanottuja työväenluokkaisia lajeja (”prole sports”), joita ovat esimerkiksi nyrkkeily, paini, keilailu ja rodeo. Sitä vastoin tyypillisiä yläluokkien suosimia lajeja ovat erityisesti golf, tennis ja laskettelu. Wilsonin mukaan kulttuurinen pääoma on kuitenkin taloudellista pääomaa parempi selitys sille, miksi ylempien ja alempien sosiaaliluokkien harrastamat liikuntalajit eroavat toisistaan. Runsaasti kulttuurista pääomaa omaavat urheilevat näet yleisesti aktiivisemmin kuin sellaiset, joilla tätä pääomaa on huomattavasti vähemmän.

Taks, Renson ja Vanreusel (1995) ovat Wilsonin ohella sitä mieltä, että taloudellinen pääoma ei ole pääasiallinen selitys sille, mitä urheilulajeja ihmiset harrastavat. Pikemminkin kulttuurinen pääoma selittää heidän mukaansa sen, miksi ihmiset harrastavat eri liikuntalajeja. Jokaisen urheilulajin kohdalla yksilön habitus ja ”maku” ratkaisee sen, harrastaako hän lajia vai ei. Toki joissain lajeissa kuten golfissa ja tenniksessä myös raha saattaa ratkaista, mutta on olemassa kosolti lajeja, joita alemman tulotason omaavat harrastavat niiden kalleudesta huolimatta, koska ovat valinneet nämä lajit persoonallisen makunsa mukaan, eli harjoittavat näitä lajeja, maksoi mitä maksoi.

Yleisesti tilanne vapaa-ajanvieton suhteen on Ritzerin ja Stillmannin (2001, 100) mukaan sellainen, että mitä parempia ihmisten tulot ovat, sitä enemmän he viettävät vapaa-aikaansa kalliiden harrastusten, kuten matkustelun ja golfin parissa. Käsillä olevan tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan ollut mahdollista tutkia eri liikuntalajien harrastamista tulotason perusteella. Niinpä suomalaisten nuoruudessaan harrastamia liikuntalajeja oli tarkasteltava vanhempien (isän) ammattiaseman mukaan. Tätä tarkastelua ei voitu suorittaa syntymävuosikymmenittäin, koska taustan määrä olisi tällöin mennyt liian pieneksi.

Kuviossa 32 on vertailtu hiihdon, yleisurheilun, lenkkeilyn, jääkiekon, salibandyn, kuntosaliharjoittelun ja aerobin harrastamista suomalaisten nuoruudessa isän ammattilisen aseman perusteella. Kuten siitä nähdään, hiihdon harrastaminen oli alle 20-vuotiaana selvästi yleisempää maanviljelijöiden kuin muista ammattiteistä tulevien jälkeläisillä. Kun maanviljelijäisien lapsista 58 prosenttia harrasti nuoruudessaan hiihtoa, yrittäjien lapsista näin teki ainoastaan viidennes. Tämä saattaa johtua siitä, että suurin osa varhaisimpina vuosikymmeninä syntyneistä on maaseudun kasvatteja ja kuten edellä on käynyt ilmi, 1920-1940-luvuilla syntyneet harrastivat nuoruudessaan hiihtoa selvästi muita yleisemmin. Myös yleisurheilun harrastamisessa jonkinlaisia eroja tuli etenkin maanviljelijäisien lasten ja toimihenkilöisien lasten välille (13 % vs. 8 %). Jääkiekkoa (13 % vs. 3 %) ja jalkapalloa (20 % vs. 7 %) puolestaan toimihenkilöisien lapset harrastivat nuoruudessaan selvästi maanviljelijäisien lapsia ahkerammin. Kuntosaliharjoittelun suhteen suurimmat erot puolestaan tulivat yrittäjien ja maanviljelijöiden jälkikasvun välille (11 % vs. 2 %). Näyttää siis siltä, että etenkin yrittäjien ja toimihenkilöiden jälkeläisten nuoruuden liikunta on ollut joukkuepeli- ja sisäliikuntapainotteisempaa kuin maanviljelijöiden jälkikasvulla.

KUVIO 32. Eräät vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten alle 20-vuotiaana harrastamista liikuntalajeista isän ammattiaseman mukaan

Tyypillisiä Bourdieun ja Kariston tutkimusten mukaisia sosiaaliluokkia jakavia lajeja (laskettelu, paini, nyrkkeily, tennis, purjehdus, ratsastus, golf) harrastavia oli suomalaisten nuoruudessa vähäinen osuus. Kuitenkin Kariston (1988) tutkimuksen tyypillistä yläluokan harrastamaa lajia, lasketteluun maanviljelijäisten lapsista harrasti nuoruudessaan vajaa prosentti, kun toimihenkilöiden lapsista näin teki kuusi prosenttia. Tenniksen osalta vastaavat osuudet olivat alle prosentti maanviljelijöiden lapsilla ja kuusi prosenttia toimihenkilöiden lapsilla. Vaikka kovin suurin osuukin näitä lajeja ei harrastettukaan, olivat erot lasketteluun ja tenniksen osalta kuitenkin moninkertaisia. Golfia taas kaikkien ammattiasemien jälkeläiset harrastivat nuoruudessaan hyvin pienin osuukin.

Luonnonmukaisesta ympäristöstä kohti rakennettua liikuntaympäristöä

Harrastettujen liikuntalajien lisäksi liikuntakulttuurin muutosta valottaa mielenkiintoisella tavalla myös liikuntapaikkojen tarkastelu, joka sekin on tärkeä osa liikuntasuhteen ensimmäistä osa-aluetta, omakohtaista liikuntaa. Liikuntapaikkojen tarkastelu kertoo muun muassa sen, millainen ulko- ja sisäliikunnan suhde oli eri vuosikymmeninä syntyneiden nuoruudessa. Simulan (2005, 59) mukaan suomalaisten koko luontosuhde on muuttunut niin, että luonto ei enää ole osa ihmisten jokapäiväistä elämää entiseen tapaan, vaan luonnosta on tullut pikemminkin arkielämän toimintaympäristön vastakohta. Toisin sanoen, kun aiemmin luonnossa tehtiin työtä ja liikuttiin kuin luonnostaan, nyt sinne mennään irtautumaan arjesta ja rentoutumaan. Urbanisoitumisen seurauksena tapahtuneella luontosuhteen muuttamisella on ollut vaikutusta myös suomalaisten liikuntaympäristöihin. Urheilu- ja liikuntapaikkojen sijaan viime aikoina onkin Harisen, Itkosen ja Rautopuron (2006, 22) mukaan alettu puhua liikkumisympäristöistä. Urheilua varten rakennetut tilat ovat yhdenlaisia liikkumisympäristöjä, mutta liikuntaa harjoitetaan monissa muissakin tiloissa, esimerkiksi kevyen liikenteen väylällä.

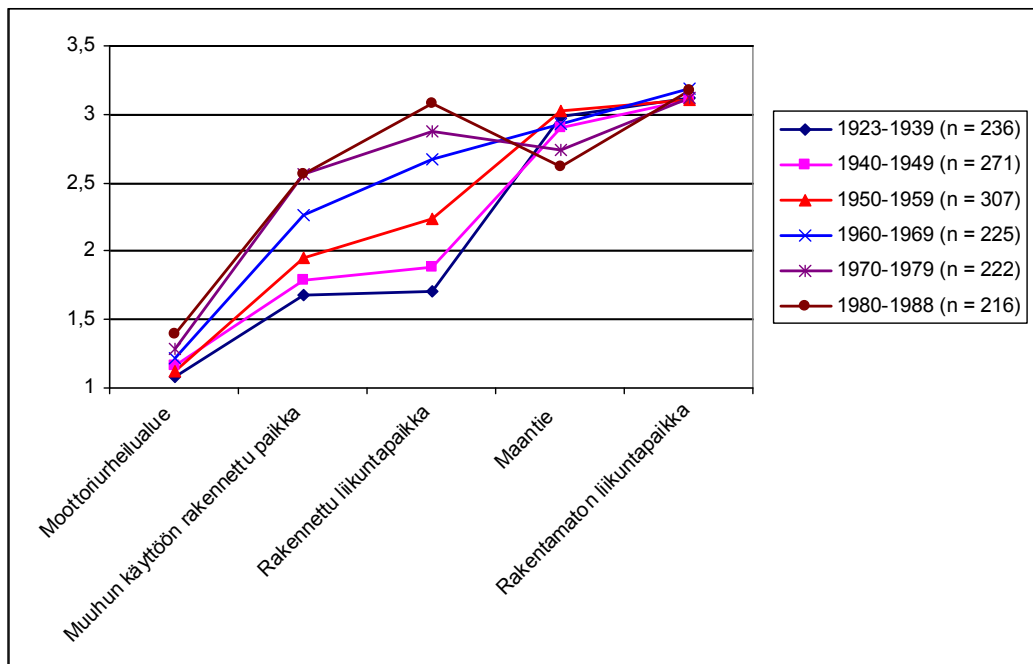
Liikuntakulttuuri on liikuntaympäristön osalta kiistattomasti muuttunut. Kun ”ennen vanhaan” liikuntaa harjoitettiin ulkoilmassa perinteisissä lajeissa kisaillen, on esimerkiksi Parosen (2005) mukaan nykyään vapaa-ajan liikuntaharrastuksia varten rakennettu usein varta vasten omat tilansa. Tästä taas on seurannut se, että jos esimerkiksi kaupungissa haluaa lähteä ulkoilemaan tai retkeilemään, siihen sopivat liikuntapaikat löytyvät pääasiassa niiden ulkopuolelta. Itse kaupungeissa vilkas ajoneuvoliikenne, melu, ilmansaasteet ja suuri asumistiheys ovat tulleet liikunnan vitsauksiksi. Niinpä muun muassa Roosin (1992) mukaan lenkkeily Helsingin autoliikennettä täynnä olevassa keskustassa on välillä epämiellyttävää.

Kuten Suomen liikuntakulttuurin muutosta kartoittavassa luvussa 4 kävi hyvin ilmi, suomalaisten liikuntapaikkatarjonta on viimeisten vuosikymmenien kuluessa muuttunut luonnosta yhä enemmän rakennetuissa ympäristöissä tapahtuvaksi. Rakennettujen liikuntapaikkojen lisääntyminen suomalaisten keskuudessa näkyy selvästi myös vertailemalla kaikkina vuosikymmeninä syntyneiden nuoruuden liikuntapaikkoja keskenään. Mitä nuoremasta ikäpolvesta oli kyse, sen useammin liikuttiin sisätiloissa. Kun noin puolet 1920-1960-luvuilla syntyneistä liikkui alle 20-vuotiaana melko tai erittäin usein luonnossa tai maaseudulla, niin 1980-luvulla syntyneistä näin teki enää 37 prosenttia ($\chi^2(20) = 52,59$; $p < 0,001$). Sen sijaan liikuntatilissa (40 % vs. 10 %, $\chi^2(20) = 266,07$), liikuntahallissa (47 % vs. 7 %, $\chi^2(20) = 385,71$)

ja kuntosalilla (34 % vs. 3 %, $\chi^2(20) = 457,11$) liikkumisessa eli siis sisäliikunnan harrastamisessa 1980-luvulla syntyneet olivat varsinkin 1920-1930-luvuilla syntyneisiin verrattuna täysin omassa luokassaan ($p < 0,001$). Kaukana ovat siis ne päivät, jolloin liikuntaa harjoitettiin lähes pelkästään ulkona.

Rakentamattoman liikunnan muuttuminen kohti rakennettua liikuntaa suomalaisten nuoruudessa näkyy myös liikuntapaikoista tehtyjen summamuuttujien* (kuvio 33) tarkastelussa, sillä rakennetuissa liikuntapaikoissa (salit, hallit, kentät, ulkoilureitit, F (5, 1471) = 145,68; $p < 0,001$) sekä muuhun käyttöön rakennetuissa liikuntapaikoissa (kevyen liikenteen väylä, puisto, katu, F (5, 1471) = 61,37; $p < 0,001$) liikuttiin sitä yleisemmin mitä myöhemmin syntyneistä oli kyse. Rakennetut liikuntapaikat olivat siis ”nuoremmilla polvilla” vanhempia polvia yleisempiä. Maantiellä puolestaan 1920- ja 1950-luvuilla syntyneet liikkuivat 1980-luvulla syntyneitä tyyppillisemmin (F (5, 1471) = 4,03; $p = 0,001$). Tämä selittyy kenties sillä, että 1980-luvulla syntyneiden kasvuympäristössä maantiellä liikkuminen oli voimakkaasti lisääntyneestä autoliikenteestä johtuen vaarallisempaa kuin esimerkiksi ennen 1950-lukua syntyneillä.

Rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkumisen yleistyminen selittyy yhteiskunnan teknisellä kehityksellä, lajimäärän lisääntymisellä ja liikuntakulttuurin eriytymisellä. Tämän lisäksi rakennettujen liikuntapaikkojen yleistymiseen voi olla syynä myös se, että vaikka jotkut lapset ja nuoret esimerkiksi kotipihapiirissään ehkä joskus halusivat urheilla, estetään tällaiset riennot nykyään usein yhteiskunnan toimesta. Niinpä majan rakentaminen tai keihään katkaiseminen lähimetsästä saavat usein ai-

KUVIO 33. Summamuuttujien keskiarvot vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntapaikoista alle 20-vuotiaana (asteikko 1= en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)

* Liitteet 3a ja 3b.

kuisilta säälimättömän tuomion. Samoin kaupungin puiston nurmen käyttäminen esimerkiksi jalkapallon pelaamisen on usein tuomittava teko. (Itkonen 1998, 57.)

”Kadut ovat kulkuneuvoja ja kulkemista varten. Pelien ja leikkien paikka on toisaalla, vaikka sitä varten osoitettuja tiloja ei olisikaan olemassa. Jalkojen katkomisen ja poliisin soittamisen uhkaukset viestivät myös perinteisestä kasvatuskulttuuristamme: joka vitsaa ja virkavaltaa säästää, se lastaan vihaa.” (Itkonen 1998, 59.)

Yleisesti voidaan sanoa, että liikuntarakentamisessa on Suomessa viime aikoina ollut suuntauksena ”tekoympäristöjen” luominen. Niinpä esimerkiksi laskettelurinteille ruiskutetaan keinolunta leudossa ilmastossa, golfkenttiin suuret määrät vettä ja tuholaismyrkyjä, uintimahdollisuuksia tarjotaan jopa trooppisissa olosuhteissa ja jäähalleja jäädytellen pienimmissäkin kylissä. (ks. Oittinen 1994, 302-303.) Energiaa kuluttavat liikuntahallit, jäähallit, uima-altaat ja hiihtoputket ovatkin tulleet jäädäkseen.

Kun katsotaan nuoruuden liikuntapaikkoja syntymävuosikymmen kerrallaan, niin käsitys siitä, että rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen on yleistynyt vuosikymmenten saatossa vain vahvistuu. Lähtötaso tällaiselle toiminnalle on kuitenkin ollut aika matala, sillä puolet 1920-1930-luvuilla syntyneistä liikkui melko tai erittäin usein luonnossa ja maaseudulla, 46 prosenttia kotipihassa ja 38 prosenttia maantiellä. Tämä tarkoitti sitä, että ulkona tapahtuva liikunta oli yleistä, mutta sisäliikunta harvinaista. Asianlaita oli samalla tavalla myös 1940-luvulla syntyneiden nuoruudessa, joilla vastaavat ulkoliikunnan harrastusosuudet olivat 47, 46 ja 33 prosenttia. Samoin sisäliikunnan harvinaisuuden puolesta puhuu se, että ainoastaan kolme prosenttia 1920-1930- ja viisi prosenttia 1940-luvulla syntyneistä liikkui nuoruudessaan kuntosalilla ja vajaa kymmenen prosenttia liikuntahallissa tai -salilla. Tosin eipä tuohon aikaan mitään kuntosaleja juuri ollutkaan, eikä juuri rakennettuja liikuntapaikkojakaan ulkokenttiä ja koulujen voimistelusaleja lukuun ottamatta.

Jonkinlaisia eroja 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välille tuli siinä, että ulkoilureitillä ($t(375) = -2,01; p < 0,05$), kevyen liikenteen väylällä ($t(336) = -2,09; p < 0,05$) ja liikuntahallissa ($t(376) = -2,77; p < 0,01$) 1940-luvulla syntyneet liikkuiivat keskimäärin useammin kuin 1920-1930-luvuilla syntyneet. Tämä selittyy sillä, että liikunnan harjoittamiseen varta vasten rakennetut liikuntapaikat alkoivat yleistyä vasta 1940-luvulla syntyneiden nuoruudessa 1960-luvulla (Heikkala ym. 2003), tosin silloinkin hitaasti.

”Koska olen luonnossa liikkuja, marjastan, sienestän ja kalastan. Olin 6 vanha, kun isän kanssa metsässä kuljn.” (Mies, syntynyt 1924) (1708)
”Lapsesta asti olen ’luontoystävä’. Nuorena ’tutkin’ lähipiirin metsät, purot, olin leirillä jne...Sitten vanhempana kalastelen vieläki. Talvella pilkki, kesällä onki, veneily. Kouluaikaan olin innokas pesäpallolilija.” (Nainen, syntynyt 1932) (1405)

”Monet kysymykset tuntuivat kovin vierailta yli 70-vuotiaan, maalla kasvaneen ulkoilmaliikuntaan – ei mihinkään sisähalleihin – tottuneen naisihmisen näkökulmasta!” (Nainen, syntynyt 1933) (1890)

”Innostuminen aivan lapsesta lähtien on ollut luonnossa oleminen, raitis ilma, punaiset posket! – Parhaimmat kokemukset siis taloisista liikunnoista, mäenlasku kelkoilla, suksilla, luistelu.” (Nainen, syntynyt 1948) (425)

Myös 1950-1960-luvuilla syntyneiden nuoruuden liikunta oli suurimmaksi osaksi ulkona tapahtuvaa toimintaa, sillä puolet kumpanakin vuosikymmenenä syntyneistä liikkui alle 20-vuotiaana vähintään melko usein luonnossa tai maaseudulla, 40-45 prosenttia kotipihassa ja vajaat 40 prosenttia maantiellä. Lisäksi noin kolmannes kisaili ulkokentällä (esim. yleisurheilukenttä, jalkapallokentällä) ja ui meressä, joessa, lammessa tai järvenssä. Liikuntakulttuurin muuttuminen luonnonmukaisista liikuntapaikoista kohti rakennettuja liikuntaympäristöjä alkoi kuitenkin näkyä etenkin 1960-luvulla syntyneiden nuoruudessa.

Kun 1950-luvulla syntyneistä liikuntasalissa vähintään melko usein liikkuvia oli kymmenesosa, 1960-luvulla syntyneistä heitä oli jo 22 prosenttia. Liikuntahallissa ja kuntosalilla 1950-luvulla syntyneistä puolestaan liikkui 22 ja kuusi prosenttia, kun 1960-luvulla syntyneistä näin teki 31 ja 13 prosenttia. Keskimäärin kevyen liikenteen väylällä (t (479) = -4,34), liikuntahallissa (t (451) = -4,75), ulkoilureitillä (t (481) = -5,42), liikuntasalissa (t (400) = -4,09), kuntosalilla (t (379) = -5,58) (kaikissa $p < 0,001$) sekä puistossa (t (398) = -2,57) ja kadulla (t (481) = -1,97) (molemmissa $p < 0,05$) eli rakennetuissa paikoissa 1960-luvulla syntyneet liikkuivat 1950-luvulla syntyneitä yleisemmin. 1960-luvulla syntyneitä voidaan pitää ensimmäisinä, jotka nuoruudessaan ottivat massamittaisesti rakennetut liikuntapaikat käyttönsä, sillä niiden määrä oli heidän nuoruudessa selvästi suurempi kuin edeltäjillään. Esimerkiksi Turun liikuntapaikkarakentaminen käynnistyi toden teolla 1970-luvulla, jolloin niitä valmistui nopeaan tahtiin. (Zacheus ym. 2003, 274-275.) Yleensäkin kun Suomessa kilpaurheilukeskeisyydestä siirryttiin kuntoliikuntaa korostavaan ajatteluun, alkoivat myös liikuntapaikkojen määrät kasvaa voimakkaasti (Ilmanen 1996; Ilmanen & Itkonen 2000, Vasara 2004; Leppänen 2005.) Kuitenkin myös rakentamattomissa liikuntapaikoissa vielä 1950-1960-luvuilla syntyneiden nuoruudessa liikuttiin:

"Innostus on tarttunut jo lapsuudesta, koska maaseudulla liikuttiin paljon (koulumatkat) ja myös luonnossa. Koululiikunta ei paljon innostanut, maaseutukoulussa ei ollut liikuntasalia." (Nainen, syntynyt 1951) (1376)

"Luonnossa liikkuminen on aina innostanut. Murrosiässä koululiikunta vähensi liikunnan kiinnostavuutta." (Mies, syntynyt 1956) (484)

"Lapsena ei ollut muuta harrastusmahdollisuutta kuin liikunta. Hiihto / pyöräily / juoksu." (Mies, syntynyt 1956) (1174) *"Luonnossa liikkuminen on ollut aina hyvin lähellä ja jokapäiväistä lähes aina. Maaseudulla ei ollut hienoja liikuntapaikkoja, ne piti keksiä itse. Pitkät välimatkat."* (Mies, syntynyt 1954) (505)

"Liikunta oli nuoruudessani itsestään selvä vapaa-ajan vietto kavereiden kanssa. Oli hiihtoa, luistelua, pesäpallon peluuta ym." (Nainen, syntynyt 1960) (520) *"Lapsuudessa liikuin paljon nuoruuteen asti erilaisten leikkien ja metsässä liikkumisen myötä. Kävelin paljon kun ei ollut omaa pyörää."* (Nainen, syntynyt 1962) (1447) *"Lapsuudessa liikunta oli elämäntapa, ei harrastus. Paikkakunnalla ainoa kulkuväline oli jalat, pyörä tai sukset, leikit olivat liikunnallisia."* (Nainen, syntynyt 1962) (2300)

1970-1980-luvuilla syntyneiden nuoruudessa rakennetuissa ympäristöissä liikkuminen oli jo selvästi muita yleisempää. Yli puolet 1970-luvulla syntyneistä ja 1980-luvulla syntyneistä 49 prosenttia liikkui kevyen liikenteen väylällä vähintään melko

usein, mikä oli näinä vuosikymmeninä syntyneiden suosituin liikuntapaikka. Sisäliikuntapaikoissa, kuten liikuntasalissa ja liikuntahallissa harjoitteli 1970-luvulla syntyneistä noin kolmannes sekä kuntosalilla viidennes. 1980-luvulla syntyneistä taas näin teki 40, 47 ja 34 prosenttia. Keskimäärin 1970- ja 1980-luvuilla syntyneet erosivat toisistaan siinä, että liikuntahallissa ($t(430) = -2,16; p < 0,05$), liikuntasalissa ($t(430) = -2,69; p < 0,01$) ja kuntosalilla ($t(421) = -2,94; p < 0,01$) 1980-luvulla syntyneet liikkuivat 1970-luvulla syntyneitä yleisemmin. Voidaankin sanoa, että suomalaisten liikuntapaikat olivat 2000-luvulla huomattavasti monipuolisempia ja useammin sisätiloissa sijaitsevia kuin muutamaa vuosikymmentä aiemmin oli asianlaita. Tältä osin liikuntakulttuurin muutos on siis ollut selvä. Liikuntapaikkojen monipuolisuudesta kertovat myös 1970-1980-luvuilla syntyneiden muistelut nuoruutensa liikunnasta.

”Vanhemmat veivät tanssikursseille 7-vuotiaana. Innostuin jo alakoulussa telinevoimistelusta kunnes 8 v. loukkasin käteni. Vanhempien kanssa harrastimme silloin myös laskettelua ja murto-maahiihtoa.” (Nainen, syntynyt 1975) (928) *”Into 8-vuotiaana sirkukseen, vastenmielistä kouluhiihtoa aina. Sirkus oli haasteellista, erilaista ja monipuolista liikuntaa.”* (Nainen, syntynyt 1983) (1600)

”Eka kokemus satubaletista, baletti jatkui 9-vuotiaaksi, sitten tuli karate, muodostelmaluistelu kokeilumielessä, futis tuli jäädäkseen. Kuntosalille oli helppo lähteä yksin.” (Nainen, syntynyt 1981) (730) *”Koulun harrastepäivänä kokeilin pöytätennistä, joka sujui hyvin ja jota aloin harrastaa.”* (Nainen, syntynyt 1981) (377) *”Minä kiinnostuin jo liikunnasta 8-vuotiaana sählystä kun kaverit pelas sitä.”* (Mies, syntynyt 1985) (375) *”Nyrkkeily sai innostumaan vaatavuuden ja vapaaehtoisuuden nimissä.”* (Nainen, syntynyt 1987) (459)

Koska Ilmasen (1996), Ilmasen ja Itkosen (2000) ja Vasaran (2004) mukaan liikuntapaikkatarjonnassa Suomessa on ollut kautta aikojen selvä ero, suorastaan eriarvoisuus maaseudun ja kaupunkien välillä, on liikuntapaikkatarkastelun yhteydessä myös syytä katsoa, millä tavalla asuinpaikka on vaikuttanut suomalaisten liikuntapaikkoihin heidän nuoruudessaan. Jonkinlaisia eroja tämän suhteen suomalaisten nuoruudessa tulikin. Haja-asutusalueella eli maaseudulla asuneet liikkuivat nuoruudessaan keskimäärin harvemmin sekä rakennetuissa liikuntapaikoissa ($F(4, 1466) = 62,62; p < 0,001$), että muuhun käyttöön rakennetuissa liikuntapaikoissa ($F(4, 1466) = 59,63; p < 0,001$) kuin kaupungeissa asuneet (ks. liite 4). Tämä johtui tietenkin siitä, että haja-asutusalueella asuvilla ei ollut samanlaisia liikuntapaikkamahdollisuuksia käytettävissään kuin kaupungeissa asuvilla. Rakennetut liikuntapaikat olivat maaseudulla kaupunkoja harvinaisempia. Jos liikuntaa halusi harrastaa, sitä oli yleensä tehtävä muilla kuin liikunnan harrastamiseen varta vasten pystytetyillä areenoilla. Osittain tästä johtuikin, että suurten kaupunkien ulkopuolella asuneet liikkuivat yleisemmin maanteillä kuin kaupungissa asuneet ($F(4, 1466) = 24,37; p < 0,001$).

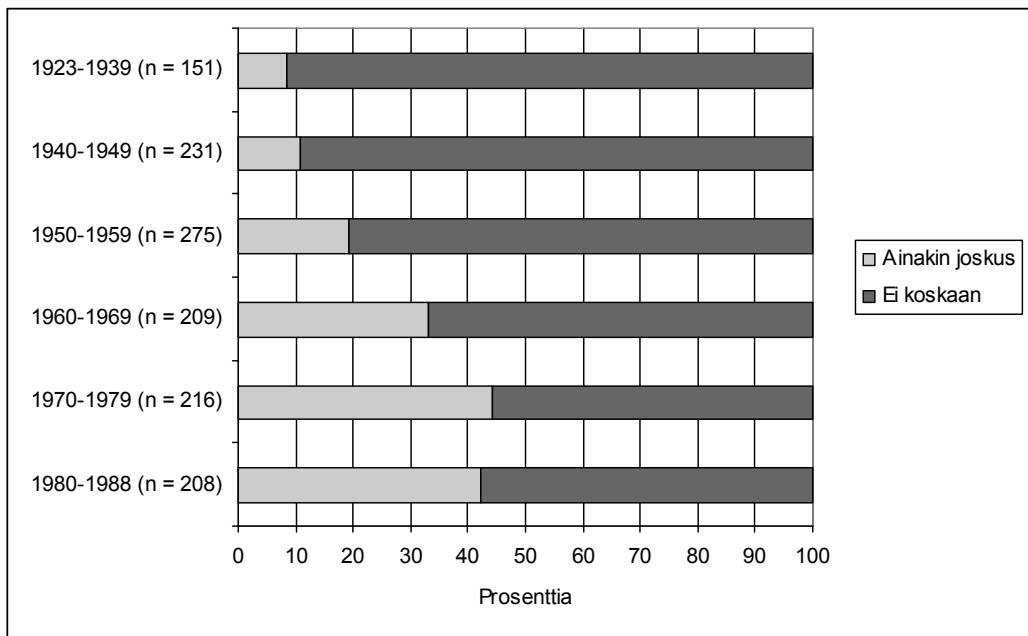
Katsottaessa samaa asiaa prosenttiosuuksina, maaseudulla ja kaupungeissa nuoruudessaan asuneiden välinen ero liikuntapaikoissa vain korostuu. Luonnossa tai maaseudulla melko tai erittäin usein liikkuvia oli nimittäin haja-asutusalueella asuneista yli 60 prosenttia, mutta pääkaupunkiseudulla tai keskisuudessa kaupungissa asuvista ainoastaan runsas kolmannes ($\chi^2(16) = 90,44; p < 0,001$). Vastaavasti

liikuntasalissa ($\chi^2(16) = 112,44$) tai liikuntahallissa ($\chi^2(16) = 188,31$) vähintään melko usein liikkuneita oli pääkaupunkiseudulla tai keskisuudessa kaupungissa nuoruudessaan asuneista yli 30 prosenttia, mutta haja-asutusalueella asuneista vain noin kymmenesosa ($p < 0,001$). Tämäkin kuvaa hyvin maaseudun ja kaupunkien eroja liikuntapaikkojen suhteen. Ei siis ole väärin väittää, että kaupungissa nuoruudessaan asuneiden liikuntapaikkaolosuhteet olivat huomattavasti monipuolisempia ja teknistyneempiä kuin maaseudulla nuoruuttaan viettäneiden.

Yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen yleistynyt

Liikuntakulttuurin muutos suomalaisten nuoruudessa ei ole kuitenkaan jäänyt pelkästään arkiliikunnan ja perinteisten yksilölajien vähenemisen sekä rakennettujen liikuntapaikkojen yleistymisen varaan. On myös viitteitä siitä, että liikunta on vuosien saatossa kaupallistunut ja tuotteistunut taloudellista voittoa tavoittelevien henkilöiden keksittyä liikunnan kaupallisen potentiaalin. Nuoret ovat luonnollisesti olleet keskeinen ryhmä, jolle kaupallistunutta liikuntakulttuuria on markkinoitu. Viimeisten vuosikymmenten kehityksen myötä ei enää vain huippu-urheilu, vaan myös kuntoliikunta on kaupallistunut selvästi. Maguiren ym. 2002 (5, 7, 17-18) mukaan nykypäivän bisnesurheilu ei olekaan enää kansallisvaltioiden, olympiakomitean, eikä minkään muunkaan urheilujärjestön komennuksessa, vaan niiden tilalle todelliseksi päättäjiksi ovat tulleet kaupalliset yritykset, joita nykypäivänä edes tavallisen ”liikuntapulliaisen” on vaikeaa päästä pakoon.

Kaupallisten yritysten tulo liikunnan kentälle näkyi osittain myös käsillä olevassa aineistossa, sillä kuten kuviosta 34 nähdään, yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen on suomalaisten nuoruudessa yleistynyt, vaikka kaiken kaikkiaan se onkin ollut suhteellisen vähäistä. Vielä 1920-1940-luvuilla syntynei-

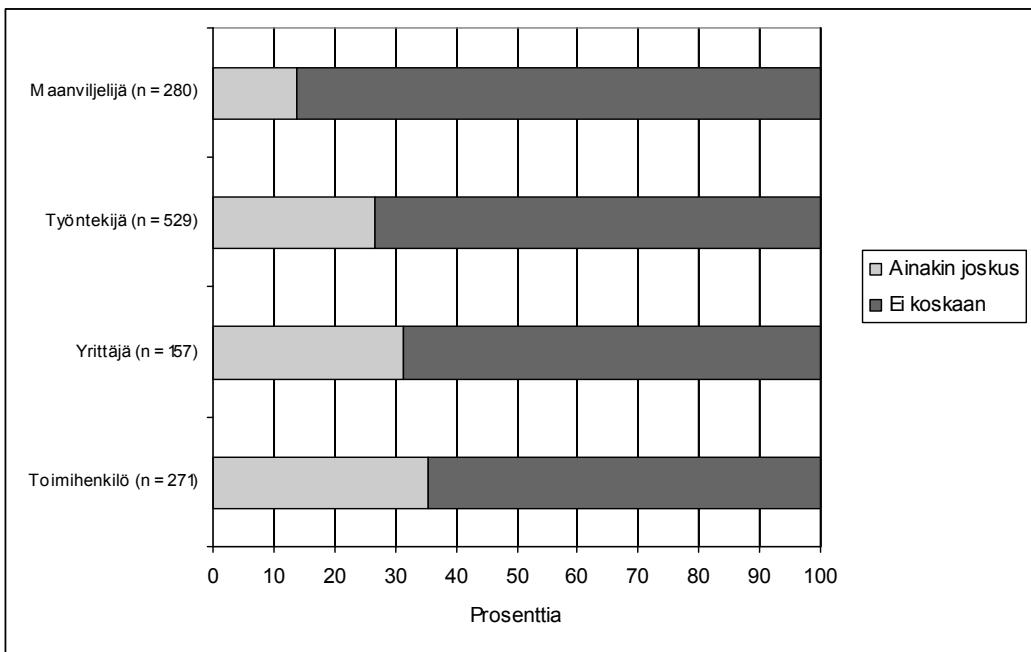

KUVIO 34. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikkuminen alle 20-vuotiaana yksityisten liikuntayritysten järjestämä ($\chi^2(5) = 127,76; p < 0,001$)

den nuoruudessa vain noin kymmenen prosenttia liikkui ainakin joskus tällaisten yritysten järjestämänä, mutta eipä tuohon aikaan yksityisiä liikuntayrityksiä juuri ollutkaan (ks. Heikkala ym. 2003). Jos joku halusi harrastaa liikuntaa, hän meni ulos liikkumaan ilman, että siitä piti maksaa.

Kuitenkin 1950-luvulla syntyneiden nuoruudessa yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen alkoi yleistyä ja kyseisenä vuosikymmenenä syntyneistä tällaisten yritysten liikuttamana liikkui jo viidennes. Tämän kehityksen alkamiseen vaikutti tietenkin kuntoliikunnan muuttuminen 1960-luvulta alkaen koko kansan toiminnaksi, jolloin yhä useampi keksi liikunnan kaupalliset mahdollisuudet. Niinpä 1960-luvulla syntyneistä yksityisten yritysten tahdittamana liikkui jo kolmannes. Kun saavuttiin 1970-1980-luvuilla syntyneiden nuoruuteen, jo yli 40 prosenttia liikkui ainakin joskus yksityisten yritysten järjestämänä.

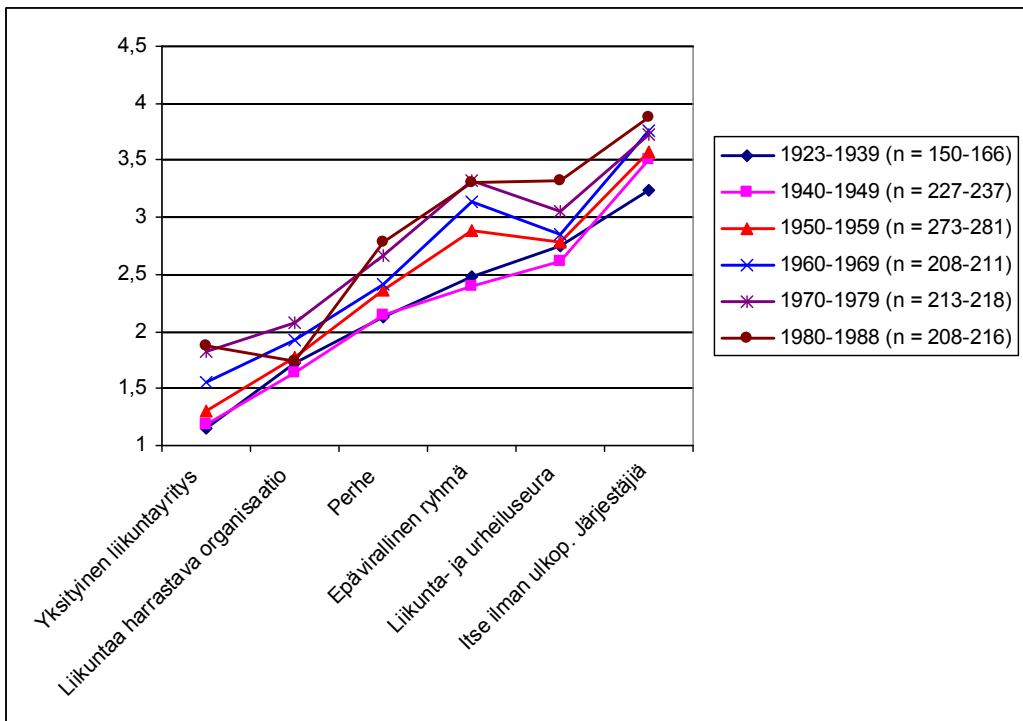
Yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkumisella oli myös jotain tekemistä sosiaalisen aseman kanssa, sillä kuten kuviosta 35 huomataan, toimihenkilöiden lapset liikkuivat nuoruudessaan yksityisten liikuntayritysten järjestämänä työntekijäisien ja maanviljelijäisien lapsia yleisemmin. Vähintään joskus tällaisten tahojen järjestämänä liikkui näet työntekijöiden ja maanviljelijöiden jälkeläisistä vain 27 ja 14 prosenttia, kun toimihenkilöiden jälkeläisistä näin teki 35 prosenttia. Tämä ei ole siinä mielessä yllättävää, että omassa turkulaisissa lapsia ja nuoria käsittelevässä poikkileikkausaineistossaan myös Lehmuskallio (2005, 73) huomasi sosiaalisen aseman vaikuttavan siten, että sosioekonomisen taustan kohentuessa myös liikunnan harrastaminen maksullisissa liikuntapaikoissa lisääntyi.

KUVIO 35. Vuosien 1923-1988 syntyneiden suomalaisten yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen alle 20-vuotiaana isän ammattiaseman mukaan ($\chi^2(3) = 35,76; p < 0,001$)

Toki suomalaiset liikkuivat nuoruudessaan keskimäärin useammin muiden kuin yksityisten liikuntayritysten järjestämänä. Itsenäisesti ilman mitään liikunnan järjestäjätahoa liikuttiin, liikunta- ja urheiluseuroissa urheiltiin, epävirallisen ryhmän (esim. kaveriporukka) ja perheen kanssa kisailtiin sekä liikuntaa ”sivulajina” harrastavan organisaation (esim. kansalais- ja työväenopisto, työpaikka) komennossa liikuntaa harjoitettiin. Huolimatta yksityisten liikuntayritysten kasvavasta osuudesta liikunnan järjestäjätahoina, suomalaiset liikkuivat siis nuoruudessaan vielä toistaiseksi useammin muiden kuin tällaisten tahojen järjestämänä.

Eroja eri vuosikymmeninä syntyneiden välille tuli yksityisissä liikuntayrityksissä liikkumisen ohella siinä, että 1970-1980-luvuilla syntyneet liikkuivat ennen 1960-lukua syntyneitä keskimäärin tiheämmin myös epävirallisen ryhmän sekä liikunta-seuran järjestäminä (kuvio 36, liitteet 5a ja 5b). Näistä epävirallisen ryhmän, kuten kaveriporukan kanssa liikkuminen kuvaa liikunnan sosiaalisten merkitysten kasvua, kun taas liikunta- ja urheiluseuran järjestämänä liikkuminen on kenties osoitus organisoidun liikunnan yleistymisestä. Lisäksi mielenkiintoista on, että 1970-1980-luvuilla syntyneet eivät liikkuneet muita useammin pelkästään muiden järjestämänä, vaan he tekivät näin myös perheen ja ”itsensä” järjestämänä. ”Itsensä järjestämänä” liikkumisen yleistyminen saattaa selittyä sillä, että aiempina vuosikymmeninä syntyneet eivät välttämättä mieltäneet nuoruudessaan harrastamaansa liikuntaa minkään tahon, eivät edes itsensä järjestämäksi. Heidän nuoruudessaan liikuntaa ei tarvinnut varta vasten ”järjestää”, vaan liikkumaan menttiin, jos oltiin mennäkseen.

KUVIO 36. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikunnan järjestäjätahojen keskiarvot alle 20-vuotiaana (asteikko: 1 = en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)

6.2. Aikuisuuden omakohtainen liikunta

Työ keventynyt ruumiillisesti

Seuraavaksi siirrytään suomalaisten omakohtaisessa liikunnassa elämänvaiheeseen, jolloin he olivat jättäneet nuoruuden taakseen ja varttuneet 30-50-vuotiaiksi aikuisiksi. Tämän ikähaarukan ottaminen tutkimuksen kohteeksi tarkoittaa, että 1980-luvulla syntyneet eivät voineet vastata sitä koskeviin kysymyksiin nuoruutensa takia ja 1970-luvulla syntyneistäkin ainoastaan 79 kappaletta 222:sta oli täyttänyt tutkimushetkellä 30 vuotta. Sen sijaan tätä edeltävinä vuosikymmeninä syntyneitä tarkastellaan kokonaisuuksina, aivan kuten tehtiin nuoruuden omakohtaista liikuntaa käsiteltäessäkin. Keskittämällä huomio 30-50-vuoden ikään saadaan selville suomalaisten liikuntasuhde heidän ollessa parhaassa työiässään.

On mielenkiintoista aloittaa aikuisuuden liikuntasuhteen selvittäminen siitä, kuinka ruumiillisesti raskasta työtä suomalaiset ovat työuransa aikana tehneet. Ennen elinkeinorakenteen muutosta oli tehtävä raakaa fyysistä työtä ilman teknisiä apuvälineitä. Esimerkiksi Häkkisen, Linnanmäen ja Leino-Kaukiaisen (2005) tekemissä nykypäivän ikääntyneiden haastatteluissa korostui, että heidän työiässään oli raadettava aamusta iltaan raskaassa ja usein yksitoikkoisessa työssä. Elämän normaali kulku saattoi koska tahansa katketa sairauden, onnettomuuden tai työttömyyden vuoksi nykyistä riskialttiimmassa yhteiskunnassa. Elämää elettiin aina keski-ikästä asti pulan, niukkuuden ja raadannan olosuhteissa, josta saaduilla tuloilla saattoi juuri ja juuri saada ravinnon ja vaatimattoman asunnon itselleen. (Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 62-63.) Sitten työ on yhteiskunnan teknisen kehityksen ja elinkeinorakenteen muutoksen johdosta ruumiillisesti keventynyt. Maatalouden ja teollisuustyön vähentyessä palvelusektori on kasvanut, mikä on ollut osaltaan vähentämässä työn fyysisyyttä raskaiden ponnistusten korvautuessa palveluiden tuottamisella. (ks. Karisto, Takala & Haapola 1998, 63).*

”Maatalouteen turvannut Suomi muuttui nopeasti kaupungistuvaksi ja teollisuuteen ja palveluelinkeinoihin nojautuvaksi maaksi. Samalla muuttui työn luonne liikkuvasta, lihasvoimaa vaativasta työstä yhä enemmän staattiseksi, sisätiloissa tapahtuvaksi istumatyöksi.” (Juppi 1995, 169.)

Yli puolet vuosina 1923-1939- ja runsaat 40 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä oli sitä mieltä, että heidän työuransa aikana harjoittamansa työ oli ruumiillisesti melko tai erittäin raskasta ($\chi^2(6) = 21,84; p = 0,001$). Erot työn ruumiillisessa raskaudessa 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välillä johtuvat todennäköisesti 1940-luvulla syntyneiden edeltäjiinsä nähden korkeammasta koulutustasosta, jolloin fyysisesti kevyempään työhön oli helpompi päästä. Vaikka 1940-luvulla syntyneistäkin 30 prosenttia oli sellaisia, joilla ei ollut lainkaan ammatillista koulutusta, niin 1920-1930-luvuilla syntyneistä tällaisia oli lähes puolet. Ilman koulutusta olevat 1920-1930-luvuilla syntyneet joutuivat siis jälkeläisiään useammin työskentelemään ruumiillisesti raskaissa ja vähäistä koulutusta vaativissa töissä.

* Blomin ja Melinin (2004, 115) mukaan kaikkien palkansaajien työn fyysinen rasittavuus tosin lisääntyi hieman vuosien 1981-2000 aikana, mutta työn muuttumisesta jotenkin fyysisesti raskaammaksi kuin ennen tämä ei varmaankaan johdu. Pikemminkin tulos voi selittyä siellä, että työntekijöiltä on alettu tehokkuusajattelun nimissä vaatia enemmän kuin ennen ja sillä, että ihmisten fyysinen kunto on huonompi kuin ennen, jolloin työkin tuntuu tällöin ruumiillisesti raskaammalta.

"Liikuntaa tarpeeksi työnteossa." (Nainen, syntynyt 1925) (1680)
"Olin 10-vuotias, kun äiti ja isä kuolivat keuhkotautiin. Elämän on ollut paljolti työtä, olen silti kiitollinen elämälle mitä olen saanut." (Nainen, syntynyt 1929) (2473) "... miehuusiässä olen henkisen työn ohella tehnyt aina sopivasti ruumiillista työtä, joten peruskunto on pysynyt aina hyvänä." (Mies, syntynyt 1934) (2394)

"Työ hieroo ja hyttynen kuppaa." (Mies syntynyt 1935) (1119) *"Maatöitä ilman koneita. Metsätöitä ilman koneita. Karjanhoitoa ilman koneita." (Nainen, syntynyt 1936) (2923)* *"Raskas ruumiillinen työ vastasi liikuntaa." (Nainen, syntynyt 1937) (1044)* *"Työ oli sen verran raskasta, ettei tarvinnut enää kuntosaleja eikä urheiluja." (Nainen, syntynyt 1939) (2775)*

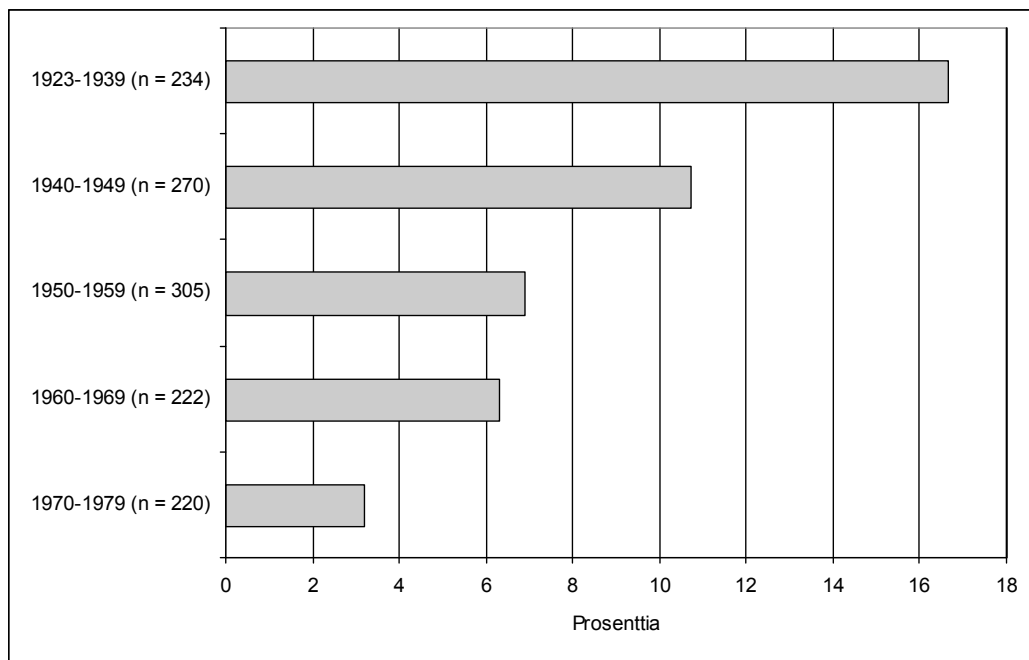
Suuri työn muutos suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui 1960-luvulla. Kun kyseisen vuosikymmenen alussa maa- ja metsätaloudesta leipänsä sai kolmannes suomalaisista, toinen kolmannes teollisuudesta ja rakentamisesta sekä loput palveluelinkeinojen piiristä, vuosikymmenen lopussa maa- ja metsätalouden osuus oli pienentynyt viidennekseen ja palveluelinkeinojen osuus taas noussut selvästi yli kolmannekseen teollisuuden ja rakentamisen pysyessä ennallaan. Kaikkiaan maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavien suomalaisten määrä väheni vuosien 1950-1975 välillä noin 600 000 ihmisellä ja puolet tästä vähenemisestä tapahtui 1960-luvulla. (Heinonen 2005, 148.) Haja-asutusalueilla asuvien osuus väestöstä putosi vuoden 1930 80 prosentista vuoden 2002 38 prosenttiin. (Laitinen 2004, 56).

"...nopea koneellistuminen teki maaseudun pienviljelijöistä liikaväestöä. Maataloustuotteiden maailmanmarkkinat tukkeutuivat, kotimaan kasvava ylijäämä saatiin myytyä ulos vain valtion mittavalla tuella. Mauno Koiviston hallitus siirtyi vuonna 1968 radikaalille linjalle: peltojen panemisesta pakettiin alettiin maksaa korvausta ja lehmistä tapporahaa." (Virtanen 2005, 205.)

Maatalon työt koneellistuivat, maaseudun liikaväestö muutti kaupunkeihin ja maatalous sekä teollisuus alkoivat korvautua palvelusektorilla. Tämän valossa ei olekaan ihme, että 1950-1970-luvuilla syntyneiden aikuisuudessa työntekokin keventyi. Vaikka noin 40 prosenttia 1950-1960- ja 36 prosenttia 1970-luvulla syntyneistä koki työnsä olleen melko tai erittäin raskasta, tämän tyyppistä työtä teki selvä vähemmistö. Työn ruumiillinen keventyminen syntymäkohortilta toiselle käy hyvin ilmi kuvioista 37, jossa on katsottu työnsä erittäin raskaana kokeneiden osuuksia. (Lian) raskaan ruumiillisen työn väistyminen kevyempien töiden tieltä on varmasti ollut osaselittäjä suomalaisten ennustettavissa olevan eliniän jatkuvaan kasvamiseen (ks. Sihvonen 1998; Karisto, Takala & Haapola 1998, 120-123.)

Työn selvä keventyminen 1950-1970-luvuilla syntyneillä erityisesti 1920-1930-luvuilla syntyneisiin verrattuna johtui muun muassa siitä, että maatalon töitä ammatikseen tekeviä ei enää 1950-1970-luvulla syntyneiden keskuudesta juuri löytynyt (1-3 %), joten fyysisesti raskaat maatalon työt olivat heille melko tuntemattomia. Niillekin, jotka maatalon töitä harjoittivat, oli tarjolla työtä helpottavia nykyaikai-

sia koneita. Myös koulutustason kohoaminen ja toimihenkilötöiden yleistyminen kevensivät työn ruumiillisista raskautta. Täysin vailla ammatillista koulutusta olevia oli näet 1950-luvulla syntyneistä 23 prosenttia, mutta 1960-1970-luvulla syntyneistä enää kymmenen prosenttia. Sen sijaan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita oli 1920-1930-luvulla syntyneistä kuusi, mutta 1960-luvulla syntyneistä jo 14 prosenttia. Tämä merkitsi sitä, että tultiin jo tilanteeseen, jossa siisteissä, mutta ruumiillisesti kevyissä istumasisätyöissä alkoi olla ahdasta.

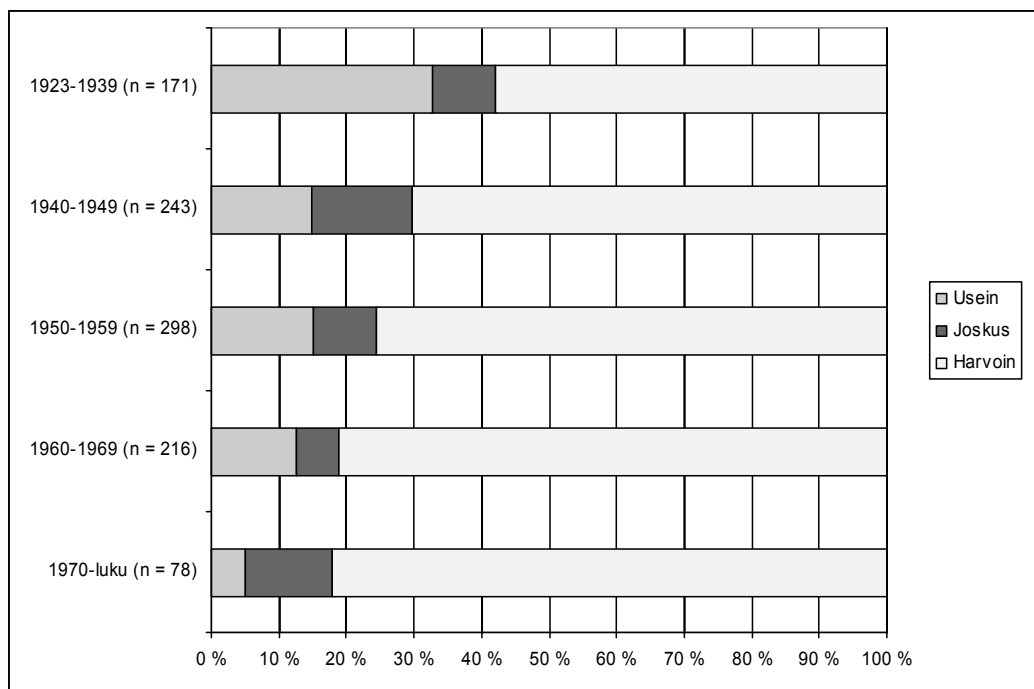
KUVIO 37. Työn ruumiillisesti erittäin raskaaksi kokeneet 1920-1970-luvuilla syntyneet suomalaiset*

Maatalon töiden hiipuminen vuosikymmeneltä toiselle näkyy hyvin kuviossa 38, jonka mukaan vuosina 1923-1939 syntyneet tekivät 30-50-vuotiaana selvästi useammin maatalon töitä kuin muulloin syntyneet. Kun esimerkiksi kolmannes 1920-1930-luvuilla syntyneistä teki aikuisuudessaan usein maatalon töitä, 1960-luvulla syntyneistä näin teki 13 prosenttia ja 1970-luvulla syntyneistä ainoastaan viisi prosenttia. Tämä ilmenee myös, kun asiaa tarkastellaan keskiarvojen avulla (ks. liitteet 6a ja 6b). Voidaankin hyvin sanoa, että varsinkaan 1970-luvulla syntyneiden aikuisuudessa maatalon työt eivät olleet kovin yleisiä. *”Perinteisestä maaseutuyhteiskunnasta ei ole kuin rippeet jäljellä”* (Laitinen 2004, 50). Toki maatalon töiden tekeminen hiipui aiemmin syntyneiltäkin iän myötä. Nuoruudessaan vielä runsaasti maatalon töitä tehneistä 1920-1930-luvuilla syntyneistä nimittäin enää kolmannes ja 1940-luvulla syntyneistä ainoastaan 15 prosenttia teki 30-50-vuoden iässä maatalon töitä usein tai erittäin usein.

Vaikka maatalon töiden tekeminen hiipuikin, niin piha- ja puutarhatöitä sekä 1920-1930- että 1940-luvuilla syntyneet tekivät aikuisuudessaankin melko ahkerasti

* 1970-luvulla syntyneistä on poikkeuksellisesti otettu analyysiin myös alle 30-vuotiaat, jotka ovat olleet joskus mukana työelämässä.

(noin 65 %). Tämä oli mahdollista rivi- ja omakotitaloissa asuvilla ja niillä, joilla oli kesämökki. Kesämökin omistaminen ei suinkaan ollut mikään vähäpätöinen ilmiö, sillä Junton ja Vilkon (2005, 136, 138) mukaan esimerkiksi 30 prosenttia 1940-luvun puolivälin ja 1950-luvun alun suurista ikäluokista omisti vielä 2000-luvullakin mökin ja vielä suuremmalla osalla oli käytössään sellainen. Mökillä nuoruudesta tuttu- ja maaseutumaisia töitä olikin hyvä tehdä, sillä mökillä tehty työ oli itse säädeltyä, oli sitten kyse metsänperkauksesta, kannonväännöstä tai ojankaivamisesta. Niinpä suurilla ikäluokilla (ja heitä vanhemmilla) etäisyys vanhaan luontaistalouteen nykyajan yhteiskunnasta ei välttämättä ollutkaan niin jyrkkä.

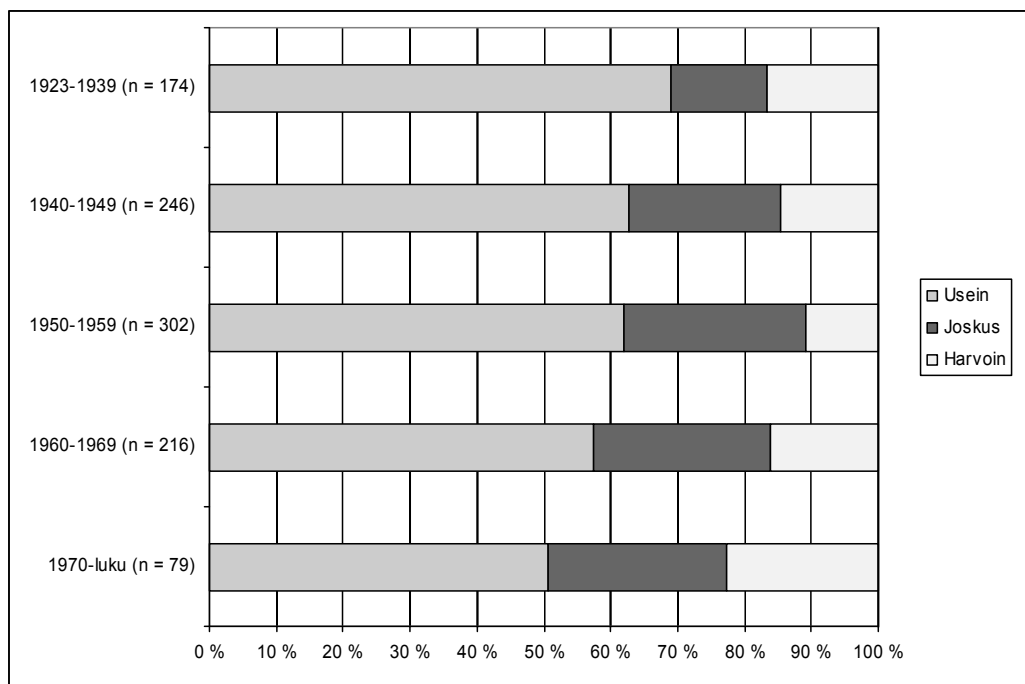
KUVIO 38. 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten maatalon töiden tekeminen 30-50-vuotiaana (χ^2 (8) 53,19; p = 0,001)

Maatalon- ja pihatöiden lisäksi arkiliikunnan kannalta mielenkiintoista on, että lähes 70 prosenttia 1920-1930-luvuilla syntyneistä ja yli 60 prosenttia 1940- ja 1950-luvuilla syntyneistä väitti liikkuneensa aikuisuudessaan paikasta toiseen useimmiten ilman moottoriajoneuvoa, oman lihasvoiman avulla. Kuitenkin motorisoituneen yhteiskunnan seurauksena erityisesti 1960-1970-luvuilla syntyneet liikkuiivat yhä enemmän autolla paikasta toiseen. Yli 40 prosenttia 1960- ja puolet 1970-luvulla syntyneistä näet kulki matkansa moottorin avulla (kuvio 39). *"Aina liikunta ei kiinnostaa, on helpompi hypätä autoon. Meilläpäin ei ole mahdollista kävellä bussipysäkille tai kauppaan."* (Nainen, syntynyt 1973) (1817). Tällaisesta kehityskulusta kertovat myös Heinosen (2005) havainnot siitä, että paitsi työmatkoille, myös harrastuksiin ja kesämökille menoon haikailtiin aina 1960-luvulta alkaen autoa.

Edellä mainitun kehityksen myötä myös henkilöautoilun tarpeisiin suunnatut ympäristöt ja ostoskeskukset yleistyivät ja yhteiskuntasuunnittelussa alettiin toteut-

taa Yhdysvalloista, Ruotsista ja Keski-Euroopasta omaksuttuja malleja. Esimerkiksi huonekaluhalleja, joihin pääsi helpoimmin autolla, alettiin perustaa Suomeenkin 1960-luvulla kansainvälisiä esimerkkejä seuraten. Viikonloppuvierailut kalustehalleihin olivatkin mitä suosituinta ajanvietettä 1970-luvulta alkaen. (Heinonen 2005, 150-152, 154.)

Yhteenvedona suomalaisten aikuisuuden arkitoimista voidaan sanoa, että teknisen kehityksen ja elinkeinorakenteen muutoksen johdosta työn ruumiillinen rasittavuus keveni, maatalon työt vähenivät ja paikasta toiseen liikkuminen moottorin avustamana yleistyi. Sitä, kuinka tämä vaikutti varsinaisen arkiliikunnan ulkopuoliseen liikkumiseen, tarkastellaan seuraavaksi.

KUVIO 39. 1920-1970-luvulla syntyneiden suomalaisten liikkuminen paikasta toiseen ilman moottoriajoneuvoa 30-50-vuotiaana ($\chi^2 (8) = 19,82; p = 0,05$)

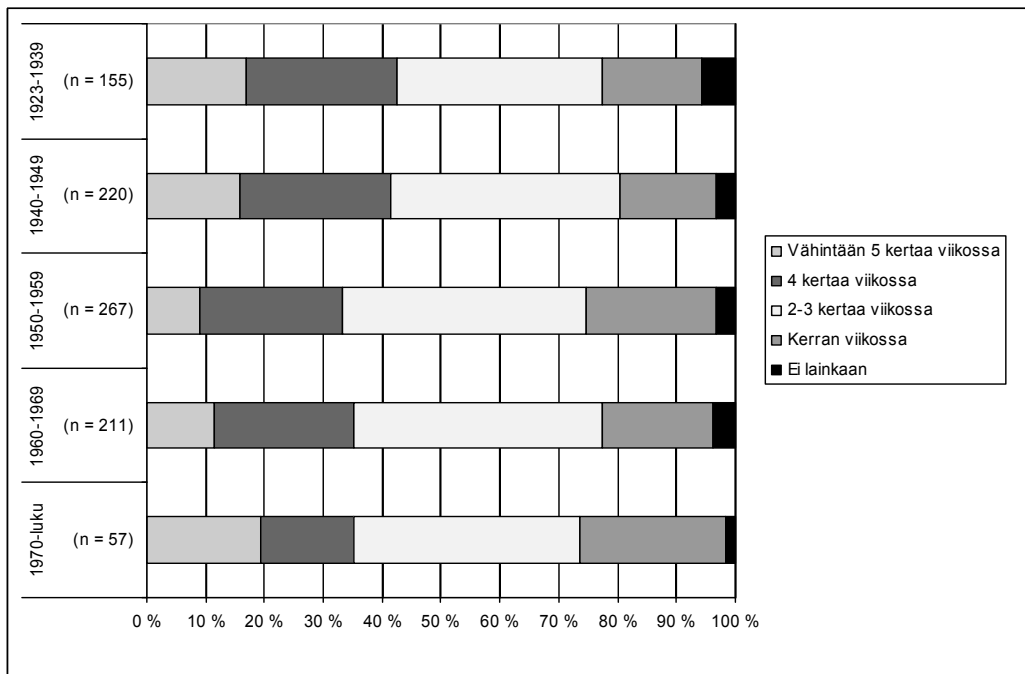
Kevyttä liikuntaa

Smolanderin (1995, 65) mukaan liikuntaa tulisi harrastaa aikuisena 3-5 kertaa viikossa kestävyystyypillisesti niin, että se ylittää vähintään 50 prosenttiin maksimaalisesta hapenkulutuksesta. Karkeasti tämä tarkoittaa sitä, että 25-vuotiaalla sydämen sykintätaajuus tulisi olla harjoituksen aikana korkeampi kuin 120 lyöntiä minuutissa ja 50-vuotiaalla henkilöllä vähintään 105 lyöntiä minuutissa. Jos liikuntaa on tätä vähemmän ja jos se on teholtaan tätä alhaisempaa, kehon paino tai rasvamäärä ei alene, eikä verenkiertoelimistöäkään kehity. Lisäksi liikunnan tulisi olla säännöllistä, sillä jo parin viikon liikkumattomuus alkaa pienentää liikunnan fysiologisia vaikutuksia ja 2-8 kuukauden kuluttua vaikutukset katoavat kokonaan (Vuori & Miettinen 2000, 93).

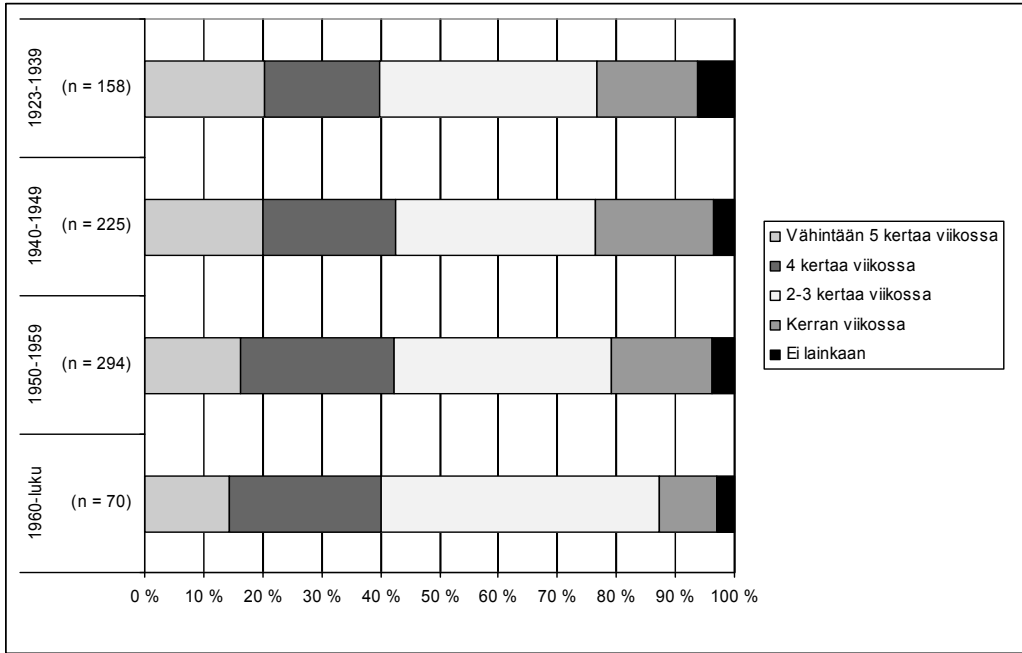
Suurin osa suomalaisista harjoitti 30-50-vuotiaana pari kolme kertaa viikossa tapahtuvaa liikuntaa, eikä esimerkiksi lähes jokapäiväistä liikuntaa juurikaan harjoitettu (kuviot 40 ja 41). Tämä tarkoitti kääntäen sitä, että keskimäärin 4-5 päivänä viikossa liikuntaa ei harrastettu. Toisaalta liikunnallisesti täysin passiivisten osuudetkin olivat pieniä. Eri vuosikymmeninä syntyneiden välille ei tullut kovin suuria eroja aikuisuuden liikuntakertojen määrässä, vaan kaikki harjoittivat yleisimmin noin kolme kertaa viikossa tapahtuvaa liikuntaansa.

Eräs merkittävä piirre nykypäivän liikuntakulttuurissa on, että kansaa on yritetty saada liikkumaan erilaisten kamppanjoin ja projektein. Esimerkisi opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tukeman valtakunnallisen Kunnossa Kaiken Ikää (KKI)-ohjelman tavoitteena on ollut innostaa riittävästi liikkuvia aikuisia (pääpaino 40-60-vuotiaissa) liikkumaan säännöllisesti. KKI - ohjelman ansiosta liikunta-aktiivisuus onkin noussut ja vuonna 2001 62 prosenttia keski-ikäisistä ilmoitti liikkuvansa vähintään kaksi kertaa viikossa niin, että hengästyy ja hikoilee edes hiukan. Lisäksi Suomen gallupin mukaan vuosien 1995-2000 välisenä aikana lähes 200 000 keski-ikäistä suomalaista innostui liikkumaan säännöllisesti, mistä suuri ansio kuului KKI-ohjelmalle. (Miettinen & Rajala 2002, 9, 44.)

Valtakunnallisten liikuntaohjelmien lisäksi on perustettu myös paikallisia ohjelmia. Esimerkki tällaisesta on Turussa toteutettu Liike 2000-projekti, jonka tavoitteena oli, että mahdollisimman moni olisi kunnossa niin psyykkisesti, fyysisesti kuin sosiaalisestikin eli tuntisi itsensä terveeksi ja toimintakykyiseksi. Liike 2000:n vaikutuksesta aktiivisten liikkujien määrä ohjelman toiminta-aikana lisääntyi turkulaisen aikuisväestön keskuudessa 10 000 henkilöllä ja liikunnallisesti passiivisten henkilöiden määrä pieneni noin 3400 henkilöllä. (Koski 2001, 13, 44.)

KUVIO 40. 1920-1970-luvuilla syntyneiden liikuntakertojen määrä viikossa 31-40-vuotiaana ($\chi^2(16) = 17,97; p > 0,05$)

KUVIO 41. 1920-1960-luvuilla syntyneiden liikuntakertojen määrä viikossa 41-50-vuotiaana ($\chi^2(12) = 11,95; p > 0,05$)

Kansainvälisessä EU-maiden vertailussa suomalaiset ovat aikuisliikunnassa pärjänneet hyvin. (Compass 1999, 34-35.) Eräs selitys suomalaisten menestymiselle tässä vertailussa on se, että heidän liikuntakertojen määränsä viikossa ei kovin dramaattisesti pudonnut nuoruuden ja aikuisuuden välillä. Liikunta-aktiivisuus pystyttiin pitämään kohtalaisena aikuistumisesta huolimatta. Kuitenkin, vaikka Godenhjelm in ym. (1999, 43) mukaan liikunnan tiheys on kansainvälisten tutkimusten mukaan lisääntynyt yleisesti teollisuusmaissa, tämä on koskenut vain ns. kohtuuliikuntaa (vähintään kaksi kertaa viikossa toistuva lievästi hengästymistä ja hikoilemista aiheuttava liikunta). Sen sijaan *reippaamman* liikunnan osuus on pysynyt aiemmalla tasolla tai jopa laskenut.

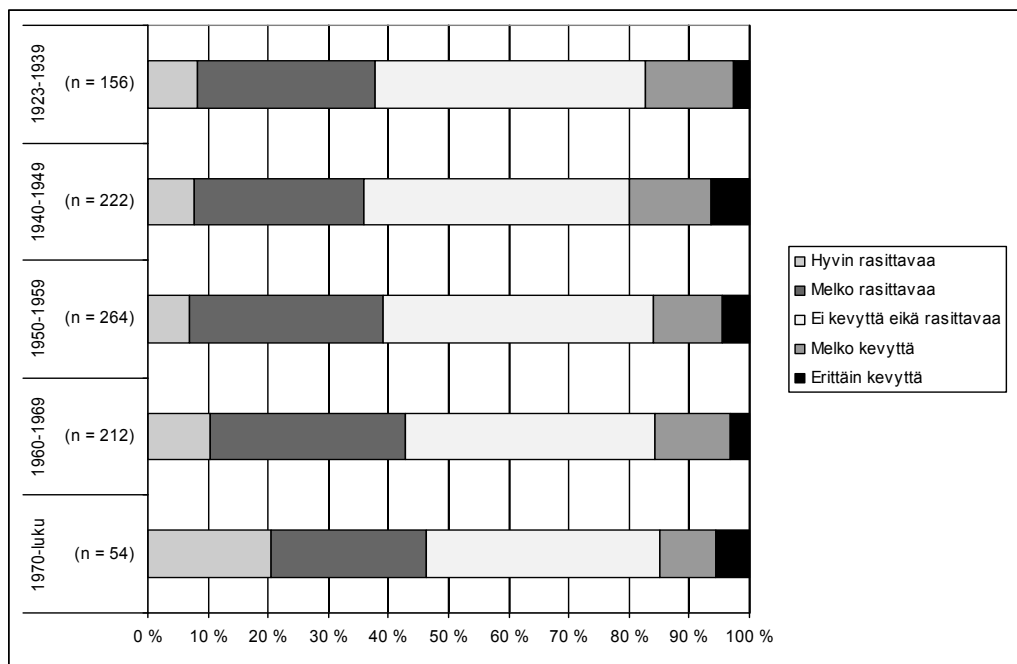
Katsottaessa aikuisliikunnan tehoa, ilmoittivat suomalaiset harrastaneensa yleisemmin rasittavuudeltaan jossain kevyen ja rasittavan välimaastossa olevaa liikuntaa (kuviot 42 ja 43). Ehkä kuitenkin 1970-luvulla syntyneet harjoittivat 30-40 ikävuosien välillä muita kovatehoisempaa liikuntaa, sillä runsas viidennes heistä harrasti tuon ikäisenä omasta mielestään hyvin rasittavaa liikuntaa, kun muina vuosikymmeninä syntyneistä tähän pystyi runsaat kymmenen prosenttia. 40 ikävuoden tuolla puolen eroja eri vuosikymmeninä syntyneiden välillä ei kuitenkaan enää ollut. Yleisesti liikunnan "tehoruuvien kiristäminen" ei tutkimushetkellä iältään 30-50-vuotiaita suomalaisia kiinnostanut, sillä tämän ikäiset mainitsivat usein liikunnan ja urheilun huonoiksi puoliksi rassaavan liikunnan.

"Liiallinen räikkäys ja kilpailu." (Nainen, syntynyt 1954) (304) *"Liikaa kilpailua."* (Nainen, syntynyt 1954) (2498) *"Liika vouhotus urheilun ympärillä. Kuntoliikunta OK."* (Mies, syntynyt 1956) (321) *"Nykyisin kilpailupainotteisuus, tulostavoitteisuus ja tietynlainen so-*

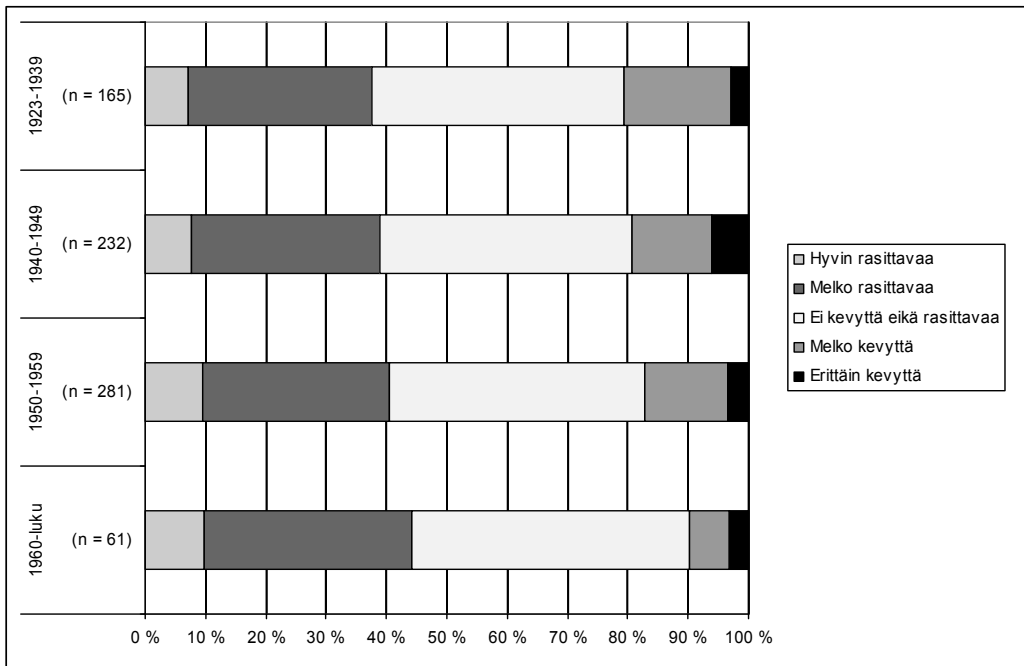
siaalisen ylemmyyden osoittaminen.” (Mies, syntynyt 1956) (2940)
 ”Verenmaku suussa urheilu ei kiinnosta, vaan sellainen mistä tulee mukava fiilis.” (Mies, syntynyt 1956) (1174)

”Liika rasitus ja itsensä räökkäys liian usein.” (Mies, syntynyt 1960) (313)
 ”Liiallinen herkkyys kilpailemiseen: lasketaan tunteja ja kilometrejä.” (Mies, syntynyt 1963) (980)
 ”Liika kilpailu ja totisuus.” (Mies, syntynyt 1963) (1429)
 ”Liika kilpailun korostaminen.” (Nainen, syntynyt 1967) (2935)
 ”Kilpailun korostaminen joka lajissa.” (Nainen, syntynyt 1970) (621)

”Vastenmieliseksi liikunta ei ole minua saanut paitsi kylmässä vesisaatteessa kovaa juokseminen veren maku suussa!” (Mies, syntynyt 1972) (2298)
 ”Suorittamisen ja suoriutumisen paine, ainainen kilpailuhenkisyys, joka vie ilon liikkumisesta.” (Nainen, syntynyt 1974) (1101)

KUVIO 42. 1920-1970-luvuilla syntyneiden liikunnan rasittavuus yleensä 31-40-vuotiaana ($\chi^2(16) = 17,51; p > 0,05$)

KUVIO 43. 1920-1960-luvuilla syntyneiden liikunnan rasittavuus yleensä 41-50-vuotiaana ($\chi^2(12) = 8,30; p > 0,05$)

Kävelyn harrastaminen voimissaan

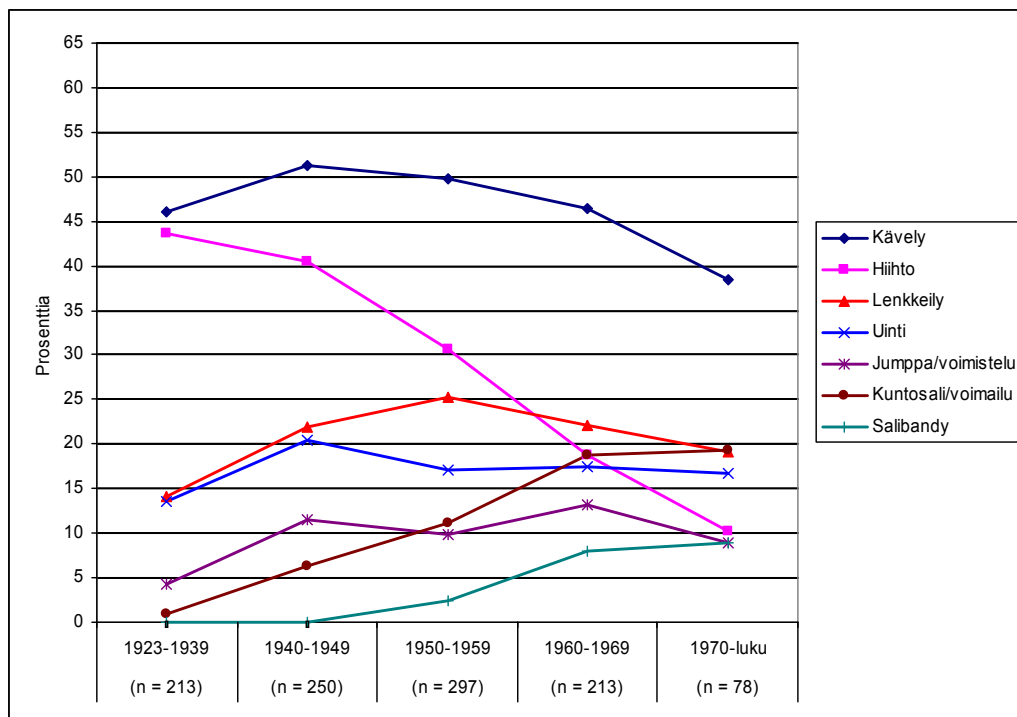
Jotain suomalaisten aikuisliikunnan liikunnan tehosta kertoo myös, että liikuntalajeista kävely oli hyvin suosittua kaikilla syntymäkohorteilla (kuviot 44*). Sen sijaan hiihdon harrastaminen romahti, aivan kuten tapahtui nuoruudessaakin. Kun yli 40 prosenttia 1920-1940-luvuilla syntyneistä harrasti hiihtoa vielä kolmenkymmenen ikävuoden tuolla puolen, niin 1970-luvulla syntyneistä näin teki enää vaivaiset kymmenen prosenttia. Juoksulenkkeilyn kehitys oli puolestaan sellainen, että aina 1950-luvulla syntyneisiin saakka sen harrastaminen yleistyi, mutta kääntyi tämän jälkeen laskuun. 1950-luvulla syntyneet siis juoksivat 30 ikävuoden ”paremmalla puolella” yleisemmin kuin heitä ennen tai heidän jälkeensä syntyneet.

Lenkkeilyn ”huippukausi” 1950-luvulla syntyneillä saattoi johtua siitä, että heidän ollessa päälle 30 vuoden iässä massajuoksupahtumat tekivät Suomessa voimakkaasti tuloaan (tosin lenkkeily oli suosittua 1950-luvulla syntyneillä jo heidän nuoruudessaan), mikä taas johtui pitkälle 1960-1970-luvuilla alkaneesta kuntoliikunnan yleistymisestä. (ks. Heikkala ym. 2003, 14.) Kun 1960-luvulla verryttelypuvussa taivaltavalle hölkkäjälle saatettiin vielä naureskella, 1980-luvulla tällainen toiminta oli saavuttanut hyväksynnän valtiovaltaa myöten, mikä näkyi massatapahtumien nousuna.

”Yhdistäviä ’naisten kymppi’ ym. samantapaiset tempaukset.” (Nainen, syntynyt 1951) (2610) ”Eri järjestöjen tapahtumat, joihin jokainen halukas voi osallistua: maratonit, sauvakävelyt yms.” (Mies, syntynyt 1951) (2862) ”Kansanhiihdot, kuntokävelymaottelut, massakuntotapahtumien

* Kuvion valittiin kolme perinteistä ulkoilmalajia, yksi perinteinen sisäliikuntalaji, kaksi modernia sisäliikuntalajia sekä yksi moderni sisäjoukkuepele.

synty.” (Mies, syntynyt 1951) (2421) ”Monet massatapahtumat: hölkät, hiihdot, soudut.” (Mies, syntynyt 1954) (905) ”Massatapahtumat, esim. naisten kymppi.” (Nainen, syntynyt 1959) (1832)

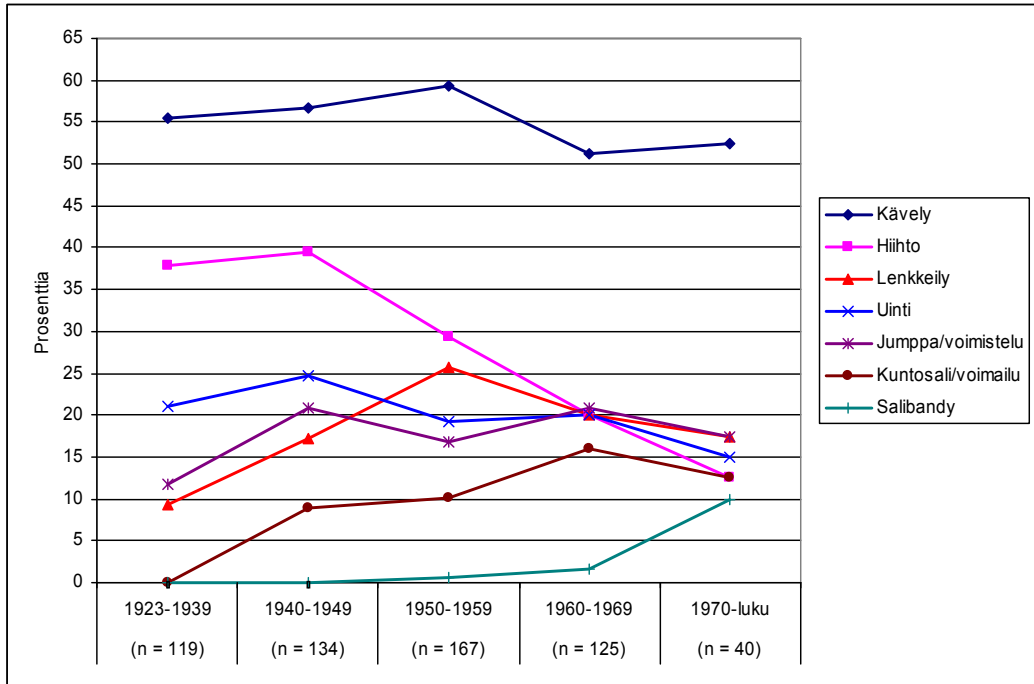

KUVIO 44. Eräät 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten 30-50-vuotiaana harrastamista liikuntalajeista

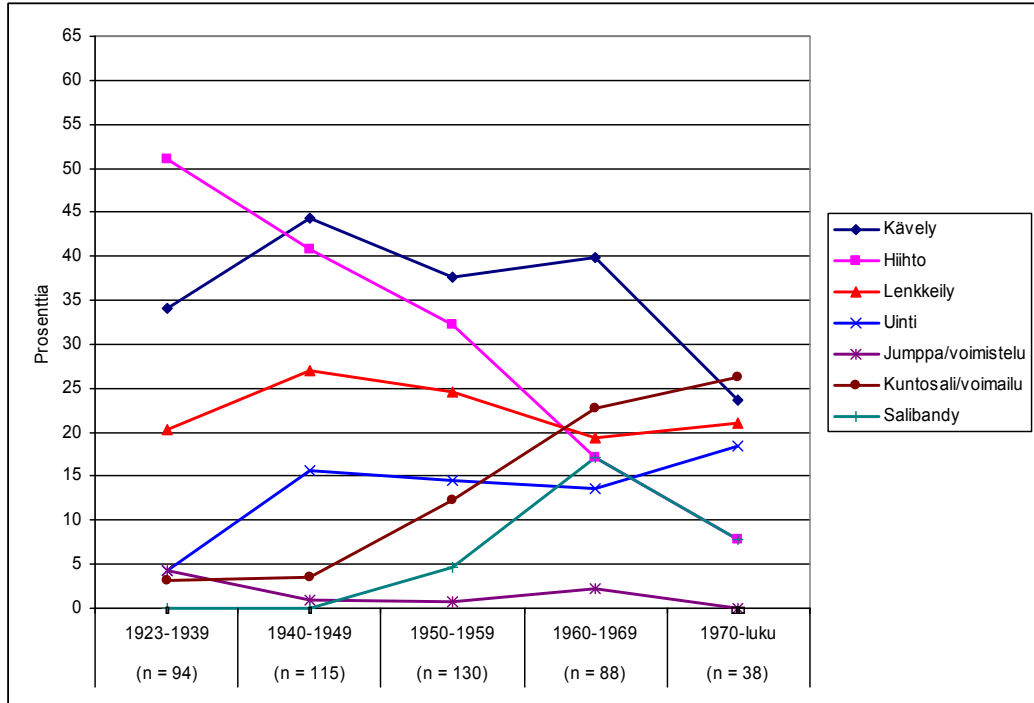
Massajuoksupahtumien yleistymiseen Suomessa vaikuttivat toki myös kansainväliset virtaukset, jolloin esimerkiksi kaupunkimaratonit alkoivat kasvattaa suosiotaan. Kun aiemmin maratoneja juostiin vain kilpailumielessä ja niitä juoksivat vain ne, jotka tosissaan tähtäsivät hyviin kilpailutuloksiin, niin 1970-luvun lopulta alkaen maratonjuoksusta ja muista ”massahölkätapahtumista” tuli koko väestön huviä ja suurimmat kaupunkimaratonit ja massatapahtumat alkoivat kerätä ulkomailla kymmenien tuhansien ja Suomessakin parhaimmillaan tuhansien osanottajien joukon (ks. Roos 1989; Smith 1998; Sutton, Laitinen & Ettore 2007).

Tarkasteltaessa aikuisena harrastettuja liikuntalajeja sukupuolen mukaan huomataan, että hiihdon pudotus oli miehillä jyrkempi kuin naisilla (kuviot 45 ja 46). Kun naisilla sen harrastaminen väheni 38 prosentista 13 prosenttiin, niin miehillä pudotusta tuli 51 prosentista kahdeksaan prosenttiin. Samoin kävelyn harrastaminen väheni miehillä naisia enemmän. Uinnin suosio puolestaan naisilla laski, mutta miehillä nousi. Salibandy* sekä kuntosaliharjoittelu ovat taas esimerkkejä lajeista, joiden suosio nousi sekä naisilla että miehillä. Miehillä niiden suosion nousu oli kuitenkin naisia voimakkaampaa. Lenkkeilyn harrastajaosuudet puolestaan laskivat sekä naisilla että miehillä, mutta näin tapahtui vasta 1960-luvulla syntyneistä alkaen. Naisilla lenkkeilyn pudotus oli syystä tai toisesta miehiä totaalisempaa.

* Kuvion 46 mukaan tosin miesten kohdalla salibandyn suosio laski selvästi 1960-luvulla ja 1970-luvulla syntyneiden välillä. Koska yli 30-vuotiaita 1970-luvulla syntyneitä miehiä oli aineistossa niin vähän, tulokseen on syytä suhtautua suurella varauksella.

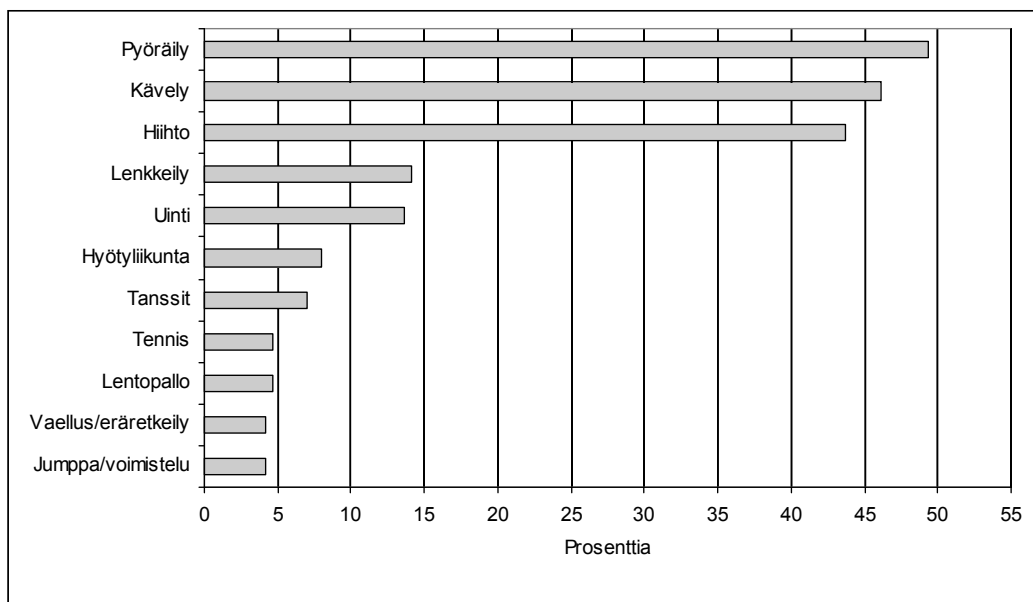
KUVIO 45. Eräät 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten naisten 30-50-vuotiaana harrastamista liikuntalajeista

KUVIO 46. Eräät 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten miesten 30-50-vuotiaana harrastamista liikuntalajeista

Mielenkiintoista edellä olevassa kuviossa 46 on, että voimakkaimmin siinä esiintyvistä lajeista suomalaisten miesten aikuisuudessa on noussut kuntosaliharjoittelun suosio. Kun 1920-1940-luvuilla syntyneistä miehistä tätä harrasti vain vajaa viisi prosenttia, 1960-luvulla syntyneistä näin teki 23 ja 1970-luvulla syntyneistä 26 prosenttia. Kuntosaliharjoittelun nousuun on Kinnusen (2001) mukaan selityksenä se, että median esittämä ruumisihanne on muuttunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana selvästi lihaksikkaammaksi. Vielä neljännesvuosisata sitten kehoaan kuntosalilla trimmaavat olivat kummajaisia. Sen sijaan nykyisin lihaksikkuus kuuluu itsestään selvästi ihanteelliseen miesruumiiseen, mitä ajatusta media uusintaa. Esimerkiksi kehonrakennuksen käännytystyössä korostetaan voimakkaasti ”ennen ja jälkeen” -retoriikkaa. Lajin kuvastossa ennen -kuvassa oleva mies on surullisen näköinen laihassa tai löysässä vartalossaan. Jälkeen -kuvassa taas (kun on käytetty esimerkiksi mainostajan suosittelemaa proteiiniainemaa tai harjoitusmenetelmää), on vartaloon ilmestynyt lihaksia ja rusketusta, rasva kadonnut ja ilme muuttunut iloiseksi. Tämä median välittämä kuva on miehiin myös tehonnut, sillä Kinnusen tutkimuksen mukaan monet miehet todella kokivat, että fyysisesti iso koko herättää kunnioitusta ympäristössä. Lisäksi harrastelijabodarit rakensivat ruumistaan kuviteltavissa olevan seksipartnerin viehättämiseksi. (Kinnunen 2001, 165, 234, 242, 246.)

Kun suomalaisten aikuisliikuntahistoriaa käydään läpi ”vuosikymmen” kerrallaan, niin 1920-1930-luvuilla syntyneiden mielilajeja 30-50-vuoden iässä olivat pyöräily (49 %), kävely (46 %) ja hiihto (44 %) eli siis perinteiset ulkoilulajit. Sen sijaan muiden lajien harrastaminen oli melko harvinaista, eikä seuraavaksi suosituimpia lajeja lenkkeilyä ja uintia harrastanut kuin alle 15 prosenttia (kuvio 47). Hyötyliikuntaa* ruumiillisine töineen jonkun verran harrastettiin ja (lava)tansseissa silloin tällöin tanssahdeltiin, mutta kuntosalilla ei juuri käyty.

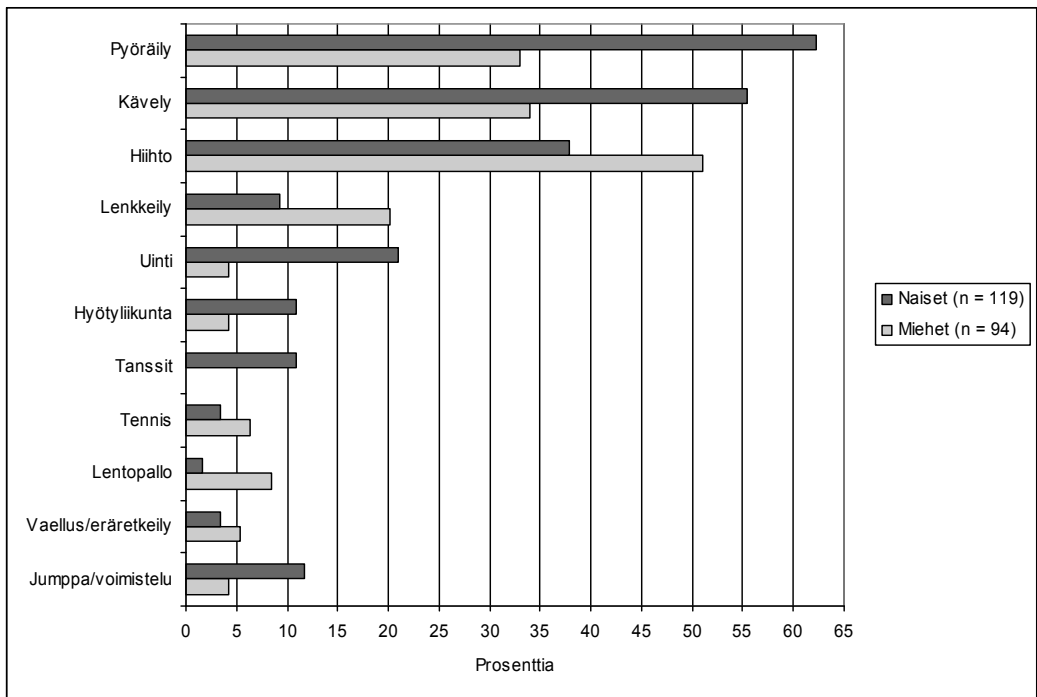
KUVIO 47. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana (n = 213)

* Vaikka hyötyliikunta ei olekaan terminä kovin osuva, sitä käytetään tässä, koska kyselyyn vastaajat olivat nimenneet harrastavansa moista liikuntamuotoa.

Sukupuolten välisiä eroja 1920-1930-luvuilla syntyneiden aikuisliikunnassa oli siinä, että pyöräilyä, kävelyä, hyötyliikuntaa, tansseja ja jumppaa / voimistelua naiset harrastivat miehiä yleisemmin. Miehet taas vetivät naisiin nähden pidemmän korren hiihdon, lenkkeilyn, tenniksen, lentopallon ja vaelluksen harrastamisessa (kuvio 48). Vaelluksen ja tenniksen suhteen erot eivät kuitenkaan olleet suuria.

”Murtomaahiihto on aina ollut mieleistä ja oman perheen kanssa erityisen mieluisaa. 60- ja 70-luvuilla se riitti perheemme urheiluksi, kesällä marja- ja sieniretket toivat vaihtelua. Muu perhe ui, mutta kuivalla maalla kasvaneena uimataitoni on vähäinen.” (Nainen, syntynyt 1928) (1900)

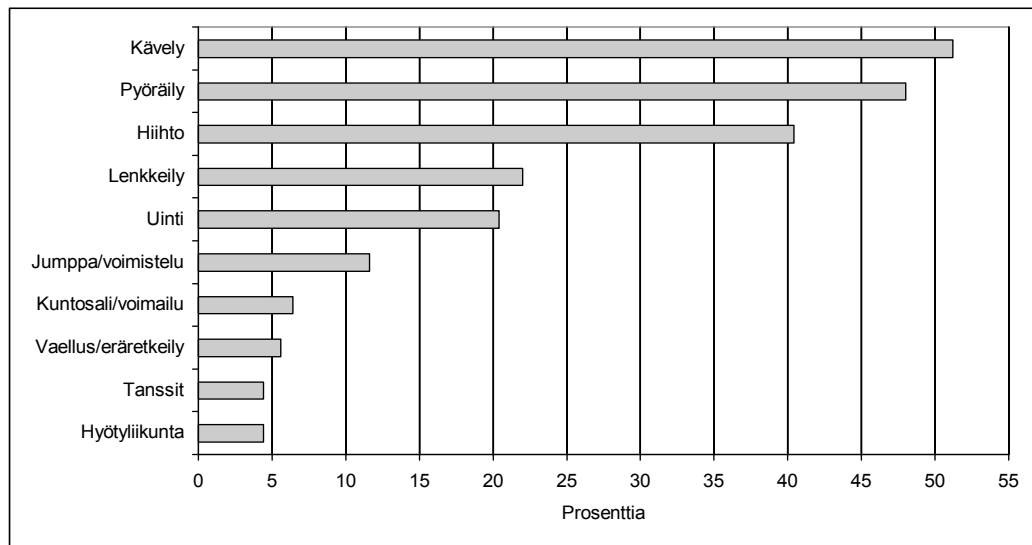
”Innostuin ammattiini (opettaja) valmistuttuani hiihtämään, jopa valmentamaan nuoria kestävyyslajeissa. Perustin kotikylälleni urheiluseuran, saimme urheilukentän aikaiseksi, samoin talkoilla valaistun ladun pienelle kylälle.” (Mies, syntynyt 1929) (1466)

KUVIO 48. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

Perinteiset lajit olivat myös 1940-luvulla syntyneillä suosittuja liikuntamuotoja kolmenkymmenen ikävuoden tuolla puolen. Näin voidaan päätellä siitä, että kävely (51 %), pyöräily (48 %), hiihto (40 %) ja lenkkeily (22 %) olivat heidän suosituimpia liikuntalajejaan (kuvio 49). Näistä lenkkeily oli selvästi suosittumpaa kuin 1920-1930-luvuilla syntyneillä. Voidaankin sanoa, että ulkoliikunta oli suosittua vielä 1940-luvulla syntyneiden aikuisuudessa. Kuitenkin sellaiset lajit kuin uinti, jumppa / voimistelu sekä kuntosaliharjoittelu olivat nousussa. Ensiksi mainitun nousu johtui pitkälle Suomen uimahalliverkoston tihentymisestä 1940-luvulla syntyneiden aikuisuudessa (ks. luku 4) ja kaksi jälkimmäistä puolestaan sisäliikuntapaikkojen

yleistymisestä. 1940-luvulla syntyneet olivatkin ensimmäisiä, jotka alkoivat 30 ikävuoden jälkeen käydä kuntosaleilla, sillä tätä ennen syntyneille tällaiseen sisäliikuntaan ei ollut vastaavia mahdollisuuksia.

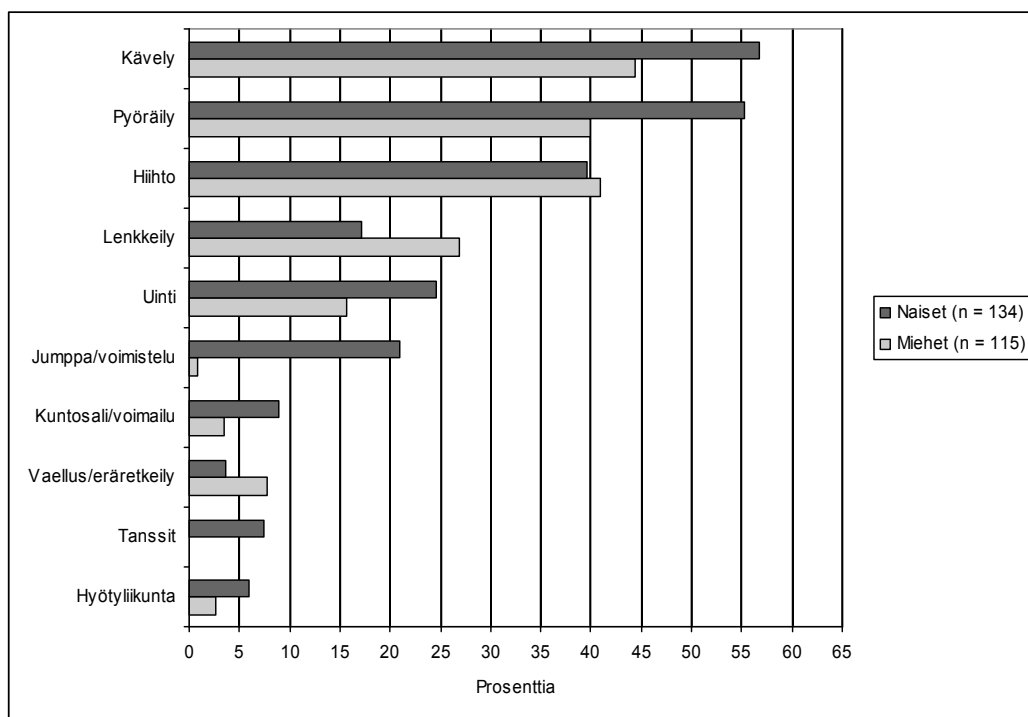

KUVIO 49. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana (n = 250)

Sukupuolten välille 1940-luvulla syntyneillä eroja tuli siinä, että naiset olivat miehiä ahkerampia kävelyn, pyöräilyn, uinnin, jumpan / voimistelun, kuntosalin, tanssimisen ja hyötyliikunnan harrastajia, kun taas miehet lenkkeilivät, vaelsivat ja eräretkeilivät naisia yleisemmin. Naisia sisäliikunta kiehtoi siis miehiä selvemmin (kuviot 50). Tämä ei ole ihme, sillä Wilskan (2004, 249-250) mukaan 1980-luvun vaihteessa alkanut aerobic-buumi ja kaupalliset kuntosalit toivat etenkin keski-ikäisille naisille roolin aktiivisena toimijana ja muokattavana ruumiina. Suurten ikäluokkien naisille tämä sopi erityisen hyvin, koska he olivat tottuneet rikkomaan rajojaan, näkymään ja näyttäytymään.

”Nuorena jumppa, 40-vuotiaana airobikki, kuntosali, jumppa luonnossa liikkuminen. 50 v. aktiivisesti kuntosali, jumppa, Suomessa lomailu, eri kohteissa marjastaminen.” (Nainen, syntynyt 1940) (460) *”Aikuisena liikuttiin perheen kanssa luonnossa niin suksin, patikoiden kuin marjastaen. Iän myöten tuli tärkeäksi kunnon ylläpitäminen, säännöllinen kuntoliikunta.”* (Nainen, syntynyt 1942) (2957)

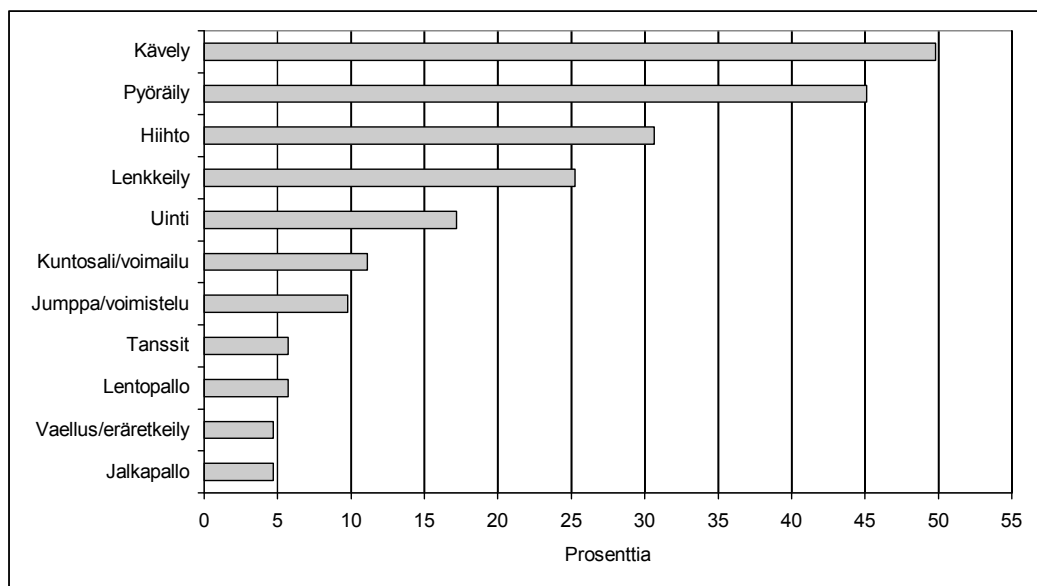
”Kun lapset oli pieniä, niin mies harrasti lentopalloa... hikiset vaihtovaatteet ja mies menossa.” (Nainen, syntynyt 1946) (870) *”Innostuin liikunnasta vasta aikuisiällä, nuorena kyse oli enemmän liikkumisesta paikasta toiseen (kävelleen, se oli tapana). Kahden perättäisen lapsen saannin jälkeen oli tarpeen pudottaa kiloja ja liikunta tepsii ja oli kivaa.”* (Nainen, syntynyt 1948) (217) *”45 v. innostuin kävelemään viikottain.”* (Mies, syntynyt 1949) (1488)

KUVIO 50. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

Vielä 1950-luvulla syntyneidenkin aikuisuudessa keskeisimmät liikuntalajit olivat kävely (50 %), pyöräily (45 %), hiihto (31 %) ja lenkkeily (25 %) (kuvio 51). *"Lapsena opittu murtomaahiihto tullut aikuisena tärkeäksi."* (Nainen, syntynyt 1953) (1227) *"Nykyään pidän hiihdosta. Uinnin ja hiihdon sekä pyöräilyn merkitys on kasvanut omassa liikunnassani."* (Mies, syntynyt 1957) (190). Näistä hiihdon suosio oli kuitenkin selvästi aiempaa vähäisempi ja perinteisten kestävyyslajien vanavedessä oli nousussa esiin voimaa ja ulkonäkää aerobisen kunnon sijaan painottava kuntosaliharjoittelu (vaikka sitä harrastikin vain runsas kymmenesosa 1950-luvulla syntyneistä). Uudenlaisten lajien esiin murtautumista edesauttoi myös se, että eri liikuntalajien harrastamiseen oli 1950-luvulla syntyneiden aikuisuudessa jo runsaasti vaihtoehtoja *"Lajeja on valtavasti, ja valinnanvaraa on."* (Nainen, syntynyt 1954) (1779)

"Tänä päivänä hiihto on jäänyt pois, varusteet kyllä on, mutta hiihtäminen vaikeaa. Kävelemään on helpompi lähteä kuin että raahata sukset ladunvarteen." (Nainen, syntynyt 1956) (2766) *"Nykyään liikunnan jälkeen (aerobic) upea olo ja toivo kunnon paranemisesta ja tietysti ulkonäön = laihduminen."* (Nainen, syntynyt 1958) (162) *"Yli 40-vuotiaana halu kokeilla kaikkea uutta. Esim. Ratsastus, punttisali. Lasten kasvaessa elämäntilanne muuttuu ja halu olla vielä nuorekas. Terveystä huolehtiminen iän karttuessa!!"* (Nainen, syntynyt 1958) (1009) *"Kuntosali 27-43 ikävuoteen. Selän alkaessa reistailla kuntosali kiellettiin. Sen jälkeen kävely on ollut ainoa liikuntamuoto."* (Nainen, syntynyt 1956) (663)

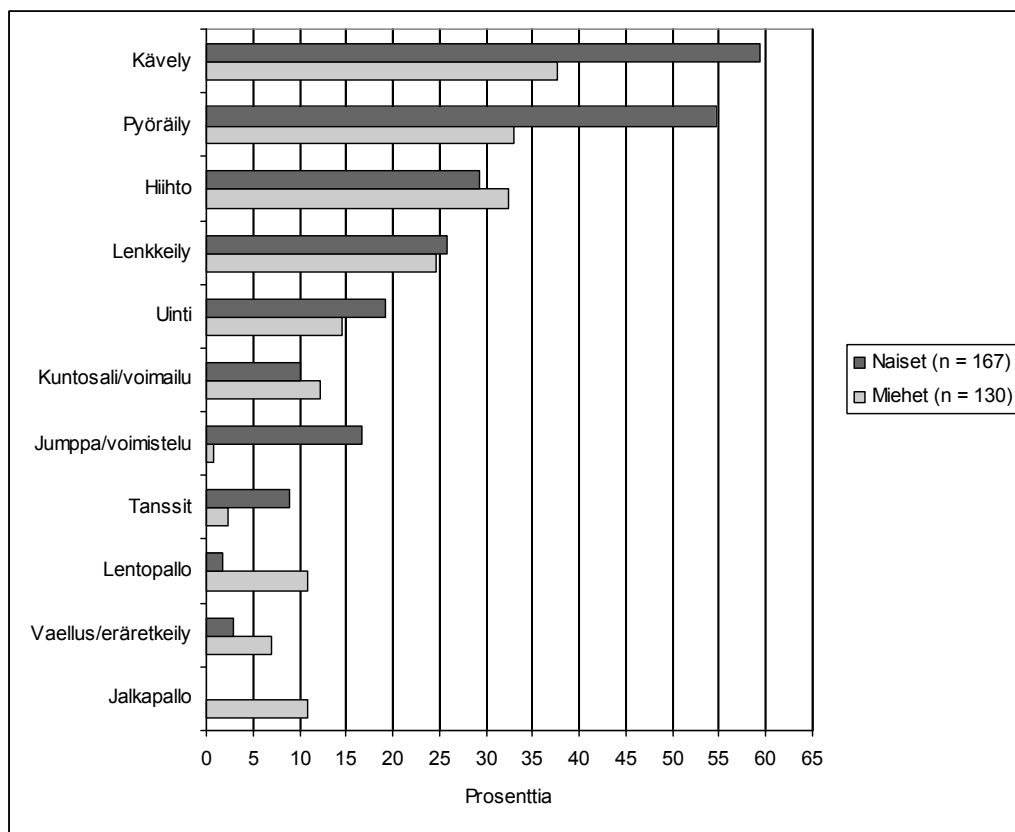

KUVIO 51. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana (n = 297)

”1950-luvun” naisten ja miesten välillä oli melko tasaista hiihdon, lenkkeilyn ja kuntosalilla voimailun harrastamisessa, mutta kävelyä, pyöräilyä, uintia, jumppaa / voimistelua sekä tanssimista naiset harjoittivat miehiä yleisemmin. Sen sijaan lentopallon, eräretkeilyn ja jalkapallon harrastamisessa miehet veivät naisiin nähden voiton (kuvio 52). Yleisesti 1950-luvulla syntyneiden avointen kysymyksen vastaukset kertovat liikunnan monipuolisuudesta.

”Vaikeassa elämänvaiheessa n. 30-vuotiaana tanssiliikunnan ja kansantanssin löytäminen.” (Nainen, syntynyt 1951) (1052) *”Inhoan sisällä ja meluisissa punttisaleissa liikuntaa. Tosin esim. tanssi (jazz, aerobic) on pakko tehdä sisätiloissa.”* (Nainen, syntynyt 1956) (826) *”Viimeisin innostus liikuntaa kohtaan syntyi golfin parissa.”* (Nainen, syntynyt 1956) (2203)

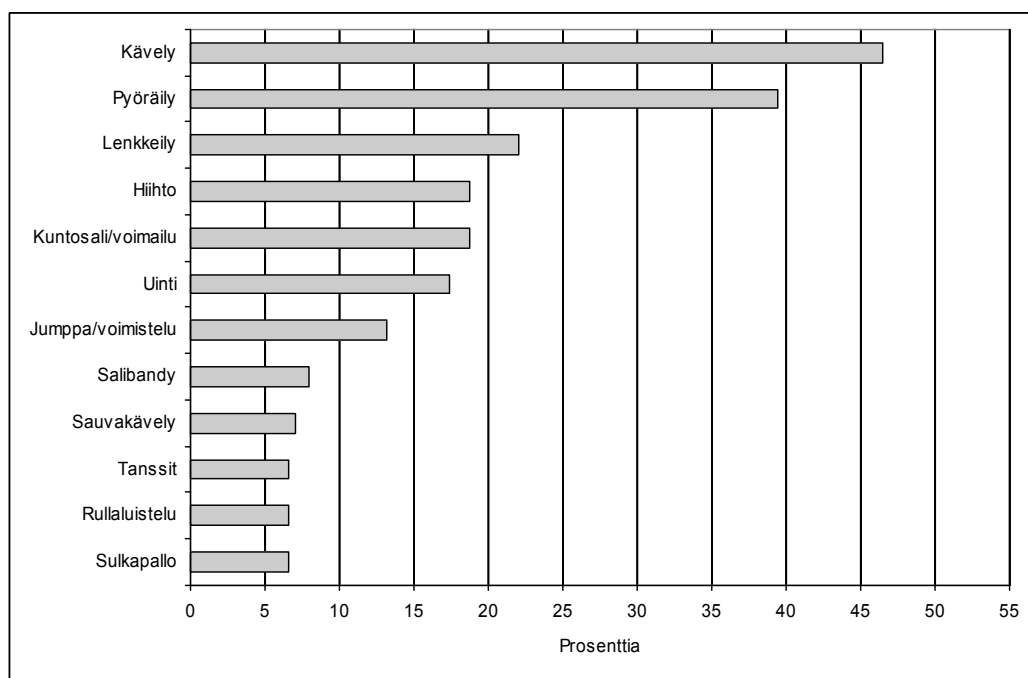
”Nautin ulkona raikkaassa ilmassa kävellen, innostuin ulkoilusta 7 vuotta sitten. Paras mielialalääke on lähteä ulos reippailemaan.” (Nainen, syntynyt 1959) (1412) *”Noin 30 v. rupesin vähän lihomaan ja polvet ja selkä naksui. Aloitin jumpan, kävelyn, uimisen, siitä se alkoi.”* (Nainen, syntynyt 1959) (1749) *”Nyt pääasiassa maantiepyöräilyä, hiihtoa ja kuntosalilla käyntiä .n . 25-35v. iässä vaelsin lapissa joka kesä n. 150-200 km.”* (Mies, syntynyt 1957) (3)

KUVIO 52. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

Kun sitten 1960-luvulla syntyneet varttuivat päälle 30 vuoden ikään, oli liikuntalajien murros heillä edeltäjiinsä verrattuna suuri. Vaikka kävely (47 %), pyöräily (39 %), lenkkeily (22 %) ja hiihto (19 %) kärkisijat veivätkin, niin kuntosalilla 1960-luvulla syntyneet liikkuivat melkein yhtä yleisesti kuin lenkkeillen tai hiihtäen (19 %) (kuvio 53). Kuntosaliharjoittelu oli siis kirinyt jo aivan näiden peruslajien tuntumaan. Tämäkin on jonkinlainen osoitus solakan, notkean, ikuisesti nuorekkaan ja voimaa korostavan vartalon ihanteen noususta yhä keskeisemmäksi nykypäivän yhteiskunnassa (ks. Kinnunen 2001; Bauman 2002, 83-85). Toisaalta kysymys lienee myös kulttuurisesta murroksesta, jossa tietämys liikunnasta, lihaskunnosta yms. on lisääntynyt.

”Noin 30-vuotiaana innostuin kuntosalista. Minulla on pahoja alaselkäkipuja, sain itseni kuntoon säännöllisellä harjoittelulla.” (Nainen, syntynyt 1965) (666) *”Kiinnostuin Salsan tanssimisesta, koska se ei ole hampaat irvessä liikkumista, vaan tunneilta saa positiivista energiaa. Työmatkapyöräily kiinnostaa kunnon kohotuksena kun ikä alkaa jo painaa. Työmatka 30 km yhteensä.”* (Nainen, syntynyt 1968) (1542) *”Pidän kävelystä, kuntosalista, tanssista, joogasta, metsässä samoilemisesta.”* (Nainen, syntynyt 1960) (244)

KUVIO 53. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana (n = 213)

”1960-luvun” naiset harrastivat miehiä yleisemmin kävelyä, pyöräilyä, lenkkeilyä, hiihtoa, uintia, jumppaa / voimistelua, sauvakävelyä* ja tanssimista. Miehet taas olivat naisia ahkerampia kuntosaliharjoittelun sekä salibandyn, rullaluistelun ja sulkapallon pelaajina (kuvio 54). Avointen kysymysten vastauksissaan naiset kertoivat vuolaasti kävely- ja lenkkeilykokemuksistaan.

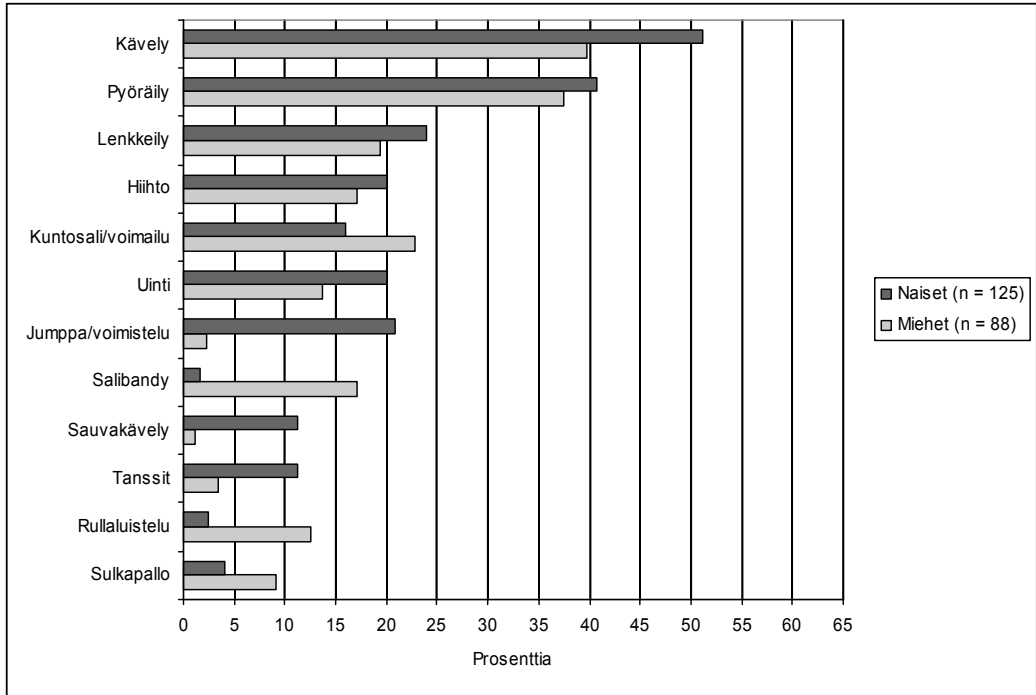
”Pyöräily ja marjastus ovat aina olleet liikuntalajejani.” (Nainen, syntynyt 1960) (1266) *”Hiihdosta innostuin täytettyäni 30 vuotta.”* (Nainen, syntynyt 1961) (2020) *”Naapurin innoittamana sauvakävelyyn n. 35-vuotiaana. Minä taas puolestaan houkuttelin naapurin vesijumppaan n. 37-vuotiaana.”* (Nainen, syntynyt 1963) (1450) *”Innostuin sauvakävelystä v. 2000 ollessani vuorotteluvapaalla kuopukseni aloitettua koulun = sain lenkillä ollessani nollata ajatukseni metsän siimeksessä! Siitä lähtien tullut vain lisää lajeja!”* (Nainen, syntynyt 1962) (40)

”Omien lasten kanssa liikkuminen hyvin eri tavoin on ollut kivaa ja luonnollista: kävely, pyöräily, rullaluistelu, soutu, laskettelu, purjehdus, hiihto, luistelu, retkeily, uinti.” (Nainen, syntynyt 1962) (558) *”Itse nautin eniten sienestyksestä marjastuksesta ja patikoinnista luonnossa.”* (Nainen, syntynyt 1963) (2991) *”Aikuisena olen innostunut juoksemisesta, mikä johtuu stressaavasta työstäni – juoksu on rentouttavaa vastapainoa vaativalle ajatustyölle.”* (Nainen, syntynyt 1964) (31)

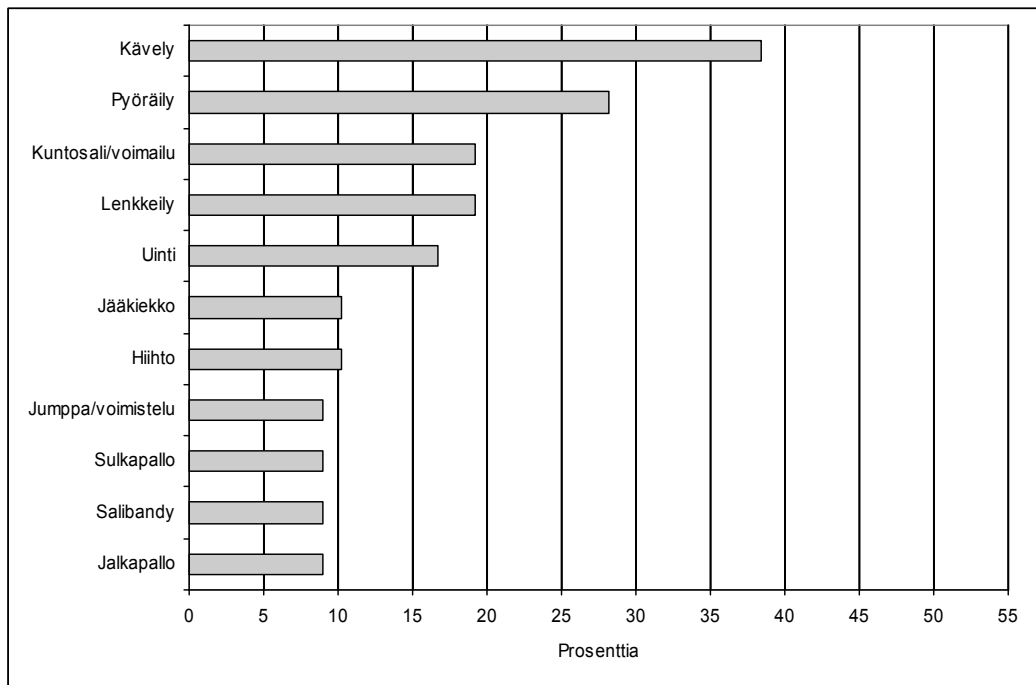
Ne harvat 1970-luvulla syntyneetkin, jotka olivat täyttäneet tutkimushetkellä 30 vuotta, harrastivat aikuisuudessaan yleisimmin kävelyä (39 %) ja pyöräilyä (28 %), mutta kolmanneksi suosituimpia liikuntalajeja heillä olivat kuntosaliharjoittelu ja

* Voi olla, että todellisuudessa sauvakävelijöitä on suurempi osuus. On nimittäin luultavaa, että osa niistä, jotka ilmoittivat harrastavansa kävelyä tarkoittavat sillä myös sauvakävelyä.

lenkkeily (molemmat 19 %) (kuvio 55). Erilaiseksi liikuntakulttuurin 1970-luvulla syntyneillä muihin verrattua tekee se, että hiihto (10 %) jäi heillä kauaksi edellä

KUVIO 54. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

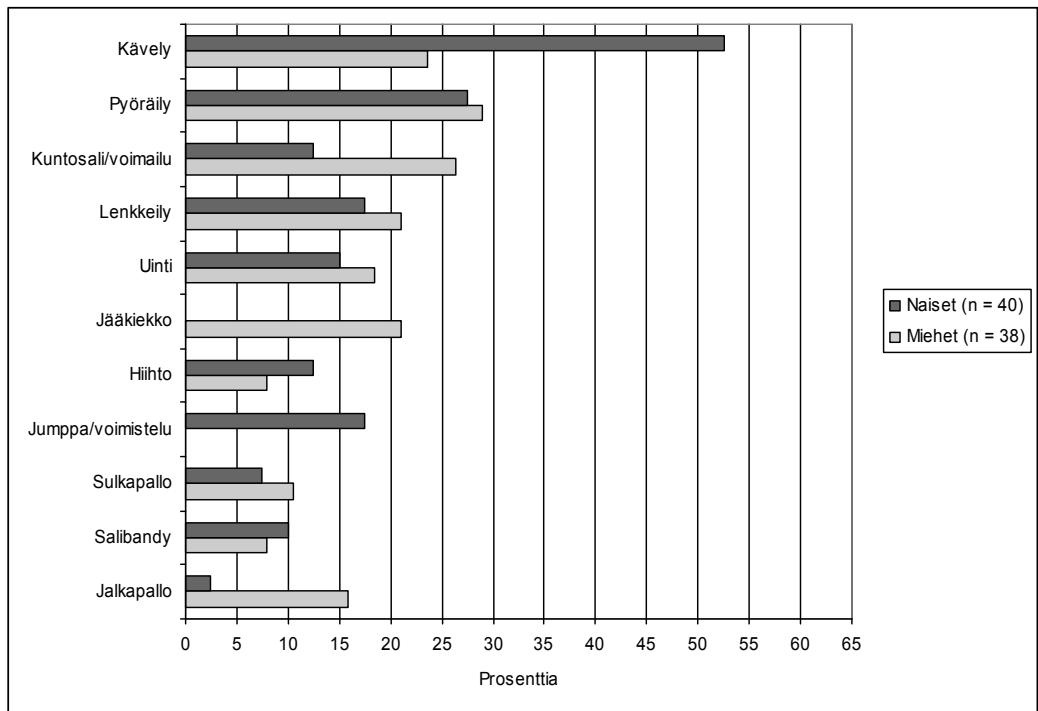
KUVIO 55. 1970-luvulla syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana (n = 78)

mainittujen lajien suosiosta. Hiihdon olematon harrastaminen onkin todennäköisesti seurausta siitä, että kun alle 20-vuotiaina 1970-luvulla syntyneet eivät paljon hiihtäneet, niin miksi he tekisivät niin 30-50-vuotiainaan? Tarjolla oli nimittäin paljon muuta liikuntaa lukuisine vaihtoehtoineen. Kuntosaliharjoittelun lisäksi erityisesti salibandyn, sulkapallon ja jääkiekon oleminen suosituimpien aikuisuuden liikuntalajien joukossa (vaikkakin suhteellisen pienin harrastusosuuksin) kertoo rakennetuissa liikuntapaikoissa yleistyneestä liikunnan harrastamisesta.

Liikuntalajien sukupuolittainen vertailu 1970-luvulla syntyneillä on hieman arveluttavaa, koska yli 30-vuotiaita 1970-luvulla syntyneitä oli aineistossa hyvin pieni määrä. Niinpä kuvio 56 onkin vain suuntaa-antava. Kuten siitä nähdään, naiset harrastivat selvästi miehiä yleisemmin kävelyä, jumppaa ja voimistelua sekä hieman yleisemmin hiihtoa sekä salibandyä. Salibandyn suhteen tulokseen on kuitenkin syytä suhtautua varauksella. Miehet taas olivat ahkerampia kuin naiset kuntosaliharjoittelun, lenkkeilyn, uinnin, sulkapallon, jääkiekon ja jalkapallon harrastamisessa. Lenkkeilyn, uinnin ja sulkapallon suhteen ero naisiin ei kuitenkaan ollut suuri.

Yhteenvetona aikuisuuden liikuntalajeista syntymävuosikymmenen mukaan tarkasteluna voidaan sanoa, että perinteisten ulkoilmassa harjoitettavien liikuntalajien suosio (kävely, lenkkeily, hiihto) laski myöhemmin syntyneisiin siirryttäessä ja erityisesti hiihdon harrastamisen lasku oli suuri. Sen sijaan kuntosaliharjoittelu oli sitä suositumpaa, mitä myöhemmin syntyneistä oli kyse.

Koska muun muassa Bourdieu (1978) ja Karisto (1988) ovat vakaasti sitä mieltä, että sosiaalisella asemalla on eri liikuntalajien harrastamisessa oma merkityksensä

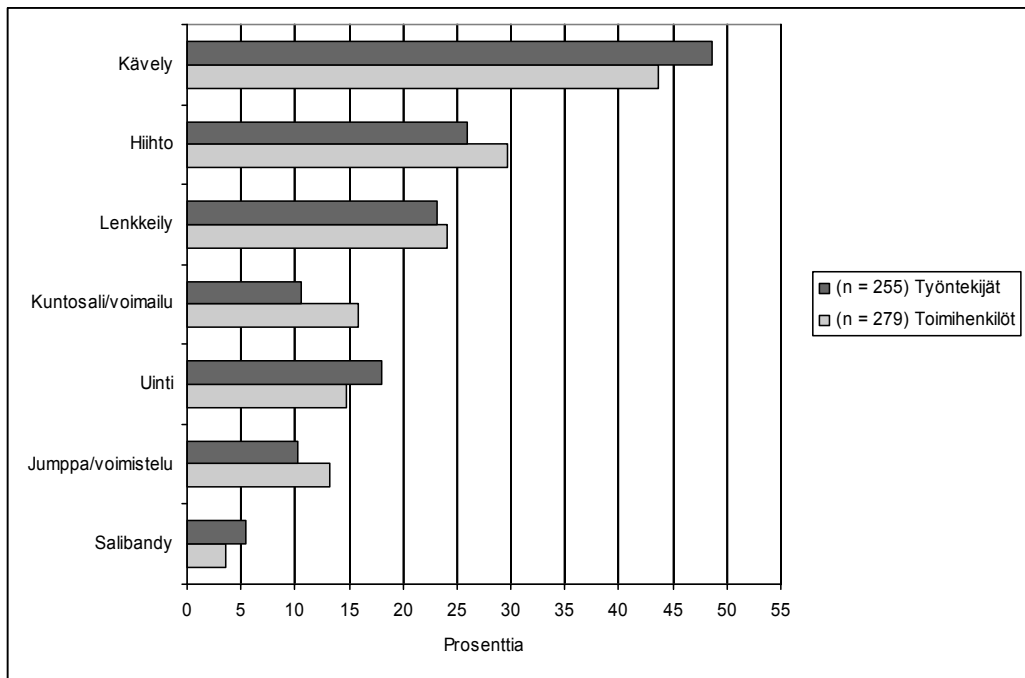
KUVIO 56. 1970-luvulla syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

(kuten nuoruuden liikuntalajeja käsiteltäessäkin tuli jo ilmi), on aikuisuuden liikuntalajeja syytä tarkastella vielä sosiaalisen aseman mukaan ainakin yleisellä tasolla.

Kuviossa 57 suomalaisten aikuisliikuntaa on vertailtu ainoastaan työntekijöiden ja toimihenkilöiden osalta, sillä esimerkiksi maanviljelijöitä ja yrittäjiä valikoitui tutkimukseen vähän. Kuten kuvioista voi nähdä, kovin suuria eroja eri lajien harrastamisessa ei työntekijöiden ja toimihenkilöiden välillä ollut. Työntekijät kävelivät (49 % vs. 45 %) ja uivat (18 % vs. 15 %) hieman toimihenkilöitä yleisemmin. Sen sijaan hiihdon (26 % vs. 30 %), kuntosaliharjoittelun (11 % vs. 16 %) ja jumpan / voimistelun (10 % vs. 13 %) suhteen asia oli päinvastoin.

Vaikka erot työntekijöiden ja toimihenkilöiden välillä eivät olleetkaan suuria, on kuitenkin jotain viitteitä siitä, että Kariston (1988, 59-60) ennustukset voimailun siirtymisestä yhä enemmän työväenluokan harrastuksesta keski- ja yläluokan harrastukseksi ovat käymässä toteen. Kun työ on muuttunut niin, ettei siinä tarvita enää vahvoja lihaksia ja raakaa voimaa entiseen tapaan, siirtyvät lihakset työläisiltä keskiluokan koristukseksi. Tätä käsitystä vahvistaa myös Kinnusen (2001, 26) havainnot kuntosalilla 1990-luvulla ei-kilpailumielessä harjoittelevien melko korkeasta koulutustasosta ja ylemmästä ammattiasemasta.

Edellä olevien lajien lisäksi on mielenkiintoista katsoa sitä, millä tavalla suomalaisten aikuisliikunta muotoutui ns. eliittilajien suhteen. Kuten jo nuoruuden liikuntaa käsittelevässä luvussa kävi ilmi, on golf kenties liikuntalajeista elitistisin. (ks. Bourdieu 1978, 837-838; Karisto 1988, 50; Ritzer & Stillman 2001, 100; Wilson 2002, 13-15.) Kun työntekijöistä golfia pelasi vain prosentti, niin toimihenkilöistä golfkentällä liikkui viisi prosenttia. Myös sellaisia lajeja kuin tennistä (5 % vs. 1 %) ja

KUVIO 57. Eräät suomalaisten harjoittamista liikuntalajeista 30-50-vuotiaana sosiaalisen aseman mukaan.

laskettelua (6 % vs. 2 %) toimihenkilöt harrastivat hienokseltaan työntekijöitä ahkerammin. Jonkinlaisia eroja siis sosiaalisen aseman perusteella näiden lajien suhteen oli, vaikkakin kyse oli vain muutaman prosenttiyksikön eroista.

Liikuntaa pääasiassa ulkoilmassa

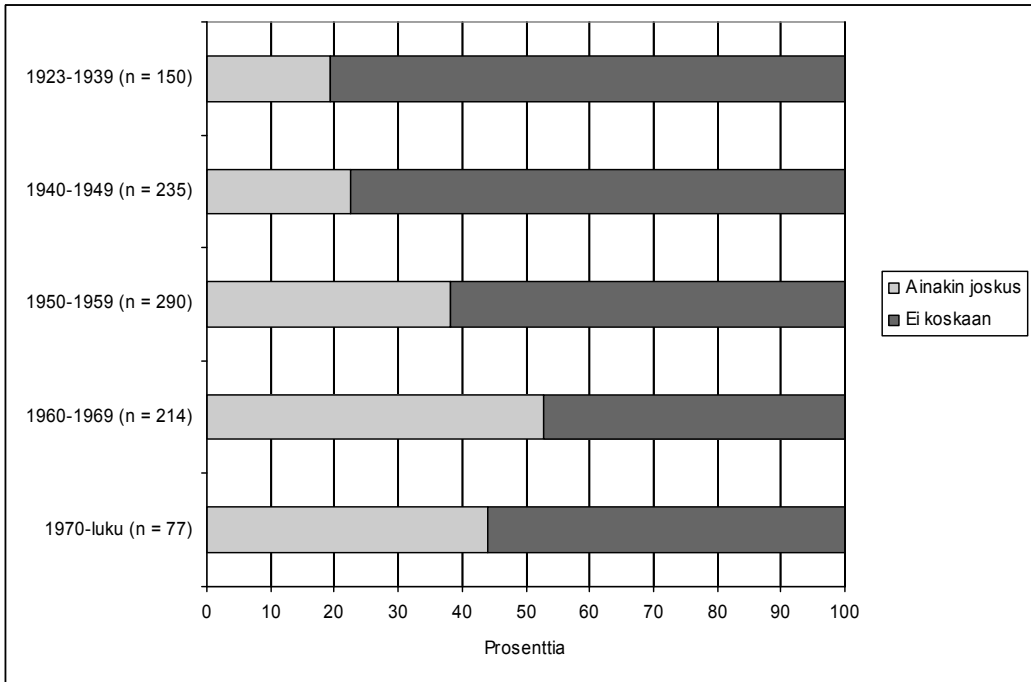
Harrastettujen liikuntalajien tarkastelun lisäksi on syytä katsoa, millaisissa liikuntapaikoissa suomalaiset aikuisuudessaan liikkuvat ja keiden järjestäminä. Kuten moneen kertaan on jo käynyt ilmi, yhteiskunta on viimeisten vuosikymmenien aikana perusteellisesti muuttunut välineellistymisineen, teknistymisineen ja kaupallistumisineen, joka on heijastunut monin tavoin myös liikuntakulttuuriin. Vähäisin muutos ei ole se, että Haavio-Mannilan, Roosin ja Rotkirchin (2004, 232) mukaan luonnossa oleminen on vähentynyt jo 1940-luvulla syntyneistä alkaen.

Kuten jo nuoruuden liikuntasuhdetta käsiteltäessä ilmeni, rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen yleistyi alle 20-vuotiaana syntymävuosikymmeneltä toiselle. Sama suuntaus ilmeni myös 30 ikävuoden jälkeen. Varsinkin 1950-1970-luvuilla syntyneet liikkuvat myös tämän ikäisinä 1920-1930-luvuilla syntyneitä yleisemmin varta vasten liikunnan harjoittamiseen pyhitetyissä paikoissa (kentät, hallit, salit, ulkoilureitit, $F(4, 1109) = 16,97$; $p < 0,001$, liitteet 7a ja 7b). Tämä on osoitus teknistyneen liikuntakulttuurin yleistymisestä myös aikuisliikunnassa. Vaikka suomalaiset liikkuvat aikuisuudessaan yleisemmin rakentamattomissa liikuntapaikoissa, kuten luonnossa tai kotipihassa, tulee rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen todennäköisesti jatkuvasti yleistymään, kunhan loput 1970-luvulla ja kaikki 1980-luvulla syntyneet saapuvat yli 30-vuoden ikään, puhumattakaan tämän jälkeen syntyneistä.

Rakennettujen liikuntapaikkojen yleistymistä kuvaa myös yksityisissä liikuntayrityksissä liikkuminen, sillä tällaisten tahojen järjestämänä liikkuminen tapahtuu usein rakennetuissa (sisä)liikuntapaikoissa, jossa maksukykyisille asiakkaille on järjestetty monenlaista oheistoimintaa liikunnan harrastamisen ollessa vain yksi muoto niiden tarjoamista palveluista. Tällaisia ovat muun muassa sauna-, solarium-, hieronta-, fysioterapia-, lisäravinne-, liikuntavaate-, liikuntaväline- ja personal trainer -palvelut. Kuten kuvioista 58 hyvin nähdään, yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen on suomalaisten aikuisuudessa tullut yhä tyypillisemmäksi, sillä 1950-1970-luvuilla syntyneet liikkuvat tällä tavoin selvästi 1920-1940-luvuilla syntyneitä yleisemmin. Sen sijaan ammattiaseman perusteella eroja yksityisissä liikuntayrityksissä liikkumisessa ei siinä mielessä ollut, että näiden yritysten liikuttamana liikkuvat suunnilleen yhtä yleisesti niin työntekijät kuin toimihenkilötkin (yli 40 % teki näin ainakin joskus).

Yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkumisen yleistymisestä huolimatta on kuitenkin sanottava, että suomalaiset liikkuvat aikuisuudessaan keskimäärin tyypillisimmin itsenäisesti, ilman yksityisiä liikuntayrityksiä (liitteet 8a ja 8b). 1940-1970-luvuilla syntyneet liikkuvat keskimäärin itsenäisesti ja 1950-1970-luvuilla syntyneet epävirallisen ryhmän järjestämänä erityisesti 1920-1930-luvuilla syntyneitä tiheämmin. Erilaiset liikunnan järjestäjätahot eivät siis varhaisimmin syntyneiden aikuisuudessa juuri kiinnostaneet.

Vielä paremmin liikuntakulttuurin muutoksen erityispiirteet suomalaisten aikuisuudessa liikuntapaikkojen ja liikunnan järjestäjätahojen osalta ilmenevät, kun tarkastellaan asiaa prosenttiosuuksina. Ainakin 1920-1940-luvuilla syntyneet har-

KUVIO 58. 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikkuminen 30-50-vuotiaana yksityisen liikuntayrityksen järjestämänä ($\chi^2(4) = 66,02; p < 0,001$)

rastivat 30-50-vuotiaana liikuntaa yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin voimakkaasta teknisestä kehityksestä huolimatta pääasiassa luonnossa tai kotipihassa. Tästä osoituksena on se, että 1920-1930-luvulla syntyneistä 58 ja 1940-luvulla syntyneistä 60 prosenttia liikkui luonnossa melko tai erittäin usein ja kotipihassa liikkumisen suhteen vastaavat osuudet olivat 45 ja 50 prosenttia. Muita suosittuja liikuntapaikkoja olivat kevyen liikenteen väylä (40 %), maantie (27-30 %), ulkoilureitti (n. 20 %) sekä järvi tai meri (25-28 %). Ulkoliikuntapaikat olivat siis 1920-1940-luvulla syntyneiden pääasiallinen aikuisuuden liikuntaympäristö.

Kuitenkin 1940-luvulla syntyneet liikkuivat liikuntasalilla hieman ($\chi^2(4) = 12,76; p < 0,05$) 1920-1930-luvuilla syntyneitä yleisemmin. Tämä näkyy parhaiten siinä, että niitä, jotka *eivät koskaan* 30-50-vuotiaana liikkuneet liikuntasalissa, oli 1920-1930-luvuilla syntyneistä 63 prosenttia, mutta 1940-luvulla syntyneistä ”vain” puolet. Myös kuntosalilla 1940-luvulla syntyneet liikkuivat 1920-1930-luvuilla syntyneitä yleisemmin (11 % 1940-luvulla syntyneistä liikkui kuntosalilla melko tai erittäin usein vs. 5 % 1920-1930-luvulla syntyneistä teki näin ($\chi^2(4) = 13,39; p = 0,01$). 1940-luvulla syntyneiden liikunnan voidaankin rakennettuine liikuntapaikkoineen sanoa olleen 1920-1930-luvuilla syntyneisiin verrattuna aavistuksen nykyaikaisempaa. Heidän aikuisuudessaan rakennettuja liikuntapaikkoja alkoi olla enemmän tarjolla kuin 1920-1930-luvuilla syntyneillä vastaavassa elämänvaiheessa.

1920-1940-luvuilla syntyneet liikkuivat myös pääosin itse, ilman ulkopuolisia liikunnan järjestäjiä, sillä noin puolet 1920-1930-luvuilla syntyneistä ja peräti 68 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä teki näin melko tai erittäin usein. 1940-luvulla syntyneet liikkuivat itsenäisesti keskimäärin useammin ($t(324) = -4,24; p < 0,001$)

kuin 1920-1930-luvuilla syntyneet. Myös perheen kanssa liikuttiin kohtalaisen usein (30 % 1920-1930-luvuilla syntyneistä, 36 % 1940-luvulla syntyneistä) ja myös tällä tavoin 1940-luvulla syntyneet peittosivat 1920-1930-luvuilla syntyneet ($t(309) = -2,34$; $p < 0,05$). Sen sijaan sen paremmin 1920-1930 kuin 1940-luvulla syntyneetkään eivät juuri liikunta- ja urheiluseuran tahdissa liikkuneet (alle viidennes teki näin). Myöskään liikuntaa harrastavan organisaation (esim. työpaikka) (16-18 %) organisoimana ei juuri kehoa liikutettu.

Edeltäjiensä tapaan myös 1950-1970-luvuilla syntyneet liikkuiivat 30-50-vuotiaina pääosin ulkoilmassa, sillä yleisin liikuntapaikka oli heillä luonto (noin puolet liikkui luonnossa melko tai erittäin usein). Ulkoliikuntapaikoista myös kotipiha (42-47 %), kevyen liikenteen väylällä (43 %-53 %, $\chi^2(8) = 17,67$; $p < 0,05$) maantiellä (27-29 %), ulkoilureitillä (23-29 %) sekä järvessä tai meressä (19-21 %) liikuttiin. Liikuntakulttuurin muutoksesta kertoo kuitenkin se, että myös sellaisissa sisäliikuntapaikoissa kuin liikuntahallissa (24-30 %), liikuntasalissa (17-24 %) ja kuntosalilla (15-23 %) liikuttiin jonkinlaisilla osuuksilla. Voi olla, että rakennetuissa sisäliikuntapaikoissa liikkumisen todellinen läpilyönti aikuisliikunnassa tulee tapahtumaan vasta tulevaisuudessa nuorempien ikäpolvien varttuessa aikuisuuteensa. Joka tapauksessa sisäliikunta on myös aikuisiässä nykyään yhä yleisempää.

"Käymme naapurikyläläisten kuntosalilla kerran viikossa. Siellä on mukava tunnelma. Lisäksi käyn varttuneiden jumppassa ja siellä on paljon venyttelyjä, jotka tekevät todella hyvää eikä jumppa ole liian raskasta." (Nainen, syntynyt 1956) (2284) "Salit yleistyneet. Liikunta ulkomuodon parantamiseksi." (Nainen, syntynyt 1972) (350) "Uudet, trendikkäät 'jumppat', joita työnantaja tukee taloudellisesti ja tiedotussyistä. Paljon harrastuspaikkoja ja kivoja ohjaajia!" (Nainen, syntynyt 1962) (40)

Niin ikään 1950-1970-luvuilla syntyneet liikkuiivat pääosin itsenäisesti, välittämättä ulkopuolisista liikunnan järjestäjistä, sillä noin 70 prosenttia liikkui tällä tavoin. Myös perheen (42 % 1950-1960-luvuilla, kolmannes 1970-luvulla syntyneistä) ja epävirallisen ryhmän, kuten kaveri- ja työporukan (26 % - kolmannes) tahdissa liikuttiin. Sen sijaan liikuntaseurojen järjestämänä 1950-1970-luvuilla syntyneet eivät juuri 30-50-vuotiaina liikkuneet.

"Kolme vuotta sitten vuokrasimme salin ja palkkasimme jumppaohjaajan kaveriporukalla, Kokoonnuimme yhä kerran viikossa kavereiden kanssa kuntojumppaan. Sairaus on ollut ainut syy poissaoloon. Todella mukavaa kaveriliikuntaa! Myös sosiaalinen tapahtuma." (Nainen, syntynyt 1968) (2825)

Yhteenvetona suomalaisten aikuisuuden liikuntapaikoista ja liikunnan järjestäjätahoista voidaan sanoa, että vaikka erot eivät eri vuosikymmeninä syntyneiden välillä olleetkaan valtavan suuria, 1950-1970-luvuilla syntyneillä rakennetuissa liikuntapaikoissa ja yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen oli yleisempää kuin 1920-1940-luvuilla syntyneillä.

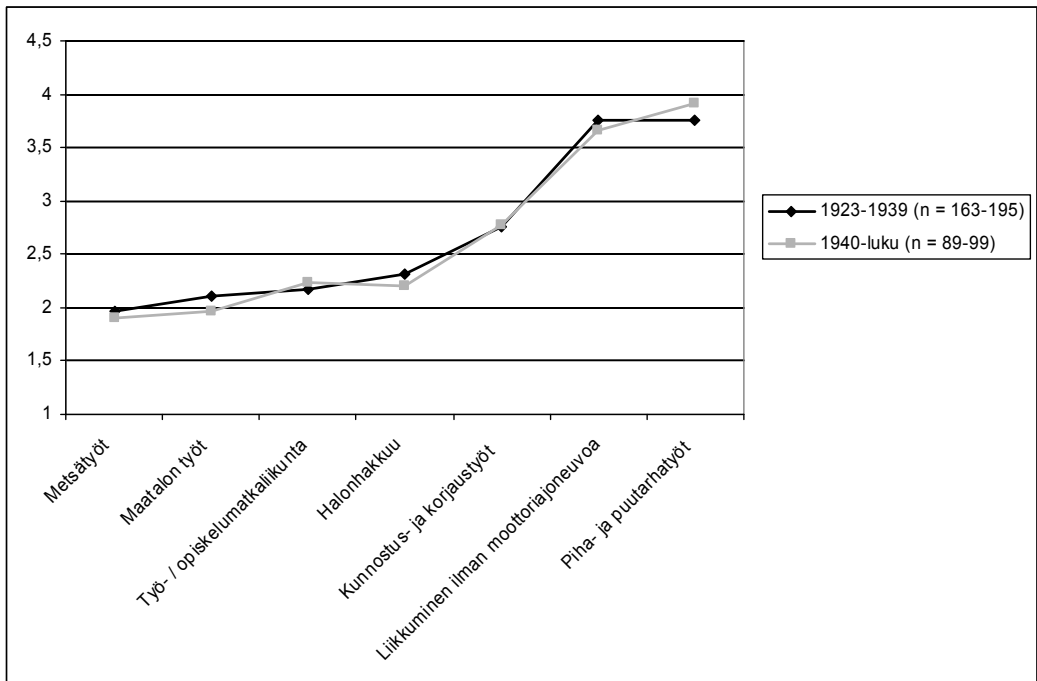
6.3. Eläkeiän omakohtainen liikunta

Piha- ja puutarhatyöt yleisiä

Seuraavaksi siirrytään suomalaisten omakohtaisen liikunnan käsittelyssä yli 60-vuoden ikään, koska tuo elämänvaihe valottaa työuran jälkeistä aikaa, vaikka kaikki eivät tietenkään 60 vuotta täytettyään ole vielä eläkkeellä. Käsillä olevan aineiston suomalaisista kyseisen ikävaiheen olivat tutkimushetkellä ohittaneet kaikki vuosina 1923-1939 syntyneet (n = 236) ja noin 100 henkilöä 1940-luvulla syntyneistä.

Nykyään puhutaan ns. kolmannesta iästä, joka on seurausta eliniän jatkuvasta kohoamisesta. Eläkkeelle jäämisen ja kuoleman välinen ajanjakso on pidentynyt ja työelämästä ei enää siirrytäkään suoraan vanhuuteen, vaan kolmanteen ikään. Yhä suurempi osa kolmannesta iästä vietetään hyväkuntoisina ja hyvien eläke-etujen ansiosta hyvin toimeentulevinakin. Tämän ajanjakson aikana on mahdollisuus tehdä sitä, mitä on aina haluttu tehdä, olla riippumaton, vapaa ja toteuttaa itseään. On mahdollisuus elää vahvasti ennen ”neljättä ikää”, jolloin toimintakyky heikkenee merkittävästi ja ihmisestä tulee muista riippuvainen. (Jyrkämä 2005, 354-355.)

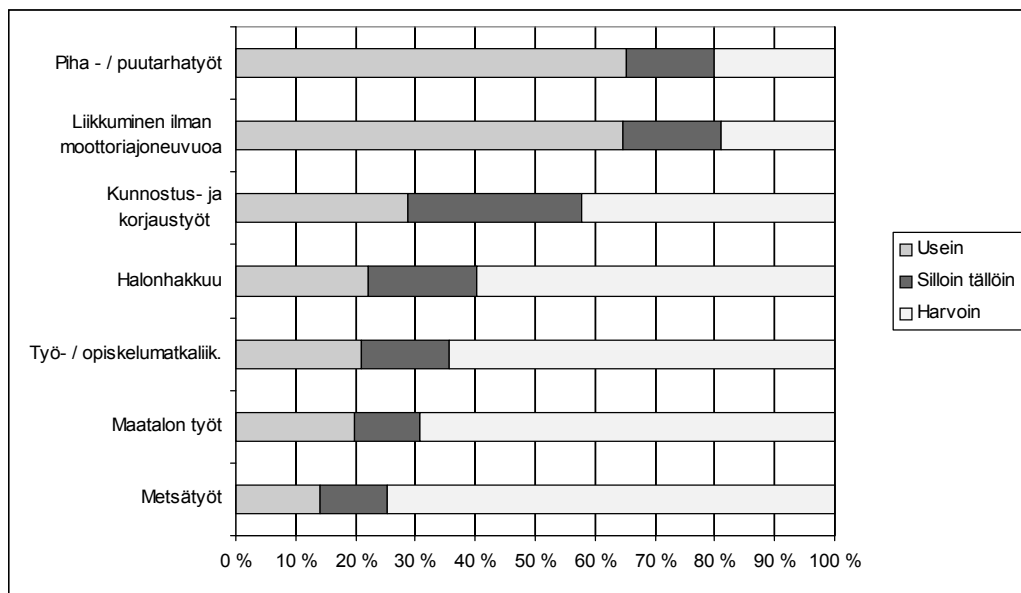
Hyväkuntoisuuden ja aktiivisuuden sävyttämän kolmannen iän puolesta tässä tutkimuksessa puhuu ainakin se, että 1920-1940-luvuilla syntyneet suomalaiset olivat yli 60-vuotiainkin arkitoimissaan melko aktiivisia. He tekivät piha- ja puutarhatöitä ja kulkivat melko ahkerasti paikasta toiseen ilman moottoriajoneuvoa (kuvio 59, liite 9). Tosin maatalon töitä tai metsätöitä he eivät kuudenkymmenen

KUVIO 59. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten yli 60-vuotiaana tekemien arkitoimien keskiarvot (asteikko: 1 = en tehnyt koskaan, 5 = tein erittäin usein)

ikävuoden tuolla puolen enää juuri tehneet, eikä halkojakaan enää kovin yleisesti hakattu, mutta sen sijaan silloin tällöin tehtiin kunnostus- ja korjaustyötä.

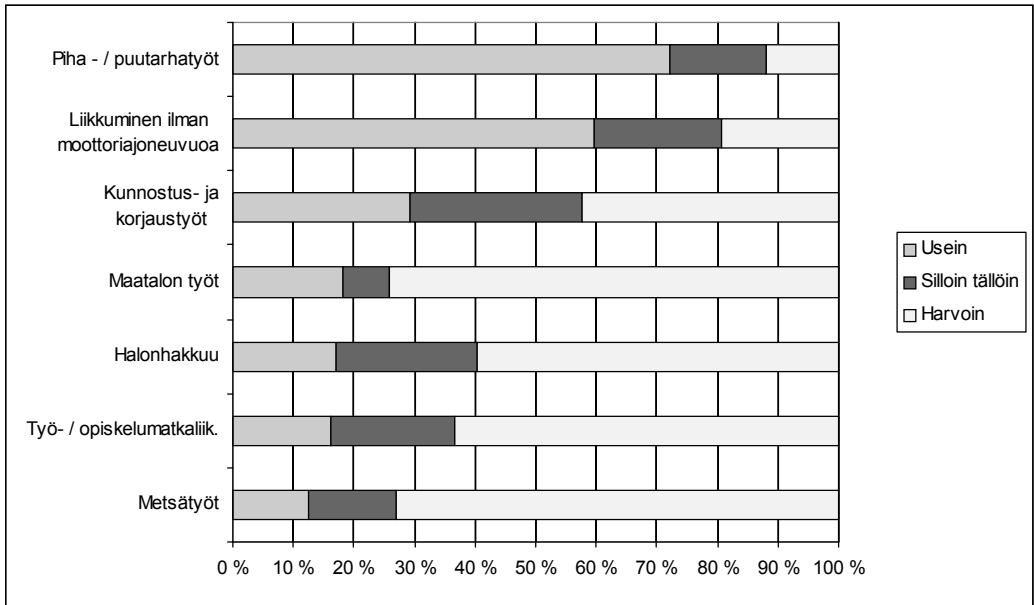
Myös prosenttiosuuksina tarkasteltuna suomalaisten eläkeiän arkitoimet olivat kohtalaisia. Nimittäin 65 prosenttia 1920-1930-luvuilla syntyneistä teki yli 60-vuotiaanakin usein piha- ja puutarhatöitä. Eläkkeelle pääsystä huolimatta siis ainakin puutarhassa tai pihassa aika yleisesti puuhasteltiin. Samoin liikkuminen ilman moottoriajoneuvoa oli yleistä (kuvio 60). Tämä on siinä mielessä ymmärrettävää,

KUVIO 60. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten arkitoimet yli 60-vuotiaana (n = 179)

että tälle ryhmälle työnteko on ollut jo nuoresta asti elämän keskeinen sisältö (ks. Roos 1987) ja he ovat pienestä pitäen tottuneet liikkumaan oman ruumiinsa voimin paikasta toiseen. Sitä vastoin muihin arkitoimiin ryhdyttiin harvemmin. Esimerkiksi vain runsas viidesosa 1920-1930-luvuilla syntyneistä hakkasi enää tässä iässä halkoja ja vajaa viidesosa teki maatalon töitä usein. Tämä johtui tietenkin 1920-1930-luvuilla syntyneiden korkeasta iästä ja siitä että ruumiillisia töitä on enää nyky-yhteiskunnassa harvoin tarjolla yli 60-vuotialle.

1940-luvulla syntyneidenkin eläkeiässä maatalon töiden tekeminen oli suunnilleen samaa luokkaa kuin 1920-1930-luvuilla syntyneillä, mutta piha- ja puutarhatöitä he tekivät yleisemmin (kuvio 61). Peräti 72 prosenttia yli 60-vuotiaista 1940-luvulla syntyneistä teki piha- ja puutarhatöitä usein. Yhteiskunnan muutoksesta kertoo kuitenkin se, että omin voimin liikkuminen oli "1940-lukulaisilla" harvinaisempaa kuin heitä aiemmin syntyneillä (60 % vs. 65 %). Vaikka tämä ero ei olekaan suuri, niin tosiasia on, että moottoriajoneuvoilla ajaminen on ikäänntyneiden keskuudessa jatkuvasti lisääntynyt (Hakamäki & Ukkonen 1998). Kun autoiluun tottuneemmat myöhempinä vuosikymmeninä syntyneet saapuvat eläkeikään, todennäköistä on, että autolla kulkeminen eläkeläisten keskuudessa tulee yleistymään.

KUVIO 61. 1940-luvulla syntyneiden suomalaisten arkitoimet yli 60-vuotiaana (n = 94)

Koska arkitoimista piha- ja puutarhatyöt olivat sekä 1920-1930- että 1940-luvulla syntyneillä niin suuressa suosiossa, herää väistämättä kysymys niiden suosion salaisuudesta. Selitys tähän voi olla, että näinä vuosikymmeninä syntyneet ovat lapsuudestaan saakka tottuneet tekemään niin paljon ulkotöitä, että he vielä yli 60-vuotiainkin olivat mieltyneet pihamaalla puuhasteluun. Yleensäkin 1920-1940-luvuilla syntyneet eivät eläkkeellä ollessaan ruumiillista työtä karttaneet.

"Edelleen on ollut kodin kohentamista, marjastusta, halonhakuuta, puutarhan hoitoa, telkkarin katselemista, oman huushollin hoitoa, löhöilyä, vihdoinkin!" (Nainen, syntynyt 1927) (1703) "Työn ohessa olen jatkuvasti ruumiillisessa työssä koko ikäni. Nytkin 69 v. olen 5 vrk:n aikana puhdistanut laastista 958 tiiltä. Tiiliä on vielä noin 2500." (Nainen, syntynyt 1934) (2588)

"Jos kotona olisi apulainen tekemässä kotityöt, tulisi luultavasti liikuttua enemmän. Hän joka on innokas liikunnan harrastaja saa useimmiten valmiin ruoan eteensä, ja täyden palvelun kotona, tai on yksinäinen ihminen." (Nainen, syntynyt 1941) (413)

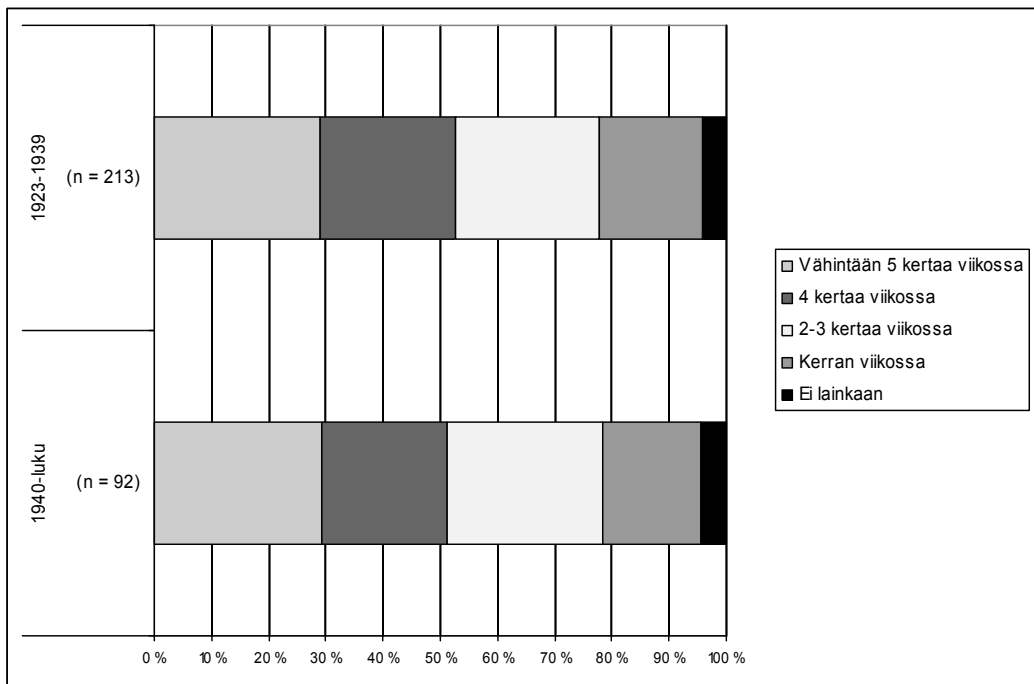
"Hyötyliikunta: kalastus, marjastus, sienestys, metsän raivaus jne. Ei varsinaisen urheilu! Saastuttavia lajeja en erityisesti ihanno." (Nainen, syntynyt 1927) (777) "Hyötyliikunta tärkeää (marjastus, sienestys, v. - 03 yli 100 litraa marjoja)." (Nainen, syntynyt 1940) (1642) "Hyötyliikunta on parasta; marjoja, sieniiä, rikkaruohoja, halkoja jne." (Nainen, syntynyt 1943) (1734)

"Oleilu luonnossa ja hyötyliikunta siellä...Edelleenkin tiedotusvälineiden välittämä 'pakollinen' annos urheilua inhottaa. Voihan liikkua ulkona tehden hyödyllistä esim. pihatyöt, marjastus ja kävellä kauppaan, lääkäriin, kirjastoon ym." (Nainen, syntynyt 1941) (2810)

Liikunta-aktiivisuus kohtalaista

Seuraavaksi katsotaan eläkeiän varsinaista liikunnan harrastamista. Ikääntyneiden kohtuullisen aktiivisesta arkiliikunnasta huolimatta maksimaalisen terveys-työhyödyn kannalta tarpeeksi liikkuvia suomalaisista on tätä nykyä ainoastaan yksi neljäsosa (Ojanen 2004, 18). Kuitenkin sekä 1920-1930 että 1940-luvuilla syntyneet liikkuvat arkiliikunnan lisäksi yli 60-vuotiaana keskimäärin kolmesta neljään kertaa viikossa. Kun lähes 30 prosenttia 1920-1940-luvuilla syntyneistä liikkui vähintään viisi kertaa viikossa ja kun vähintään neljä kertaa viikossa liikkuviakin oli yli puolet, voidaan 1920-1940-luvuilla syntyneiden ”eläkeläisliikuntaa” pitää melko aktiivisena (kuvio 62). Tätä päätelmää tukee myös se, että niitä, jotka eivät liikkuneet lainkaan, oli vain vajaat viisi prosenttia. Tämä on linjassa aiempien tutkimusten tulosten kanssa (esim. Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002a; Zacheus ym. 2003), joiden mukaan ikääntyneiden suomalaisten liikuntakertojen määrä viikossa oli jopa korkeampi kuin keski-ikäisillä ja vähintään samaa luokkaa nuorten kanssa. Näin ei asianlaita ole monessakaan muussa Euroopan maassa. (Compass 1999).

Eräänä syynä suomalaisten aktiiviseen eläkeläisliikuntaan on luonnollisesti ollut se, että eläkkeellä on aikaa liikkua, kun työelämän velvoitteet eivät enää paina. Toisin sanoen, aiempaa kiireettömämpi elämäntilanne on mahdollistanut liikunnan harrastamisen. Ajanpuute haittasikin melko tai erittäin paljon vain kahdeksaa prosenttia 1920-1930 ja 11 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä. Sitä vastoin niitä, joita se ei haitannut lainkaan, oli 74 prosenttia edellisistä ja 69 prosenttia jälkimmäisistä.

KUVIO 62. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntakertojen määrä viikossa yli 60-vuotiaana ($\chi^2(4) = 0,18; p > 0,05$)

Eläkevuosina on aikaa. Se tuo päiviin ohjelmaa lisää, ja raitis ilma ainakin täällä maaseudulla piristää.” (Nainen, syntynyt 1930) (2196)
”Eläkkeellä ollessa on terveyden hoito tullut tärkeäksi. Siksi liikuntaa nyt, kun on aikaa.” (Nainen, syntynyt 1938) (50)
”60v. eläkkeellä olo on tuonut aikaa ja diabetes on lisännyt liikuntaa.” (Nainen, syntynyt 1941) (1050)
”Työstä vapauduttua ja terveyssyistä kävelen ja liikun paljon, aikaa on ja kunto säilyy.” (Nainen, syntynyt 1938) (1456)

”Melkein päivittäin - pahat pakkaset ja kovat 'kaljamahat' poislukien - ½ - 2 tunnin kävely kuuluu asiaan. Seurana marssimassa ikätoveri rouva, yksin lenkki on lyhyempi.” (Nainen, syntynyt 1928) (1900)
”Vuositain tulee lenkkeilyä noin 3-4 tuhatta kilometriä.” (Nainen, syntynyt 1936) (1422)
”Olen liikkunut koko ikäni paljon ihan yksin. Metsässä liikkuminen on yksin kaikkein parasta. Ajan pyörällä joka päivä ainakin 12 km tai 30km. Yksin mieluiten ja myös talvella.” (Nainen, syntynyt 1943) (138)

”Nyt vanhana olen taas saanut liikunnasta tukea terveydelle ja virkelydelle. Nykyisin olen melkoinen liikunta-apostoli, vaikka olen vanhana vasta saanut vauhdin päälle.” (Nainen, syntynyt 1933) (2405)

Toki elämäntilanteen lisäksi 1920-1940-luvuilla syntyneiden eläkeläisliikunnan tiheyden selittää varmasti se, että nuoruudestaan asti tämä ryhmä on tottunut liikumaan teknisten välineiden puuttuessa heidän elämästään, eikä niitä heidän aikuisuudessaankaan ole nykyisen lailla ollut. Niinpä liikuntaan on totuttu jo varhain eikä eläkkeellä ollessakaan tästä ole luovuttu. Koska lisäksi arkitöitä on ollut tarjolla vähemmän kuin joskus aiemmin, ei ole ihme, jos tätä ”toimintavajetta” on paikattu liikunnan harrastamisella.

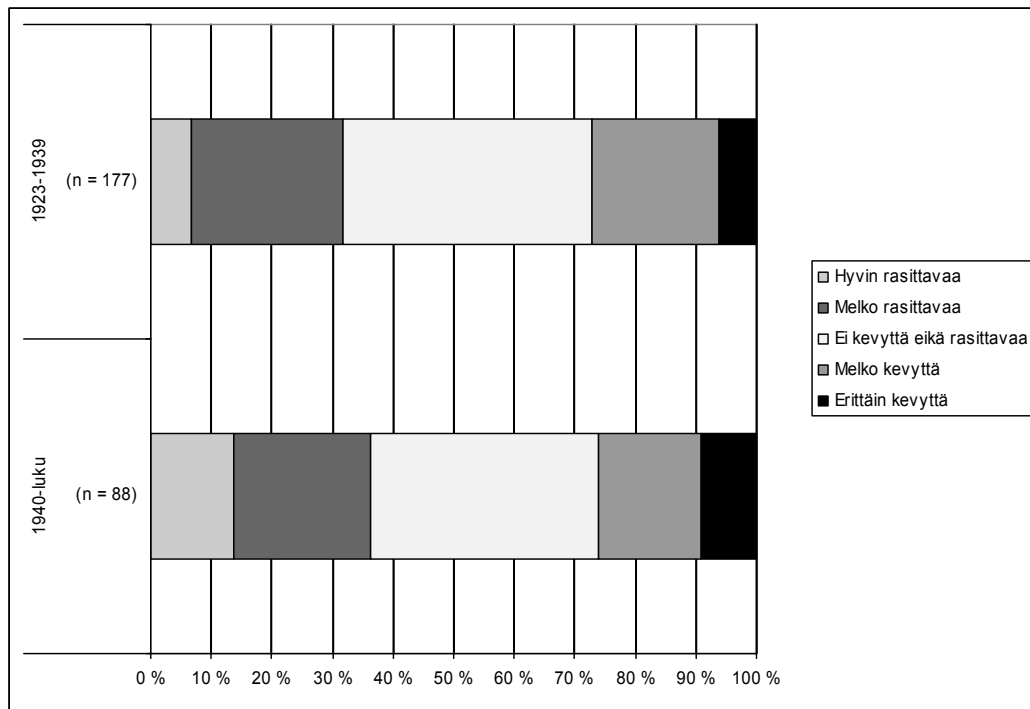
Suomalaisten liikunta eläkeiässä on helppo ymmärtää myös nykypäivän yhteiskunnassa vallitsevan terveysetoksen näkökulmasta, jossa liikunnan terveellisyyttä tuodaan jatkuvasti esiin. On näet tunnettua, että liikunta parantaa fyysistä kuntoa, nostaa HDL kolesterolia, insuliini-sensitiivisyyttä, sydämen sähköistä stabiliteettia sekä alentaa verenpainetta ja rasvaprosenttia. Lisäksi jonkin verran näyttöä on muun muassa siitä, että liikunta parantaa autonomisen hermoston tasapainoa, verisuonten supistelutaipumusta / joustavuutta, sekä vähentää tulehdusreaktioita, verihiukkasten sakkautumista, hapettuneen LDL-kolesterolin määrää ja verisuonisairauksille altistumista. (Kujala 2004, 17.) Kun tällaisia tietoja kerrotaan ihmisille jatkuvasti tiedotusvälineiden toimesta ja kun 1920-1940-luvuilla syntyneet ovat protestanttisen etiikan mallikansalaisia voimakkaasti kehittyneine työvelvollisuuskäsineen, ei ole ihme, jos he ovat karaisseet ruumistaan liikunnan avulla terveydentilan ylläpidon toivossa.

”On hyvä tapa hoitaa ja ylläpitää monipuolisella, säännöllisellä liikunnalla kuntoa ja liikunnallisuutta ettei kangistu.” (Nainen, syntynyt 1942) (2844)
”Motto: on parempi käydä lenkillä, kun maata päivää petillä. On mukavampi liikkua kuin keinutuolissa kiikkua.” (Nainen, syntynyt 1943) (480)

Liikunnan tiheyden lisäksi myös liikunnan teholla on eläkeiässä jotain merkitystä, sillä tehokas liikunta vaikuttaa ikääntyneeseen väestöön siinä missä muuhunkin, edellyttäen tietysti, että terveys on kunnossa. (Suominen 1989; Birrer 1989; Rantanen 1994; Pohjolainen & Huuhka 1997). Puhuttaessa ikääntyneen väestön liikunnasta, ei kuitenkaan liikunnan tehosta ole yleensä juuri välitetty. Kuitenkin *jonkinlainen* liikunnan rasittavuus saattaisi olla myös eläkeläisillä paikallaan, vaikka se ei enää elämän tässä vaiheessa olekaan niin tärkeää kuin aiemmin.

Jopa 31 prosenttia 1920-1930 ja 36 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä yli 60-vuotiaista suomalaisista oli sitä mieltä, että heidän liikuntansa oli melko tai hyvin rasittavaa (kuvio 63). Kun samaan aikaan erittäin kevyen liikunnan harrastajia 1920-1940-luvuilla syntyneistä oli ainoastaan alle kymmenen prosenttia, mieleen alkaa hiipiä epäily siitä, mahtoiko suomalaisten liikunnan rasitus yli 60-vuotiaana olla sitenkään niin kovaa, kuin he antoivat ymmärtää. Tällainen liikunnan intensiteetti elämänkaaren jälkimmäisellä puoliskolla nimittäin tuntuu aiempiin tietoihin (esim. Zacheus ym. 2003, 163) verrattuna kovalta. Voikin olla, että ikääntymisen myötä liikunnan harrastaminen tuntuu rasittavalta, vaikkei se sitä nuoruuden liikuntaan verrattuna olisikaan. Toisin sanoen, ehkäpä liikunnan rasittavuutta ei verratakaan menneeseen aikaan, vaan nykyiseen yli 60-vuoden ikään, jolloin väistämättä hieinan matalatehoisempikin liikunta tuntuu kovaltakin rasitukselta.

Oli 1920-1940-luvuilla syntyneiden eläkeiän liikunnan rasittavuus niin tai näin, edellä ilmitulleiden arkiliikunnan ja liikuntakertojen määrän perusteella voidaan sanoa, että pääosa 1920-1940-luvulla syntyneistä suomalaisista ei ole jäänyt kuudenkymmenen ikävuoden tuolla puolen vain passiivisesti oleskelemaan neljän seinän sisälle, vaan

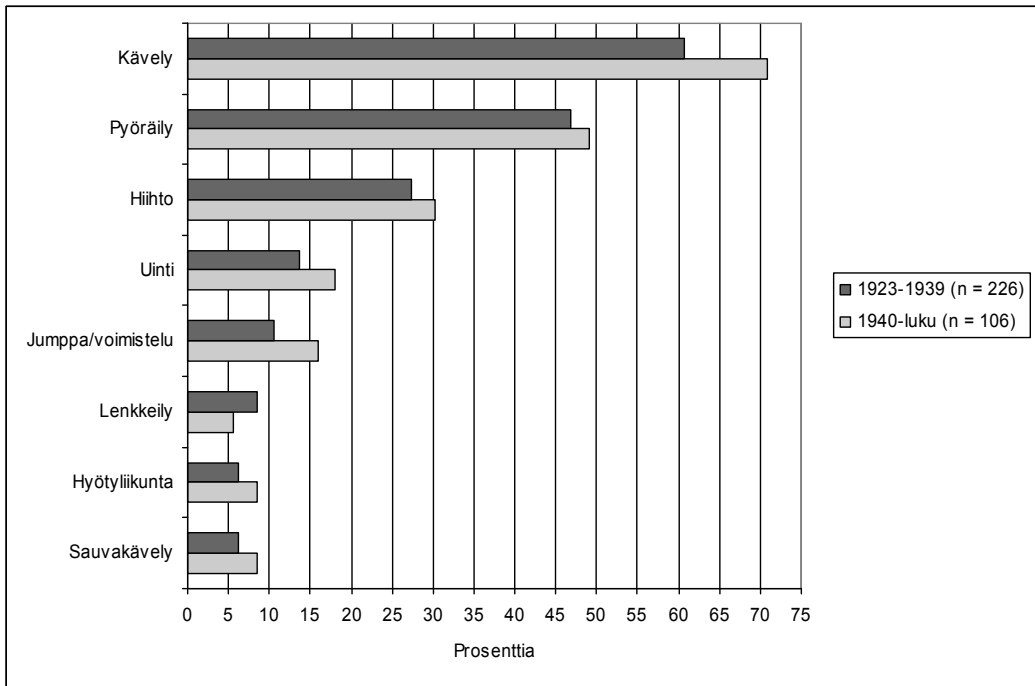
KUVIO 63. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikunnan rasittavuus yleensä yli 60-vuotiaana ($\chi^2(4) = 4,49; p > 0,05$)

on harrastanut liikuntaa. Ainakin 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten osalta on aika hylätä sellaiset käsitykset, että eläkkeellä ollessa vain sisätiloissa toimettona oleillaan, televisiota katsellaan, lehtiä lueskellaan ja villapuseroita virkkaillaan.

Kävelyn harrastaminen vahvoilla

Seuraavaksi suomalaisten eläkeiän liikuntasuhteen tarkastelussa siirrytään harrastettuihin liikuntalajeihin. Kuten nuoruuden ja aikuisuuden liikunnan harrastamisesta muistetaan, 1920-1940-luvuilla syntyneiden mielilajeja olivat perinteiset ulkona harjoitettavat lajit, kuten pyöräily, kävely ja hiihto. Kuviosta 64 käy ilmi, että samat lajit olivat ylivoimaisesti heidän suosituimpia liikuntalajejaan myös kuudenkymmenen ikävuoden tuolla puolen, kun taas sisäliikuntaa ei kovin yleisesti uintia ja jumppaa lukuun ottamatta harrastettu. Suurimpia eroja 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välille tuli siinä, että kävelyä (61 % vs. 71 %) ja jumppaa / voimistelua (11 % vs. 16 %) viimeksi mainitut harrastivat ensiksi mainittuja yleisemmin. Muuten 1940-luvulla syntyneiden suosikkiliikuntalajit olivat suunnilleen samanlaisia kuin 1920-1930-luvuilla syntyneidenkin. Suomalaiset liikkuvat eläkeiässään siis suurimaksi osaksi ulkoilmassa välittämättä juurikaan sisäliikunnasta.

Kävelyn harrastamisen yleisyys selittää osittain suomalaisten poikkeuksellisen liikunnallisen aktiivisuuden muihin Euroopan maihin verrattuna (Compass 1999), koska kävely on usein matalatehoista ja tällaista liikuntaa on helpompi harjoittaa kuin rasittavaa. Esimerkiksi suuren kansallisen liikuntatutkimuksen (2001-2002a, 5-6) mukaan eläkeläisten suuri liikunnan tiheys (55 % liikkui viidesti viikossa) johtui kävelyn suuresta suosiosta tämän ikäisten liikunnassa. Sen sijaan kävelyn suuri suosio ei

KUVIO 64. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten suosituimmat liikuntalajit yli 60-vuotiaana

kertonut mitään siitä, kohottaako kävely kuntoa. Fogelholmin (2004, 11, 13) mukaan pelkkä kävelyn lisääminen ei olekaan ikääntyneen väestön kannalta kovin hyödyllistä, sillä se ei kehitä tai ylläpidä hyvää liikehallintaa ylävartalon lihaskunnosta puhumattakaan. Se ei myöskään tuo suurentuneen energiankulutuksen kaikkia hyötyjä esille parhaalla mahdollisella tavalla. Vaikka Fogelholm ei suoraan sitä sanokaan, kenties hieman rasittavampi liikunta saataisi siis olla myös ikääntyneillä paikallaan.

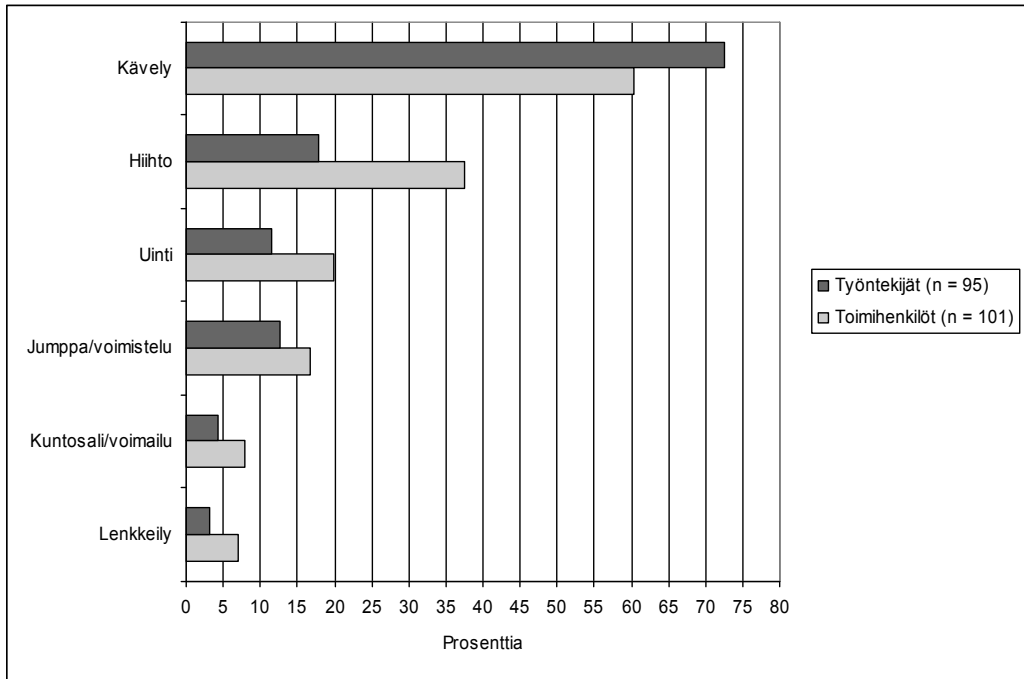
Sukupuolen perusteella eläkeiän liikuntalajit jakautuivat siten, että 1920-1930-luvuilla syntyneiden kymmenestä suosituimmasta lajista naiset kävelivät (67 % vs. 52 %), pyöräilivät (56 % vs. 36 %) ja uivat (19 % vs. 8 %) selvästi miehiä yleisemmin, kun taas hiihdon (33 % vs. 23 %) ja metsästyksen ja kalastuksen (10 % vs. 0 %) harrastamisessa miehet olivat naisia aktiivisempia. 1940-luvulla syntyneistä naiset olivat miehiä ikätovereitaan selvästi kovempia kävelyn (77 % vs. 62 %), uinnin (22 % vs. 13 %) ja jumpan (22 % vs. 9 %) harrastajia ja jonkin varren miehiä yleisemmin heidät saattoi nähdä myös pyöräilyn, hyötyliikunnan, sauvakävelyn ja kuntosaliliikunnan parissa. Miehet puolestaan olivat niukasti naisia ahkerampia hiihdon (33 % vs. 28 %) ja lenkkeilyn (7 % vs. 3 %) harrastamisessa. Joka tapauksessa luontoliikuntaa pääasiassa harrastettiin, oli sitten kyseessä mies tai nainen. 1920-1940-luvuilla syntyneet noudattivatkin aikuisuuden liikuntatottumuksistaan todennäköisesti nuoruudestaan saatuja kokemuksia, jolloin liikuttiin lähes yksinomaan ulkona.

”Nuoruudessa liikuttiin paljon, sitten työ vei kaiken ajan. Nyt vanhana pyöräillään ja kävellään.” (Mies, syntynyt 1938) (384) *”Jäin maataloudesta sukupolven vaihdoseläkkeelle n. 58-vuotiaana. Silloin varsinaisesti alkoi liikunnan harrastaminen, hiihto, kävely (sauva).”* (Mies, syntynyt 1928) (1724) *”Nyt on urheilu erittäin vaativaa ja vaarallistakin. Tyydyn kävelemään ja pyöräilemään. Entisen työkaaverin mökillä on mielekästä puuhailla ’metsä’ töissä, kalassa ja marjastaa. Kävely on ehdottomasti ensimmäinen, lenkkipolulla juoksenteleminenkin käy kun ei muita näy.”* (Nainen, syntynyt 1932) (1405)

”Vastauksissani kuntosali jota käytän on terveyskeskuksen ja maksuton. Muuten kuntoilen kävelen. Sauvakävelyä en harrasta, muuta kuntoilua. Minulle riittää ikäni huomioiden nämä, olenhan vasta-alkaja ja 70 v.” (Nainen, syntynyt 1933) (2405)

”Kävely on erityisen nautittavaa luonnossa kulkemista. Uinnista olen ollut nuorena innostunut, nykyisin en enää yhtään kylmän veden takia, jalasta alkoi vetää suonta. Voimistelu ei enää sopinut minulle pahan migreenin takia.” (Nainen, syntynyt 1937) (2459)

Oliko eläkeiässä tapahtuvalla liikunnan harrastamisella sitten eroa 1920-1940-luvuilla syntyneiden työuran aikaisen ammattiaseman mukaan? Kuviossa 65 on verrattu tätä kolmen ulko- ja kolmen sisäliikuntalajin osalta. Koska työvoiman ulkopuolella olleiden, maanviljelijöiden ja yrittäjien määrä oli aineistossa niin pieni, kuviossa vertaillaan vain työntekijöitä ja toimihenkilöitä keskenään. Kuten kuviosta näkyy, työuransa aikana työntekijätehtävissä raataneet kävelivät selvästi yleisemmin toimihenkilöihin verrattuna (73 % vs. 60 %). Sen sijaan hiihdon (18 % vs. 38 %), uinnin (12 % vs. 20 %), jumpan (13 % vs. 17 %), kuntosaliharjoittelun (4 % vs. 8

KUVIO 65. Eräät suomalaisten harjoittamista liikuntalajeista yli 60-vuotiaana työuran aikaisen ammattiaseman mukaan

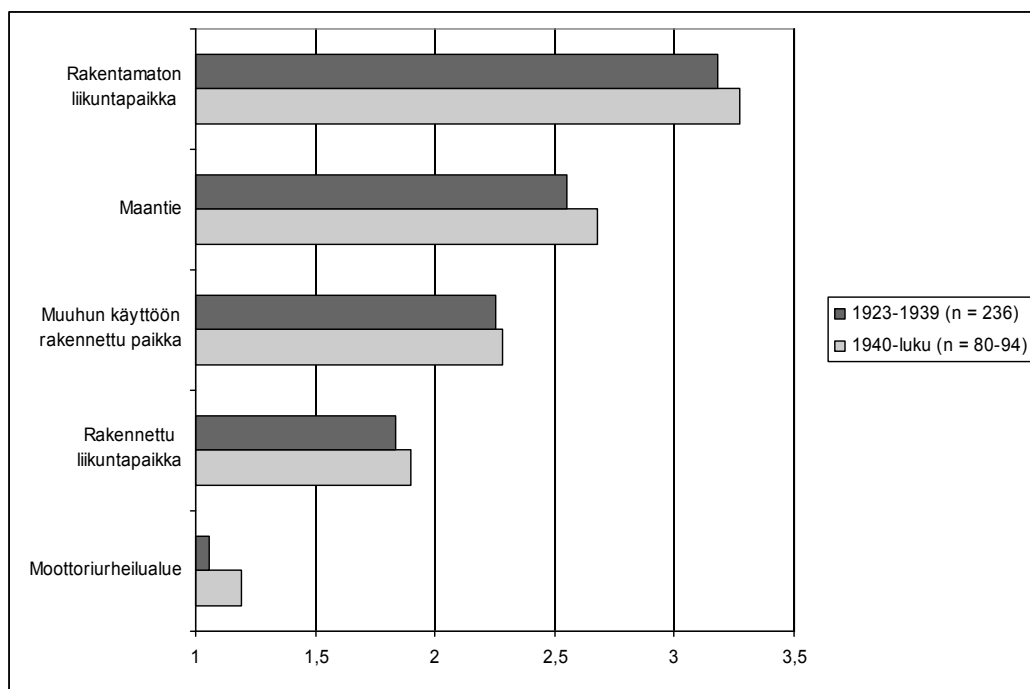
%) sekä juoksulenkkeilyn suhteen (3 % vs. 7 %) asia oli päinvastoin. Toimihenkilöt näyttivätkin olevan monen lajin harrastajina tyypillisempi joukko kuin ruumiillisemmän työn parissa työskennelleet.

Kuntosaliharjoittelun ja lenkkeilyn yleisempi harrastaminen toimihenkilö- kuin työntekijätaustaisten eläkeläisten keskuudessa on linjassa Kariston (1988), tosin vain korkeintaan 65 vuoden ikäisiin kohdistuneiden tulosten kanssa, joiden mukaan kuntosaliharjoittelu ja lenkkeily ovat Suomessa enemmän yläluokan kuin työväenluokan huvia. Yläluokka näet haluaa koristukseksi lihaksia kuntosaliharjoittelun avulla sekä metsästää elämyksiä ja nuorekkuutta lenkkeilemällä. Lisäksi kuntosaliharjoittelua suoritetaan aika usein yksityisillä kuntosaleilla, joissa maksukyiset asiakkaat saavat ”hienommat” puitteet liikunnalleen. Lenkkeilyn suurempi suosio taas selittyy osittain kuntoilun suurilla massatapahtumilla, joissa toimihenkilötaustainen, hyvin toimeentuleva eläkeläinen voi käydä juoksemassa ympäri maailman. Sen sijaan perinteisistä eliittilajeista golfin ja tenniksen suhteen ei työntekijöiden ja toimihenkilöiden välille suuria eroja tullut, koska näiden lajien harrastusosuudet eläkeiässä olivat niin pieniä. Golfia tosin aikanaan toimihenkilöinä olleista pelasi viisi prosenttia kun työntekijöinä olleista näin teki vain prosentti, joten suhteelliset osuudet näiden kesken toki olivat moninkertaisia.

Liikuntalajitarkastelun lisäksi myös sen katsominen, millaisissa paikoissa suomalaiset eläkepäivillään liikkuvat antaa jonkinlaisen vastauksen teknistyneen yhteiskunnan vaikutuksesta 1920-1940-luvuilla syntyneiden liikuntaan. Ainakaan 1920-1940-luvuilla syntyneet eivät juuri rakennetuissa sisäliikuntapaikoissa yli

60-vuotiaana liikkuneet, sillä yleisimmin he liikkuivat luonnossa tai maaseudulla (vajaa 70 % liikkui tällaisissa paikoissa melko tai erittäin usein). Luonnon helma ja metsän siimes oli siis 1920-1940-luvuilla syntyneille mieluisin liikuntapaikka. Myös kotipihassa tai kotona (runsas 50 %), kevyen liikenteen väylällä (noin 45 %) tai maantiellä ja ulkoilureitillä (noin neljännes) liikuttiin. Sen sijaan liikuntasalissa tai kuntosalilla (alle kymmenesosa) 1920-1940-luvuilla syntyneet eivät juuri liikkuneet. Rakennettujen sisäliikuntapaikkojen hienoisesta noususta myös eläkeläisliikunnan areenoina kertoo kuitenkin se, että liikuntahallissa liikkuvia oli noin viidennes.

Ulkoliikuntapaikkojen yleisyys 1920-1940-luvuilla syntyneiden eläkeiässä näkyy hyvin myös liikuntapaikoista tehtyjen summamuuttujen perusteella (kuvio 66, liitteet 10a ja 10b). Yleisimmin yli 60-vuotiaana liikuttiin rakentamattomissa liikuntapaikoissa (luonto, kotipiha / koti, järvi / meri). Sen sijaan varta vasten liikuntaa varten rakennetuissa paikoissa (ulkoilureitti, ulkokenttä, liikuntahalli, liikuntasali, kuntosali) liikkuminen oli kuudenkymmenen ikävuoden tuolla puolella aika harvinaista. Paikkojen rakentamista vaatimaton liikunta oli siis suomalaisten eläkeiässä ainakin toistaiseksi keskeistä.

KUVIO 66. Summamuuttujen keskiarvot 1920-1940-luvuilla syntyneiden liikuntapaikoista yli 60-vuotiaana (asteikko 1 = en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)

Kuvaa 1920-1940-luvulla syntyneiden eläkeiän luonnonmukaisista liikuntatottumuksista tukee myös se, että he liikkuivat yleisimmin itse, ilman ulkopuolisia liikunnan järjestäjiä. Näin teki vähintään melko usein 55 prosenttia 1920-1930-luvulla ja 67 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä. Toiseksi yksityisten liikuntayritysten

järjestämänä liikkuminen näin usein oli todella harvinaista (2 %). Myöskään liikunta- ja urheiluseurojen järjestämänä ei enää yli 60-vuotiaana kovin yleisesti liikuttu (10-16 %).

Keskiaurvojen tarkastelun perusteella 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välille tuli kuitenkin jonkinlainen ero itsenäisesti järjestetyn liikunnan suhteen. 1940-luvulla syntyneet olivat näet aavistuksen itsenäisempiä liikunnan harrastajia kuin 1920-1930-luvuilla syntyneet (liite 11). Kaiken kaikkiaan voidaan kuitenkin sanoa, että 1920-1940-luvuilla syntyneiden eläkeiän liikunnan harrastamiseen ei seuroja tai organisaatioita tarvittu, yksityisistä liikuntayrityksistä puhumattakaan. Yli 60-vuotiaat 1920-1940-luvuilla syntyneet suomalaiset eivät siis olleet taloudellisen voiton tuottamista tavoitteleville yksityisille liikuntayrityksille kovinkaan hyvä bisnes.

6.4. Yhteenveto: Perinteisestä arki- ja yksilöliikunnasta uudenaikaiseen joukkue- ja välineliikuntaan

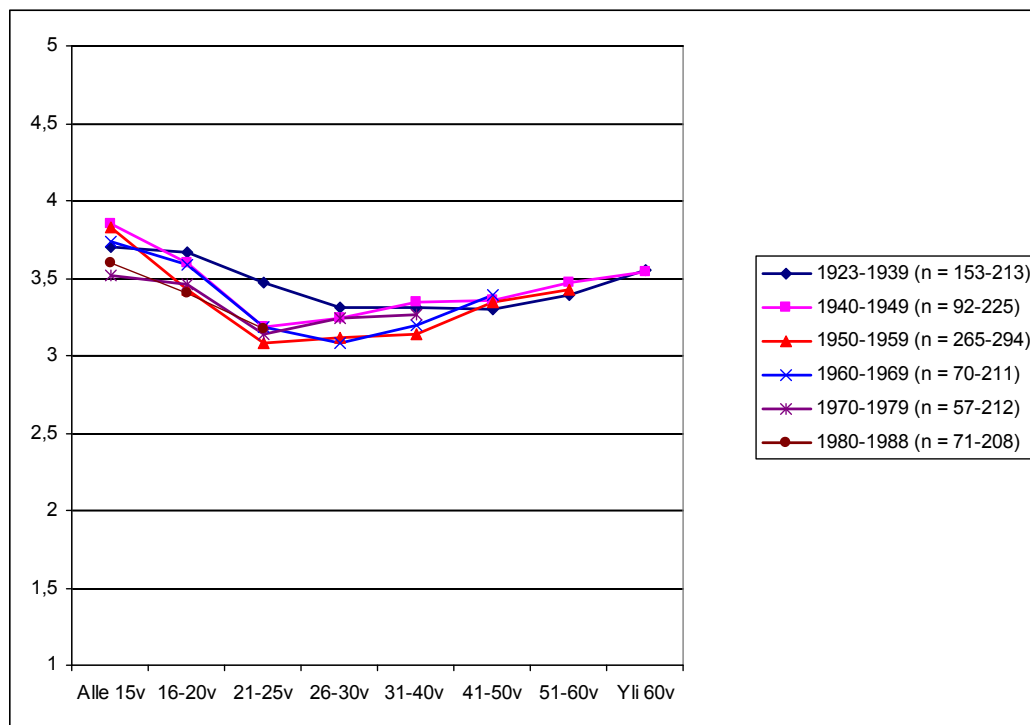
Niin kauan kuin liikuntakulttuuria Suomessa on ollut, on aina oltu huolissaan nuorten sotilaallisesta kyvykkyydestä tai pikemminkin heidän kyvyttömyydestään, koulujen liikuntatuntien vähydestä, nuorten huonokuntoisuudesta jne. (ks. Vasara 2004, 68.) Vaikka tällaisten kommenttien takana on usein ollut vanhemman polven ymmärtämättömyys nuorten maailmaa kohtaan (joka on ollut täysin erilainen kuin heidän nuoruutensa maailma), on niissä ollut myös perää siinä mielessä, että yhteiskunta on muuttunut teknisen kehityksen ja kaupungistumisen myötä jatkuvasti vähäisempää arkiliikuntaa vaativaksi. Mopot, moottoripyörät, autot, hissit, liukuportaat ja moottoriveneet ovat tehneet paikasta toiseen omin voimin liikkumisen koko ajan harvinaisemmaksi toiminnaksi. Suomalaisten *omakohtaisessa liikunnassa* (liikuntasuhteen ensimmäinen osa-alue) tämä on näkynyt koulumatkojen kulkutavassa sekä muissa fyysisistä raskautta vaativissa arkitoimissa.

Koulumatkojen kulkutavassa tämä on näkynyt niin, että vaikka suomalaiset ovatkin liikkuneet yleisemmin kouluun muuten kuin auton kyydillä, omin voimin koulumatkojen liikkuminen on yhä enemmän korvautunut moottorin avulla tapahtuvalla koulumatkailulla. Kun aina 1950-luvulla syntyneiden nuoruuteen saakka kävely, juoksu, hiihto, pyöräily tai potkukelkkailu olivat pääasiallisia keinoja menä kouluun, tuli tämän jälkeen koulumatkojen kulkutavaksi yhä yleisemmin ajoneuvon kyyti. Tämä on johtunut hyvin pitkälle Suomen autokannan lisääntymisestä, yhteiskunnan teknistymisestä sekä kaupungistumisesta.

Arkiliikunnassa yhteiskunnan muutos on puolestaan näkynyt ennen kaikkea maatalon töiden selvänä harvinaistumisena. Kun aiemmin suomalaisten nuoruudessa työskenneltiin enemmän tai vähemmän raskaissa maatalon töissä esimerkiksi heinää niittäen, lehmiä paimentaen ja perunamaata kuokkien, niin nykyään nuorten maatalon töiden tekeminen on niin harvinaista, että niiden voidaan jopa sanoa olevan suurimmalle osalle 1970-1980-luvuilla syntyneistä täysin tuntematonta puuhaa. Saadakseen riittävästi liikuntaa ihmisten on pitänyt nykypäivän yhteiskunnassa yhä useammin alkaa varta vasten harrastaa liikuntaa, eikä sitä ole enää tullut kuin luonnostaan.

Yhteiskunta on myös suomalaisten aikuisuudessa muuttunut selvästi. Ammatiksi harjoitettava työ on ruumiillisesti keventynyt. Elinkeinorakenne on muuttunut, maatalon työt ovat korvautuneet muilla töillä ja koulutustaso on noussut. Kun itse työn ulkopuolella harjoitettavan liikunnan tiheys ja teho eivät arkiliikunnan keventyessä ole vastaavasti kiristyneet (tosin eivät laskeneetkaan) sitten nuoruuden päivien ja kun yhä enemmän paikasta toiseen liikutaan autolla, voidaan sanoa, että kaiken kaikkiaan omakohtainen liikunta (arkiliikunta + muu liikunta) on suomalaisten elämässä vähentynyt nuoruuden ja aikuisuuden välisen ajanjakson aikana. Sen sijaan eläkeiässä suomalaisten liikunnan harrastaminen ja arkitoimista erityisesti piha- ja puutarhatöiden tekeminen on ollut kohtalaisen aktiivista. Myöskään autolla ei ole kovin yleisesti liikuttu.

Vaikka suomalaisten elämä arkitoimien (koulumatkan kulkutapa, työn rasittavuus) osalta on yhteiskunnan kehityksen myötä ruumiillisesti keventynyt, varsinaisen liikunnan harrastamisen suhteen näin ei ole tapahtunut. Suomalaiset ovat nimittäin elämänsä aikana harrastaneet liikuntaa tasaisesti runsaasta kahdesta vajaaseen neljään kertaan viikossa (kuvio 67). Lapsuuden jälkeen liikunnan harrastaminen on kääntynyt hetkeksi laskuun, minkä jälkeisissä elämänvaiheissa se on hienoisesti noussut suomalaisten harrastaessa keskimäärin pari-kolme kertaa viikossa tapahtuvaa liikuntaansa. Koska liikunnan harrastaminen ei ole juuri iän myötä vähentynyt, ei ole ihme, että esimerkiksi suomalaisten aikuisväestön liikunnan on raportoitu olevan muihin Euroopan maihin nähden poikkeuksellisen aktiivista (Compass 1999). Myös

KUVIO 67. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten keskimääräinen liikuntakertojen määrä viikossa tähänastisen elämän aikana (asteikko: 1 = ei lainkaan liikuntaa, 5 = liikuntaa vähintään 5 kertaa viikossa)

liikunnan (itse koettu) rasittavuus on pysynyt suomalaisten tähänastisen elämän aikana aika tasaisena kansalaisten harrastaessa ”keskirasittavaa” liikuntaansa.

Tasaista suomalaisten elämässä ei kuitenkaan ole ollut harrastettujen liikuntalajien suhteen. Päinvastoin, harrastetut liikuntalajit ovat vaihdelleet suuresti eri vuosikymmeninä syntyneiden välillä. Parhaiten tämä näkyy siinä, että perinteisten yksilölajien (yleisurheilu, hiihto) suosio on selvästi vähentynyt varsinkin nuoruudessa ikäpolvelta toiselle. Vanhassa maatalousyhteiskunnassa tyypillinen suksilla sujuttelu tai juokseminen, hyppääminen tai heittäminen urheilukentällä, kotipihalla tai niityllä ei siis ole nykypäivän nuorisoa entiseen verrattuna kiinnostanut.

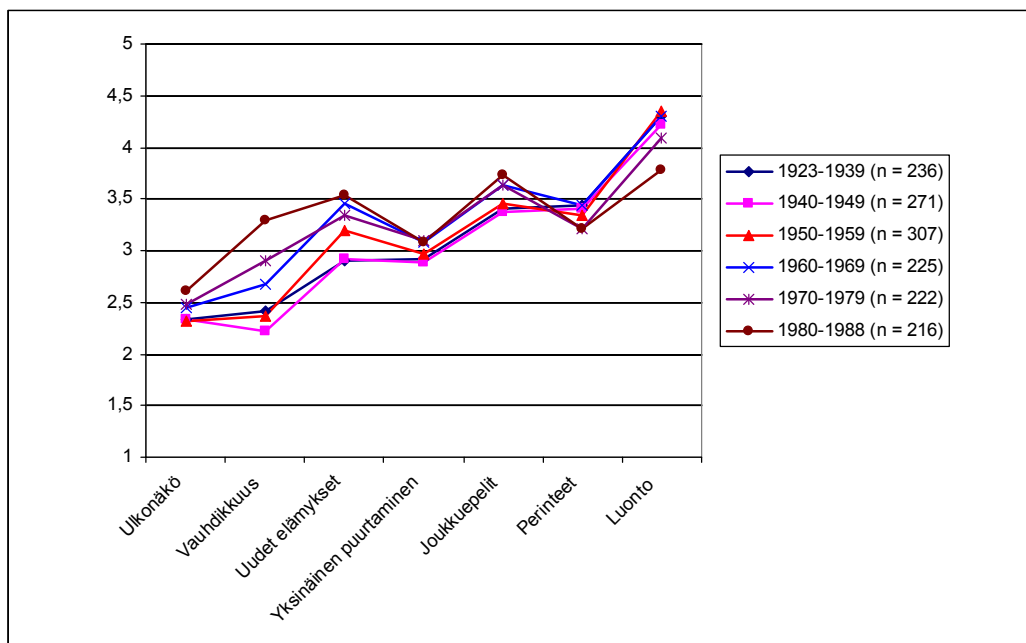
Luonnossa liikkuminen on vähentynyt ja sisätiloissa sekä yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen yleistynyt. Kaupallistunut liikuntakulttuuri on aina 1960-luvulla syntyneistä alkaen ollut suomalaisille nuorille yhä tyypillisempää, vaikka kokonaisuutena se on ollut vielä kohtalaisen harvinaista. Kiistämätöntä kuitenkin on, että kuntosalit, hyvinvointikeskukset, erilaiset tanssistudiot ja liikuntahallit ovat tulleet yhä näkyvämmäksi osaksi liikuntakulttuuria. Pyöräily sisätiloissa valojen loisteessa, hyppiminen musiikin tahdissa, juokseminen juoksumatolla, paikallaan käveleminen stepperilaitteessa ja raudan nostaminen monenlaisissa laitteissa on tullut arkipäiväisemmäksi toiminnaksi. Myös joukkuepelien (jalkapallo, jääkiekko) pelaaminen on yleistynyt. Vähäinen merkitys tälle ei ole ollut sisäliikuntapaikkojen, kuten liikunta- ja jäähallien voimakas yleistyminen.

Aikuisuudessa eri lajien harrastamisen erot ovat nuoruuteen verrattuna jonkin verran tasoittuneet. Perinteisiä yksilölajeja tosin aiempina vuosikymmeninä syntyneet ovat harrastaneet myös aikuisina jälkeläisiään yleisemmin. Vaikka ulkoliikuntalajeista esimerkiksi lenkkeily on aikuisliikunnassa yleistynyt, voidaan kuitenkin sanoa, että näin ollut myös sisäliikunnan laita. Varsinkin kuntosaliharjoittelun suosio on noussut. Eräs syy tähän on varmasti ollut se, että ulkonäön merkitys on nykypäivän postmodernissa näyttämisyhteiskunnassa aiempaan verrattuna korostunut. Niinpä ihmiset hakevat kuntosalilta ruumiin muokkausta täyttääkseen nykypäivän kauneusihanteet lihaksikkaine ja rasvattomine kehoineen. (Kinunen 2001, 165, 194, 200, 242.) Osa suomalaisten aikuisliikunnasta on nuoruuden liikunnan tapaan siis siirtynyt sisätiloihin. Rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkumisen korostuneeseen merkitykseen suomalaisten aikuisuudessa viittaa myös yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkumisen yleistyminen, vaikka tämä aika harvinaista kaikkiaan olikin. Sellaiset liikuntapaikat ovat suomalaisten elämässä kuitenkin yleistyneet, missä luonnonmukaista liikuntaa jäljitellään erilaisen laitteiden avulla. Samalla kehitellään jatkuvasti erilaisia (maksullisia) muotoja liikuttaen kehoa sisätiloissa erilaisten tanssien, aerobicien, kamppailulajien, näiden yhdistelmien ja spinningien muodossa. Sitä vastoin hiihdon ja osittain myös kävelyn harrastaminen on suomalaisten aikuisuudessa ollut sitä harvinaisempaa, mitä myöhempänä syntyneistä oli kyse.

Vaikka rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen on suomalaisten nuoruudessa ja aikuisuudessa lisääntynyt, yli 60-vuotiaiden liikunnassa tästä ei toistaiseksi ole merkkejä, sillä esimerkiksi kuntosalilla ei tuon ikäisenä ole juuri liikuntaa harjoitettu. Niinpä nuoruudestaan asti ulkona liikkumaan tottuneet ”1920-1940-lukulaiset” harrastivat eläkeiässään liikuntaa pääosin ulkona kävellen, pyöräillen ja hiihtäen.

Liikuntakulttuurin välineistymisestä ja rakennettujen sisäliikuntapaikkojen yleistymisestä huolimatta he eivät juuri nykyaikaisissa liikuntapalatsissa liikkuneet. Samaten yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen oli 1920-1940-luvuilla syntyneillä harvinaista. Myöhemmin syntyneiden ohittaessa aikanaan kuudenkymmenen vuoden ikäpaalun tilanne voi olla toinen ja silloin rakennetut liikuntapaikat saattavat olla ikääntyneilläkin tyypillisempiä.

Koska luonnontilassa tapahtuvan liikunnan haastajaksi ovat tulleet rakennetut liikuntapaikat, ei ole ihme, että myös liikunnassa ja urheilussa arvostettavat asiat ovat jonkin verran muuttuneet (kuvio 68, liitteet 12a ja 12b). Ensinnäkin, luonnossa tapahtuvan liikunnan arvostus on vähentynyt siten, että 1980-luvulla syntyneet arvostivat tällaista liikuntaa muita vähemmän ($F(5, 1471) = 18,31; p < 0,001$). Toiseksi vauhdikkuuden ($F(5, 1471) = 45,83; p < 0,001$) ja uusien elämysten ($F(5, 1471) = 16,12; p < 0,001$) arvostus on noussut. Kahden viimeksi mainitun merkityskokonaisuuden yleistyminen tukee osaltaan Tähtisen ja kumppaneiden (2002) väitteitä uudenlaisen elämyksiä ja vauhdikkuutta korostavan liikuntakulttuurin noususta. Kokonaisuutena on kuitenkin sanottava, että vaikka suomalaisten omakohtaisessa liikunnassa on näkyvissä tiettyjä merkkejä perinteisen liikuntakulttuurin hiipumisesta, ovat monet perinteiseen liikuntaan liittyvät asiat olleet heidän elämässään myös nousussa. Näitä ovat esimerkiksi lenkkeilyn suosion nousu, massaliikuntatapahtuminen (kuten juoksutapahtumien) yleistyminen sekä eläkeläisliikunnan aktiivisuus yleisene arkiliikuntoineen. Täysin perinteinen liikunta ei siis ole suomalaisten elämässä hiipunut, vaikkakin se on saanut uusia muotoja.

KUVIO 68. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikunnassa ja urheilussa elämänsä aikana arvostamien asioiden summamuuttujien keskiarvot (asteikko: 1 = en arvosta yhtään, 5 = arvostan erittäin paljon)

7. LIIKUNTASUHTEEN TOINEN OSA-ALUE: LIIKUNNAN SEURATOIMINTA

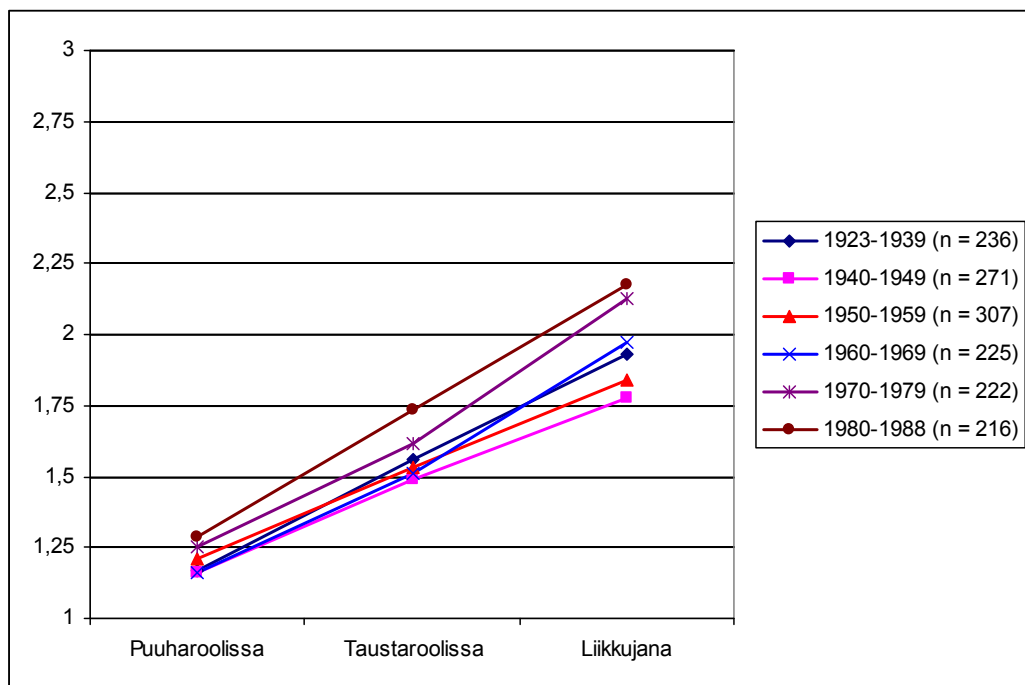
7.1. Seuratoiminta aloitetaan yhä nuorempana

Seuraavaksi siirrytään liikunnan seuratoimintaan, mikä tässä tutkimuksessa on liikuntasuhteen toinen osa-alue. Tämä ei mene aivan yhteen Kosken (2004) liikuntasuhteen alkuperäisen käsitteen kanssa, sillä hän kutsuu tätä osa-aluetta liikunnan tuottamiseksi, mikä on huomattavasti laajempi käsite kuin liikunnan seuratoiminta. Tällöin siihen kuuluvat myös esimerkiksi lapsilleen seuratoiminnan ulkopuolella liikuntaa organisoivat vanhemmat samoin kuin liikuntarientoja keskenään järjestävät kaveriporukat. Toisaalta minkäänlainen omakohtainen liikkuminen seurassa (aktiiviurheilu, kuntoliikunta) ei ole Kosken mukaan liikunnan tuottamista. Asioiden yksinkertaistamiseksi käsillä olevassa tutkimuksessa liikunnan tuottamisella tarkoitetaan kuitenkin ainoastaan liikunnan seuratoiminnassa mukana olemista ja tähän lasketaan kuuluvaksi myös liikkuminen seurassa. Tästä taas seuraa se, että tämä liikuntasuhteen osa-alue menee osittain limittäin omakohtaisen liikunnan harastamisen kanssa, koska seurassa kuntoliikkujana tai kilpaurheilijana mukanaolo on omakohtaista liikuntaa.

Lasten ja nuorten ikäkausipurheilun painoarvo on vuosien mittaan noussut (Heikkala ym. 2003). Vielä ennen sotia nuorison harjoittamat urheiluriennot eivät olleet järin ohjelmoituja. Kaveriporukassa saatettiin koulun jälkeen kyläkentällä tai kotipihassa telmiä päivän maatalon töiden päätteeksi. *”Liikuntaan ja urheilua harrastettiin huvin ja yhdessäolon vuoksi. Ei pyritty tai ei ollut tavoitetta pyrkiä jo 10-vuotiaana NHL:n.”* (Mies, syntynyt 1936) (1945)

Sen sijaan 1960-luvulla tapahtuneen murroksen seurauksena suuri osa lasten ja nuorten harjoittamasta liikunnasta ja urheilusta alkoi tapahtua seuroissa. Tämä(kin) kehitys johtui aika pitkälle ”suuresta muutosta”, jolloin suurin osa maan väestöstä siirtyi maaseudulta kaupunkeihin ja taajamiin, joissa omakohtaisen urheilun tilalle tai ainakin rinnalle tuli seuroissa liikkuminen. Heikkalan ym. (2003, 12-13) mukaan tästä ei kulunut enää kauaakaan, kun lasten ja nuorten urheilua alettiin ohjelmoida, minkä myötä kilpailun ja ikäkausimestaruuksien korostaminen vei nuorten kisailuista entisen kaltaista leikkimielisyyttä. Nykyään seuraharjoituksiin osallistuminen onkin nuorilla varsin yleinen omakohtaisen liikunnan harrastamisen muoto ja ainakin turkulaisilla lapsilla ja nuorilla seuraharjoitusten tiheys oli tärkeä liikuntasuhteen vahvuuden selittäjä (Lehmuskallio 2007, 73, 139).

Kun seuratoimintaan osallistumisen eri osa-alueista tehtiin summamuuttujia Kosken (2000b) seuratoiminnan roolimallia mukaillen (kuvio 69, liitteet 13a ja 13b), niin sellaisissa rooleissa kuin liikkujana (kilpaurheilijana, kuntoliikkujana, F (5, 1471) = 7,01; p<0,001) ja taustaroolissa (kyyditsijänä, katsojana, kannatusjäsenenä, F (5, 1471) = 5,17; p<0,001) 1970- ja erityisesti 1980-luvulla syntyneet osallistuivat seuratoimintaan nuoruudessaan muita yleisemmin. Myöhemmin syntyneet siis liikkui-

KUVIO 69. Summamuuttujien keskiarvot vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten seuratoimintaan osallistumisesta alle 20-vuotiaana (asteikko: 1 = en osallistunut seuratoimintaan lainkaan, 5 = osallistuin seuratoimintaan erittäin aktiivisesti)

vat seuroissa ja olivat seurojen taustaroolissa aiemmin syntyneitä aktiivisemmin. Sen sijaan seuratoiminnan kannalta hyvin tärkeässä puuharoolissa (toimitsijana, ohjaajana / valmentajana, seuratyöaktiivina, johtotehtävissä, luottamuselimissä, huoltotehtävissä, varainhankinnassa) toimiminen oli suomalaisten nuoruudessa keskimäärin aika tasaista.

Se, että 1980-luvulla syntyneet toimivat nuoruudessaan seurassa yleisemmin kuin tätä ennen syntyneet, johtuu ainakin osittain seuratoiminnan aloitusiän jatkuvasta alenemisestä. Kuvioon 70 on otettu mukaan ne suomalaiset, jotka ovat aloittaneet seuratoiminnan alle 25-vuotiaana *. Kuten siitä nähdään, 1920-1930-luvuilla syntyneet aloittivat seuratoiminnan keskimäärin yli 12-vuotiaana, kun taas 1980-luvulla syntyneet olivat hädin tuskin täyttäneet kahdeksan, kun heidät jo tempaistiin mukaan seuroihin. 1980-luvulla syntyneet aloittivat seuratoiminnan keskimäärin siis neljä vuotta 1920-1930-luvuilla syntyneitä nuorempina ($F(5, 802) = 21,77; p < 0,001$, ks. liitteet 14a, 14b ja 14c)! Seuratoiminnan aloitusikä on siis siirtynyt huomattavasti varhaisemmaksi kuin ennen. Voidaankin sanoa, että 1920-1930-luvuilla syntyneet saivat varttua rauhassa murrosiän kynnykselle ennen seuratoimintaan osallistumistaan, kun taas 1980-luvulla syntyneet vedettiin seuroihin suoraan hiekkalaatikoilta.

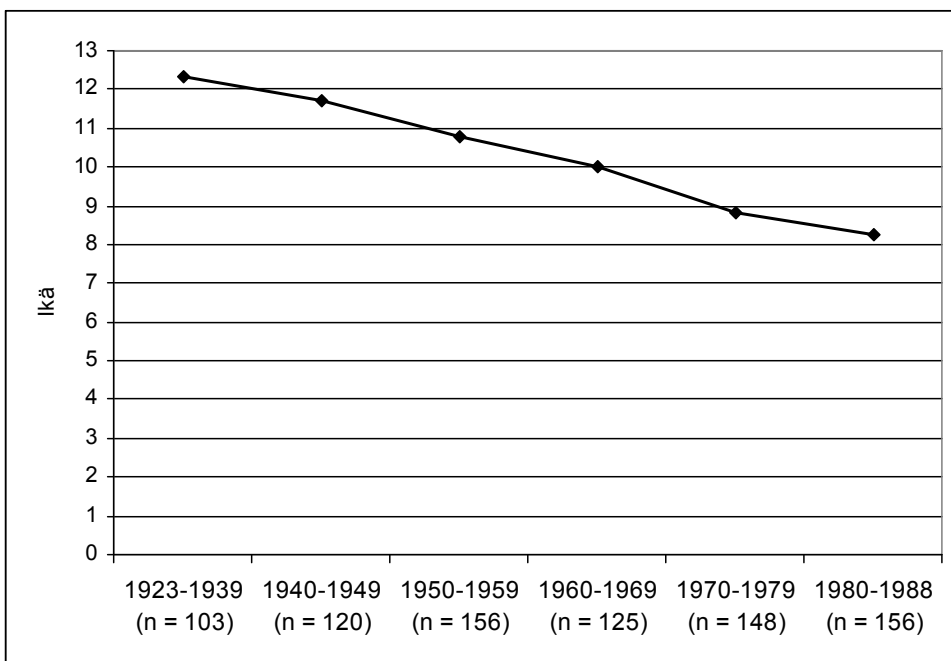
Osaltaan 1920-1930-luvuilla syntyneiden muita myöhäisempi seuratoiminnan aloitusikä johtuu paitsi liikuntalajien, seurojen sekä lajiliittojen vähäisemmästä

* Näin tehtiin, koska 1970- ja 1980-luvuilla syntyneet eivät olleet tutkimushetkellä vielä siinä iässä, että he olisivat voineet aloittaa seuratoiminnan yhtä vanhoina kuin jotkut heitä aiempina vuosikymmeninä syntyneet.

määrästä heidän nuoruudessaan, myös siitä, että he ovat viettäneet lapsuutensa ja nuoruutensa talvi- ja jatkosodan melskeissä, jolloin seuratoiminta oli varmasti olosuhteiden pakosta hieman ”jäissä”. Lisäksi yhteiskunnan muutos nuorten omaehtoisesta pelailusta vähentymiseen ja organisoidun liikunnan yleistymiseen on ollut omiaan alentamaan seuratoiminnan aloitusikää. Urheilu ilman ”virallista” organisaatiota alkaakin olla nuorilla kohtalaisen harvinaista (ks. Zacheus ym. 2003, 74; Lehmuskallio 2007, 73-74, 150-151).

Koska seuratoimintaan osallistutaan nykyään yhä varhaisemmin myös kilpaurheilijoina, tarkoittaa tämä sitä, että aika varhain kilpaurheilu usein myös lopetetaan. Nykyikäisten nuorten ikäluokkien kohdalla ollaan tullut jo siihen tilanteeseen, että puolet kilpaurheilua seuroissa harrastavista nuorista on ainoastaan 7-12-vuotiaita ja eniten lisensoijia seuroihin hankitaan jo yhdeksänvuotiaina. Niinpä 13-18-vuotiaana harrastajamäärät vähenevät jo selvästi ja lopettaneiden määrät ovat suuria. (Lämsä & Mäenpää 2002, 13.) Lehmuskallio (2007, 150) päätteläekin, etteivät organisoidun liikunnan välittämät merkitykset ole enää viime aikoina kyenneet vastaamaan nuorten maailmaa.

Tämän valossa ei ole yllättävää, että esimerkiksi suomalaisten koululaisten on raportoitu jakautuvan jyrkästi liikunnallisesti aktiivisiin ja passiivisiin nuoriin (Huisman 2004). Ongelmaksi tällöin tulee se, mitä aikaisin kilpaurheilun lopettaneet liikuntansa kanssa tämän jälkeen tekevät. Lisäksi liikuntaseuroilla vaikuttaa olevan varsin niukasti palvelutarjontaa niille nuorille, jotka eivät koe menestystalumerkityksiä niin suureksi, että haluaisivat osallistua harjoituksiin useita kertoja viikossa. Seuran tiukasti kilpaurheilun ehdoilla toimivasta harjoitusringistä poistuminen tarkoittaa usein sitä, että nuoren mahdollisuudet jatkaa seuratoiminnan parissa rajoittuvat lähinnä ohjaus-, tuomarointi- ja organisaatiotehtäviin. Liikunta

KUVIO 70. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten keskimääräinen liikunnan seuratoiminnan aloitusikä

ilman kilpailullisia tavoitteita jää monella täysin omatoimisuuden varaan. (Lehmuskallio 2005, 106; Lehmuskallio 2007, 150-151.)

Seuratoiminnan ja kilpaurheilun aloitustiän selvä aleneminen saattaa siis viedä nuorilta mahdollisuuksia leikkimieliseen kisailuun (ks. Lehmuskallio 2007, 152). Toisaalta urheilu- tai liikuntaseuroihin kuulumisen saattaa pitää nuoret pois kadulta pahanteosta, ainakin vanhemman väen moraalisen paniikin kylläستämän propagandan mukaan. Seuratoimintaan osallistumisesta tai osallistumattomuudesta puhuttaessa on nykynuorten kohdalla otettava huomioon myös se, että he ovat Heikkalan ym. (2003), Vuoren ym. (2004) ja Harisen, Itkosen ja Rautopuron (2006) mukaan viimeisten vuosikymmenten aikana luoneet oman, aikuisista riippumattoman liikuntakulttuurin rulla- ja lumilautailuineen, joita ei useinkaan harrasteta missään seuroissa tai muissa organisoiduissa järjestöissä.

Kun katsotaan seuratoimintaan osallistumista prosenttiosuuksina ikäryhmä kerrallaan, niin 1920-1930-luvuilla syntyneet eivät nuoruudessaan juuri sellaisiin seuratoiminnan kannalta tärkeisiin toimintoihin kuin toimitsijatehtäviin (19 % osallistui vähintään silloin tällöin), huoltotehtäviin (16 %), varainhankintaan (15 %) tai ohjaus- ja valmennustehtäviin (7 %) osallistuneet. On toki ymmärrettävää, että alle 20 vuoden iässä vielä itse liikunnan tai urheilun harrastaminen sekä tovereiden kannustaminen katsomosta käsin oli varmasti tärkeämpää kuin muunlainen seuroissa puuhastelu, varsinkaan kun raha ei vielä 1920-1930-luvuilla syntyneiden nuoruuden liikunnassa näytellyt merkittävää osaa.

1940-luvulla syntyneiden seuratoimintaan osallistuminen oli 1920-1930-luvuilla syntyneitäkin harvinaisempaa. Vajaa viidennes heistä osallistui siihen olemalla urheilu- / liikuntatapahtumissa toimitsijana edes joskus, mutta esimerkiksi ohjaus- ja valmennustehtäviin osallistuneita oli ainoastaan kuusi prosenttia. Huoltotehtävissä ”1940-lukulaisista” toimi 13 prosenttia ja varainhankinnassa 12 prosenttia. Sen sijaan 1950-luvulla syntyneistä sentään kymmenesosa oli mukana ohjaus- ja valmennustehtävissä, viidesosa toimitsijana, 17 prosenttia huoltotehtävissä ja varainhankinnassa. Heidän seuratoimintaan osallistumisensa olikin hieman 1940-luvulla syntyneitä aktiivisempaa.

Tilanne 1960-luvulla syntyneiden nuoruudessa oli puolestaan sellainen, että ohjaus- ja valmennustehtäviin kyseisenä vuosikymmenenä syntyneet osallistuivat ahkerammin kuin edeltäjänsä. 14 prosenttia näet osallistui siihen ainakin joskus. Sen sijaan toimitsijoina ”1960-lukulaisista” työskenteli ainoastaan 16 prosenttia, eikä huoltotehtävissä tai varainhankinnassakaan toiminut kuin 11-15 prosenttia.

Sen sijaan 1970-luvulla syntyneiden nuoruudessa varsinkin varainhankintaan osallistuminen (22 %) oli edeltäjiinsä nähden yleisempää. Tämä saattaa kertoa jostain siitä seuratyön murroksesta, että seurojen toimintaa alkoi niellä yhä enemmän rahaa. Esimerkiksi Kosken (2000a, 51) mukaan Raision kaupungissa seurojen varsinaisen toiminnan yhteenlasketut kulut kasvoivat 1950-luvun lopun 40 000 markasta 1990-luvun puolivälin yli viiteen miljoonaan markkaan vuoden 1998 rahan arvolla. Yhtä seuran jäsentä kohti kulut puolestaan kasvoivat vuoden 1974 170 markasta vuoden 1996 650 markkaan. Lisäksi seurojen jäsenmaksut kasvoivat koko Suomessa keskimäärin vuosien 1986 ja 1996 välillä 59 markasta 112 markkaan (Koski 2000b, 68). Nämä ovat kiistatta suuria muutoksia.

Kaikkein aktiivisinta seuratoimintaan osallistuminen oli kuitenkin 1980-luvulla syntyneiden nuoruudessa. Lähes neljäsosa heistä osallistui seuratoimintaan ohjaus- ja valmennustehtävissä, 28 prosenttia toimitsijana, 14 prosenttia huoltajana ja 24 prosenttia teki näin varainhankinnan suhteen. Yleisesti siis 1980-luvulla syntyneet olivat edeltäjiään ahkerampia liikunnan seuratoimintaan osallistumisessa. Voidaan sanoa, että seuratoiminnan vaatimustaso on jatkuvasti kasvanut. Esimerkiksi tänä päivänä aiemmin täysin tuntemattomat juniorijoukkueiden pelimatkat ulkomaille pakottavat koko joukkueen osallistumaan varainhankintaan muun muassa erilaisilla keräyksillä, tempauksilla ja talkoilla. Näiden pelimatkojen tarve on ollut varsinkin vanhemmalle polvelle usein ihmettelyn aihe.

”Marraskuun alussa 1981 soi ovikelloni. Avattuani oven kaksi 10-12-vuotiasta nappulaa tarjosi ostettavaksi joulukortteja. Pakkauksessa 10 korttia ja hinta 10 markkaa, mutta sai maksaa enemmänkin. Kortit vähän sellaisia ja tällaisia. Ällistyin ja koetin kysellä, mutta en hämmennyksessäni oikein osannut. Hyväntekeväisyyskaupan tarkoitus oli näet ’meidän joukkueen Kanadan-matka’. Tarkemmin, peli siellä. Yleensä ostan aina pieniltä pojilta ja tytöiltä, nyt en ostanut.” (Palolampi 1983, 60.)

7.2. Aikuisuuden ja eläkeiän seuratoiminta sitkeiden seurajärjestöjen toimintaa

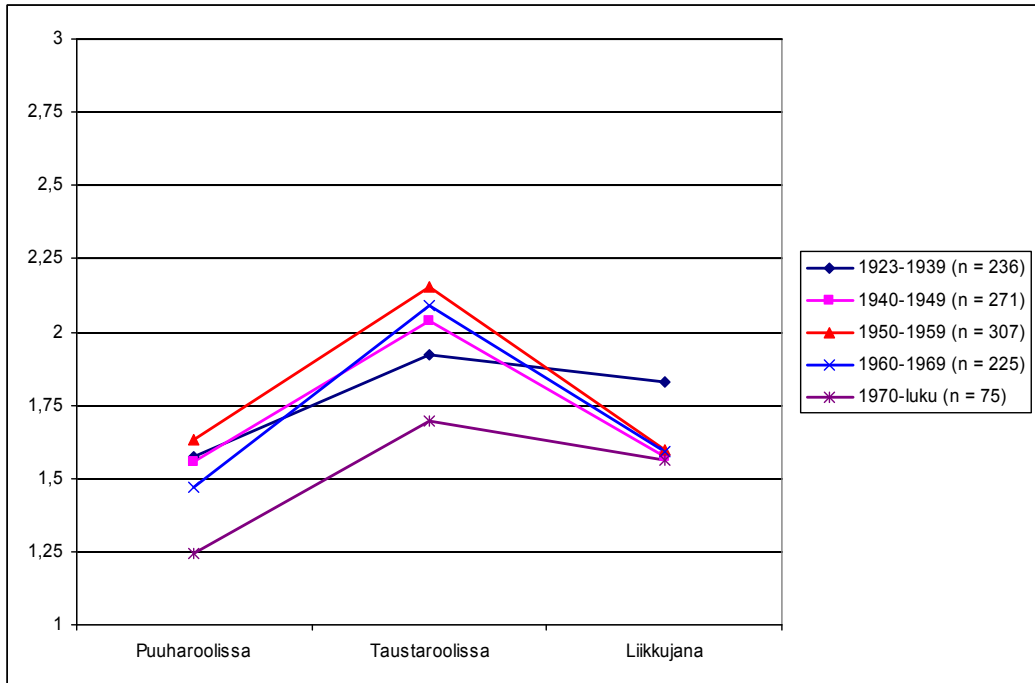
Liikunnan seuratoiminta on huipputasolla liikuntakulttuurin kaupallistumisen myötä saattanut muuttua talkoohenkisestä vapaaehtoisuudesta kohti bisneksen tekoa. Myös eri lajien seuramaksut ovat usein kallistuneet ja vapaaehtoisista talkoovoimin työskentelevistä seuravetäjistä on pulaa. Ainakin tietyissä joukkuelajeissa seurat ovat alkaneet urheilumenestyksen ohella kilpailla keskenään siitä, kuka pystyy tekemään parhaan taloudellisen tuloksen.

”Kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen rinnalle on tullut rahan kasvoton väline ohjaamaan ihmisten välisiä suhteita. Joillekin rahan ansaitsemisesta on tullut itsetarkoitus ja liikuntatoiminnasta keino tähän. Rahan eli kannattavuuden mittarin käyttö on yleistynyt järjestötoiminnassakin.” (Heikkala 2004, 32.)

Tämän muutoksen myötä on mielenkiintoista katsoa, millä tavalla suomalaiset osallistuivat aikuisuudessaan liikunnan vapaaehtoistyöhön. Kuvion 71 suomalaisten aikuisuuden seuratoiminnasta tehdyt summamuuttujat* kertovat, että jotkut seuroissa pyyteetöntä puuhatyötäkin tekivät, mutta yleisimmin seuratoiminnassa oltiin mukana lähinnä taustavaikuttajan roolissa. 1970-luvulla syntyneet osallistuivat syystä tai toisesta seuratoimintaan keskimäärin muita passiivisemmin. Näin oli asianlaita erityisesti puuha- (esimerkiksi toimitsijana, ohjaus- ja valmennustehtävissä, seuratyöaktiivina) ($F(4, 1109) = 4,37; p < 0,01$) ja taustaroolissa (kyyditsijänä, katsojana, kannatusjäsenenä) ($F(4, 1109) = 5,00; p = 0,001$) osallistumisen suhteen. Tähän tulokseen on kuitenkin siinä mielessä syytä suhtautua varauksella, että yli 30-vuotiaita 1970-luvulla syntyneitä oli aineistossa melko pieni määrä. Muuten suomalaisten seuratoimin-

* Liitteet 15a ja 15b

taan osallistuminen oli tasaista, paitsi että 1920-1930-luvuilla syntyneet osallistuivat muita aktiivisemmin seuratoimintaan liikkujana (kuntoliikkujina, kilpaurheilijoina) ($F(4, 1109) = 5,18; p < 0,001$). Veteraaniliikunta seuroissa oli siis ”1920-1930-lukulaisilla” kolmenkymmenen elinvuoden jälkeen muita yleisempää.

KUVIO 71. Summamuuttujien keskiarvot 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten seuratoimintaan osallistumisesta 30-50-vuotiaana (asteikko: 1 = en osallistunut lainkaan, 5 = osallistuin erittäin aktiivisesti)

Heikkalan (2004, 32) esiintuoma varainhankinnan ja taloudellisen voiton tuottamisen kasvanut merkitys seuratoiminnassa ei näkynyt 1920-1930-luvuilla syntyneillä, sillä he eivät 30-50-vuotiaana juuri seuratoimintaan osallistuneet. Yleisimmin he osallistuivat siihen katsojina (72 % teki näin ainakin silloin tällöin), kuntoliikkujina (49 %) ja kannatusjäsenenä (42 %). Sen sijaan esimerkiksi toimitsijoina, varainhankinnassa (noin kolmannes) tai ohjaajina / valmentajina (19 %) ei toimintaan osallistuttu läheskään samalla tavalla.

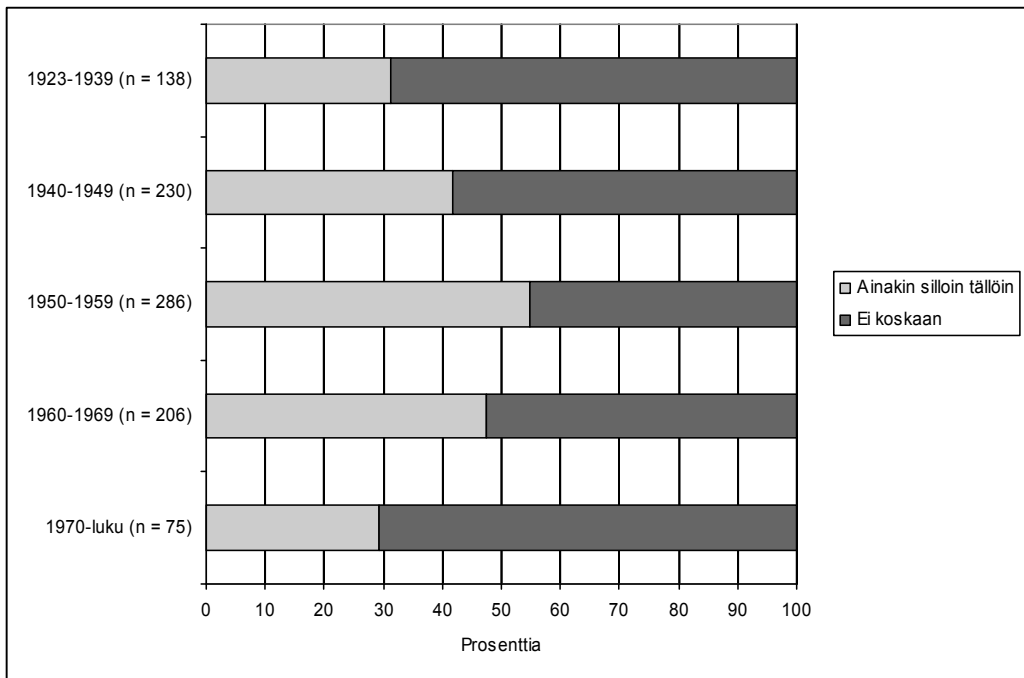
Myös 1940-luvulla syntyneet osallistuivat aikuisuudessaan seuratoimintaan yleisimmin katsojina (67 %) ja kuntoliikkujina (42 %). Mielenkiintoista kuitenkin on, että kolmanneksi yleisimmin he osallistuivat seurapuuhiihin kyyditsijoinä. Kyyditsijänä seuratoimintaan osallistuminen olikin 1940-luvulla syntyneillä huomattavasti yleisempää kuin 1920-1930-luvuilla syntyneillä (42 % vs. 31 %). Lapsia ja nuoria alettiin siis kuljettaa yhä enemmän ajoneuvoilla seurojen harjoituksiin ja yhä harvinaisemmaksi tuli näiden matkojen kulkeminen omin voimin. Tämä näkyy myös kuviossa 72. Sen sijaan toimitsija- tai ohjaus- ja valmennustehtäviin 1940-luvulla syntyneet

eivät osallistuneet sen yleisemmin kuin 1920-1930-luvuilla syntyneetkään, mutta varainhankinnassa (38 %) he olivat niukasti edeltäjiään parempia.

Vielä 1940-luvulla syntyneitäkin ahkerampia kyyditsemään nuorisoa seuratoiminnan pariin olivat 1950-luvulla syntyneet, sillä heistä reilusti yli puolet teki aikuisuudessaan näin ainakin silloin tällöin. Autolla kulkeminen liikuntaharrastuksiin on siis tullut yhä yleisemmäksi ja voidaankin sanoa, että ainakin osalle 1950-luvulla syntyneiden jälkikasvusta on ollut outo ajatus kulkea seuran harjoituksiin omin voimin. Yleisemmin ”1950-lukulaiset” osallistuivat seuratoimintaan edeltäjiensä tavoin katsojina (75 %). Toimitsijoina 1950-luvulla syntyneistä osallistui seurapuuhiin yli kolmannes ja varainhankintaan yli 40 prosenttia. Sen sijaan ohjaus- ja valmennustehtävissä heitä ei juuri 30-50-vuotiaina näkynyt (18 %). Toki poikkeuksiakin oli:

”Valmennan tällä hetkellä XXX junioreita salibandyssä. Mulla on kolme joukkuetta, yht. 108 poikaa. Reeneihin menee 6 tuntia viikoll. Ikähaitari 6 v. – 15 v. Itse pelaan 5. div. sähköä (maalivahti). Kuulun XXX erotuomarikerhoon. Vihellän talvisin kaukalopalloa.” (Mies, syntynyt 1955) (2434)

Myös 1960-luvulla syntyneet kyyditsivät 1950-luvulla syntyneiden tapaan suhteellisen yleisesti väkeä liikunnan ja urheilun pariin, sillä puolet 1960-luvulla syntyneistä teki näin ainakin silloin tällöin. Sen sijaan toimitsijatehtäviin (noin neljäsnes) ja varainkankintaan (noin kolmannes) sekä ohjaus- ja valmennustehtäviin (noin viidennes) he eivät juuri osallistuneet. Toki viimeksi mainitussa toiminnassa ”1960-lukulaiset” peittosivat edeltäjänsä.

KUVIO 72. 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten seuratoimintaan osallistuminen 30-50-vuotiaana kyyditsijänä ($\chi^2 (4) = 30,94; p < 0,001$)

Sen sijaan 1970-luvulla syntyneiden aikuisuuden seuratoiminnan tuloksiin on syytä suhtautua hieman epäilevästi, sillä yli 30-vuotiaita 1970-luvulla syntyneitä oli aineistossa vähän. Joka tapauksessa 1970-luvulla syntyneet osallistuivat kaikkina muina vuosikymmeninä syntyneiden tapaan seuratoimintaan yleisimmin katsojina (57 %) ja kuntoliikkujina (38 %). Kolmanneksi yleisimmin he osallistuivat kyyditsijöinä (29 %), mutta harvemmin kuin minään muuna vuosikymmenenä syntyneet. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että kovinkaan monella 1970-luvulla syntyneellä kyselyyn vastanneella ei ollut vielä kyselyhetkellä sen ikäisiä omia lapsia, joita olisi voinut kuljettaa autolla liikunnan pariin. Usein lapset olivat tähän vielä liian pieniä. Varainhankinnassa ja toimitsijoina 1970-luvulla syntyneistä puuhaili alle viidennes ja ohjaus- sekä valmennustehtäviin heistä osallistui runsas kymmenesosa.

Kaiken kaikkiaan mielenkiintoisinta suomalaisten aikuisuuden seuratoiminnassa oli kyyditsijänä seuratoimintaan osallistumisen voimakas kasvu 1950-luvulle syntyneisiin asti. Kun mietitään, että 1950-luvulla syntyneiden lapset ovat pääosin 1970-1980-luvulla syntyneitä eli teknistyneessä sekä joukkuepelien ja sisäliikunnan yleistymisen liikuntakulttuurissa kasvaneita, ei ole ihme jos 1950-luvulla syntyneet heitä liikuntaharrastusten pariin kasvavassa määrin kuljettivatkin. 1970-1980-luvuilla syntyneiden nuoruudessa nimittäin liikuntaa lähdettiin usein harrastamaan varta vasten sitä varten rakennetuille liikuntapaikoille. Toki myös 1960-1970-luvuilla syntyneiden jälkikasvu on teknistyneessä liikuntakulttuurissa kasvaneita, mutta he olivat tutkimushetkellä, vuonna 2004 todennäköisesti pääosin niin nuoria, että heitä ei vastaavasti liikuntaharrastusten pariin vielä kyyditetty. Saattaakin olla, että kun loput 1970- ja kaikki 1980-luvulla syntyneet ovat yli 30 vuoden ikäisiä, he kuljettavat lapsiaan autolla liikuntarientoihin ennennäkemättömällä tavalla.

Millaista oli sitten liikunnan seuratoimintaan osallistuminen suomalaisten eläkeiässä? Keskimäärin yleisimmin yli 60-vuotiaana seurapuuhiihin osallistuttiin tausta-vaikuttajana (esimerkiksi katsojana tai kannatusjäsenenä), mutta varsinaiseen seuratyöhön osallistuminen ohjaus- ja valmennustehtävineen oli aika harvinaista (liitteet 16a ja 16b). Tietenkin tähän on vaikuttanut elämänvaihe, jolloin työuran jälkeistä ”kolmatta ikää” haluttiin kenties käyttää muuhun kuin nuorison paimentamiseen seuratoiminnassa. Motivaatio seuratoimintaa kohtaan oli kuitenkin rakoillut myös muista syistä:

”Bisnes ja kaupallisuus ovat pahimpia esteitä urheilun perusasioissa, kun lapsiltakin peritään 1005 euron lisenssimaksut päästäkseen urheilemaan.” (Mies, syntynyt 1927) (2087) ”Mutta nuorilta tapetaan liikunnan ilo ja harrastukset kalleuden takia, jääkiekossa on niin kalliit lisenssimaksut, että ei vanhemmilla ole varaa kustantaa.” (Nainen, syntynyt 1939) (1904)

”Nykyisin urheilun huonoja puolia yleensä on leikkimielisyyden katoaminen varsinkin nuorten peleistä.” (Nainen, syntynyt 1928) (466) ”Jääkiekon ylivoima lasten keskuudessa ja koko urheilun lopetus, kun ei siinä pärjätä. Liian paljon uusia 'turhia' lajeja.” (Mies, syntynyt 1933) (1035) ”Lapsia ja nuoria ajatellen liian aikaisessa vaiheessa lajinvalinta ja liian yksipuolinen harjoittelu sekä vaatimukset liian nuorelle lapselle.” (Nainen, syntynyt 1936) (445)

”Lasten odotetaan sitoutuvan yhteen lajiin liian varhain. Liikunnan ’tuotteistaminen’ esim. voimistelussa ja kuntoilussa, jonka seurauksena korostetaan yhtä asiaa. Kaikessa kilpaillaan ja opetetaan vertaamaan itseä toisiin, mikä on fysiologisesti väärin, alentaa omanarvontuntoa.” (Nainen, syntynyt 1933) (420)

”Pikkulapsilta vaaditaan liikaa tuloksia. Kaupallisuus kohdistuu liiaksi nuoriin.” (Nainen, syntynyt 1944) (1523) *”Lasten 7-10-vuotiaiden osalta pakotetaan lajivalintaa, vaikka pitäisi harrastaa useita lajeja ennen lopullista lajivalintaa.”* (Mies, syntynyt 1944) (2079)

1920-1930-luvuilla syntyneistä tosin 61 prosenttia osallistui eläkeiässään ainakin silloin tällöin liikuntaseuran toimintaan katsojana ja 42 prosenttia kuntoliikkujana. Kyyditsijänä heistä toimi 23 prosenttia. Varainhankintaa ja toimitsijatehtäviin osallistui noin viidennes, puuhailmisenä toimimiseen neljännes ja ohjaus- ja valmennustehtävissä hieman yli kymmenesosa. Myös 1940-luvulla syntyneet osallistuivat edeltäjiensä tapaan seuratoimintaan yleisimmin urheilukilpailujen katsomoissa kilpailuja seuraamalla. Tätä toimintaa he harjoittivat kuitenkin selvästi harvemmin kuin 1920-1930-luvuilla syntyneet (41 % vs. 61 %, $\chi^2(1) = 8,93$; $p < 0,01$). Samoin kilpaurheilijoina (6% vs. 15 %, $\chi^2(1) = 3,87$; $p < 0,05$) ja seuratyöaktiiveina (11 % vs. 24 %, $\chi^2(1) = 5,59$; $p < 0,05$) he hävisivät edeltäjilleen. Myöskään kuntoliikkujina (35 %) ja kyyditsijänä toimimiseen (16 %) ”1940-lukulaiset” eivät yltäneet edeltäjiensä lailla. Viimeksi mainittu oli 1940-luvulla syntyneiden eläkeiässä yllättävän harvinaista, sillä vielä 30-50-vuotiaina he harrastivat kyyditsemistä 1920-1930-luvuilla syntyneitä yleisemmin.

Yhteenvetona 1920-1940-luvuilla syntyneiden eläkeiän liikunnan seuratoiminnasta voidaan sanoa, että kuudenkymmenen ikävuoden ohittamisen jälkeen siihen osallistuminen ei enää noussut kovin aktiiviselle tasolle, jos sitä verrataan vaikkapa työiässä (30-50 ikävuotta) tapahtuneeseen seuratoimintaan.

7.3. Yhteenvedo: Omaehtoisesta liikunnasta organisoituun liikuntaan

Liikunnan seuratoiminta on käynyt suomalaisten elämässä läpi muutoksen. Ensinnäkin seuratoiminnan aloitusikä on aikaistunut jatkuvasti. Kun 1920-1930-luvuilla syntyneet olivat keskimäärin 12-vuotiaita seuratoiminnan aloittaessaan, 1980-luvulla syntyneillä seuratoiminnan keskimääräinen aloitusikä oli ainoastaan kahdeksan. Yhä aiemmin ovat siis lapset ja nuoret vedetty mukaan seurariientoihin. Nuorison omaehtoinen pelailu ja kisailu esimerkiksi pihoilla ja kentillä onkin monilta osin korvautunut organisoidulla pelailulla ja kisailulla seuroissa, vaikka nykypäivän nuoret ovat myös luoneet aikuisista riippumattoman liikuntakulttuurin rulla- ja lumilautailuineen (esim. Vuori ym. 2004).

Toiseksi muutamiin seuratoiminnan kannalta keskeisiin tehtäviin osallistuminen on suomalaisten nuoruudessa muuttunut. Esimerkiksi ohjaus- ja valmennustehtävien suhteen on käynyt siten, että kun vain noin viisi prosenttia 1920-1940-luvuilla syntyneistä toimi nuoruudessaan seuratoiminnassa tällä tavoin, 1980-luvulla syntyneistä näin teki jo neljäsosa. Siitä, että nykypäivän seuratoiminnassa tarvitaan yhä enemmän rahaa jo juniori-iässä suoritettuihin ulkomaanmatkoihin, pelireissuihin ja välineineen, kertoo puolestaan nuorten kasvanut osallistuminen seurojen varo-

jenkeruuseen. Nykyään niin lapset kuin heidän vanhempansakin ja joskus myös näiden vanhemmat ja vanhempien sukulaiset osallistuvat rahankeruuseen erilais-
ten ovelta ovelle kaappaamisten, talkoiden, tempusten ja buffettien avulla. Seura-
toiminnasta on siis tullut koko perheen puuhaa.

Tähän viittaa myös se, että aikuisuuden seuratoiminnassa erityisesti kyyditsijä-
nä toimiminen on yleistynyt. Kun 1920-1930-luvuilla syntyneistä noin 30 prosenttia
osallistui ainakin joskus aikuisuudessaan liikunnan seuratoimintaan kyyditsijänä,
1950-luvulla syntyneistä näin teki reilusti yli puolet ja 1960-luvuilla syntyneistäkin
lähes puolet. Yhä tavallisemmaksi on siis käynyt nuorison kuljettaminen seuran
harjoituksiin moottoriajoneuvojen avulla ja yhä harvinaisemmaksi on tullut nuori-
son kulkeminen liikuntarientoihin omin voimin. Sitten kun itse 1950-1960-luvuilla
syntyneiden vanhempiensa kyyditettävänä urheilun pariin kulkeneiden 1970-1980-
luvulla syntyneiden lapset aikanaan tulevat ”seuratoimintaikään”, tulevat harjoi-
tuksiin polkupyörällä ja jalkaisin kulkevat nuoret todennäköisesti olemaan entistä-
kin harvinaisempi näky.

Eläkeiässä suomalaiset eivät enää seuratoimintaan kovin yleisesti osallistuneet.
Esimerkiksi ohjaus- tai toimitsijatehtävissä yli 60-vuotiaat olivat harvinaisia. Tähän
vaikutti tietenkin elämänvaihe, mutta myöskään liikuntakulttuurin muutos voi-
makkaan kilpailun ja ennen kaikkea kaupallisuuden mukaantuloineen ei ole ollut
omiaan (ainakaan heidän avointen kysymysten kommenttiensa perusteella) edistä-
mään 1920-1940-luvuilla syntyneiden motivaatiota seuratoimintaa kohtaan.

8. LIIKUNTASUHTEN KOLMAS OSA-ALUE: URHEILUN SEURAAMINEN

8.1. Valtava mullistus nuoruudessa seuratuissa urheilulajeissa

Seuraavaksi liikuntasuhteen tarkastelussa siirrytään seuratoimintaan osallistumisesta liikunnan ja urheilun seuraamiseen (liikuntasuhteen kolmas osa-alue). Urheilun seuraaminen näet valaisee mielenkiintoisella tavalla sitä, mitä lajeja eri vuosikymmeninä syntyneet elämässään ovat arvostaneet ja kuinka eri lajien arvostukset ovat vuosien saatossa muuttuneet. Niinpä se kuuluu olennaisena osana liikuntasuhteen käsitteeseen, vaikka ei fyysistä liikuntaa olekaan.

Urheilun seuraamisella on ollut kautta vuosikymmenten oma osansa suomalaisten keskuudessa. Suomen itsenäisyyden alkutaipaleella näin oli kansallisen itsetunnon kohottajana ja myöhemmin puhtaana viihteenä. Yleisesti liikunnan ja urheilun merkitys on Robinsonin (2003) mukaan kasvanut koko ajan suuremmaksi, mikä on penkkiurheilussa näkynyt katsojamäärien jatkuvana nousuna. Näin on tapahtunut varsinkin television yleistymisen jälkeen kun urheilua on voinut seurata kotisohvalta.

”Television saapuminen koteihin muutti vapaa-ajanviettotapoja, jolloin ihmisten lisääntyvä vapaa-aika kului yhä enemmän neljän seinän sisällä ja aikaisemmin lähes välttämätön tarve fyysiselle liikkumiselle omin voimin väheni” (Juppi 1995, 170).

Television yleistymisen myötä penkkiurheilusta on tullut suuren luokan bisnestä. Urheilutapahtumien tv-oikeudet ovat jatkuvasti kallistuneet ja myös urheilutarjonta on jatkuvasti lisääntynyt. Satelliittikanavat ja kaapelikanavat ovat alkaneet suoltaa urheilua ja samalla kilpailla katsojista yritysmaailman keinot aseenaan. Tämä on tarkoittanut sitä, että koko penkkiurheilutapahtuma on muuttunut. Nykyään siihen ei enää kuulukaan vain itse urheilutapahtuma, vaan kaikki siihen enemmän tai vähemmän liittyvät oheistoiminnat puoliaika-analyyseineen, asiantuntijakommentaattoreineen ja muineen. Monien lajien perinteet ovat jääneet tai jätetty kaupallisuuden myötä taka-alalle. (ks. Robinson 2003, 168-169.)

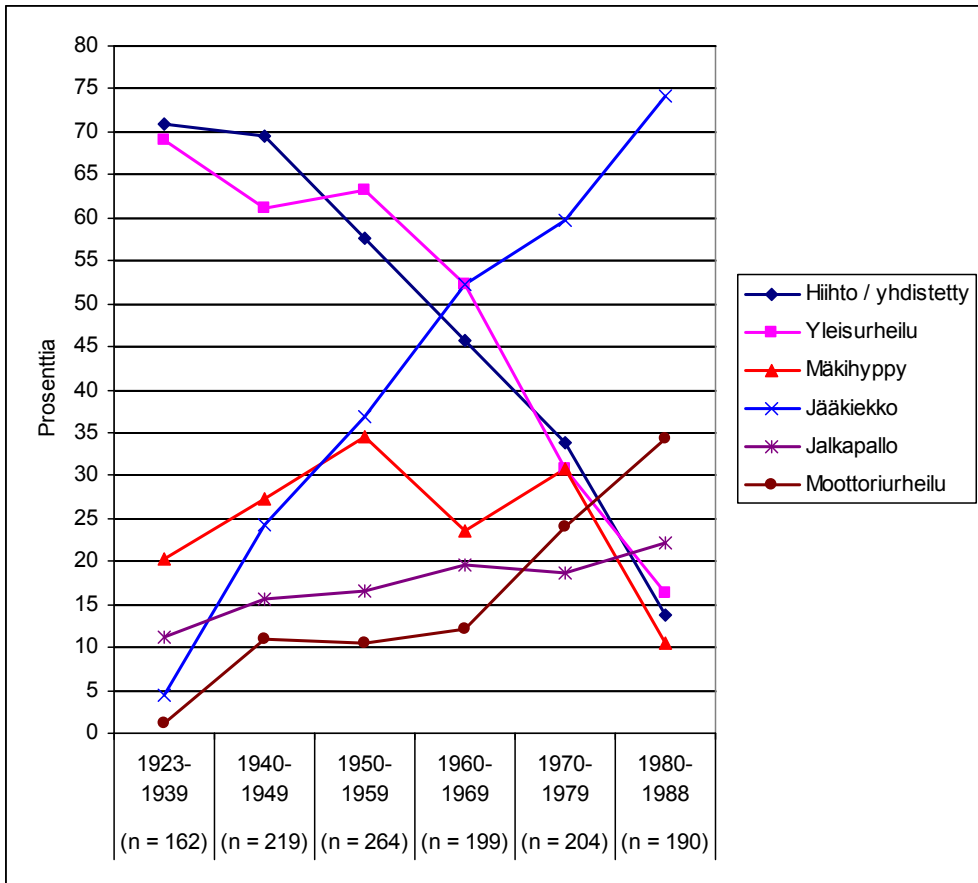
Muutamille erittäin kaupallistuneille lajeille massiivisesta mediarummutuksesta on tullut suorastaan elinehto. Näitä ovat esimerkiksi jalkapallo, rugby ja kriketti Englannissa ja amerikkalainen jalkapallo, baseball, koripallo ja jääkiekko Yhdysvalloissa. Katsomoliput, joukkue, pelaajien hankkiminen ja yhteistyö kaupallisten yritysten kanssa ovat kaikki tulleet riippuvaisiksi television ja muiden tiedotusvälineiden tuottamasta ”urheilutarinasta”. Tämä on merkinnyt urheilulähetysten muuttumista ainakin osittain kaupallisten tahojen omien tarkoituksien uusintajiksi. Urheilun kaupallistuminen on mennyt siihen pisteeseen, että voidaan kysyä, onko nykypäivän urheilu enää urheilua, vai onko se vain bisnestä? (Maguire ym. 2002, 50, 52-55, 57, 124-127.)

Joidenkin lajien, kuten moottoriurheilun kohdalla voidaan hyvinkin sanoa, että kyse on jo enemmän bisneksestä kuin urheilusta. Esimerkiksi tupakka- ja muiden ylikansallisten suuryhtiöiden jättimäisin summoin sponsoroima Formula 1 -kilpasarja toteutetaan puhtaasti kaupallisuuden ehdoilla ja eri kilpatallien budjetit ovat jättimäisiä. Kilpailun paremmuus ratkeaa hyvin pitkälle sen perusteella, millä tallilla on varakkaimmat sponsorit ja varaa palkata parhaimmat insinöörit suunnittelemaan autoja ja varaa rakentaa tehokkaimmat ja kestävimmat moottorit. Myös media on pelissä mukana ja niinpä katsojien huviksi tuodaan itse kilpailutapahtuman ohella aika-ajoja, aika-ajojen aika-ajoja, kisaa edeltäviä analyysejä varikolta, kisan jälkeisiä lehdistötilaisuuksia, ja raportoidaanpa tiedotusväleissä suurin otsikoin myös siitä, jos joku on testannut jossain kilpailujen välisenä aikana renkaita. Myös autojen teknisiä ominaisuuksia puidaan lehtien urheilusivuilla ja muualla mediassa ahkerasti.

Suomessa tiettyjen urheilulajien, kuten jääkiekon osalta kehitys on ollut edellä mainitun kaltaista. Pienestä yleisölajista on kehittynyt suuri yleisölaji, jossa kaupallisuus näyttelee yhä suurempaa osaa. Pelaajien pelipaidat on koristeltu täyteen mainoksia, pelikatkojen aikana paikan päällä katsojien korviin tulvii mainoksia, joukkueiden taloudellisista tuloksista raportoidaan kuin urheilutuloksista ikään ja mediassa laji on jatkuvasti esillä, oli pelikausi tai ei. Joukkueiden sarjapaikatkin ratkotaan pitkälti taloudellisten edellytysten perusteella.

Sekä Suomessa että kansainvälisesti päätöksenteko urheilussa on siirtynyt ainakin osittain sen toimijoiden ulottumattomiin. Niinpä urheilutapahtumien aikatauluja on alettu muuttaa sponsorien käskystä, jotta USA:ssa tai jossain muussa maassa olisi paras katseluaika. Harvinaista ei nykyään enää olekaan, että esimerkiksi olympia- tai MM-kisojen maraton saatetaan järjestää keskellä päivää kaikkein kuumimpaan aikaan tai ammattinyrkkeilyottelut hyvin varhain aamulla, jotta katsojat eivät joutuisi jännittämään tapahtumaa itselleen epämukavaan aikaan. Pikemminkin sääntö kuin poikkeus ovat myös kesken suosittujen joukkuepelien pidetyt mainostauot. (Stead 2003, 185-187, 190.) Toisin sanoen, urheilutapahtuma monissa joukkuepeleissä keskeytetään vain sen takia, että televisiossa voitaisiin näyttää mainoksia.

Suomalaisten nuoruudessa urheilun seuraaminen on muuttunut täysin. Kuvioon 73 on otettu mukaan kolme perinteistä yksilölajia (hiihto, yleisurheilu, mäkihyppy), kaksi joukkuelajia (jääkiekko, jalkapallo) sekä yksi teknistynyt laji (moottoriurheilu). Kuten siitä nähdään, hiihdon ja yleisurheilun kaltaisten perinteisten yksilölajien suosio on penkkiurheilussa romahtanut. Kun yli 70 prosenttia 1920-1930-luvuilla syntyneistä ja lähes 70 prosenttia 1940-luvulla syntyneistä seurasi nuoruudessaan hiihtoa, niin 1980-luvulla syntyneistä näin teki alle 15 prosenttia! Yleisurheilua taas 1920-1950-luvuilla syntyneistä seurasi yli 60 prosenttia, mutta 1980-luvulla syntyneistä ainoastaan niukasti yli 15 prosenttia. Nämä ovat niin valtavia pudotuksia, että voidaan hyvin puhua urheilun seuraamisen vallankumouksesta, varsinkin kun jääkiekon ja moottoriurheilun suosio on hiihdon ja yleisurheilun suosion vähentyessä jatkuvasti kasvanut. Kun 1920-1930-luvuilla syntyneistä viisi prosenttia seurasi nuoruudessaan jääkiekkoa, niin 1980-luvulla syntyneistä näin teki vajaan 75 prosenttia! Moottoriurheilun osalta luvut olivat yksi ja 34 prosenttia. Vaikuttaakin siltä, että liikuntakulttuurin muutos näkyy kaikkein selvimmin urheilun seuraamisessa, jossa muutos vuosikymmeneltä toiselle on ollut suorastaan mullistava. Kehitys on sekä tytöillä että pojilla ollut samansuuntainen perinteisten yksilölajien hiipussa ja joukkuelajien suosion noustessa.

KUVIO 73. Eräät vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten alle 20-vuotiaana seuraamista urheilulajeista

Hiihdon ja yleisurheilun hiipuminen nuoruuden penkkiurheilussa ei ole yllätys, ei ainakaan jos Kosken (1998) jo harrastettujen liikuntalajien yhteydessä mainittuun teoriaan on uskominen. Koski nimittäin arvelee, että aiemmin syntyneille hiihto ja yleisurheilu edustavat sellaisia merkityksiä, joita perinteisessä maatalousyhteiskunnassa (jossa he ovat kasvaneet) arvostettiin. Näitä merkityksiä olivat yksinäinen, sitkeä puurtaminen ja varsinkin hiihdon kohdalla myös luonnon helmassa urheilu. Myöhemmin syntyneiden urheilun seuraamiseen puolestaan vauhdikas ja nopeatempoinen jääkiekko ja vaarallisia tilanteita sisältävä moottoriurheilu sopivat paremmin, sillä he ovat kasvaneet nykypäivän nopeatempoisessa yhteiskunnassa, jota jääkiekko ja moottoriurheilu kuvaavat oivalla tavalla. Yhteiskunnassa arvostettavat merkitykset ovat siis muuttuneet perusteellisesti vuosien saatossa ja tämä on saanut nuorison seuraamaan lajeja, jotka vastaavat heidän nuoruutensa yhteiskunnan merkityksiä.

”Uudenlaisten” lajien suosion nousu penkkiurheilussa kautta vuosikymmenten ei ole ihme myöskään siinä mielessä, että samaan aikaan niiden kanssa yhteiskunta on yleisesti kaupallistunut ja teknistynyt mainonnan, tavarapaljouden ja koneiden yleistymisen myötä. Tämä on luonnollisesti heijastunut urheiluun ja etenkin sellaisiin urheilulajeihin, joihin kaupallisuus ja teknisyys sopivat hyvin.

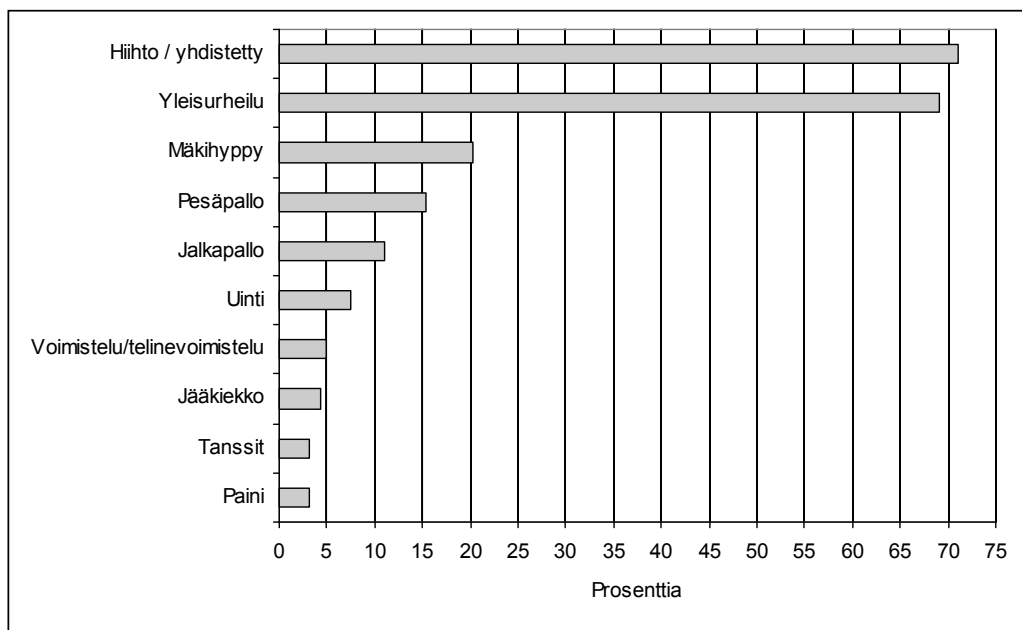
Kun asiaa katsotaan ikäryhmä kerrallaan, saa käsitys urheilun seuraamisen muutoksesta vahvistusta. 1920-1930-luvuilla syntyneiden nuoruudessa joukkuelajit eivät olleet kovin suosittuja (kuvio 74). Sitä vastoin perinteiset yksilölajit olivat sitäkin suosittumia. Noin 70 prosenttia ”20-30-lukulaisista” seurasi hiihtäjien edesottamuksia kansallisilla ja kansainvälisillä laduilla talvisin sekä yleisurheilijoiden juoksemista, hyppäämistä tai heittämistä urheilukentillä kesäisin. Sen sijaan joukkuepalloilun seuraamisesta ei juuri piitattu, sillä pesäpallo (15 %) oli suosituin joukkuelaji ja vielä harvinaisempaa oli jalkapallon (11 %) ja jääkiekon (4 %) katsominen. Pojilla tosin jalkapallon ja jääkiekon seuraaminen oli suosittumpaa kuin tytöillä ja pojat seurasivat myös painia tyttöjä yleisemmin (kuvio 75). Sen sijaan mäkihypyn, pesäpallon, uinnin, voimistelun ja tanssien katseleminen oli tyttöjen keskuudessa poikia suosittumpaa.

Nykypäivän näkökulmasta 1920-1930-luvulla syntyneiden nuoruuden urheilun seuraaminen oli aika ”vanhanaikaista”. On kuitenkin syytä muistaa, että heidän nuoruudessaan penkkiurheilutarjonta oli kokonaan toisenlaista kuin nykyaikana. Silloin ei juuri ollut televisioita, eivätkä edes radiot olleet kovin yleisiä, joten urheilua oli pääsääntöisesti seurattava paikan päällä tai sanomalehtien välityksellä.

”Ei ollut lapsuudenkodissani radioa.” (Mies, syntynyt 1924) (811)

”Minun lapsuudessani ei ollut mitään tällaisia harrastuksia.” (Nainen, syntynyt 1930) (2196)

”Meillä ei ollut koko kylässä televisiota, vain yksi akkuradio kitupiikki-isännällä, ei saatu seurata.” (Mies, syntynyt 1937) (2130)

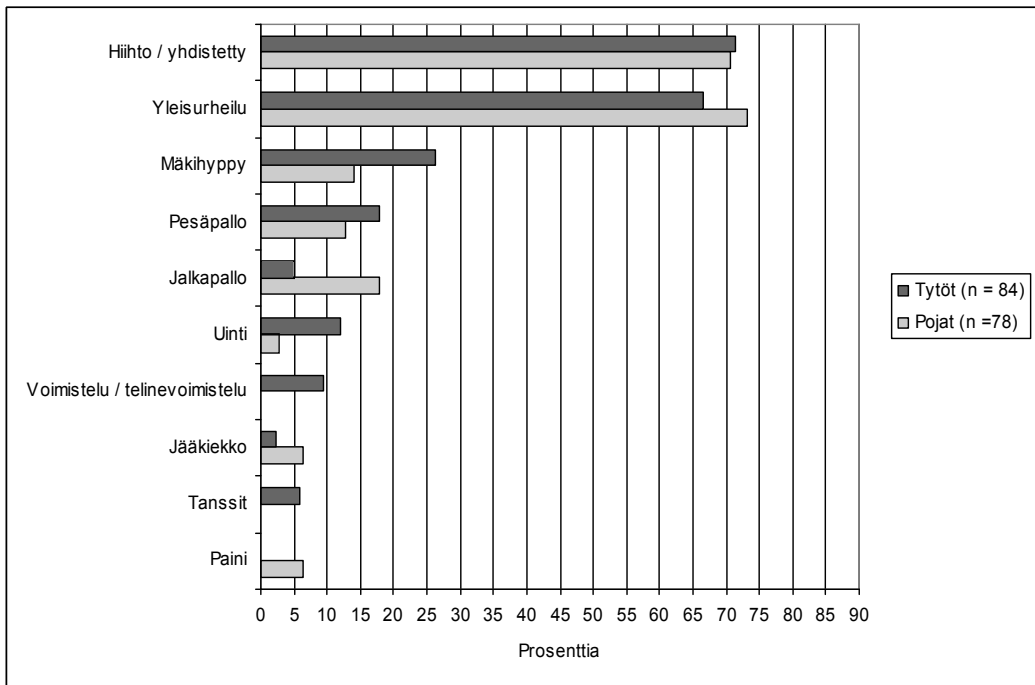

KUVIO 74. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana (n = 162)

Monet 1920-1930-luvulla syntyneiden nuoruuden penkkiurheiluidolit ovat todennäköisesti kohtuullisen tuntemattomia esimerkiksi 1980-luvulla syntyneille. Yleisurheilun ja hiihdon suureen suosioon 1920-1930-luvuilla syntyneiden nuoruudessa vaikuttivat varmasti tuon aikaiset lajin sankarihahmot, kuten 1920-luvulla syntyneillä Berliinin vuoden 1936 olympiakisoissa menestyneet Ilmari Salminen, Arvo Askola, Volmari Iso-Hollo, Gunnar Höckert, Lauri Lehtinen, Kaarlo Tuominen, Yrjö Nikkanen ja Kalervo Toivonen puhumattakaan samaisen vuoden talviolympialaisten sankarista Kalle Jalkasesta. 1930-luvuilla syntyneiden nuoruudessa sankareita taas ovat olleet muun muassa vuoden 1948 Lontoon olympiakisoissa keihäänheiton voittanut Tapio Rautavaara, samaisella vuosikymmenellä kestävyysjuoksun maailmanennätyksiä tehtaillut Viljo Heino sekä Lontoon olympiakisoissa palkintopöydän lähes täydellisesti putsanneet telinevoimistelijamme. Koska perinteisissä yksilölajeissa menestyttiin, niitä myös arvostettiin.

"Lapsuusikäisenä olympiakisat. Olympiateokset. Hakulinen, Al Oeter, Suvio, Gunnar Bärlund, voimistelijat - 48, Jaakko Kailajärvi, Rautavaara, Jesse Owens." (Mies, syntynyt 1924) (2620)

"Suomi-Ruotsi yleisurheilumaaottelut... Suomalaisten nais- ja mieshiihtäjien menestymiset. Kestävyysjuoksijoiden menestymiset." (Mies, syntynyt 1929) (1466) *"Sodan jälkeen Suomen urheilun nousu oli meille hyvin tärkeä."* (Mies, syntynyt 1929) (2347) *"Olin 16-vuotiaana isän kanssa Helsingin olympialaisissa yhtenä päivänä."* (Nainen, syntynyt 1936) (2985) *"...myös Voitto Hellsten ja Eeles Landström ovat olleet innostajiani."* (Mies, syntynyt 1939) (671)

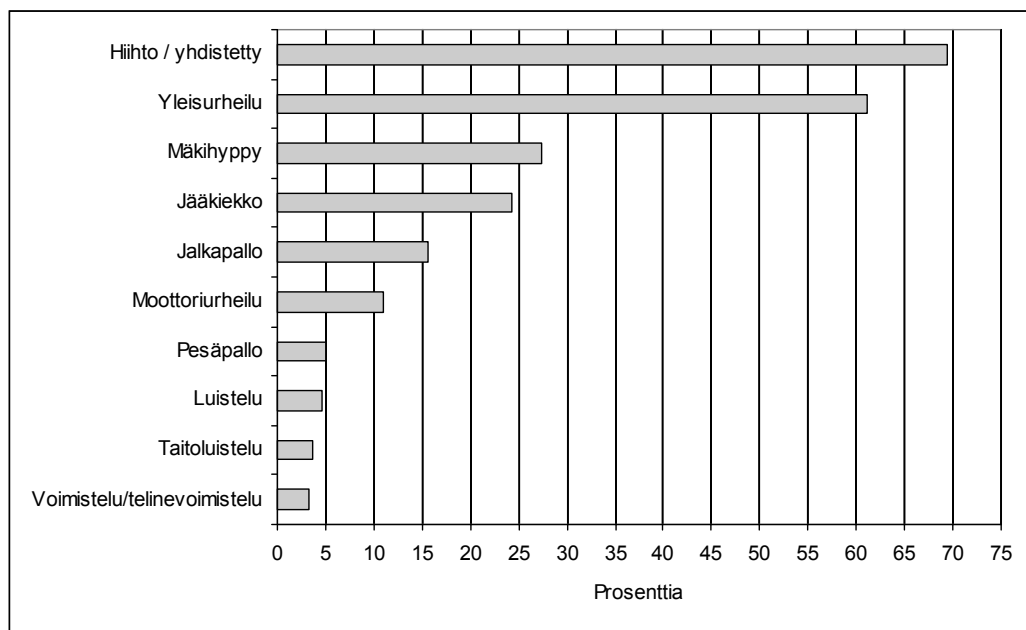
KUVIO 75. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

Myös 1940-luvulla syntyneiden suosituimpia penkkiurheilulajeja alle 20-vuotiaana olivat hiihto (69 %) ja yleisurheilu (62 %) (kuvio 76). Näitä lajeja ei kuitenkaan seurattu enää aivan yhtä ahkerasti kuin 1920-1930-luvuilla syntyneiden nuoruudessa. Sen sijaan mäkihypyn suosio oli jopa aavistuksen noussut. Niinpä ”1940-lukulaisten” urheilun seuraamisesta voidaan edeltäjiensä tapaan sanoa, että heidän nuoruudessaan perinteiset yksilölajit olivat suosittuja.

”Isän (ja äidinkin) penkkiurheiluharrastus, radiosta kuullut selostukset, erityisesti olympialaisista ja yleisurheilumaaotteluista 1950-luvulla. Olin ensi kerran katsomossa 4-vuotiaana isän ja enon kanssa ja muistan edelleen norjalaisten punaiset verryttelypuvut.” (Mies, syntynyt 1946) (2704)

”Alle kouluikäisinä innostuimme P. Tiilikaisen radioselostuksista. Sen innoittamina leikimme maaottelut.” (Mies, syntynyt 1948) (1165) ”Sisarusten kanssa kuuntelimme radiosta aina olympialaiset (ennen kaikkea hiihtoa) sekä Ruotsi-Suomi yleisurheilumaaottelut.” (Nainen, syntynyt 1949) (1685) ”Uskon, että ikäluokkani sai radion kautta kuulla Pekka Tiilikaisen innostavia selostuksia urheilukilpailuista. Sen myötä itsekin innostui.” (Nainen, syntynyt 1949) (1717)

Perinteisten lajien suosiosta huolimatta jääkiekko (24 %) oli kuitenkin noussut jo ”1940-lukulaisten” neljänneksi suosituimmaksi penkkiurheilulajiksi. Tämä johtui hyvin pitkälle poikien mieltymisestä kyseiseen lajiin (kuvio 77). Samoin jalkapallon, moottoriurheilun ja yleisurheilun seuraajina pojat peittoivat työt selvästi. Sen sijaan tytöt seurasivat poikia yleisemmin hiihtoa ja mäkihypyä, samoin kuin pesäpalloa, luistelua ja taitoluistelua.

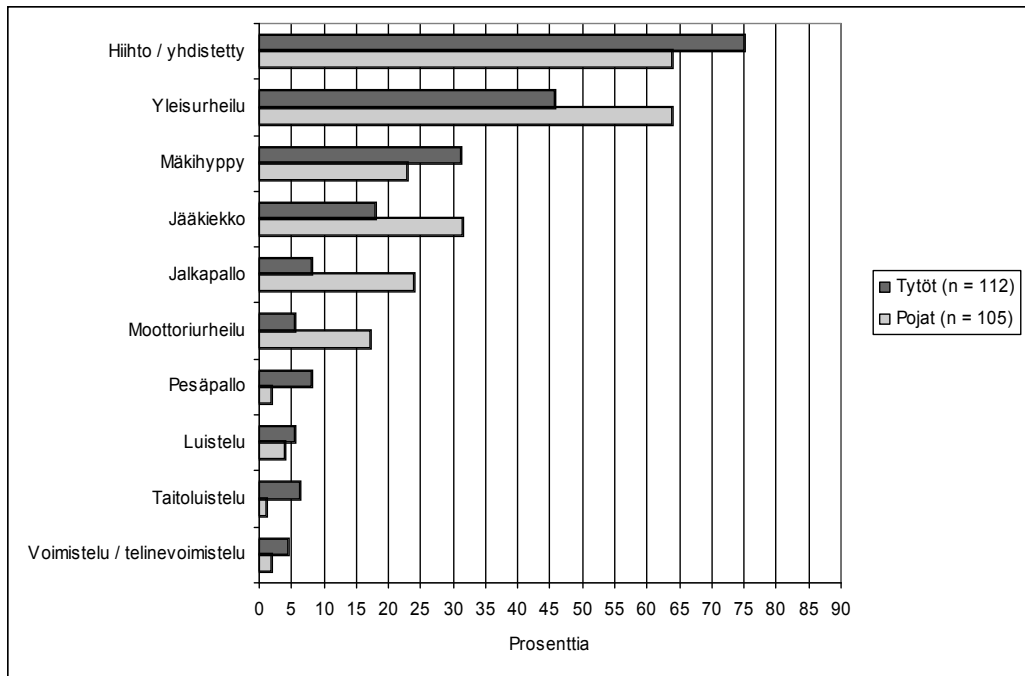
KUVIO 76. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana (n = 219)

Se, että perinteiset yksilölajit olivat vielä 1940-luvulla syntyneiden nuoruudessa suosittuja, johtuu muun muassa siitä, että 1940-luvulla syntyneille Helsingin vuoden 1952 olympiakisat, Voitto Hellstenin, Veikko Karvosen ja Jorma Valkaman mitalit vuoden 1956 Melbournen olympiakisoissa, unohtamatta Hellstenin maatelujuoksuja olivat hyvin innostavia penkkiurheilumuistoja, joita jännitettiin monessa pirtissä radiota kuunnellen. Samoin samaisella vuosikymmenellä hiihdossa loistavasti menestyneet Veikko Hakulinen ja naishiihtäjämme Siiri Rantasen johdolla varmasti selittävät osaltaan hiihdon suuren suosion 1940-luvulla syntyneiden nuoruuden penkkiurheilussa.

"Kodista saatu perintö ja mielenkiinto niin talvi- kuin kesäurheilulajeihinkin, pallopeleihin ym. Mäntyrinta, Siiri Rantanen jne." (Nainen, syntynyt 1941) (2594) *"Hiihto: idoli Eero Mäntyrinta, Veikko Hakulinen."* (Mies, syntynyt 1948) (1787) *"Esikuoivat kuten Haku-Veikko, hiihto."* (Mies, syntynyt 1943) (2464)

"Hellstenin juoksut 50-luvulla. Nykyisin urheilijat vaativat kaiken valmiina, vaikka itse ansaitsevat kuin vuorineuvokset. Lehdistöissä leveillään komeilla autoilla ja asunnoilla." (Mies, syntynyt 1942) (129) *"Sellaiset nimet kun V. Hellsten, V. Hakulinen, L. Viren, en nyt muista kaikkia nimiä."* (Nainen, syntynyt 1944) (585)

"Hesän olympialaiset sykähdyttivät ja 50-luvun hiihtäjät innostivat." (Mies, syntynyt 1943) (1116) *"Innostuin olympiavuonna 52. Helsingin kisat ja Oslon talvikisat. Veikko Hakulisen voitto 50 km:n hiihdossa."* (Nainen, syntynyt 1944) (500)

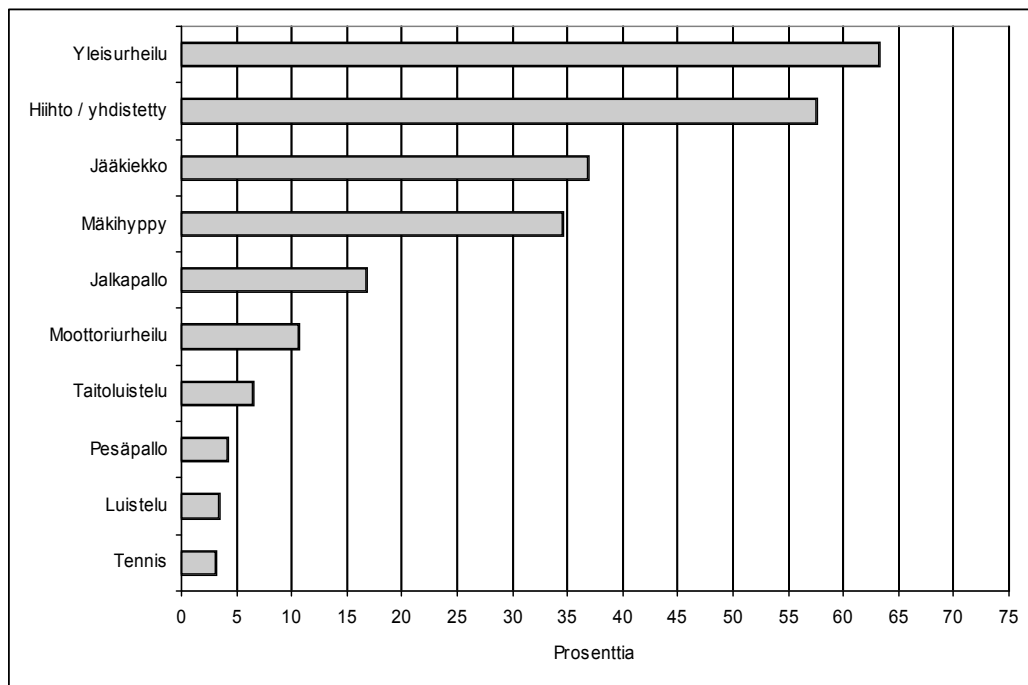

KUVIO 77. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit sukupuolen mukaan alle 20-vuotiaana

Siirryttäessä 1950-luvulla syntyneiden nuoruuteen perinteiset yksilölajit olivat edelleen pinnalla. Tästä kertoo se, että myös heidän nuoruutensa suosituimmat penkkiurheilulajit olivat yleisurheilu (63 %) ja hiihto (58 %) (kuvio 78). Uudempien lajien vallankumous oli kuitenkin jo tulossa, sillä jääkiekko oli kolmanneksi seura-tuin laji ja sen katsojaosuudet oli selvästi korkeampia 1920-1940-luvuilla syntynei-siin verrattuna. Kun 1950-luvulla syntyneistä 37 prosenttia seurasi jääkiekkoa alle 20-vuotiaana, 1920-1930-luvulla syntyneistä näin vastaavassa iässä teki vain neljä prosenttia ja 1940-luvulla syntyneistäkin alle viidennes. Jääkiekko löi 1950-luvulla syntyneillä suosiossa niukasti jopa mäkihypyn ja myös moottoriurheilu alkoi nos-taa suosiotaan (tosin vasta kymmenesosa seurasi moottoriurheilua).

Vaikka perinteiset yksilölajit siis suosittuja vielä "1950-lukulaisten" keskuudes-sa olivatkin, uudentyyppiset vauhdikkaat, nopeatempoiset, teknistyneet, vaarallisia tilanteita sisältävät ja joukkuetta yksilön sijaan korostavat lajit alkoivat myös kiinnostaa. Koska 1950-luvulla syntyneet joutuivat nuoruudessaan jo kosketuksiin sen tosiasian kanssa, että lajien määrä lisääntyi jatkuvasti ja Suomen menestys var-sinkaan yleisurheilussa ei ollut enää samanlaista kuin ennen, niin perinteisten laji-en suosio lähti alamäkeen. Tätä alamäkeä tosin "1950-lukulaisilla" todennäköisesti hidastivat ainakin Pentti Nikulan hurjat taivutukset seipäällä 1960-luvulla, Juha Väätäisen, Lasse Virenin, Pekka Vasalan, Tapio Kantasen ja Martti Vainion san-karijuoksut 1970-luvulla sekä Eero Mäntyrannan murskaava ylivoima 1960-luvun olympialaduilla.

"Hiihto: Kalevi ja Raimo Hämäläinen. Keihäs: Mauri Auvoinen. Jääkiekko: Lalli Partanen." (Mies, syntynyt 1953) (493) *"Innostus: lapsena*

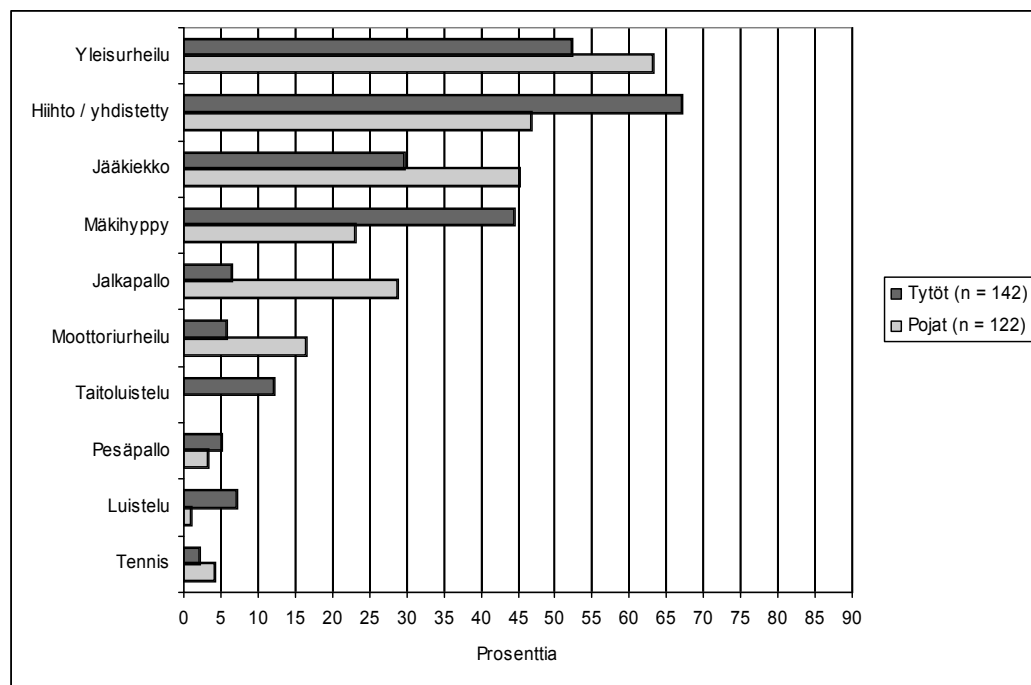
KUVIO 78. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana (n = 264)

halusi olla Zatopek, Viren tms.” (Mies, syntynyt 1953) (1327) ”TV:stä mäkihyppy- ja hiihtokilpailut: Kankkonen, Mäntyranta, Mustonen luistelijana sai yrittämään parempaa luistelutyyliä.” (Nainen, syntynyt 1954) (2764) ”Ehkä se on ne pikkupoikien suuret idolit aikoinaan, kuten esim. Veikko Kankkonen mäkihypyssä jne...” (Mies, syntynyt 1954) (33) ”Esikuvat Lasse Viren, Päivärinta, Pietro Mennea.” (Mies, syntynyt 1954) (505)

”1950-luvun” tytöt seurasivat poikia yleisemmin hiihtoa, mäkihyppyä, taitoluistelua, pesäpalloa ja luistelua ja pojat taas olivat tyttöjä voimakkaammin mieltäneet yleisurheilun, jääkiekon, jalkapallon ja moottoriurheilun seuraamiseen (kuvio 79). Voidaan siis sanoa, että joukkuepelien ja moottorien seuraaminen oli poikien ”heiniä”, tyttöjen tyytyessä penkkiurheilussaan enemmän perinteisiin lajeihin.

”Talviurheilukilpailut olivat jännittäviä. V. 1964 mm. olympialaiset: Eero Mäntyranta, Veikko Kankkonen.” (Nainen, syntynyt 1950) (2313) ”Wilma Rudolph sai minut lapsena innostumaan juoksusta. Hiihdosta innostuin erähenkisesti seikkailukirjojen myötä.” (Nainen, syntynyt 1951) (2720) ”TV-urheilu, Lasse Viren, Pekka Vasala, 72-76 olympialaiset. Yleisurheilu oli tärkein urheilumuoto.” (Mies, syntynyt 1957) (190)

Kun 1960-luvulla syntyneet varttuivat nuoruuteensa, urheilun seuraamisen kannalta merkittävää oli, että silloin ensimmäistä kertaa lähes jokaisella oli mah-

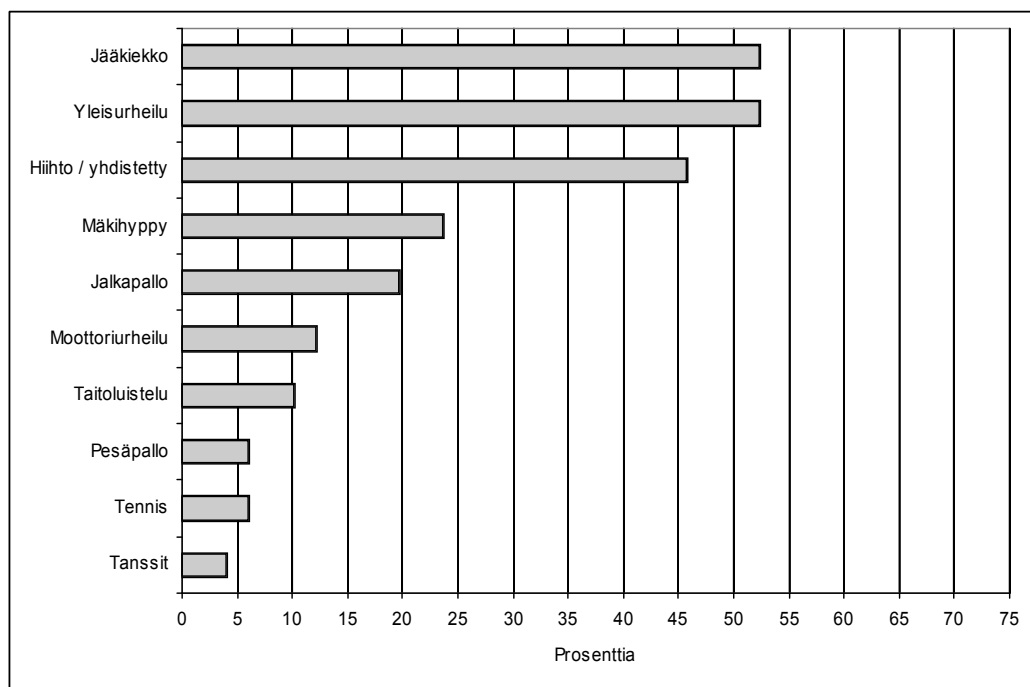

KUVIO 79. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

dollisuus seurata urheilua television välityksellä, mikä luonnollisesti alkoi nostaa erilaisia penkkiurheilulajeja pinnalle. Heinosen (2005, 154-155) mukaan televisio avasi uudella tavalla ikkunan maailmaan, eikä sillä ollut vähäinen merkitys myöskään kaupallisuuden ja kulutuksen esillepanon välineenä. Vaikka televisio oli vielä 1960-luvulla kallis laite, 1970-luvulle tultaessa se oli levinnyt periaatteessa kaikkialle.

Joukkuelajien suosioon nousu vauhdittui 1960-luvulla syntyneiden nuoruudessa. Tällöin jääkiekko nousi seuratuimmaksi lajiksi yhdessä yleisurheilun kanssa. Jääkiekkoa seurasi alle 20-vuotiaana jo yli puolet 1960-luvulla syntyneistä (kuvio 80). Se siis syrjäytti hiihdon seuraamisen (46 %). Voidaan sanoa, että perinteisten yksilölajien, kuten yleisurheilun ja hiihdon katsojaosuudet suorastaan romahtivat 1960-luvulla syntyneiden nuoruudessa verrattuna aiemmin syntyneiden nuoruuteen, vaikka ne yhä kohtalaisen suosittuja olivatkin. Hie-man loivempi lasku tapahtui mäkihypyn kohdalla.

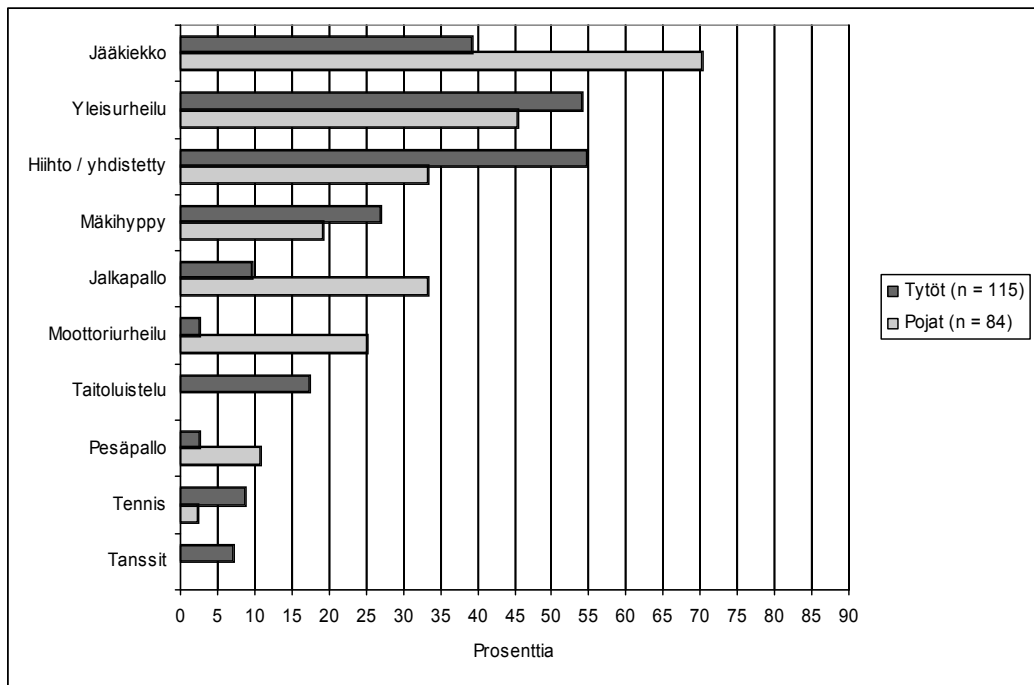
Jääkiekko, jalkapallo ja moottoriurheilu olivat 1960-luvulla syntyneillä varsin poikavaltaisia penkkiurheilulajeja, mutta jääkiekkoa seuraavien tyttöjen osuus oli myös kasvussa (kuvio 81). Sukupuoliroolit urheilun seuraamisessa alkoivatkin 1960-luvulla syntyneistä alkaen muuttua ja lieventyä. "1960-lukulaiset" olivat penkkiurheilun murrosjoukko myös siinä mielessä, että ensimmäistä kertaa tytöt seurasivat yleisurheilua poikia mieluisammin (54 % vs. 45 %). Tasoittuneista sukupuolirooleista huolimatta kyseisenä vuosikymmenenä syntyneillä toteutui kuitenkin selvä jako siihen, että tytöt seurasivat poikia yleisemmin perinteisiä yksilölajeja ja pojat taas modernimpia lajeja palloiluineen ja moottoriurheiluineen.

KUVIO 80. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana (n = 199)

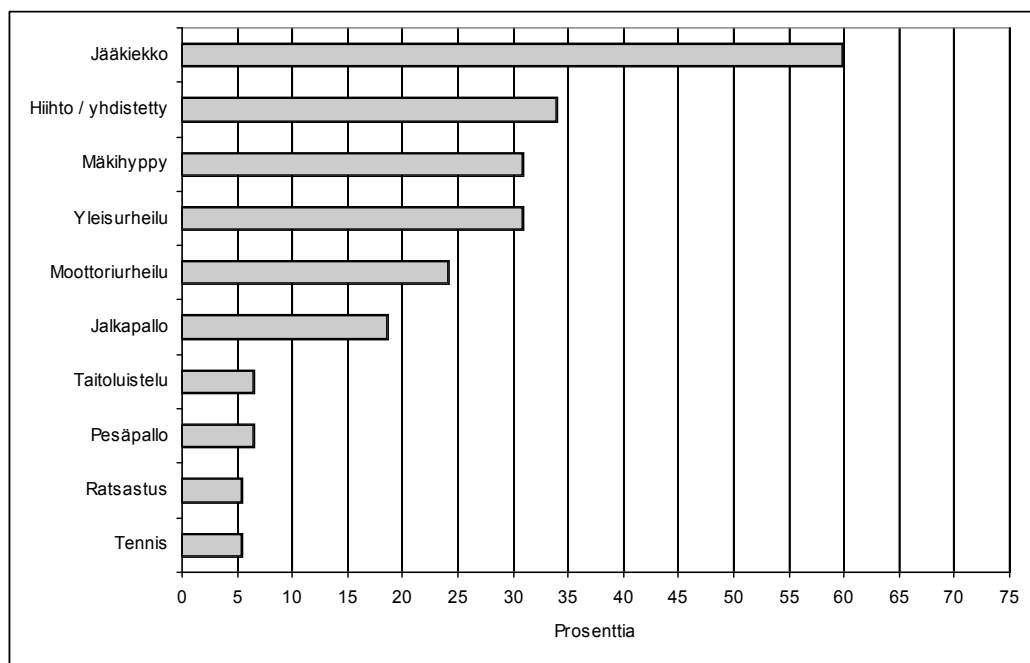
Vaikka uusien lajien nousu olikin 1960-luvulla syntyneiden nuoruudessa tosiasia, olivat etenkin Lasse Virenin voittoisat juoksut vuosien 1972 ja 1976 olympialaisissa neljine kultamitaleineen heille merkittävä penkkiurheiluun (ja yleensä liikuntaan ja urheiluun) vaikuttanut tekijä, joka säilytti yleisurheilun suosiosta sen, mitä säilytettävissä oli.

"TV:ssä nähdyt hienot urheilusuoritukset. Münchenin olympialaiset (Viren, Vasala)." (Mies, syntynyt 1961) (1040) "Kouluaikana oma liikunta ei innostanut ollenkaan. Olin kuitenkin innokas penkkiurheilija, ja 70-80-luvun suuret hiihto- ja yleisurheilukisat muistan seuranneeni tarkkaan." (Nainen, syntynyt 1964) (931) "70-luvulla urheiltiin paljon (Lasse Viren ym. vaikutus)." (Mies, syntynyt 1965) (1361) "Juoksuista innostuin 10-vuotiaana Lasse Virenin innoittamana." (Mies, syntynyt 1966) (88)

KUVIO 81. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

Jos 1960-luvulla syntyneet vielä perinteisistä lajeista etenkin yleisurheilua (Lasse Virenin ansiosta) kohtuullisesti nuoruudessaan seurasivatkin, olivat 1970-luvulla syntyneet vastaavan ikäisinä täysin jääkiekon pauloissa, sillä se oli ylivoimaisesti heidän nuoruutensa suosituin penkkiurheilulaji (kuvio 82). Heistä nimittäin 60 prosenttia seurasi alle 20-vuotiaana jääkiekkoa. Sen sijaan hiihtoa (34 %), mäkihyppyä (31 %) ja yleisurheilua (31 %) seurattiin vain harvoin jääkiekkoon verrattuna. Perinteiset yksilölajit olivat tosin vielä suosittumia kuin moottoriurheilu, mutta senkin ystäviä oli vajaa neljännes.

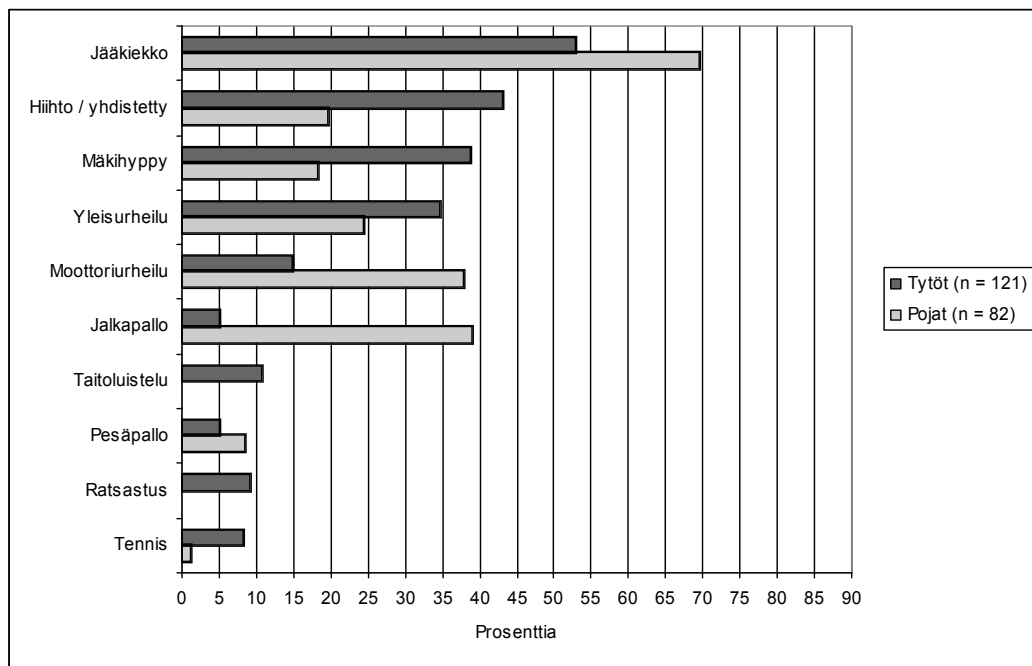

KUVIO 82. Vuosina 1970-1979 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana (n = 204)

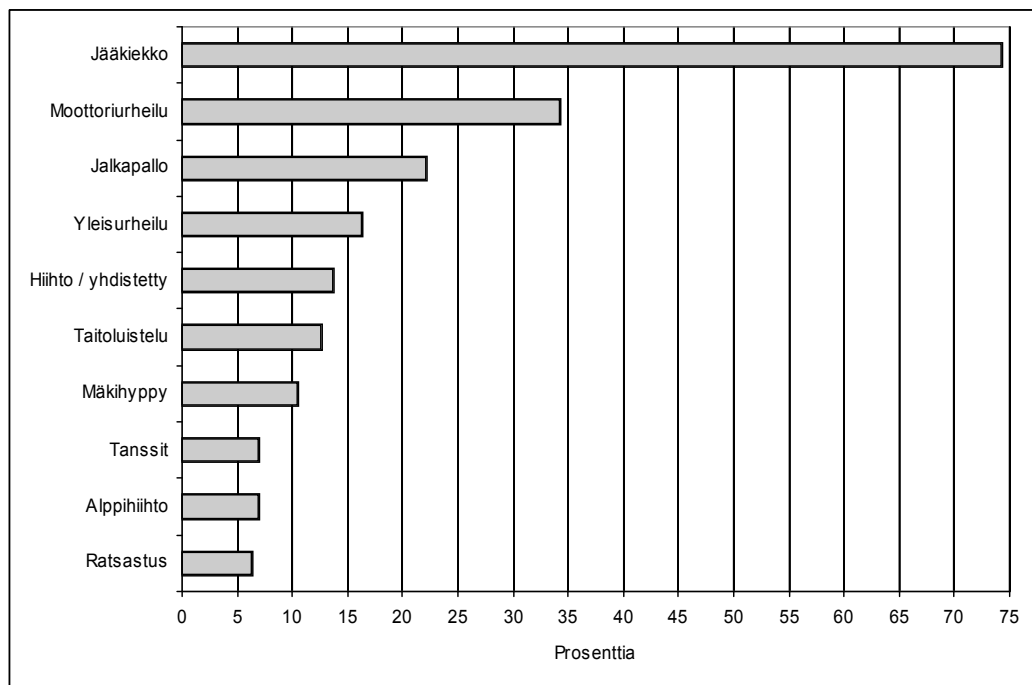
Se, miksi jalkapallo ei kuulunut 1970-luvulla syntyneiden viiden suosituimman penkkiurheilulajin joukkoon johtui siitä, että tyttöjä jalkapallon seuraamien ei kiinnostanut juuri lainkaan (kuvio 83). Jääkiekon suosion salaisuus sen sijaan oli, että molemmat sukupuolet seurasivat sitä kohtuullisen ahkerasti. Tytöt seurasivat poikia kuitenkin selvästi yleisemmin perinteisiä yksilölajeja (hiihto, mäkihyppy, yleisurheilu). *”Kiinnostus urheilun seuraamiseen on tullut siitä, kun ala-asteikäisenä katsoin usein talviurheilua videoilta kummisedän luona”* (Nainen, syntynyt 1979) (2101). Sen sijaan pojat seurasivat edellä mainittujen pallopelien lisäksi tyttöjä selvästi yleisemmin moottoriurheilua.

Kun siirrytään 1980-luvulla syntyneiden nuoruuden urheilun seuraamiseen, niin kyseisenä vuosikymmenenä syntyneet olivat, jos mahdollista, vieläkin yleisemmin mieltyneet jääkiekkoon kuin 1970-luvulla syntyneet. Lähes 75 prosenttia heistä nimittäin seurasi alle 20-vuotiaana jääkiekkoa (kuvio 84). Tähän todennäköisesti vaikutti lukuisia kertoja kansainvälisissä kaukaloissa päähän potkitun Suomen jääkiekkomaajoukkueen vihdoin vuonna 1995 voittama lajin maailmanmestaruus sekä maajoukkueen lukuisat muutkin mitalisijoitukset 1990-luvun ja 2000-luvun alun turnauksissa. Äkkiä Suomi ei enää ollutkaan ainaisena ottavana osapuolena kamppailussa jääkaukaloitten herruudesta. Maailmanmestaruusvuonna 1995 kaikki 1980-luvulla syntyneet olivat alle 20-vuotiaita ja osa 1970-luvulla syntyneistäkin mahtui vielä tähän ikähaarukkaan.

Lisäksi, mikä mielenkiintoisinta, moottoriurheilu kiehtoi vajaata 35 prosenttia 1980-luvulla syntyneistä, minkä ansiosta se oli heidän toiseksi suosituin penkkiurheilulajinsa heti jääkiekon jälkeen. Tässäkin vaikuttavana tekijänä saattoi olla 1980-luvulla syntyneiden nuoruudessa hyvin kansainvälisillä moottoriradoilla menesty-

KUVIO 83. Vuosina 1970-1979 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

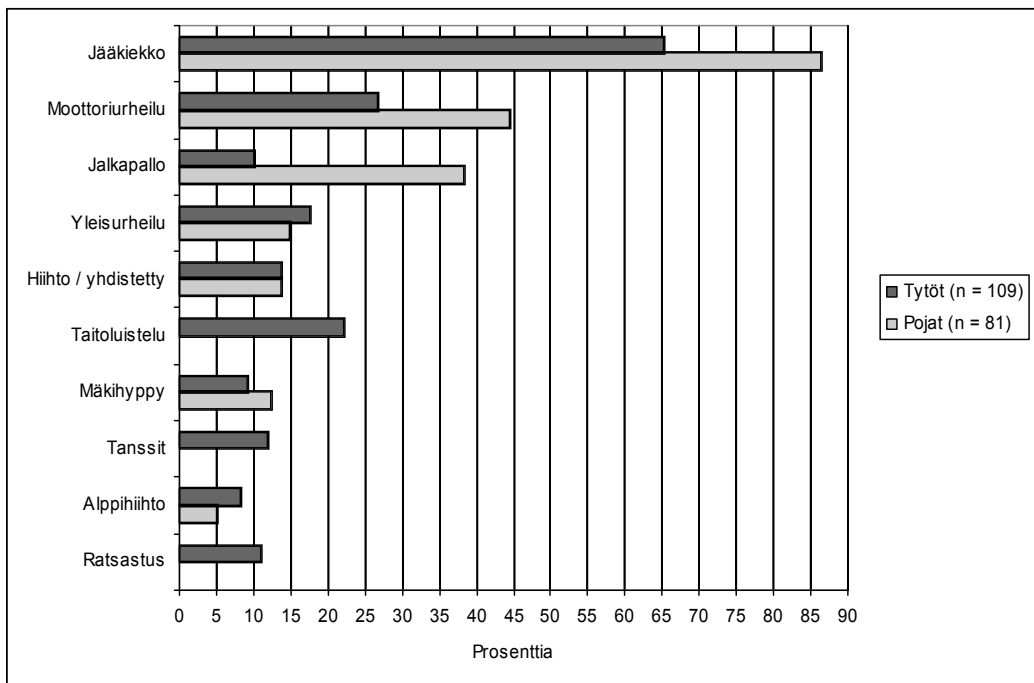
KUVIO 84. Vuosina 1980-1988 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana (n = 190)

neet suomalaiset kuljettajat. Täydelliseksi perinteisten yksilölajien romahtamisen tekee se, että ainoastaan 16 prosenttia seurasi yleisurheilua, 14 prosenttia hiihtoa ja runsas kymmenesosa mäkihyppyä. Katoavaista on siis perinteisten yksilölajien suosio.

”Innostuin jo alle viisivuotiaana telinevoimistelusta, kun näin sitä televisiosta. Olin muutenkin vilkas ja kilpailuhaluinen, joten vanhempani veivät minut jumppaamaan ja innostuin siitä saman tien.” (Nainen, syntynyt 1983) (709) *”Ensimmäisenä mieleen tulee kun Marko Asell paini hopealle olympialaisissa, silloin sai olla todella ylpeä omasta lajista.”* (Nainen, syntynyt 1985) (2630)

”Autourheilussa kiva tunnelma ja kun näkee kilpailijat ja autot lähellä.” (Mies, syntynyt 1984) (2799)

Selitys jääkiekkoilun ja moottoriurheilun suosioon on myös se, että ”1980-lukulaiset” tytötkin seurasivat aiempia vuosikymmeniä yleisemmin jääkiekkoa (65 %) ja moottoriurheilua (26 %). Sen sijaan jalkapallo (10 %) ei heitä edelleenkään kovin paljoa kiinnostanut (kuvio 85). Huolimatta tyttöjen kasvaneesta kiinnostuksesta jääkiekkoa ja moottoriurheilua kohtaan, pojat seurasivat silti näitä lajeja tyttöjä yleisemmin. Lisäksi pojat olivat ohittaneet tytöt niukasti myös mäkihypyn seuraamisessa. Se, missä tytöt olivat puolestaan poikia parempia, oli yleisurheilun, hiihdon, taitoluistelun, tanssien, alppihiihdon ja ratsastuksen seuraaminen, tosin yleisurheilun ja hiihdon suhteen ero oli äärimmäisen niukka molempien sukupuolten seurattaessa näitä lajeja aika lailla marginaalisesti.

KUVIO 85. Vuosina 1980-1988 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit alle 20-vuotiaana sukupuolen mukaan

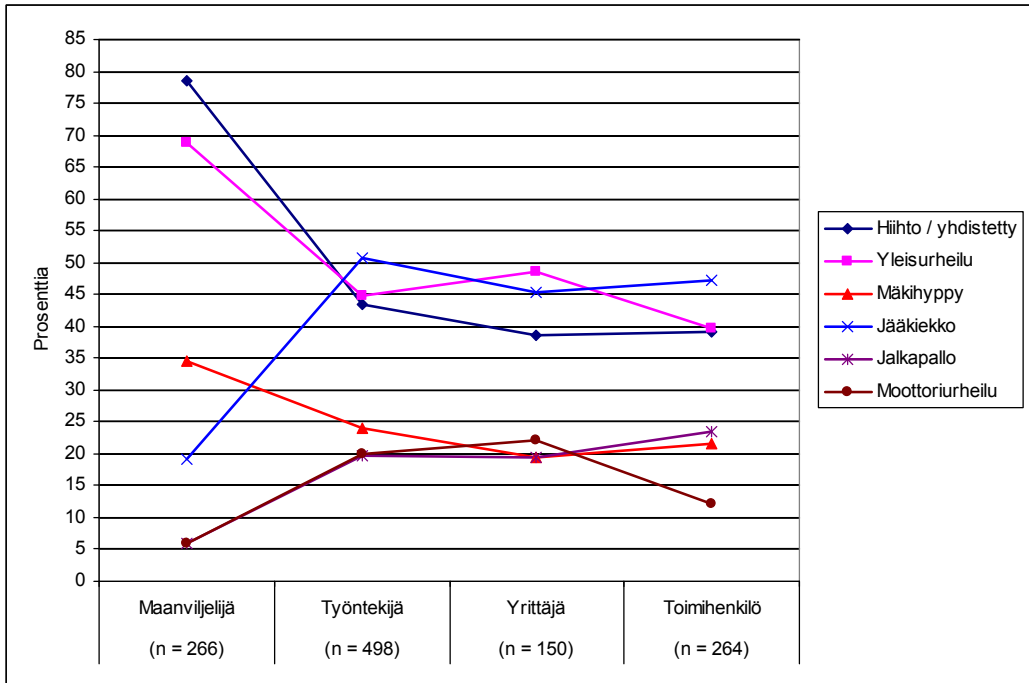
Yhteenvetona eri aikakausina syntyneiden suomalaisten nuoruuden urheilun seuraamisesta voidaan sanoa, että samalla kun perinteisten yksilölajien yleisurheilun ja hiihdon suosio on vuosikymmenten saatossa koko ajan jyrkästi hiipunut, on jääkiekon ja moottoriurheilun suosio vastaavasti noussut. Myös toisen joukkuepelellin, jalkapallon seuraaminen on yleistynyt, mutta tämä on ollut huomattavasti vähäisempää kuin jääkiekon ja moottoriurheilun. Eräs selitys tähän on se, että naisukupuolta jalkapallon seuraaminen ei ole kiinnostanut juuri lainkaan, kun taas jääkiekkoa ja moottoriurheilua tyttäretkin ovat seuranneet kasvavan kiinnostuksen vallassa. Miksei jalkapallo kiinnosta tyttöjä, siinä Palloliitolle pähkinä purtavaksi.

Nuoruuden urheilun seuraamistarkastelun lopuksi on vielä paikallaan katsoa, millainen oli penkkiurheilun ja sosiaalisen aseman suhde. Pohjoismaissa penkkiurheilun suhdetta sosiaaliluokkien makuihin tarkastellut Thrane (2001) päätyi tutkimuksessaan tulokseen, että Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa kotitalouksien tuloilla oli positiivinen vaikutus urheilun seuraamiseen (penkkiurheilun määrään). Sen sijaan koulutuksella ja penkkiurheilulla tällaista suhdetta ei ollut. Ne skandinaviaiset, jotka edes joskus harrastivat korkeakulttuurisia harrastuksia (siis joilla oli Thranen mukaan kulttuurista pääomaa), seurasivat myös urheilua enemmän kuin ne, jotka eivät koskaan korkeakulttuuriin rientoihin osallistuneet. Eniten urheilua seurasivat kuitenkin ne, joilla kulttuurista pääomaa oli kohtalaisesti. Sekä kulttuurisella pääomalla että liikunnan harrastamisella oli urheilun seuraamista lisäävä vaikutus. Korkean tulotason omaavat harrastivat siis enemmän penkkiurheilua kuin matalatuloiset. Thrane epäili tämän olevan maailmanlaajuinen ilmiö, sillä sekä Skandinaviassa että Kanadassa asia oli tällä tavoin. Sitä vastoin koulutuksella ei ollut mitään vaikutusta penkkiurheiluun. (Thrane 2001, 156, 159.)

Käsillä olevan aineiston osalta ei ollut mahdollista tarkastella urheilun seuraamisen määrää lainkaan. Kun sen sijaan katsottiin suomalaisten urheilun seuraamista alle 20-vuotiaana joko katsomosta tai tiedotusvälineistä sosiaalisen aseman (isän ammattiaseman) perusteella, niin maanviljelijäisien jälkeläisten penkkiurheilu erosi selvästi työntekijäisien, yrittäjäisien ja toimihenkilöisien jälkeläisten penkkiurheilusta (kuvio 86). Kun maanviljelijöiden jälkikasvusta lähes 80 prosenttia seurasi nuoruudessaan hiihtoa, lähes 70 prosenttia yleisurheilua ja yli kolmannes mäkihyppyä, niin yrittäjien ja toimihenkilöiden jälkikasvusta näin teki yleisurheilun ja hiihdon osalta alle 40 prosenttia ja mäkihypyn osalta ainoastaan hieman yli viidennes. Perinteisten yksilölajien katsominen oli siis alle 20-vuotiaana huomattavasti yleisemmin maanviljelijäin jälkeläisten kuin muiden suosiossa. Tämä ei ole ihme, sillä heidän asuinsuudullaan kyseiset lajit olivat muutenkin enemmän pinnalla ja esimerkiksi jääkiekossa pieneltä paikkakunnalta ei oman seudun menestyvää joukkuetta voinut tullakaan. Tällöin tällaisten lajien sankareille hurraaminen jäi siis maaseudulla etäisemmäksi kuin kaupungeissa.

Toinen selitys perinteisten lajien suurempaan suosioon maanviljelijöiden jälkikasvun keskuudessa on tietenkin se, että suurin osa vanhempiin polviin kuuluvista suomalaisista kasvoi maaseudulla, eivätkä heidän nuoruudessaan joukkuepelit olleet pinnalla. Sen sijaan jääkiekon seuraamisen suhteen asia oli kokonaan toinen työntekijöiden (51 %), yrittäjien (45 %) ja toimihenkilöiden (47 %) jälkeläisten seurattessa sitä selvästi maanviljelijöiden jälkeläisiä yleisemmin (19 %). Moottoriurheilun suhteen sosiaaliset asemat puolestaan jakautuivat niin, että maanviljelijä (6 %) ja

toimihenkilöisien (12 %) vesat ja tyttäret seurasivat pienemmin osuuksin sitä kuin työntekijöiden (20 %) ja yrittäjien (22 %) jälkikasvu. Jääkiekko ja moottoriurheilu olivat siis työntekijä-, yrittäjä- ja toimihenkilölajeja, kun taas yleisurheilu ja hiihto olivat maanviljelijälajeja.

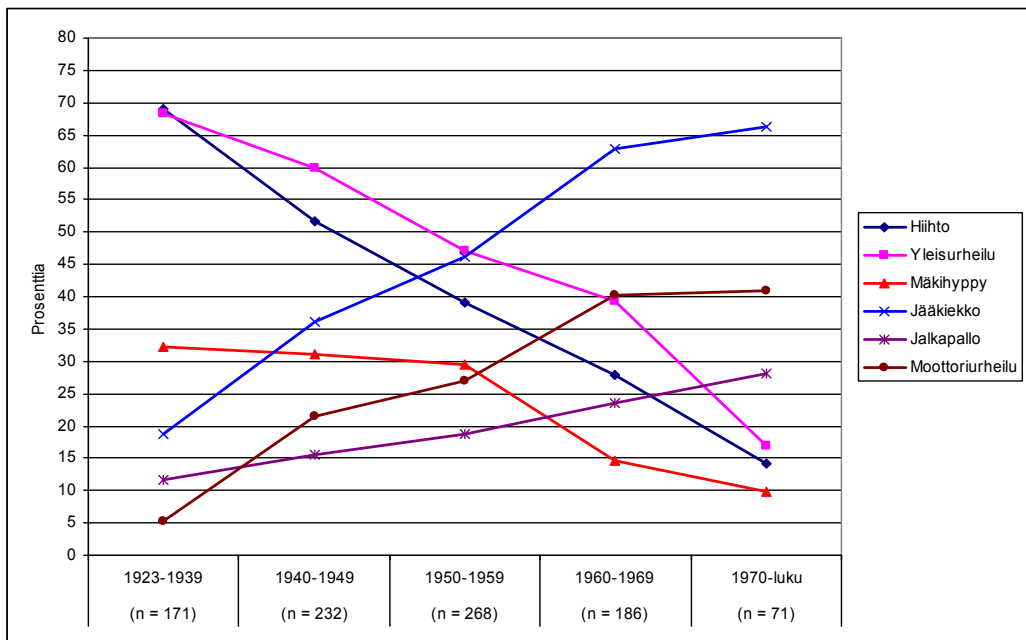
KUVIO 86. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten eräiden urheilulajien seuraaminen alle 20-vuotiaana isän ammatillisen aseman mukaan

Yritettäessä verrata Bourdieun (esim. 1985) ja Kariston (1988) tutkimuksissa ilmi tulleita tyypillisiä yläluokkaisia (laskettelu, tennis, ratsastus, golf) ja työväenluokkaisia (paini, nyrkkeily, painonnosto) lajeja keskenään penkkiurheilun osalta, on otettava huomioon, että näiden lajien seuraaminen oli suomalaisten nuoruudessa harvinaista. Suurimmat erot isän ammattiaseman perusteella muodostuivat siinä, että kun tennistä seurasi alle 20-vuotiaana maanviljelijäisien lapsista runsas prosentti, teki toimihenkilöisien lapsista näin seitsemän prosenttia. Samoin ratsastusta seurasi maanviljelijöiden lapsista prosentti, kun yrittäjien lapsista näin teki viisi prosenttia. Muiden edellä mainittujen ”yläluokkalaisten” ja ”työväenluokkaisten” lajien seuraamisen suhteen eroja ei isän ammattiaseman perusteella syntynyt, vaan laskettelu, golfia, painia, nyrkkeilyä ja painonnostoa suomalaisista seurasi nuoruudessaan vain 0-2 prosenttia.

8.2. Suuria eroja aikuisuuden urheilun seuraamisessa

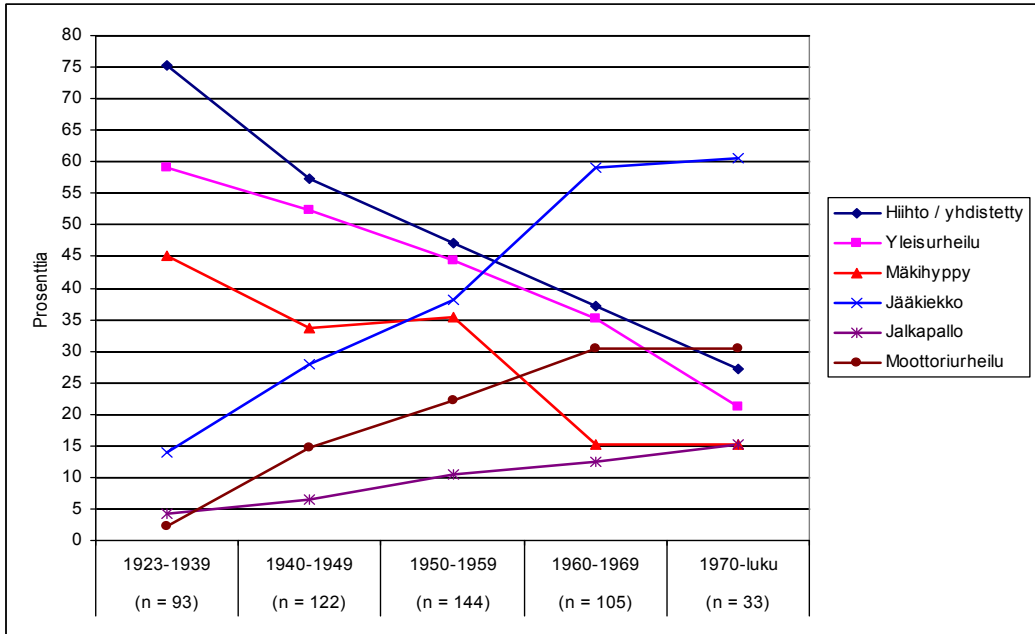
Seuraavaksi siirrytään suomalaisten aikuisuuden urheilun seuraamisen tarkasteluun, jonka alkajaisiksi on mielenkiintoista katsoa, ovatko erot aikuisiässä tasoittuneet, vai onko jako perinteisten yksilölajien (yleisurheilu, hiihto) sekä joukkue- (jääkiekko) ja teknistyneiden lajien (moottoriurheilu) seuraajiin myös kolmenkymmenen ikävuoden tuolla puolen selvä.

Viimeksi mainittu kehityskulku näyttää jatkuneen myös suomalaisten aikuisuudessa. Kun 30-50-vuotiaana tapahtuvaa urheilun seuraamista verrattiin muutaman lajin osalta toisiinsa, niin tuloksena oli valtavia eroja hiihdon, yleisurheilun, jääkiekon ja moottoriurheilun seuraamisessa (kuvio 87). Perinteiset yksilölajit kuten hiihto ja yleisurheilu olivat sitä pienemmässä suosiossa mitä myöhemmin syntyneistä oli kyse. Kun 1920-1930-luvuilla syntyneistä lähes 70 prosenttia seurasi yli 30-vuotiaana hiihtoa ja yleisurheilua, 1970-luvulla syntyneistä näin teki ainoastaan 15 prosenttia! Sen sijaan joukkuepelien, kuten jääkiekon jalkapallon sekä moottoriurheilun suhteen asia oli päinvastoin. Jääkiekkoa nimittäin 1920-1930-luvuilla syntyneistä seurasi vajaa viidesosa, moottoriurheilua viisi prosenttia ja jalkapalloa runsas kymmenesosa, kun 1970-luvulla syntyneillä vastaavat osuudet olivat 66, 41 ja 28 prosenttia. Näin selvät erot eri vuosikymmeninä syntyneiden aikuisuudessa nuoruuden lisäksi ovat osoitus urheilun seuraamisen sukupolvisidonaisuudesta. Samalla varsinkin moottoriurheilun suosion kasvu saattaa kertoa siitä, että välineellistyneessä yhteiskunnassa erilaisia teknisiä koneita arvostetaan kokonaan toisella tavalla kuin sellaisessa yhteiskunnassa, jossa tekniikka ei ole vielä kehittynyt yhtä pitkälle.

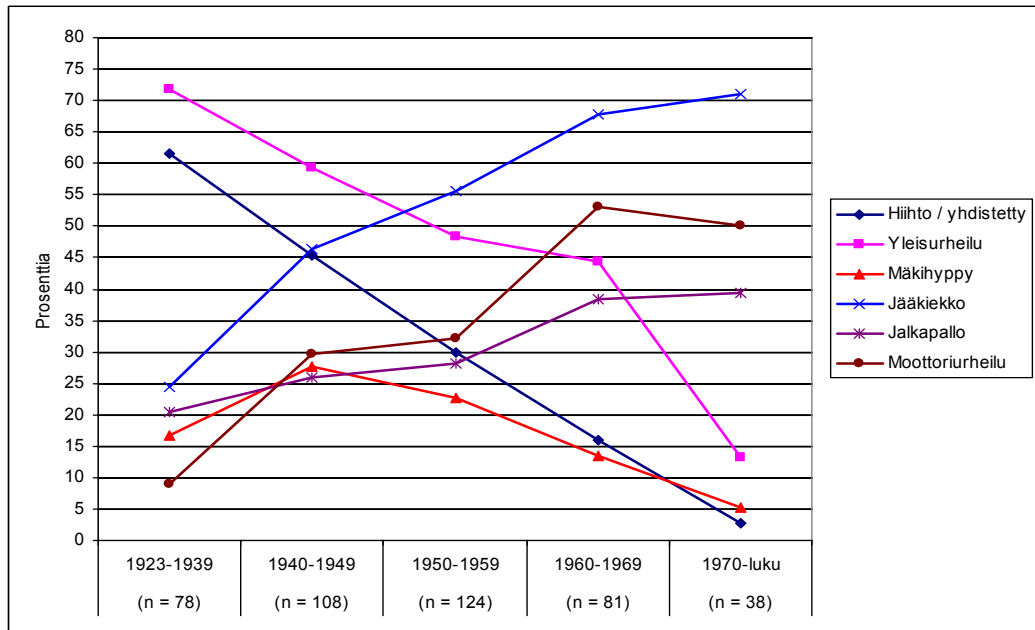

KUVIO 87. Eräät 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten 30-50-vuotiaana seuraamista urheilulajeista

Naisten ja miesten aikuisuuden urheilun seuraamisen kehitys oli hyvin samantyyppistä (kuviot 88 ja 89). Jääkiekon suosio nousi molemmilla sukupuolilla jyrkästi ylöspäin myöhemmin syntyneisiin siirryttäessä. Myös moottoriurheilun ja jalkapallon seuraaminen nousi sekä naisilla että miehillä, mutta naisilla tämä nousu oli loivempaa kuin miehillä. Myös naiset olivat kuitenkin alkaneet yhä yleisemmin seurata perinteisesti miehisiä pidettyjä joukkuepallopelejä sekä moottoriurheilua. Perinteisten yksilölajien, kuten hiihdon ja yleisurheilun suosio sen sijaan laski molemmilla sukupuolilla jyrkästi ja mäkihypyn suosio taas hieman loivemmin. Yksi-

KUVIO 88. Eräät 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten naisten 30-50-vuotiaana seuraamista urheilulajeista

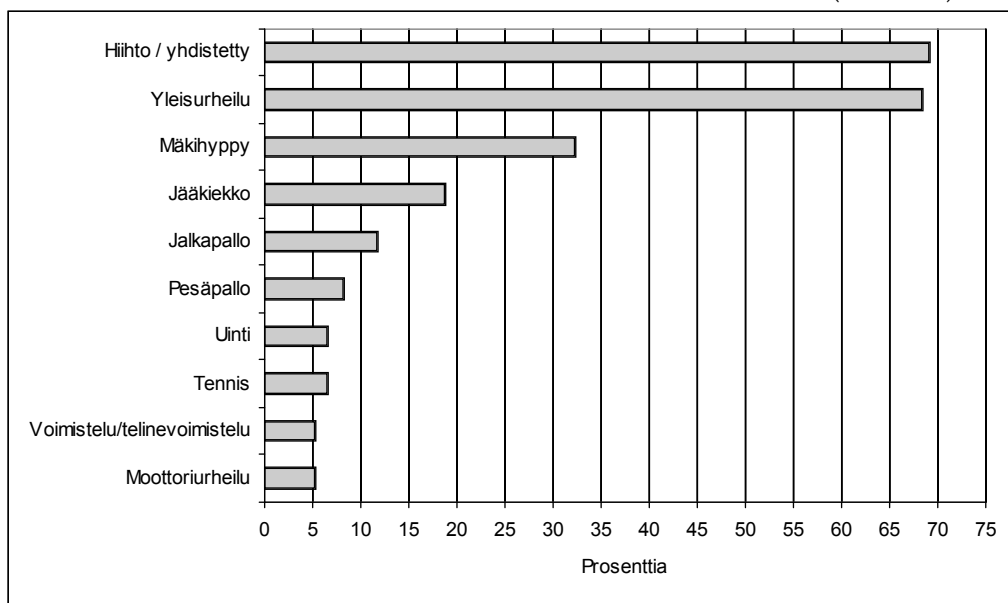

KUVIO 89. Eräät 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten miesten 30-50-vuotiaana seuraamista urheilulajeista

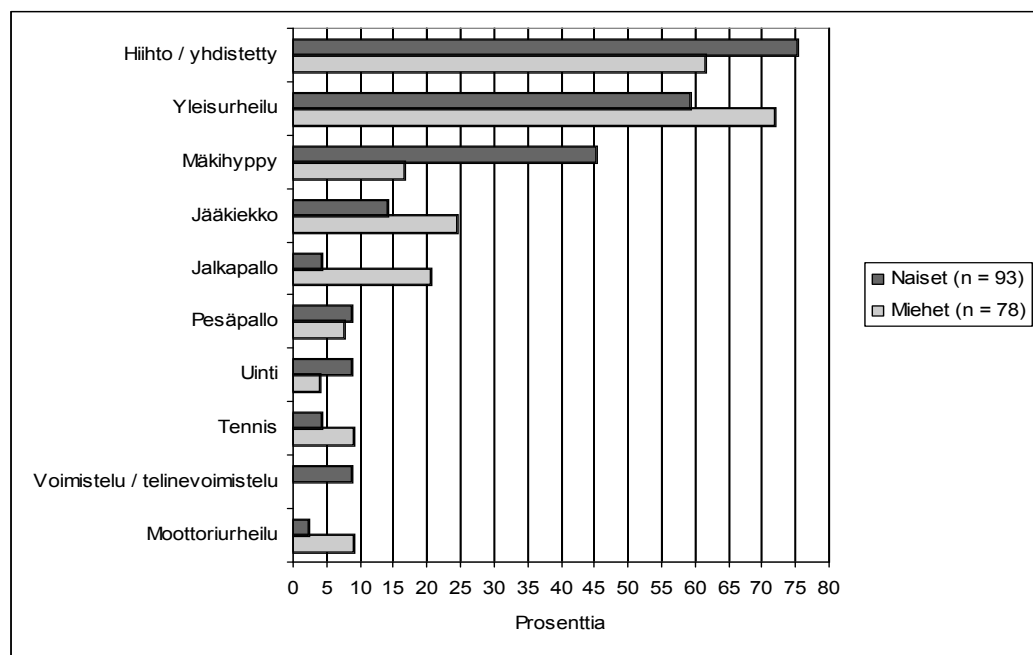
lölajien kilpailijoiksi ovat siis myös suomalaisten aikuisuudessa tulleet yhä selvemmin pallopelit ja moottoriturheilu.

Tarkasteltaessa urheilun seuraamista ikäpolvi kerrallaan huomataan, että 1920-1930-luvuilla syntyneet seurasivat 30-50-vuotiainkin nuoruutensa tapaan pääosin

perinteisiä yksilölajeja hiihtoa (69 %) ja yleisurheilua (68 %) (kuvio 90). Kolmatta perinteistä yksilölajia, mäkihyppyä seurasi heistä kolmannes, mutta jääkiekkoa seurasi vain vajaa viidesosa, jalkapalloa runsas kymmenesosa ja moottoriurheilua ainoastaan viisi prosenttia. Joukkuepelit tai moottoriurheilu eivät olleet siis vielä aikuisenakaan kovin suosittuja 1920-1930-luvuilla syntyneillä. Osittain tämä tosin johtui siitä, että naisille nämä eivät olleet kovinkaan mieleisiä seurattavia (kuvio 91).

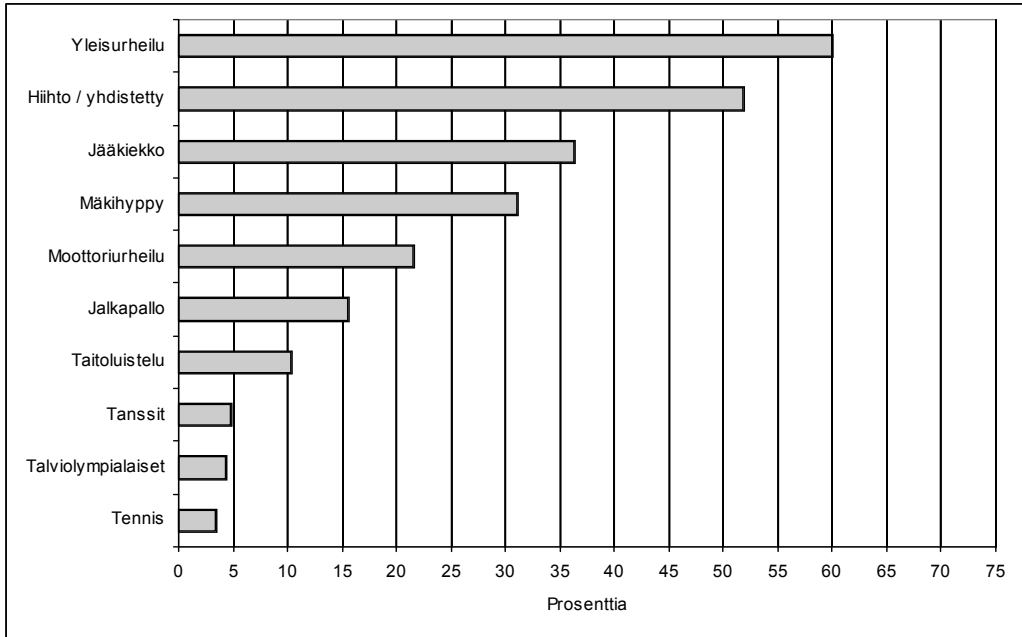

KUVIO 90. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana (n = 171)

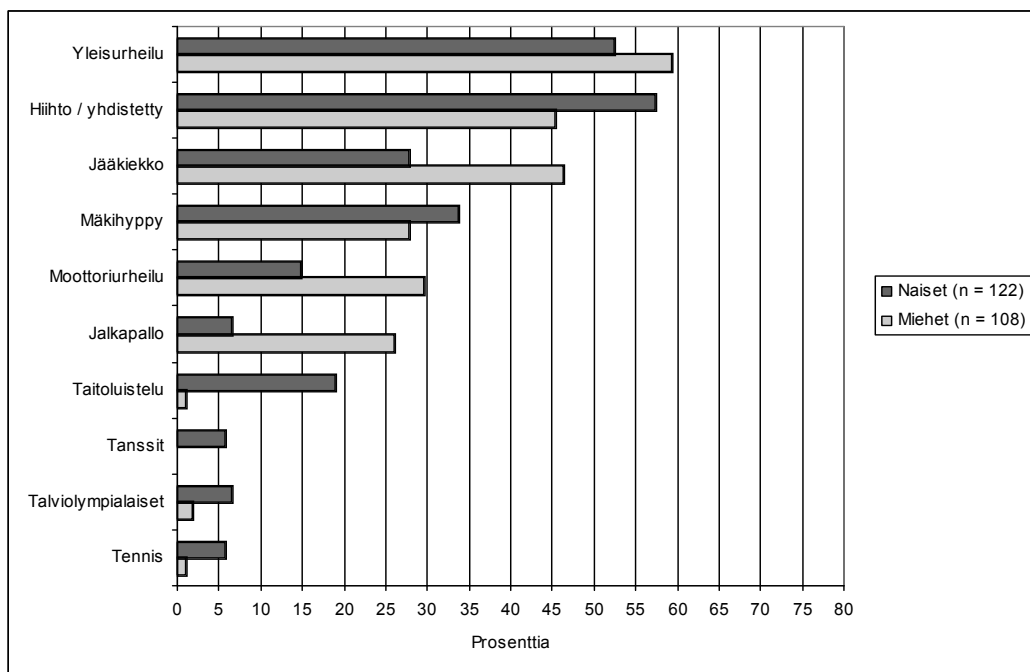
KUVIO 91. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

Myös 1940-luvulla syntyneiden aikuisuudessa suosituimpia penkkiurheilulajeja olivat yleisurheilu (60 %) ja hiihto (52 %), mutta näitä seurattiin harvemmin kuin 1920-1930-luvuilla syntyneet tekivät saman ikäisinä. Sen sijaan mäkihypyn seuraaminen oli yhtä yleistä kuin 1920-1930-luvuilla syntyneillä, mutta sen ohi kolmanneksi suosituimmaksi penkkiurheilulajiksi oli noussut jääkiekko (36 %) (kuvio 92). Lisäksi moottoriurheilu oli tullut selvästi suosituimmaksi.

KUVIO 92. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana (n = 232)

Vaikuttaakin siltä, että joukkuepalloilu ja moottoriurheilu alkoivat 1940-luvulla syntyneiden aikuisuudessa nostaa suosiotaan, eikä tämä ole siinä mielessä mikään ihme, kun pidetään mielessä, että 1940-luvulla syntyneet olivat 30-50-vuotiaita 1970-1990-luvuilla, jolloin tekniikkaa korostava yhteiskunta alkoi todenteolla kukoistaa. Näiden lisäksi jalkapalloa (16 %) seurattiin jonkun verran ja taitoluisteluakin seurasi kymmenesosa ”1940-lukulaisista”. Jalkapallon suhteellisen pieni suosio 1940-luvulla syntyneillä johtui pitkälti siitä, että naiset eivät seuranneet sitä miehiin nähden juuri lainkaan (7 % vs. 26 %) (kuvio 93). Lisäksi miehet seurasivat naisia selvästi yleisemmin jääkiekkoa, moottoriurheilua ja jalkapalloa, kun taas taitoluistelu oli verrattomasti suosittumpaa naisten kuin miesten keskuudessa.

KUVIO 93. Vuosina 1940-1949 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

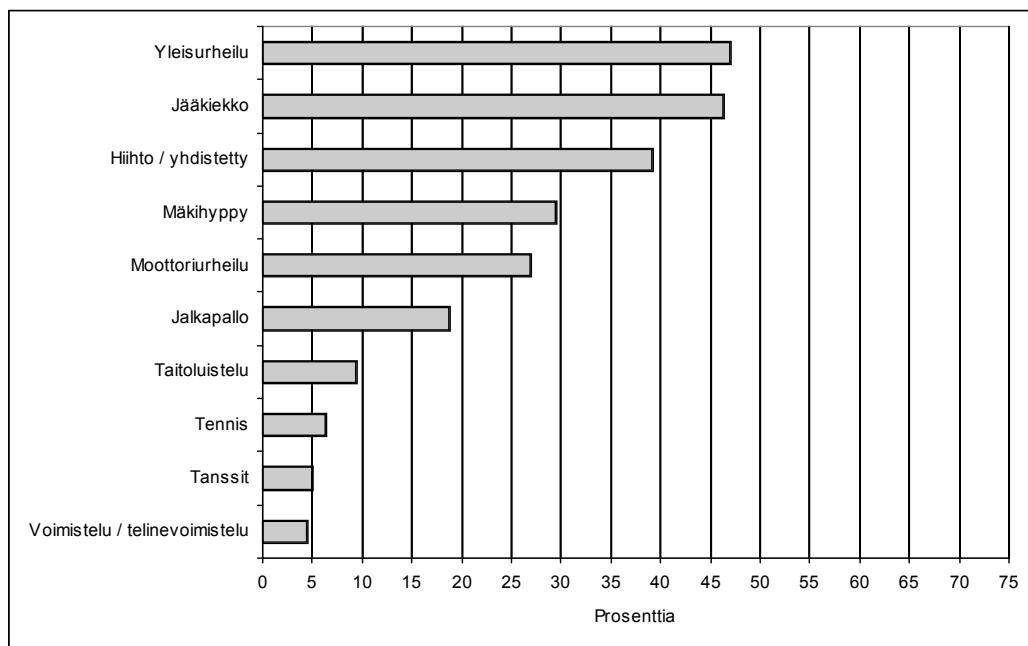
Vaikka vielä 1950-luvulla syntyneilläkin yleisurheilu (47 %) oli aikuisuuden suosituin penkkiurheilulaji, niin jääkiekko (46 %) oli noussut aivan tämän perinteisen yksilölajin tuntumaan (kuvio 94). Murros urheilun seuraamisessa olikin 1950-luvulla syntyneiden aikuisuudessa tosiasia, sillä jääkiekko oli ”1950-lukulaisilla” ohittanut jopa sellaisen perinteisen talviurheilulajin kuin hiihdon (39 %) seuraamisen. Sen sijaan jalkapallon suosio (19 %) oli vielä kaukana hiihdon takana, johtuen varmaan Suomen menestymättömyydestä kansainvälisillä ruohokentillä. Myös moottoriurheilu (27 %) oli edeltävinä vuosikymmeninä syntyneisiin verrattuna tullut hienokseltaan suosittumaksi. Voidaan sanoa, että teknistynyt liikuntakulttuuri oli tunkeutunut suhteellisen vahvalla otteella 1950-luvulla syntyneiden aikuisuuden penkkiurheiluun, jossa moottoriurheilua seurattiin jo lähes yhtä yleisesti kuin mä-

kihyppyä ja jossa jääkiekko oli käytännössä yhtä suosittua kuin yleisurheilu. Toki useat 1950-luvulla syntyneet alkoivat jo nähdä myös urheilun kaupallistumisesta seuraavan kehityksen nurjan puolen niin joukkue- kuin yksilölajeissakin, mikä heijastui heidän urheilun seuraamiseensa.

"Martti Vainion dopingkäry oli shokki, mikä aiheutti vastenmielisyyttä juoksulajeja kohtaan. Lahden MM-kisojen suomalaiskäryt sai aikaan sen, että hiihto ei kiinnosta laisinkaan." (Nainen, syntynyt 1953) (819) *"Harkimo, Kummola, doping-urheilijat ja valmentajat, negatiivisia kokemuksia liikuntaan ja urheiluun."* (Mies, syntynyt 1957) (2006) *"Doping, en katso enää hiihtoa enkä paljon yleisurheiluakaan, on mennyt maku."* (Mies, syntynyt 1959) (2335)

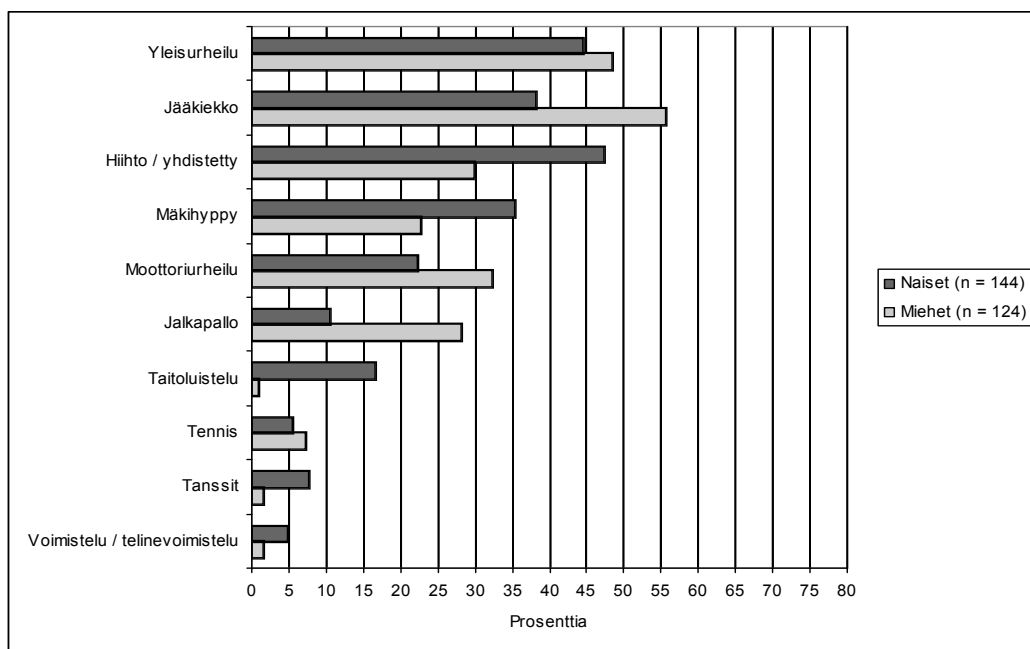
"Urheilun kaupallisuus etoo. Varsinkin junttipeli nimeltä jääkiekko ottaa päähään." (Mies, syntynyt 1956) (321) *"Jääkiekossa tuli raha mukaan liikaa, rupesi tympimään."* (Mies, syntynyt 1952) (1849)

"Joukkuelajit ovat nykyajan orjuutta, jossa pelaajan pelioikeus on ostettavissa ja myytävissä. Joukkueet ovat kaupallisia yrityksiä ja pelit järjestettyä liiketoimintaa, jopa suljetaan sarjoja." (Mies, syntynyt 1957) (190) *"Väkivalta mm. jääkiekossa ja huono käytös peleissä."* (Mies, syntynyt 1959) (2335)

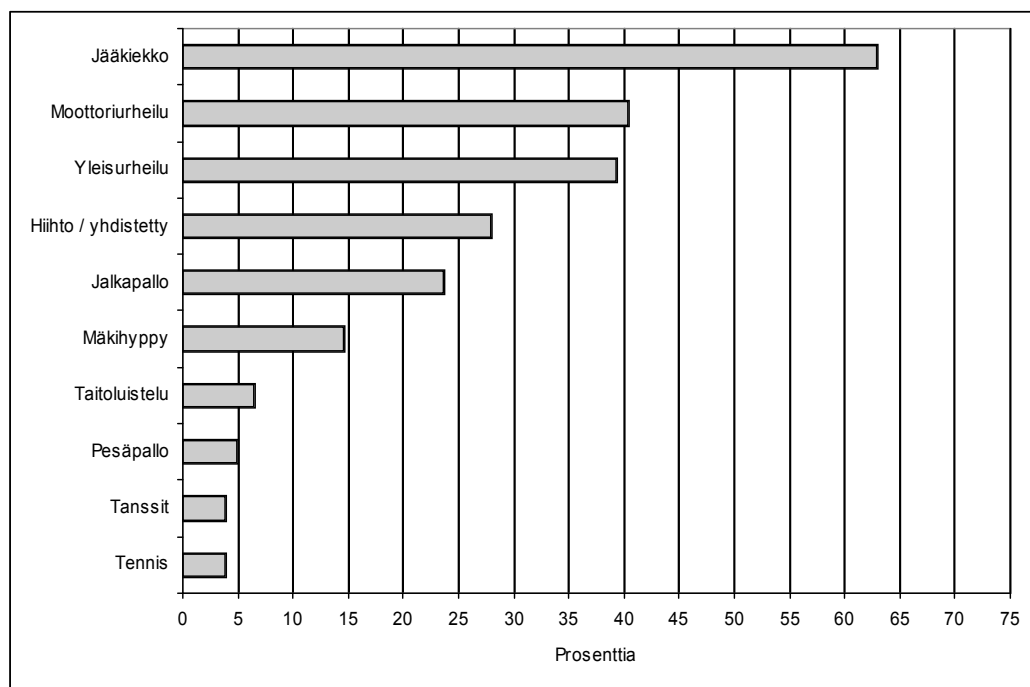
KUVIO 94. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana (n = 268)

Suurimpia eroja 1950-luvulla syntyneiden miesten ja naisten välille tuli jalkapallon, jääkiekon, hiihdon, mäkihypyn ja taitoluistelun seuraamisessa (kuvio 95). Kahta ensiksi mainittua lajia nimittäin miehet seurasivat selvästi naisia yleisemmin, kun taas kolmen jälkimmäisen lajin seuraamisessa naiset veivät miehiin nähden ylivoimaisen voiton. Se, miksi moottoriurheilua seurasi 1950-luvulla syntyneistä jo yli neljännes, johtuu siitä, että ”1950-luvun” naisistakin 22 prosenttia oli intoutunut aikuisuudessaan seuraamaan moottoriurheilua.

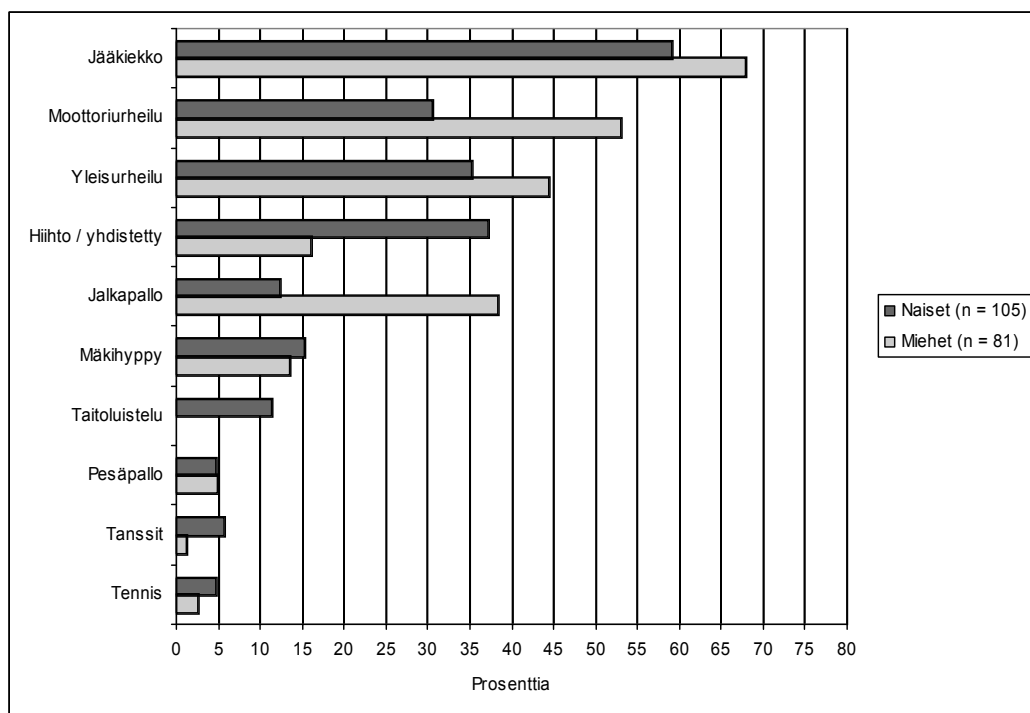
KUVIO 95. Vuosina 1950-1959 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

Kun 1960-luvulla syntyneet saapuivat 30-50-vuoden ikään, erosi heidän urheilun seuraamisensa edeltäjistään selvästi. Jääkiekko oli nimittäin 1960-luvulla syntyneillä täysin ylivoimainen aikuisuuden penkkiurheilulaji (63 % seurasi sitä) ja myös moottoriurheilu oli noussut yleisurheilun ohi (40 % vs. 39 %) (kuvio 96). Sellaisten perinteisten yksilölajien kuin yleisurheilun, hiihdon (28 %) ja mäkihypyn (15 %) suosio oli 1960-luvulla syntyneiden aikuisuudessa siis vääjäämättömässä syöksykierteessä jääkiekon ja moottoriurheilun kustannuksella. Yleisurheilijat ja hiihtäjät eivät siis enää nauttineet 1960-luvulla syntyneiden keskuudessa samanlaisesta suosioista kuin tätä ennen syntyneillä oli asian laita.

KUVIO 96. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana (n = 186)

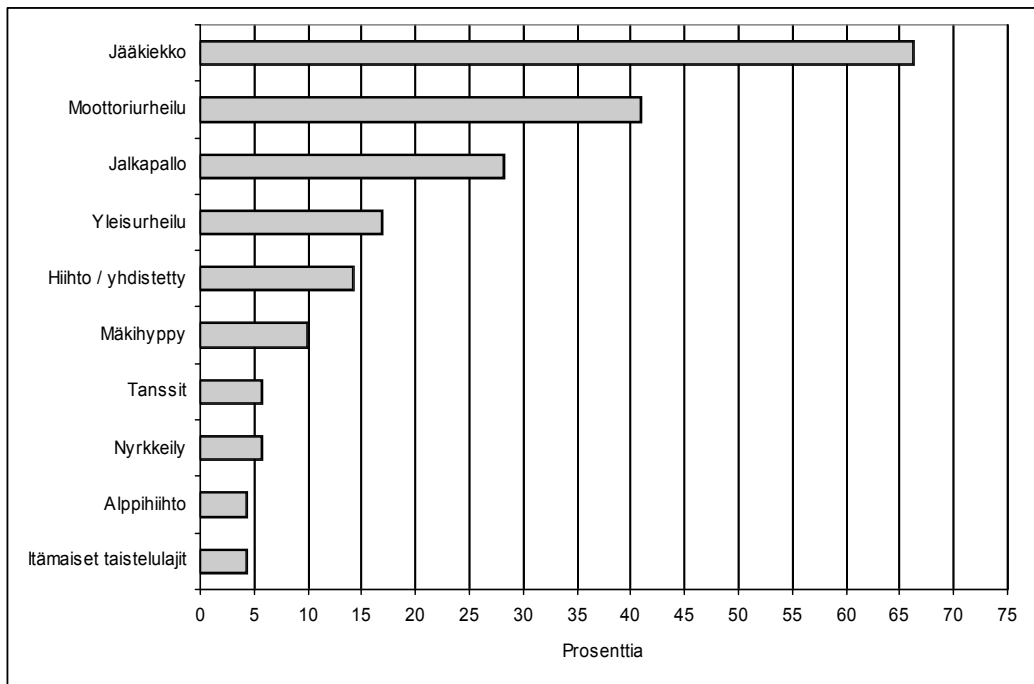
Eräs selitys jääkiekon suosioon ”1960-lukulaisilla” oli se, että molemmat sukupuolet seurasivat sitä ahkerasti, kun taas jalkapallo (24 %) oli edelleen perin miesvoittoinen penkkiurheilulaji (miehet 38 %, naiset 12 %) (kuvio 97). Selvää on, että niin kauan kuin naiset eivät innostu jalkapallon seuraamisesta, ei sen suosio 1960-luvulla syntyneiden keskuudessa tule nousemaan lähellekään jääkiekon suosiota. Sen sijaan hiihdon seuraaminen oli yhä enemmän naisten harrastus miesten keskityessä entistä täysipainoisemmin palloilun ja moottoriurheilun seuraamiseen.

KUVIO 97. Vuosina 1960-1969 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

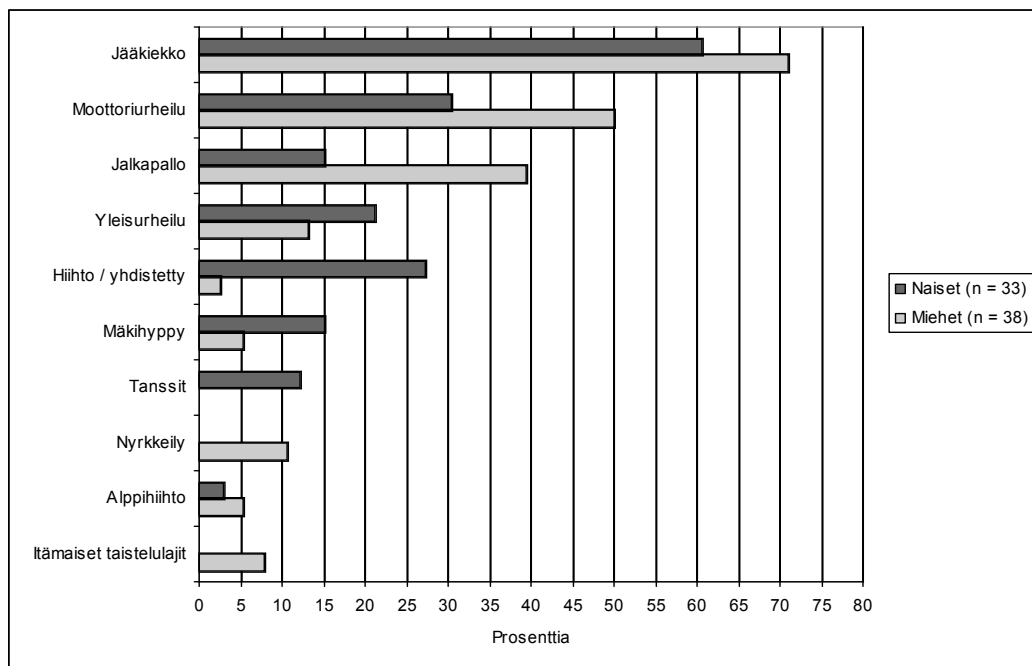
Tultaessa 1970-luvulla syntyneiden aikuisuuteen jääkiekko oli vielä ylivoimaisempi penkkiurheilulaji kuin 1960-luvulla syntyneillä vastaavassa iässä. 1970-luvulla syntyneistä nimittäin 66 prosenttia ilmoitti seuraavansa jääkiekkoa. Lisäksi yli 40 prosenttia seurasi moottoriurheilua ja 29 prosenttia jalkapalloa (kuvio 98). Koska näiden lajien seuraaminen oli näin suosittua, perinteisten yksilölajien kuten yleisurheilun (17 %), hiihdon (14 %) ja mäkihypyn (kymmenesosa) seuraaminen ei ollut enää kovin yleistä. Osasyynä hiihdon syöksykierteeseen muutenkin nuivasti hiihtoon suhtautuvien 1970-luvulla syntyneiden keskuudessa oli varmasti Suomen maastohiihtäjien massakäryllä vuoden 2001 Lahden MM-kisojen doping-testeissä, joka sai kansan paheksumaan urheilussa kiellettyjä aineita käyttäneiden hiihtäjien sekä valmennusjohdon edesottamuksia.

”Juonittelulla, vilpillä ja pelottelulla on vankka sijansa kaikissa urheilukilpailuissa ja yleensäkin peleissä. Tuomareiden käyttö sekä sallitun petoksen ja strategisten etujen rajoja valvovat yksityiskohtaiset tekniset määräykset osoittavat selvästi, että vilppi ja vastustajan huiputtaminen eivät suinkaan ole satunnaisia piirteitä. Urheilutottumusten tulisi itse asiassa luonnostaan johtaa huijaustaipumuksen täydellisempään kehittymiseen.” (Veblen 2002, 145.)

KUVIO 98. 1970-luvulla syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana (n = 71)

Mielenkiintoinen tulokas 1970-luvulla syntyneiden suosituimpien lajien listalla oli alppihiihto, jota seuraavien osuus oli tosin pieni. Joka tapauksessa 2000-luvun alkupuolella maailmalla hyvin menestyneet alppihiihtäjämme olivat innoittaneet myös jotkut yli 30-vuotiaista 1970-luvulla syntyneistä seuraamaan lajia ja todennäköisesti lajin suosio tulee nousemaan nuoremman polven saapuessa aikuisikään. Hiihto, mäkihyppy ja tanssit olivat 1970-luvulla syntyneillä edelleen naisvaltaisia penkkiurheilulajeja, mutta nyt myös yleisurheilua naiset seurasivat miehiä yleisemmin (kuvio 99). ”1970-luvun” miehet olivat nimittäin keskittyneet jääkiekon, moottoriurheilun ja jalkapallon seuraamiseen.

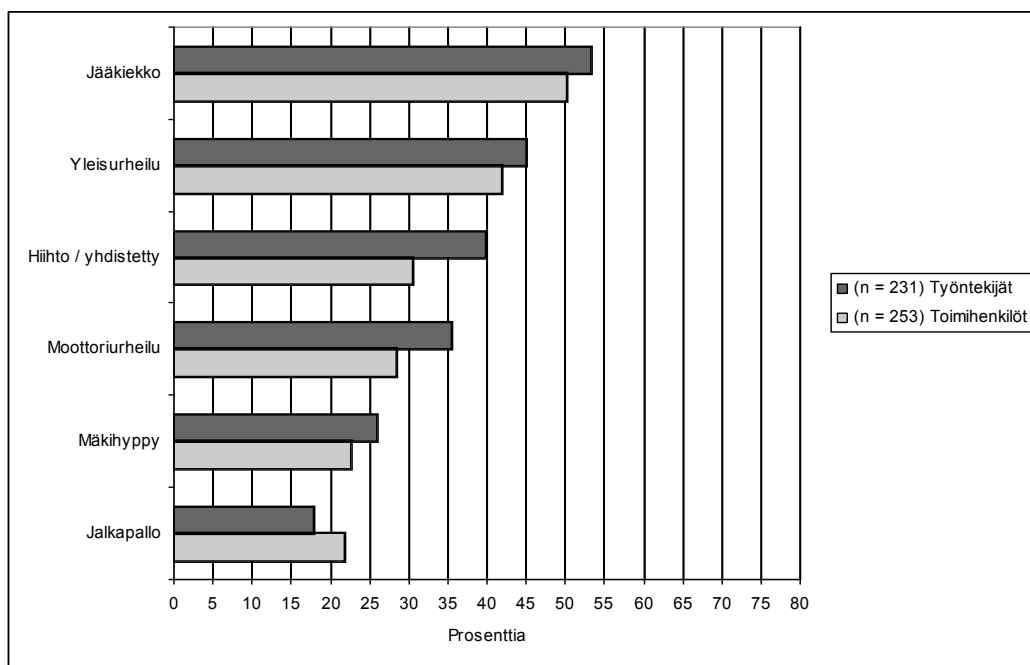

KUVIO 99. 1970-luvulla syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit 30-50-vuotiaana sukupuolen mukaan

Yhteenvedona suomalaisten aikuisuuden urheilun seuraamisesta mainittakoon, että nuoruuden tavoin eri vuosikymmeninä syntyneiden välillä oli selviä eroja. Perinteiset yksilölajit (yleisurheilu, hiihto) olivat vielä 1920-1940-luvuilla syntyneillä joukkuepeleihin ja moottoriurheiluun verrattuna suosittuja, mutta 1960-1970-luvuilla syntyneillä viimeksi mainitut olivat syrjäyttäneet perinteiset yksilölajit suosiossaan.

Millaista oli suomalaisten aikuisuuden urheilun seuraaminen sitten ammattiase-
man perusteella? Kuten kuviosta 100 voi nähdä, jalkapallo oli hieman suosittumpaa toimihenkilöillä kuin työntekijöillä (22% vs. 18%), mutta muiden lajien suhteen näin ei ollut. Yleensäkin erot työntekijöiden ja toimihenkilöiden välillä olivat niin pieniä, että niistä ei kannata vetää suuria johtopäätöksiä. Ainoastaan hiihdon (40% vs. 30%) ja moottoriurheilun (36% vs. 29%) katseleminen oli selvästi suosittumpaa työntekijöillä kuin toimihenkilöillä.

Jos katsotaan suomalaisten aikuisuuden urheilun seuraamista perinteisten ”eliit-
ti” (alppihiihto, tennis, ratsastus, golf) ja ”rahvaan” (paini, nyrkkeily, painonnosto)

KUVIO 100. Eräät 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten 30-50-vuotiaana seuraamista urheilulajeista ammattiaseman mukaan

suosikkilajien suhteen, niin golfia ja tennistä toimihenkilöt seurasivat aavistuksen työntekijöitä yleisemmin (golf 4% vs. 1%, tennis 6% vs. 4%). Nämä erot olivat kuitenkin niin pieniä, että sosiaalisella asemalla voidaan sanoa olevan melko pieni merkitys sille, mitä lajeja suomalaiset aikuisuudessaan seurasivat, varsinkin kun perinteisten työväenluokkaisten lajien painin, nyrkkeilyn ja painonnoston seuraaminen oli hyvin harvinaista.

8.3. Mihinpä yleisurheilun ja hiihdon suosio eläkeiässä hiipui?

Penkkiurheilutarkastelun loppuun siirrytään eläkeiän urheilun seuraamiseen, jonka luulisi joillekin työuran jäätyä taakse olevan merkittävä osa eläkeiän ajan kulutusta, sillä enää ei suuri osa valveillaoloajasta kulu ansiotyön parissa, joten penkkiurheiluun jää todennäköisesti enemmän aikaa kuin aiemmin. Nyt voi halutessaan katsella esimerkiksi olympiakisoja keskellä päivää tai vaikka keskellä yötä, sillä tämän toiminnan haittaajana eivät enää toimi työelämän vaatimukset.

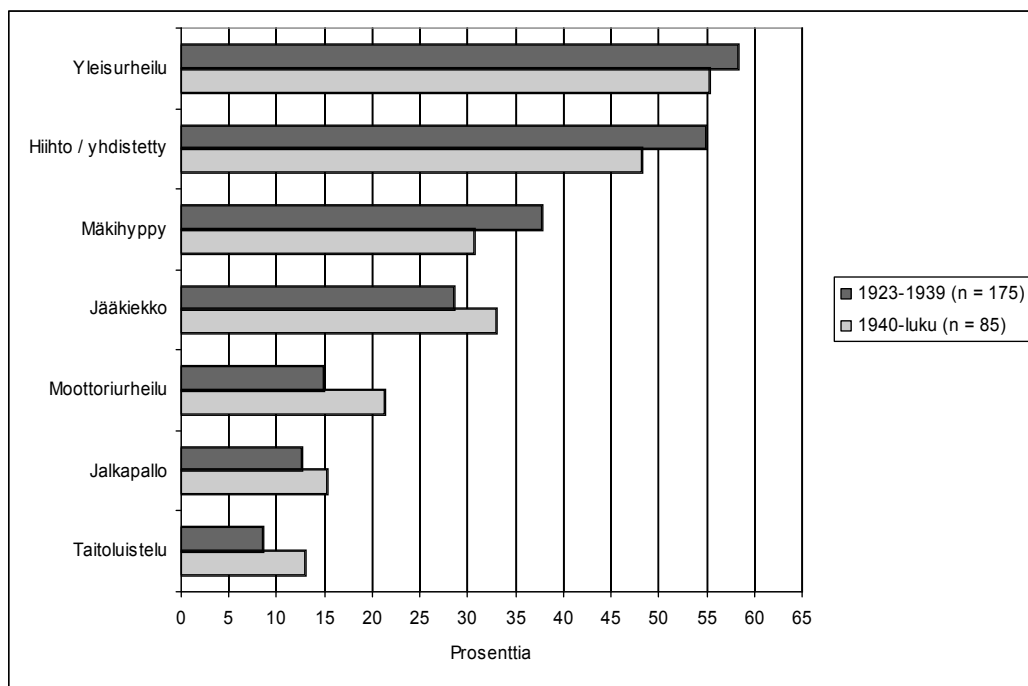
"Olen penkkiurheilija, seuran TV:stä melkein kaikki urheiluohjelmat, ne ovat TV:n parasta viihdettä." (Nainen, syntynyt 1925) (2342)

"Urheilun seuraaminen on mielekästä." (Mies, syntynyt 1926) (152)

"Tunnen nimeltä kaikki suomalaiset urheilijat." (Nainen, syntynyt 1932) (2395) *"Kuuntelen ja katselen mielelläni televisiosta urheilua."*

(Nainen, syntynyt 1938) (23)

1920-1940-luvuilla syntyneistä suomalaisista 48-58 prosenttia seurasi yli 60-vuotiaana sellaisia perinteisiä yksilölajeja kuin yleisurheilua ja hiihtoa (kuvio 101).

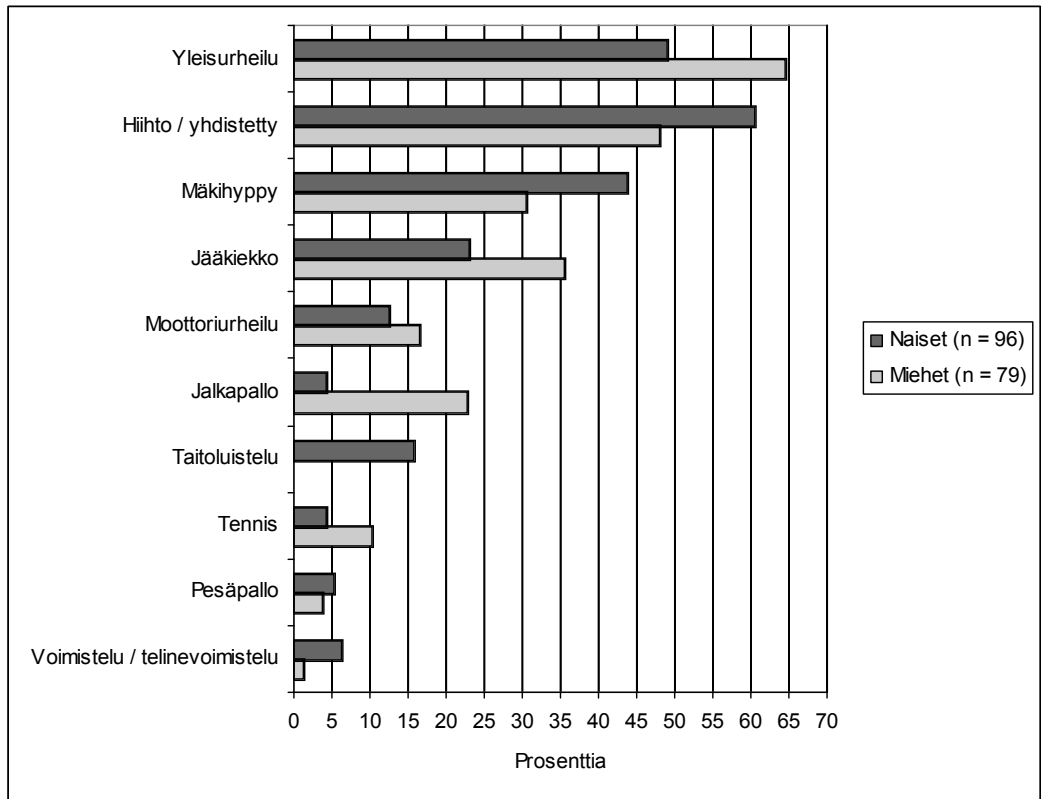
KUVIO 101. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit yli 60-vuotiaana

Nämä kaksi lajia olivatkin heidän penkkiurheilussaan muita selvästi suosituimpia, joten jo nuoruudessaan perinteisiin yksilölajeihin mieltyneet ”1920-1940-lukulaiset” noudattivat eläkeiässäänkin elämänkaarensa alkutaipaleella omaksumiaan penkkiurheilumieltymyksiä. Jonkinlaisesta ”nykyaikaistumisesta” erityisesti 1920-1930-luvuilla syntyneiden urheilun seuraamisessa kertoo kuitenkin se, että jääkiekon suosio oli noussut heillä selvästi sitten aikuisuuden (30-50-ikävuotta) päivien 19 prosentista 29 prosenttiin. Sen sijaan 1940-luvuilla syntyneillä jääkiekko oli nyt käytännössä yhtä suosittua kuin silloinkin. Samalla tavalla kävi moottoriurheilun suhteen, joka 1920-1930-luvuilla syntyneillä oli noussut aikuisuuden jälkeen 5 prosentista 15 prosenttiin ja 1940-luvuilla syntyneillä säilynyt ennallaan. Tosin sanoen, tältä osin 1920-1930 ja 1940-luvuilla syntyneiden urheilun seuraaminen oli yhtenäistynyt 30-50 ja 60+ ikävuosien välillä.

Kun katsotaan eläkeiän urheilun seuraamista sukupuolen mukaan, niin 1920-1930-luvuilla syntyneet miehet olivat naisiin nähden selvästi voimakkaammin mieltyneet yleisurheiluun (miehet 65 %, naiset 49 %), jääkiekkoon (miehet 35 %, naiset 22 %) ja jalkapalloon (miehet 23 %, naiset 4 %). Naiset puolestaan seurasivat miehiä yleisemmin hiihtoa (60 % vs. 48 %) ja mäkihyppyä (44 % vs. 30 %) Lisäksi taitoluistelun katselemisessa naiset olivat miehiin nähden ylivoimaisia (16 % vs. 0 %). Sen sijaan moottoriurheilun seuraamisessa miehet ja naiset olivat aika tasaisia moottorien kiinnostuessa jonkin verran myös naisväkeä (kuviot 102.) Jääkiekon ja moottoriurheilun noususta huolimatta 1920-1930-luvuilla syntyneitä voidaan kuitenkin eläkeiässään kutsua edelleen perinteisten yksilölajien ystäviksi.

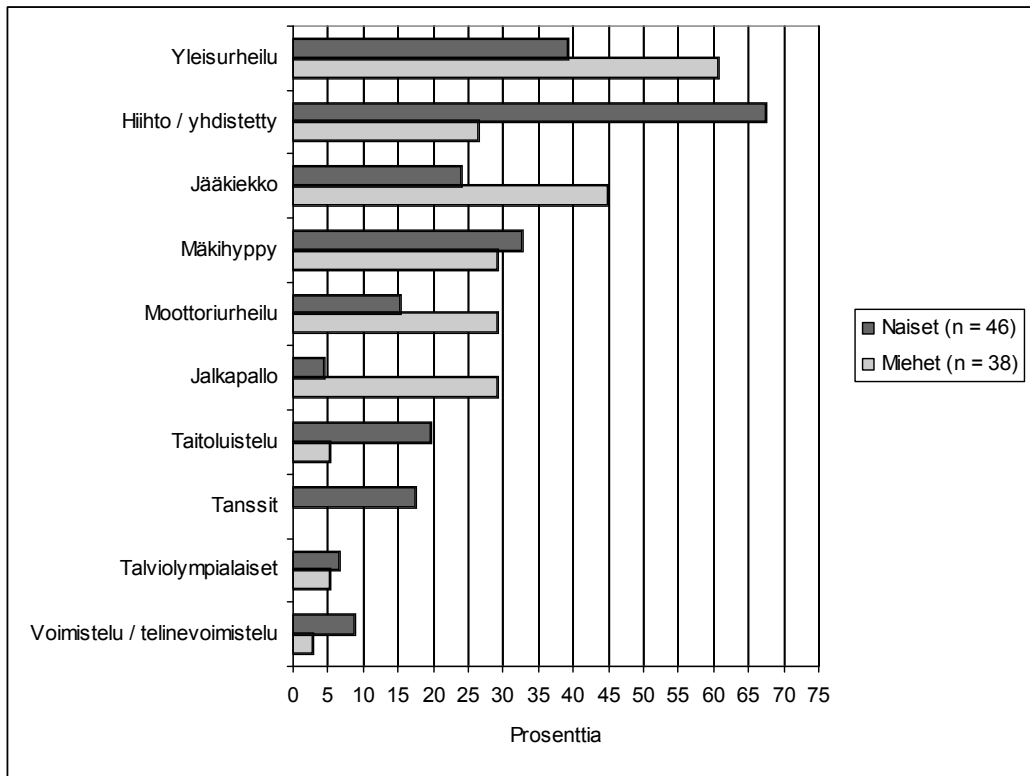
”Poikani on innokas liikunnan harrastaja ja kilpailija, monet maratoonit juossut ja Finlandia-hiihdot kilpaillut. Häntä kannustaessa olen sitten alkanut itsekin vähän kiinnostua nyt vanhempana kaikesta. Doping-juttut ja nuorten alkoholin käyttö tuntuu vastenmieliseltä liikunnan yhteydessä.” (Nainen, syntynyt 1927) (336)

”Valtalajien (eritoten jalkapallo) saama suhteettoman suuri osuus mediassa (televisio ja lehdistö). Sen liika tarjonta suorastaan etoo. Jääkiekon ns. kova peli on myös epäinhimillistä.” (Mies, syntynyt 1929) (1466)

KUVIO 102. Vuosina 1923-1939 syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit yli 60-vuotiaana sukupuolen mukaan

1940-luvulla syntyneillä sukupuolten välisiä eroja urheilun seuraamisessa tuli puolestaan siinä, että naiset olivat miehiin nähden ylivoimaisia hiihdon (67 % vs. 26 %), taitoluistelun (20 % vs. 5 %) ja tanssien (17 % vs. 0 %) seuraamisessa (kuviot 102 ja 103). Lisäksi he seurasivat miehiä niukasti yleisemmin mäkihyppyä, talviolympialaisia ja voimistelua. Miehet taas olivat naisia selvemmin yleisurheilun (61 % vs. 39 %), jääkiekon (45 % vs. 24 %), jalkapallon (29 % vs. neljä prosenttia) ja moottoriurheilun (29 % vs. 15 %) lumoissa. 1940-luvulla syntyneiden miesten ja naisten väliset erot olivat siis yli 60-vuoden iässä erittäin suuria miesten seurattessa naisiin verrattuna selvästi yleisemmin joukkuepelejä, moottoriurheilua ja yleisurheilua.

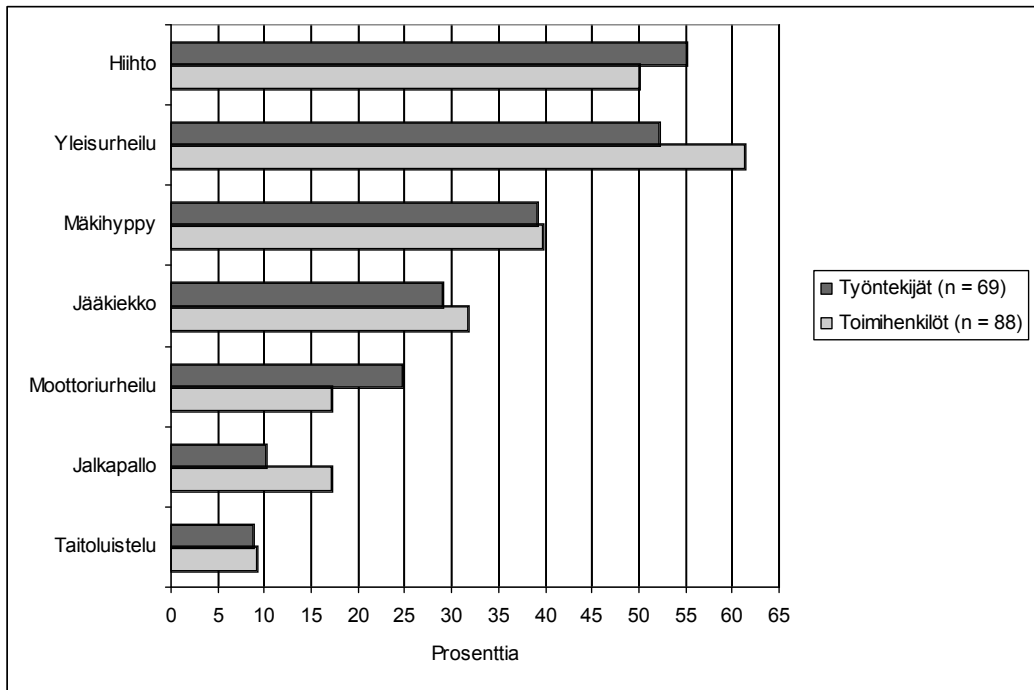

KUVIO 103. 1940-luvulla syntyneiden suomalaisten suosituimmat penkkiurheilulajit yli 60-vuotiaana sukupuolen mukaan

Kaiken kaikkiaan 1920-1940-luvuilla syntyneiden eläkeiän urheilun seuraamisessa perinteiset yksilölajit olivat vahvoilla, mutta myös sellaisia ”uudenlaisia” urheilulajeja kuin joukkuepalloilua ja moottoriurheiluakin seurattiin, erityisesti miesten keskuudessa. Todennäköistä on, että kun loput 1940-luvulla syntyneistä ja tätä myöhemmin syntyneet saapuvat yli 60 vuoden ikään, eläkeiän penkkiurheilu tulee muuttumaan perinteisistä yksilölajeista selvemmin kohti joukkue- ja moottorilajeja. Yleisesti kehitys Suomessa näyttää menevän siihen suuntaan, että sellaiset lajit, joissa urheilija joutuu pitkäkestoisesti fyysisesti ponnistelemaan, menettävät suosiotaan katsojien keskuudessa taitoa, tarkkuutta ja vauhtia vaativiin lajeihin verrattuna. Tämä kuvaa laajemminkin yhteiskunnan arvojen muuttumista.

Millaista oli sitten suomalaisten eläkeiän urheilun seuraaminen työuran aikaisen ammattiaseman perusteella? Kuvioon 104* on otettu kolme perinteistä yksilölajia (yleisurheilu, hiihto, mäkihyppy), kaksi joukkuelajia (jääkiekko, jalkapallo), yksi teknistynyt laji (moottoriurheilu) ja yksi ”nykyaikainen” yksilölaji (taitoluistelu). Kuten siitä nähdään, työntekijät seurasivat toimihenkilöitä yleisemmin hiihtoa (55 % vs. 50 %) ja moottoriurheilua (24 % vs. 17 %), kun taas yleisurheilun (52 % vs. 61 %), jääkiekon (29 % vs. 32 %) ja jalkapallon (10 % vs. 17 %) suhteen asia oli päinvastoin. On mielenkiintoista, että moottoriurheilua työntekijätaustaiset eläkeläiset

* Kuviossa vertaillaan ainoastaan niiden eläkeikäisten penkkiurheilua, jotka ovat työuransa aikana kuuluneet joko työntekijöihin tai toimihenkilöihin, koska muissa ammattiasemassa olleita oli aineistossa niin vähän.

KUVIO 104. Eräät suomalaisten työntekijöiden ja ylempien toimihenkilöiden eläkeiässä seuraamista urheilulajeista

seurasivat hieman yleisemmin kuin toimihenkilöt. Vielä mielenkiintoisempaa on, että sellaista perinteistä lajia kuin yleisurheilua puolestaan toimihenkilöt seurasivat selvästi työntekijöitä yleisemmin. Tämän mukaan siis yleisurheilu olisi eläkeiän penkkiurheilussa selvästi enemmän toimihenkilö- kuin työntekijälaji. Vielä aikuisuudessaan (30-50-vuotiaana) ei näin asia ollut.

Millaista penkkiurheilu oli sitten golfin, tenniksen ja alppihiihdon kaltaisten "eliittilajien" (Karisto 1988) ja painin sekä nyrkkeilyn kaltaisten työväenluokkaisten lajien (Bourdieu 1985) suhteen? Golfia ja alppihiihtoa työurallaan toimihenkilöinä olleet seurasivatkin hieman työntekijöinä olleita yleisemmin (3 % vs. 0-1 %), kun taas painin suhteen asia oli päinvastoin (1 % vs. 4 %). Erot näiden lajien seuraamisessa olivat kuitenkin melko pieniä.

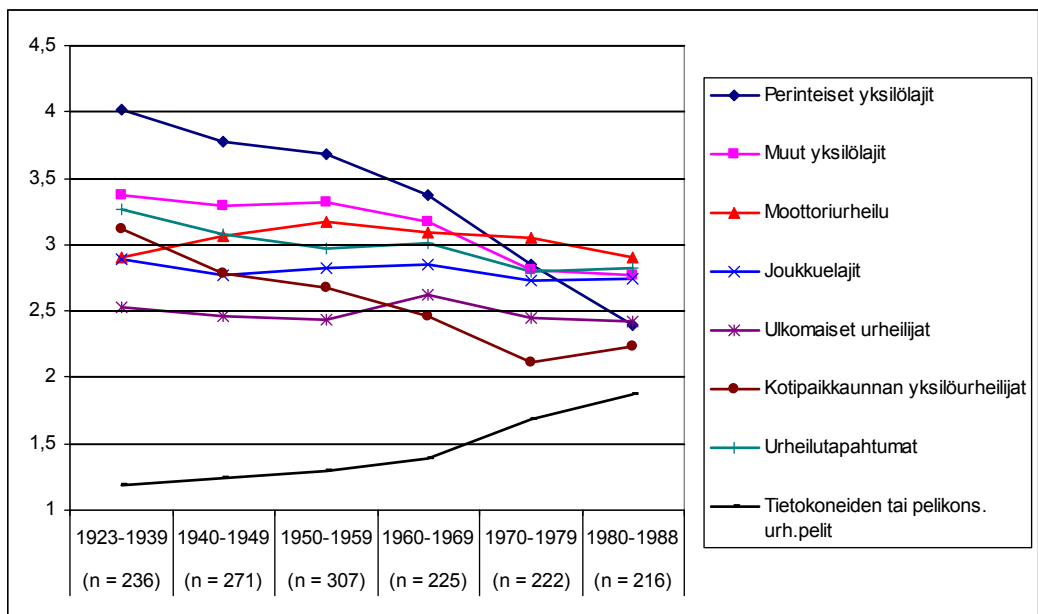
8.4. Yhteenveto:Yksinäisen puurtamisen seuraamisesta joukkue- ja moottoriurheilulajien seuraamiseen

Jo nuoruudesta alkaen eri aikakausina syntyneet suomalaiset ovat jakaantuneet jyrkästi niihin, jotka ovat seuranneet mieluiten hiihdon ja yleisurheilun kaltaisia perinteisiä yksilölajeja ja niihin, joilla joukkue- sekä moottoriurheilulajit ovat olleet suosittuja. Yleisurheilun ja hiihdon suosio on laskenut, itse asiassa romahtanut sekä suomalaisten nuoruudessa että aikuisuudessa nuorempiin syntymäkohortteihin siirryttäessä. Sen sijaan jääkiekon ja moottoriurheilun osalta kehitys on ollut päinvastainen. Toisin sanoen, yksilöurheilijoiden haastajiksi urheilun seuraamisessa ovat nousseet toisia joukkueita vastaan taistelevat joukkueet sekä moottoriajoneuvot kuljettajineen. Ne ajat näyttävätkin olevan takanapäin, jolloin yksin puur-

tavat urheilijat nauttivat kansalaisten varauksetonta ihailua. Eräs keskeinen selitys penkkiurheilulajien suosion muutokseen on, että ”uudenlaiset” vauhdikkaat penkkiurheilulajit joukkuepeleineen ja moottoriurheiluneen vastaavat hektisessä nyky-yhteiskunnassa arvostettavia merkityksiä paremmin kuin perinteiseen maatalous-yhteiskuntaan sopivat hiihto ja yleisurheilu yksinäisine puurtamisineen (ks. Koski 1998). Nämä urheilun seuraamisessa tapahtuneet muutokset ovat sekä suomalais-ten nuoruudessa että aikuisuudessa olleet niin selviä, että niitä voidaan hyvin pitää sukupolvisidonnaisina ilmiöinä.

Koska urheilu on kaupallistunut voimakkaasti, on tämä urheilun seuraamisessa näkynyt sellaisten lajien suosion nousuna, joihin kaupallistuminen on sopinut hyvin. Näitä ovat varsinkin joukkuepelit ja moottoriurheilu. Vähäinen merkitys penkkiurheilussa tapahtuneeseen suoranaiseen vallankumoukseen eri lajien osalta ei myöskään ole ollut televisiolla. Se on lisännyt urheilutarjontaa merkittävästi verrattuna aikaan, jolloin televisio oli harvinaisuus. Kun aiemmin urheilun seuraamista jouduttiin harjoittamaan paikan päällä tai radion sekä sanomalehtien välityksellä, on nykyään tarjolla lukuisia mahdollisuuksia seurata urheilua jopa urheilulle kokonaan omistettujen televisiokanavien muodossa. Television ohella myös muiden medioiden (esim. internet) kasvu on monipuolistanut urheilun seuraamista. Myös urheilulajien määrä on kasvanut voimakkaasti, minkä johdosta uusia urheilulajeja uusine idoleineen on tullut pinnalle. (ks. Zacheus ym. 2003b, 61-63.)

Näiden mullistusten johdosta ei ole ihme, että eri aikakausina syntyneiden erilainen suhde urheilun seuraamiseen näkyy kuviosta 105. Sen mukaan suurimmat erot suomalaisten tähänastisen elämän aikana koetuissa penkkiurheiluelämyksissä ovat muodostuneet perinteisten yksilölajien seuraamisessa. Oman synnyinmaan mäkihyppääjien, hiihtäjien, keihäänheittäjien ja juoksijoiden suoritukset kansallisilla ja kansainvälisillä kilpa-

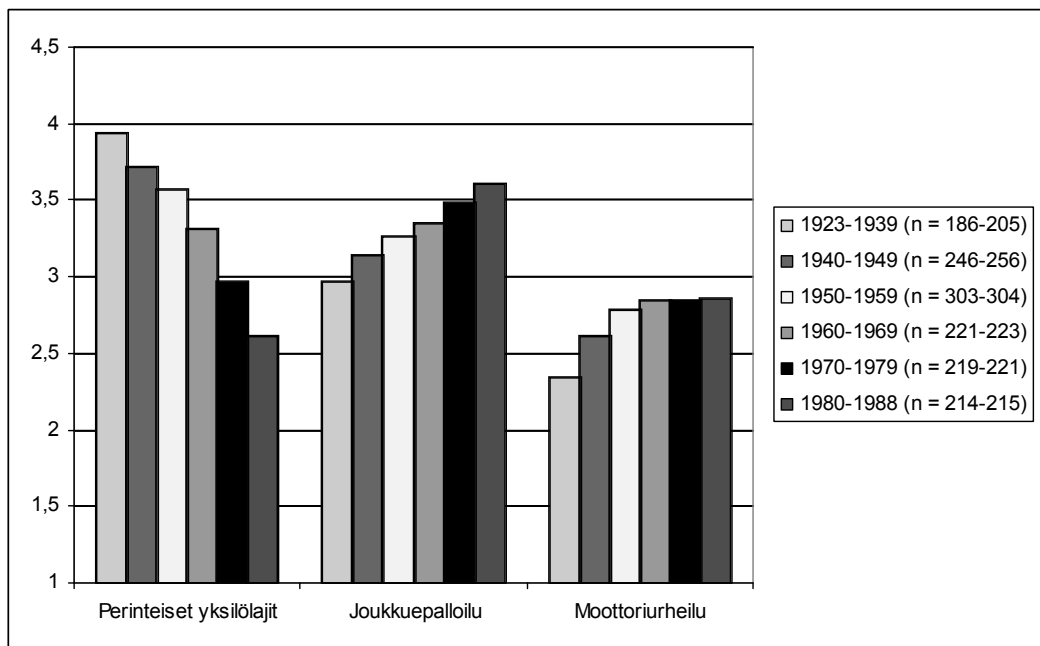

KUVIO 105. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten urheilun seuraamisesta saatujen elämysten summamuuttujien keskiarvot tähänastisen elämän aikana (asteikko: 1 = ei ole aiheuttanut minkäänlaisia elämyksiä, 5 = on aiheuttanut erittäin voimakkaita elämyksiä)

kentillä ovat aiheuttaneet sitä voimakkaampia elämyksiä, mitä aiemmin syntyneistä on kyse ja sitä vähemmän voimakkaita elämyksiä mitä myöhemmin syntyneistä on kyse (F(5, 1471) = 101,24; p<0,001, liitteet 17a ja 17b). Sitä vastoin perinteisiä yksilölajeja voimakkaampia elämyksiä varsinkin 1980-luvulla syntyneet ovat saaneet moottoriurheilusta, joukkuelajeista sekä uudenaikaisista, ei-perinteisistä yksilölajeista.

Varsin mielenkiintoista kuitenkin on, että vaikka joukkue- ja moottorilajien suosio on ollut myöhemmin syntyneillä selvästi aiemmin syntyneitä suurempaa, eivät he ole saaneet niistä sen voimakkaampia elämyksiä kuin aiemmin syntyneetkään. Urheilu ei siis enää näytä aiheuttavan nuoremmille polville kovin voimakkaita elämyksiä, vaikka kyse olisi heidän mielilajeistaan. Selitys tähän saattaa piillä kasvaneessa penkkiurheilutarjonnassa, jolloin esimerkiksi yksittäiset arvokisat eivät enää saavuta yhtä maagisia merkityksiä kuin vähäisemmän urheilutarjonnan aikakautena sekä siinä, että myöhemmin syntyneiden elämässä elämysten ”aiheuttajatahoina” ovat toimineet urheilun lisäksi monet muutkin tekijät.

Myös kuviosta 106 (katso myös liitteet 18a, 18b ja 18c) ilmenee, että kiinnostus perinteisiin yksilölajeihin (hiihto, yleisurheilu) on vanhemmista nuorempiin siirtymässä vähentynyt selvästi. Kuitenkaan näin ei ole tapahtunut joukkuelajien ja moottoriurheilun suhteen. Osittain perinteisten yksilölajien suosion hiipuminen selittyy paitsi ”ajan hengen” muuttumisella paremmin joukkue- ja moottoriurheilulajeja suosivaksi (ks. Koski 1998) myös sillä, että varsinkaan yleisurheilussa suomalaisten kansainvälinen menestys esimerkiksi 1970-1980-luvuilla syntyneiden elämän aikana ei ole ollut samaa tasoa kuin tätä ennen syntyneiden elämässä. Kolmas syy esimerkiksi hiihdon suosion hiipumiseen saattaa olla lajin viime aikoina ryvettyneellä dopingmaineella, sillä potkua hiihtoonsa verimanipulaation avulla on saanut moni. Myöskään yleisurheilijat eivät ole dopingkäryiltä välttyneet.

KUVIO 106. Eräiden lajikokonaisuuksien seuraamisen keskimääräinen kiinnostus vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten tähänastisen elämän aikana (asteikko: 1 = ei ole kiinnostanut lainkaan, 5 = on kiinnostanut erittäin paljon)

9. LIIKUNTASUHTEN NELJÄS OSA-ALUE: LIIKUNTAAN LIITTYVÄ KULUTTAMINEN

9.1. Liikuntaan liittyvä kuluttaminen nuoruudessa yleistynyt

Liikuntasuhteen tarkastelun loppuksi siirrytään vielä liikuntasuhteen neljännen ja viimeisen osa-alueen, liikuntaan liittyvän kuluttamisen kimppuun. Tämä on oleellinen osa laajempaa yhteiskunnan muutosta, koska kulutus on suomalaisen yhteiskunnan kehityksen myötä kohonnut ennennäkemättömiin mittoihin (ks. luku 3.4). Suomi on muuttunut sotien jälkeisestä puutteesta ja kurjuudesta massiiviseksi kulutusyhteiskunnaksi. Kaikkea on entisaikoihin verrattuna tarjolla maksukykyisille asiakkaille enemmän ja monipuolisemmin kuin rikkainkaan kykenee ostamaan.

Baumanin (2002) mukaan koko nykyinen ”notkean modernin yhteiskunta” on eräänlainen ”shoppailun” kyllästämä maailma, jossa loputtomasta kuluttamisesta on tullut koko elämän kattavaa toimintaa. Mitä enemmän kuluttaa, mitä hienompia tavaroita ostaa, sitä suuremmaksi kulutusnälkä kasvaa ja sitä lyhytkestoisemmaksi kulutuksesta saatu mielihyvää muuttuu. (Bauman 2002, 91-93, 100.) Eräs vaikutin tässä kaikessa on kilvoittelu. Yksi syy tavaramarkkinoiden laajenemiseen on, että rikkaiden omistaminen tuottaa kunniaa ja herättää kateutta. Rikkaiden keräämisessä onkin usein kyse kateutta herättävästä vertailutilanteesta. Rikkaiden esillepano näet onnistuu parhaiten sitä symbolisoivien esineiden omistamisen kautta. Kateutta herättävä vertailu kunniaa tuottavan saaliin haltijan ja heikommin menestyneiden naapureiden välillä onkin tärkeä omistettujen esineiden hyödyllisyyden osatekijä. (Veblen 1899/2002, 29.) Kun alati muuttuva muoti vielä houkuttelee ihmisiä ostamaan jatkuvasti muodin mukaista uutta, on tämä saattanut vaikuttaa myös liikuntakulttuuriin.

Liikunnassa kehityskaari köyhyydestä yltäkylläisyyteen on näkynyt myös siten, että terveydestä ja hyvästä kunnosta huolehtiminen on noussut nyky-yhteiskunnassa suureen arvoon ja kaikenlainen sen ympärillä pyörivä tavara- ja välinebisnes kasvanut räjähdysmäisesti.

”Kuten lähes kaikki toiminta, johon kulutusyhteiskunnassa ryhdytään, tämäkin käy kalliiksi: se vaatii erityistyökaluja ja välineitä, jotka vain kulutusmarkkinat pystyvät tarjoamaan. ’Ruumiini on vallattu linnoitus’ -asenne ei johda asketismiin, pidättyvyyteen tai kieltäytymiseen; jos jotakin, se ajaa kuluttamaan lisää -kaupallisesti tuotettuja terveysruokia.” (Bauman 2002, 100.)

Esimerkiksi kuntosaleilla kehojaan harjoittaville tarkoitettut lehdet ovat pullollaan lisäravinnemainoksia, joissa tohtoritason asiantuntijat analysoivat aineiden vaikutuksia. Tänä päivänä myös kuntoilija haluaa huippu-urheilijan tavoin harjoi-

* On huomattava, että kyseessä on subjektiivinen kuluttaminen, jossa vastaajat ovat arvioineet kulutuksensa asteikolla 1-5. Tämä siksi, että tarkkoja rahasummia varsinkaan vanhimpien kyselyyn vastanneiden nuoruuden liikuntaan kuluttamisesta olisi ollut mahdotonta saada.

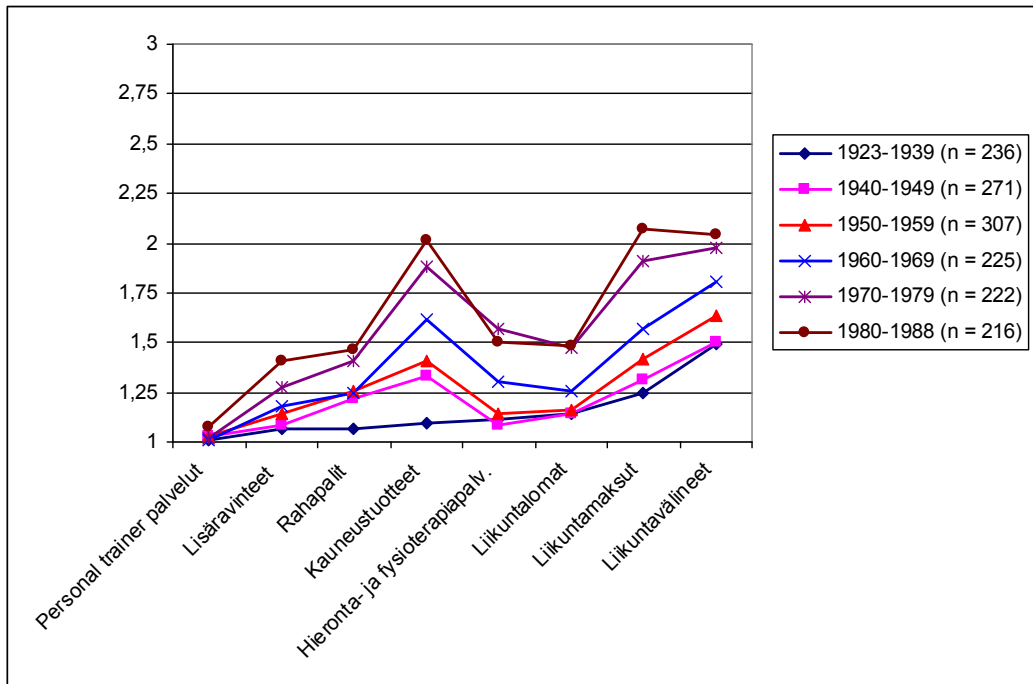
tella ja syödä järkiperaisesti. Umpimähkäinen rehkiminen tuntuu järjettömältä aikana, jolloin syke- ja rasvaprosentinmittarit, vaa'at, ravintoainetaulukot, harjoittelua tehostavat pillerit, palautumista edistävät tuotteet ja rasvaa polttavat aineet on keksitty. Lisäravinnemarkkinoilla käydäänkin herkeämätöntä kemiallista sotaa. Uusia tuotteita ilmestyy jatkuvasti markkinoille ja entisiä poistuu. Suurimmilla lisäravinyrityksillä on omat laboratorionsa, jotka vastaavat tuotteidensa tutkimuksesta ja tuotekehittelystä. (Kinnunen 2001, 125.)

”Ikuisen nuoruuden teollisuuden markkinat kukoistavat jo. Plastiikka-kirurgia yhdessä fitness-elämäntyylin kanssa on ollut keskiluokan arkipäivää jo kauan, puhumattakaan jättimäisestä kosmetiikka-, luontais-tuote-, ja lääketieteellisuuden kuluttamisesta.” (Kinnunen 2001, 194.)

Vaikka liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta on tullut arkipäiväisempää, on siinä selvästi eroa eri ryhmien välillä harrastuksen vakavuuden suhteen. Mitä vakavampaa on liikuntaharrastus, sitä enemmän siihen ollaan valmiita panostamaan rahaa. Esimerkiksi Kinnusen (2001) tutkimuksessa ilmeni selkeitä eroja rahankäytössä niiden välillä, jotka harrastivat kehonrakennusta kilpailumielessä ja muiden kuntosaliasiakkaiden välillä. Kolmannes kilpailijoista ilmoitti käyttävänsä kehonrakennukseen 1000-4000 markkaa kuukaudessa. Merkittävä menoerä heille oli ruoka ja lisäravinteet, mutta rahantarve riippui myös käytettävien lääkeaineiden määrästä. (Kinnunen 2001, 136.) Vastaavan kaltaisia eroja rahankäytössä huippujen ja ”tavalisten” harrastajien välillä on todennäköisesti myös monissa muissa lajeissa.

Koska suomalainen yhteiskunta on aineellisen hyvinvoinnin kohoamisen myötä kehittynyt kulutusyhteiskunnan suuntaan, ei ole ihme, että suomalaisten nuoruudessa myös liikuntaan liittyvä kuluttaminen on jatkuvasti lisääntynyt. Tämä näkyy kuviossa 107, jossa nuoruuden liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta on tehty summamuutuja (liite 19a).^{*} Vaikka keskimäärin suomalaisten liikuntaan liittyvä kuluttaminen on ollut aika vähäistä, kertoo kuvio kuitenkin, että liikuntavälineisiin, liikuntamaksuihin, liikuntalomiin, hieronta- ja fysioterapiapalveluihin, kauneustuotteisiin, ja liikunnan ja urheilun lisäravinteisiin kulutettiin keskimäärin sitä enemmän rahaa, mitä myöhemmin syntyneistä oli kyse (ks. myös liitteet 19b ja 19c). Varsinkin 1970-1980-luvuilla syntyneet olivat liikuntaan kuluttamisessa omassa luokassaan. Sen sijaan 1920-1940-luvuilla syntyneiden liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli heidän nuoruudessaan ymmärrettävästi hyvin vähäistä. Monikaan 1920-1940-luvuilla syntyneiden nuoruudessa ei mistään lisäravinteista, hieronta- ja fysioterapiapalveluista tai liikuntalomista ollut kuullutkaan, puhumattakaan maksullisesta liikunnasta. Ei juuri ollut urheiluvälinekauppoja, ylikansallisia urheilujalkine-, vaate- ja välinevalmistajia eikä maksullisia liikuntapaikkoja. Toisin sanoen mahdollisuudet kuluttaa olivat pienet.

”Alle 20-vuotiaana ei ollut vara valita mieleisiä vaatteita eikä välineitä, olenhan 36 syntynyt.” (Mies, syntynyt 1936) (2095) *”Vastauksistani varmaan näkyy, että työläisperheellä ei sotien jälkeen ollut varaa ostaa huippukampeita, eikä niitä ollut tarjollakaan. Oli käytettävä sitä mitä sattui saamaan, tai äiti teki.”* (Mies, syntynyt 1942) (129) *”Liikunta ihan hyöä asia, mutta 50- ja 60-luvuilla ei ollut mahdollisuuksia: maa-seudulla ei ollut esim. paikkoja ja välineitä (sukset ja polkupyörä vain).”* (Nainen, syntynyt 1946) (2258)

KUVIO 107. Summamuuttujien keskiarvot vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten alle 20-vuotiaana tapahtuvasta liikuntaan kuluttamisesta (asteikko: 1 = en ole kuluttanut lankaan, 5 = olen kuluttanut hyvin paljon)

Neljännes sekä 1920-1930- että 1940-luvulla syntyneistä käytti nuoruudessaan liikunta- ja urheilutajalkineisiin rahaa vähintään kohtalaisesti, kun taas liikunta-vaatteisiin kohtalaisesti käytäviä oli 1920-1930-luvuilla syntyneistä noin viidennes ja 1940-luvulla syntyneistä neljännes. Liikuntavälineisiin tällä tavoin kulutti noin viidennes molemmista ikäpolvista. Muihin kuin jalkineisiin, vaatteisiin ja välineisiin 1920-1940-luvuilla syntyneet eivät juuri rahaa kuluttaneet. Eroja 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välillä oli erityisesti kauneustuotteisiin kuluttamisessa, joihin 1940-luvulla syntyneistä kohtalaisesti rahaa käytti yhdeksän prosenttia 1920-1930-luvuilla syntyneiden yhtä prosenttia vastaan ($\chi^2(1) = 11,04$; $p = 0,001$). Edeltäjiinsä verrattuna suurempi kauneustuotteisiin kuluttaminen alle 20-vuotiaana 1940-luvulla syntyneillä ei ole yllätys, ovathan 1940-luvulla syntyneet ensimmäisiä, joiden nuoruudessa alkoi olla viitteitä nuorisokulttuurin noususta (Karisto 1998; 2005), jolloin oma ulkonäkökin alkoi vaatia keinotekoista ehostusta.

Myös 1950-1960-luvuilla syntyneiden nuoruuden liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli vaatimatonta. Eniten myös näinä vuosikymmeninä syntyneet kuluttivat urheilujalkineisiin, vaatteisiin ja välineisiin. Kokonaisuutena 1960-luvulla syntyneet kuluttivat kuitenkin liikuntaan alle 20-vuotiaana selvästi 1950-luvulla syntyneitä enemmän rahaa. Kun 1950-luvulla syntyneistä vähintään kohtalaisesti jalkineisiin rahaa kuluttavia oli 35 prosenttia, 1960-luvulla syntyneistä heitä oli yli puolet ($\chi^2(1) = 10,99$; $p = 0,001$). Lisäksi liikuntavaatteisiin (47 % vs. 34 %, $\chi^2(1) = 7,90$; $p < 0,01$), liikuntavälineisiin (41 % vs. 32 %, $\chi^2(1) = 4,45$; $p < 0,05$), urheilullisen näköiseen polkupyörään (13 % vs. 6 %, $\chi^2(1) = 6,84$; $p < 0,01$), seuramaksuihin (16 % vs. 10 %, $\chi^2(1)$

4,11; $p < 0,05$), matkoihin liikuntapaikoille (16 % vs. 10 %, $\chi^2(1) 4,57$; $p < 0,05$) 1960-luvulla syntyneet kuluttivat 1950-luvulla syntyneitä enemmän. 1960-luvulla syntyneiden voidaan siis sanoa olleen ensimmäisiä, joiden liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli alle 20-vuotiaana edes jonkinlaista.

”Tekisi mieli sanoa, että ei ’meirän nuoruudes’ pidetty meteliä liikunnasta. Sitä menttiin ja liikuttiin ilman ihmeellisempiä välineitä. Nykyään siitä on tehty rasite niin nuorille, kuin vanhemmille. Aina pitäisi ostaa uusia tuotteita ja ne hinnat on viimeisen päälle kalliita. Omille lapsilleni yritin hankkia kaikki urheiluvälineet mitä he tarvitsivat. Mutta rahaa paloi ja elintaso oli muutenkin korkea. Joskus tuntuu, että nykyään pitää olla hienot ’vehkeet’ mutta urheilusta viis.” (Nainen, syntynyt 1950) (8)

1970-1980-luvuilla syntyneiden nuoruudessa liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli jo melko erilaista kuin edeltäjillään. Asianmukaiset liikuntavaatteet ja -välineet olivatkin heille kohtalaisen tärkeitä. 1970-luvulla syntyneistä näet 58 ja 1980-luvulla syntyneistä 65 prosenttia kulutti vähintään kohtalaisesti alle 20-vuotiaana rahaa liikuntajalkineisiin. Myös muihin liikuntatuotteisiin kuluttamisessa 1970-1980-luvulla syntyneet olivat ”parhaita”. 1980-luvulla syntyneet kuluttivat liikuntavaatteisiin (66 % vs. 56 %, $\chi^2(1) = 4,18$; $p < 0,05$), maksullisiin kuntokeskuksiin (33 % vs. 22 %, $\chi^2(1) = 6,44$; $p < 0,05$), liikuntaseuramaksuihin (40 % vs. 27 %, $\chi^2(1) = 7,46$; $p < 0,01$), matkoihin liikuntapaikoille (29 % vs. 20 %, $\chi^2(1) = 4,57$; $p < 0,05$) 1970-luvulla syntyneitä enemmän rahaa. Se, että 1970-1980-luvuilla syntyneet kuluttivat liikuntaan rahaa enemmän kuin muut, selittyy ainakin osittain sillä, että heidän nuoruudessaan kauppojen hyllyillä roikkuva tavarapaljous ja liikunnan harrastaminen erilaisten välineiden ja kuntokeskusten avulla oli yleisempää kuin ennen tätä syntyneillä. Kuitenkin myös 1970-1980-luvuilla syntyneiden liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli kokonaisuutena melko vähäistä, vaikka se muihin verrattuna suurinta olikin. Jotkut heistä suhtautuivat myös kriittisesti kulutuksen yleistymiseen liikunnassa.

”Hienot ja kalliit välineet esim. rullaluistimet, lumilaudat sekä erilaiset erikoisuudet: aerobic, spinning. Tavallinen kävely ja pyöräily ja muut perusliikuntamuodot ovat epämuodikkaita.” (Nainen, syntynyt 1977) (1185)

”Mielestäni minun sukupolvelleni on tyypillistä ohjatun ja maksullisen liikunnan runsaus sekä urheiluvälineiden merkityksen lisääntyminen. Liikunta on osa kulutuskulttuuria. Samoin ulkonäön ja trendikkyuden tavoittelu urheilemalla. Pidän tätä kehitystä etupäässä kielteisenä.” (Nainen, syntynyt 1981) (2363)

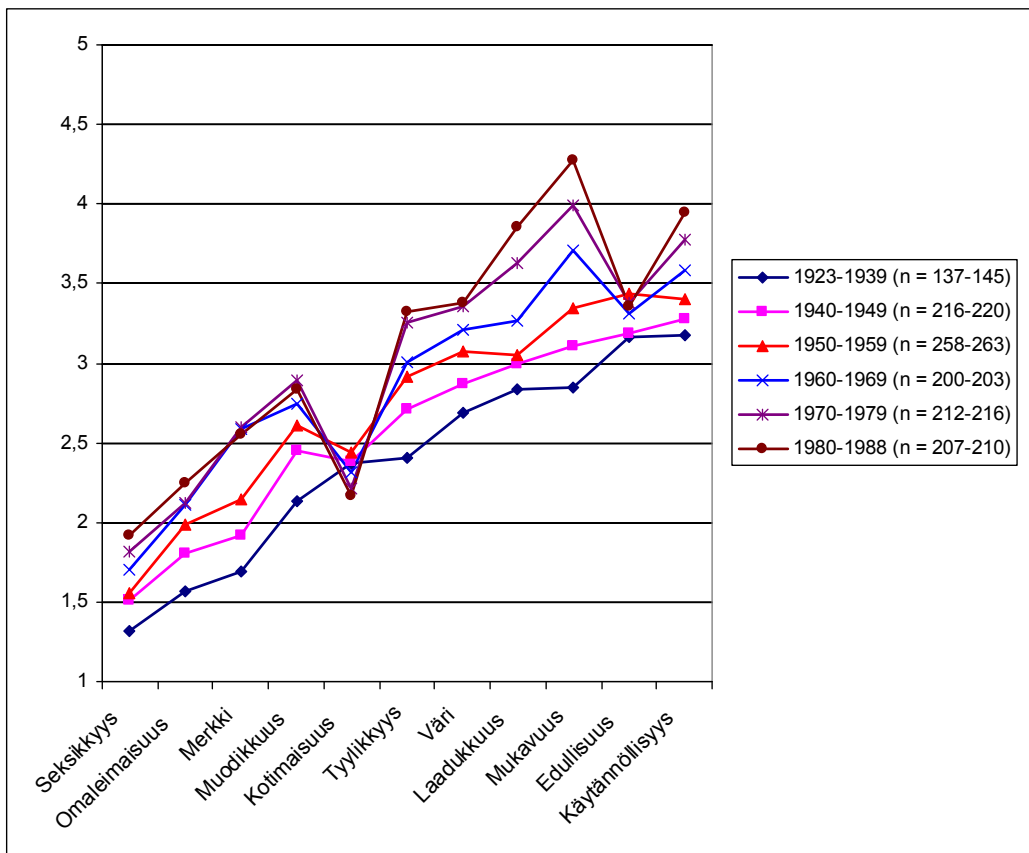
”Liikunnasta on tullut bisnestä, perusarvot ja urheilun etiikka hämärtyneet. Raha ratkaisee liikaa.” (Nainen, syntynyt 1981) (43) ”Nykyään ns. muotiurheilulajit vaativat kalliita varusteita, kun kaiken pitää olla viimeistä mallia ainakin nuorilla.” (Nainen, syntynyt 1981) (345)

”Hyvät liikuntavarusteet ovat kalliita! Isot ja laadukkaat kuntokeskukset rahastavat jäsenmaksuilla, valitettavasti.” (Nainen, syntynyt

1981) (730) ”Useimmat ’hauskat’ liikuntamuodot (mistä minä pidän) maksavat liikaa näin työttömälle – esim. spinning ja aerobic. Ja seuraaviin on yleensä mahdotonta päästä näin kesken kauden!” (Nainen, syntynyt 1984) (1595)

Kohtalaisen vähäisestä liikuntaan kuluttamisesta huolimatta liikuntavaatteiden ja -välineiden ominaisuudet ovat kohonneet yhä tärkeämmiksi samalla kun niiden määrä ja tarjonta ovat räjähdysmäisesti kasvaneet. Seksikkyys, omaleimaisuus, merkki, muodikkaus, tyylikkyys, väri, laadukkuus, mukavuus ja käytännöllisyys olivat nimittäin kaikki 1970-1980-luvuilla syntyneille keskimäärin tärkeämpiä kuin ennen 1950-lukua syntyneille (kuvio 108, liitteet 20a ja 20b). Tämä valottaa sitä, kuinka liikuntavaate- ja varustebisnes on nykypäivän liikuntakulttuurissa suuremmassa roolissa kuin vanhassa maatalousyhteiskunnassa.

Baumanin (2002, 109-110) mukaan on tunnettua, että yläluokkalaisten mahdollisuudet kuluttaa ovat toisenlaisia kuin alempiluokkalaisten. Rikkaille jostain kulutustavarasta ammennettu (usein yhä lyhytaikaisempi) mielihyvää on helpompi tyydyttää, koska vauraus suojelee heitä tavarastumisen seurauksilta. Toisin sanoen, kyllästyttyään tavaroihin heidän on helppoa luopua niistä aivan kuin heillä on

KUVIO 108. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntavarusteiden ominaisuuksien keskimääräinen tärkeys alle 20-vuotiaana (asteikko: 1 = täysin yhdentekevä, 5 = erittäin tärkeä)

helppoa hankkiakin niitä. Sen sijaan köyhille yhä viettelevemmän näköiset ostoskeskusten näytekkunat ja television mainokset muodostavat yhä hallitsevamman halun maistaa valitsemisen autuutta edes hetken, vaikka siihen ei välttämättä taloudellisia mahdollisuuksia olisikaan. Nuoruuden kulutustarkastelun lopuksi onkin mielenkiintoista katsoa, onko isän sosiaalinen asema heijastunut liikuntaan liittyvään kulutukseen.

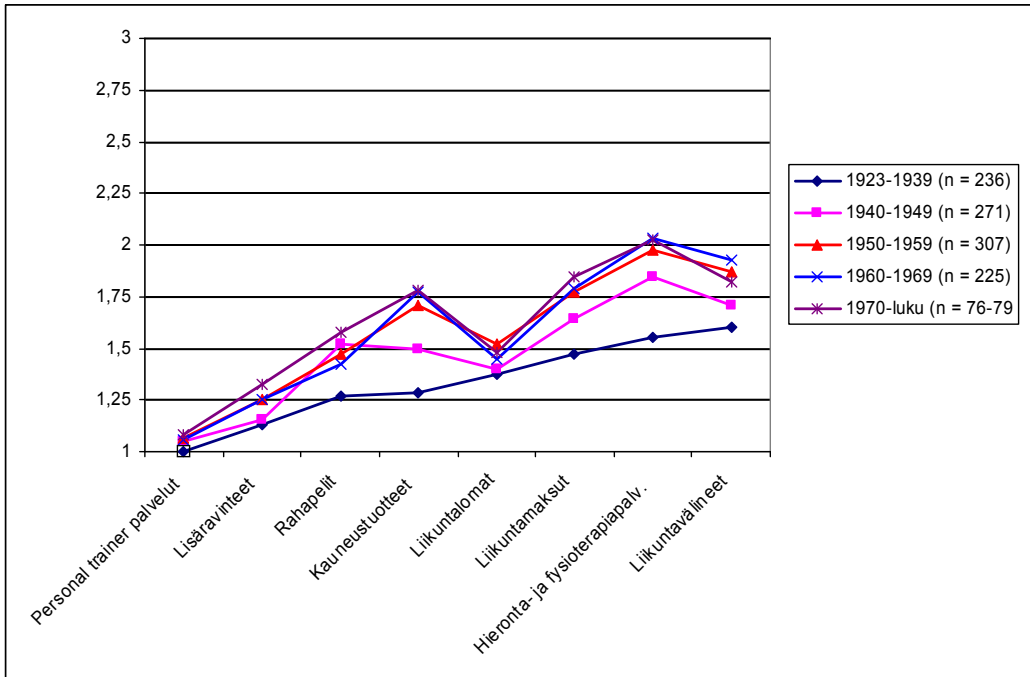
Tulokset osoittavat, että suomalaisilla ei ollut nuoruuden liikunnan kuluttamisessaan suurtakaan eroa isän ammattiaseman perusteella ja että kaikkiin ammatti-asemiin kuuluvien jälkikasvun liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli vähäistä. Ainoastaan maanviljelijäisten lasten kuluttaminen oli muita vähäisempää (liitteet 21a, 21b). On kuitenkin otettava huomioon, että maanviljelijöiden jälkeläiset ovat suurelta osin ennen 1950-luvulla syntyneitä, joista suurin osa on viettänyt lapsuutensa maaseudulla, jossa liikuntavaatteilla ja -varusteilla ei tuohon aikaan ollut merkittävää osa liikuntakulttuurissa.

On mielenkiintoista, että työväestön jälkeläisten liikuntaan liittyvä rahankäyttö ei nuoruudessa juuri eronnut yrittäjä- ja toimihenkilöisten jälkeläisten rahankäytöstä. Toisin sanoen, työväestön lapset kuluttivat (ainakin omasta mielestään) nuoruudessaan liikuntaan käytännössä aivan yhtä paljon rahaa kuin yrittäjä- ja toimihenkilöistenkin lapset. Koska kyseessä on oman rahankäytön subjektiivinen arviointi, epäselvää on, ovatko työntekijäin jälkeläiset todella olleet liikuntaan liittyvässä rahankäytössään tasapäisiä esimerkiksi toimihenkilöiden lapsiin verrattuna, jos asiaa mitataan euroina. Lisäksi tunnettua on, että

”Mikään yhteiskuntaluokka, edes kaikkein viheliäisimmät köyhät eivöt luovu totunnaisesta kerskakulutuksesta kokonaan. Viimeisistä tähän kulutusluokkaan kuuluvoista esineistä luovutaan vain äärimmäisen puutteen ajamina. Ihmiset ovat valmiita kärsimään varsin suurta kurjuutta ja epämukavuutta ennen kuin työntävät syrjään vihonviimeiset varallisuuteen perustuovan kunniallisuuden rippeet ja siihen tähtäävät pyrkimykset.” (Veblen 2002, 55.)

9.2. ”Ulkonäöllisten” asioiden merkitys nousussa aikuisuudessa

Seuraavaksi tarkastellaan aikuisuudessa tapahtunutta liikuntaan liittyvää kuluttamista. Koska suurin osa suomalaisista oli 30-50-vuotiaana työelämässä, niin liikuntaan kuluttamiseen luulisi jäävän enemmän rahaa kuin alle 20-vuotiaana. Niinpä liikuntaan liittyvä kuluttaminen on saattanut olla suomalaisten aikuisuudessa säännöllisen palkan myötä melko tärkeäkin asia. Kulutuksen yleistymisen on liikunnassa ja urheilussa saattanut näkyä esimerkiksi hienoilla liikuntavaatteilla ja varusteilla keikaroimisena, joka nuorekkuutta korostavassa yhteiskunnassa on voinut tulla tyyppillisemmäksi. Ei olekaan ihme, että myös suomalaisten aikuisuudessa liikuntaan liittyvä kulutus on jatkuvasti lisääntynyt, vaikka keskimäärin se on koko ajan ollut vähäistä. Kuten kuvioista 109 (ks. myös liitteet 22a, 22b, 22c) nähdään, 1940-1970-luvuilla syntyneiden aikuisuuden liikuntaan liittyvä kulutus oli varsinkin 1920-1930-luvuilla syntyneisiin nähden suurempaa. 1950-1970-luvuilla syntyneet kuluttivat rahaa keskimäärin enemmän liikuntavälineisiin ja 1940-1970-luvuilla syntyneet li-

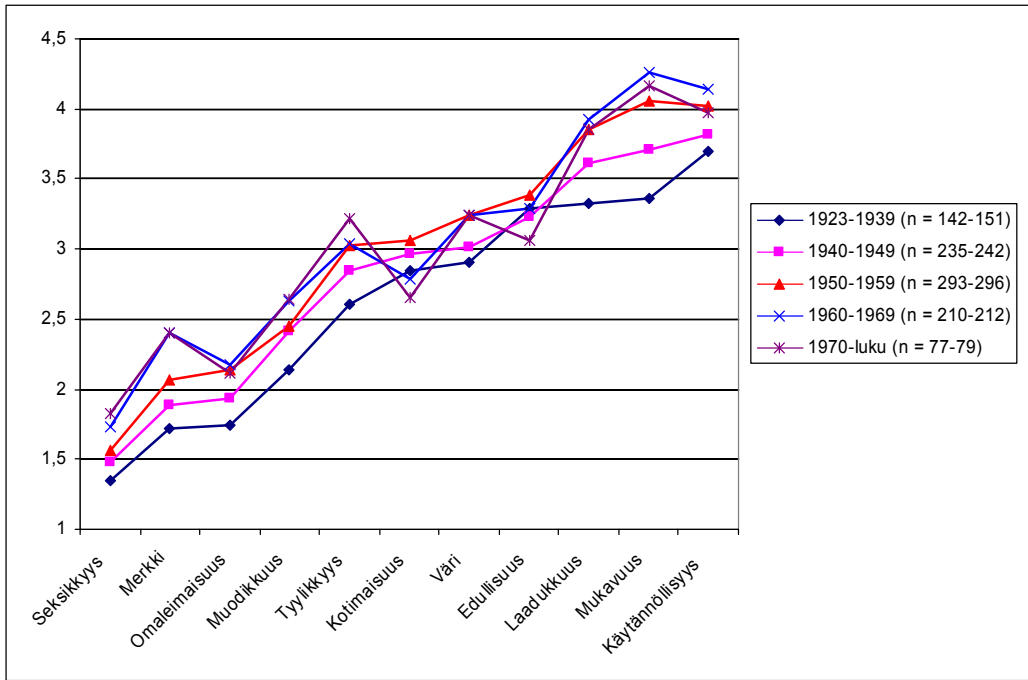

KUVIO 109. Summamuuttujien keskiarvot 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntaan kuluttamisesta 30-50-vuotiaana (asteikko: 1 = en ole kuluttanut lainkaan, 5 = olen kuluttanut hyvin paljon)

säksi hieronta- ja fysioterapiapalveluihin, liikuntamaksuihin ja kauneustuotteisiin kuin 1920-1930-luvuilla syntyneet. Lapsuudessaan säästäväisyyttä hyveenä pitäneet ennen sotia syntyneet olivat siis liikunnassaan säästäväisiä myös aikuisena, mutta sodan jälkeen syntyneet eivät enää vastaavassa määrin, vaikka suurta tuhlausta eivät hekään toki harrastaneet.

Kaikkina vuosikymmeninä syntyneille käytännöllisyys, mukavuus ja laadukkuus olivat tärkeimpiä liikuntavaatteiden ja -varusteiden ominaisuuksia. Näistä erityisesti mukavuus ja laadukkuus olivat 1950-1970-luvuilla syntyneille tärkeämpiä kuin 1920-1930-luvuilla syntyneille (kuvio 110, liitteet 23a ja 23b). Samoin oli asia seksikkyyden, merkin, muodikkauden ja tyylikkyyden suhteen. Vaikuttaakin siltä, että varsinkin liikuntavarusteiden ulkonäölliset ominaisuudet olivat 1950-1970-luvuilla syntyneiden aikuisuudessa muita tärkeämpiä.

Vaikka liikuntaan liittyvä kulutus on suomalaisten aikuisuudessa lisääntynyt ja erilaiset liikuntavaatteiden ja -välineiden ominaisuudet tulleet yhä tärkeämmiksi, niin kaiken kaikkiaan suomalaisten liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli päälle 30-vuotiaana vähäistä. Kun katsotaan asiaa syntymäkohortti kerrallaan, niin vähintään kohtalaisesti jalkineisiin kuluttavia oli 1920-1930-luvuilla syntyneistä noin 40 prosenttia ja 1940-luvulla syntyneistä lähes puolet ($\chi^2(1) = 4,40; p < 0,05$). Välineisiin kuluttaneita taas oli 1920-1930-luvuilla syntyneistä kolmannes ja 1940-luvulla syntyneistä 44 prosenttia ($\chi^2(1) = 4,66; p < 0,05$). Sitä vastoin esimerkiksi personal trainer palveluihin (0-4 %), maksullisiin kuntokeskuksiin (3-8 %) tai maksullisiin liikunta- paikkoihin (12-16 %) ei juuri rahaa kulutettu.

KUVIO 110. 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntavarusteiden ominaisuuksien keskiarvot 30-50-vuotiaana (asteikko: 1 = täysin yhdentekevä, 5 = erittäin tärkeä)

1950-1960-luvuilla syntyneiden voi sanoa olleen aikuisuuden liikuntaan liittyvässä kuluttamisessaan kovempia erityisesti 1920-1930-luvuilla syntyneisiin verrattuna. Heistä nimittäin 61 ja 69 prosenttia kulutti vähintään kohtalaisesti rahaa urheilujalkineisiin, 56 ja 64 prosenttia vaatteisiin ja yli 50 prosenttia välineisiin. Lisäksi ”1950-1960-lukulaisista” noin viidennes teki näin maksullisten kuntokeskusten suhteen. Näinä vuosikymmeninä syntyneiden edeltäjiinsä verrattuna voimakkaampaa rahankulutusta korostaa vielä se, että vajaa viidennes 1950-luvulla syntyneistä ja peräti 29 prosenttia 1960-luvulla syntyneistä ilmoitti kuluttaneensa rahaa maksullisiin liikuntapaikkoihin. Tämä kuvaa jollain lailla sitä, kuinka erilainen yhteiskunta kulutusmahdollisuuksien osalta 1950-1960-luvuilla syntyneiden aikuisuudessa oli 1920-1930-luvuilla syntyneisiin verrattuna. Kulutuskohteiden monipuolistumisen ansiosta edellisillä oli jälkimmäisiin verrattuna selvästi enemmän tahoja minne rahojaan kuluttaa myös liikunnan saralla. Monet 1950-1960-luvuilla syntyneet kuitenkin kokivat kulutusmahdollisuuksien kasvun ja liikunnan kaupallistumisen negatiiviseksi asiaksi, sillä kaupallistuneessa yhteiskunnassa tämän välttäminen on hankalaa.

”Liikunta on liikaa kaupallistettu. Harvoin liikkuvan vähäinenkin liikunta jää pois kun ei kehtaa mennä liikuntapaikoille muodista menneillä varusteilla. Uusia ei taas kannata ostaa vähäisen liikkumisen vuoksi.” (Mies, syntynyt 1955) (2461) *”Kaupungin liikuntamahdollisuudet rajallisia, koska kaikki maksaa ja joskus liikaa... (liian paljon).”* (Nainen, syntynyt 1955) (2217)

"Järjestetty liikunta maksaa maltaita. Uimahalleissa liikaa porukkaa ja kallista. Välineurheilua, merkkivaatteet, kallista." (Mies, syntynyt 1956) (1174) "Välineiden merkkistatus. Sama koskee myös urheiluvaatteita." (Mies, syntynyt 1956) (1712) "Kuntoliikunnassa ei ole huonoja puolia. Varusteet ovat eräissä lajeissa kalliita." (Mies, syntynyt 1956) (2510) "Urheilu ja liikunta on mennyt enemmän välineiden mainostamiseen." (Nainen, syntynyt 1957) (2837)

"Minusta liikunnasta on tullut liian 'kaupallista' tänä päivänä." (Mies, syntynyt 1961) (659) "...myös välineurheilu raivostuttaa." (Nainen, syntynyt 1961) (2020) "Pitäisi olla hienot ja muodinmukaiset vaatteet. Aina uusia lajeja." (Nainen, syntynyt 1962) (1229) "Moni laji on nykyään välineurheilua." (Mies, syntynyt 1964) (2506)

"Liian kaupallista, vain merkkivaatteet, sit voi harrastaa. Se on tehnyt minusta yksin liikkujan." (Mies, syntynyt 1965) (2746) "Yhteiskunnan 'materialisoituminen'; kaikessa täytyisi olla hienot, kalliit tavarat ja laitteet, ennen kuin jotain voi harrastaa! (Vaikka vähemmälläkin toimeen tulee)." (Nainen, syntynyt 1965) (2169) "Ulkonäköihanteet (vaatteet, välineet oltava merkkituotteita ja uusinta muotia)." (Nainen, syntynyt 1967) (1660)

1970-luvulla syntyneiden aikuisuuden liikuntaan liittyvä kuluttaminen oli pitkälti samanlaista kuin 1950-1950-luvuilla syntyneidenkin. Runsaat puolet heistä kulutti vähintään kohtalaisesti rahaa liikuntajalkineisiin, -vaatteisiin ja -välineisiin, runsas viidennes maksullisiin kuntokeskuksiin ja runsas neljännes maksullisiin liikuntapaikkoihin. Sen sijaan "1970-lukulaisetkaan" eivät juuri personal-trainer palveluihin rahaa kuluttaneet. Myös 1970-luvulla syntyneet olivat huomanneet liikunnan kaupallistumisen, sillä:

"Urheilusta on jossain määrin tullut väline-urheilua. Oma 'keho' ei välttämättä enää riitä hyvään suoritukseen." (Mies, syntynyt 1972) (2427) "Välineet, esim. golfissa vaaditaan tietyt vaatteet / tapa toimia, ei kiinnosta." (Nainen, syntynyt 1970) (2868) "Liiallinen välineurheilu, korostetaan liikaa ulkonäköä." (Nainen, syntynyt 1973) (529)

*"Hienot ja kalliit välineet esim. rullaluistimet, lumilaudat sekä erilaiset erikoisuudet: aerobic, spinning. Tavallinen kävely ja pyöräily ja muut perusliikuntamuodot ovat epämuodikkaita." (Nainen, syntynyt 1977) (1185)**

Ammattiaseman perusteella liikuntavälineisiin, liikuntamaksuihin, liikuntalomiin, kauneustuotteisiin sekä hieronta- ja fysioterapiapalveluihin yrittäjät ja toimihenkilöt kuluttivat keskimäärin enemmän rahaa kuin työvoiman ulkopuolella olevat (liitteet 24a ja 24b**). Sen sijaan toimihenkilöiden ja työntekijöiden välillä ei eroa aikuisuuden liikuntaan liittyvässä kuluttamisessa ollut.

* Vaikka sitaatin kirjoittaja ei vielä tutkimushetkellä ollutkaan täyttänyt 30. ikävuotta, otettiin hänen kommenttinsa mukaan aikuisuuden liikunnan käsittelyyn, sillä se kuvaa verrattomalla tavalla liikunnassa tapahtunutta välineistymistä ja kulutusmahdollisuuksien kasvua.

** Aikuisuuden liikuntaan liittyvän kuluttamisen tarkastelusta ammattiaseman mukaan jätettiin maanviljelijät pois heidän vähäisen määränsä takia.

Yhteenvedona aikuisuuden liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta voidaan sanoa, että vaikka se ei keskimäärin ole ollut kovin suurta, on kuluttaminen jatkuvasti yleistynyt ja erilaiset liikuntavaatteiden ja -varusteiden ulkoiset ominaisuudet ovat tulleet kohti nykypäivää siirryttäessä yhtä tärkeämmiksi.

9.3. Liikuntaan liittyvä kuluttamattomuus eläkeiässä merkki säästäväisyydestä

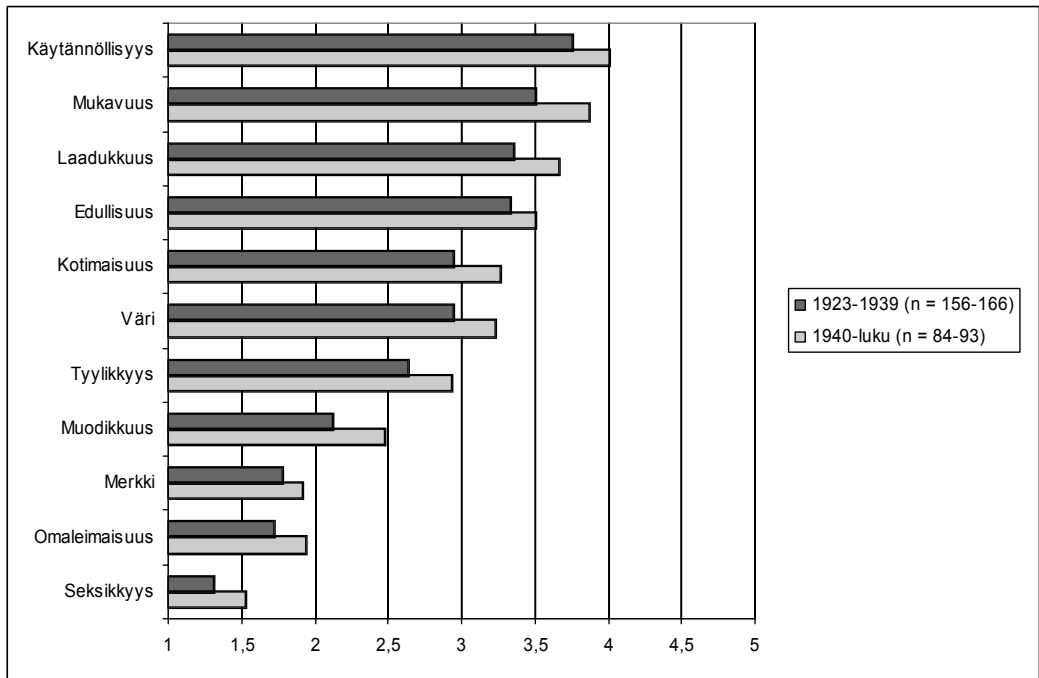
Lopuksi tarkastellaan eläkeiän liikuntaan liittyvää kuluttamista. Tämän merkitys elämänkaaren ehtopuolella ei ehkä 1920-1940-luvuilla syntyneillä ole kovin suuri, koska he ovat elämänsä aikana pääasiassa harrastaneet melko yksinkertaista perusliikuntaa luonnon helmassa, johon kuluttamisen ideologia sopii huonosti. Lisäksi Wilskan (2004, 241) mukaan viime vuosina voimakkaasti lisääntynyt liikuntaväline- ja liikuntapalveluala tähtää markkinointinsa lähes pelkästään nuorempiin väestöosiin, eli alle 45-vuotiaisiin.

Sen paremmin 1920-1930- kuin 1940-luvuilla syntyneet eivät liikuntaan rahaa yli 60-vuotiaina juuri kuluttaneet. Eniten rahaa heiltä kului jalkineisiin, vaatteisiin ja välineisiin. Näihin vähintään kohtalaisesti rahaa kuluttaneita oli 1920-1930-luvuilla syntyneistä 34, 33 ja 25 prosenttia ja 1940-luvulla syntyneistä 42, 46 ja 36 prosenttia. Eroja 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välille tuli erityisesti liikuntavaatteisiin kuluttamisen suhteen ($\chi^2(1) = 3,99; p < 0,05$). Kuitenkin, kun eläkeiän liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta tehtiin summamuuttujia (liite 25a), 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välille ei tämän suhteen tullut käytännössä lainkaan eroa. Hieronta- ja fysioterapiapalveluihin sekä liikuntavälineisiin jonkin verran kulutettiin, mutta muihin ei juuri lainkaan (liite 25b).

”Urheilulajeja on liikaa ja maksavat paljon. Ei voi kaikkia harrastaa vaikka ois lahjakaskin.” (Nainen, syntynyt 1930) (1082) *”Huonoja puolia liian kalliita ja hienoja välineitä ja kalliit rinne- ynnä muuta maksut.”* (Mies, syntynyt 1940) (744) *”Kaikki liika mainonta (TV:ssä jne.) kalliit urheilu ym. varusteet, raha ja ammattimaisuus ovat huonoja puolia. Ei enää kiinnosta samalla tavalla kuin ennen.”* (Nainen, syntynyt 1944) (585)

Eräs syy sille, miksi erot 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneiden välillä eläkeiän liikuntaan liittyvässä kuluttamisessa eivät muodostuneet kovin suuriksi johtuu varmasti siitä, että Suomen ensimmäiset kulutusikäluokat, 1940-luvun puolivälin ja 1950-luvun alun välillä syntyneet suuret ikäluokat eivät vielä tutkimushetkellä olleet saavuttaneet yli 60-vuoden ikää. Kunhan he varttuvat eläkeikään, tulee liikuntaan liittyvä kulutuskin tuossa iässä kenties jonkin verran yleistymään.

Liikuntavarusteiden ominaisuuksista sekä 1920-1930- että 1940-luvulla syntyneet pitivät tärkeimpinä käytännöllisyyttä, mukavuutta, laadukkuutta ja edullisuutta (kuvio 111). Sen sijaan seksikkyyttä, omaleimaisuutta, merkkiä tai muodikkuutta ei yli 60-vuotiaanaakaan katsottu tärkeiksi, kuten ei tehty aiemmissakaan elämänvaiheissa. Tämä kuvastaa sitä, että liikuntavarusteiden ulkoiset seikat eivät juurikaan olleet 1920-1940-luvuilla syntyneiden eläkeiässä heille tärkeitä. Heille oli siis lähes yhdentekevää esimerkiksi se, minkä merkkisissä liikuntavarusteissa liikuntaa harrastettiin, oliko

KUVIO III. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntavarusteiden ominaisuuksiensa keskimääräinen tärkeys yli 60-vuotiaana (asteikko: 1 = täysin yhdentekevä, 5 = erittäin tärkeä)

liikuntavaruste muodikas tai oliko liikuntavaate seksikkyydessään vertaansa vailla. Kuitenkin sellaiset ominaisuudet kuin mukavuus ja muodikkuus olivat 1940-luvulla syntyneille tärkeämpiä kuin 1920-1930-luvuilla syntyneille (liite 26), joista varsinkin jälkimmäinen viittaa muodikkuuden merkityksen hienoiseen nousuun.

Työuran aikaisen ammattiaseman perusteella suomalaisten eläkeiän liikuntaan liittyvässä kuluttamisessa ei ollut suuriakaan eroja (liite 27), vaan kuluttaminen tai oikeastaan kuluttamattomuus oli hyvin samanlaista riippumatta siitä, oliko työuransa aikana tehnyt fyysisesti kevyttä vai raskasta työtä. Yhteenvetona liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta voidaan sanoa, että 1920-1940-luvuilla syntyneet erilaisissa ammattiasemissa työuransa aikana toimineet eivät eläkeiässään olleet järin ihastuneita liikuntakulttuurin nykykehitykseen, jossa uudenlainen liikuntakulttuuri muoteineen, liikuntavälineineen ja kaupallisessa mielessä tuotettuine liikuntalajeineen on alkanut vallata alaa. Eläkeiän liikuntasuhteen käsittely onkin hyvä päättää seuraaviin sitaatteihin, jotka kiteyttävät hyvin liikuntakulttuurin kehityksen 1920-1940-luvuilla syntyneiden näkökulmasta.

”Ärsyttää ihmisten hakeutuminen fosforilla kiiltävinä tunkkaisiin, meluisiin kuntotiloihin. Arkipäiväisin välinein voi ulkona saavuttaa korkean kuntotason lähes ilmaiseksi.” (Mies, syntynyt 1939) (671)

”Kaupallisesti kaikesta on tehty hyvin kallista ja samalla yhdistetty se arvostukseen. Suurin osa ihmisistä ei siksi miellä liikunnaksi kävelyä töihin tai kouluun.” (Mies, syntynyt 1944) (2751)

9.4. Yhteenveto: Vanhoista verkkareista muodinmukaisiin varusteisiin

Koska liikunta on kiistattomasti kaupallistunut, on tämä merkinnyt myös sitä, että monenmoiset liikuntavaatteet, -välineet, liikuntamuoti, liikuntaan liittyvät lisäravinteet, liikuntalomat ja liikuntapaikkamaksut ovat vuosien saatossa yleistyneet. Liikunnasta onkin tullut kuin lähes mikä tahansa elämäntyylin näyttämismuoto.

Vaikka kaiken kaikkiaan suomalaisten liikuntaan liittyvä kuluttaminen on ollut vähäistä, ovat he kuluttaneet erilaisiin liikuntavaatteisiin ja -välineisiin sitä enemmän rahaa, mitä myöhemmin he ovat syntyneet. Kun kansainväliset urheilutuotemerkit olivat vielä ennen 1960-lukua syntyneiden nuoruutta lähes tuntemattomia puhumattakaan liikuntamuodista, niin tämän jälkeen niillä on ollut kasvava rooli. Monenlaiset urheiluvaatteet, -jalkineet, -välineet ja lisäravinteet ovat nykyään yleistyneet. Erilaiset liikuntavaatteisiin ja -välineisiin liittyvät ominaisuudet ovat tulleet suomalaisille tärkeämmiksi kuin ennen. Näistä ominaisuuksista käytännöllisyyden, laadukkuuden, tyylikkyyden ja värin merkitys on ollut koko ajan kasvussa. Näistä kaksi viimeisintä ovat puhtaasti ulkonäöllisiä seikkoja, joilla ei välttämättä ole tekemistä itse liikunnan harrastamisen kanssa.

Liikuntajalkineiden, -vaatteiden ja -välineiden merkitys kulutuskohteina on kasvanut sekä suomalaisten nuoruudessa että aikuisuudessa. Tämä kuvastaa orastavasti liikunnan kaupallistumista. Myös maksullisiin kuntokeskuksiin ja maksullisiin liikuntapaikkoihin kuluttaminen on hienokseltaan kasvanut. Kuitenkin myös aikuisuuden liikuntaan liittyvä kuluttaminen on ollut kokonaisuudessaan vähäistä. Lisäksi suomalaiset ovat yleisesti suhtautuneet varsin kriittisesti liikunnan kaupallistumiseen.

Liikuntaan liittyvä kuluttaminen on ollut vähäistä myös suomalaisten eläkeiässä. Muodikkaat liikuntavaatteet tai -välineet eivät olleet heille tärkeitä. Jos rahaa liikuntaan on käytetty, näin on tehty lähinnä silloin, kun on pitänyt ostaa liikuntajalkineita, vaatteita ja välineitä. Sen sijaan esimerkiksi liikunnan parissa viime aikoina voimakkaasti lisääntyneen lisäraavinnebisneksen tai personal trainer -palvelujen ylläpitoon ei ole juuri osallistuttu.

10. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET: SUOMALAISET LIIKUNTASUKUPOLVET

Käsillä olevassa tutkimuksessa on sangen yksityiskohtaisesti tarkasteltu vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten (n = 1477) liikuntasuhdetta retrospektiivisen kyselyn avulla kolmessa eri elämänvaiheissa (alle 20-, 30-50 ja yli 60-vuotiaana). Vaikka varsinkaan tutkimuksen vanhimpien ei välttämättä ole ollut helppo muistaa nuoruutensa tapahtumia kovin tarkasti, on retrospektiivisen tutkimuksen perusteella voitu muodostaa melko kattava kuva eri vuosikymmeninä syntyneiden liikuntasuhteesta heidän tähänastisen elämänsä aikana. Tällainen ei olisi ollut poikakileikkausaineiston avulla mahdollista. Suomalaisten nuoruuden, aikuisuuden ja eläkeiän liikunta- ja urheilukokemusten perusteella löytyi sellaisia tekijöitä, jotka ovat yhdistäneet tiettyinä aikakautena syntyneitä, mutta toisaalta myös erottaneet heitä. Koko elämänkaaren mittaisen liikuntasuhteen tarkastelun ansiosta on siis mahdollista (tietyin varauksin) nimetä suomalaiset liikuntasukupolvet.

Jotta sukupolvista voitaisiin puhua, on ensiksi tiettyjen sukupolvivaatimusten täytyttävä. Ehkä tärkeintä on erottaa syntymäkohortti ja sukupolvi toisistaan. Kun syntymäkohortti on puhdas väestökäsite (kaikki tiettyinä vuonna syntyneet), on yhteiskunnallinen sukupolvi sellainen, johon kuuluvilla samana ajanjaksona syntyneillä on tärkeitä yhteisiä elämäkokemuksia ja niihin perustuvia muistoja, jotka eroavat muina ajanjaksona syntyneiden kokemuksista. Pelkkä samanikäisyys ei siis vielä tuo erityistä sidettä ikäryhmän jäsenten keskuuteen, vaan sen tekee vasta yhteisesti jaettu kokemusmaailma, josta voimakkaimpana esimerkkinä on sota. Tietyn ikäiset elävät siis lapsuutensa, nuoruutensa ja otollisen ikänsä yhtä aikaa, samanlaisen historiallisen vaiheen läpi, mutta kenties erilaisen vaiheen läpi kuin heitä vanhemmat tai nuoremmat. Tämä polven yhteisesti jaettu kokemusmaailma toimii sukupolvien muodostumisen "moottorina" edellyttäen, että tämä maailma on riittävän voimakas. (ks. Karisto 2005, 25-26; Virtanen 2005, 198-199; Purhonen 2007, 16.)

"...sukupolvesta toiseen jokainen yksilö elää jossain yhteisössä ja että hänen elämästään syntyy elämäkerta jonka näyttämönä on jokin historiallinen ajanjakso. Eläessään hän myötävaikuttaa - vaikka ehkä vain vähäisessä määrin - yhteiskuntansa muotoutumiseen ja sen historian kulkuun, mutta samalla hän itse on yhteiskuntansa ja sen historiallisten liikkeiden tuotetta." (Mills 1982, 9.)

Käsillä olevassa tutkimuksessa sukupolven muodostumisen perusteena on pidetty juuri suunnilleen saman ikäistä joukkoa, jonka yhteiset kokemukset erottuvat muiden ikäisten yhteisistä kokemuksista. Näiden yhteisten kokemusten muodostajana Mannheim (1952) ja Virtanen (2001) pitivät "herkässä iässä" noin kahdenkymmenen ikävuoden paikkeilla tapahtuvaa avainkokemusta, joka ratkaisee sen,

* Tosin Purhosen suuria ikäluokkia koskevaan tilastoaineistoon (ks. esim. Purhonen 2007, 217-268) kuului ilmeisesti myös varsinaista työväestöä keski- ja yläluokan lisäksi.

muodostuuko kohortista sukupolvi yhteiskunnallisessa mielessä samoine kokemuksineen. Kuitenkin Kariston (2005) ja Roosin (2005) mukaan myös myöhäisiän tapahtumat voivat olla sukupolven muodostumisessa tärkeitä, joten pelkkä nuoruuden avainkokemus ei ole sukupolvitutkimuksessa ratkaiseva.

”Mannheimin mukaan vain sellaisen kokemukset, jotka koemme noin 17 ikävuoden tienoilla, voisivat olla sukupolvea muodostavia kokemuksia...Mutta miksi vain tällä iällä olisi ratkaisevaa merkitystä sen kannalta, miten kokemukset vaikuttavat ihmisen asettautumiseen jonkin sukupolven jäseneksi? Tai miksi tämä estäisi jonkin myöhemmän kokemuksen muuttumisen tärkeäksi 'avainkokemukseksi?’” (Roos 2005, 218-219.)

Koska koko elämänkaaren kokemukset ovat sukupolvitutkimuksessa tärkeitä, on sukupolvien liikuntasuhdetta tutkittaessa otettu nuoruuden lisäksi tarkasteluun myös aikuis- ja eläkeiän tapahtumat yksittäisen avainkokemuksen sijaan. Kuitenkaan Purhosen (2005) mukaan sukupolvia muodostettaessa ei vielä riitä edes se, että on olemassa joukko samaan aikaan syntyneitä, jotka ajattelevat samalla tavalla tai joilla on samankaltaisia kokemuksia elämässään. Heidän on hänen mukaansa oltava myös tietoisia muiden samankaltaisten ihmisten olomassaolosta, jolloin heille muodostuu kollektiivinen tietoisuus muista kaltaisistaan. Sukupolvikokemuksesta voidaan Purhosen mukaan puhua vasta, jos sukupolven tarinoissa toistuu joku tietyn tapahtuman kuvaus. Näin on asianlaita myös silloin, kun tapahtumia kuvataan siinä mielessä, että ne eivät ole tapahtuneet itselleni vaan sukupolvelleni. Jos samojen kokemusten toistuvuus aineistossa ja esittäminen sukupolvelle tyypillisinä yhdistyvät, voidaan alkaa jo puhumaan sukupolvitietoisuudesta. (Purhonen 2005, 222, 231-232.) Niinpä hän penää:

”Jos tutkija on kiinnostunut sukupolvitietoisuudesta, on hänelle luontevaa – itse asiassa välttämätöntä – ottaa tutkimuskohteeseen erilaiset sukupolvidiskurssit, koska niissä 'tietoisuus' empiirisesti katsoen sijaitsee” (Purhonen 2005, 225).

Tähän sukupolvien itse tuottamaan sukupolvipuheeseen on kuitenkin käytännössä vaikea päästä kiinni. Purhonen (2005) ei itsekään, suuria ikäluokkia käsittelevää haastattelututkimusta analysoidessaan ole huomionnut peräänkuuluttamaansa sukupolvitietoisuutta kuin vain suurten ikäluokkien eliitin osalta. Vaikka hän onkin jakanut aineistonsa ”eliittiin” ja ”ei eliittiin”, itse asiassa hänen ei-eliittiin kuuluvat tutkittavansakin (ammatteina muun muassa fysioterapeutti, kouluttaja, järjestösihteeri ja opettaja) edustavat kaikkea muuta kuin ”tavallista kansaa”. Purhosen (emt.) tutkimus ei siis missään nimessä edusta koko suurten ikäluokkien käsityksiä omasta sukupolvestaan, vaan ainoastaan sen tietyn keski- tai yläluokkaisen joukon. Esimerkiksi yhtään putki-, sähkö- tai kirvesmiestä ei Purhosen haastatteluaineistoon näytä kuuluvan puhumattakaan jäteauton kuljettajista, siivoojista tai tehdastyöläisistä. Tämän haastatteluaineiston perusteella Purhosen on siis vaikea sanoa suurten ikäluokkien sukupolvitietoisuudesta kokonaisuena sukupolvena mitään. *

On totta, että käsillä olevan kvantitatiivisen tutkimuksen perusteella ei pystytä sanomaan juuri mitään ihmisten ”liikuntasukupolvitietoisuudesta”. Sukupolvista

voidaan siis tässä tutkimuksessa puhua pääasiassa vain samanikäisten tiettyjen samankaltaisten liikuntakokemusten ja -piirteiden osalta. Tässä mielessä (siis manheimilaisessa ja purhoslaisessa mielessä) käsillä oleva tutkimus ei ole sukupolvitutkimusta, vaan kohorttitutkimusta. Kvantitatiiviseen ja tilastolliseen tutkimukseen kohortin käsite soveltuukin tai ainakin sen on väitetty soveltuvan sukupolven käsitettä paremmin. (Purhonen 2007, 57-60, 73.)

On kuitenkin huomattava, että tässä tutkimuksessa eri sukupolviksi luokitelluilla kohorteilla on samankaltaisia liikuntasuhteen eri osa-alueisiin liittyviä kokemuksia elämän *eri vaiheista*, jotka eroavat tiettyjen syntymävuosikymmenten mukaan. Käsillä oleva tutkimus ei siis ole puhdasta poikkileikkausaineistoihin perustuvaa kohorttitutkimusta, koska siinä tehdään ihmisten retrospektiivisiin liikuntasuhdekokemuksiin (tilastot + avointen kysymysten vastaukset) perustuen päätelmiä näiden ryhmien erityisyydestä toisiinsa nähden (ks. Purhonen 2007, 93), mutta se ei ole myöskään puhdasta sukupolvitutkimusta, koska sukupolvitietoisuuteen ei päästä käsiksi. Tutkimuksen yhteydessä puhutaan kuitenkin suomalaisista liikuntasukupolvista, koska sukupolven määritelmä eroaa sukupolven biologisesta, sukuun perustuvasta merkityksestä.

Toinen ongelma käsillä olevassa tutkimuksessa sukupolvien kannalta on se, että siinä sukupolvia käsitellään sisäisesti yhtenäisinä. On kuitenkin viitteitä siitä, että sukupolven sisällä on erilaisia ryhmittymiä, jotka tulkitsevat sukupolvensa avainkokemusta tai kokemuksia eri tavalla riippuen siitä, mihin sosiaalisiin liikkeisiin he kuuluvat (Mannheim 1952), ovatko kokemukset sopusoinnussa tai ristiriidassa henkilön siihen asti rakentuneen minän kanssa (Virtanen 2003a) tai sen mukaan, millaisia ovat sukupolveen kuuluvien arvot, poliittiset kannat, mielipiteet elämäntavat jne. (Purhonen 2007). Tästä seuraa Purhosen (emt, 256) mukaan se, että ei ole mielekästä väittää sukupolvella olevan yhtenäistä tapaa toimia, vaan sukupolven sisällä on aina hajontaa. Kuitenkin, kuten Purhonen (2002a, ks. myös Toivonen 1999) on itsekin aiemmin Virtasen (1999) tutkimusta kritisoidessaan kysynyt, jos sukupolvi on jakautunut erilaisiin osiin, kuinka voidaan silloin puhua yhtenäisestä sukupolvesta? Tähän ei Purhonenkaan (esim. 2007, 253-254) anna kovinkaan selkeää vastausta. Vaikka sukupolven sisällä on varmasti eroja, sen samankaltaiset piirteet samantapaisine elämäntapahtumineen ovat todennäköisesti sukupolvea enemmän yhdistäviä asioita kuin sukupolven sisällä poliittiset kannat, arvot, elämäntavat jne. erottavia. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa korostetaan sukupolvien yhtenäisiä piirteitä. Näinhän J. P. Rooskin (1987) teki suomalaisia sukupolvia käsitellessään.

Joka tapauksessa varmaa on, että ilman yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ei olisi sukupolvia. Tällöin eri-ikäiset eivät kokisi sellaisia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka erottaisivat heidät muun ikäisistä, koska kaikkien kokemukset olisivat samanlaisia (ks. Mead 1971.) Mitä nopeampi on yhteiskunnan muutos, sitä pienemmällä aikavälillä sukupolvierot esiintyvät (Purhonen 2007, 20). Toisin sanoen, se mikä aiheuttaa eroja eri sukupolvien välille on yhteiskunnan muutos. Kuten tiedetään, Suomessa yhteiskunnan muutos on myöhään käynnistyneen teollistumisen ja sen seurauksena tapahtuneen elinkeinorakenteen murroksen johdosta ollut poikkeuksellisen nopea ja perusteellinen, jolloin eri aikakausina syntyneiden nuoruuden kokemukset ovat olleet hyvin erilaisia. Kun maatalousyhteiskunnasta tuli nopeasti

teollisuus- ja palveluyhteiskunta, tämä aiheutti 1960-luvulla suuren muuttoliikkeen maalta kaupunkeihin ja asutuskeskuksiin.

Yhteiskunnan elinolosuhteiden muuttuessa eroja eri-ikäisten kokemuksissa alkoi syntyä, koska nuoremmat ikäluokat nousivat kyseenalaistamaan vanhempien ikäluokkien arvot. *”Paras ja historiassa hyvin tunnettu tapa lanseerata uusi sukupolvi onkin hyökätä edeltävien sukupolvien ikoneja vastaan”* (Purhonen 2005, 261). Suomessa ensimmäisiä todenteolla edeltäjiensä arvot kyseenalaistanut ryhmä oli hurjimman teollistumismuutoksen ytimessä nuoruuttaan eläneet ns. suuret ikäluokat (vuosina 1945-1950 syntyneet). He olivat ensimmäisiä, jotka irtautuivat elokuvineen, rock-musiikkeineen ja seksivallankumouksineen selkeästi aiemmin vallinneesta koti - kirkko - isänmaa -kulttuurista (Virtanen 2005, 202).

”Suurten ikäluokkien nuoruuden vuosikymmenellä suomalainen yhteiskunta vapautui vähitellen monista arkielämää ja julkista keskustelua aikaisemmin kahlinneista rajoituksista. Esimerkiksi yhteiskuntaluokkien välisistä eroista, politiikasta, sukupuolisuudesta, uskonnosta, sodan ja rauhan kysymyksistä keskusteltiin entistä vapaammin ja monipuolisemmin...Nuoria ja nuoria aikuisia oli paljon. Elintason noustessa he pääsivät nauttimaan ennen näkemättömästä aineellisesta hyvinvoinnista. Nuoret kaipaivat myös vapautta: irrottautumista jäykästä autoritaarisuudesta, kahlitsevista hierarkioista ja totunnaisista asetelmista. Vapauden ja oikeudenmukaisuuden kaipuusta sekä identiteetin etsimisestä syntyi suurten ikäluokkien sukupolvi-kaapina.” (Heinonen 2005, 163-164.)

Koska yhteiskunnan muutos teknistymisineen ja aineellisen hyvinvoinnin lisääntymisineen vain tämän jälkeen kiihtyi, muodostui ”sukupolvikuiluja” myös suurten ikäluokkien ja heidän jälkeläistensä välille. 1960-luvulta alkaen syntyneet näet kasvoivat yltäkyläisen hyvinvoinnin yhteiskunnassa, jossa yhä kehittyneemmät teknologiset sovellukset (jotka nuoremmat hallitsivat huomattavasti paremmin kuin vanhempansa) olivat arkipäivää yhä nuoremmasta saakka. Muun muassa tietokoneet, videopelit ja muut laitteet, musiikkivideot, kuluttaminen, kansainvälistyminen, matkailu, luonnon tuhoutuminen, koulutusinflaatio ja kasvava kilpailu muovasivat suurten ikäluokkien jälkeläisistä erilaisia edeltäjiinsä verrattuna ja tämä muutos on ikäluokalta toiselle vain korostunut. Niinpä esimerkiksi 1980-luvulla syntyneet ovat kasvaneet aivan toisenlaisessa yhteiskunnassa kuin 1960-luvulla syntyneet, joiden kasvuolosuhteet ovat puolestaan eronneet esimerkiksi 1940-luvulla syntyneiden vastaavista selvästi. Myöskään liikuntakulttuuri ei ole muutoksilta säästynyt.

”Yhteiskunnallisilla muutoksilla, kuten esim. kaupungistumisella, työn luonteen muuttumisella, elinkeinorakenteen muutoksella, koulutustason ja elintason nousulla sekä tiedonvälityksen laajenemisella ja kansainvälistymisellä on ollut tärkeä merkitys liikuntakulttuurin kehitykselle. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet myös liikuntakulttuurin ohjauksjärjestelmän kehitykseen ja muuttumiseen. Varsinkin toisen maailmansodan jälkeen on suomalainen yhteiskunta valtioneuvosto ja samalla liikuntakulttuuri on kokenut suuria muutoksia...Tämä yhteys alkoi näkyä sekä valmennustekniikassa, urheiluvälineiteollisuudessa, mainos- ja markkinointiväilyksessä että erilaisten ur-

heiluun ja liikuntaan liittyvien organisaatioiden kehityksessä, kasvussa ja byrokraattistumisessa.” (Juppi 1995, 11, 171.)

Aiemmin suurin osa kansasta asui maaseudulla, missä päivät kuluivat fyysisesti raskaissa maatilantoissa. Pelloilla raadettiin, metsätöitä tehtiin välillä jopa terveydelle vaarallisissa oloissa vain pokasaha ja kirves aseena. Avojaloin kuljettiin pitkiäkin matkoja päivässä. Teknistä viihdettä ei ollut, kuten ei myöskään juuri autoja. Paikasta toiseen oli siis kuljettava omin voimin kävellen, juosten, pyöräillen tai hiihtäen (ellei sattunut pääsemään hevoskärryjen kyytiin). Nuoriso harrasti urheilua, minkä maatilantoilta ehti. Tämä urheilu oli suurelta osin nuorten omissa porukoissaan harrastamaa pelailua ja kisailua, eikä siihen kuulunut tiukkoja kilpailullisia tavoitteita. Olot olivat askeettiset ja päivään mahtui runsaasti luonnollisella tavalla tullutta liikuntaa. (Hervonen, Jylhä & Oinonen 1996; Karisto, Takala & Haapola 1998; Tuomaala 2003; Itkonen 2003.)

Kun Suomi kaupungistui 1960-luvulla ja yhteiskunta muuttui nopeasti teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi, alkoi elintaso kohota nopeasti. Koska maaseudun töistä ei saanut enää päivittäistä runsasta liikunta-annosta ja koska yhä useammin alettiin liikkua auton kyydissä paikasta toiseen, alkoi ihmisten arki muuttua fyysisesti passiivisemmaksi*. Tämän vastapainoksi kansa alkoi harrastaa kuntoliikuntaa ja tuota pikaa lenkkipoluille ilmestyikin monenlaista taivaltajaa. Syntyi tuulipukukansa. (Heikkala ym. 2003, 12-13.)

Kilpaurheilu ja ruumiillisen työn sävyttämä arkiliikunta korvautuivat 1960-luvulta alkaen kasvavassa määrin kuntoliikunnalla, mikä puolestaan (liikunnan alati yleistyviä massatapahtumia lukuun ottamatta) alkoi viimeistään 1980-luvulta alkaen muuttua ulkoilmassa harrastamisesta kohti rakennetuissa ja maksullisissa liikuntapaikoissa harrastettua toimintaa uusine liikuntalajeineen. Aiemman hiihdon, yleisurheilun, ulkoilmassa pyöräilyn, uinnin, muutaman pallopelin ja voimistelun rinnalle tuli aerobicin eri muotoja, tansseja, spinningeja, kamppailulajeja ja joukkuepelejä. Perinteiset lajitkin välineellistyivät. Sykemittarit, askelmittarit, gps-laitteet ja vasta vasten kävelyyn kehitetyt sauvat tulivat 1990-2000-luvuilla ulkoliikunnan lisukkeiksi. Kun aiemmin uimalat olivat muuttuneet uimahalleiksi, nyt uimahallit muuttuivat yhä kylpylämäisemmiksi, hiihtoladut hiihtoputkiksi, punttisalit kuntosaleiksi, kuntosalit yhä kummallisempia välineitä sisältäviksi keskuksiksi, ulkokentät sisähalleiksi, luonnonniityt golfkentiksi ja mäet laskettelurinteiksi. Jäähalleja nousi pienillekin paikkakunnille. Liikunta kaupallistui ja urheilun seuraaminen joukkueistui. Yhä harvinaisemmaksi kävi arkiliikunta paikasta toiseen ilman moottoriajoneuvoja ja yhä yleisemmäksi tavaksi tuli matkustaminen liikuntapaikalle (ja muualle) ajoneuvon avulla.

Itkosen (1996) sanoin voidaan sanoa, että liikuntakulttuuri on nykyään eriytenyt. Kilpaurheilu ja muu liikunta ovat erkaantuneet toisistaan selkeästi omiksi saarekkeikseen. Kilpaurheilulla ja terveysliikunnalla ei välttämättä ole enää paljoakaan tekemistä toistensa kanssa. Huippu-urheilun ammattimaistumisen myötä myös vapaaehtoisuuteen ja talkootyöhön perustuva urheilu- (tai liikuntaseura) toiminta on tullut erilaiseksi kuin ammattimainen huippu-urheilu. Kun tietyt urheilulajit ovat

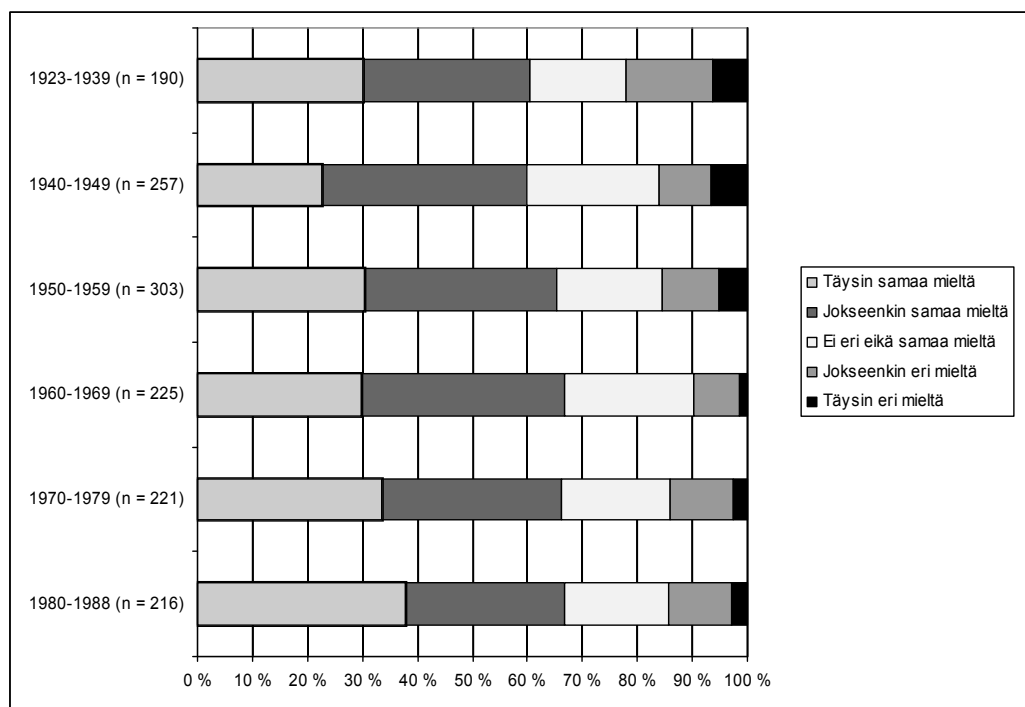
* Tässä on kuitenkin muistettava se, että joskus entisajan työt olivat niin raskaita, että ne eivät edistäneet ihmisten terveydentilaa.

huipputasolla kaupallistuneet voimakkaasti ja urheilusta on tullut bisnestä, saataan näiden lajien junioritoimintaa pyörittää edelleen täysin vapaaehtoisuuden perustuvien talkoovoimin.

Näkyivätkö edellä mainitut yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin muutokset myös käsillä olevassa aineistossa? Tämän selvittämiseksi tutkimuksessa käytettiin sukupolven käsitteen lisäksi myös toista teoreettista työkalua, liikuntasuhteen käsitettä. Tätä Kosken (2004) kehittämää apparaattia käytettiin, koska se ottaa huomioon niin liikunnan fyysisen kuin psyykkisenkin puolen. Aivan koko laajuudessaan alkuperäistä käsitettä ei kuitenkaan hyödynnetty, sillä kun Kosken (2004, 192) mukaan liikuntasuhde muodostuu omakohtaisesta liikunnasta, liikunnan tuottamisesta, penkkiurheilusta (tai urheilun seuraamisesta) ja sportisoinnista (ks. käsitteestä tarkemmin luku 2.2), tässä tutkimuksessa liikunnan tuottaminen korvattiin yhdellä siihen sisältyvällä asialla eli liikunnan seuratoiminnalla ja sportisointi puolestaan liikuntaan liittyvällä kuluttamisella. Tämä siksi, että muutenkin laajasta liikuntasuhteen käsitteestä olisi ilman tätä tullut yhteen tutkimukseen liian laaja.

Myös sillä tavoin tämän tutkimuksen liikuntasuhteen käsite erosi Kosken emokäsitteestä, että siinä käsiteltiin pikemminkin liikuntasuhteen ilmiöitä kuin sen merkityspuolta liikuntaan tiedotetusti tai tiedostamatta ladattuine asioineen tai ilmiöineen (ks. Koski & Tähtinen 2005, 7.). Siinä ei pureuduttu myöskään liikunnan sosiaalisen maailman eri tasoihin, joiksi Koski (2004, 191) on Unruhiin (1979;1980) pohjautuen nimennyt muukalaiset (jonkin urheilulajin maailmasta tietämättömät), turistit (jonkin urheilulajin maailmassa joskus vierailevat ja sitä hieman ymmärtävät), regulaarit (jonkin urheilulajin sosiaalista maailmaa kohtalaisesti ymmärtävät) ja insaidit (syvällä jonkin urheilulajin sosiaalisessa maailmassa olevat). Näitä liikuntasuhteen ”tasoja” ei käsitelty, koska jos joku voi olla syvällä jonkun lajin sosiaalisessa maailmassa (insaideri), mutta taas täysin tietämätön jonkin toisen urheilulajin sosiaalisesta maailmasta (muukalainen), niin tämä pirstoo ihmiset lukemattomiin eri ryhmiin, mikä taas sukupolvitutkimuksen kannalta on ongelmallista. Kun lajeja on paljon, tämä ajatus merkitsisi sitä, että ihmiset jakautuisivat erilaisiin ryhmiin pikemminkin sen perusteella, kuinka syvällä tai pinnalla he ovat tietyn lajin sosiaalisessa maailmassa, eivätkä samanikäisyydestä pohjautuvien liikuntakokemusten perusteella. Näin ollen, jos liikuntalajeja olisi esimerkiksi 100, olisi muutaman yhtenäisten liikuntasukupolven tilalla ääritapauksessa suuri joukko erilaisia pienryhmiä (jotka sisältäisivät eri-ikäisiä ihmisiä) muukalaisista insaidereihin, eikä tällöin *sukupolvien* eroista heidän liikuntasuhteessaan voitaisi sanoa mitään. Niinpä liikuntasuhteen käsitettä käytettiin tässä tutkimuksessa kuvamaan joitain liikuntaan ja urheiluun liittyviä fyysisiä ja eifyysisiä puolia, mutta ei liikunnan eri sosiaalisia maailmoja.

Eräs keskeisesti liikuntasuhteeseen liittyvä asia on se, millainen merkitys sillä on ihmisten elämässä ollut. Kuten kuviosta 112 voidaan nähdä, sillä on ollut vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten elämässä tärkeä merkitys. Vähintään puolet 1920-1980-luvuilla syntyneistä oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että liikunta ja urheilu ovat olleet heidän tähänastisen elämänsä aikana tärkeitä. 1960-1980-luvuilla syntyneistä tätä mieltä oli yli 65 prosenttia. Vastaavasti eri mieltä liikunnan ja urheilun tärkeydestä oli vain pieni osuus suomalaista. Koska liikunta ja urheilu ovat siis olleet suomalaisille näin tärkeitä, on tällöin myös liikuntasukupolvien tutkimisella merkitystä.

KUVIO 112. Liikunnan ja urheilun tärkeäksi kokeminen vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten tähänastisen elämän aikana ($\chi^2(20) = 37,26; p < 0,05$)

Seuraavaksi katsotaan sitä, millä tavalla suomalaiset jaettiin liikuntasukupolviin. Tämä toimii samalla yhteenvetona lukujen 6-9 tuloksista. Jos sukupolvien muodostamisen perustana pidetään suunnilleen samana ajanjaksona syntyneiden samankaltaisia liikuntakokemuksia, jotka eroavat muina ajanjaksoina syntyneiden liikuntakokemuksista, niin neljän liikuntasuhteen osa-alueen (omakohtainen liikunta, liikunnan seuratoiminta, urheilun seuraaminen, liikuntaan liittyvä kuluttaminen) perusteella voidaan sanoa, että *nuoruutensa* liikuntasuhteen perusteella suomalaiset jakautuivat 1920-1940-luvuilla syntyneisiin, 1950-luvulla syntyneisiin, 1960-luvulla syntyneisiin, 1970-luvulla syntyneisiin ja 1980-luvulla syntyneisiin (taulukko 3).

1920-1940-luvuilla *syntyneet* viettivät nuoruutensa suurimmaksi osaksi maaseudulla perinteisiä yksilölajeja ulkoilmassa harrastaen, vaatimattomissa liikuntapaikoissa liikkuen. Urheilun seuraamisessa suosittiin perinteisiä yksilölajeja (yleisurheilu, hiihto) paikan päällä seuraten, radiosta kuunnellen tai sanomalehdistä lukien. Televisioita ei ollut. 1950-luvulla *syntyneiden* nuoruudessa tavallinen kansakin alkoi harrastaa liikuntaa kilpaurheilullisten painotuksien heikennyttyä ja ”kansanurheilun” noustessa. Liikunnan kaupallisuus oli olematonta. 1960-luvulla *syntyneiden* nuoruudessa puolestaan rakennetut liikuntapaikat alkoivat yleistyä, uudenlaiset penkkiurheilulajit (jäähkiekko, moottoriurheilu) tulla pinnalle ja liikunnan kaupallisuus nousta. 1970-luvulla *syntyneiden* nuoruudessa lajien määrä kasvoi voimakkaasti, yhä hienompia liikuntapaikkoja rakennettiin, joukkue- ja moottorilajien seuraamisen suosio nousi selvästi ja liikunta kaupallistui edelleen. Lopulta, 1980-luvulla *syntyneiden* nuoruudessa edellä mainitut muutokset ovat saavuttaneet toistaiseksi huipennuksensa.

TAULUKKO 3. Suomalaiset liikuntaikäpolvet nuoruuden (alle 20 ikävuoden) liikuntakokemusten perusteella

	1920-1940-luvuilla syntyneet	1950-luvulla syntyneet	1960-luvulla syntyneet	1970-luvulla syntyneet	1980-luvulla syntyneet
Omakohmainen liikunta	Maatalon työt ja perinteiset yksilölajit vahvoilla, liikunta pääosin ulkoliikuntaa	Arkiliikunta vähentynyt, lenkkeily ja rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen nousut	Arkiliikunta vähentynyt, joukkuelajit, sisäliikunta sekä rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen nousut	Perinteisten yksilölajien harastaminen yhä vähäisempää, joukkue- ja sisäliikunta yhä suositumpaa	Joukkue- ja sisäliikunta nousut perinteisten yksilölajien ohi
Liikunnan seuratoiminta	Aloitettu keskimäärin 12-vuotiaana.	Aloitettu keskimäärin 11-vuotiaana.	Aloitettu keskimäärin 10-vuotiaana.	Aloitettu keskimäärin 9-vuotiaana.	Aloitettu keskimäärin 8-vuotiaana. Seuratoiminta kaikkein aktiivisinta
Urheilun seuraaminen	Hiihto, yleisurheilu, mäkihyppy	Yleisurheilu, hiihto, jääkiekko	Jääkiekko, yleisurheilu, hiihto	Jääkiekko, hiihto, mäkihyppy	Jääkiekko, moottoriurheilu, jalkapallo
Liikuntaan liittyvä kuluttaminen	Kuluttaminen sekä liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys vähäistä	Kuluttaminen vähäistä, liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys nousut	Kuluttaminen sekä liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys nousut	Kuluttaminen sekä liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys suurempaa	

Nuoruuden liikuntakokemusten perusteella ns. suuret ikäluokat (vuosina 1945-1950 syntyneet) eivät siis muodostaneet omaa ryhmäänsä. Tämä johtuu siitä, että heidän nuoruuden liikuntakokemuksensa olivat vielä aika samanlaisia kuin 1920-1930-luvuilla syntyneidenkin (toki heidät niputettiin yhteen myös muiden 1940-luvulla syntyneiden kanssa J.P. Roosin ”suuren murroksen sukupolvea” mukailleen). Kuten luvussa 4 on käynyt ilmi, suuri liikuntakulttuurin murros kuntoliikunnan läpilyönteinen ja teknistyvine liikuntakulttuureineen tapahtui vasta suurten ikäluokkien nuoruuden loppuvaiheessa tai vasta tämän elämänvaiheen jälkeen. Niinpä heidän nuoruuden liikuntakokemuksensa ”maaseutumaisine” liikuntoineen olivat aika samanlaisia edeltäjiensä kanssa. Tässä mielessä liikuntasukupolvet poikkeavat siis tavallisten sukupolvien muodostamisesta, ovathan suuret ikäluokat esimerkiksi Purhosen (2005) mukaan oma sukupolvensa. Sen selvittämiseksi, ovatko taulukossa 3 ilmenevät ryhmät myös ”lopulliset” suomalaiset liikuntasukupolvet, on kuitenkin tarkasteltava myös aikuisuuden ja eläkeiän liikuntasuhdetta, jotta koko elämänkaaren liikuntakokemukset tulisivat huomioiduiksi. Tässä ei siis mannheimilaisittain tyydytä vain nuoruuden kokemuksiin sukupolvien muodostajana, vaan lähdetään siitä oletuksesta, että koko elämänkaaren mittaiset tapahtumat toimivat sukupolvien yhteisten kokemusten ”polttoaineena”.

Aikuisuuden liikuntasuhteensa perusteella suomalaiset jakautuivat puolestaan 1920-1930-luvuilla syntyneisiin, 1940-luvulla syntyneisiin, 1950-luvulla syntyneisiin, 1960-luvulla syntyneisiin ja 1970-luvulla syntyneisiin (taulukko 4). Näistä 1920-1930-luvuilla syntyneiden aikuisuudessa elannon sai usein ruumiillisesti raskailla töillä, sillä koulutustaso oli matala, eikä ”herratöitä” tekeviä tarvittu nykyisen lailla. Ulkoliikun-

talajien, kuten hiihdon harrastaminen oli yleistä. Yksityisten liikuntayritysten järjestämänä ei juuri liikuttu, eivätkä rakennetut sisäliikuntapaikat olleet nykypäivään verrattuna yleisiä. Perinteiset yksilölajit yleisurheilu ja hiihto olivat seurattuja urheilulajeja. Liikuntaan ei juuri rahaa kulutettu. *1940-luvulla syntyneiden* aikuisuudessa työ oli fyysisesti kevyempää kuin edeltäjillään. Liikunta oli pääosin ulkoliikuntaa hiihdon ja kävelyn muodossa, eikä sisäliikuntapaikoissa juuri liikuttu. Jälkikasvua ja heidän kavereitaan alettiin kyyditä entistä useammin organisoidun liikunnan pariin. Penkkiurheilussa perinteiset yksilölajit olivat suosittuja, mutta myös jääkiekko oli nostanut suosiotaan selvästi. Myös liikuntaan liittyvä kuluttaminen yleistyi, joskin kaiken kaikkiaan se oli edelleen vähäistä. *1950-luvulla syntyneiden* aikuisuudessa työ oli jo selvästi fyysisesti keventynyt ja arkiliikunta vähentynyt autolla ajamisen kustannuksella. Myös rakennetuissa liikuntapaikoissa ja yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen oli yleistynyt. Seuratoiminnassa puolestaan toimittiin kyyditsijänä ennennäkemättömällä tavalla. Penkkiurheilussa jääkiekko oli jo lähes yhtä suosittua kuin yleisurheilu ja suositumpaa kuin hiihto. *1960-luvulla syntyneiden* aikuisuudessa yleinen fyysinen aktiivisuus oli omakohtaisessa liikunnassa keventynyt ja rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen yleistynyt. Urheilun seuraamisessa oli tapahtunut vallankumous jääkiekon ja moottoriurheilun syrjäyttäessä perinteiset yksilölajit. *1970-luvulla syntyneiden* aikuisuudessa edellä mainittu kehitys arkiliikunnan vähentymiseen ja teknistyneen sisäliikunnan yleistymiseen oli yleisintä. Urheilun seuraamisessakin oltiin hyvin pitkälle joukkuepelien ja moottoriurheilun kannattajia.

TAULUKKO 4. Suomalaiset liikuntaikäpolvet aikuisuuden (30-50 ikävuoden) liikuntakokemusten perusteella

	1920-1930-luvulla syntyneet	1940-luvulla syntyneet	1950-luvulla syntyneet	1960-luvulla syntyneet	1970-luvulla syntyneet
Oma-kohtainen liikunta	Työ ruumiillisesti raskasta, arkiliikunta voimissaan, liikunta pääosin ulkoliikuntaa	Työn ruumiillinen raskaus ja arkiliikunta keventyneet, liikunta pääosin ulkoliikuntaa	Työ ruumiillisesti melko kevyttä, arkiliikunta melko vähäistä, liikunta pääosin ulkoliikuntaa, mutta rakennetuissa liikuntapaikoissa ja yksityisten yritysten järjestämänä liikkuminen yleistynyt	Työ ruumiillisesti kevyttä, arkiliikunta vähäistä, ulkoliikunta vähentynyt, sisäliikunta nousut. Rakennetuissa liikuntapaikoissa ja yksityisten yritysten järjestämänä liikkuminen yleistynyt	Työ ruumiillisesti muita kevyempää, arkiliikunta muita vähäisempää, ulkoliikunta vähentynyt, sisäliikunta, rakennetuissa ja yksityisten yritysten järjestämänä liikkuminen yleistynyt
Liikunnan seuratoiminta	Seuratoimintaan osallistuminen vähäistä	Kyyditsijänä seuratoimintaan osallistuminen kasvanut	Kyyditsijänä seuratoimintaan osallistuminen yleistä	Kyyditsijänä seuratoimintaan osallistuminen kohtalaista	Seuratoimintaan osallistuminen vähäistä
Urheilun seuraaminen	Hiihto, yleisurheilu, mäkihyppy	Yleisurheilu, hiihto, jääkiekko	Yleisurheilu, jääkiekko, hiihto	Jääkiekko, moottoriurheilu, yleisurheilu	Jääkiekko, moottoriurheilu, jalkapallo
Liikuntaan liittyvä kuluttaminen	Kuluttaminen vähäistä	Kuluttaminen yleistynyt, liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys nousut.			

Kun nuoruuden liikuntakokemuksissaan 1920-1940-luvuilla syntyneet olivat samaa ikäpolvea, niin aikuisuuden liikuntasuhteen perusteella 1940-luvuilla syntyneet erottuivat 1920-1930-luvuilla syntyneistä. Tämä johtuu liikuntakulttuurin kehitymisestä nykyisen kaltaiseksi monipuoliseksi, teknistyneeksi, välineellistyneeksi ja kaupallistuneeksi liikuntakulttuuriksi. Teknistyneessä liikuntakulttuurissa liikunta tulee yhä enemmän riippuvaiseksi tekniikasta (hiihtoputket, jäähallit, liikuntahallit, tekojääradat, laskettelurinteet ja niiden hissit, uimahallit jne.) Välineellistyneessä liikuntakulttuurissa liikunnan harrastamiseen tarvitaan yhä enemmän välineitä. Kaupallistuneessa liikuntakulttuurissa taas liikunnan harrastamisesta pitää yhä useammin maksaa yhä enemmän, samoin kuin penkkiurheilusta (esim. maksulliset TV-kanavat).

Edellä mainitun murroksen 1940-luvulla syntyneet kokivat heti 30 ikävuoden saavutettuaan, toisin kuin edeltäjänsä. Kuitenkin 1940-luvulla syntyneillä oli aikuisuuden liikuntasuhteessaan vielä aika lailla ”maaseutumaisia” piirteitä mukana, toisin kuin jälkeläisillään. Kun ynnätään nuoruuden ja aikuisuuden liikuntakokemukset yhteen, näyttäisikin siltä, että 1950-luvulla, 1960-luvulla, 1970-luvulla ja tietyin varauksin myös 1980-luvulla syntyneet muodostavat omat liikuntasukupolvensa. Sen sijaan sen selvittämiseksi, ovatko 1920-1940-luvulla syntyneet oma liikuntasukupolvensa, vai kuuluvatko 1920-1930 ja 1940-luvulla syntyneet eri liikuntasukupolviin, on kuitenkin vielä tarkasteltava heidän eläkeiän (yli 60 ikävuoden) liikuntasuhdettaan, jotta koko elämänkaaren liikuntasuhde tulisi käytyä läpi.

1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten eläkeiän liikuntasuhdetta voi sanoa luonnonmukaiseksi toiminnaksi, jossa liikunnan teknistyminen, välineellistyminen tai kaupallistuminen ei ole näytellyt juuri minkäänlaista osaa. Liikunta vailla rakennettuja sisäliikuntapaikkoja on ollut keskeistä 1920-1940-luvuilla syntyneiden elämässä. Eläkeiän liikuntakokemusten perusteella 1920-1930- ja 1940-luvuilla syntyneet kuuluivatkin samaan joukkoon (taulukko 5). Kun ynnätään nuoruuden, aikuisuuden ja eläkeiän liikuntakokemukset yhteen, näyttääkin vahvasti siltä, että näiden vuosikymmenien aikana syntyneet ovat myös oma liikuntasukupolvensa, siksi samanlaisena heidän liikuntasuhteensa on näyttäytynyt nuoruudesta eläkeikään.

TAULUKKO 5. Suomalaiset liikuntaikäpolvet eläkeiän (yli 60 ikävuoden) liikuntakokemusten perusteella

	1920-1940-luvuilla syntyneet
Omaehtainen liikunta	Piha- ja puutarhatyöt sekä ilman moottoriajoneuvoja liikkuminen yleistä, liikunta-aktiivisuus kohtalaista, liikunta pääosin ulkoliikuntaa
Liikunnan seuratoiminta	Seuratoimintaan osallistuminen harvinaista
Urheilun seuraaminen	Yleisurheilu, hiihto, mäkihyppy, jääkiekko
Liikuntaan liittyvä kuluttaminen	Kuluttaminen vähäistä

Tässä tutkimuksessa liikuntasukupolvet muodostettiin siis vertailemalla eri syntymäkohortteja keskenään eri elämänvaiheissa. Nämä olivat vuosina 1923-1939 syntyneitä lukuun ottamatta kymmenvuotiskohortteja.

Miksi vertailtavat syntymäkohortit oli jaettu juuri kyseisiin kohortteihin? Ensinnäkin vuosina 1923-1939 syntyneet vastaavat syntymävuotensa puolesta Roosin (1987) sukupolvitutkimuksen ”sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvea”. Toiseksi 1940-luvulla syntyneet ovat yhtäläiset Roosin (emt.) ”suuren murroksen sukupolven” kanssa. Tämän vuoksi myöskään vuosina 1945-1950 syntyneitä suuria ikäluokkia ei eriytetty omaksi vertailuryhmäkseen. Kolmanneksi 1950-luvulla syntyneet vastaavat Roosin (emt.) ”lähiöiden sukupolvea”. Kolmen vanhimman kohortin muodostaminen perustui siis aiempaan tutkimukseen. Sen sijaan 1960-, 1970-, ja 1980-luvulla syntyneet jaettiin kymmenvuotiskohortteihin siksi, että etukäteen ei ollut tietoa siitä, miten nämä jakautuvat sukupolviin.

Vertailevalla syntymäkohortteja keskenään nuoruudessa, aikuisuudessa ja eläkeiässä suomalaisiksi liikuntasukupolviksi muodostuivat (taulukko 6):

- 1) Perinteisen liikunnan sukupolvi (vuosina 1923-1949 syntyneet)
- 2) Kuntoliikunnan läpimurron sukupolvi (1950-luvulla syntyneet)
- 3) Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi (1960-luvulla syntyneet)
- 4) Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi (1970-luvulla syntyneet)
- 5) Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi (1980-luvulla syntyneet)

Sukupolvet noudattivat siis muuten kymmenvuotiskohortteja, paitsi että 1940-luvulla syntyneet niputettiin yhteen 1920-1930-luvuilla syntyneiden kanssa. Erot suomalaisten liikuntasuhteessa eivät olleet sillä tavalla täysin selviä, että eri vuosikymmeninä syntyneiden välille olisi tullut samanlaiset, selkeät erot kaikissa liikuntasuhteeseen liittyvissä kysymyksissä. Selvää kuitenkin on, että tutkimusaineiston vanhimpien, 1920-1930-luvuilla syntyneiden liikuntasuhde erosi täysin 1980-luvulla syntyneiden liikuntasuhteesta. Hieman pienempiä eroja tuli muina aikakausina syntyneiden välille.

Joka tapauksessa Itkosen (1996) painottama liikuntakulttuurin eriytyminen on näkynyt käsillä olevassa tutkimuksessa muun muassa siten, että kuntoliikunta kilpaurheilun vastakohtana esimerkiksi lenkkeilyineen, kuntasaliharjoitteluneen ja aerobicin harrastamisineen on suomalaisten elämässä tullut suosittumaksi. Liikunta on siirtynyt myös yhä moninaisempiin tiloihin, mistä on osoituksena rakennetuissa liikuntaympäristöissä liikkumisen yleistymisen. Liikunnan seuratoiminnassa aloitusikä on koko ajan alentunut samalla kun seuratoiminnan vaatimukset rahankeräyksineen ovat tulleet koko ajan suuremmiksi. Urheilun seuraamisessa voimakkaasti kaupallistuneet lajit (jäähkiekko, moottoriurheilu) ovat nousseet nuorilla sukupolvilla suosiossa perinteisempien lajien (yleisurheilu ja hiihto) ohi. Enää koko kansa ei siis jännitä samojen perinteisten lajien sankarien puolesta entiseen tapaan. Liikuntaan liittyvä kuluttaminenkin on yleistynyt ja liikuntavarusteiden ominaisuuksien merkitys muuttunut.

TAULUKKO 6. Suomalaiset liikuntasukupolvet

	Perinteisen liikunnan sukupolvi (1920-1940-luvuilla syntyneet)	Kuntoliikunnan läpimurron sukupolvi (1950-luvulla syntyneet)	Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi (1960-luvulla syntyneet)	Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi (1970-luvulla syntyneet)	Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi (1980-luvulla syntyneet)
Oma-kohtainen liikunta	Arkiliikunta yleistä, työruumiillisesti raskasta, liikunta pääosin rakentamattomissa liikuntapaikoissa harjoitettavaa ulkoliikuntaa	Arkiliikunta vähentynyt, työ keventynyt, kuntoliikunta lenkkeilyineen noussut	Arkiliikunta vähentynyt, joukkuelajit, sisäliikunta sekä rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen noussut	Arkiliikunta vähäistä, rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen yhä suosittumpaa	Arkiliikunta vähäistä, välineellistynyt liikunta suosittua
Liikunnan seuratoiminta	Aloitettu keskimäärin 12-vuotiaana, osallistuminen vähäistä	Aloitettu keskimäärin yli 10-vuotiaana, osallistuminen erityisesti kyyditsijänä aikuisiässä yleistynyt		Aloitettu alle 10-vuotiaana, osallistuminen vähäistä	Aloitettu keskimäärin 8-vuotiaana, osallistuminen kaikkein aktiivisinta
Urheilun seuraaminen	Yleisurheilu, hiihto	Yleisurheilu, hiihto, jääkiekko	Jääkiekko, yleisurheilu, moottoriurheilu, hiihto	Jääkiekko, moottoriurheilu, hiihto	Jääkiekko, moottoriurheilu, jalkapallo
Liikuntaan liittyvä kuluttaminen	Kuluttaminen sekä liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys vähäisiä	Kuluttaminen vähäistä, liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys noussut	Kuluttaminen sekä liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys noussut	Kuluttaminen sekä liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys nousut entisestään	Kuluttaminen sekä liikuntavaatteiden ja -varusteiden merkitys muita suurempaa

On huomattava, että tässä tutkimuksessa sukupolvet eivät ole saaneet nimiään ”oman itsetietoisuutensa” tuloksena nimeämällä itse itsensä diskursiivisissa käytännöissään (vrt. Purhonen 2002a, 2002b, 2007), vaan tutkija on nimennyt sukupolvet niiden liikuntasuhteessa tapahtuneiden keskeisten asioiden perusteella. Sukupolvien nimeäminen on kuitenkin tapahtunut tutkimustulosten pohjalta, eivätkä nimet ole mielivaltaisia. *Ensimmäinen liikuntasukupolvi* nimettiin perinteisen liikunnan sukupolveksi, koska se on elämänsä aikana harrastanut muihin verrattuna runsaasti arkiliikuntaa sekä liikuntaa, joka ei vaadi juurikaan rakennettuja sisäliikuntapaikkoja, maksullisia liikuntapaikkoja tai liikuntavälineitä. *Toisen liikuntasukupolven* elämässä fyysiset arkitoimet ovat edeltäjiinsä verrattuna vähentyneet ja keventyneet, mutta tämän vastapainona kuntoliikunnan harrastaminen yleistynyt massatapahtumiseen, joten sitä kutsutaan kuntoliikunnan läpimurron sukupolveksi. Tähän viittaa sekin, että tyypillinen kuntoliikunnan muoto, juoksulenkkeily oli sukupolven nuoruudessa aivan toisella tasolla kuin aiemmin syntyneillä. *Kolmas liikuntasukupolvi* on liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi siksi, että sen nuoruudesta alkaen liikuntakulttuuri on kokenut murroksen niin omakohtaisen liikunnan, liikunnan seuratoiminnan, urheilun seuraamisen kuin liikuntaan liittyvän kuluttamisenkin osalta. *Neljännän liikuntasukupolven* elämässä liikuntakulttuurin muutos on edeltäjiinsä verrattuna korostu-

nut heti nuoruudesta asti. Liikuntaa on harrastettu yhä yleisemmin rakennetuissa liikuntapaikoissa. Huomionarvoista on ollut myös perinteisten yksilölajien suosion (yleisurheilu, hiihto) hiipuminen. Näiden tilalle suureen suosioon etenkin urheilun seuraamisessa ovat nousseet jääkiekko. Myös moottoriurheilun suosio on noussut selvästi. Koska rakennetuissa liikuntapaikoissa erilaisten välineiden avulla liikkuminen on ollut sukupolven elämässä yleistä jo nuoruudesta lähtien ja koska penkkiurheilusakin tekniikkaa korostavan moottoriurheilun suosio on selvästi noussut, ei ole perusteetonta puhua neljännestä sukupolvesta teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvena. Viides sukupolvi on nimetty *eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolveksi*, koska sen elämässä liikuntakulttuuri on moninaistunut voimakkaasti. Lajien ja lajiliittojen, liikuntaseurojen, penkkiurheilulajien sekä liikuntavälineiden määrä on ollut edeltäjiinsä verrattuna suuri tämän sukupolven lapsuudesta ja nuoruudesta alkaen. Liikuntapaikat ovat myös monipuolistuneet. Kilpaurheilu ja muu liikunta ovat selkeästi erottuneet toisistaan. Liikunnan ja urheilun käsitteet ovat laajentuneet koskemaan sellaisia asioita, joita ei ole aiemmin liikunnaksi tai urheiluksi mielletty tai joita ei ole aiemmin ollut edes olemassa. Liikuntakulttuurin murros niin omakohtaisen liikunnan, liikunnan seuratoiminnan, urheilun seuraamisen kuin liikunnan liittyvän kuluttamisenkin osalta on saavuttanut eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolven keskuudessa toistaiseksi huipennuksensa.

Mitkä ovat olleet näiden liikuntasukupolvien liikuntaan liittyviä avainkokemuksia? Ensimmäisellä sukupolvella sellaisia ovat olleet arkiliikunnan keskeisyys erityisesti nuoruudessa, luonnonmukaisen perusliikunnan harrastaminen myöhemmin elämässä sekä perinteisistä yksilölajeista saatu menestys penkkiurheilussa. Toisella sukupolvella keskeisiä avainkokemuksia ovat olleet kuntoliikunnan yleistymisen ja liikunnan massatapahtumien nousu. Kolmannelle sukupolvella tällaisina ovat toimineet lukuisten uusien lajien ilmaantuminen liikunnan lajikartalle sekä rakennettujen liikuntapaikkojen sekä harrastusmahdollisuuksien kasvu nuoruudesta alkaen. Neljännellä sukupolvella kenties keskeisimmät avainkokemukset ovat liittyneet urheilun seuraamiseen, sillä joukkue- ja moottorilajit sankareineen ovat nousseet suureen suosioon samalla kun perinteisten yksilölajien suosio antisankareineen on romahtanut totaalisesti. Viidennen sukupolven avainkokemukset liittyvät valtavaan liikuntalajien, liikuntapaikkojen, penkkiurheilulajien ja liikuntatuotteiden moninaisuuteen.

Koska kyse on sukupolvitutkimuksesta, seuraavassa pohditaan sitä, milloin suomalaisten liikuntasuhteessa vuosien varrella tapahtuneissa muutoksissa on kysymys sukupolven ja milloin taas iän ja ajan vaikutuksesta. Tämä ei ole helppoa, sillä nämä kolme tekijää palautuvat aina toinen toisiinsa. Kun katsotaan liikuntasuhteen eri osaluokkia, niin ainakin *urheilun seuraamisen* osalta erot sukupolvien välillä ovat selkeästi sukupolvesta johtuvia, siksi samantyyppisiä erot penkkiurheilussa ovat suomalaisten tähänastisen elämän aikana olleet. Perinteisten yksilölajien (yleisurheilu, hiihto) suosion vähentyminen ja joukkuepallopelien (erityisesti jääkiekon) sekä moottoriurheilun suosion nousu on ollut samankaltaista niin suomalaisten nuoruudessa kuin aikuisuudessaakin. Kun lisäksi aineiston vanhimpia, 1920-1940-luvuilla syntyneiden osalta perinteiset yksilölajit ovat olleet edelleen yli 60-vuotiaanaakin selvästi suosittuimpia kuin joukkue- tai moottorilajit, voidaan tämän ilmiön sanoa pysyneen samantyyppisenä koko elämänkaaren ajan ja olevan täten siis sukupolvisidonnainen ilmiö.

Sen sijaan *omakohtainen liikunta* sisältää niin paljon erilaisia asioita, että ei voida sanoa, että kaikkien suomalaisten omakohtaiseen liikuntaan liittyvien muutosten takana olisi sukupolvivaikutus. Esimerkiksi maatalon töiden muutoksen osalta su-

kupolvivaikutuksesta ei voida puhua, sillä sukupolvien väliset erot niiden tekemisessä ovat tasoittuneet iän myötä.* Liikuntapaikkojen suhteen yksityisten liikuntayritysten järjestämänä liikkuminen yleistymisen voidaan sen sijaan katsoa sisältävän sukupolvivaikutuksen, sillä se on yleistynyt kaikilla sukupolvilla nuoruuden ja aikuisuuden välillä ja erot polvien välillä ovat pysyneet suunnilleen samansuuruisina molemmissa elämänvaiheissa. Liikunnan järjestäjätahoista myös epävirallisen ryhmän (esim. kaveriporukan) järjestämänä liikkuminen on ollut nuoremmilla polvilla vanhempia polvia suositumpaa sekä nuoruudessa että aikuisuudessa. Tämän voi tietyllä tavalla katsoa kuvaavan liikunnan lisääntyntä sosiaalisuutta. Samoin perheen järjestämänä liikkuminen on ollut sekä suomalaisten nuoruudessa että aikuisuudessa sitä yleisempää, mitä myöhemmin syntyneestä polvesta on kyse (poikkeuksena 1970-luvulla syntyneet, mikä todennäköisesti johtuu siitä, että tutkimushetkellä monellakaan 1970-luvulla syntyneellä ei ollut vielä omia lapsia).

Samoin erot tiettyjen liikuntalajien harrastamisessa kertovat sukupolvivaikutuksen olemassaolosta. Näin on ollut esimerkiksi hiihdon (vanhemmat sukupolvet hiihtivät selvästi yleisemmin kuin nuoremmat sekä nuoruudessa että aikuisuudessa) että aerobicin (nuoremmat sukupolvet harrastivat aerobicia selvästi yleisemmin kuin vanhemmat sekä nuoruudessa että aikuisuudessa) suhteen. Mielenkiintoista jälkimmäisen lajin kohdalla on, että vanhemmat polvet eivät juuri ole innostuneet aerobicin harrastajaksi vanhemmalla iälläkään, vaikka siihen olisi tässä iässä mahdollisuus (vanhempien polvien nuoruudessa ei aerobicia edes ollut).

Sen, että jääkiekon harrastaminen oli suositumpaa 1950-1960-luvuilla syntyneiden nuoruudessa kuin 1920-1940-luvuilla syntyneiden nuoruudessa, mutta aikuisuudessa tätä eroa ei enää juuri ollut, voidaan katsoa olevan osoitus ikävaikutuksesta. Iän myötä jääkiekon harrastus väheni selvästi, eikä kyse ole näin sukupolvivaikutuksesta.** Samalla tavalla, mutta toisinpäin asia on yleisurheilun suhteen. Tätä 1920-1950-luvuilla syntyneet harrastivat nuoruudessaan 1960-luvulta eteenpäin syntyneitä yleisemmin, mutta aikuisuudessa kaikkina vuosikymmeninä syntyneiden yleisurheilun harrastaminen oli olematonta. Jääkiekko (ainakin ennen 1970-lukua syntyneillä) ja yleisurheilu ovatkin esimerkkejä lajeista, joita harrastetaan pääasiassa liikuntaseuroissa kilpailumielessä ja kun kilpaurheilu lopetetaan, ei niitä kuntoilumielessä enää myöhemmissä elämänvaiheissa juuri harrasteta. Samanlaisesta ikävaikutuksesta on kyse myös siinä, että liikunta- ja urheiluseuran järjestämänä liikkuminen oli suomalaisten nuoruudessa 1960-luvulta eteenpäin syntyneillä yleisempää kuin tätä ennen syntyneillä, mutta aikuisuudessa tätä eroa ei enää ollut.

Aikavaikutuksesta esimerkkinä taas on kuntosaliharjoittelun selvä yleistyminen 1950-1970-luvuilla syntyneiden aikuisuudessa verrattuna heidän nuoruuteensa. Myös salibandy on yleistynyt tällä tavoin erityisesti 1960-luvulla syntyneillä, jotka eivät nuoruudessaan pelanneet sitä käytännössä yhtään, mutta aikuisuudessa selvästi yleisemmin. Liikuntapaikkojen osalta samaisesta aikavaikutuksesta kertoo se, että kun 1920-1950-luvulla syntyneillä rakennetuissa liikuntapaikoissa liikkuminen hienokseltaan yleistyi nuoruuden ja aikuisuuden välillä, niin 1960-1970-luvuilla syntyneillä kävi päinvastoin. Tämä selittyy sillä, että 1920-1950-luvuilla syntyneiden nuoruudessa rakennetut liikuntapaikat olivat harvinaisempia kuin tämän jälkeen syntyneillä, joten he eivät

* Silti raskaiden maatalon töiden tekeminen nuoruudessa on ollut vanhimmalle sukupolvelle merkittävä sukupolvikokemus.

** Tosin 1970-luvulla syntyneillä jääkiekon harrastaminen ei vähentynyt nuoruuden ja aikuisuuden välillä.

voineet niissä vastaavassa määrin liikkua. Sen sijaan heidän aikuisuudessaan näitä on ollut tarjolla enemmän, joten mahdollisuudet liikkua niissä ovat lisääntyneet.

Millä tavalla sukupolvivaikutus näkyi – vai näkyikö – kahden muun liikuntasuhteen osa-alueen (seuratoiminta, kuluttaminen) suhteen? *Seuratoimintaan osallistumisen* kohdalla asia oli niin, että siinä ei ole ollut sellaisia suuria eroja sukupolvien välillä, jotka olisivat jatkuneet elämänvaiheesta toiseen. Tässä mielessä seuratoiminnan sukupolvivaikutuksesta ei voida sanoa oikein mitään. On selvää, että seuratoiminnan aloitusikä on koko ajan alentunut ja siihen osallistuminen on ollut 1980-luvulla syntyneillä muita yleisempää, mutta vielä ei voida sanoa, onko ”80-lukulaisten” muita aktiivisempi seuratoimintaan osallistuminen jatkunut myös myöhemmissä elämänvaiheissa. Jos näin olisi, voitaisiin jo puhua jonkinlaisesta sukupolvivaikutuksesta. Joka tapauksessa todennäköistä on, että seuratoiminnan aloitusiän jatkuva aleneminen on muovannut myöhemmin syntyneiden sukupolvi- en liikuntasuhteesta erilaisen vanhempiin sukupolviin nähden.

Liikuntaan liittyvässä kuluttamisen osalta jonkinlaisesta sukupolvivaikutuksesta voidaan puhua. Liikuntaan kuluttaminen on näet koko ajan yleistynyt niin suomalaisten nuoruudessa kuin aikuisuudessakin siten, että myöhemmin syntyneet kulluttivat rahaa liikuntaan enemmän kuin aiemmin syntyneet*. Tilanne ei kuitenkaan ole yhtä selvä liikuntavaatteiden ja -välineiden kulutusominaisuuksien perusteella. Nuoruudessa eri kulutusominaisuudet olivat 1960-luvulla ja sen jälkeen syntyneille tärkeämpiä kuin 1920-1950-luvuilla syntyneille, mutta aikuisuudessa eroja tuli erityisesti 1920-1930 ja 1940-1970-luvulla syntyneiden välille. Joka tapauksessa erilaiset liikuntatuotteiden kulutusominaisuudet ovat kotimaisuutta lukuun ottamatta tulleet koko ajan tärkeämmiksi suomalaisten elämässä.

Koska suomalaisen yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin muutos on ollut nopea ja koska nopean yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena sukupolvia muodostuu tiheämmin kuin hitaamman muutoksen oloissa (Mead 1971; Purhonen 2007), ei ole ihme, että Suomeen on muodostunut viisi liikuntasukupolvea. Suurimmat erot näiden välillä ovat tulleet nuoruudessa. Tämä on johtunut siitä, että varsinkin vanhimpien sukupolvien nuoruuden olosuhteet ovat olleet ennen teollistumista ja kaupungistumista hyvin erilaiset kuin niiden, jotka ovat syntyneet jo valmiiksi teollistuneeseen ja kaupungistuneeseen yhteiskuntaan. Sen sijaan aikuisuudessa sukupolvien väliset erot ovat jonkin verran tasoittuneet, mutta ovat silti olleet tuonkin elämänvaiheen osalta selvät. Sitä voidaan toki spekuloida, ovatko 1920-1930-luvuilla ja 1940-luvulla syntyneet samaa liikuntasukupolvea vaiko eivät. Heidän nuoruuden ja eläkeiän liikuntasuhteensa ovat olleet samanlaisia, mutta aikuisuuden liikuntasuhteessa on jonkin verran ollut eroja. Lisäksi on otettava huomioon, että läheskään kaikki 1940-luvulla syntyneistä eivät tutkimushetkellä, keväällä 2004 olleet ylittäneet 60 vuoden ikäpaalua. Täten ei siis ole tietoa esimerkiksi siitä, millainen ns. suurten ikäluokkien (vuosina 1945-1950 syntyneet) liikuntasuhde olisi ollut 60 ikävuoden tuolla puolen. Jos siis 1940-luvulla syntyneiden alkupuoliskon liikuntasuhde yli 60-vuotiaana oli samanlainen 1920-1930-luvuilla syntyneiden kanssa, ei ole takeita siitä, että näin olisi asian laita myös 1940-luvulla syntyneiden loppupuoliskon osalta.

Todennäköistä on, että suuret ikäluokat ovat olleet luomassa edellytyksiä myöhemmin tapahtuneelle liikuntakulttuurin eriytymiselle, vaikka kaikkien 1940-luvulla syntyneiden elämässä tämä ei ole kovin selvästi näkynytäkään. Suuret ikäluokat ovat olleet

* Silti raskaiden maatalon töiden tekeminen nuoruudessa on ollut vanhimmalle sukupolvelle merkittävä sukupolvikokemus.

niitä, joiden tullessa työkään Suomi on muuttunut teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi, mikä taas on lyhentyneen työajan kera aiheuttanut arkiliikunnan vähenemisen ja kuntoliikunnan yleistymisen. Samalla kilpaurheilun rinnalle on alkanut syntyä vaihtoehtoisia liikunnan muotoja. He ovat lisääntyneine tuloineen olleet käynnistämässä myös liikunnan kaupallistumista. Samoin suuret ikäluokat ovat olleet ensimmäisten joukossa, jotka ovat todistaneet televisiosta tapahtuvan urheilun seuraamisen nousua.

Jos 1940-luvuilla syntyneiden yhdistämisessä 1920-1930-luvuilla syntyneisiin on omat ongelmansa, niin 1980-luvulla syntyneiden nimeäminen omaksi liikuntasukupolvekseen on taas siinä mielessä hieman arveluttavaa, että vaikka heidän tietyt nuoruuden liikuntakokemuksensa erosivatkin selkeästi aiemmin syntyneiden kokemuksista, olivat 1980-luvulla syntyneet tutkimushetkellä vielä niin nuoria (kuten osa 1970-luvulla syntyneistäkin), että heidän kohdallaan ei ollut mahdollista edes yrittää erottaa iän, ajan ja sukupolven vaikutusta toisistaan. Tässä tutkimuksessa 1980-luvulla syntyneet ovat oma liikuntasukupolvensa kahdesta syystä: ensinnäkin heidän nuoruuden liikuntasuhteensa oli erilainen kuin muilla ja toiseksi nopean yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin muutoksen oloissa sukupolvien välit lyhenevät. Viimeisen parin vuosikymmenen aikana tämä muutos on kiistatta ollut nopea.

Todennäköistä on, että vaikka tutkimuksessa analyysiin olisi otettu myös ennen 1920-lukua syntyneet, he eivät olisi muodostaneet omaa liikuntasukupolveaan. Koska suurin liikuntakulttuurin muutos on Suomessa tapahtunut vasta 1960-luvulta alkaen, varsin luultavaa on, että myös ennen 1920-lukua syntyneet olisivat kuuluneet samaan liikuntasukupolveen kuin 1920-1940-luvuilla syntyneetkin. Sitä vastoin ei ole lainkaan varmaa, että 1990-luvulla syntyneiden liikuntasuhde tulee olemaan samanlainen kuin 1980-luvulla syntyneiden. Yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin nopea muutos saattaa hyvinkin muokata 1990-luvulla syntyneistä erilaisen liikuntasukupolven kuin 1980-luvulla syntyneistä.

Tämän tutkimuksen avulla saatiin merkittävää tietoa suomalaisten liikuntasuhteesta ja sen kehityksestä. Koska tutkimusaineisto oli kvantitatiivinen, ei sen avulla sen sijaan onnistuttu kovin syvällisesti pääsemään sisälle eri sukupolvia erottelevien liikuntakokemusten taustoihin. Pystyttiin kyllä sanomaan, että eri sukupolvien kokemuksen liikunnan saralla erosivat toisistaan tiettyjen asioiden suhteen, mutta siihen mistä nämä kokemusten erot johtuivat, ei tilastollisella aineistolla päästy kunnolla kiinni. Avointen kysymysten vastauksista tosin joitain näihin viittaavia seikkoja ilmeni, mutta kovin rikkaalle kokemusten tasolle ei näiden avulla päästy. Jatkossa liikuntasukupolvien tutkimiseen tarvitaankin kvantitatiivisten aineistojen lisäksi myös kvalitatiivisia aineistoja, kuten esimerkiksi elämäkertahaastatteluja, sillä näiden avulla pystytään jäljittämään liikuntakokemusten taustojen lisäksi myös Purhosen (2002a; 2005; 2007) vaatimia sukupolvien ”diskursiivisia käytäntöjä” sukupolvitietoisuuksiin. Samalla päästäisiin kenties myös kiinni liikuntapolitiikan kiemuroihin, eli esimerkiksi siihen, että onko muinaisella TUL:n ja SVUL:n välisillä kiistoilla ollut merkitystä suomalaisille liikuntasukupolville.

Lopuksi suomalaisista liikuntasukupolvista on muodostettu tutkimustuloksiin pohjautuen kuvitteelliset ideaalityypit. Nämä ideaalityypit eivät kuitenkaan pohjaudu minkään yksittäisen henkilön lomakevastaukseen, vaan ovat koosteita kunkin sukupolven liikuntasuhteesta. Ideaalityypit kustakin liikuntasukupolvesta ovat luettavissa liitteessä 28.

LÄHTEET

- Aaltojärvi, P. 1996. Aikakapselit. Tulkintoja X-sukupolven tarinoista. Teoksessa Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 358-382.
- Aapola, S. & Kaarninen, M. 2003. Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 9-31.
- Alanen, L. 2001a. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.). Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 161-186.
- Alanen, L. 2001b. Polvesta polveen. Sukupolvi sosiologisena käsitteenä ja tutkimuskohteenä. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.). Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 97-116.
- Alexandris, K. & Carrol, B. 1998. The Relationship between Selected Demographic Variables and Recreational Sport Participation in Greece. *International Review for the Sociology of Sport* 33 (3), 291-297.
- Apo, S. 1998. Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Teoksessa Alasuutari, P. & Ruuska, P. (toim.) Elävänä Euroopassa. Muutuva suomalainen identiteetti. Tampere: vastapaino, 83-128.
- Bakker, I., Twisk, J. W. R., van Mechelen, W., Roos, J. C. & Kemper, H. C. G. 2003. Ten-Year Longitudinal Relationship Between Physical Activity and Lumbar Bone Mass in (Young) Adults. *Journal of Bone and Mineral Research* 18 (2), 325-332.
- Barnekow-Bergqvist, M., Hedberg, G., Janlert, U. & Jansson, E. 1998. Prediction of Physical Fitness and Physical Activity Level in Adulthood by Physical Performance and Physical Activity in Adolescence - an 18-year Follow-up Study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science of Sports* (8), 299-308.
- Bauman, Z. 2002. Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.
- Birrer, R. B. 1989. Prescribing Physical Activity for the elderly. Teoksessa Harris, R. & Harris, S. (eds.) *Physical Activity, Aging and Sports*. Vol. 1. New York: Center for the Study of Aging, 75-99.
- Blom, R. & Melin, H. 2004. "Muuten hän oli niin kuin yksi meistä vain" - suuret ikäluokat luokkarakenteessa. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T.-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi, 109-121.
- Bourdieu, P. 1978. Sport and Social Class. *Social Science Information* 17 (6), 819-840. London: SAGE.
- Bourdieu, P. 1985. Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Chogahara, M. & Yamaguchi, Y. 1998. Resocialization and Continuity of Involvement in Physical Activity among Eldery Japanese. *International Review for the Sociology of Sport* 33 (3), 277-289.
- Cohen, L. & Manion, L. 1989. *Research Methods in Education*. London and New York: Routledge.
- Compass 1999. Sport Participation in Europe. A Project Seeking the Co-ordinated Monitoring of Participation in Sports in Europe. London: UK Sport & Walkden House.
- Cordell, H. K., Betz, C. J. & Green, G. T. 2002. Recreation and the Environment as Cultural Dimensions in Contemporary American Society. *Leisure Sciences* 24 (1), 13-41.
- Curtis, J., McTeer, W. & White, P. 1999. Exploring Effects of School Sport Experiences on Sport Participation in Later Life. *Sociology of Sport Journal* 16 (4), 348-365.
- Donnelly, P. 1997. Child Labour, Sport Labour. Applying Child Labour Laws to Sport. *International Review for the Sociology of Sport* 32 (4), 389-406.
- Erola, J. 2004. Suuret ikäluokat ja solidaarisuus. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T.-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi, 181-198.
- Erola, J. & Moisio, P. 2002. Jähmettyikö Suomi? Sosiaalinen liikkuvuus ja pitkäaikaistyöttömyys Suomessa 1970-1995. *Sosiologia* 39 (3), 185-199.

- Erola, J., Wilska, T-A. & Ruonavaara, H. 2004. Johdanto. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi, 13-28.
- Eskola, J. & Salo, I. 1991. Amatöörin harjoituspäiväkirjasta. *Sosiologia* 28 (2), 119-120.
- Fogelholm, M. 2004. Terveysliikunnan suosituksista liikuntapiirakkaan. *Liikunta ja tiede* 41 (3), 10-13.
- Godenhjelm, P., Anttila, R., Vihko, V. & Uutela, A. 1999. Väestön liikunta Suomessa 1978-97: liikunta osa arjesta yhä useammalle. *Liikunta ja tiede* 36 (1), 42-45.
- Haapala, P. 2003. Nuoriso numeroina. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 67-85.
- Haavio-Mannila, E., Roos, J.P. & Kontula, O. 1996. Repression, Revolution and Ambivalence: The Sexual Life of Three Generations. *Acta Sociologica* 34 (4), 409-430.
- Haavio-Mannila, E., Roos, J.P. & Rotkirch, A. 2004. Olivatko suuret ikäluokat murroksen moottoreita? Sukupolven ja periodin vaikutusten erittelyä seksin, politiikan ja vapaa-ajan suhteen. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi, 215-238.
- Hakamäki, M. & Ukkonen, T. 1998. Autoilu ikääntyvässä yhteiskunnassa. *Gerontologia* 12 (4), 195-202.
- Halila, A. & Sirmeikkö, P. 1960. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto SVUL 1900-1960. Vammala: Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto.
- Harinen, P., Itkonen, H. & Rautopuro, J. 2006. *Asfalttiprinssit - tutkimus skeittareista*. Helsinki: Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 159.
- Heikinaro-Johansson, P. 2005. Liikunnanopettajakoulutus tunnistaa huomisen haasteet. *Liikunta ja tiede* 42 (3), 5-9.
- Heikkala, J., Honkanen, P., Laine, L., Pullinen, M. & Ruuskanen-Himma, E. 2003. Liikunnan ja urheilun tarina. *Liikunnan ja urheilun maailma* 17 / 2003, erikoispainos, 1-23.
- Heikkala, J. 2004. Kun Peräkylän Teräs liikunnan yhteiskunnallistumisen kohtasi...*Liikunta ja tiede* 41 (2), 31-32.
- Heikkinen, E. 2000. Terve vanheneminen – utopia vai realistinen mahdollisuus? Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) Suomalainen elämäntulkku. Helsinki: Tammi, 216-234.
- Heikkinen, R-L. 2000. Elämä, tunteet ja vanheneminen. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) Suomalainen elämäntulkku. Helsinki: Tammi, 194-215.
- Heino, R. 2000. New Sports: What Is So Punk About Snowboarding? *Journal of Sport & Social Issues* 24 (2), 176-191.
- Heinonen, O. J., Lainio, M., Parkkunen, H., Rinne, R., Sinkkonen, A., Suominen, S., Takamäki, M. & Tähtinen, J. 2001. Näin Turku liikkui vuonna 2000. Turku: Paavo Nurmi- keskus, Turun kaupunki.
- Heinonen, O. J., Lainio, M., Parkkunen, H., Perko, P., Polo, O. & Sinkkonen, A. 1998. Näin Turku liikkuu vuonna 1997, raportti 5 / 98. Turku: Paavo Nurmi - keskus, Turun kaupunki.
- Heinonen, J. 2006. Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutoksen Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Heinonen, V. 2005. Kultainen 60-luku. Teoksessa Karisto, A. (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 145-166.
- Helve, H. 1996. "Ystävämme kettu" ja uusi maailmankuva. Teoksessa Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 74-94.
- Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hervonen, A., Jylhä, M. & Oinonen, T. 1996. Tervaskannot. Kuinka selvitä hengissä ensimmäiset 90 vuotta? Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hjerpe, R. 2004. Puutteesta hyvinvointiin: itsenäisen Suomen talous. Teoksessa Saarikangas, K., Mäenpää, P. & Sarantola-Weiss, M. (toim.) Suomen kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki. Helsinki: Tammi, 97-107.
- Hoikkala, T. & Paju, P. 2002. Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Silvennoinen, H. (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Opetusministeriö; Nuorisotutkimusverkosto; Nuorisoasiain neuvottelukunta, 14-31.
- Hoikkala, T., Purhonen, S., & Roos, J.P. 2002. *Baby Boomers and Life's Turning Points*.

- Teoksessa Turner, B. and Edmunds, J. (eds.) *Generational Consciousness, Narrative and Politics*. Rowman and Littlefield, 145-164.
- Houni, P. & Suurpää, L. 1998. Kampppailua nuoruudesta. Teoksessa Houni, P. & Suurpää, L. (toim.) *Kuvassa nuoret*. Tampere: Tampere University Press.
- Huisman, T. 2004. Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003. Yhdeksäsluokkalaisten kunto, liikunta-aktiivisuus ja koulu liikuntaan asennoituminen. Helsinki: Opetushallitus.
- Huotelin, H. 1992. Elämäkertatutkimuksen metodologiset ratkaisut. Esimerkkitapauksena "Koulutuksen merkitystä etsimässä"-projektin menetelmälliset valinnat. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia N:o 46.
- Hyyppä, H. 1999. Varanto varastossa. Koulutus sivistää, jalostaa ja varastoi joutoväkeä. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus.
- Häkkinen, A., Linnanmäki, E. & Leino-Kaukiainen, P. 2005. Suomi, johon suuret ikäluokat syntyivät. Teoksessa Karisto, A. (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 61-91.
- Hämäläinen, P., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Rimpelä, M. 2000. Nuorten terveystapatutkimus: Nuorten liikunnan harrastaminen 1977-1999. *Liikunta ja tiede* 37 (6), 4-11.
- Ilmanen, K. 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919-1994. Jyväskylän yliopisto: *Studies in Sport, Physical Education and Helth* 43.
- Ilmanen, K. & Itkonen, H. 2000. Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Joensuu: Pohjois-Karjalan Liikunta & Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitos.
- Ilmarinen, J. 2000. Työikäiset ja elämäntyyli. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) *Suomalainen elämäntyyli*. Helsinki: Tammi, 173-193.
- Inkinen, S. 1998. 90-luvun sukupolvikäsitteet – "G-sukupolvi" ja "verkkosukupolvi" ajan hengen ilmauksina. Teoksessa Houni, P. & Suurpää, L. (toim.) *Kuvassa nuoret*. Tampere: Tampere University Press, 165-185.
- Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.
- Itkonen, H. 1998. Majan rakentajia ja kukkulan kuninkaita – matkoja lapsuuden tilaan. Teoksessa Houni, P. & Suurpää, L. (toim.) *Kuvassa nuoret*. Tampere: Tampere University Press, 49-61.
- Itkonen, H. 2002. Kommilan kisat. Teoksessa Roiko - Jokela, H. & Sironen, E. (toim.) *Lajien synty*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001-2002. Jyväskylä: Atena, 73-85.
- Itkonen, H. 2003. Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata*. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 327-343.
- Jokinen, K. 1996. Kasvaminen ja oppiminen traditioiden jälkeen. Teoksessa Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) *Näin nuoret*. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 23-50.
- Junto, A. & Vilkkonen, A. 2005. Monta kotia. Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa Teoksessa Karisto, A. (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 115-144.
- Juppi, J. 1995. Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917-1994. Jyväskylän yliopisto: *Studies in Sport, Physical Education and Health* 36.
- Jyrkämä, J. 2005. Syntynyt 1947, kuollut...? Suuret ikäluokat ja elämäntyyli. Teoksessa Karisto, A. (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 347-363.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2005. Nuoret koulutus ja työmarkkinoilla. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta. Verkköjulkaisu: www.minedu.fi/nuora [23.1.2007].
- Kaikkonen, K., Kaikkonen, H., Vanhala, M., Korpelainen, R. & Karppinen, J. 2004. Elinikäisen liikunta-aktiivisuuden vaikutus nykyiseen liikunta-aktiivisuuteen, suorituskykyyn ja vyötärön ympärysmittaan. *Liikunta ja tiede* 41 (5), 37.
- Kallioniemi, K. 2003. Nuorisokuvat, populaarikulttuuri ja Suomalaisuus. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata*. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 481-495.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2005-2006. *Lapset ja nuoret*. Helsinki: Nuori Suomi.
- Karisto, A. 1988. Liikunta ja elämäntyyli. Teoksessa Sironen, E. (toim.) *Uuteen liikuntakulttuuriin*. Tampere: Vastapaino, 43-74.

- Karisto, A. 1998. Ikuisesti nuoria? Suurten ikäluokkien elämänkaari ja terveys. Teoksessa Rahkonen, O. & Lahelma, E. Elämänkaari ja terveys. Tampere: Gaudeamus, 145-166.
- Karisto, A. 2005. Suuret ikäluokat kuvastimesa. Teoksessa Karisto, A. (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 17-58.
- Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I. 1998. Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos suomessa. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Kauppila, J. 1996. Koulutus elämäntavan rakentajana. Teoksessa Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) Oppiminen ja elämäntarhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. Vuosikirja. Helsinki: BJT Kirjastopalvelu, 45-108.
- Kinnunen, T. 2001. Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivusilta, L. & Rimpelä, A. 2000. Nuoruudessa luodaan terveyden perusta. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) Suomalainen elämäntarhistoria. Helsinki: Tammi, 155-172.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos. Keskiikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopisto: Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 39.
- Koski, P. 1996. Elämäntarhistutkimus: Liikunta on suomalaisten tärkein harrastus. Liikunta ja tiede 33, (5), a22-a27.
- Koski, P. 1998. Hiipuuko hiihto, uupuuko yleisurheilu? Penkkiurheilu ei ole perinnetarhisto. Liikunta ja tiede 35 (1), 6-7.
- Koski, P. 2000a. Liikunta kansalaisuusaktiivisuutena. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Helsinki: Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152, 40-55.
- Koski, P. 2000b. Maailma muuttuu, muuttuvatko seurata? Jyväskylän yliopisto: Liikunnan kehittämiskeskus.
- Koski, P. 2001. Liike 2000. Liikunta turkulaisien hyvinvoinnin välineenä. Turku: Turun kaupungin liikuntavirasto.
- Koski, P. 2004. Liikuntasuhde – Liikunnan kohtaaminen kulttuurisesti rakentuvana sosiaalisena maailmana. Teoksessa Ilmanen, K. (toim.) Pelit ja kentät. Kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylän yliopisto: Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 3 / 2004, 189-208.
- Koski, P. & Tähtinen, J. 2005. Liikunnan merkitykset nuoruudessa. Nuorisotutkimus 23 (1), 3-21.
- Kujala, U. 2004. Aiheuttaako liikkumattomuus terveysriskin? Liikunta ja tiede 41 (5), 16-17.
- Laakso, L., Nupponen, H., Saarni, L., Pere, L. & Rimpelä, A. 2005. Koululiikuntaa vain osan vuotta? Liikunta ja tiede 42 (6), 5-8.
- Lahti-Koski, M. 2001. Body Mass Index and Obesity among Adults in Finland. Trends and determinants. Helsinki: Publications of the National Public Health Institute.
- Laitinen, A. 2004. Huomioita 1960-luvun rikollisuudesta. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T.-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi, 49-68.
- Larsen, K. 1999. The Sporting Life Course. A Longitudinal Study of Life-Course and Generational Patterns of Adult Sport and Fitness Participation. Idraetsforsk Skifter nr. 6.
- Lehmuskallio, M. 2005. Liikkumispalvelujen kuluttaminen osana lasten ja nuorten liikunasuhdetta. Lisensiaattitutkimus. Turun yliopisto: Turun opettajankoulutuslaitos.
- Lehmuskallio M. 2007. Liikuntakulutusta kapunkilaislasten ja -nuorten liikuntasuhteissa. Turun yliopisto: Sarja C osa 163.
- Leino, M. & Viitanen, K. 2003. Aikuiseksi kasvaminen suomalaisessa maalaisperheessä 1940-1950-luvuilla. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) Nuoruuden vuosikerta. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 187-197.
- Leppänen, M. 2005. Hyvä liikuntapaikka hyödyntää kulttuurisia ja yhteisöllisiä mahdollisuuksia. Liikunta ja tiede 42 (1-2), 21-23.
- Lämsä, J. & Mäenpää, P. 2002. Kuinka moni lopettaa? Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta. Helsinki: Nuori Suomi.
- Lääninhallitus 2004. www.laeninhallitus.fi [2.12.2004]
- Maeda, H. 2000. Prosperous Middle-Aged Women's Sports in Japan Through Some Gender Issues. International Review for the Sociology of Sport 35 (4), 487-494.
- Maffesoli, M. 1995. Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Helsinki: Gaudeamus.

- Maguire, J., Jarvie, G., Mansfield, L., & Bardley, J. 2002. Sports Worlds. A Sociological Perspective. Human Kinetics.
- Malina, R. M. 1996. Tracking Of Physical Activity and Physical Fitness Across the Lifespan. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 67 (Suppl. 3), 48-57.
- Mannheim, K. 1952. The Problem of Generations. Teoksessa Mannheim, K: *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 276-322.
- Manninen, P.A. 1996. Mielikuvitus pukeutuu paperiin ja muoviin. Sarjakuva tuotannon ja kulutuksen virroissa. Teoksessa Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Helsinki: SKS, 154-178.
- Marjanen, H. & Saviranta, J. 2004. Syntymävuosi kulutusasenteiden sekä ostopaikan valinnan selittäjänä. Empiirisiä havaintoja vuosituhatosen vaihteen Turusta. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T-A. (toim.) *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus*. Jyväskylä: SoPhi, 295-315.
- Markkola, P. 2003. Moninainen maalaisnuoriso. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: SKS, 129-159.
- Marttelin, T., Pitkänen, K. & Koskinen, S. 2000. Suomalaisten väestöllinen elämäntapa: tilastoja ja tarinoita. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) *Suomalainen elämäntapa*. Helsinki: Tammi, 38-57.
- Mead, M. 1971. Ikäryhmien ristiriidat: Sukupolviuuden tutkimusta. Helsinki: Otava.
- Miettinen, M. & Rajala, K. 2002. Kunnossa kaiken ikää (KKI-ohjelma). Seurannan tuloksia vuodelta 2000. Liikunnan kansanterveyden julkaisuja 135. Jyväskylä: Liikunnan kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES).
- Mikkola, H. 2002. Sukupolvettomat? Nuoret ikäpolvensa kuvaajina. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 73.
- Mills, C. W. 1982. Sosiologinen mielikuvitus. Helsinki: Gaudeamus.
- Nupponen, H., Halonen, L., Mäkinen, H. & Pehkonen, M. 1991. Tehostetun koululiikunnan tutkimus: Peruskoulun oppilaiden liikunnalliset, tiedolliset ja sosiaaliset toiminnot kolmen lukuvuoden aikana. Lähtökohdat, menetelmät ja aineiston kuvailu. Turun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A: 146.
- Nupponen, H. & Telama, R. 1998. Liikunta ja liikunnallisuus osana 11-16-vuotiaiden eurooppalaisten nuorten elämäntapaa. Jyväskylän yliopisto: Liikuntakasvatuksen laitos. Liikuntakasvatuksen julkaisuja 1.
- Nurmela, K. & Taivela, J. 2003. Koulumatkakokemukset maaseudulla ennen ja nyt. "Reen jalaksilla vai taksin penkillä". Turun yliopisto: Turun opettajankoulutuslaitos, pro-gradu-tutkielma.
- Nurmela, S. & Pehkonen, J. 1998a. Liikuntagalup 1997-98. Aikuisten liikuntatutkimus. Helsinki: SLU.
- Nurmela, S. & Pehkonen, J. 1998b. Liikuntagalup 1997-98. Lasten ja nuorten liikuntatutkimus. Helsinki: SLU.
- Nurmela, S. & Pehkonen, J. 1998c. Liikuntagalup 1997-98. Liikunta ja elämäntavat. Helsinki: SLU.
- Nurmela, S. & Pehkonen, J. 1998d. Liikuntagalup 1997-98. Liikunnan kansalaistoiminta. Helsinki: SLU.
- OECD 2002. Education at a Glance. OECD indicators 2002.
- Oittinen, A. 1994. Liikunta ja urheilu ympäristökysymysten ja kestävä kehityksen näkökulmasta. Teoksessa Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu. Tieteellinen katsaus. Liikunnan kansanterveyden julkaisuja 90. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES), 299-305.
- Ojanen, M. 2004. Miksi kansa ei liiku? Mitä on tehtävissä? Liikunta ja tiede 41 (5), 18.
- Paaso, J. 1994. Aluesuunnittelun lähtökohdat, ulottuvuudet ja vaikutukset. Teoksessa Laitinen, A., Nyqvist, L. & Paaso, J. *Elinympäristö, elämäntapa ja rikollisuus*. Helsinki: Sisäasiainministeriön poliisiosasto. Poliisin oppikirjasarja, 65-135.
- Palolampi, E. 1958. Onko urheilu tarpeen meillemkin. Teoksessa Palolampi, E. (toim.) *Miksi oikeastaan urheillemme? Ajankohtaista pohdittavaa urheilun ystäville ja vastustajillekin*. Helsinki: Otava, 64-79.
- Palolampi, E. 1968. Kunnan asiat - ja kunnottomat. Pakinoita ja esseitä. Porvoo - Helsinki: WSOY
- Palolampi, E. 1983. Tahkon hengessä. Urheilun puolesta urheilua vastaan. Ajankohtaista ja ajatonta pohdiskelua urheilusta ja sen tehtävästä antiikista alkaen. Helsinki: Otava.
- Palomäki, S., Heikinaro-Johansson, P. & Hirvensalo, M. 2005. Liikunnanopettajaksi

- opiskelevien kokemuksia kouluharjoitteluviikosta ja koulujen liikunnan opetuksesta. *Liikunta ja tiede* 42 (6), 22-29.
- Paronen, O. 2005. Liikkumiseen kannustava ympäristö syntyy valinnoilla. *Liikunta ja tiede* 42 (1-2), 5-8.
- Pehkonen, J. 1991. Kuntoilu-, liikunta- ja urheilulajien harrastaminen Suomessa vuonna 1991 osa 1: Liikunnan harrastaminen. Helsinki: SVUL.
- Pehkonen, J. 1991. Kuntoilu-, liikunta- ja urheilulajien harrastaminen Suomessa vuonna 1991 osa 2: Poliittikka ja urheilun keskusjärjestöt. Helsinki: SVUL.
- Pehkonen, J. 1991. Kuntoilu-, liikunta- ja urheilulajien harrastaminen Suomessa vuonna 1991 osa 3: Kilpailutoimintaan osallistuminen. Helsinki: SVUL.
- Pehkonen, J. 1991. Kuntoilu-, liikunta- ja urheilulajien harrastaminen Suomessa vuonna 1991 osa 4: Liikunnan harrastaminen 15-18-vuotiaiden keskuudessa. Helsinki: SVUL.
- Pohjolainen, P. & Huuhka, M. 1997. Liikunnallisen kuntoutuksen vaikutus fyysiseen toimintakykyyn ja mielialaan. *Gerontologia* 11 (3), 202-211.
- Puolustusvoimat 2002. http://www.mil.fi/tiedotus/tiedotteet/20020821_1000_1.html. [17.1.2003]
- Purhonen, S. 2002a. Sukupolvikäsitteen kolme ulottuvuutta. Diskursiivisen dimension merkitys sukupolvitietoisuuden rakentamisessa. *Sosiologia* 39 (1), 4-17.
- Purhonen, S. 2002b. Suurten ikäluokkien itse-tietoisuus sukupolvena. *Hyvinvointikatsaus* 1 / 2002: 37-41.
- Purhonen, S. 2002c. Vastaus Matti Virtaselle. *Sosiologia* 39 (2), 141-143.
- Purhonen, S. 2005. Sukupolvikokemukset, sukupolvitietoisuus ja eliitti: sukupolvien "ongelma" suurten ikäluokkien elämäntarinoissa. Teoksessa Karisto, A. (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 222-269.
- Purhonen, S. 2007. Sukupolvien ongelma. Tutkielma sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Helsingin yliopisto: Sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 251.
- Puuronen, V. 2003. Pihasakeista alakulttuureihin. Nuorten ryhmätoiminta Suomessa 1900-luvun jälkipuoliskolla. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata*. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki, SKS, 373-395.
- Pöntinen, P. 1996. Kuka pelkää(kään) musateeveetä? Teoksessa Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) *Näin nuoret*. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 131-153.
- Rahikainen, M. 2003. Nuorena työhön. Lasten ja nuorten työnteko 1900-1970. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata*. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki, SKS, 161-185.
- Rantanen, T. 1994. Liikunnan merkitys iäkkäille. Teoksessa Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu: tieteellinen katsaus. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (Likes), 77-81.
- Ranto, E. & Pehkonen, J. 1995a. Liikunnan harrastaminen. Helsinki: SLU.
- Ranto, E. & Pehkonen, J. 1995b. Liikuntalajien markkinat ja harrastamisen esteet. Helsinki: SLU.
- Relander, J. 1998. Historia, muisti, identiteetti. Teoksessa Houni, P. & Suurpää, L. (toim.) *Kuvassa nuoret*. Tampere: Tampere University Press, 27-45.
- Rinehart, R. 1998. Inside of the Outside. Pecking Orders Within Alternative Sport at ESPN's 1995 "The eXtreme Games". *Journal of Sport & Social Issues* 22 (4), 398-415.
- Rinne, R. & Salmi, E. 1998. Oppimisen uusi järjestys. Uhkien ja verkostojen maailma koulun ja elämäntaitaisen opiskelun haasteena. Tampere: Vastapaino.
- Ritzer, G. & Stillman, T. 2001. The Postmodern Ballpark as a Leisure Setting: Enchantment and Stimulated De-McDonaldization. *Leisure Sciences* 23 (2), 81-98.
- Robinson, L. 2003. The Business of Sport. Teoksessa Houlihan, B. (ed.) 2003. *Sport & Society*. A Student Introduction. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE, 165-183.
- Roos, J. P. 1986. Elämäntapateoriat ja suomalainen elämäntapa. Teoksessa Heikkinen, K. (toim.) *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Helsinki: Yleisradio.
- Roos, J. P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: SKS.
- Roos, J. P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Elämäntapaa etsimässä 2. Jyväskylä: Gummerus.

- Roos, J.P. 1989. Liikunta ja elämäntapa. Nau-
tintoa vai itsekuria. Jyväskylän yliopisto.
Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkai-
suja 14.
- Roos, J. P. 1991. Pari selvennystä. *Sociologia* 28
(3), 202.
- Roos, J. P. 1992. Helsinki puistojen rihmastona.
Teoksessa Karisto, A. & Holstila, E. (toim.)
Helsinki avoin kaupunki. Helsinki: Helsin-
gin kaupungin tietokeskus, 143-158.
- Roos, J. P. 1995. Maratonmiehen elämä. Hel-
sinki:Yliopistopaino.
- Roos, J. P. 1996. Kuntoilemme kilpaa – kilpai-
lu uhkatekijänä. Teoksessa Karjalainen, H.
& Westermarck, H. (toim.) Terve sielu ter-
veessä ruumiissa. Helsingin yliopisto: Stu-
dia Olympia, 25-36.
- Roos, J. P. 2005. Laajat ja suppeat sukupolvet.
Sukupolvi liikkeet suurten ikäluokkien ympä-
rillä. Teoksessa Karisto, A. (toim.) Suuret
ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 208-221.
- Räsänen, P. 2004. Ikä- ja sukupolvytyypillisten
arvojen tarkastelua. Teoksessa Erola, J. &
Wilska, T-A. (toim.) Yhteiskunnan mootto-
ri vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lu-
kulaisuus. Jyväskylä: SoPhi, 199-213.
- Räty, V-P. 1998. Tieto, kone ja pelit. Teokses-
sa Houni, P. & Suurpää, L. (toim.) Kuvas-
sa nuoret. Tampere: Tampere University
Press, 153-164.
- Saarikangas, K., Mäenpää, P. & Sarantola-
Weiss, M. 2004. Rakentajien maa ja hyvin-
voinnin kulttuuri. Teoksessa Saarikangas,
K., Mäenpää, P. & Sarantola-Weiss, M.
(toim.) Suomen kulttuurihistoria 4: Koti,
kylä, kaupunki. Helsinki: Tammi, 10-19.
- Saarinen, H. 2001. Nuoruus ja hulluus, van-
huus ja viisaus? Tutkimus nuorten kulu-
tuskäyttäytymisestä ja velkaantumisesta.
Helsinki: Stakes, raportteja 261.
- Santtila, M. 2006. Palvelukseen astuvien nuor-
ten miesten fyysinen kunto. [http://www.
mil.fi/sekalaiset/dokumentit/Palveluk-
seen-astuvien-nuorten-kunto-2006.pdf](http://www.mil.fi/sekalaiset/dokumentit/Palvelukseen-astuvien-nuorten-kunto-2006.pdf)
[13.2.2007]
- Savioja, H., Karisto, A., Rahkonen, O. & Hell-
sten, K. 2000. Suurten ikäluokkien elämän-
kulku. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J.
(toim.) Suomalainen elämäntulo. Helsin-
ki: Tammi, 58-73.
- Sihvonen, A-P. 1998. Miesten ja naisten elämän-
kaari ja terveet elinvuodet. Teoksessa Rah-
konen, O & Lahelma, E. (toim.) Elämänkaari
ja terveys. Helsinki: Gaudeamus, 186-201.
- Simula, M. 2005. Impivaarojensa etsijät – tul-
kinta luontokokemuksen rakentumisesta.
Liikunta ja tiede 42 (6), 58-64.
- Sironen, E. 1988. Uuden liikuntakulttuurin vi-
siot. Teoksessa Sironen, E. (toim.) Uuteen
Liikuntakulttuuriin. Tampere: Vastapaino,
11-38.
- Slack, T. 2003. Sport in the United States and
Canada. Teoksessa Houlihan, B. (ed.) 2003.
Sport & Society. A Student Introduction.
London, Thousand Oaks, New Delhi:
SAGE, 295-311.
- Smith Maguire, J. 2001. Fit and Flexible: The
Fitness Industry, Personal Trainers and
Emotional Service Labour. *Sociology of
Sport Journal* 18 (4), 379-402.
- Smith, S. L. 1998. Athletes, Runners, and Jog-
gers: Participant-Group Dynamics in a
Sport on "Individuals". *Sociology of Sport
Journal* 15 (2), 174-192.
- Smolander, J. 1995. Kestävyysharjoittelu.
Teoksessa Korhonen, O., Kukkonen, R.,
Louhevaara, V. & Smolander, J. (toim.) Li-
kunnasta työkykyä ja hyvinvointia – peri-
aatteita ja käytännön esimerkkejä. Helsin-
ki: Työterveyslaitos, 64-68.
- Stead, D. 2003. Sport and the Media. Teoksessa
Houlihan, B. (ed.) 2003. *Sport & Society. A
Student Introduction.* London, Thousand
Oaks, New Delhi: SAGE, 184-200.
- Strong, W.B., Malina, R.M., Blimkie, C.J.R.,
Daniels, S.R., Dishman, R.K., Gutin, B.,
Hergenroeder, A.C., Must, A., Nixon, P.A.,
Pivarnik, J.M., Rowland, T., Stewart, T. &
Trudeau, F. 2005. Evidence Based Physical
Activity for School-Age Youth. *The Journal
of Pediatrics* 146 (6), 732-737.
- Sulkunen, P. 1995. Esipuhe. Teoksessa Maffeso-
li, M. Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin
muodoista. Tampere: Gaudeamus, 5-10.
- Suominen, H. 1989. Iäkkäiden maksimaalis-
ta suorituskyvystä. *Gerontologia* 3 (3), 222-
231.
- Sutton, C., Laitinen, I. & Ettorre, E. 2007. Wom-
en's Running Bodies: Personal Reflections
on Running for Fitness and Joy. Teoksessa
Itkonen, H., Salmikangas, A-K. & McEvoy,
E. (eds.) *The Changing Role of Public, Civic
and Private Sectors in Sport Culture.* Pro-
ceedings of the 3rd EASS Conference (Eu-
ropean Association for Sociology of Sport)
held on 2-5 July 2006 in Jyväskylä, Finland.
University of Jyväskylä: Department of
Sport Sciences, 56-64.

- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002a. Aikuisliikunta. Helsinki: Suomen kuntourheiluliitto.
- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002b. Lapset ja nuoret. Helsinki: Suomen kuntourheiluliitto.
- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002c. Vapaaehtoistyö. Helsinki: Suomen kuntourheiluliitto.
- Suurpää, L. 1996. Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 51-73.
- Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. 1996. Näinkö Nuoret? Teoksessa Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 7-20.
- Takalo, S. 2004. Kuka minua liikuttaa? Sosiaalisen ympäristön koettu merkitys 10-12-vuotiaiden lasten liikunta-aktiivisuuteen. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 163.
- Takamine, O. 2001. Differences in Characteristics Between Japanese Walkers and Sport Participants. Focusing on Walking by Inactive Persons. *International Review for the Sociology of Sport* 36 (4), 379-391.
- Tammelin, T. 2003. Physical Activity from Adolescence to Adulthood and Health-Related Fitness at Age 31. Cross-Sectional and Longitudinal Analyses of the Northern Finland Birth Cohort of 1966. Oulu: Oulu University Press.
- Tammelin, T. 2005. Tunti päivässä kertyy vain joka toiselle kouluikäiselle. *Liikunta ja tie* 42 (4), 10-13.
- Taks, M., Renon, R. & Vanreusel, B. 1995. Social Stratification in Sport: a Matter of Money or Taste. *European Journal for Sport Management* 2 (1), 4-14.
- Thrane, C. 2001. Sport Spectatorship in Scandinavia. A Class Phenomenon? *International Review for the Sociology of Sport* 36 (2), 149-163.
- Tilastokeskus 1997. Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus 2002. Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus 2004a. <http://statfin.stat.fi/StatWeb/start.asp?PA=Akaikas&D1=a,!12&D2=0-11,21,31,41,51,l&LA=fi&DM=SLFI&TT=2> [13.5.2003]
- Tilastokeskus 2004b. www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaesto_rakenne.html. [2.12.2004].
- Toivonen, T. 1999. Kommentteja Matti Virtasen "sukupolvi" -artikkeliin. *Sosiologia* 36 (3), 234-235.
- Toivonen, T. 2003. Sukupolvi yhteiskunnallisen muutoksen selittäjänä. Teoksessa Melin, H. & Nikula, J. (toim.) Yhteiskunnallinen muutos. Tampere: Vastapaino, 109-120.
- Tuohinen, R. 1990. Työlle viileä sukupolvi? Nuorten työlle antamista merkityksistä, niiden tutkimisesta ja tulkinnasta. Työpoliittinen tutkimus nro 1. Helsinki: Työministeriö.
- Tuomaala, S. 2003. Polkupyörällä pääsee. Suomalaisen nuoruuden siirtymä ja symboleita 1920-1940-luvuilla. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 355-371.
- Tuominen, M. 1991. "Me ollaan kaikki sotilaitten lapsia". Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Helsinki: Otava.
- Twisk, J. W. R., Kemper, H. C. G. & van Mechelen, W. 2000. Tracking of Activity and Fitness and the Relationship with Cardiovascular Disease Risk Factors. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 32 (8), 1455-1461.
- Twisk, J. W. R., Staal, B. J., Brinkman, M. N., Kemper, H. C. G. & van Mechelen, W. 1998. Tracking of Lung Function Parameters and the Longitudinal Relationship with Lifestyle. *European Respiratory Journal* 12 (3), 627-634.
- Tähtinen, J. & Isoaho, H. 2001. Tilastollisen analyysin lähtökohtia. Ensiaskleet kvantitatiiviseen käsittelyyn, analyysiin ja tulkitsemiseen SPSS-ohjelmaympäristössä. Turun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja C, oppimateriaalit: 13.
- Tähtinen, J., Rinne, R., Nupponen, H. & Heinonen, O.J. 2002. Liikuntakulttuurin muutos ja elämäntyylien eriytyminen. *Liikunta ja tie* 39 (1), 47-55.
- Töttö, P. 1997. Pirullinen positivismi. Kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle. Jyväskylä: Kampus kustannus.
- Töyli, P. 2007. Päijät-Hämeisten suurten ikäluokkien miesten liikuntasuhde. Aineistona Ikihyvä Päijät-Häme -seurantatutki-

- muksen tiedot vuodelta 2005. Jyväskylän yliopisto: Liikuntatieteiden laitos, liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma.
- Unruh, D. 1979. Characteristics and Types of Participation in Social Worlds. *Symbolic Interaction* 2 (2), 115-129.
- Unruh, D. 1980. The Nature of Social Worlds. *Pacific Sociological Review* 23 (3), 271-296.
- Van Lenthe, F. J., van Mechelen, W., Kemper, H. C. G. & Post, G. B. 1998. Behavioral Variables and Development of a Central Pattern of Body Fat from Adolescence to Adulthood in Normal-Weight Whites: The Amsterdam Growth and Health Study. *American Journal of Clinical Nutrition* 67 (5), 846-852.
- Van Mechelen, W., Twisk, J. W. R., Post, G. B., Snel, J. & Kemper H. C. G. 2000. Physical Activity of Young People: The Amsterdam Longitudinal Growth and Health Study. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 32 (9), 1610-1616.
- Vanreusel, B., Renson, R., Beunen, G., Claessens, A. L., Lefevre, J., Lysens, R. & Vanden Yende, B. 1997. A Longitudinal Study of Youth Sport Participation and Adherence to Sport in Adulthood. *International Review for the Sociology of Sport* 32 (4) , 373-387.
- Vanttaja, M. 2002. Koulumenestyjät. Tutkimus laudaturylioppilaiden koulutus- ja työurista. Suomen kasvatus-tieteellinen seura: Kasvatusalan tutkimuksia 8.
- Vanttaja, M. & Järvinen, T. 2006. Oppiminen ja identiteetti muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Mäkinen, J., Olkinuora, E. & Suikkanen, A. (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-42.
- Vasankari, T., Santtila, M., Tiainen, S. & Palvalin, K. 2003. Kardiorespiratorisen kunnan muutokset suomalaisilla varusmiehillä vuosina 1975-2002. *Liikunta ja Tiede* 40, erikoisliite, 42.
- Vasara, E. 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, julkaisu nro 157.
- Veblen, T. 2002. Joutilas luokka. Helsinki: Art House [alkuperäinen ilmestymisvuosi 1899].
- Viljanen, T., Matilainen, P., Perko, P. & Sinkkonen, A. 1994. Näin Turku liikkuu. Turku: Turun kaupungin liikuntavirasto ja Paavo Nurmi -keskus.
- Vilkko, A. 2000. Elämänkulku ja elämänkeronta. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) Suomalainen elämänkulku. Helsinki: Tammi, 74-85.
- Wilska, T-A. 2004. Ikinuoret? Suuret ikäluokat ja kulutusyhteiskunnan nuortuminen. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi, 241-257.
- Wilson, T. C. 2002. The Paradox of Social Class and Sports Involvement. The Roles of Cultural and Economic Capital. *International Review for the Sociology of Sport* 37 (1), 5-16.
- Virtanen, M. 1999a. Sukupolven tasot, fraktiot ja elämäankaari. *Sosiologia* 36 (2), 81-94.
- Virtanen, M. 1999b. Toivoselle: metaforan ihannuus ja kurjuus. *Sosiologia* 36 (3), 235-236.
- Virtanen, M. 2001. Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Helsinki: SKS ja Stakes.
- Virtanen, M. 2002a. Diskursiivisen ulottuvuuden lupaus. *Sosiologia* 39 (2), 140-141.
- Virtanen, M. 2002b. Ovatko suuret ikäluokat sukupolvi? *Hyvinvointikatsaus* 1 / 2002, 42-47.
- Virtanen, M. 2003a. Nuoren suomen tradition sukupolvien ketjuna. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 35-65.
- Virtanen, M. 2003b. Sukupolvet Bourdieun kentillä. Teoksessa Melin, H. & Nikula, J. (toim.) Yhteiskunnallinen muutos. Tampere: Vastapaino, 121-137.
- Virtanen, M. 2005. Suuret ikäluokat sukupolvena. Teoksessa Karisto, A. (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 197-207.
- Vuori, M., Kannas, L., Ojala, K., Tynjälä, J., Villberg, J. & Välimaa, R. 2004. Elämyskulttuuri näkyy nuorten liikuntamuodoissa. *Liikunta & Tiede* 41 (3), 5-9.
- Vuori, I. & Miettinen, M. 2000. Kuinka tärkeää liikunta on terveydelle ja toimintakyvylle? Teoksessa Miettinen, M. (toim.) Haasteena huomisen hyvinvointi - miten liikunta lisää mahdollisuuksia. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Tutkimuskatsaus. Liikunnan kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES), 91-121.

- Yang, X. 1997. A Multidisciplinary Analysis of Physical Activity, Sport Participation and Dropping out among Young Finns. A 12-year Follow-up Study. Research Reports on Sport and Health 103. Jyväskylä: LIKES Research Center for Sport and Health Sciences.
- Yang, X., Telama, R. Leino, M. & Viikari, J. 1999. Factors Explaining Physical Activity of Young Adults: The Importance of Early Socialization. *Scandinavian Journal of Medicine Science in Sports* (9), 120-127.
- Zacheus, T., Tähtinen, J., Koski, P., Rinne, R. & Heinonen, O. J. 2003a. Miten elämänkaari jäsentää liikuntakäyttäytymistä? *Liikunta & Tiede* 40 (5-6), 33-38.
- Zacheus, T., Tähtinen, J., Rinne, R., Koski, P. & Heinonen, O. J. 2003b. Kaupunkilaisten liikunta ikäpolvittain: Turkulaisten liikuntatottumukset 2000-luvun alussa. Turun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A: 201.

LIITEET

LIITEI Kyselylomake

Sukupolvien liikuntasuhde

Vastatkaa kysymyksiin kirjoittamalla numero sille varattuun kohtaan, rengastamalla sopiva vaihtoehto tai kirjoittamalla kysytty tieto sille varattuun kohtaan. Lukekaa kysymys ensin huolella loppuun ja vastatkaa vasta sen jälkeen.

1. Syntymävuotenne _____

2. Sukupuolenne

- 1) Nainen 2) Mies

3. Siviilisäätynne

- 1) Naimaton
2) Avoliitossa
3) Avioliitossa
4) Eronnut tai asumuserossa
5) Leski

4. Lapsuutenne ja nuoruutenne pääasiallinen asuinpaikka

- 1) Pääkaupunkiseutu
2) Keskisuuri kaupunki (30 000-200 000 asukasta)
3) Pikkukaupunki (alle 30 000 asukasta)
4) Muu taajama
5) Haja-asutusalue

5. Nykyinen asuinpaikkakuntanne

- 1) Pääkaupunkiseutu
2) Keskisuuri kaupunki (30 000-200 000 asukasta)
3) Pikkukaupunki (alle 30 000 asukasta)
4) Muu taajama
5) Haja-asutusalue

6. Nykyinen asuinlääänne

- 1) Etelä-Suomi
2) Länsi-Suomi
3) Itä-Suomi
4) Oulu
5) Lappi
6) Ahvenanmaa

7. Pohjakoulutuksenne

- 1) Kansakoulu
- 2) Keskikoulu tai peruskoulu
- 3) Lukio / Ylioppilastutkinto
- 4) Joku muu, mikä _____

8. Ammatillinen koulutuksenne

- 1) Ei ammatillista koulutusta
- 2) Kouluasteen tutkinto (esim. kauppakoulu tai ammattikoulu)
- 3) Opistoasteen tutkinto (esim. Kauppaopisto tai sairaanhoito-oppilaitos)
- 4) Alempi korkeakoulututkinto (esim. LuK, HuK) tai ammattikorkeakoulututkinto
- 5) Ylempi korkeakoulututkinto
- 6) Tohtorin tai lisensiaatin tutkinto
- 7) Joku muu, mikä _____

9. Nykyinen ammattiasemanne

- 1) Työtön tai lomautettu
- 2) Kotiäiti / -isä
- 3) Opiskelija
- 4) Eläkeläinen
- 5) Maanviljelijä / emäntä
- 6) Yrittäjä
- 7) Työntekijä
- 8) Alempi toimihenkilö
- 9) Ylempi toimihenkilö
- 10) Johtava asema

Seuraavaan kysymykseen vastaavat vain ne, jotka ovat eläkkeellä, muut voivat siirtyä kysymykseen 11.

10. Pääasiallinen ammattiasemanne työuranne aikana

- 1) Työtön tai lomautettu
- 2) Kotiäiti / -isä
- 3) Opiskelija
- 4) Eläkeläinen
- 5) Maanviljelijä / emäntä
- 6) Yrittäjä
- 7) Työntekijä
- 8) Alempi toimihenkilö
- 9) Ylempi toimihenkilö
- 10) Johtava asema

11. Lastenne lukumäärä: _____ ja heidän syntymävuotensa: _____

12. Vanhempienne ammatillinen koulutus

Isä		Äiti
1)	Ei ammatillista koulutusta	1)
2)	Kouluasteen tutkinto (esim. kauppakoulu tai ammattikoulu)	2)
3)	Opistoasteen tutkinto (esim. kauppaopisto tai sairaanhoito-oppilaitos)	3)
4)	Alempi korkeakoulututkinto (esim. LuK, HuK) tai ammattikorkeakoulututkinto	4)
5)	Ylempi korkeakoulututkinto	5)
6)	Tohtorin tai lisensiaatin tutkinto	6)
7)	Joku muu, mikä _____	7)

13. Vanhempienne pääasiallinen ammatillinen asema heidän työuransa aikana

Isä		Äiti
1)	Työtön tai lomautettu	1)
2)	Kodin / lasten hoito	2)
3)	Opiskelija	3)
4)	Eläkeläinen	4)
5)	Maanviljelijä / emäntä	5)
6)	Yrittäjä	6)
7)	Työntekijä	7)
8)	Alempi toimihenkilö	8)
9)	Ylempi toimihenkilö	9)
10)	Johtava asema	10)

14. Kuinka kuljitte lapsuudessanne enimmäkseen koulumatkanne?

Alle 12-vuotiaana

- 1) Oman lihasvoiman avulla (kävellessä, hiihtäen, pyörällä jne.)
- 2) Ajoneuvon kyydissä (henkilöauto, bussi, juna)

13-16-vuotiaana

- 1) Oman lihasvoiman avulla (kävellessä, hiihtäen, pyörällä jne.)
- 2) Ajoneuvon kyydissä (henkilöauto, bussi, juna)

15. Kuinka pitkä koulumatkanne oli yleisimmin lapsuudessanne?

Alle 12-vuotiaana _____ km.

13-16-vuotiaana _____ km.

16. Millainen suhteenne oli koululiikuntaan?

- 1) Inhosin koululiikuntaa
- 2) Koululiikunta ei juurikaan kiinnostanut minua
- 3) En inhonnut enkä pitänyt koululiikunnasta
- 4) Koululiikunta oli melko mukavaa
- 5) Pidin todella paljon koululiikunnasta
- 9) En osaa sanoa

17. Kuinka ruumiillisesti raskasta ammatiksenne harjoittama työ on elämänne aikana ollut?

- 0) En ole ollut mukana työelämässä
- 1) Erittäin kevyttä
- 2) Melko kevyttä
- 3) Ei kevyttä eikä raskasta
- 4) Melko raskasta
- 5) Erittäin raskasta
- 9) En osaa sanoa

18. Millainen vanhempienne suhde liikuntaan oli silloin, kun itse olitte lapsi ja nuori? Ympyröikää oikea vaihtoehto.

1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = ei eri eikä samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä

	Isä	Äiti
1. Vanhempani olivat aktiivisia liikkujia	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
2. Vanhempani olivat aktiivisia penkkiurheilun harrastajia	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
3. Vanhempani olivat aktiivisesti mukana liikunnan ja urheilun seuratoiminnassa	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
4. Vanhempani kannustivat minua liikkumaan	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
5. Vanhempani pakottivat minut liikkumaan	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
6. Vanhempieni mielestä liikunnan ja urheilun harrastaminen oli tärkeää	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
7. Vanhempieni mielestä liikunta ja urheilu haittasi työntekoa	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
8. Vanhempieni mielestä liikunta ja urheilu haittasi koulunkäyntiä	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
9. Vanhempieni mielestä liikunta ja urheilu haittasi perhe-elämää	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
10. Vanhempani liikkuivat lyhyetkin matkat autolla	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

19. Antakaa arvosana (1-5) seuraavien asioiden merkityksestä elämänne eri vaiheiden aikana

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = hieman tärkeä, 3 = melko tärkeä, 4 = tärkeä, 5 = erittäin tärkeä, 9 = en osaa sanoa

Huom. Jos olette esimerkiksi 25-vuotias, vastatkaa vain kohtaan ”alle 20-vuotiaana”. Jos taas olette esimerkiksi 61-vuotias, vastatkaa kaikkia ikäluokkia koskeviin kohtiin.

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	yli 60-vuotiaana
1. Liikunta ja urheilu	<u> 5 </u>	<u> 3 </u>	<u> 5 </u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	yli 60-vuotiaana
1. Liikunta ja urheilu	_____	_____	_____
2. Käsityöt	_____	_____	_____
3. Metsästys ja kalastus	_____	_____	_____
4. Marjastus ja sienestys	_____	_____	_____
5. Lukeminen	_____	_____	_____
6. Elokuviissa käynti	_____	_____	_____
7. Tietokone	_____	_____	_____
8. Musiikki	_____	_____	_____
9. Television, videoiden, dvd:n katselu	_____	_____	_____
10. Kaverien kanssa yhdessäolo	_____	_____	_____
11. Matkailu	_____	_____	_____
12. Työnteko	_____	_____	_____
13. Ostoksilla käyminen	_____	_____	_____
14. Taide	_____	_____	_____
15. Juhliminen	_____	_____	_____
16. Perheen / puolison kanssa yhdessäolo	_____	_____	_____
17. Piha- ja puutarhatyöt	_____	_____	_____
18. Kodin kunnostaminen	_____	_____	_____
19. Retkeily	_____	_____	_____
20. Ruuanlaitto	_____	_____	_____
21. Koulunkäynti /opiskelu	_____	_____	_____

20. Kuinka aktiivisesti olette elämäne aikana harjoittaneet seuraavanlaisia arkitoimia?

1 = en koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = melko usein, 5 = erittäin usein

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	yli 60-vuotiaana
1. Maatalon työt	<u> 5 </u>	<u> 2 </u>	<u> 2 </u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	yli 60-vuotiaana
1. Maatalon työt	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
2. Metsätyöt	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
3. Piha- / puutarhatyöt (esim. kesäisin puutarhatyöt, talvisin lumityöt)	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
4. Työ- / opiskelumatkaliikunta	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
5. Halonhakkuu	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
6. Kunnostus- ja korjaustyöt	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
7. Liikkuminen paikasta toiseen vapaa-aikana omin jaloin tai polkupyörällä	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
8. Muuta raskasta ruumiillista työtä, mitä _____	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>

21. Mitä liikuntalajeja vanhempanne harrastivat lapsuudessanne? Mainitkaa mielestänne enintään kolme merkittävintä lajia tai liikuntamuotoa.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

22. Mitä liikuntalajeja itse harrastitte alle 20-vuotiaana? Mainitkaa enintään kolme itsellenne tärkeintä.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

23. Mitä liikuntalajeja itse harrastitte 30-50-vuotiaana? Mainitkaa enintään kolme itsellenne tärkeintä.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

24. Mitä liikuntalajeja itse harrastitte yli 60-vuotiaana? Mainitkaa enintään kolme itsellenne tärkeintä.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

25. Kuinka usein elämänne aikana olette harrastaneet liikuntaa seuraavissa paikoissa?

1 = en koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = melko usein, 5 = erittäin usein

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Ulkoilureitillä (esim. pururata)	<u> 2 </u>	<u> 3 </u>	<u> 4 </u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Ulkoilureitillä (esim. pururata)	_____	_____	_____
2. Luonnossa tai maaseudulla (metsä, mökki)	_____	_____	_____
3. Kotipihassa / kotona	_____	_____	_____
4. Kevyen liikenteen väylällä	_____	_____	_____
5. Maantiellä	_____	_____	_____
6. Ulkokentällä (esim. yleisurheilukenttä, jalkapallokenttä)	_____	_____	_____
7. Liikuntahallissa (esim. palloiluhallit, uimahalli)	_____	_____	_____
8. Liikuntasalissa (esim. aerobicsali, tanssisali)	_____	_____	_____
9. Kuntosalilla	_____	_____	_____
10. Puistossa	_____	_____	_____
11. Kadulla	_____	_____	_____
12. Järvessä tai meressä	_____	_____	_____
13. Moottoriurheilualueella (esim. moottorirata)	_____	_____	_____
14. Jossain muualla, missä _____	_____	_____	_____

26. Kuinka paljon olette harrastaneet liikuntaa seuraavan ikäisenä? Vastatkaa vain siihen ikäluokkaan asti, mihin tällä hetkellä kuulutte.

1 = en lainkaan, 2 = kerran viikossa, 3 = 2-3 kertaa viikossa, 4 = neljä kertaa viikossa, 5 = vähintään viisi kertaa viikossa, 9 = en osaa sanoa

1. Alle 15-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
2. 16-20-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
3. 21-25-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
4. 26-30-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
5. 31-40-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
6. 41-50-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
7. 51-60-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
8. yli 60-vuotiaana	1	2	3	4	5	9

27. Millaista liikunnan tehonne (sen rasittavuus) on ollut seuraavan ikäisenä. Vastatkaa vain siihen ikäluokkaan asti, mihin tällä hetkellä kuulutte.

1 = erittäin kevyttä, 2 = melko kevyttä, 3 = ei kevyttä eikä rasittavaa, 4 = melko rasittavaa, 5 = hyvin rasittavaa,
9 = en osaa sanoa

1. Alle 15-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
2. 16-20-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
3. 21-25-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
4. 26-30-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
5. 31-40-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
2. 41-50-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
7. 51-60-vuotiaana	1	2	3	4	5	9
8. yli 60-vuotiaana	1	2	3	4	5	9

28. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat liikunnassa ja urheilussa ovat olleet elämäne aikana?

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = hieman tärkeä, 3 = melko tärkeä, 4 = tärkeä, 5 = erittäin tärkeä, 9 = en osaa sanoa

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Kilpailu	<u>5</u>	<u>2</u>	<u>1</u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Kilpailu	_____	_____	_____
2. Yhdessäolo ja ystävyysuhteet	_____	_____	_____
3. Kunnan kohottaminen	_____	_____	_____
4. Ponnistelemisen ilo	_____	_____	_____
5. Ylipainoisuuden ehkäisy	_____	_____	_____
6. Voiman hankinta	_____	_____	_____
7. Suorituskyvyn rajojen etsiminen	_____	_____	_____
8. Vanhempien odotukset	_____	_____	_____
9. Urheilullinen ulkonäkö	_____	_____	_____
10. Henkinen kasvu	_____	_____	_____
11. Fyysinen kasvu	_____	_____	_____
12. Uusiin ihmisiin tutustuminen	_____	_____	_____
13. Yhteenkuuluvuuden tunne	_____	_____	_____
14. Rentoutumismahdollisuudet	_____	_____	_____
15. Ilon tuottaminen itselle ja muille	_____	_____	_____
16. Paineiden ja stressin purkaminen	_____	_____	_____
17. Lihaskunnan kohentaminen	_____	_____	_____
18. Yksinäinen puurtaminen	_____	_____	_____
19. Murheista vapautuminen liikunnan avulla	_____	_____	_____
20. Mielihyvän tuntemukset	_____	_____	_____
21. Uudet elämykset	_____	_____	_____
22. Pako todellisuudesta	_____	_____	_____
23. Kamppaileminen itsensä kanssa	_____	_____	_____

24. Kamppaileminen toisten kanssa	_____	_____	_____
25. Parempien suoritusten aikaansaaminen	_____	_____	_____
26. Epäonnistumisten minimoiminen	_____	_____	_____
27. Itsevarmuuden parantaminen	_____	_____	_____
28. Uusien taitojen opetteleminen	_____	_____	_____
29. Itsehillinnän kehittäminen	_____	_____	_____
30. Säännöllisen liikuntaohjelman noudattaminen	_____	_____	_____
31. Kilpailumenestys ja voittaminen	_____	_____	_____
32. Kehittyminen ihmisenä	_____	_____	_____
33. Onnistumisen elämykset	_____	_____	_____
34. Itsensä ylittäminen	_____	_____	_____
35. Työnteko ja ahkeruus	_____	_____	_____
36. Oman elimistön tunteminen	_____	_____	_____
37. Naisellisten piirteiden korostaminen	_____	_____	_____
38. Kehittyminen urheilijana	_____	_____	_____
39. Muodikkuus	_____	_____	_____
40. Hienot välineet tai varusteet	_____	_____	_____
41. Luonnossa oleminen	_____	_____	_____
42. Ulkonäkö	_____	_____	_____
43. Yhteistyökyky	_____	_____	_____
44. Älylliset virikkeet	_____	_____	_____
45. Kovaotteisuus liikunnassa ja urheilussa	_____	_____	_____
46. Toiminnan monipuolisuus	_____	_____	_____
47. Miehisten piirteiden korostaminen	_____	_____	_____
48. Vauhdikkuus	_____	_____	_____
49. Vaarojen kohtaaminen	_____	_____	_____
50. Tekniset välineet (esim. moottorit yms.)	_____	_____	_____
51. Taloudellinen edullisuus	_____	_____	_____
52. Muiden kannustaminen	_____	_____	_____
53. Terveelliset elämäntavat	_____	_____	_____
54. Liikunnallinen elämäntapa	_____	_____	_____
55. Kyky kohdata vastoinkäymiset	_____	_____	_____
56. Terveys	_____	_____	_____
57. Tasapainoisuus	_____	_____	_____
58. Liikuntasuorituksen kauneus	_____	_____	_____

29. Ympyröikää itsellenne sopiva vaihtoehto. Arvostan liikunnassa ja urheilussa yleensä

1 = en arvosta yhtään, 2 = arvostan hieman, 3 = arvostan jonkin verran, 4 = arvostan paljon, 5 = arvostan erittäin paljon, 9 = en osaa sanoa

1. Yksinäistä, sitkeää puurtamista	1	2	3	4	5	9
2. Uusia elämyksiä	1	2	3	4	5	9
3. Vauhtia	1	2	3	4	5	9
4. Kovaa tempoa	1	2	3	4	5	9
5. Voimaa	1	2	3	4	5	9
6. Nopeutta	1	2	3	4	5	9
7. Kestävyyttä	1	2	3	4	5	9
8. Taitoa	1	2	3	4	5	9
9. Pelisilmää	1	2	3	4	5	9
10. Tarkkuutta	1	2	3	4	5	9
11. Yksilölajeja	1	2	3	4	5	9
12. Joukkuelajeja	1	2	3	4	5	9
13. Perinteitä	1	2	3	4	5	9
14. Turvallisuutta	1	2	3	4	5	9
15. Kovuutta	1	2	3	4	5	9
16. Itsensä räakkäämistä	1	2	3	4	5	9
17. Kauneutta	1	2	3	4	5	9
18. Seksikkyyttä	1	2	3	4	5	9
19. Hoikkuutta	1	2	3	4	5	9
20. Reilua peliä	1	2	3	4	5	9
21. Yhdessäoloa muiden kanssa	1	2	3	4	5	9
22. Luonnossa tapahtuvaa liikuntaa	1	2	3	4	5	9

30. Seuraavassa luetellaan seikkoja, joita liikunta ja urheilu ovat saattaneet aiheuttaa elämäne aikana. Ympyröikää itsellenne oikea vaihtoehto

1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = ei eri eikä samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä

1. Liikunta ja urheilu ovat aiheuttaneet minulle pääasiassa huonoja muistoja	1	2	3	4	5
2. Liikunta ja urheilu ovat olleet tärkeitä asioita elämässäni	1	2	3	4	5
3. Liikunta ja urheilu ovat tarjonneet minulle suuria elämyksiä	1	2	3	4	5
4. Liikunta ja urheilu ovat kohottaneet itsetuntoani	1	2	3	4	5
5. Olen ollut elämäni aikana riippuvainen liikunnasta	1	2	3	4	5
6. Liikunta on parantanut työkuuntoani	1	2	3	4	5
7. Työnteko on kohdallani korvannut liikunnan harrastamisen	1	2	3	4	5
8. Läheisteni liikunnan tai urheilun harrastus on häirinnyt minua	1	2	3	4	5
9. Liikunnan ja urheilun harrastaminen on ollut pois työnteosta	1	2	3	4	5
10. Liikuntaa ja urheilua tulee tiedotusvälineistä liikaa	1	2	3	4	5
11. Liikunnan ja urheilun hyötyjä korostetaan liikaa	1	2	3	4	5
12. Liikunta ja urheilu ovat vieneet liikaa aikaa muista toiminnoista	1	2	3	4	5
13. Liikunta ja urheilu ovat aiheuttaneet minulle huonoa omaatuntoa	1	2	3	4	5
14. Liikunta ja urheilu ovat tulleet minulle kalliiksi	1	2	3	4	5
15. Liikuntaa ja urheilua on käytetty välineenä pilkkaamiseen	1	2	3	4	5
16. Liikunta ja urheilu on edistänyt uraani	1	2	3	4	5

17. Olen saanut ystäviä liikunnan ja urheilun avulla	1	2	3	4	5
18. Liikunnan harrastaminen on parantanut terveydentilaani	1	2	3	4	5
19. Liikunnan ja urheilun harrastaminen on lisännyt itsekuriani	1	2	3	4	5
20. Liikunnan ja urheilun harrastaminen on kohentanut ulkonäköäni	1	2	3	4	5
21. Liikunta ja urheilu ovat aiheuttaneet minulle sairauksia / vammoja	1	2	3	4	5

31. Onko lapsuutenne liikunnan harrastamisella ollut mielestänne yhteyttä siihen, millä tavoin harrastatte liikuntaa tänään?

- 1) Ei lainkaan
- 2) Hieman
- 3) Jonkin verran
- 4) Paljon
- 5) Erittäin paljon
- 9) En osaa sanoa

32. Kuinka usein olette seuraavien tahojen järjestämänä harrastaneet liikuntaa elämänne aikana?

1 = en koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = melko usein, 5 = erittäin usein, 9 = en osaa sanoa

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Liikunta- ja urheiluseuran	<u> 4 </u>	<u> 2 </u>	<u> 2 </u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Liikunta- ja urheiluseuran	_____	_____	_____
1. Liikuntaa ”sivulajina” harrastavan organisaation (esim. kansalais- ja työväenopistot, työpaikka tms.)	_____	_____	_____
3. Epävirallisen ryhmän (kaveriporukka)	_____	_____	_____
4. Perheen	_____	_____	_____
5. Yksityisen liikuntayrityksen	_____	_____	_____
6. Itse ilman ulkopuolisia järjestäjiä	_____	_____	_____

33. Kuinka voimakkaasti seuraavat tekijät ovat haitanneet liikunnan harrastustanne elämänne aikana?

1 = ei lainkaan, 2 = hieman, 3 = jonkin verran, 4 = melko paljon, 5 = erittäin paljon, 9 = en osaa sanoa

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Sairaudet ja vammat	<u> 1 </u>	<u> 3 </u>	<u> 4 </u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Sairaudet ja vammat	_____	_____	_____
2. Työnteko	_____	_____	_____
3. Ystävien harrastamattomuus	_____	_____	_____
4. Huonommuuden tunne	_____	_____	_____
5. Perhe-elämä	_____	_____	_____
6. Laiskuus ja saamattomuus	_____	_____	_____
7. Liikuntamahdollisuuksien puute	_____	_____	_____
8. Ohjatun toiminnan puute	_____	_____	_____
9. Tiedon puute	_____	_____	_____
10. Liikunta ei kiinnosta	_____	_____	_____
11. Liikuntapaikkojen sopimattomat aukioloajat	_____	_____	_____
12. Muut harrastukset	_____	_____	_____
13. Epämiellyttävät muistot koululiikunnasta	_____	_____	_____
14. Epämiellyttävät muistot armeijan liikunnasta	_____	_____	_____
15. Uskomus, että liikunnasta ei ole hyötyä	_____	_____	_____
16. Liikuntapaikkojen kaukaisuus	_____	_____	_____
17. Liikunnan kalleus	_____	_____	_____
18. Ajanpuute	_____	_____	_____
19. Huono kunto	_____	_____	_____
20. Liikunnan hyödyllisten vaikutusten jatkuva korostaminen (terveysetos)	_____	_____	_____
21. Nykypäivän korkea elintaso	_____	_____	_____

34. Mitkä ovat mielestänne liikunnan ja urheilun huonoja puolia, siihen liittyviä kielteisiä asioita? (Tähän voi kirjoittaa joko omia huonoja kokemuksia liikunnasta ja urheilusta tai liikunnan ja urheilun huonoja puolia yleensä)

35. Kuinka monenneksi tärkein harrastus liikunta ja urheilu on elämäne aikana ollut?

Alle 20-vuotiaana 30-50-vuotiaana Yli 60-vuotiaana
 _____ tärkein _____ tärkein _____ tärkein

36. Kuinka paljon seuraavat elämänaalueet ovat antaneet elämällemme sisältöä?

1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = kohtalaisesti, 4 = melko paljon, 5 = hyvin paljon, 9 = en osaa sanoa

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Työ	<u> 4 </u>	<u> 4 </u>	<u> 2 </u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Työ	_____	_____	_____
2. Koti ja perhe	_____	_____	_____
3. Suku ja sukulaiset	_____	_____	_____
4. Kodin ulkopuolinen vapaa-aika	_____	_____	_____
5. Koulunkäynti ja koulutus	_____	_____	_____
6. Ystävät ja kavერიipiiri	_____	_____	_____

37. Mikä on ollut seuraavien tahojen merkitys ystävyys-, kaveri ja tuttavuussuhteittenne muodostumiselle?

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = vain vähän tärkeä, 3 = melko tärkeä, 4 = tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

Ystävät (ihmiset, joihin läheinen ja luottamuksellinen suhde)

Kaverit (ihmiset, joihin suhde ei ole kovin läheinen, mutta joiden kanssa viihtyy)

Tuttavat (ihmiset, jotka eivät ole yhtä läheisiä kuin ystävät ja kaverit, mutta jotka tuntee ja joihin suhtautuu myönteisesti)

	Ystävä					Kaveri					Tuttava				
1. Lähiympäristö (esim. naapuri)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Koulu tai oppilaitos	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Armeija	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Liikunta- tai urheiluseura	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Muu yhdistys	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Liikuntaharrastus	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7. Muu harrastus	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8. Työpaikka tai työhön liittyen	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
9. Jossain muualla, missä: _____	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

38. Montako ystävää teillä on? _____

39. Kuinka monen kanssa heistä teillä on ollut yhteinen/siä liikunnan harrastuksia? _____

40. Kuinka monen kanssa heistä ystävyysuhde on syntynyt tai vankistunut liikunnan harrastuksen parissa? _____

41. Mikä on saanut teidät innostumaan liikunnasta tai kokemaan vastenmielisyyttä sitä kohtaan? Millaisia kokemuksia, tapahtumia, tilanteita tai nimiä teille tulee mieleen? Kertokaa myös, minkä ikäisenä innostumisenne tai kokemanne vastenmielisyys liikuntaa kohtaan sai alkunsa.

42. Mitkä asiat ovat mielestänne erityisesti teidän sukupolvenne yhdistäviä liikunta- / urheilukokemuksia?

43. Miten voimakkaita elämyksiä seuraavat asiat ovat aiheuttaneet teille elämänne aikana? Ympyröikää itsellenne sopivin vaihtoehto.

1 = ei minkäänlaisia, 2 = ei juuri minkäänlaisia, 3 = jonkinlaisia, 4 = melko voimakkaita, 5 = erittäin voimakkaita,

9 = en osaa sanoa

1. Suomalaisten juoksijoiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
2. Suomalaisten hiihtäjien suoritukset	1	2	3	4	5	9
3. Suomalaisten mäkihyppääjien suoritukset	1	2	3	4	5	9
4. Suomalaisten keihäänheittäjien suoritukset	1	2	3	4	5	9
5. Suomalaisten moottoriurheilijoiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
6. Muiden suomalaisten yksilölajien harrastajien suoritukset	1	2	3	4	5	9
7. Suomalaisten joukkueiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
8. Suomalaisten jääkiekkoilijoiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
9. Suomalaisten jalkapalloilijoiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
10. Muiden suomalaisten joukkuepalloilijoiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
11. Ulkomaalaisten urheilijoiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
12. Ulkomaalaisten joukkueiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
13. Suuret urheilutapahtumat yleensä	1	2	3	4	5	9
14. Urheilutapahtumat yleensä	1	2	3	4	5	9
15. Kotipaikkakuntani yksilöurheilijoiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
16. Kotipaikkakuntani joukkueiden suoritukset	1	2	3	4	5	9
17. Tietokoneiden tai pelikonsolien urheilupelit	1	2	3	4	5	9
18. Jokin muu, mikä _____	1	2	3	4	5	9

44. Kuinka paljon teitä ovat elämäne aikana kiinnostaneet seuraavien

lajikokonaisuuksien seuraaminen? Ympyröikää itsellenne sopivin vaihtoehto.

1 = ei lainkaan, 2 = vähän, 3 = jonkin verran, 4 = melko paljon, 5 = erittäin paljon, 9 = en osaa sanoa

1. Perinteiset yksilölajit (esim. yleisurheilu, hiihto)	1	2	3	4	5	9
2. Uudenlaiset yksilölajit (esim. triathlon)	1	2	3	4	5	9
3. Joukkuepalloilu (esim. jalkapallo, jääkiekko)	1	2	3	4	5	9
4. Raskas yksilöpalloilu (esim. tennis)	1	2	3	4	5	9
5. Kevyt yksilöpalloilu (esim. golf, keilailu)	1	2	3	4	5	9
6. Moottoriurheilu	1	2	3	4	5	9
7. Voimailulajit (esim. painonnosto, kehonrakennus)	1	2	3	4	5	9
8. Perinteiset kamppailulajit (esim. nyrkkeily, paini)	1	2	3	4	5	9
9. Itämaiset kamppailulajit	1	2	3	4	5	9
10. Extremelajit (esim. skeittaus, lumilautailu)	1	2	3	4	5	9
11. Tarkkuuslajit (esim. ammunta, jousiammunta)	1	2	3	4	5	9
12. Tanssit	1	2	3	4	5	9
13. Taitolajit (esim. telivoimistelu, taitoluistelu)	1	2	3	4	5	9
14. Fitness lajit (esim. aerobic)	1	2	3	4	5	9

45. Mitkä olivat *vanhemmillenne* tärkeimmät penkkiurheilulajit (tiedotusvälineistä tai katsomosta seurattavat lajit), kun olitte lapsi? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

46. Mitkä olivat *teille* tärkeimmät penkkiurheilulajit (tiedotusvälineistä tai katsomosta seurattavat lajit) alle 20-vuotiaana? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

47. Mitkä olivat *teille* tärkeimmät penkkiurheilulajit (tiedotusvälineistä tai katsomosta seurattavat lajit) 30-50-vuotiaana? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

48. Mitkä olivat *teille* tärkeimmät penkkiurheilulajit (tiedotusvälineistä tai katsomosta seurattavat lajit) yli 60-vuotiaana? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

49. Onko lapsuutenne urheilun seuraamisella mielestänne yhteyttä siihen, miten seuraatte urheilua tänään?

- 1) Ei lainkaan
- 2) Hieman
- 3) Jonkin verran
- 4) Paljon
- 5) Erittäin paljon
- 9) En osaa sanoa

50. Jos olette elämänne aikana jollain tavoin osallistuneet liikunnan ja urheilun seuratoimintaan, niin minkä ikäisenä tämä tapahtui ensimmäisen kerran?

_____ -vuotiaana.

51. Kuinka aktiivisesti olette elämänne aikana osallistuneet liikunnan seuratoimintaan?

1 = en lainkaan, 2 = silloin tällöin, 3 = jonkin verran, 4 = melko aktiivisesti, 5 = erittäin aktiivisesti, 9 = en osaa sanoa

<i>Esimerkki</i>	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Kuntoliikkujana	<u> 2 </u>	<u> 3 </u>	<u> 2 </u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Kuntoliikkujana	_____	_____	_____
2. Kilpaurheilijana	_____	_____	_____
3. Toimitsijatehtävissä	_____	_____	_____
4. Ohjaus- ja valmennustehtävissä	_____	_____	_____
5. Seuratyöaktiivina (puuhaihmisenä)	_____	_____	_____
6. Seuran johtotehtävissä	_____	_____	_____
7. Seuran luottamuselimissä	_____	_____	_____
8. Kyyditsijänä	_____	_____	_____
9. Katsojana	_____	_____	_____
10. Kannatusjäsenenä	_____	_____	_____
11. Huoltotehtävissä	_____	_____	_____
12. Varainhankinnassa	_____	_____	_____
13. Muussa roolissa, missä: _____	_____	_____	_____

52. Kuinka tärkeää liikunnan vapaaehtoistyö on elämänne aikana teille ollut?

- 1) En ole osallistunut liikunnan vapaaehtoistyöhön
- 2) Ei lainkaan tärkeää
- 3) Ei juurikaan tärkeää
- 4) Hieman tärkeää
- 5) Jonkin verran tärkeää
- 6) Melko tärkeää
- 7) Erittäin tärkeää
- 9) En osaa sanoa

53. Kuinka paljon olette itse mielestänne elämänne aikana kuluttaneet rahaa seuraaviin toimintoihin? Huom! Tässä tarkoitetaan siis omaan, ei esim. perheen, liikuntatoimintaan kuluttamista.

1 = en lainkaan, 2 = melko vähän, 3 = kohtalaisesti, 4 = melko paljon, 5 = hyvin paljon, 9 = en osaa sanoa

Esimerkki	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Liikuntalomat kotimaassa	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>5</u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Liikuntalomat kotimaassa	_____	_____	_____
2. Liikuntalomat ulkomailla	_____	_____	_____
3. Liikunta- ja urheilukirjallisuus	_____	_____	_____
4. Liikunta- ja urheilujalkineet	_____	_____	_____
5. Liikunta- ja urheiluvaatteet	_____	_____	_____
6. Liikunta- ja urheiluvälineet	_____	_____	_____
7. Jumppvideot	_____	_____	_____
8. Urheilullisen näköinen auto	_____	_____	_____
9. Urheilullisen näköinen polkupyörä	_____	_____	_____
10. Liikuntaan ja urheiluun liittyvät lisäravinteet	_____	_____	_____
11. Maksulliset kuntokeskukset	_____	_____	_____
12. Maksulliset liikuntapaikat	_____	_____	_____
13. Personal trainer-palvelut	_____	_____	_____
14. Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	_____	_____	_____
15. Kuntoilulaitteet	_____	_____	_____
16. Kauneustuotteet	_____	_____	_____
17. Liikuntaseuramaksut	_____	_____	_____
18. Urheilutapahtumien pääsymaksut	_____	_____	_____
19. Liikunnan kurssi- ja ohjausmaksut	_____	_____	_____
20. Matkat liikuntapaikalle	_____	_____	_____
21. Liikuntaan liittyvät rahapelit	_____	_____	_____

54. Kuinka usein pelaatte seuraavia Veikkauksen urheilupelejä?

1 = en lainkaan, 2 = harvemmin kuin kerran kuukaudessa, 3 = harvemmin kuin kerran viikossa, 4 = 1-3 kertaa viikossa, 5 = päivittäin, 9 = en osaa sanoa

1. Vakioveikkaus	1	2	3	4	5	9
2. Vedonlyönti yleensä	1	2	3	4	5	9
3. Pitkäveto	1	2	3	4	5	9
4. Moniveto	1	2	3	4	5	9
5. Voittajaveto	1	2	3	4	5	9
6. Tulosveto	1	2	3	4	5	9
7. V5 ja V75 raviveikkaus	1	2	3	4	5	9

55. Kuinka paljon käytätte kuukaudessa rahaa Veikkauksen urheilupeleihin yhteensä?

- 1) Vähemmän kuin 5 euroa
- 2) 5-30 euroa
- 3) 31-100 euroa
- 4) 101-500 euroa
- 5) yli 500 euroa

56. Jos olette ostaneet liikuntavaatteita ja -varusteita, kuinka tärkeitä teille ovat elämänne aikana olleet seuraavat ominaisuudet?

1 = täysin yhdentekevä, 2 = ei kovinkaan tärkeä, 3 = jossain määrin tärkeä, 4 = melko tärkeä, 5 = erittäin tärkeä, 9 = en osaa sanoa

Esimerkki	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	Yli 60-vuotiaana
1. Mukavuus	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
	Alle 20-vuotiaana	30-50-vuotiaana	yli 60-vuotiaana
1. Mukavuus	_____	_____	_____
2. Kotimaisuus	_____	_____	_____
3. Edullisuus	_____	_____	_____
4. Tyylikkyys	_____	_____	_____
5. Laadukkuus	_____	_____	_____
6. Muodikkuus	_____	_____	_____
7. Merkki	_____	_____	_____
8. Omaleimaisuus	_____	_____	_____
9. Seksikkyyt	_____	_____	_____
10. Käytännöllisyys	_____	_____	_____
11. Väri	_____	_____	_____

57. Oletteko tällä hetkellä tyytyväinen ulkoiseen olemukseenne, siihen miltä näytätte?

- 1) Täysin tyytymätön
- 2) Melko tyytymätön
- 3) En tyytymätön enkä tyytyväinen
- 4) Melko tyytyväinen
- 5) Täysin tyytyväinen

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Mikäli tutkimuksessa toteutetaan syventävä haastatteluvaihe, oletteko käytettävissä haastattelua varten?

- 1) kyllä olen
- 2) en ole

Jos haluatte jollain tavalla kommentoida vastauksianne tai tutkimusta, ohessa on vapaata tilaa kommentteillenne

LIITE 2a. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten arkitoimet alle 20-vuotiaana (asteikko: 1 = en tehnyt koskaan, 5 = tein erittäin usein)

Arkitoimi	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Maatalon työt	1923-1939	180	3,21	1,56
	1940-1949	235	2,94	1,62
	1950-1959	271	2,70	1,55
	1960-1969	206	2,41	1,46
	1970-1979	217	2,08	1,20
	1980-1988	214	1,99	1,22
	Yhteensä	1323	2,55	1,51
Metsätyöt	1923-1939	159	2,03	1,38
	1940-1949	229	1,87	1,29
	1950-1959	269	1,94	1,25
	1960-1969	206	1,75	1,07
	1970-1979	218	1,76	0,92
	1980-1988	214	1,88	1,05
	Yhteensä	1295	1,87	1,17
Piha- ja puutarha-työt	1923-1939	165	3,15	1,29
	1940-1949	239	2,90	1,31
	1950-1959	270	2,91	1,19
	1960-1969	206	2,97	1,22
	1970-1979	217	2,96	1,02
	1980-1988	214	3,01	1,01
	Yhteensä	1311	2,97	1,18
Työ- / opiskelumatka- liikunta	1923-1939	150	2,62	1,48
	1940-1949	231	2,89	1,46
	1950-1959	269	3,16	1,47
	1960-1969	204	3,27	1,40
	1970-1979	217	3,37	1,33
	1980-1988	214	3,43	1,34
	Yhteensä	1285	3,15	1,44
Halonhakkuu	1923-1939	165	2,47	1,36
	1940-1949	233	2,29	1,34
	1950-1959	270	2,20	1,24
	1960-1969	206	2,08	1,11
	1970-1979	217	2,14	1,08
	1980-1988	214	2,08	0,99
	Yhteensä	1305	2,20	1,20
Kunnostus- ja korjaustyöt	1923-1939	149	1,97	1,10
	1940-1949	230	2,07	1,10
	1950-1959	268	2,04	0,95
	1960-1969	204	2,05	1,01
	1970-1979	217	2,14	0,97
	1980-1988	212	2,27	1,00
	Yhteensä	1280	2,09	1,02
Liikkuminen paikasta toiseen omin voimin	1923-1939	175	4,20	1,03
	1940-1949	237	3,98	1,02
	1950-1959	272	4,03	1,01
	1960-1969	206	4,12	0,97
	1970-1979	217	4,12	0,94
	1980-1988	215	4,06	1,03
	Yhteensä	1322	4,08	1,00

LIITE 2b. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten arkitoimien F-arvot alle 20-vuotiaana

Arkitoimi		df	F	p
Maatalon työt	Ryhmiä välillä	5	22,92	0,000
	Ryhmiä sisällä	1317		
	Yhteensä	1322		
Metsätyöt	Ryhmiä välillä	5	1,66	0,142
	Ryhmiä sisällä	1289		
	Yhteensä	1294		
Piha- puutarhatyöt	Ryhmiä välillä	5	1,18	0,319
	Ryhmiä sisällä	1305		
	Yhteensä	1310		
Työ- / opiskelumatka- liikunta	Ryhmiä välillä	5	8,86	0,000
	Ryhmiä sisällä	1279		
	Yhteensä	1284		
Halonhakkuu	Ryhmiä välillä	5	2,93	0,012
	Ryhmiä sisällä	1299		
	Yhteensä	1304		
Kunnostus- ja korjaustyöt	Ryhmiä välillä	5	2,09	0,064
	Ryhmiä sisällä	1274		
	Yhteensä	1279		
Liikkuminen paikasta toiseen omin voimin	Ryhmiä välillä	5	1,31	0,256
	Ryhmiä sisällä	1316		
	Yhteensä	1321		

LIITE 3a. Nuoruuden liikuntapaikkojen summamuuttujien luominen ja niiden Cronbachin alfa-kertoimet

Sumamuuttuja (alfa)	Osiot
Rakennettu liikuntapaikka (0.78)	Ulkoilureitti, ulkokenttä, liikuntahalli, liikuntasali, kuntosali
Rakentamaton liikuntapaikka (0.65)	Luonto / maaseutu, koti / kotipiha, järvi / meri
Muuhun käyttöön rakennettu paikka (0.66)	Kevyen liikenteen väylä, puisto, katu
Maantie	Maantie
Moottoriurheilualue	Moottoriurheilualue

LIITE 3b. Summamuuttujat vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntapaikoista alle 20-vuotiaana (asteikko : 1 = en liikkunut koskaan, 5 = lii kuin erittäin usein)

Liikuntapaikka	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Rakennettu liikuntapaikka	1923-1939	236	1,71	0,54
	1940-1949	271	1,89	0,68
	1950-1959	307	2,23	0,71
	1960-1969	225	2,67	0,72
	1970-1979	222	2,88	0,72
	1980-1988	216	3,08	0,84
	Yhteensä	1477	2,37	0,86
Rakentamaton liikuntapaikka	1923-1939	236	3,12	0,84
	1940-1949	271	3,10	0,91
	1950-1959	307	3,11	0,88
	1960-1969	225	3,19	0,84
	1970-1979	222	3,12	0,80
	1980-1988	216	3,17	0,81
	Yhteensä	1477	3,13	0,85
Muuhun käyttöön rakennettu paikka	1923-1939	236	1,68	0,55
	1940-1949	271	1,78	0,75
	1950-1959	307	1,96	0,77
	1960-1969	225	2,27	0,84
	1970-1979	222	2,57	0,81
	1980-1988	216	2,56	0,78
	Yhteensä	1477	2,11	0,83
Maantie	1923-1939	236	2,98	1,06
	1940-1949	271	2,90	1,21
	1950-1959	307	3,03	1,21
	1960-1969	225	2,93	1,30
	1970-1979	222	2,74	1,17
	1980-1988	216	2,62	1,19
	Yhteensä	1477	2,88	1,20
Moottoriturheilualue	1923-1939	236	1,08	0,36
	1940-1949	271	1,17	0,56
	1950-1959	307	1,13	0,46
	1960-1969	225	1,23	0,65
	1970-1979	222	1,28	0,59
	1980-1988	216	1,40	0,79
	Yhteensä	1477	1,20	0,58

LIITE 4. Summamuuttujat suomalaisten liikuntapaikoista alle 20-vuotiaana nuoruuden asuinpaikan mukaan (asteikko 1= en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)

Liikuntapaikka	Nuoruuden asuinpaikka	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Rakennettu liikuntapaikka	Pääkaupunkiseutu	159	2,72	0,88
	Keskisuuri kaupunki	289	2,71	0,88
	Pikkukaupunki	257	2,66	0,85
	Muu taajama	241	2,33	0,76
	Haja-asutusalue	525	1,97	0,71
	Yhteensä	1471	2,37	0,86
Rakentamaton liikuntapaikka	Pääkaupunkiseutu	159	2,97	0,84
	Keskisuuri kaupunki	289	3,01	0,85
	Pikkukaupunki	257	3,04	0,80
	Muu taajama	241	3,14	0,82
	Haja-asutusalue	525	3,28	0,87
	Yhteensä	1471	3,13	0,85
Muuhun käyttöön rakennettu paikka	Pääkaupunkiseutu	159	2,41	0,83
	Keskisuuri kaupunki	289	2,47	0,88
	Pikkukaupunki	257	2,35	0,73
	Muu taajama	241	2,04	0,75
	Haja-asutusalue	525	1,74	0,71
	Yhteensä	1471	2,11	0,83
Maantie	Pääkaupunkiseutu	159	2,33	1,08
	Keskisuuri kaupunki	289	2,53	1,14
	Pikkukaupunki	257	2,89	1,20
	Muu taajama	241	3,07	1,11
	Haja-asutusalue	525	3,15	1,20
	Yhteensä	1471	2,88	1,20
Moottoriurheilualue	Pääkaupunkiseutu	159	1,22	0,56
	Keskisuuri kaupunki	289	1,22	0,55
	Pikkukaupunki	257	1,23	0,62
	Muu taajama	241	1,16	0,51
	Haja-asutusalue	525	1,20	0,62
	Yhteensä	1471	1,20	0,58

LIITE 5a. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikunnan järjestäjätahot alle 20-vuotiaana (asteikko: 1 = en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)

Liikunnan järjestäjätaho	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikunta- ja urheiluseura	1923-1939	166	2,75	1,49
	1940-1949	237	2,62	1,47
	1950-1959	281	2,79	1,45
	1960-1969	211	2,86	1,54
	1970-1979	217	3,05	1,40
	1980-1988	215	3,32	1,42
	Yhteensä	1327	2,89	1,48
Liikuntaa "sivulajina" har- rastavaorganisaatio	1923-1939	150	1,73	1,05
	1940-1949	227	1,64	1,05
	1950-1959	273	1,77	1,03
	1960-1969	208	1,93	1,09
	1970-1979	213	2,08	1,08
	1980-1988	213	1,75	0,99
	Yhteensä	1284	1,82	1,05
Epävirallinen ryhmä	1923-1939	151	2,48	1,32
	1940-1949	233	2,39	1,27
	1950-1959	277	2,88	1,20
	1960-1969	211	3,13	1,25
	1970-1979	216	3,31	1,17
	1980-1988	215	3,32	1,14
	Yhteensä	1303	2,93	1,27
Perhe	1923-1939	150	2,12	1,26
	1940-1949	229	2,14	1,12
	1950-1959	275	2,36	1,09
	1960-1969	209	2,41	1,15
	1970-1979	218	2,67	1,08
	1980-1988	214	2,78	1,04
	Yhteensä	1295	2,42	1,14
Yksityinen liikuntayritys	1923-1939	151	1,15	0,55
	1940-1949	231	1,18	0,62
	1950-1959	275	1,30	0,73
	1960-1969	209	1,51	0,98
	1970-1979	216	1,82	1,15
	1980-1988	208	1,88	1,25
	Yhteensä	1290	1,48	0,96
Itse ilman ulkopuolisia jär- jestäjiä	1923-1939	158	3,23	1,34
	1940-1949	234	3,51	1,24
	1950-1959	277	3,57	1,07
	1960-1969	209	3,77	1,12
	1970-1979	217	3,73	1,19
	1980-1988	216	3,88	1,04
	Yhteensä	1311	3,62	1,17

LIITE 5b. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikunnan järjestäjätahojen F-arvot alle 20-vuotiaana

Liikunnan järjestäjätaho		df	F	p
Liikunta - ja urheiluseura	Ryhmiin välillä	5	6,53	0,000
	Ryhmiin sisällä	1321		
	Yhteensä	1326		
Liikuntaa "sivulajina" harrastava organisaatio	Ryhmiin välillä	5	5,07	0,000
	Ryhmiin sisällä	1278		
	Yhteensä	1283		
Epävirallinen ryhmä	Ryhmiin välillä	5	22,79	0,000
	Ryhmiin sisällä	1297		
	Yhteensä	1302		
Perhe	Ryhmiin välillä	5	11,74	0,000
	Ryhmiin sisällä	1289		
	Yhteensä	1294		
Yksityinen liikuntayritys	Ryhmiin välillä	5	24,96	0,000
	Ryhmiin sisällä	1284		
	Yhteensä	1289		
Itse ilman ulkopuolisia järjestäjiä	Ryhmiin välillä	5	7,15	0,000
	Ryhmiin sisällä	1305		
	Yhteensä	1310		

LIITE 6a 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten arkitoimet 30-50-vuotiaana (asteikko: 1 = en tehnyt koskaan, 5 = tein erittäin usein)

Arkitoimi	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Maatalon työt	1923-1939	171	2,61	1,58
	1940-1949	243	2,08	1,28
	1950-1959	298	2,01	1,27
	1960-1969	216	1,83	1,21
	1970-luku	78	1,63	1,02
	Yhteensä	1006	2,06	1,33
Metsätyöt	1923-1939	159	2,08	1,40
	1940-1949	236	1,92	1,19
	1950-1959	298	1,98	1,15
	1960-1969	216	2,00	1,18
	1970-luku	79	1,72	0,92
	Yhteensä	988	1,96	1,20
Piha- puutahtyöt	1923-1939	172	3,72	1,17
	1940-1949	246	3,69	1,18
	1950-1959	301	3,84	1,06
	1960-1969	216	3,87	1,11
	1970-luku	79	3,42	1,32
	Yhteensä	1014	3,76	1,15
Työ- / opiskelumatka- liikunta	1923-1939	151	2,74	1,46
	1940-1949	241	2,88	1,42
	1950-1959	297	2,86	1,32
	1960-1969	214	2,86	1,33
	1970-luku	78	2,60	1,37
	Yhteensä	981	2,82	1,38
Halonhakkuu	1923-1939	164	2,45	1,45
	1940-1949	243	2,37	1,31
	1950-1959	302	2,43	1,28
	1960-1969	216	2,40	1,24
	1970-luku	79	2,30	1,22
	Yhteensä	1004	2,40	1,30
Kunnostus- ja korjaustyöt	1923-1939	153	2,69	1,25
	1940-1949	240	2,78	1,20
	1950-1959	297	2,92	1,17
	1960-1969	212	2,98	1,18
	1970-luku	79	2,94	1,12
	Yhteensä	981	2,86	1,19
Liikkuminen paikasta toiseen omin voimin	1923-1939	174	3,84	1,12
	1940-1949	246	3,75	1,09
	1950-1959	302	3,76	1,00
	1960-1969	216	3,68	1,14
	1970-luku	79	3,47	1,13
	Yhteensä	1017	3,73	1,08

LIITE 6b. Vuosina 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten arkitoimien F-arvot 30-50-vuotiaana

Arkitoimi		df	F	p
Maatalon työt	Ryhmien välillä	4	11,61	0,000
	Ryhmien sisällä	1001		
	Yhteensä	1005		
Metsätyöt	Ryhmien välillä	4	1,44	0,217
	Ryhmien sisällä	983		
	Yhteensä	987		
Piha- puutahtyöt	Ryhmien välillä	4	2,97	0,019
	Ryhmien sisällä	1009		
	Yhteensä	1013		
Työ- / opiskelumatkaliikunta	Ryhmien välillä	4	0,80	0,524
	Ryhmien sisällä	976		
	Yhteensä	980		
Halonhakkuu	Ryhmien välillä	4	0,22	0,927
	Ryhmien sisällä	999		
	Yhteensä	1003		
Kunnostus- ja korjaustyöt	Ryhmien välillä	4	1,94	0,102
	Ryhmien sisällä	976		
	Yhteensä	980		
Liikkuminen paikasta toiseen	Ryhmien välillä	4	1,79	0,129
	Ryhmien sisällä	1012		
	Yhteensä	1016		

LIITE 7a. Aikuisuuden liikuntapaikkojen summamuuttujien luominen ja niiden Cronbachin alfa-kertoimet

Summamuuttuja (alfa)	Osio
Rakennettu liikuntapaikka (0.69)	Ulkoilureitti, ulkokenttä, liikuntahalli, liikuntasali, kuntosali
Rakentamaton liikuntapaikka (0.58)	Luonto / maaseutu, kotipiha / koti, järvi / meri
Muuhun käyttöön rakennettu paikka (0.61)	Kevyen liikenteen väylä, puisto, katu
Moottoriurheilualue	Moottoriurheilualue
Maantie	Maantie

LIITE 7b. Summamuuttajat 1920-1970-luvuilla syntyneiden aikuisuuden liikuntapaikoista (asteikko: 1 = en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)

Liikuntapaikka	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Rakennettu liikuntapaikka	1923-1939	236	1,95	0,59
	1940-1949	271	2,17	0,74
	1950-1959	307	2,33	0,71
	1960-1969	225	2,43	0,73
	1970-luku	75	2,39	0,81
	Yhteensä	1114	2,23	0,72
Rakentamaton liikuntapaikka	1923-1939	236	3,20	0,73
	1940-1949	271	3,23	0,83
	1950-1959	307	3,15	0,81
	1960-1969	225	3,17	0,78
	1970-luku	79	3,01	0,92
	Yhteensä	1118	3,17	0,80
Muuhun käyttöön rakennettu paikka	1923-1939	236	2,22	0,65
	1940-1949	271	2,28	0,78
	1950-1959	307	2,41	0,84
	1960-1969	225	2,43	0,76
	1970-luku	77	2,48	0,96
	Yhteensä	1116	2,35	0,79
Maantie	1923-1939	236	2,83	0,97
	1940-1949	271	2,79	1,15
	1950-1959	307	2,74	1,18
	1960-1969	225	2,64	1,23
	1970-luku	78	2,53	1,34
	Yhteensä	1117	2,73	1,15
Moottoriurheilualue	1923-1939	236	1,11	0,41
	1940-1949	271	1,13	0,47
	1950-1959	307	1,18	0,52
	1960-1969	225	1,28	0,64
	1970-luku	76	1,31	0,75
	Yhteensä	1115	1,18	0,54

LIITE 8a. 1920-1970-luvuilla syntyneiden liikunnan järjestäjätahot 30-50-vuotiaana (asteikko: 1 = en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)

Liikunnan järjestäjätaho	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikunta - ja urheiluseura	1923-1939	164	2,22	1,28
	1940-1949	241	2,00	1,23
	1950-1959	292	2,19	1,24
	1960-1969	214	1,99	1,15
	1970-luku	77	1,97	1,21
	Yhteensä	988	2,09	1,23
Liikuntaa "sivulajina" harrastava organisaatio	1923-1939	153	2,14	1,18
	1940-1949	236	2,21	1,24
	1950-1959	292	2,42	1,14
	1960-1969	215	2,48	1,24
	1970-luku	77	2,23	1,24
	Yhteensä	973	2,32	1,20
Epävirallinen ryhmä	1923-1939	153	2,29	1,17
	1940-1949	239	2,45	1,25
	1950-1959	293	2,76	1,09
	1960-1969	215	2,85	1,06
	1970-luku	76	2,86	1,24
	Yhteensä	976	2,64	1,17
Perhe	1923-1939	153	2,72	1,28
	1940-1949	240	3,02	1,20
	1950-1959	292	3,22	1,11
	1960-1969	213	3,21	1,11
	1970-luku	77	2,95	1,13
	Yhteensä	975	3,07	1,17
Yksityinen liikuntayritys	1923-1939	150	1,35	0,80
	1940-1949	235	1,39	0,88
	1950-1959	290	1,68	1,04
	1960-1969	214	2,06	1,24
	1970-luku	77	1,82	1,21
	Yhteensä	966	1,65	1,06
Itse ilman ulkopuolisia järjestäjiä	1923-1939	163	3,31	1,22
	1940-1949	243	3,82	1,11
	1950-1959	296	3,96	1,06
	1960-1969	211	3,96	1,00
	1970-luku	76	3,99	1,00
	Yhteensä	989	3,82	1,11

LIITE 8b. 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikunnan järjestäjätahojen F-arvot 30-50-vuotiaana

Liikunnan järjestäjätaho		df	F	p
Liikunta - ja urheiluseura	Ryhmiä välillä	4	1,81	0,126
	Ryhmiä sisällä	983		
	Yhteensä	987		
Liikuntaa "sivulajina" harrastava organisaatio	Ryhmiä välillä	4	2,91	0,021
	Ryhmiä sisällä	968		
	Yhteensä	972		
Epävirallinen ryhmä	Ryhmiä välillä	4	8,54	0,000
	Ryhmiä sisällä	971		
	Yhteensä	975		
Perhe	Ryhmiä välillä	4	5,67	0,000
	Ryhmiä sisällä	970		
	Yhteensä	974		
Yksityinen liikuntayritys	Ryhmiä välillä	4	16,04	0,000
	Ryhmiä sisällä	961		
	Yhteensä	965		
Itse ilman ulkopuolisia järjestäjiä	Ryhmiä välillä	4	11,49	0,000
	Ryhmiä sisällä	984		
	Yhteensä	988		

LIITE 9. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten arkitoimet yli 60-vuotiaana (asteikko: 1 = en tehnyt koskaan, 5 = tein erittäin usein) *

Arkitoimi	Syntymä- vuosi	N	Keski- arvo	Keski- hajonta	t-arvo	df	p
Maatalon työt	1923-1939	182	2,11	1,40			
	1940-luku	93	1,97	1,39	0,80	273	0,425
Metsätyöt	1923-1939	171	1,96	1,24			
	1940-luku	89	1,91	1,18	0,31	258	0,759
Piha- puutarhatyöt	1923-1939	193	3,76	1,27			
	1940-luku	101	3,92	1,09	-1,12	231,632	0,264
Työ- / opiskelumat- kaliikunta	1923-1939	163	2,17	1,37			
	1940-luku	87	2,24	1,34	-0,39	248	0,700
Halonhakkuu	1923-1939	176	2,32	1,44			
	1940-luku	94	2,20	1,31	0,65	268	0,515
Kunnostus- ja korjaustyöt	1923-1939	170	2,76	1,27			
	1940-luku	92	2,77	1,22	-0,04	260	0,965
Liikkuminen ilman moottoriajoneuvoa	1923-1939	195	3,75	1,17			
	1940-luku	99	3,67	1,23	0,56	292	0,577

* Väittämän piha- ja puutarhatyöt kohdalla t-testin käyttökriteerit varianssien samankaltaisuudesta eivät olleet Levenen F-testin mukaan voimassa ($F = 7,92$; $p < 0,01$). Koska t-testi antaa kahdet p:n ja F:n arvot, toisen joka pätee, jos varianssit ovat homogeeniset ja toisen jos varianssit ovat epähomogeeniset, on väittämän t-testin tulos otettu epähomogeenisten varianssien vallitessa.

LIITE 10a. Eläkeiän liikuntapaikkojen summamuuttujien luominen ja niiden Cronbachin alfa-kertoimet

Summamuuttuja (alfa)	Osiot
Rakennettu liikuntapaikka (0.65)	Ulkoilureitti, ulkokenttä, liikuntahalli, liikuntasali, kuntosali
Rakentamaton liikuntapaikka (0.63)	Luonto, kotipiha / koti, järvi / meri
Muuhun käyttöön rakennettu paikka (0.63)	Keyyen liikenteen väylä, puisto, katu
Maantie	Maantie
Moottoriurheilualue	Moottoriurheilualue

LIITE 10b. Summamuuttujat 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntapaikoista yli 60-vuotiaana (asteikko 1 = en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)*

Liikuntapaikka	Syntymävuosi	N	Keski-arvo	Keski-hajonta	t-arvo	df	p
Rakennettu liikuntapaikka	1923-1939	236	1,83	0,60			
	1940-luku	80	1,90	0,67	-0,76	124,898	0,449
Rakentamaton liikuntapaikka	1923-1939	236	3,18	0,81			
	1940-luku	87	3,27	0,97	-0,77	132,437	0,444
Muuhun käyttöön rakennettu paikka	1923-1939	236	2,26	0,75			
	1940-luku	88	2,28	0,91	-0,22	132,996	0,825
Maantie	1923-1939	236	2,55	1,07			
	1940-luku	94	2,68	1,33	-0,84	143,383	0,403
Moottoriurheilualue	1923-1939	236	1,06	0,30			
	1940-luku	88	1,19	0,64	-1,90	101,080	0,060

* Summamuuttujien rakennetut liikuntapaikat ($F = 4,87$; $p < 0,05$), rakentamattomat liikuntapaikat ($F = 5,34$; $p < 0,05$), muuhun käyttöön rakennetut paikat ($F = 11,40$; $p = 0,001$) sekä väittämien maantie ($F = 16,16$; $p < 0,001$) ja moottoriurheilualue ($F = 33,42$; $p < 0,001$) kohdalla t-testin käyttökriteerit varianssien samankaltaisuudesta eivät olleet Levenen F-testin mukaan voimassa. Koska t-testi antaa kahdet p:n ja F:n arvot, toisen joka pätee, jos varianssit ovat homogeeniset ja toisen jos varianssit ovat epähomogeeniset, on näiden t-testien tulokset otettu epähomogeenisten varianssien vallitessa.

LIITE 11. 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikunnan järjestäjätahot yli 60-vuotiaana (asteikko: 1 = en liikkunut koskaan, 5 = liikuin erittäin usein)*

Liikunnan järjestäjätaho	Syntymävuosi	N	Keski-arvo	Keski-hajonta	t-arvo	df	p
Liikunta - ja urheiluseura	1923-1939	177	1,88	1,28			
	1940-luku	90	1,62	1,03	1,63	265	0,105
Liikuntaa "sivulajina" harrastava organisaatio	1923-1939	166	1,73	1,09			
	1940-luku	85	1,88	1,24	-0,97	249	0,334
Epävirallinen ryhmä	1923-1939	166	2,16	1,29			
	1940-luku	88	1,93	1,09	1,47	204,291	0,144
Perhe	1923-1939	167	2,66	1,33			
	1940-luku	88	2,96	1,31	-1,70	253	0,091
Yksityinen liikuntayritys	1923-1939	163	1,31	0,78			
	1940-luku	86	1,27	0,73	0,45	247	0,655
Itse ilman ulkopuolisia järjestäjiä	1923-1939	181	3,41	1,35			
	1940-luku	93	3,77	1,20	-2,28	206,638	0,023

*Väittämien epävirallisen ryhmän ($F = 5,51$; $p < 0,05$) ja itse ilman ulkopuolisia järjestäjiä ($F = 5,09$; $p < 0,05$) kohdalla t-testin käyttökriteerit varianssien samankaltaisuudesta eivät olleet Levenen F-testin mukaan voimassa. Koska t-testi antaa kahdet p:n ja F:n arvot, toisen joka pätee, jos varianssit ovat homogeeniset ja toisen jos varianssit ovat epähomogeeniset, on näiden t-testien tulos otettu epähomogeenisten varianssien vallitessa.

LIITE 12a Suomalaisten liikunnassa ja urheilussa arvostettavien asioiden summamuuttujien luominen ja niiden Gronbachin alfa-kertoimet

Summamuuttuja (alfa)	Osiot
Vauhdikkuus (0.90)	Vauhti, kova tempo, voima, nopeus, kovuus
Joukkuepelit (0.86)	Taito, pelisilmä, tarkkuus, joukkuelajit, reilu peli, yhdessäolo muiden kanssa
Ulkonäkö (0.76)	Kauneus, seksikkäys, hoikkaus
Yksinäinen puurtaminen (0.72)	Yksinäinen, sitkeä puurtaminen, kestävyys, yksilölajit, itsensä räähkäys
Perinteet (0.62)	Perinteet, turvallisuus
Uudet elämykset	Uudet elämykset
Luonto	Luonnossa tapahtuva liikunta

LIITE 12b. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikunnassa ja urheilussa arvostamien asioiden summamuuttujat (asteikko: 1 = en arvosta yhtään, 5 = arvostan erittäin paljon)

	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Vauhdikkuus	1923-1939	236	2,42	0,89
	1940-1949	271	2,22	0,91
	1950-1959	307	2,37	0,92
	1960-1969	225	2,67	0,92
	1970-1979	222	2,91	0,93
	1980-1988	216	3,29	0,87
	Yhteensä	1477	2,61	0,98
Joukkuepelit	1923-1939	236	3,40	0,83
	1940-1949	271	3,38	0,98
	1950-1959	307	3,46	0,92
	1960-1969	225	3,64	0,80
	1970-1979	222	3,64	0,85
	1980-1988	216	3,74	0,75
	Yhteensä	1477	3,53	0,88
Ulkonäkö	1923-1939	236	2,33	0,85
	1940-1949	271	2,34	0,97
	1950-1959	307	2,32	0,89
	1960-1969	225	2,45	0,94
	1970-1979	222	2,49	0,94
	1980-1988	216	2,61	1,08
	Yhteensä	1477	2,41	0,95
Yksinäinen puurtaminen	1923-1939	236	2,92	0,84
	1940-1949	271	2,88	0,85
	1950-1959	307	2,96	0,87
	1960-1969	225	3,08	0,76
	1970-1979	222	3,10	0,83
	1980-1988	216	3,09	0,76
	Yhteensä	1477	3,00	0,83
Perinteet	1923-1939	236	3,44	1,00
	1940-1949	271	3,40	1,01
	1950-1959	307	3,34	0,96
	1960-1969	225	3,44	0,91
	1970-1979	222	3,22	0,93
	1980-1988	216	3,20	0,88
	Yhteensä	1477	3,34	0,95
Uudet elämykset	1923-1939	236	2,91	0,97
	1940-1949	271	2,93	1,05
	1950-1959	307	3,19	1,08
	1960-1969	225	3,45	0,97
	1970-1979	222	3,34	1,02
	1980-1988	216	3,53	0,92
	Yhteensä	1477	3,21	1,04
Luonto	1923-1939	236	4,30	0,59
	1940-1949	271	4,23	0,67
	1950-1959	307	4,35	0,66
	1960-1969	225	4,29	0,70
	1970-1979	222	4,09	0,89
	1980-1988	216	3,78	0,96
	Yhteensä	1477	4,19	0,77

LIITE 13a. Nuoruuden seuratoimintaan osallistumisen summamuuttujien luominen

Summamuuttuja	Osiot
Liikkujana	Kuntoliikkujana, kilpaurheilijana
Puuharoolissa	Toimitsijana, ohjaus- / valmennustehtävissä, seuratyöaktiivina, johtotehtävissä, luottamuselimissä, huoltotehtävissä, varainhankkijana
Taustaroolissa	Kyyditsijänä, katsojana, kannatusjäsenenä

LIITE 13b. Summamuuttujat vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten seuratoimintaan osallistumisesta alle 20-vuotiaana (asteikko : 1 = en osallistunut lainkaan, 5 = osallistuin erittäin aktiivisesti)

	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikkujana	1923-1939	236	1,93	0,80
	1940-1949	271	1,73	0,86
	1950-1959	307	1,84	0,88
	1960-1969	225	1,97	0,99
	1970-1979	222	2,13	1,05
	1980-1988	216	2,18	1,01
	Yhteensä	1477	1,95	0,94
Puuharoolissa	1923-1939	236	1,17	0,26
	1940-1949	271	1,16	0,37
	1950-1959	307	1,21	0,49
	1960-1969	225	1,16	0,36
	1970-1979	222	1,25	0,53
	1980-1988	216	1,29	0,46
	Yhteensä	1477	1,21	0,42
Taustaroolissa	1923-1939	236	1,56	0,44
	1940-1949	271	1,49	0,58
	1950-1959	307	1,53	0,58
	1960-1969	225	1,51	0,59
	1970-1979	222	1,62	0,63
	1980-1988	216	1,73	0,70
	Yhteensä	1477	1,57	0,59

LIITE 14a. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten seuratoiminnan aloitusikä

Syntymävuosi	N	Aloitusikä	Keskihajonta
1923-1939	103	12,31	4,41
1940-1949	120	11,72	4,09
1950-1959	156	10,78	4,14
1960-1969	125	10,02	3,87
1970-1979	148	8,83	3,44
1980-1988	156	8,28	3,48
Yhteensä	808	10,16	4,13

LIITE 14b. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten seuratoiminnan aloitusiän F-arvot

	df	F	p
Ryhmien välillä	5	21,77	0,000
Ryhmien sisällä	802		
Yhteensä	807		

LIITE 14c. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten seuratoiminnan aloitusiän erot

Syntymävuosi (I)	Syntymävuosi(J)	Keskiarvojen ero (I-J)	p
1923-1939	1940-1949	0,59	0,995
	1950-1959	1,53	0,079
	1960-1969	2,29	0,001
	1970-1979	3,48	0,000
	1980-1988	4,03	0,000
1940-1949	1923-1939	-0,59	0,995
	1950-1959	0,94	0,607
	1960-1969	1,69	0,015
	1970-1979	2,88	0,000
	1980-1988	3,44	0,000
1950-1959	1923-1939	-1,53	0,079
	1940-1949	-0,94	0,607
	1960-1969	0,75	0,838
	1970-1979	1,94	0,000
	1980-1988	2,50	0,000
1960-1969	1923-1939	-2,29	0,001
	1940-1949	-1,69	0,015
	1950-1959	-0,75	0,838
	1970-1979	1,19	0,116
	1980-1988	1,75	0,002
1970-1979	1923-1939	-3,48	0,000
	1940-1949	-2,88	0,000
	1950-1959	-1,94	0,000
	1960-1969	-1,19	0,116
	1980-1988	0,56	0,927
1980-1988	1923-1939	-4,03	0,000
	1940-1949	-3,44	0,000
	1950-1959	-2,50	0,000
	1960-1969	-1,75	0,002
	1970-1979	-0,56	0,927

LIITE 15a. Aikuisuuden seuratoimintaan osallistumisen summamuuttujien luominen

Summamuuttuja	Osiot
Liikkujana	Kuntoliikkujana, kilpaurheilijana
Puuharoolissa	Toimitsijana, ohjaus- / valmennustehtävissä, seuratyöaktiivina, johtotehtävissä, luottamuselimissä, huoltotehtävissä, varainhankkijana
Taustaroolissa	Kyyditsijänä, katsojana, kannatusjäsenenä

LIITE 15b. Summamuuttajat 1923-1970-luvulla syntyneiden suomalaisten seuratoimintaan osallistumisesta 30-50-vuotiaana (asteikko : 1 = en osallistunut lainkaan, 5 = osallistuin erittäin aktiivisesti)

	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikkujana	1923-1939	236	1,83	0,74
	1940-1949	271	1,58	0,72
	1950-1959	307	1,60	0,74
	1960-1969	225	1,59	0,70
	1970-luku	75	1,56	0,75
	Yhteensä	1114	1,64	0,73
Puuharoolissa	1923-1939	236	1,57	0,70
	1940-1949	271	1,56	0,83
	1950-1959	307	1,63	0,84
	1960-1969	225	1,47	0,75
	1970-luku	75	1,25	0,49
	Yhteensä	1114	1,54	0,77
Taustaroolissa	1923-1939	236	1,92	0,68
	1940-1949	271	2,04	0,98
	1950-1959	307	2,16	0,98
	1960-1969	225	2,09	0,98
	1970-luku	75	1,70	0,81
	Yhteensä	1114	2,03	0,92

LIITE 16a. Eläkeiän seuratoimintaan osallistumisen summamuuttujien luominen

Summamuuttuja	Osiot
Liikkujana	Kuntoliikkujana, kilpaurheilijana
Puuharoolissa	Toimitsijana, ohjaus- / valmennustehtävissä, seuratyöaktiivina, johtotehtävissä, luottamuselimissä, huoltotehtävissä, varainhankkijana
Taustaroolissa	Kyyditsijänä, katsojana, kannatusjäsenenä

LIITE 16b. Summamuuttajat 1920-1940-luvulla syntyneiden suomalaisten seuratoimintaan osallistumisesta yli 60-vuotiaana (asteikko : 1 = en osallistunut lainkaan, 5 = osallistuin erittäin aktiivisesti)*

	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta	t-arvo	df	p
Liikkujana	1923-1939	236	1,63	0,71			
	1940-luku	80	1,38	0,65	2,80	314	0,005
Puuharoolissa	1923-1939	236	1,30	0,47			
	1940-luku	80	1,19	0,58	1,69	314	0,092
Taustaroolissa	1923-1939	236	1,72	0,67			
	1940-luku	80	1,45	0,72	2,84	128,198	0,005

* Summamuuttujan taustaroolissa ($F = 4,11$; $p < 0,05$) kohdalla t-testin käyttökriteerit varianssien samankaltaisuudesta eivät olleet Levenen F-testin mukaan voimassa. Koska t-testi antaa kahdet p:n ja F:n arvot, toisen joka pätee, jos varianssit ovat homogeeniset ja toisen jos varianssit ovat epähomogeeniset, on tämän t-testin tulos otettu epähomogeenisten varianssien vallitessa.

LIITE 17a. Suomalaisen penkkiurheiluelämysten summamuuttujien luominen ja niiden Cronbachin alfa-kertoimet

Summamuuttuja (alfa)	Osiot
Perinteiset yksilölajit (0.92)	Suomalaisten juoksijoiden suoritukset, suomalaisten hiihtäjien suoritukset, suomalaisten mäkihyppääjien suoritukset, suomalaisten keihäänheittäjien suoritukset
Muut yksilölajit	Muiden suomalaisten yksilölajien harrastajien suoritukset
Moottoriurheilu Joukkuelajit (0.87)	Suomalaisten moottoriurheilijoiden suoritukset Suomalaisten joukkueiden suoritukset, suomalaisten jääkiekkoilijoiden suoritukset, suomalaisten jalkapalloilijoiden suoritukset, muiden suomalaisten joukkuepallolijoiden suoritukset, ulkomaalaisten joukkueiden suoritukset, kotipaikkakuntani joukkueiden suoritukset
Ulkomaiset urheilijat Kotipaikkakunnan yksilöurheilijat Urheilutapahtumat (0.87)	Ulkomaalaisten urheilijoiden suoritukset Kotipaikkauntani yksilöurheilijoiden suoritukset Suuret urheilutapahtumat yleensä, urheilutapahtumat yleensä
Tietokoneiden tai pelikonsolien urheilupelit	Tietokoneiden tai pelikonsolien urheilupelit

LIITE 17b Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten penkkiurheiluelämykset tähänastisen elämän aikana (asteikko: 1 = ei ole aiheuttanut minkäänlaisia elämyksiä, 5 = on aiheuttanut erittäin voimakkaita elämyksiä)

Elämysten antaja	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Perinteiset yksilölajit	1923-1939	236	4,02	0,79
	1940-1949	271	3,78	0,95
	1950-1959	307	3,68	1,00
	1960-1969	225	3,37	0,90
	1970-1979	222	2,85	0,99
	1980-1988	216	2,39	0,93
	Yhteensä	1477	3,39	1,08
Muut yksilölajit	1923-1939	236	3,38	0,90
	1940-1949	271	3,29	0,99
	1950-1959	307	3,32	1,04
	1960-1969	225	3,17	0,94
	1970-1979	222	2,81	1,06
	1980-1988	216	2,77	1,13
	Yhteensä	1477	3,14	1,04
Moottoriurheilu	1923-1939	236	2,90	1,12
	1940-1949	271	3,06	1,16
	1950-1959	307	3,18	1,24
	1960-1969	225	3,10	1,16
	1970-1979	222	3,05	1,29
	1980-1988	216	2,90	1,30
	Yhteensä	1477	3,04	1,21
Joukkuelajit	1923-1939	236	2,90	0,74
	1940-1949	271	2,77	0,87
	1950-1959	307	2,82	0,88
	1960-1969	225	2,85	0,83
	1970-1979	222	2,73	0,93
	1980-1988	216	2,75	0,95
	Yhteensä	1477	2,80	0,87
Ulkomaiset urheilijat	1923-1939	236	2,53	0,91
	1940-1949	271	2,46	1,04
	1950-1959	307	2,43	1,04
	1960-1969	225	2,62	0,99
	1970-1979	222	2,45	1,11
	1980-1988	216	2,42	1,11
	Yhteensä	1477	2,48	1,04
Kotipaikkaunnan yksilöurheilijat	1923-1939	236	3,12	1,01
	1940-1949	271	2,78	1,19
	1950-1959	307	2,67	1,13
	1960-1969	225	2,46	1,13
	1970-1979	222	2,11	1,03
	1980-1988	216	2,24	1,19
	Yhteensä	1477	2,58	1,16
Urheilutapahtumat	1923-1939	236	3,26	0,89
	1940-1949	271	3,08	1,03
	1950-1959	307	2,97	0,99
	1960-1969	225	3,02	1,02
	1970-1979	222	2,79	1,07
	1980-1988	216	2,82	1,10
	Yhteensä	1477	3,00	1,02
Tietokoneiden tai pelikons. urh.pelit	1923-1939	236	1,19	0,44
	1940-1949	271	1,24	0,49
	1950-1959	307	1,30	0,63
	1960-1969	225	1,39	0,68
	1970-1979	222	1,68	1,04
	1980-1988	216	1,88	1,10
	Yhteensä	1477	1,43	0,79

LIITE 18a. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten kiinnostus eräisiin penkkiurheilun lajikonaisuuksiin (asteikko: 1 = ei ole kiinnostanut lainkaan, 5 = on kiinnostanut erittäin paljon)

Lajikonaisuus	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Perinteiset yksilölajit	1923-1939	205	3,94	1,05
	1940-1949	256	3,71	1,17
	1950-1959	304	3,57	1,15
	1960-1969	223	3,31	1,21
	1970-1979	219	2,96	1,18
	1980-1988	214	2,60	1,12
	Yhteensä	1421	3,37	1,23
Joukkuepalloilu	1923-1939	192	2,96	1,29
	1940-1949	249	3,14	1,33
	1950-1959	303	3,26	1,28
	1960-1969	222	3,35	1,31
	1970-1979	219	3,48	1,28
	1980-1988	215	3,60	1,30
	Yhteensä	1400	3,30	1,31
Moottorieurheilu	1923-1939	186	2,34	1,26
	1940-1949	246	2,61	1,30
	1950-1959	303	2,79	1,31
	1960-1969	221	2,84	1,33
	1970-1979	221	2,84	1,39
	1980-1988	215	2,85	1,40
	Yhteensä	1392	2,72	1,34

LIITE 18b Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten penkkiurheilukiinnostuksen F-arvot

Lajikonaisuus		df	F	p
Perinteiset yksilölajit	Ryhmien välillä	5	41,04	0,000
	Ryhmien sisällä	1415		
	Yhteensä	1420		
Joukkuepalloilu	Ryhmien välillä	5	6,60	0,000
	Ryhmien sisällä	1394		
	Yhteensä	1399		
Moottorieurheilu	Ryhmien välillä	5	4,66	0,000
	Ryhmien sisällä	1386		
	Yhteensä	1391		

LIITE 18c.Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten penkkiurheilukiinnostuksen keskiarvojen erot (asteikko: 1= ei ole kiinnostanut lainkaan, 5 = on kiinnostanut erittäin paljon)

Lajikokonaisuus	(I) Luokitettu sv	(J) Luokitettu sv	Keskiarvojen ero (I-J)	p
Perinteiset yksilölajit*	1923-1939	1940-1949	0,23	0,364
		1950-1959	0,37	0,003
		1960-1969	0,63	0,000
		1970-1979	0,97	0,000
		1980-1988	1,33	0,000
	1940-1949	1923-1939	-0,23	0,364
		1950-1959	0,14	0,912
		1960-1969	0,40	0,004
		1970-1979	0,75	0,000
		1980-1988	1,11	0,000
	1950-1959	1923-1939	-0,37	0,003
		1940-1949	-0,14	0,912
		1960-1969	0,26	0,180
		1970-1979	0,61	0,000
		1980-1988	0,97	0,000
	1960-1969	1923-1939	-0,63	0,000
		1940-1949	-0,40	0,004
		1950-1959	-0,26	0,180
		1970-1979	0,35	0,036
		1980-1988	0,71	0,000
	1970-1979	1923-1939	-0,97	0,000
		1940-1949	-0,77	0,000
		1950-1959	-0,61	0,000
		1960-1969	-0,35	0,036
		1980-1988	0,36	0,017
	1980-1988	1923-1939	-1,33	0,000
		1940-1949	-1,11	0,000
		1950-1959	-0,97	0,000
		1960-1969	-0,71	0,000
		1970-1979	-0,36	0,017
Joukkuepalloilu	1923-1939	1940-1949	-0,18	0,156
		1950-1959	-0,29	0,014
		1960-1969	-0,38	0,003
		1970-1979	-0,52	0,000
		1980-1988	-0,64	0,000
	1940-1949	1923-1939	0,18	0,156
		1950-1959	-0,12	0,292
		1960-1969	-0,21	0,085
		1970-1979	-0,34	0,005
		1980-1988	-0,46	0,000
	1950-1959	1923-1939	0,29	0,014
		1940-1949	0,12	0,292
		1960-1969	-0,09	0,435
		1970-1979	-0,22	0,054
		1980-1988	-0,34	0,003
	1960-1969	1923-1939	0,38	0,003
		1940-1949	0,21	0,085
		1950-1959	0,09	0,435
		1970-1979	-0,13	0,283
		1980-1988	-0,25	0,042
	1970-1979	1923-1939	0,52	0,000
		1940-1949	0,34	0,005
		1950-1959	0,22	0,054
		1960-1969	0,13	0,283
		1980-1988	-0,12	0,333
	1980-1988	1923-1939	0,64	0,000
		1940-1949	0,45	0,000
		1950-1959	0,34	0,003
		1960-1969	0,25	0,042
		1970-1979	0,12	0,333

Lajikokonaisuus	(I) Luokitettu sv	(J) Luokitettu sv	Keskisarvojen ero (I-J)	p
Moottoriurheilu	1923-1939	1940-1949	-0,28	0,034
		1950-1959	-0,45	0,000
		1960-1969	-0,50	0,000
		1970-1979	-0,50	0,000
		1980-1988	-0,51	0,000
	1940-1949	1923-1939	0,28	0,034
		1950-1959	-0,17	0,133
		1960-1969	-0,23	0,065
		1970-1979	-0,23	0,065
		1980-1988	-0,24	0,057
	1950-1959	1923-1939	0,45	0,000
		1940-1949	0,17	0,133
		1960-1969	-0,06	0,634
		1970-1979	-0,06	0,634
		1980-1988	-0,07	0,580
	1960-1969	1923-1939	0,50	0,000
		1940-1949	0,23	0,065
		1950-1959	0,06	0,634
		1970-1979	0,00	1,000
		1980-1988	-0,01	0,940
1970-1979	1923-1939	0,50	0,000	
	1940-1949	0,23	0,065	
	1950-1959	0,06	0,634	
	1960-1969	0,00	1,000	
	1980-1988	-0,01	0,940	
1980-1988	1923-1939	0,51	0,000	
	1940-1949	0,24	0,057	
	1950-1959	0,07	0,580	
	1960-1969	0,01	0,940	
	1970-1979	0,01	0,940	

* Koska oletus varianssien samanlaisuudesta ei Levenen testin ($F = 3,29; p < 0,01$) mukaan perinteisten yksilölajien kohdalla toteutunut, jouduttiin sen osalta käyttämään ei-homogeenisille variansseille sopivaa Dunnettin T3-monivertailutestiä.

LIITE 19a. Nuoruuden liikuntaan liittyvän kuluttamisen summamuuttujien luominen ja niiden Cronbachin alfa-kertoimet

Summamuuttuja (alfa)	Osiot
Liikuntavälineet (0.81)	Liikuntajalkineet, -vaatteet, -välineet, kuntoilulaitteet, jumppavideot, liikunta- ja urheilukirjallisuus, urheilullisen näköinen polkupyörä
Liikuntamaksut (0.82)	Seuramaksut, liikunta- ja urheilutapahtumien pääsymaksut, maksulliset kuntokeskukset, maksulliset liikuntapaikat, kurssi- ja ohjausmaksut, matkat liikuntapaikoille
Liikuntalomat (0.60)	Liikuntalomat kotimaassa, liikuntalomat ulkomailla
Lisäravinteet	Liikuntaan ja urheiluun liittyvät lisäravinteet
Kauneustuotteet	Kauneustuotteet
Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	Hieronta- ja fysioterapiapalvelut
Personal trainer palvelut	Personal trainer palvelut
Rahapelit	Liikuntaan ja urheiluun liittyvät rahapelit

LIITE 19b. Summamuuttujat vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta alle 20-vuotiaana (asteikko : 1 = en kuluttanut lainkaan, 5 = kulutin hyvin paljon)

Kulutuskohde	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikuntavälineet	1923-1939	236	1,49	0,36
	1940-1949	271	1,50	0,40
	1950-1959	307	1,64	0,46
	1960-1969	225	1,80	0,45
	1970-1979	222	1,97	0,56
	1980-1988	216	2,04	0,58
	Yhteensä	1477	1,73	0,51
Liikuntamaksut	1923-1939	236	1,24	0,26
	1940-1949	271	1,31	0,37
	1950-1959	307	1,42	0,50
	1960-1969	225	1,57	0,51
	1970-1979	222	1,91	0,62
	1980-1988	216	2,08	0,78
	Yhteensä	1477	1,57	0,60
Liikuntalomat	1923-1939	236	1,14	0,24
	1940-1949	271	1,14	0,30
	1950-1959	307	1,16	0,42
	1960-1969	225	1,25	0,48
	1970-1979	222	1,47	0,61
	1980-1988	216	1,48	0,72
	Yhteensä	1477	1,26	0,50
Kauneustuotteet	1923-1939	236	1,10	0,25
	1940-1949	271	1,33	0,63
	1950-1959	307	1,41	0,72
	1960-1969	225	1,62	0,91
	1970-1979	222	1,88	1,04
	1980-1988	216	2,01	1,24
	Yhteensä	1477	1,53	0,89
Lisäravinteet	1923-1939	236	1,07	0,26
	1940-1949	271	1,09	0,38
	1950-1959	307	1,14	0,45
	1960-1969	225	1,18	0,47
	1970-1979	222	1,27	0,62
	1980-1988	216	1,41	0,70
	Yhteensä	1477	1,18	0,50
Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	1923-1939	236	1,11	0,31
	1940-1949	271	1,08	0,31
	1950-1959	307	1,14	0,43
	1960-1969	225	1,30	0,69
	1970-1979	222	1,57	0,91
	1980-1988	216	1,51	0,90
	Yhteensä	1477	1,27	0,65
Personal trainer palvelut	1923-1939	236	1,01	0,07
	1940-1949	271	1,03	0,28
	1950-1959	307	1,03	0,27
	1960-1969	225	1,01	0,13
	1970-1979	222	1,02	0,18
	1980-1988	216	1,08	0,41
	Yhteensä	1477	1,03	0,25
Liikuntaan liittyvät rahapelit	1923-1939	236	1,07	0,22
	1940-1949	271	1,22	0,53
	1950-1959	307	1,25	0,56
	1960-1969	225	1,25	0,59
	1970-1979	222	1,41	0,80
	1980-1988	216	1,47	0,82
	Yhteensä	1477	1,27	0,62

LIITE 19c. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntaan liittyvän kuluttamisen F-arvot alle 20-vuotiaana

Kulutuskohde		df	F	p
Liikuntavälineet	Ryhmien välillä	5	59,09	0,000
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		
Liikuntamaksut	Ryhmien välillä	5	96,27	0,000
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		
Liikuntalomat	Ryhmien välillä	5	27,20	0,000
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		
Kauneustuotteet	Ryhmien välillä	5	39,66	0,000
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		
Lisäravinteet	Ryhmien välillä	5	15,70	0,000
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		
Hieronta- ja fys.tarapiapalv.	Ryhmien välillä	5	27,15	0,000
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		
Personal trainer palv.	Ryhmien välillä	5	2,18	0,054
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		
Liik. liittyvät rahapelit	Ryhmien välillä	5	12,43	0,000
	Ryhmien sisällä	1471		
	Yhteensä	1476		

LIITE 20a. Vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntavaatteiden tai -varusteiden kulutusominaisuudet alle 20-vuotiaana (asteikko: 1 = täysin yhdentekevä, 5 = erittäin tärkeä)

Ominaisuus	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Mukavuus	1923-1939	145	2,84	1,23
	1940-1949	220	3,10	1,26
	1950-1959	260	3,34	1,10
	1960-1969	201	3,71	1,10
	1970-1979	215	3,99	0,96
	1980-1988	210	4,27	0,87
	Yhteensä	1251	3,57	1,19
Kotimaisuus	1923-1939	138	2,37	1,26
	1940-1949	218	2,38	1,20
	1950-1959	258	2,44	1,18
	1960-1969	202	2,31	1,11
	1970-1979	215	2,21	0,97
	1980-1988	207	2,17	1,06
	Yhteensä	1238	2,32	1,13
Edullisuus	1923-1939	143	3,16	1,33
	1940-1949	220	3,19	1,32
	1950-1959	263	3,43	1,12
	1960-1969	202	3,32	1,07
	1970-1979	215	3,38	0,97
	1980-1988	210	3,36	1,03
	Yhteensä	1253	3,32	1,14
Tyylikkyys	1923-1939	142	2,41	1,12
	1940-1949	219	2,71	1,24
	1950-1959	261	2,91	1,01
	1960-1969	202	3,01	1,09
	1970-1979	216	3,25	0,98
	1980-1988	210	3,33	1,11
	Yhteensä	1250	2,96	1,13
Laadukkuus	1923-1939	139	2,83	1,21
	1940-1949	219	2,99	1,22
	1950-1959	261	3,05	1,06
	1960-1969	200	3,27	1,10
	1970-1979	215	3,63	0,96
	1980-1988	209	3,86	0,92
	Yhteensä	1243	3,28	1,13
Muodikkuus	1923-1939	139	2,13	1,03
	1940-1949	219	2,45	1,23
	1950-1959	261	2,61	1,09
	1960-1969	202	2,75	1,14
	1970-1979	215	2,90	1,09
	1980-1988	208	2,84	1,14
	Yhteensä	1244	2,64	1,15
Merkki	1923-1939	137	1,69	0,97
	1940-1949	219	1,91	1,09
	1950-1959	262	2,15	1,03
	1960-1969	202	2,58	1,15
	1970-1979	215	2,60	1,12
	1980-1988	210	2,56	1,03
	Yhteensä	1245	2,27	1,12
Omaleimaisuus	1923-1939	137	1,56	0,80
	1940-1949	216	1,81	1,06
	1950-1959	261	1,98	1,00
	1960-1969	202	2,11	1,11
	1970-1979	212	2,13	0,95
	1980-1988	203	2,25	1,00
	Yhteensä	1231	2,00	1,02
Seksikkyyys	1923-1939	137	1,32	0,66
	1940-1949	216	1,50	0,87
	1950-1959	260	1,55	0,81
	1960-1969	203	1,70	0,96

Ominaisuus	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
	1970-1979	213	1,82	0,87
	1980-1988	207	1,92	0,95
	Yhteensä	1236	1,65	0,88
Käytännöllisyys	1923-1939	140	3,18	1,26
	1940-1949	220	3,28	1,21
	1950-1959	261	3,40	1,07
	1960-1969	202	3,59	1,05
	1970-1979	214	3,77	1,01
	1980-1988	208	3,95	0,96
	Yhteensä	1245	3,54	1,12
Väri	1923-1939	141	2,69	1,28
	1940-1949	218	2,87	1,32
	1950-1959	260	3,07	1,20
	1960-1969	201	3,21	1,17
	1970-1979	215	3,35	1,07
	1980-1988	208	3,38	1,09
	Yhteensä	1243	3,12	1,21

LIITE 20b. F-arvot vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten liikuntavaatteiden tai -varusteiden kulutusominaisuuksista alle 20-vuotiaana

Ominaisuus		df	F	p
Mukavuus	Ryhmien välillä	5	47,66	0,000
	Ryhmien sisällä	1245		
	Yhteensä	1250		
Kotimaisuus	Ryhmien välillä	5	1,90	0,092
	Ryhmien sisällä	1232		
	Yhteensä	1237		
Edullisuus	Ryhmien välillä	5	1,87	0,096
	Ryhmien sisällä	1247		
	Yhteensä	1252		
Tyylikkyys	Ryhmien välillä	5	17,68	0,000
	Ryhmien sisällä	1244		
	Yhteensä	1249		
Laadukkuus	Ryhmien välillä	5	26,91	0,000
	Ryhmien sisällä	1237		
	Yhteensä	1242		
Muodikkuus	Ryhmien välillä	5	10,90	0,000
	Ryhmien sisällä	1238		
	Yhteensä	1243		
Merkki	Ryhmien välillä	5	24,03	0,000
	Ryhmien sisällä	1239		
	Yhteensä	1244		
Omaleimaisuus	Ryhmien välillä	5	10,41	0,000
	Ryhmien sisällä	1225		
	Yhteensä	1230		
Seksikkyyys	Ryhmien välillä	5	11,68	0,000
	Ryhmien sisällä	1230		
	Yhteensä	1235		
Käytännöllisyys	Ryhmien välillä	5	14,22	0,000
	Ryhmien sisällä	1239		
	Yhteensä	1244		
Väri	Ryhmien välillä	5	9,68	0,000
	Ryhmien sisällä	1237		
	Yhteensä	1242		

LIITE 21a. Summamuuttujat suomalaisten nuoruuden liikuntavaatteisiin tai -varusteisiin liittyvästä rahankäytöstä isän ammattiaseman mukaan (asteikko: 1 = en kuluttanut lainkaan, 5 = kulutin hyvin paljon)

Kulutuskohde	Isän ammattisema	n	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikuntavälineet	Maanviljelijä	349	1,57	0,41
	Yrittäjä	174	1,81	0,59
	Työntekijä	585	1,76	0,53
	Toimihenkilö	282	1,80	0,53
	Yhteensä	1390	1,73	0,52
Liikuntamaksut	Maanviljelijä	349	1,32	0,37
	Yrittäjä	174	1,64	0,69
	Työntekijä	585	1,60	0,61
	Toimihenkilö	282	1,74	0,65
	Yhteensä	1390	1,56	0,60
Liikuntalomat	Maanviljelijä	349	1,16	0,34
	Yrittäjä	174	1,31	0,56
	Työntekijä	585	1,26	0,49
	Toimihenkilö	282	1,36	0,61
	Yhteensä	1390	1,26	0,50
Kauneustuotteet	Maanviljelijä	349	1,30	0,62
	Yrittäjä	174	1,71	1,00
	Työntekijä	585	1,59	0,92
	Toimihenkilö	282	1,55	0,92
	Yhteensä	1390	1,53	0,88
Lisäravinteet	Maanviljelijä	349	1,12	0,41
	Yrittäjä	174	1,26	0,65
	Työntekijä	585	1,21	0,51
	Toimihenkilö	282	1,16	0,49
	Yhteensä	1390	1,18	0,50
Hieronta- ja fysiotarapiapalv.	Maanviljelijä	349	1,15	0,41
	Yrittäjä	174	1,37	0,80
	Työntekijä	585	1,31	0,70
	Toimihenkilö	282	1,27	0,64
	Yhteensä	1390	1,27	0,64
Personal trainer palv.	Maanviljelijä	349	1,01	0,12
	Yrittäjä	174	1,07	0,44
	Työntekijä	585	1,02	0,17
	Toimihenkilö	282	1,03	0,34
	Yhteensä	1390	1,03	0,25
Liik. liittyvät rahapelit	Maanviljelijä	349	1,19	0,50
	Yrittäjä	174	1,21	0,52
	Työntekijä	585	1,33	0,67
	Toimihenkilö	282	1,29	0,68
	Yhteensä	1390	1,27	0,62

LIITE 21b. Suomalaisen nuoruuden liikuntaan liittyvän kuluttamisen F-arvot alle 20-vuotiaana isän ammattiaseman mukaan

Kulutuskohde		df	F	p
Liikuntavälineet	Ryhmien välillä	3	14,92	0,000
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		
Liikuntamaksut	Ryhmien välillä	3	29,93	0,000
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		
Liikuntalomat	Ryhmien välillä	3	8,81	0,000
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		
Kauneustuotteet	Ryhmien välillä	3	11,59	0,000
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		
Lisäravinteet	Ryhmien välillä	3	3,91	0,009
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		
Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	Ryhmien välillä	3	6,17	0,000
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		
Personal trainer palvelut	Ryhmien välillä	3	2,21	0,085
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		
Liik. liittyvät rahapelit	Ryhmien välillä	3	4,64	0,003
	Rymien sisällä	1386		
	Yhteensä	1389		

LIITE 22a. Aikuisuuden liikuntaan liittyvän kuluttamisen summamuuttujien luominen ja niiden Cronbachin alfa-kertoimet

Summamuuttuja (alfa)	Osiot
Liikuntavälineet (0.79)	Liikuntajalkineet, -vaatteet, -välineet, liikunta- ja urheilukirjallisuus, jumppavideot, urheilullisen näköinen auto, urheilullisen näköinen polkupyörä, kuntoilulaitteet
Liikuntamaksut (0.77)	Maksulliset kuntokeskukset, maksulliset liikuntapaikat, liikuntaseuramaksut, urheilutapahtumien pääsymaksut, kurssi- ja ohjausmaksut, matkat liikuntapaikalle
Liikuntalomat (0.65)	Liikuntalomat kotimaassa, liikuntalomat ulkomailla
Kauneustuotteet	Kauneustuotteet
Lisäravinteet	Liikuntaan ja urheiluun liittyvät lisäravinteet
Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	Hieronta- ja fysioterapiapalvelut
Personal trainer palvelut	Personal trainer palvelut
Rahapelit	Liikuntaan liittyvät rahapelit

LIITE 22b. Summamuuttajat 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta 30-50-vuotiaana (asteikko : 1 = en kuluttanut lainkaan, 5 = kulutin hyvin paljon)

Kulutuskohde	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikuntavälineet	1923-1939	236	1,60	0,36
	1940-1949	271	1,71	0,44
	1950-1959	307	1,87	0,50
	1960-1969	225	1,93	0,47
	1970-luku	76	1,82	0,55
	Yhteensä	1115	1,78	0,47
Liikuntamaksut	1923-1939	236	1,47	0,36
	1940-1949	271	1,64	0,53
	1950-1959	307	1,77	0,59
	1960-1969	225	1,79	0,58
	1970-luku	78	1,84	0,59
	Yhteensä	1117	1,68	0,55
Liikuntalomat	1923-1939	236	1,37	0,47
	1940-1949	271	1,40	0,63
	1950-1959	307	1,52	0,74
	1960-1969	225	1,45	0,63
	1970-luku	77	1,48	0,72
	Yhteensä	1116	1,44	0,64
Kauneustuotteet	1923-1939	236	1,28	0,49
	1940-1949	271	1,50	0,79
	1950-1959	307	1,71	0,99
	1960-1969	225	1,77	0,96
	1970-luku	78	1,78	0,95
	Yhteensä	1117	1,59	0,86
Lisäravinteet	1923-1939	236	1,13	0,34
	1940-1949	271	1,16	0,48
	1950-1959	307	1,25	0,61
	1960-1969	225	1,25	0,54
	1970-luku	79	1,33	0,81
	Yhteensä	1118	1,21	0,54
Hieronta- ja fysioterapiapalv.	1923-1939	236	1,55	0,64
	1940-1949	271	1,84	0,89
	1950-1959	307	1,98	1,03
	1960-1969	225	2,03	1,00
	1970-luku	79	2,03	1,09
	Yhteensä	1118	1,87	0,94
Personal trainer palv.	1923-1939	236	1,00	0,00
	1940-1949	271	1,05	0,23
	1950-1959	307	1,07	0,34
	1960-1969	225	1,06	0,29
	1970-luku	77	1,08	0,35
	Yhteensä	1116	1,05	0,27
Liikuntaan liittyvät rahapelit	1923-1939	236	1,27	0,46
	1940-1949	271	1,52	0,79
	1950-1959	307	1,47	0,75
	1960-1969	225	1,42	0,76
	1970-luku	78	1,58	0,88
	Yhteensä	1117	1,44	0,73

LIITE 22c. 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntaan liittyvän kuluttamisen F-arvot 30-50-vuotiaana

Kulutuskohde		df	F	p
Liikuntavälineet	Ryhmien välillä	4	20,07	0,000
	Ryhmien sisällä	1110		
	Yhteensä	1114		
Liikuntamaksut	Ryhmien välillä	4	15,83	0,000
	Ryhmien sisällä	1112		
	Yhteensä	1116		
Liikuntalomat	Ryhmien välillä	4	2,21	0,066
	Ryhmien sisällä	1111		
	Yhteensä	1115		
Kauneustuotteet	Ryhmien välillä	4	13,70	0,000
	Ryhmien sisällä	1112		
	Yhteensä	1116		
Lisäravinteet	Ryhmien välillä	4	3,81	0,004
	Ryhmien sisällä	1113		
	Yhteensä	1117		
Hieronta- ja fysioterapiapalv.	Ryhmien välillä	4	10,33	0,000
	Ryhmien sisällä	1113		
	Yhteensä	1117		
Personal trainer palv.	Ryhmien välillä	4	2,75	0,027
	Ryhmien sisällä	1111		
	Yhteensä	1115		
Liik. liittyvät rahapelit	Ryhmien välillä	4	5,00	0,001
	Ryhmien sisällä	1112		
	Yhteensä	1116		

LIITE 23a. 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntavaatteiden tai -varusteiden kulutusominaisuudet 30-50-vuotiaana (asteikko: 1 = täysin yhdentekevä, 5 = erittäin tärkeä)

Ominaisuus	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Mukavuus	1923-1939	151	3,36	1,04
	1940-1949	242	3,71	1,10
	1950-1959	294	4,06	0,91
	1960-1969	211	4,26	0,85
	1970-luku	79	4,16	0,79
	Yhteensä	977	3,92	1,01
Kotimaisuus	1923-1939	147	2,85	1,24
	1940-1949	240	2,97	1,17
	1950-1959	293	3,06	1,16
	1960-1969	212	2,78	1,14
	1970-luku	77	2,65	1,00
	Yhteensä	969	2,91	1,16
Edullisuus	1923-1939	150	3,29	1,16
	1940-1949	239	3,23	1,14
	1950-1959	296	3,38	1,05
	1960-1969	212	3,29	1,02
	1970-luku	79	3,06	0,88
	Yhteensä	976	3,29	1,07
Tyylikkyys	1923-1939	148	2,61	1,07
	1940-1949	238	2,84	1,17
	1950-1959	294	3,03	0,95
	1960-1969	212	3,03	1,01
	1970-luku	78	3,22	0,99
	Yhteensä	970	2,93	1,06
Laadukkuus	1923-1939	148	3,32	1,10
	1940-1949	240	3,61	1,12
	1950-1959	294	3,85	0,89
	1960-1969	212	3,92	0,88
	1970-luku	79	3,85	0,92
	Yhteensä	973	3,73	1,00
Muodikkuus	1923-1939	146	2,14	0,98
	1940-1949	238	2,42	1,15
	1950-1959	294	2,46	0,93
	1960-1969	212	2,63	1,04
	1970-luku	78	2,64	0,94
	Yhteensä	968	2,45	1,03
Merkki	1923-1939	145	1,72	0,91
	1940-1949	239	1,88	0,98
	1950-1959	295	2,06	0,95
	1960-1969	212	2,41	1,05
	1970-luku	78	2,40	1,01
	Yhteensä	969	2,07	1,01
Omaleimaisuus	1923-1939	142	1,74	0,93
	1940-1949	235	1,93	1,12
	1950-1959	294	2,14	1,09
	1960-1969	212	2,18	1,07
	1970-luku	78	2,12	0,95
	Yhteensä	961	2,04	1,07
Seksikkyyys	1923-1939	144	1,35	0,68
	1940-1949	235	1,49	0,86
	1950-1959	294	1,56	0,81
	1960-1969	211	1,73	0,91
	1970-luku	77	1,83	0,88
	Yhteensä	961	1,57	0,84
Käytännöllisyys	1923-1939	148	3,70	1,12
	1940-1949	239	3,82	1,03
	1950-1959	295	4,02	0,93
	1960-1969	211	4,14	0,79
	1970-luku	79	3,97	0,96
	Yhteensä	972	3,94	0,97

Ominaisuus	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Väri	1923-1939	147	2,90	1,25
	1940-1949	238	3,01	1,26
	1950-1959	293	3,25	1,15
	1960-1969	210	3,24	1,15
	1970-luku	78	3,24	1,10
	Yhteensä	966	3,14	1,19

LIITE 23b. F-arvot 1920-1970-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntavaatteiden tai varusteiden kulutusominaisuuksista 30-50-vuotiaana

Kulutusominaisuus		df	F	p
Mukavuus	Ryhmien välillä	4	24,97	0,000
	Ryhmien sisällä	972		
	Yhteensä	976		
Kotimaisuus	Ryhmien välillä	4	3,10	0,015
	Ryhmien sisällä	964		
	Yhteensä	968		
Edullisuus	Ryhmien välillä	4	1,61	0,169
	Ryhmien sisällä	971		
	Yhteensä	975		
Tyylikkyys	Ryhmien välillä	4	6,58	0,000
	Ryhmien sisällä	965		
	Yhteensä	969		
Laadukkuus	Ryhmien välillä	4	10,58	0,000
	Ryhmien sisällä	968		
	Yhteensä	972		
Muodikkuus	Ryhmien välillä	4	5,77	0,000
	Ryhmien sisällä	963		
	Yhteensä	967		
Merkki	Ryhmien välillä	4	15,04	0,000
	Ryhmien sisällä	964		
	Yhteensä	968		
Omaleimaisuus	Ryhmien välillä	4	5,06	0,000
	Ryhmien sisällä	956		
	Yhteensä	960		
Seksikkyyys	Ryhmien välillä	4	7,16	0,000
	Ryhmien sisällä	956		
	Yhteensä	960		
Käytännöllisyys	Ryhmien välillä	4	6,28	0,000
	Ryhmien sisällä	967		
	Yhteensä	971		
Väri	Ryhmien välillä	4	3,24	0,012
	Ryhmien sisällä	961		
	Yhteensä	965		

LIITE 24a. Summamuuttajat suomalaisten aikuisuuden liikuntavaatteiden tai -varusteihin liittyvästä rahankäytöstä ammattiaseman mukaan (asteikko: 1 = en kuluttanut lainkaan, 5 = kulutin hyvin paljon)

Kulutuskohde	Ammattiasema	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Liikuntavälineet	Työvoiman ulkopuolella	464	1,67	0,42
	Yrittäjä	69	1,92	0,54
	Työntekijä	261	1,83	0,44
	Toimihenkilö	285	1,91	0,51
	Yhteensä	1079	1,79	0,47
Liikuntamaksut	Työvoiman ulkopuolella	464	1,55	0,44
	Yrittäjä	70	1,81	0,67
	Työntekijä	262	1,71	0,53
	Toimihenkilö	285	1,87	0,62
	Yhteensä	1081	1,69	0,55
Liikuntalomat	Työvoiman ulkopuolella	464	1,34	0,48
	Yrittäjä	70	1,58	0,88
	Työntekijä	261	1,38	0,57
	Toimihenkilö	285	1,63	0,80
	Yhteensä	1080	1,44	0,64
Kauneustuotteet	Työvoiman ulkopuolella	464	1,42	0,70
	Yrittäjä	70	1,70	1,01
	Työntekijä	262	1,68	0,90
	Toimihenkilö	285	1,77	1,02
	Yhteensä	1081	1,60	0,88
Lisäravinteet	Työvoiman ulkopuolella	465	1,17	0,44
	Yrittäjä	70	1,20	0,50
	Työntekijä	262	1,23	0,55
	Toimihenkilö	285	1,25	0,67
	Yhteensä	1082	1,21	0,54
Hieronta- ja fysioterapiapalv.	Työvoiman ulkopuolella	465	1,74	0,87
	Yrittäjä	70	1,97	1,05
	Työntekijä	262	2,00	0,96
	Toimihenkilö	285	1,95	1,00
	Yhteensä	1082	1,87	0,95
Personal trainer palv.	Työvoiman ulkopuolella	464	1,03	0,17
	Yrittäjä	70	1,04	0,20
	Työntekijä	261	1,05	0,24
	Toimihenkilö	285	1,08	0,40
	Yhteensä	1080	1,05	0,27
Liik. liittyvät rahapelit	Työvoiman ulkopuolella	464	1,42	0,71
	Yrittäjä	70	1,66	0,94
	Työntekijä	262	1,50	0,73
	Toimihenkilö	285	1,37	0,71
	Yhteensä	1081	1,44	0,74

LIITE 24b. Suomalaisen aikuisuuden liikuntaan liittyvän kuluttamisen F-arvot ammattiaseman mukaan

Kulutuskohde		df	F	p
Liikuntavälineet	Ryhmien välillä	3	19,51	0,000
	Ryhmien sisällä	1075		
	Yhteensä	1078		
Liikuntamaksut	Ryhmien välillä	3	23,84	0,000
	Ryhmien sisällä	1077		
	Yhteensä	1080		
Liikuntalomat	Ryhmien välillä	3	14,36	0,000
	Ryhmien sisällä	1076		
	Yhteensä	1079		
Kauneustuotteet	Ryhmien välillä	3	11,36	0,000
	Ryhmien sisällä	1077		
	Yhteensä	1080		
Lisäravinteet	Ryhmien välillä	3	1,20	0,308
	Ryhmien sisällä	1078		
	Yhteensä	1081		
Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	Ryhmien välillä	3	5,64	0,001
	Ryhmien sisällä	1078		
	Yhteensä	1081		
Personal trainer palvelut	Ryhmien välillä	3	2,75	0,042
	Ryhmien sisällä	1076		
	Yhteensä	1079		
Liik. liittyvät rahapelit	Ryhmien välillä	3	3,68	0,012
	Ryhmien sisällä	1077		
	Yhteensä	1080		

LIITE 25a. Eläkeiän liikuntaan liittyvän kuluttamisen summamuuttujien luominen ja niiden Cronbachin alfa-kertoimet

Summamuuttuja (alfa)	Osiot
Liikuntavälineet (0.81)	Liikuntajalkineet, -vaatteet, -välineet, liikunta- ja urheilukirjallisuus, jumppavideot, urheilullisen näköinen auto, urheilullisen näköinen polkupyörä, kuntoilulaitteet
Liikuntamaksut (0.71)	Maksulliset kuntokeskukset, maksulliset liikuntapaikat, liikuntaseuramaksut, urheilutapahtumien pääsymaksut, kurssi- ja ohjausmaksut, matkat liikuntapaikalle
Liikuntalomat (0.72)	Liikuntalomat kotimaassa, liikuntalomat ulkomailla
Kauneustuotteet	Kauneustuotteet
Lisäravinteet	Liikuntaan ja urheiluun liittyvät lisäravinteet
Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	Hieronta- ja fysioterapiapalvelut
Personal trainer palvelut	Personal trainer palvelut
Rahapelit	Liikuntaan liittyvät rahapelit

LIITE 25b. Summamuuttujat 1920-1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntaan liittyvästä kuluttamisesta yli 60-vuotiaana (asteikko: 1 = en kuluttanut lainkaan, 5 = kulutin hyvin paljon)*

Kulutuskohde	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta	t-arvo	df	p
Liikuntavälineet	1923-1939	236	1,52	0,41			
	1940-luku	82	1,61	0,43	-1,58	133,429	0,116
Liikuntamaksut	1923-1939	236	1,40	0,38			
	1940-luku	83	1,42	0,40	-0,40	137,582	0,693
Liikuntalomat	1923-1939	236	1,45	0,63			
	1940-luku	84	1,36	0,62	1,19	318	0,233
Kauneustuotteet	1923-1939	236	1,29	0,52			
	1940-luku	86	1,53	0,90	-2,34	106,077	0,021
Lisäravinteet	1923-1939	236	1,12	0,36			
	1940-luku	85	1,15	0,45	-0,65	125,231	0,520
Hieronta- ja fysioterapiapalvelut	1923-1939	236	1,79	0,85			
	1940-luku	86	1,77	0,95	0,21	137,501	0,838
Personal trainer palvelut	1923-1939	236	1,03	0,16			
	1940-luku	80	1,03	0,16	0,00	314	1,000
Liikuntaan liittyvät rahapelit	1923-1939	236	1,29	0,54			
	1940-luku	85	1,52	0,91	-2,72	105,773	0,032

* Summamuuttujien liikuntavälineet ($F = 5,85; p < 0,05$) ja liikuntamaksut ($F = 4,36; p < 0,05$) sekä väittämien kauneustuotteet ($F = 51,58; p < 0,001$), lisäravinteet ($F = 8,37; p < 0,01$), hieronta- ja fysioterapiapalvelut ($F = 10,35; p = 0,001$) ja liikuntaan liittyvät rahapelit ($F = 50,24; p < 0,001$) kohdalla t-testin käyttökriteerit varianssien samankaltaisuudesta eivät olleet Levenen F-testin mukaan voimassa. Koska t-testi antaa kahdet p:n ja F:n arvot, toisen joka pätee, jos varianssit ovat homogeeniset ja toisen jos varianssit ovat epähomogeeniset, on näiden t-testien tulos otettu epähomogeenisten varianssien vallitessa.

LIITE 26. 1920-1930 ja 1940-luvuilla syntyneiden suomalaisten liikuntavaatteiden ja -varusteiden ominaisuuksien tärkeys yli-60vuotiaana (asteikko: 1 = täysin yhdentekevä, 5 = erittäin tärkeä) *

Ominaisuus	Syntymävuosi	N	Keskiarvo	Keskihajonta	t-arvo	df	p
Mukavuus	1923-1939	166	3,50	1,24			
	1940-luku	93	3,87	1,14	-2,37	257	0,018
Kotimaisuus	1923-1939	159	2,94	1,31			
	1940-luku	91	3,26	1,21	-1,91	248	0,057
Edullisuus	1923-1939	164	3,33	1,24			
	1940-luku	89	3,51	1,21	-1,09	251	0,278
Tyylisyys	1923-1939	161	2,63	1,17			
	1940-luku	87	2,93	1,10	-1,96	246	0,051
Laadukkuus	1923-1939	162	3,36	1,20			
	1940-luku	89	3,66	1,14	-1,96	249	0,051
Muodikkuus	1923-1939	160	2,12	1,08			
	1940-luku	87	2,47	1,18	-2,37	245	0,018
Merkki	1923-1939	159	1,78	0,95			
	1940-luku	87	1,92	0,96	-1,10	244	0,271
Omaleimaisuus	1923-1939	156	1,72	0,94			
	1940-luku	84	1,94	1,08	-1,61	238	0,108
Seksikkyyt	1923-1939	157	1,31	0,69			
	1940-luku	86	1,52	0,97	-1,84	132,785	0,067
Käytännöllisyys	1923-1939	163	3,75	1,20			
	1940-luku	90	4,01	1,01	-1,81	210,731	0,072
Väri	1923-1939	162	2,94	1,31			
	1940-luku	91	3,23	1,26	-1,73	251	0,085

*Väittämien seksikkyyt ($F = 10,04; p < 0,01$) ja käytännöllisyys ($F = 6,17; p < 0,05$) kohdalla t-testin käyttökriteerit varianssien samankaltaisuudesta eivät olleet Levenen F-testin mukaan voimassa. Koska t-testi antaa kahdet p:n ja F:n arvot, toisen joka pätee, jos varianssit ovat homogeeniset ja toisen jos varianssit ovat epähomogeeniset, on näiden t-testien tulos otettu epähomogeenisten varianssien vallitessa.

LIITE 27. Summamuuttujat suomalaisten eläkeiän liikuntavaatteiden tai -varusteihin liittyvästä rahankäytöstä työuran aikaisen ammattiaseman mukaan (asteikko: 1 = en kuluttanut lainkaan, 5 = kulutin hyvin paljon)*

	Ammattiasema	N	Keskiarvo	Keskihajonta	t-arvo	df	p
Liikuntavälineet	Työntekijä	90	1,48	0,38			
	Toimihenkilö	98	1,58	0,42	-1,74	186	0,084
Liikuntamaksut	Työntekijä	89	1,35	0,33			
	Toimihenkilö	98	1,46	0,42	-1,98	185	0,049
Liikuntalomat	Työntekijä	90	1,30	0,44			
	Toimihenkilö	99	1,49	0,66	-2,29	173,714	0,023
Kauneustuotteet	Työntekijä	90	1,31	0,55			
	Toimihenkilö	99	1,37	0,68	-0,64	187	0,526
Lisäravinteet	Työntekijä	90	1,19	0,56			
	Toimihenkilö	99	1,10	0,31	1,42	135,129	0,159
Hieronta- ja fysioterapiapalv.	Työntekijä	90	1,80	0,82			
	Toimihenkilö	99	1,65	0,86	1,19	187	0,236
Personal trainer palv.	Työntekijä	87	1,02	0,11			
	Toimihenkilö	99	1,02	0,14	-0,36	184	0,718
Liik. liittyvät rahapelit	Työntekijä	90	1,34	0,58			
	Toimihenkilö	99	1,45	0,78	-1,11	179,853	0,267

* Summamuuttujien liikuntalomat ($F = 7,10$; $p < 0,01$), lisäravinteet ($F = 6,60$; $p < 0,05$) ja liikuntaan liittyvät rahapelit ($F = 8,14$; $p < 0,01$) kohdalla t-testin käyttökriteerit varianssien samankaltaisuudesta eivät olleet Levenen F-testin mukaan voimassa. Koska t-testi antaa kahdet p:n ja F:n arvot, toisen joka pätee, jos varianssit ovat homogeeniset ja toisen jos varianssit ovat epähomogeeniset, on näiden t-testien tulos otettu epähomogeenisten varianssien vallitessa.

LIITE 28. Suomalaisen liikuntasukupolvien ideaalituypit

Viljo, syntynyt 1930-luvulla (perinteisen liikunnan sukupolvi)

Viljo (nimi keksitty) syntyi keskellä suomalaista maaseutua 1930-luvulla, jolloin suurin osa väestöstä sai vielä toimeentulonsa maataloudesta. Tämän vuoksi ei ollut ihme, että myös Viljo joutui veljensä ja sisarensa tavoin tekemään maatalon töitä pienestä pitäen. Viljon ikätovereistakin lähes puolet joutui jo ennen 20 ikävuottaan olemaan peltotöissä, lehmiä paimentamassa, peruna- ja kasvimaata kuokkimassa tai peuhkuja pöllyttämässä melko tai erittäin usein. Vierasta eivät Viljolle myöskään olleet halkojen hakkaaminen tai metsätyöt, joihin oli vanhemman väen mukana lähdeittävä. Kesäisin oli siis kuumana porottavasta auringosta huolimatta tehtävä armostomasti työtä perheen leivän eteen ja talvisin tarvottava upottavassa hangessa metsän siimeksessä raavaiden aikamiesten perässä vain pokasahan ja kirveen kera, puita kaadettava ja raskaita pöllejä nosteltava.

Ei Viljon elämä nuoruudessa silti pelkkää työntekoa ollut, sillä vapaa-aikaakin saattoi joskus kotitilan töiden lisäksi jäädä. Silloin Viljo kokoontui yleensä muiden lähiseudun nuorten kanssa joko kylän saviselle ja alkeelliselle urheilukentälle tai sitten pihamaalle leikkimielisiin ”olympialaisiin” juoksemaan eripituisia matkoja, hyppäämään pituutta heinäkasaa tai heittämään oksanvarvuilla keihästä. Talvisin puolestaan hiihrettiin ympäri metsiä tai venytettiin ”hurjia” leiskautuksia itse tehdystä hyppyrimestä. Perinteiset yksilölajit yleisurheilu ja varsinkin hiihto olivatkin verrattain suosittuja Viljon ikäluokan keskuudessa, eikä esimerkiksi sellaisia lajeja kuin jääkiekkoa tai kuntosaliharjoittelua harjoitettu käytännössä lainkaan. Tarvittavat liikuntavälineet tehtiin itse, eikä rahaa juuri liikuntaan käytetty. Harvinaista eivät olleetkaan itse vuollut sukset ja sauvat, kuulantyöntö kivenmurikalla, voimailu kannon rangoilla tai seiväshyppy purukasaan heinäseipään avulla.

Rakentamattomissa liikuntapaikoissa liikkuminen oli urheilukenttää lukuun ottamatta yleistä, sillä rakennettuja liikuntapaikkoja ei juuri ollut, eikä sen paremmin Viljon kuin hänen tovereidensaakaan mieleen edes tullut sellainen vaihtoehto, että liikunnan harrastamisesta pitäisi jollekin yksityiselle liikuntayritykselle maksaa. Päinvastoin, luonnonmukaisilla liikuntapaikoilla telmittiin ja liikunnan riemua purettiin, vaikka liikuntapaikat olivatkin nykypäivän liikuntapalatsihin verrattuna karuja. Pesäpalloa pelattiin kotipihaan niityllä, jalkapalloa muhkuraisella pellolla, uimaan pulahdettiin läheiseen järveen (jonne mentiin jalkaisin tai polkupyörällä) ja läheisen suon ympäri juostiin ”maratonia”. Itsenäisestä liikunnan harrastamisesta johtuen myöskään seuratoimintaan ei juuri osallistuttu, eikä siihen toisen maailmansodan aikana ollut juuri mahdollisuksiakaan, sillä seurojen ohjaajat olivat järjestään rintamalla sotimassa ja sodan jälkeen puolestaan kävi ilmeiseksi, että moni heistä oli saanut luodin kehoonsa. Lisäksi seuroissa vallitsi huutava välinepula.

Television tujotteluun ei Viljon nuoruudessa aikaa tuhlattu, mihin eräs syy oli se, että televivioita ei ollut. Niinpä penkkiurheilussa oltiin täysin paikan päällä katsomisen, radion (jotka olivat harvinaisia) ja sanomalehtien varassa. Sanomalehdistä Viljo kuulikin luettavan suuren innostuksen vallassa kirjoituksia Taisto Mäen maailmanennätysjuoksuista 1930-luvun lopulla ja myöhemmin hän luki itse Viljon Heinon vastaavista tempuista 1940-luvulla. Vieraaksi ei Viljolle jäänyt myöskään

Lontoon olympiakisoissa vuonna 1948 keihäänheiton kultamitalin voittaneen Tapio Rautavaaran salskea hahmo tai samaisissa olympiakisoissa voimistelussa valtavan mitalisaaliin tuoneet ryhdikkäät voimistelijamme Heikki Savolaisen ja kumppanien johdolla. Kaikkein sykähdyttävään kokemukseen Viljolle oli kuitenkin olla kahtena päivänä paikan päällä katsomassa Helsingin vuoden 1952 olympiakisojen yleisurheilu-kilpailuja. Myös sen ajan hiihtäjäsankareita, kuten Heikki Hasua tai Veikko Hakulista Viljo ihaili suunnattomasti. Tämän tunteen kanssa Viljo ei suinkaan ollut yksin, sillä hänen ikäryhmästään 70 prosenttia seurasi penkkiurheilussaan nimenomaan hiihtoa ja yleisurheilua. Sen sijaan esimerkiksi jääkiekkoa ei seurattu oikeastaan lainkaan, eikä moottoriurheilukaan ollut nuorison keskuudessa suosittua, johtuen varmasti siitä, että autojen määrä oli tuohon aikaan hyvin vähäinen, eivätkä tekniset sovellukset näytelleet yhteiskunnassa millaistakaan roolia.

Sellaisen ylellisyyteen, kuin koulunkäyntiin ei Viljolla juuri ollut aikaa tai mahdollisuuksia ja niinpä hänen koulutaipaleensa jäi vain kansakoulun varaan, kuten lähes puolella hänen ikätovereistaan. Kansakouluaikoinaan Viljo kuitenkin koulussa kävi, vaikka matka sinne oli tehtävä kesyttämättömän korven läpi, vailla minkäänlaista koulukyytiä. Usean kilometrin koulumatka suuntaansa taitettiinkin pääasiassa lumettomaan aikaan jalkaisin ja talvisin suksien kera. Joskus muhkuraista kinttupolkua pitkin myös pyöräiltiin. Vaikka koulumatkan joutui usein kulkemaan täydellisessä pimeydessä susien ulvontaa kuunnellen, vain kuunvalo joskus opastajana, ei tätä kukaan ihmetellyt, sillä lähes kaikki Viljon aikalaisista kulkiivat niin ikään koulumatkansa vastaavalla tavalla.

Aikamieheksi vartuttuaan Viljolle kävi ilmeiseksi, että leipä ei enää maanviljelyksellä irtoaisi. Maatalon töiden koneellistumisen seurauksena maaseudun työväen tarve näet väheni 1960-luvulla radikaalisti, eikä Viljon auttanut muu kuin lähteä kaupunkiin työnhakuun. Kaupungissa moni entinen maatalon poika ja tytär menikin töihin työvoimaa vaativaan teollisuuteen, jossa työ oli ruumiillisesti raskasta (yli puolet Viljon ikätovereista koki työn ruumiillisesti erittäin raskaaksi). Helpompaan työhön ei kuitenkaan ollut ammatillisen koulutuksen puutteessa mahdollisuutta päästä, sillä lähes puolella Viljon ikätovereista ei ollut minkäänlaista ammatillista koulutusta.

Toki raskaan työn vastapainoksi myös liikuntaa harrastettiin. Viljokin liikkui suurimmaksi osaksi paikasta toiseen ilman moottoriajoneuvoa oman lihasvoimansa avulla, sillä jo lapsuudessaan hän oli siihen tottunut. Hän myös käveli, pyöräili ja talvella myös hiihti keskimäärin kahdesta kolmeen kertaa viikossa. Kuntoliikuntaa alettiinkin Viljon aikuisuudessa jonkin verran harrastaa, vaikka se ei massahurmita vielä aiheuttanutkaan. Sen sijaan sisäliikuntaa hän tai muut aikalaisensa eivät edelleenkään harrastaneet.

Vaikka aikuisena Viljolla oli jo mahdollisuuksia seurata urheilutapahtumia television välityksellä ja valinnan varaa seurata eri lajeja oli enemmän kuin nuoruudessa, niin siitä huolimatta hänen mielilajejaan olivat edelleen perinteiset yksilölajit yleisurheilu ja hiihto. Suomalaisten menestyksen hiipumisesta huolimatta Viljo ja hänen ikätoverinsa pysyivät siis uskollisina perinteisille yksilölajeille (lähes 70 prosenttia heistä seurasi näitä lajeja penkkiurheilussaan). Sen sijaan joukkuepelit tai moottoriurheilu eivät Viljoa läheskään samalla tavalla kiinnostaneet, varsinkaan

kun niiden välittämä merkitysmaailma oli kokonaan toisenlainen kuin se, mihin Viljo oli nuoruudessaan maaseudulla tottunut.

Toki Viljolle aikanaan lavatansseissa tapaamansa vaimonsa Martan kanssa oli myös lapsia siunaantunut. Näitä hänellä ei kuitenkaan ollut aikomustakaan kuljettaa organisoidun liikunnan pariin ajoneuvon avulla, vaan nämä saivat kulkea harrastuksiinsa omin voimin, jos olivat kulkeakseen. *”Mitä siitäkkin tulee, jos lapsia liikunnan pariin autolla kuljetetaan”*, mietti Viljo. Muutenkaan hän ei juuri välittänyt liikunnan seuratoimintaan osallistua muuta kuin korkeintaan sivustaseuraaajana. Myöskään liikuntaan hän ei kovin runsaasti rahaa käyttänyt, mitä nyt lapsilleen joskus liikuntavälineitä osti.

Niin kuuluivat vuodet raskaassa ruumiillisessa työssä. Lapset muuttivat pois kotoa, opiskelivat, siirtyivät työelämään ja saivat lapsia. Vihdoin koitti se päivä, jolloin Viljo jäi eläkkeelle raskaasta työstään. Koska hänen ruumiinsa oli kuitenkin tottunut jatkuvaan työntekoon, olivat Viljo ja Martta ostaneet itselleen mökin maaseudulta. Siellä heidän oli hyvä puuhastella mökkinsä pihamaalla piha- ja puutarhatöiden muodossa. Tässä touhussa he eivät kuitenkaan olleet ainoita, vaan reilusti yli 60 prosenttia heidän ikätovereistaankin harrasti samanlaista *”multasormeilua”* arkitoiminaan. Myös liikuntaa pyrittiin harrastamaan, mutta iän sekä raskaan ruumiillisen työn jäljiltä sairaudet ja vammat hieman riivasivat. Toki liikunnan harrastaminen tuli Viljolle ja Martalle halvaksi, sillä vanhoilla, 50-luvulta peräisin olevilla polkupyörillä he edelleen ajelivat, 10 vuotta vanhoissa tuulipuvuissaan liikkuivat, eivätkä vanhat puusukset olleet vieläkään jääneet pölyttymään ullakolle. Uusiin kävelysauvoihin he tosin päättivät investoida.

Eläkkeellä Viljolla oli aikaa myös urheilun seuraamiseen, sillä nyt yleisurheilun ja hiihdon (jotka olivat edelleen hänen mielilajejaan) arvokisoja saattoi katsella rauhassa ilman, että olisi pitänyt leipää tehtaassa tienata. Jonkin verran Viljo yritti naapurin miehen kanssa katsoa myös jääkiekkoa ja moottoriurheilua, mutta nämä lajit eivät aiheuttaneet hänelle suuriakaan elämyksiä, ensimmäinen Viljon mielestä ylenpalttisen kaupallisuutensa ja väkivaltaisuutensa takia ja jälkimmäinen taas siksi, että moottorin voimalla suoritettua urheilua Viljo ei pitänyt urheiluna lainkaan.

Pentti, syntynyt 1950-luvulla (kuntoliikunnan läpimurron sukupolvi)

Viljon tapaan myös 1950-luvun alkupuolella syntynyt Pentti (nimi keksitty) vietti lapsuutensa maaseudulla. Siihen aikaan maaseudulla kävikin melkoinen vilске, sillä lapsia ja nuoria oli valtavan syntyvyyden johdosta paljon. Vaikka Pentti ei itse aivan kaikkein suurimpiin, vuosien 1945-1950 välillä syntyneisiin ikäluokkiin kuulunutkaan, myös hänen ikäluokkansa oli kooltaan suuri. Pentin vanhemmat olivat pienviljelijöitä, sillä hengissä sodasta palattuaan Pentin isä oli saanut valtiolta kiitokseksi sotaponnistuksistaan pienen maatilkun. Pienessä pirtissä piti Pentin ja hänen seitsemän sisaruksensa asuman.

Nuoruudessaan Pentti teki maatalon töitä viikatteen ja heinähangon kera, mutta yhteiskunnan murroksen ansiosta maatalon työt alkoivat kuitenkin vähentyä, eikä Pentin ikätovereista niitä vähintään melko usein tehnyt kuin runsas kolmannes. Tämän lisäksi maaseudun pelloilla, kentillä ja niityillä yleisurheilua ja hiihtoa kohtuullisen yleisesti harrastettiin, mutta koska ruumiillisen töiden vähentyessä aikaa

liikunnan harrastamiseen oli aiempaa enemmän, alkoi kuntoliikuntakin tavallisen kansan keskuudessa nostaa päätään. Niinpä myös Pentti intoutui juoksulenkkeilyn harrastamisesta monien muiden ikätoverinsa (25 %) tapaan. Perinteisten yksilölajien lisäksi kylän pojat innostuivat myös joukkuepelien, kuten jääkiekon ja jalkapallon pelaamisesta. Sitä vastoin sisäliikuntaa ei harrastettu käytännössä lainkaan. Esimerkiksi kuntosaleilla ei Pentin nuoruudessa rautaa väännetty, eikä aerobicin tahdissa hypitty. Sen sijaan jotkut (22 %) alkoivat liikkua jo halleissa, mitkä todennäköisesti olivat kaupunkeihin nousevia uimahalleja. Liikunta oli pääosin omaehtoista, eikä liikunta- tai urheiluseuroissa kovin yleisesti puuhasteltu.

Vähenevien maatalon töiden lisäksi Pentille ja hänen useille ikätovereilleen tuli arkiliikuntaa varsinkin alakoulussa oman lihasvoiman avulla suoritetuista koulu- matkoista. Kouluun kuljettiin siis ainakin alle 12-vuotiaana lähes pelkästään kävel- len, pyörällä, juosten tai hiihtämällä oli kylmä tai kuuma, myrsky tai tyyni sää, satoi tai paistoi. Sen sijaan päälle 13-vuotiaana tämä reippailu väheni selvästi, mikä johtui osittain siitä, että 1960-luvulla yhä suurempi osuus Pentin ikätovereista joutui per- heineen muuttamaan kaupunkeihin (missä koulukyyditys oli yleisempää) maaseu- dun toimeentulon ehtyessä.

Teknisen kehityksen ja elintason kohoamisen seurauksena myös televisioita alkoi ilmestyä yhä useampaan pirttiin. Pentin perheellä ei sellaista vielä 1960-luvun alu- sa ollut, mutta naapurillapa oli ja sinne kokoonnuttiin katselemaan urheilukilpailu- ja monestakin lähiseudun talosta, joissa omaa televisiota ei vielä ollut. Yleisurheilu ja hiihto olivat suosituimpia penkkiurheilulajeja, mihin vaikuttivat muun muassa Pentinkin idolina toimineet ”seipään kesyttäjät” Eeles Landström ja Pentti Nikula sekä hiihtäjäsankarit Veikko Hakulinen ja Eero Mäntyranta. Kuitenkin myös uuden- laisia lajeja TV:stä tuijotettiin, sillä merkillisen näköinen peli, missä jäällä liikuttiin terien kanssa ja jossa kumista laattaa yritettiin toimittaa vastapuolen verkkoon, veti yhä useampaa vastustamattomasti puoleensa. Sen sijaan moottoriurheilu oli vielä aika lailla tuntematonta toimintaa, jota ei tosin paljon televisioista tullutkaan.

Ammattikoulun putkimieslinjan ja armeijan käytyään Pentti jätti kotitilan taak- seen ja muutti paremman elannon toivossa kaupunkiin, mihin myös suurin osa hä- nen vanhemmista sisaruksistaan ja ikätovereistaan oli muuttanut. Myös Ruotsiin muutto tuhansien muiden tapaan kävi mielessä, mutta koska Pentti sai vakituisen paikan kaupungin putkimiehenä, nämä aatokset jäivät omaan arvoonsa. Koska Pentillä oli taskussaan ammatillinen tutkinto ja työkokemustakin alkoi kertyä, ei hä- nen työnsä ollut ruumiillisesti kaikkein raskainta mahdollista. Näin myös liikunnan harrastamiseen vapaa-ajalla jäi aikaa ja voimia. Kun Pentti oli jo nuoruudessaan in- nostunut juoksulenkkeilystä, oli tämä myös aikuisena luonnollinen valinta ”omak- si” liikuntalajiksi. 80-luvulla erilaiset massajuoksutapahtumat alkoivatkin kuntoli- kunnan läpimurron jälkimainingeissa olla aika yleisiä ja niissä Penttikin juoksi eri- pituisia matkoja. Toki hän myös kävelyä vaimonsa Ullan kanssa harrasti ja talvisin kaupungin uudella, valaistulla kuntoradalla hiihti. Sen sijaan kuntosalilla raudan nostelu ei Penttiä kiinnostanut, sillä töissä sai nostella putkia tarpeeksi, vaikka reilu kymmenesosa Pentin ikätovereista ruumistaan kuntosaleilla vahvistikin.

Elintaso nousi jatkuvasti ja yhä useampi Pentinkin ikätovereista omisti auton, millä liikkui usein paikasta toiseen (40 %). Maatalon töitä ei tarvinnut enää Pentin sukupolven aikuisuudessa juuri tehdä, halkoja hakata tai metsätöissä raataa, mutta

piha- puutarhatöitä Pentti ja Ulla heidän itse rakentamansa omakotitalon pihalla sentään aika ahkerasti tekivät.

Myös urheilun viihteellinen puoli korostui Pentin sukupolven aikuisuudessa penkkiurheilutarjonnan kasvaessa. Tämä myötä ei ollut ihme, että lähes puolet Pentin aikalaisista seurasi yleisurheilun lisäksi jääkiekkoa. Sen sijaan hiihdon seuraaminen oli tätä selvästi harvinaisempaa. Jääkiekon lisäksi myös moottoriurheilun seuraaminen oli kasvattanut suosiotaan selvästi ja moottoriurheilua seurasi Pentin sukupolvesta jo runsas neljännes. *”Jääkiekkohan on aika vauhdikas peli ja koneiden kamppailu mielenkiintoista seurattavaa”*, mielti Penttikin katsoessaan televisiosta Suomen jääkiekkomaajoukkueen kilvoittelua kansainvälisissä kaukaloissa sekä Keke Rosbergin harjoittamaa moottorin huudatusta eri maiden moottoriradoilla.

Toki liikunnan seuratoimintaakin Pentti omien lastensa myötä aikuisuudessaan osallistui. Paitsi että hän kävi seuraamassa poikansa edesottamuksia jääkiekkoharjoituksissa ja tyttärensä höyhenenkevyyttä liikehdintää baletissa, kuskasi hän myös jälkikasvuun ja välillä näiden kavereitakin lajiensa harjoituksiin ja kilpailuihin autonsa avulla erinäisiä kertoja. Niinpä hänen lapsilleen ei edes tullut mieleen, että matkat harrastuksiin voitaisiin taittaa jollain muulla tavoin kuin moottorin voimalla. Myös kaikenlaiseen keräys- ja arpajaistoimintaan piti osallistua, sillä pojan jääkiekkjoukkueen Kanadan-matka ja tyttären balettiryhmän USA:n matka vaativat melkoiset summat rahaa.

Vaikka Pentin liikuntaan liittyvä kuluttaminen ei ollut keskimäärin suurtakaan, kulutti hän silti siihen enemmän rahaa kuin esimerkiksi äitinsä ja isänsä. Kohtuullisena liikunnan harrastajana Pentille olikin tärkeää omistaa asianmukaiset liikuntavarusteet. *”Kyllä kunnon liikuntaväkeä pitää olla”*, mielti hän. Ulla-vaimolle puolestaan enemmän tai vähemmän tärkeää oli näyttää liikuntavarusteissaan muodikkaalta tai ainakin ikäistään nuoremmalta ja sporttiselta.

Sari, syntynyt 1960-luvulla (liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi)

Toisin kuin Viljo ja Pentti, 1960-luvulla ensi kertaa päivän valon nähnyt Sari (nimi keksitty) syntyi maaseudun sijaan kaupungissa ja vietti nuoruutensa sen laidalla sijaitsevan lähiön monikerroksisten kivitalojen ja asfalttipihojen keskellä. Samannäköiset betonikolossit, vierä vieressä olevat parvekkeet ja räjäiset lähiömetsät olivat Sarin kasvuympäristö. Tämä tarkoitti myös sitä, että nuoruudessaan Sari ei tehnyt maatalon töitä, hakannut halkoja ja vähiin jäivät myös piha- ja puutarhatyöt. Näitä töitä ei tosin tehnyt Sarin ikätovereistakaan nuoruudessaan kuin neljännes. Sen sijaan kerrostalon pihalla narua ja ruutua hypittiin sekä mustaa miestä leikittiin.

Koulun aloitettuaan Sari kulki ala-asteella pääasiassa jalkaisin kilometrin mittaisen koulumatkansa, mutta jos satoi tai oli kylmä, äiti tai isä kyyditsivät Sarin autolla kouluun. Ylä-asteelle siirryttyään Sari kulki linja-autolla koulumatkansa koulutovereidensa kanssa joka ainoa koulupäivä, sillä äiti oli sanonut koulumatkan sisältävän monta vaarallista risteystä. Tätä vastaan Sarilla ei ollut mitään, sillä linja-autossa oli oikein mukava matkustaa, saihan siinä kavereiden kanssa jutella nuorisokulttuurin viimeisistä virtauksista, eivätkä hiukset menneet sekaisin tuulen tuiverruksessa.

Koululiikunta ei Sarille varsinkaan ylä-asteella oikein maittanut, sillä opettaja pakotti kaikki oppilaat esimerkiksi hiihtämään, mitä Sari inhosi yli kaiken, sillä lap-

suudessaan hän ei ollut kovin paljoa hiihtänyt. Hiihtäminen oli kamalaa, sillä sukset lipsuivat ja niillä oli paha nousta ylös lähipururadan jyrkkää mäkeä. Lisäksi siinä pakkasi tulemaan hiki ja välillä myös sormet ja varpaat jäätyivät. Sen sijaan paljon mukavampaa oli sisätiloissa tapahtuva liikunta, kuten erilaiset tanssit.

Jonkin verran liikuntaa Sari toki myös koululiikunnan ulkopuolella harrasti. Kavereidensa kanssa hän kävi välillä kuntosalilla ja aerobicissa, tosin mahdollisuuksia tällaisten harrastamiseen ei vielä Sarin nuoruudessa ollut monessakaan paikassa. Pitääkseen nuorisomuodin ihanteiden mukaisesti kehonsa hoikkana, Sari aloitti myös juoksulenkkeilyn ja kävelyn, josta ensiksi mainittu polttikin rasvaa ja kaloreita hyvin. Huono puoli siinä oli se, että jalat tahtoivat kipeytyä siitä huolimatta, että alla olivat pehmoiset ”uuden sukupolven” lenkkarit.

Peruskoulun jälkeen oli selvää, että Sari meni lukioon. Siellä hän alkoi seurustella saman ikäisen Markon kanssa. Marko oli muuten mukava poika, mutta hän oli Sarin mielestä liikaa joukkuepelien pauloissa. Paitsi että Marko pelasi itse jääkiekkoa, seurasi hän televisiosta usein jääkiekkoa. Välillä Sarista tuntui, että kaikki Markon kaveritkin vain jääkiekkoa katsoivat. Sen sijaan Saria itseään ei jääkiekko kiinnostanut. Jos jotain urheilua piti kerran TV:stä seurata, niin mieluummin hän seurasi vaikka yleisurheilua, mutta tätä huomattavasti enemmän Saria kiinnostivat ulkomaiset draamasarjat, joissa ihmissuhdekiemuroita jatkuvasti setvittiin.

Niin kirjoitti Sari ylioppilaaksi, mistä äiti ja isä olivat erityisen ylpeitä, olihan Sari sukunsa ensimmäinen ylioppilas. Tämän jälkeen hän sai opiskelupaikan kauppaopistosta, mistä merkonomiksi valmistuttuaan hän pääsi töihin sihteeriksi paikalliseen firmaan. Siellä oli leppoisaa tehdä siistiä sisätyötä. Oltuaan muutaman vuoden työelämässä Sari huomasi olevansa raskaana. Marko oli jäänyt jo lukion toisella luokalla keltasta ja nyt hän oli pari vuotta asunut yhdessä erään Karin kanssa. Tämän jälkeen ei kulunut kauaakaan, kun jo jälkikasvuakin putkahti maailmaan. Päästäkseen nopeasti eroon raskauden jälkeisistä kiloistaan, alkoi Sari harrastaa kuntoliikuntaa. Yhdessä saman ikäisten tovereidensa kanssa hän käveli, lenkkeili ja pyöräili. Liikunnan harrastamisesta tulikin hänelle tärkeä vapaa-ajan viettomuoto lapsenhoidon lisäksi.

Vuodet kuuluivat, Sari ja Kari menivät naimisiin ja lisääkin jälkikasvua ilmaantui. Vaikka Sari yritti harrastaa pyöräilyä, kävelyn ja lenkkeilyn lisäksi kuntosalilla käyntiä ja jumppaa yksityisten liikuntayritysten järjestämänä, niin ajanpuute, laiskuus ja perhe-elämä tahtoivat haitata liikunnan harrastamista. Televisioista näet tuli välillä niin mielenkiintoisia ihmissuhdedraamoja, että olohuoneen sohva veti puoleensa, tytärtä piti viedä harrastuksiin ja Karikin vaati huomiota osakseen (paitsi silloin kun hän katsoi joko yksin tai kavereidensa kanssa televisiosta jääkiekkoa tai moottoriurheilua). Luonnollinen liikuntakin jäi aika vähäiseksi, sillä aamulla Sari meni autolla töihin, nousi hissillä työpaikkarakennuksensa neljänteen kerrokseen, tuli illalla töistä autolla kaupan kautta kotipihaan ja nousi hissillä ylös asuintalonsa neljänteen kerrokseen. Tämän lisäksi hän ajoi autolla parina päivänä viikossa maksulliselle aerobicitunnille tai yksityiselle kuntosalille.

Lasten seuratoiminnan suhteen Sarilla ja Karilla oli sellainen työnjako, että Sari vei perheen tytärtä diskotanssiharrastuksen ja Kari puolestaan poikaa salibandyn pariin. Tämän vuoksi perheessä oli oltava kaksi autoa, sillä lasten harjoitusvuorot osuivat usein samaan aikaan. ”*Kun kerran lapset harrastavat, täytyyhän heitä sinne kuljettaa*”, tuu-

mivat Sari ja Kari. Lisäksi Kari toimi poikansa salibandyjoukkueen huoltajana ja sekä Sari että Kari varainhankinnassa. Tätä ei kuitenkaan kestänyt montaa vuotta sillä pian lapset kyllästyiivät liikunnan harrastamiseen ja muut asiat, kuten pop-idolit, elokuvat ja ei-urheilullinen kaveripiiri alkoivat teini-ässä kiinnostaa.

Mika, syntynyt 1970-luvulla (teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi)

Sarin tapaan myös Mika (nimi keksitty) syntyi ja kasvoi kaupungin sykkeessä. Hän oli kuullut maatalon töistä, halkojen hakkaamisesta ja metsätöistä ainoastaan isovanhempiensa puheissa, sillä hänen ikäisistään moisia töitä teki ainoataan runsas 10 prosenttia. Myöskään kunnostus- ja korjaustöitä ei Mika juuri nuoruudessaan joutunut tekemään (paitsi vasta 15-vuotiaana silloin kun hän rassasi mopoaan).

Mika oli perheensä ainoa lapsi. Varsinkin lapsuudessaan hän telmi saman kerrostalopihan kavereiden kanssa usein ulkona lumisodan, pallopelien yleisen oleilun merkeissä. Harvinaista ei myöskään ollut ympäriinsä pyöräily, jota Mikan ikätovereista harrasti 35 prosenttia. Sen sijaan yläasteella tämä kaikki vähentyi Mika kohdalla selvästi paitsi kiinnostuksen telmimistä kohtaan hiipuesssa, myös sen vuoksi, että hän pelasi kavereidensa kanssa tietokonetta sisätiloissa tai ajeli mopolla ympäriinsä sekä rassasi sitä päivät pitkät.

Koulumatkansa Mika kulki ala-asteella yleensä linja-autolla tai vanhempiensa tai jonkun luokkakaverinsa vanhempien kyydillä. Joskus hän tosin polkupyörälläkin kouluun kulki. Sama meininki jatkui myös ylä-asteella siihen asti, kunnes hän sai mopon. Tämän jälkeen koulumatkat päristeltiin pääsääntöisesti mopolla. Koulussa Mika viihtyi muuten hyvin, paitsi silloin kun liikuntatunneilla joutui rasittamaan itseään ruumiillisesti esimerkiksi maastajuoksun tai hiihdon merkeissä. Sen sijaan jalkapallo ja jääkiekko olivat Mikan mieleen, sillä niissä oli tiukkoja pelejä niin liikunta- kuin välitunneillakin. Tästä innostuneena Mika menikin jo alle 10-vuotiaana seuraan pelaamaan jääkiekkoa. Hänen ikäisistään pojista sitä pelasikin neljännes. Äiti ja isä tosin valittivat lisenssimaksujen suuruutta, mutta toisaalta olivat tyytyväisiä, kun Mika yleensä harrasti jotain.

Jääkiekkoharjoituksiin tai peleihin Mika kulki poikkeuksetta aina auton kyydillä joko vanhempiensa tai kavereiensa vanhempien kyyditsemänä. Jääkiekkoharjoitusten ja pelien lisäksi Mikan tuli muutenkin vietettyä paljon aikaa joukkueovereidensa kanssa, sillä aina ennen joulua he kiersivät myymässä joukkueen joulukalentereita ovelta ovelle ja keväisin järjestettiin joukkueen myyjäiset, joihin oli saatu tavaraa kerjäämällä sitä ihmisiltä. Kesällä taas paikallisen rock-festivaalin aikana joukkue järjesti maksua vastaan kaupungin kävelykadulla leikkimielisiä lämärikipailuja ja syksyisin joukkueen pojat häärivät erilaisissa talkoissa. Tämä kaikki tehtiin tietenkin siksi, että joukkueen ulkomaille suuntautuneisiin pelimatkoihin saataisiin kerättyä rahaa. Rahankeruu ei ollut kuitenkaan yleistä pelkästään Mikan joukkueella, vaan Mikan seuratoimintaan osallistuneista ikätovereista sitä teki yli viidennes.

Muutamman vuoden jääkiekkoa pelattuaan Mikalle selvisi, että jääkiekko ei ollut hänen lajinsa, sillä vaihtopenkillä istuskellessa tuli kylmä. Valmentaja näet peluutti vain joukkueen parhaimpia tai fyysisesti aikaisimmin kehittyneitä pelaajia. Jääkiekon sijaan kuntosalilla raudan nostaminen alkoikin kiinnostaa enemmän, sillä Mika

halusi itselleen isot lihakset. Niillä näet voisi herättää paitsi yleistä kunnioitusta, myös vastakkaisen sukupuolen kiinnostuksen.

Niin Mika lopetti jääkiekon isänsä pettymykseksi (joka oli haaveillut pojastaan NHL-tähteä) ja alkoi harrastaa lihastensa kasvattamista kuntosalilla. Itsestään selvää oli, että tämä tapahtui yksityisten ja maksullisten liikuntayritysten tiloissa. Näillä saleilla oli Mikan ikäisiä enemmänkin, sillä yli 40 prosenttia heistä liikkui ainakin joskus yksityisten liikuntayritysten järjestämänä. Toki Mika myös jonkin verran lenkkeili, sillä tällä tavoin keho pysyi tiukemmassa kunnossa ja lihakset tulivat paremmin esiin. Kerran viikossa Mika kävi huvikseen myös pelaamassa salibandyä, jota tosin silloin vielä sähköiksi kutsuttiin. Asianmukaisesti kuntosalivaatteisiin monenmoisine lisäravinteineen, salikenkiin, lenkkeilyvarusteisiin ja salibandyvehkeisiin tosin jonkin verran meni rahaa, mutta Mika katsoi tämän olevan rahanmenon arvoista, sillä eihän voima kuntosalilla ilman lisäravinteita tarttuisi, juoksu ilman muodikkaita trikoita sujuisi ja salibandy ilman hiilikuitumailaa onnistuisi. Sen sijaan hiihtämään Mikaa ei saanut millään, sillä pururadan kiertäminen ”räkä poskella” ei olisi voinut Mikaa vähempää kiinnostaa. Selvä vähemmistö (18 %) myös Mikan ikätovereista oli hiihdon ystäviä.

Peruskoulun jälkeen Mika meni lukioon, koska hän ei tiennyt mikä hänestä tulisi isona. Luonnollista oli, että Mika heti 18-vuotelta täytettyään sai ajokortin ja kaikki matkat (esimerkiksi koulumatkat, kauppamatkat, matkat liikuntapaikoille, matkat konsertteihin elokuviin, pikaruokaketjun ravintolaan tai pizzeriaan, matkat tyttöystävän luo) hän taittoi autolla. Kotona ollessaan hän puolestaan löhöili usein sohvalla ja katsoi televisiosta joskus jääkiekkoilua, joskus moottoriurheilua ja joskus väkivaltaa, ellei sitten pelannut tietokoneellaan taistelupelejä tai katsellut videoita. Penkkiurheilun saralla Suomen jääkiekkomaajoukkueen vuonna 1995 voittama maailmanmestaruus aiheutti Mikalle ja monille hänen ikätovereilleen voimakkaita elämyksiä, sillä 60 prosenttia samana vuosikymmenenä Mikan kanssa syntyneistä seurasi nuoruudessaan jääkiekkoa.

Lukiosta valmistuttuaan Mika pääsi yliopistoon, vaikka koulunkäynti lukiossa olikin sujunut varsin keskinkertaisesti. Hänen nuoruudessaan yliopistoon oli kuitenkin selvästi helpompi päästä kuin aiemmin, sillä aiemmasta eliitin koulutuspaikasta oli tullut massayliopisto ja korkeakoulututkinnosta tavanomaisuuden symboli. Tällä tavalla saattoi olla mahdollista vähäistäkin ruumiillista ponnistusta vaativan työn välttäminen aikuisuudessa. Yliopistosta valmistuttuaan Mika pääsikin töihin erääseen tietotekniikka-alan yritykseen, missä päivät kuuluivat tietokoneen ruutua tuijotellessa, eikä arkiliikuntaa tullut nimeksikään.

Julia, syntynyt 1980-luvulla (eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi)

1980-luvulla äidistään putkahtanut Julia (nimi keksitty) syntyi ainoana lapsena keskiluokkaiseen perheeseen, joka asui kaupungin pientaloalueella omakotitalossa. Lapsuutensa Julia vietti ylenpalttisen tavarapaljouden keskellä: oli nukkeja, barbeja ja ties millaisia leluja. Myös piirrettyjä lastenohjelmia katsottiin paljon televisiosta pienestä pitäen. Äiti vei Julian satujumppaan jo pienenä, mutta varsinaisen organisoitun liikunnan hän aloitti kahdeksanvuotiaana tanssimisen ja ratsastuksen parissa. Tanssi- ja ratsastusharrastuksiin häntä autolla kuljettivat milloin äiti, milloin isä. Näiden harrastusten parissa oli runsaasti myös Julian kavereita, sillä samanikäisistä

tytöistä tanssimista harrasti viidennes ja ratsastusta puolestaan 17 prosenttia.

Kun Julia meni kouluun, hän huomasi nopeasti, että se sujui häneltä hyvin. Äiti oli opettanut Julian jo viisivuotiaana lukemaan ja isä laskemaan. Koulussa oli Julian mielestä kivaa, varsinkin kun matkat sinne sai istuskella milloin kenenkin kaverin vanhempien auton kyydissä ja jutella kaikenlaisista ”tyttöjen jutuista” kavereiden kanssa pehmoisiin auton penkkeihin painautuen. Näin ei myöskään kouluun tarvinnut koskaan mennä kylmissään hytisten, siitä piti lämmin automatka huolen. Joutui Julia tosin muutaman kerran menemään polkupyörän avulla kouluun, kun isän ja äidin molemmat autot olivat rikki ja kavereiden vanhemmilla oli muuta menoa. Kouluun kulkeminen omin voimin oli kamalaa, varsinkin jos juuri silloin satoi vettä ja Julia joutui tämän vuoksi kastumaan.

Hieman vanhemmaksi vartuttuaan Julia aloitti aerobicitunneilla käymisen, sillä kehon oli hänen mielestään oltava yhtä hoikka ja kiinteä kuin teinitytöille suunnattujen nuorisolehtien kansissa, muuten pojat eivät tykkäisi. Näille tunneille kuljettiin joko vanhempien kyydissä tai linja-autolla. Aika moni Julian ikätovereistakin kävi aerobicissa (viidennes 1980-luvulla syntyneistä tytöistä) sekä lenkkeili (30 %), eikä pyöräilykään (35 %) kovin harvinaista ollut. Yhä suurempi osuus harrasti lenkkeilyä kuitenkin kaupallisten liikuntayritysten juoksumatoilla tai pyöräilyä kuntopyörän selässä, koska silloin liikuntaa sai harrastaa muodikkaiden ihmisten keskellä, jolloin kaikki varmasti näkisivät viimeistä huutoa olevat liikuntavaatteet. Lisäksi yksityisillä kuntosaleilla pääsi helpommin osallisiksi poikien ihailevista katseista, kuin jos jossain pururadalla tai metsän keskellä olisi lenkkiä tuulipuvussa väntänyt. Sen sijaan hiihtoa Julia ei ollut koskaan harrastanut, eikä hän tiennyt luokkatovereistaankaan kuin pari tyyppiä, jotka olivat joskus niin tehneet (11 % 1980-luvulla syntyneistä harrasti hiihtoa). Paljon mukavampaa oli laskettelu tai lumilautailu, sillä siinä pääsi hissien avulla ylös ja painovoiman avulla alas. Perheensä kanssa Julia olikin käynyt muutaman kerran Lapissa ja pari kertaa Keski-Euroopassa laskettelemassa. Oli hän toki muutenkin ympäri maailmaa isän ja äidin sekä tanssipurukan kanssa matkustellut. Jo ennen lukion loppua hän oli matkustanut Euroopan lisäksi Pohjois-Amerikkaan, Aasiaan ja Australiaan.

Lukiossa Julia löysi poikaystäväkseen samanikäisen Aleksin, joka pelasi salibandyä ja harrasti tämän lisäksi rulla- ja lumilautailua. Lukion pojista itse asiassa aika monikin pelasi salibandyä (neljannes 1980-luvulla syntyneistä teki näin). Tämän lisäksi moni pelasi jalkapalloa ja jääkiekkoa (yli kolmannes). Sen sijaan yleisurheilua harrasti tosi harva. Julian tuttavapiiristäkin näin teki ainoastaan kuusi prosenttia. Yksin urheilulukentällä puurtavat yleisurheilijat olivatkin Julian mielestä kieltämättä aika outoja tyyppejä. Hieman Juliaa kyllä häiritsi se, kun Aleksin oli niin tiivistä mukana liikunnan seuratoiminnassa. Paitsi että tämä siis pelasi salibandyä seurassa, ohjasi Aleksin myös seuran nuorempia junioreja, oli toimitsija- ja huoltotehtävissä seuran edustusjoukkueen peleissä ja osallistui jatkuvasti erilaisiin rahankeräystalokoiisiin. Onneksi Aleksillä sentään (kuten Julialla itselläänkin) oli aina päällä muodinmukaiset vaatteet, oli sitten kysymys urheilusta tai vapaa-ajasta. Julialle liikuntatarusteiden seksikkyyttä, merkki, muodikkuus, tyylikkyys ja väri olivatkin aika tärkeitä. *”Minä en ainakaan missään kamalissa verkkareissa liikuntaa harrasta”*, tuumi Julia, joka osasi tuskin ajatellakaan, kuinka erilaiseksi hänen sukupolvensa liikuntasuhde oli muodostunut edeltäjiinsä verrattuna.